

Тур Хейердал ЭКСПЕДИЦИЯ „ТИГРИС“

ТУР ХЕЙЕРДАЛ ЭКСПЕДИЦИЯ „ТИГРИС“

Превод: Герасим Величков

chitanka.info

1. В ТЪРСЕНЕ НА НАЧАЛОТО

Началото. Истинското начало.

Тук е положено.

Оттук започва писмената история на човечеството. Оттук започва митологията. Тук е изворът на три от най-могъщите религии в човешката история. Два милиарда християни, евреи и мюсюлмани, пръснати вред по света, биват поучавани от своите свещени писания, че това е мястото, което бог е избрал, за да създаде човешкия род.

Тук две големи реки, Ефрат и Тигър, мудро текат една до друга и техният водослив е означен на всяка географска карта. Ала пейзажът не е внушителен. Притихнали, подобно на речните води, са тесните редици от финикови палми, обточили бреговете, докато слънцето и луната, преминаващи над безплодния пущинак, се отразяват ден и нощ в спокойната повърхност на реките. Самотно кану отминава нататък, рибарите хвърлят мрежи.

Голяма част от човечеството вярва, че тук е люлката на *хомо сапиенса*, изгубеният рай.

Тясна ивица зелена земя се е сгушила между двете реки, там, където те се срещат и се поздравяват взаимно с кротки водовъртежи, образувайки една река: Шат-ал-Араб, която скоро изчезва от погледа зад обрасъл в палми завой. В самия край на този плодороден участък някога е била построена малка странноприемница, сега полуизоставена. Със своите три спални, просторен хол и още по-просторна тераса с изглед към изгрева и водите на Тигър, скромната постройка носи внушително име, изписано с големи букви над вратата:

СТРАННОПРИЕМНИЦА „РАЙСКАТА ГРАДИНА“

Ако възприемем буквално поставената тук наблизно табела, тогава тази претенциозна фирма ще бъде оправдана. Провесили клони над Тигър, в съседство стърчат няколко невзрачни зелени дървеса, отдалечени на има-няма един хвърлей от странноприемницата и отделени от нея посредством тучна ливада, достатъчно обширна, за да се построи лодка там. Сред тая горичка се вижда широк и нисък дънер останка от дърво от неуточнен вид; край него горят свещи в знак на почит, а околоръст е оградено грижливо, тъй че прилича на съвсем просто оформено светилище. Старци от близкия град Курна идват понякога тук да поседят и съзерцават. Една табела с текст на арабски и английски пояснява на редките посетители, че тук са живели Адам и Ева. Авраам, казва се в надписа, често идвал тук да се моли. И наистина, според Библията Авраам е роден в Ур, отдалечен на няколко часа път оттук.

Отдавна изчезналите клони на това старо дърво сигурно никога не са раждали ябълки. Авраам също навярно никога не се е отбивал в този приятен крайречен кът, защото земната повърхност през последните няколко хилядолетия се е издигнала приблизително с шест метра и първоначалното речно легло положително се е изместило. Въпреки това водосливът на двете реки, както и цялата околност, са достойни за смиреното съзерцание на минувача, тъй като все пак нещо води началото си от тази местност. Нещо от значение за вас и за мен, за по-голямата част от човечеството.

Когато прекрачих прага на странноприемницата, оставих багажа си и сетне подпрях ръце на перилата, които опасваха терасата, за да погледам безшумните кръгове по речната повърхност, предизвикани от движението на рибата, слънцето вече се спускаше зад гърба ми, застилайки небосвода с червена завеса, тъй че тъмните силуети на финиковите палми отсреща се отразяваха в една окървавена река.

Дъх на приключения витаеше във въздуха. И как би могло да бъде другояче? Та тук е родината на „Хиляда и една нощ“, на Аладиновата лампа, на летящото килимче, на Синдбад моряка. Али Баба и четирийсетте разбойника са върлували по тия брегове. Надолу по течението речните води мият остров Синдбад, кръстен на името на великия разказвач на арабски народни приказки. А изворите на тези реки са близо до подножието на стремителния конус на връх Арарат, където според юдейските летописи е заседнал ковчегът на Ной. По

крайбрежието скромни пътепоказалци все още указват посоката към прастари и легендарни градове като Вавилон и Ниневия, чиито библейски тухлени стени сякаш продължават да отърсват от себе си отломки и прах в опита си да достигнат небесата. Реактивни самолети влитат с трясък във вечния Багдад, където съвременни подечни кранове и бетонни постройки съжителствуват със златни кубета и минарета.

Хора от всякакъв тип и сгради от всички епохи естествено се сливат в тази арабска република, разположена, тъй да се каже, в източната част на Запада и в западната част на Изтока, позната днес под името Ирак. Месопотамия, „Страната между реките“, е описателното наименование, дадено някога от гръцките завоеватели на същата тази територия, към която хората от античността са се отнасяли с благоговение, почуда и възхищение и която е била известна под множество различни наименования. Първото и най-популярното сред тях е Шумер, следват Вавилония и Асирия. От времето на пророка Мохамед това е източната граница на арабския свят.

Днес петролопроводите кръстосват безплодните пустини, които някога са били плодородни пасбища и напоявани поля. Сред пустинния пейзаж се извисяват пирамиди-храмове, минарета и петролни сонди като символи на преходните цивилизации. Южно от Багдад, близо до някогашните брегове на Ефрат и по средата на пътя до Райската градина, шосето минава край огромна, безформена камара натрошени тухли. Една табела, поставена сред руините, напомня класическата история за първия опит на човека да съгради по-висока постройка, отколкото позволяват възможностите му. Надписът гласи:

ВАВИЛОНСКАТА КУЛА

Шосето продължава по посока на слънчевия зенит. Устремява се през безкрайни пустинни полета, край арабски градове, тъй пъстри и живописни, сякаш ей сега пътникът ще зърне Синдбад и Али Баба, седнали пред прага на някоя къща или пък сред многолюдието на чаршиите; сетне някогашните владения на Вавилон отстъпват място на

крайбрежието, откъдето води началото си всичко — това е Южен Ирак, известен в древността под името Шумер.

Голата пустош, равна като селскостопански блок, продължава до самия морски бряг. Единствено в заблатения район, където двете реки кротко се сливат, могат да се видят огромни пространства, заети от потънали в зеленина мочурища, богати на риба и пернати обитатели. От библейски времена насам тук е просъществувала една действително неповторима култура, скрита сред царство на тръстика и камъш, които са високи и непроходими като джунгла. Навярно в жилите на тукашните жители тече повече шумерска кръв, отколкото притежава кое да е от останалите арабски племена. Реките, поели своя път от далечната планина на Ной, сякаш се отнасят с пренебрежение към изпепеления пейзаж на някогашна Месопотамия, през чиито земи текат, за да излязат извън бреговете си от радост при срещата с прастарите арабски обитатели на блатата. Като че те единствени от потомците на Ной са благословени с вечен живот, докато всички велики градове-държави и царства около тях са били сполетени от гибел.

Пустинята, ограждаща отвсякъде грейналите в пролетна зеленина мочурища, е погълнала някогашното отечество на шумерите заедно с всичките им достижения. Ослепителни дюни от топъл пясък са погълнали исполински пирамиди-храмове, издигнати в прослава на забравени богове; зарили са изоставени градове, управлявани от царе, сами превърнали се в прах. Земите, кипели някога за живот днес са притихнали и безжизнени като Северния полюс. Подобно на запълнените със сняг пукнатини в полярния лед, безкрайни напоителни системи и някогашни плавателни канали прорязват тук земята, додето поглед стига, ала вода в тях няма, край бреговете им не избуява ни стрък зеленина.

Тук се намира гробницата на цяла цивилизация, най-стария предтеча на днешната. Ако човек желае да опознае зараждането не би могъл да пренебрегне археологическите находки, изровени изпод тукашните пясъци. Защото сред този мъртъв, погребан свят човешките слова витаят като духове, готови да проговорят отново, щом бъдат освободени от прегръдката на земята. В откритите дворци и жилища учените попаднаха на истински „библиотеки“, съдържащи десетки хиляди печени глинени плочки, покрити с най-ранното известно на

науката писмо. Първоначалната шумерска писменост е била съставена от йероглифни символи, но скоро те са били заменени от клиновидни знаци, които по-лесно се изрязват в глината.

В разкритите гробници и храмове археолозите също се натъкнаха на невероятни съкровища на изкуството от злато и сребро, свидетелстващи за толкова изящен вкус и равнище на култура, че някои по-ограничени умове на днешния ден стигнаха до подозрението, че тези отдавна изчезнали люде трябва да са дошли от друга планета. Научните археологически публикации рядко стигат до масовия читател, тъй че книжният пазар се оказа свободен за разпространението на разни истории за извънземни посетители, които били кацнали на земята за да построят пирамиди и да дарят с култура варварите на нашата планета. Подобни развлекателни книги и филми заляха мълниеносно света през последните десетилетия, а в същото време човекът стъпи на луната. Интелектуалците се усмихват и свиват рамене пред тия истории, но милиони хора им вярват. Те задоволяват усиливащото се желание на съвременния човек за незабавно разрешаване на един въпрос, който науката едва наскоро започна бавно и последователно да разплита: как се е зародил светът?

Какво биха могли да ни кажат древните шумери, ако възкръснат днес? Те би трябвало да са посрещнали цивилизованите извънземни пришълци, стига, разбира се, да не са техни преки потомци.

Излишно е шумерите да се съживяват, за да изяснят своя произход. Техните гласове продължават да са с нас. Те са оставили в писмена форма показанията си. Летописите им плочки отговарят на въпроса как и откъде са дошли. Не са пристигнали от космоса. А от морето. Доплавали са до сушата през залива и в най-ранните си художествени творби са изобразили плавателния съд, който ги е докарал. Достигнали са като мореплаватели брега на двуречната долина, където са положили основите на цивилизация, която през последвалото хилядолетие по един или друг начин е упражнила влияние вредом по света.

На пръв поглед писмените показания като че открехват входа към друга загадка. Къде се намира тази източна страна „Дилмун“, от която мореплавателите шумери казват, че са дошли?

С цел да се запозная с оригиналните шумерски свидетелства и да добия някои практически познания от хората, все още обитаващи

блатата, аз посещавах неколkokратно Ирак в търсене на липсващата частица, необходима за разрешаването на един голям ребус. В същност истинският ребус се състоеше в това, че човешката история няма известно нам начало. Излиза, че тя започва с пристигането на цивилизовани мореплаватели. Ала това не е истинското начало, а продължение на нещо, забулено в неизвестност... Кое то може би все още лежи скрито под пустинния пясък, какъвто бе случаят със самата шумерска цивилизация, останала неизвестна на науката до разкопките и откритията в Южен Ирак през миналия век? А защо да не е погребано от вулканично изригване, както е станало с цветущата средиземноморска цивилизация на остров Санторин, останала също непозната за света, зарита под петнайсетметров пласт вулканична пепел до археологическите проучвания в днешно време? Или пък е потънало в океана, който заема две трети от площта на нашата неспокойна планета — една възможност, внушена от устойчивата легенда за Атлантида.

Ако повярваме на шумерите, а няма как сведенията им да не са меродавни, техните търговци-мореплаватели са се връщали в Дилмун многократно. Поне по тяхно време прародината им нито е била потънала в морето, нито е била засипана от лава. Тази страна е била достижима за шумерските кораби, поели от местните пристанища. Липсващата частица в големия ребус е, че никой не знае колко продължително могат да плават шумерските мореходни съдове. Техните плавателни качества са потънали в забвение наред със строителите и моряците им, техните измерения са изчезнали заедно с водната диря, очертавана зад кърмата им.

Практическото проучване на древни мореходни съдове насочват човек към множество неутъпкани пътища. Мен лично отведе до Полинезийските острови, до езерата в Андите и Централна Африка, до реките и бреговете на всички континенти. А най-накрая ме отпрати в древния Шумер, днешната родина на обитателите на блатата — арабите. Оттук започна моето търсене на данни за човешката история преди нейното начало. Оттук започна също едно пътешествие, донесло на мен и моите спътници приключения, далеч по-различни от приключенията на космонавтите — приключения, които ни върнаха в предвечните дни и нощи, когато нашата планета все още е била необятна, когато незнайни и неподозирани, чужди за пътешественика

светове са надничали иззад хоризонта във всички посоки. Светове, обитавани от невъобразими зверове и растения, населени с хора, чиито нрави и бит са били толкова различни от обичайните у дома, сякаш са възникнали на друга планета, огрявана от друго слънце. Такива светове някога са съществували един до друг, разделени от мъчно проходима пустош и свързани чрез откритото море.

Морските пътища помежду им са се използвали още преди шумерите да се заселят в Шумер. Шумерските плочки разказват за царе-мореплаватели и търговци-моряци, които са пристигали от земи отвъд океана или са отивали до тях; изброяват дълъг списък от стоки, внасяни от чужди страни или изнасяни за тях. Тук-там дори се споменава за корабокрушения и морски злополуки. Тези пасажни свидетелствуват за опасностите, неизменно съпътстващи всяко мореходно начинание, даже когато при построяването на плавателния съд е използван опитът на цяла нация, а екипажът познава в тънкости нрава на своя кораб. При прочит на тези шумерски текстове подобни драми направо оживяват. Човек, кажи-речи, е в състояние да чуе вика: „Всички на палубата!“

Колко ли често тревожни и същевременно отчаяни викове от този род са били удавяни от рева на прибоя или от грохота на бесния океан, който яростно се мъчи да сломи усилията на крехката черупка да устои на неочакваната хала.

— Всички на палубата!

Този път тревожният зов е отправен към мен. Към мен и към моите спящи спътници, налягали в тясната бамбукова каюта. Гласът на Нормън бе отекнал сред трясъка, изпълнил мрака. Това вече беше действителност. Докато спях, тялото ми така жестоко бе подскачало насам-натам, че сънувах как шофирам автомобил на три колела. Вместо това, за да не изхвъркна от постелята си, се намерих вкопчан в един бамбуков прът, а по лицето ми се стичаше вода.

— Загазили сме. Бързо навън.

Хванали джобни фенерчета в ръка, останалите членове на екипажа вече пълзяха през краката ми на път към тесния отвор на изхода.

За обличане време няма. Само смогваме да препашем осигурителните въжета около кръста. На палубата има нужда от всички ни. През нощта ненадейно ни бе връхлетяла буря. Трудно е да

се стои прав — вятър и силно клатушкане. Пяна и дъжд шибат кожата. Понеже не виждахме нищо, ние пипнешком се прехвърляхме от една ванта към друга или се прилепахме към бамбуковите стени, като се мъчехме с помощта на фенерчетата да разберем какво става със застрашеното стъкмяване.

— Осигурете се! — креснах.

Побеснялото море караше лодката ни да подскача като антилопа. Водата и въздухът гърмяха, тътенът на вълните и скърцането на дървени'ята бяха ужасяващи. Вихърът виеше и пищеше във въжетата и бамбука. Газените фенери бяха угаснали с изключение на един, който се люлееше, досущ подлудяла светулка, на върха на мачтата, без да хвърля никаква светлина на палубата.

— Кажи на Нормън да рифова ветрилото!

Това бе Юри от мостика, който викаше на Карло, качил се върху покрива на каютата. Предложения, заповеди, въпроси, гневни възклицания, произнасяни на куп езици, се давеха в грохота на стихията, преди да достигнат ушите, за които бяха предназначени, докато гласът на нашия навигатор Нормън отчаяно долиташе отнякъде.

По-скоро мачтата, нежели ветрилото, бе ахилесовата ни пета. Възможно бе платното да се разпори, но сетне би могло да се закърпи. Краката на двойната мачта бяха загнездени в дървени обувки, привързани с въже към построената от тръстикови снопи ладия. Бояхме се, че тръстиката или обврзките могат да се скъсат и тогава целият такелаж, заедно с ветрилото и мачтата, щеше да отлети по вятъра. И когато всички се бяхме увесили на вантите и фала, за да укрепим допълнително двата крака на мачтата и да свалим разюзданото ветрило, над главите ни прозвуча остър пукот, последван от смразяващ трясък. Лодката се наклони; всичко годно за опора се наклони, докато аз се вирах нагоре и се мъчех при мижавата светлина на фенерчето да разбере какво се е случило там.

Ето какво: солидната топмачта бе станала на трески. Най-голямата отломка от нея бе провиснала пред грота и с острия си, нащърбен като хищническа лапа край, където в същност бе станало счупването, заплашваше да разреде платното, което плющеше и трещеше над нас подобно на гигантско детско хвърчило, като междувременно накреняваше ветрохода още повече към десния борд. Една галопираща подире ни вълна залови долния край на ветрилото и

го повлече със себе си. Всички свободни членове на екипажа обединиха усилията си, за да измъкнат потъващото платно обратно на борда. Опасявахме се от най-лошото. Всеки нормален плавателен съд в момента би бил крайно застрашен от преобръщане или възникване на пробойна.

Ала в очите на съвременния моряк този плавателен съд не бе нормален. С кораби от подобен тип някога са плавали древните шумери, на кораби от подобен тип днешните учени гледат като на най-обикновени речни лодки. Докато вълна подир вълна връхлиташе върху палубата на неуправляемия съд, а океанът продължаваше да държи част от ветрилото в прегръдката си, имаме чувство, че всичко може да се случи. Каквото и да бе ни сполетяло, щяхме да получим отговор на един от въпросите, подтикнали ни към този експеримент: доколко издръжлив е на морската стихия подобен праевропейски плавателен съд. Бяхме се качили на борда с цел да научим именно това. Да опознаем теглилата и насладите на шумерите, да изпитаме на собствен гръб с какви трудности са се сблъсквали в морето.

В съзнанието ми изплува топлата суха земя, закътана между финиковите палми в Райската градина. Дали щях да подхвамя това пътешествие, ако знаех предварително, че ни очаква такова преमेждие? Мисля, че да. Според мен всички ние разбрахме, че е невъзможно човек да потегли в морето със свършено непознат кораб без риск да изпадне в затруднения и беди.

Провеждах своята трета океанска експедиция на борда на тръстиков кораб, ала за пръв път курсът ни не бе определян от волята на природата. Сега не разчитаме на морско течение да ни отнесе до нашето местоназначение. И все пак придобитият опит от плаванията с папирусова лодка по египетски образец каза своята дума, тъй като в областта на корабостроенето древните шумери и египтяни са наследили общи традиции. Учените дори са установили, че най-старият йероглифен знак за „кораб“ в Шумер е еднакъв със символа за „море, морски“ в древноегипетското йероглифно писмо. Той представлява сърповидна тръстикова лодка с кръстовидни обвръзки по цялата дължина на корпуса и с тръстикови удължения при носа и кърмата. Възможно ли е оттук да се заключи, че древните писмена в двете страни са наследили идеята за този знак от някакъв изчезнал

днес общ източник? Или пък това просто означава, че шумерите и египтяните са наследили един и същ тип тръстиков кораб?

Древноегипетските тръстикови лодки са изобразени така подробно от художниците на фараоните, че когато строях папирусовите ладии „Ра I“ и „Ра II“ за изпитание в открито море, аз бях в състояние да ги възпроизведа съвсем точно, включително кърмовата уредба и стъкмяването. Такива дребни детайли обаче не се наблюдават в месопотамското изкуство; все пак релефите, пренесени в Британския музей от царския дворец в Ниневия, изобразяват една реалистична битка между тръстикови съдове на Асирия и Вавилон. Корабите са изсечени в достатъчно едър мащаб, за да се различи ясно как две редици асирийски воители се качват на палубата и подлагат на сеч бягащи мъже и жени, а жертвите ги хвърлят зад борда за храна на рибите и раците. Тези големи релефи показват съвсем ясно, че тръстиковите лодки от Двуречието са строени също както папирусовите съдове по Нил.

В миниатюрното изкуство на месопотамските цилиндрични печати няма по-характерен мотив от тръстиковите ладии, използвани от легендарни герои в периода на заселването. По принцип тези лодки са същите като изобразените по-подробно в Ниневия и Египет. Все пак съществува една основна разлика. Египетските лодкостроители са разполагали с папирус. В минали времена папирусът е растял в изобилие навред край бреговете на Нил, от изворите на реката чак до делтата. Шумерите са нямали папирус; вместо него блатата на Месопотамия предлагат друг вид високостеблена, пресноводна тръстика, известна под местното наименование „берди“.

След двата експеримента с египетски плавателен съд през 1969 г. и 1970 г. знаех, че правилно построена папирусова ладия е в състояние да прекоси цял океан. „Ра I“, изработена от представители на централноафриканското племе будума, почти бе пресякла Атлантика, когато въжената обвръзка на корпуса се разнищи. На следващата година на борда на „Ра II“, построена от южноамериканските индианци аймара, преплавахме цялото разстояние от Африка до Америка. Ала тръстиката берди се отличаваше значително от папируса както по форма, така и по състав. И което бе най-лошото: науката смяташе, че стръковете берди лесно просмукват вода. По въпроса за месопотамските плавателни съдове в световната наука имаше само

един авторитет: финландският учен Армас Салонен. В своето ерудирано и обстойно изследване на всички видове плавателни съдове, разпространени някога в Двуречието, той не казва нищо за „елеп урбати“ — тръстиковите ладии, — само подчертава общото мнение, че твърде бързо поглъщали вода „и несъмнено трябва да се изтеглят на суша след плаване, за да изсъхнат“.

В това отношение съществуваше единомислие в крайно оскъдната литература, засягаща този проблем. Следователно шумерските тръстикови кораби биха могли да служат единствено за придвижване по реки.

Възможно ли е тази съвременна присъда да се съгласува с древните текстове и рисунки? Ето въпроса, който ме подтикна да се преселя в странноприемница „Райската градина“. Отново пристигнах на шумерска земя, за да се помъча да разреша теоретичното противоречие чрез практически експеримент. Искях да проверя колко дълго една лодка, изградена от берди, може да остане над водата; замислях да проследя и някои от неизяснените маршрути, описани в древните глинени плочки, където се споменават Дилмун, Макан, Мелуха и други забулени в тайнственост, отдавна забравени земи.

Край Адамовото дърво се озовах по чиста случайност. Продължително бях търсил в мочурищата и край речните брегове безопасно и удобно място за построяване на тръстикова ладия. Надолу към залива градовете и индустриалните обекти бяха заели всяко щогоде подходящо кътче, докато в горната част на течението тинята, калта, финиковите плантации и някои по-стръмни възвишения щяха да затруднят строежа на лодката и особено спускането ѝ на вода. На края представителите на иракското Министерство на информацията ме насочиха към пустеещия градински парцел в съседство с Адамовото дърво и великодушно предложиха странноприемница „Райската градина“ да служи за сборен пункт на експедицията. Само на няколко минути път от входната врата се ширваха безкрайни тръстикови блатата, а от терасата бихме могли спокойно да отплаваме надолу по реката до открито море. Дори с помощта на Аладиновата лампа едва ли бих успял да намеря по-добри условия. Предварително бях получил множество предупреждения, че в момента обстановката в Ирак далеч не е от най-благоприятните за организиране на експедиция. След свалянето на монархията и отхвърлянето на британското влияние в

републиката бяха настъпили коренни изменения. Водачите на панарабската партия „Бат“, спечелили последните избори, бяха затворили границите за чуждестранни туристи, макар да посрещаха благосклонно конструктивни проекти за развитие на местната наука и индустрия. Единствените два хотела в Багдад се оказаха претъпкани от бизнесмени и инженери, дошли от всички индустриално развити държави както от Изток, така и от Запад. Като че стремежът на всички бе да възродят с плодовете на съвременната цивилизация тази опалена земя, където са покълнали първите семена на човешката култура. Модерните петролопроводи бяха кръвоносните съдове на днешен Ирак, значението им бе същото като на напоителните канали в древни времена.

Младата република се намираше в действително бурна фаза на развитие, когато бъдещето е от далеч по-голяма важност, отколкото миналото. Ала сплотеното ядро от учени към Багдадския национален музей добре съзнаваше, че колкото по-добре познаваме миналото, толкова по-успешно ще можем да очертаем бъдещето. Човек не е способен да прецени накъде отива, ако не е в състояние да види изминатия от него път и не знае откъде е дошъл. Съвършено нови неща под слънцето не съществуват и ако ние се стремим да се поучаваме от собствените си грешки, трябва да търсим поука и в пропуските на другите.

Д-р Фуад Сафар свика на съвет своите колеги и сътрудници от Националния музей, който впрочем разполага с доста богата библиотека, и заедно обсъдихме моя замисъл. Дали шумерите са облицовали своите тръстикови ладии с битум, за да ги направят водонепромокаеми и да подобрят плаваемостта им? Няма спор, че са имали достъп до естествен зифт, който е избивал на повърхността в открити кладенци край Ур и някои други области нагоре по течението на реката те са го употребявали за импрегнация на посуда и жилищни покриви. По лавиците в музея могат да се видят модели на тръстикови лодки отпреди пет хиляди години, плътно покрити със зифт.

Или пък, понеже зифтът тежи, дали шумерите не са просмуквали тръстиката на по-големите си лодки с акулово масло? — и до днес този обичай е разпространен сред рибарите в залива, които мажат с тази мазнина дъските на своите дървени плавателни съдове. Дори попаднах на една много ранна глинена плочка, в която се говори за прочут герой,

смесил шест части катран с три части зифт и три части масло при строежа на масивен тръстиков кораб. Дали тази смес не е била предназначена за импрегнация на хигроскопичната тръстика берди?

А къде е разположена шумерската прародина Дилмун, тъй често посещавана от мореходните търговци на Шумер? Повечето учени днес смятат, че става дума за остров Бахрейн, където при неотдавнашни археологически разкопки бяха разкрити богати градове, гробници и храмове, част от които предшествуват шумерската епоха. Ала Бахрейн е отдалечен твърде навътре в залива. Тогава? Страната Дилмун навярно е била разположена на по-малкия остров Файлака, съвсем близо до шумерския бряг?...

Чувствувах, че срещата в музея бе преминала много плодотворно за мен, но същевременно бях неуверен и озадачен. Какво трябва да използвам за импрегнация на моя тръстиков кораб? Необходима ли е тя изобщо? След като прекарах седмици сред шумерските реликви в Багдадския музей и прерових преводите на различни клинописни текстове, бележниците ми се оказаха пълни с факти и теории. Ала поне едно бе ясно: древните шумери са били корабостроители и мореплаватели. Тяхната цивилизация е разчитала на внос на мед, дървен материал и други суровини от чужди земи и превръщането на Шумер в господстваща сила в района около устието на двете реки се е дължало на градове като Ур и Урук — възлови пристанища и средища на оживена търговия. Шумерите не са имали достъп до медни мини, възможностите за изгодна търговия с непосредствените им съседи са били нищожни, затова изглеждаше изключено техните моряци да не са се отправяли на далечни плавания.

Само практическият експеримент „на живо“ би могъл да даде окончателен отговор. Реших да осъществя проекта си, а персоналят на музея убеди своето министерство, че реконструкцията на един праисторически плавателен съд според моя план не е без смисъл. Сетне получих позволение да сека тръстика в блатата, внесената екипировка да не бъде подложена на митнически контрол, да свикам членовете на експедицията в Ирак независимо от националността им — докато отплаваме, всички щяхме да бъдем гости на страната.

Без да губя време, незабавно се отправих към блатата. От музея пратиха с мен преводач. От квартирата ни в Райската градина можехме да стигнем пеша до близкия град Курна, където минава главното

асфалтирано шосе от Багдад, задръстено от ревящи автомобили. Няма камили по този път. Нито дори велосипеди. Огромни товарни камиони, цистерни и военни транспортъори тътнат надолу към пристанищата в залива. Веднага от другата страна на шосето започват блатата и с всяка измината миля пришествието навлиза все по-навътре в един неповторим свят, какъвто човек трудно може да си представи. Местните мочурища се простират на площ от шест хиляди квадратни мили.

При първия воден проток заварихме да ни чакат двама едри обитатели на блатата, облечени в надиплени арабски кафтани, всеки хванал по един дълъг бамбуков прът. Поздравихме се и те ни направиха знак да се качим в едно продълговато черно кану, което единият от тях междувременно задържаеше с крак към брега. Това бе традиционният „машхуф“ — крехка, плоскодънна лодка, правена по един и същ начин от всички днешни обитатели на блатата. Докато преди са ги майсторели от местна тръстика, сега ги изработват от дърво, донесено от други райони на страната, и по подобие на тръстиковите прототипи облицоват корпуса с равен пласт черен зифт. Вълнорезът и кърмата се извисяват във висока дъга, също като при викингските кораби, спазвайки петхилядолетната традиция на шумерските си предшественици.

Пристъпих в нестабилната черупка и седнах на рогозка, застлана на дъното; двамата стройни араби застанаха прави в двата края на лодката и с помощта на прътите си започнаха да я оттласкват с умели движения, плавно и равномерно. Водата бе кристално бистра; по дъното растяха водорасли, риби плуваха сред тях, а по повърхността се полюшваха гирлянди от водно лютиче. Безшумно се отдалечихме от зеления торф и се плъзнахме между високи стени от тръстика и папур. Щом тия снажни водни растения ни обградиха отвед и спуснаха плътната си завеса зад нас, тутакси се оказахме извън забързания и шумен съвременен свят и сякаш със скорост на космически кораб се насочихме в миналото. С всеки спокоен тласък от прътите на двамата смълчани араби усещах как се отправям назад във времето, но не навлизам в някакъв див и заплашителен свят, а срещам култура, която е толкова далеч от варварщината, колкото е и нашата, като при това е невероятно безизкусна и неусложнена. Преводачът ми от Министерството на информацията не бе ме придружавал при

предишното ми идване тук и щом стигнахме първите плаващи селища, забелязах, че е не по-малко впечатлен от мен.

Когато преди пет години реших да посетя тия места, имах чувството, че багдадските власти с известна неохота ми разрешиха да проникна в блатата. Не че тукашните жители са опасни за чужденеца. Чисто и просто те все още не бяха в крак със съвременен Ирак. Арабите от околните пустини с нотка на леко пренебрежение ги наричат „мадани“, сиреч стопани на биволи вместо на камили. Или по-скоро — вместо на автомобили, понеже дори камилите вече не са на мода.

Водата в мочурищата е твърде дълбока за всъдеходи и твърде плитка за корабоплаване. Със своята тиня блатата винаги са отблъсквали ездачите, било на коне или на камили. Пешеходецът пък би се загубил непоправимо, нагази ли сред високата тръстика. Само на маданите са известни скритите лабиринти от тесни и плитки водни ръкави през родните им камъшени и папурови джунгли и поради тая причина външният свят ги е оставил да живеят според навиците си. Ала ентусиазмът на британските изследователи Уилфريد Тесиджър и Гейвин Йънг, както и на някои други, включително и на моя милост, които проникнаха в блатата и сетне се върнаха оттам възхитени, постепенно бе почнал да оказва давление върху становището на Багдад. Сега аз дори бях посъветван от официалните власти да използвам кинокамера в мочурищата, а и да привлека за строежа на тръстиковия кораб край странноприемницата толкова мадани, колкото са ми необходими.

Само няколко доста отдалечени един от друг стълбове дим издаваха, че в блатата живеят хора. Друга следа от човешко присъствие не забелязахме. Трябваше да се доближим на хвърлей камък от някоя постройка, за да съзрем покрив, който да ни подсказже местонахождението на селищата. Възвишение не се виждаше никъде, нито дори камък, където да се стъпи и да се надникне над камъша и папура, обрасли в монолитна преграда, далеч по-висока от човешки бой, покрили мочурливата почва, която пружинира под краката като матрак. Навред гъмжи от патици, гъски и други водни птици във всевъзможни цветове и с най-различна големина — сякаш на света не съществуват ловджийски пушки. Навремени някой орел ще литне над водата от околните брегове, сини рибарчета и какви ли не други

дребни птички, някои с изключително ярка украса, пърхат и надават глас вредом из тръстиката, особено в сезона на миграцията. Едри бели чапли и червеноклюнесте щъркели стърчат като стражи между стеблата, а надути пеликани загребват риба с наподобяваща черпак човка.

При добра sluка човек може да зърне някой рошав чер глиган, пробиващ си път с тежки скокове между разлюления камъш. Едва когато приближаваме притулените селища, ни се удава да видим гигантските биволи, които или мудно газят в нашата посока, или тромаво се изкачват в тръстиката, докато масивните им черни туловища лъщят на слънцето подобно мокра тюленова кожа. Като минаваме край тях, те спират и добродушно ни наблюдават с биволските си очи, поклащат широки уши, размахват търпеливо тънки опашки, за да прогонят досадните мухи, и същевременно невъзмутимо продължават да преживят стръкчетата зелена острица, подали се между челюстите им.

И изведнъж селото се появява пред нас. Какво откровение! Каква съвършена хармония с природата! Сводестите тръстикови домове така добре се сливат с околната среда, както птичите гнезда сред камъша. Някои от постройките са малки — нищо повече от покрив, колкото да се подслониш, — ала повечето са големи и просторни. Невидими са за погледа на пришълеца просто защото човек напредва непосредствено зад висока и непроницаема преграда от зеленина. С височината си най-масивните къщи почти напомнят хангари — стените и покривът образуват напълно симетрична арка, обикновено отворена от едната страна. Някои са отворени и от двете страни, приличат на железопътен тунел. За изграждането на тези големи конструкции не е използвано нито дърво, нито метал. Скелето от плътни, извити тръстикови снопи е покрито с камъшени рогозки, прикрепени с помощта на влакна от папур.

В своето елегантно съвършенство архитектурният замисъл е толкова впечатляващ, колкото удивително прекрасно е осъществяването му — всяко жилище напомня малък храм със своя златистосив свод, очертан внушително на фона на винаги безоблачния небосклон, слял се с окръжаващата пустиня. Някои от тези жилища се оглеждат във водата заедно със синьото небе.

Тази архитектура е чисто шумерска. Трудлюбивите люде, които първи са овладели изкуството да се обръщат в писмена форма към нашите предци, са живеели в такива домове. В градовете те са зидали стени от трайни тухли, ала в блатата къщите си са градели изцяло от тръстика. Тези постройки са реалистично изобразени в шумерското изкуство отпреди пет хиляди години, изчукани са в каменни релефи или са изрязани върху печати — също както сегашните лодки на арабите от блатата са еднакви по форма с малките модели на ладии от сребро или от облицована със зифт тръстика, открити като култови дарове в шумерските храмове. И лодките, и постройкиките са се оказали напълно пригодени към местните потребности и към околната среда.

Щом скочихме на „брега“, земята под краката ни се огъна, досущ хамак, и моят спътник, неподготвен за подобно нещо, се олюля и потърси опора. Намирахме се върху плаващ тръстиков матрак. На няколко крачки от водата се очертаваше тунелообразният вход на голяма постройка, там стъпихме на по-плътна и стабилна „земя“. Един мъж на средна възраст ме посрещна, вдигнал двете си ръце за поздрав, след което положи длани на гърди, близо до сърцето:

— Салам алайкум, мир вам!

Връщах се при приятели. Преди пет години бях идвал тук и тогава се запознах с един старец, когото никога не ще забравя. Този човек бе неговият син.

— Как си, приятелю? Как е семейството ти?

— Бог е милостив. А ти? Децата ти? Старият ти баща?

— Жив е, слава на бога. Но е в болницата в Басра. Вече прехвърли сто години.

Съжалявах за това, понеже донякъде именно заради този столетник дойдох отново в блатата. В хладната сянка на тръстиковия свод сега се появи друг старец с дълга бяла брада и ние продължихме да разговаряме още известно време, като се разпитвахме по арабски маниер как сме и как е всеки член от семейството ни, възхвалявайки аллаха за благосклонността му към нашето домочадие. Изухме обувките си и седнахме почтително и мълчаливо, според обичая, върху чисти ориенталски рогозки, разстлани по пода, а домакините приседнаха със сгънати под дългите си роби крака едва след като нахвърляха камара пъстри възглавници зад гърбовете на своите двама

гости, които би трябвало да се облегнат удобно на меката тръстикова стена.

Огледах се и с радост разбрах, че се намирам отново в просторната гостна на стареца, сега в болница. Не бих могъл да достигна тавана даже с рибарски прът. Седем яки тръстикови снопа, по-дебели от човешко тяло, се извиваха в арка като успоредни ребра, поддържайки плътното покритие от плетени тръстикови рогозки. Имах чувството, че споделям библейската преживелица на Йона в корема на кита. Ала устата на този кит бе широко отворена, хем и от двете страни, като предлагаше изглед от лазурно небе, синя вода, зелена тръстика и няколко перестолисти финикови палми.

Финикови палми се срещат в малко мадански селища. Повечето от селищата са построени върху напълно изкуствени острови, които в течение на незапомнени поколения са се образували от гнила тръстика и биволски изпражнения. Твърде често тия острови осезаемо се движат, задържат се на дъното само през сухия сезон. Всяка година се налага да бъдат прибавяни нови пластове тръстика, тъй като дънните слоеве се разпадат. За да не отмие водата периферията на островите, обикновено те се ограждат със здрави палисади от бамбукови колове, набити в тинестото дъно. Докато островите се надигат и потъват, според сезона, в очертанията на своите палисади, водните канали между тях остават проходими за крехките канута, тъй че селищните комплекси придобиват облика на Венеция.

Рядко се удава на обитателите на богатата да извървят повече от четири-пет крачки, без да им се наложи да се качат в кануто си. Някои от подвижните острови са толкова миниатюрни, че заедно с изградените върху тях традиционно големи жилища или обори приличат на плаващи къщи или на някакъв особен Ноев ковчег, край чиито стени едва има място, където да стъпиш. В областта на езерата, дълбоко във вътрешността на мочурищата, плаващи мадански семейства живеят на полюляващи се тръстикови килими заедно със своите домашни животни и канута и всяка сутрин, едрите биволи са принудени да се гмуркат във водата, щом стопаните им вдигнат рогозките, препречващи изхода на сводестите тръстикови яхъри, за да доплуват редом с патиците до тръстиковите полета.

Нашият загърнат в кафтан домакин разпали жарта, тлееща в кирпичено огнище наред пода. После с елегантен чайник напълни

обковани в сребро чашки и ни предложи питие; ароматна пара силно лъхна в ноздрите ни. Не след дълго още неколцина обитатели на блатата, загърнати целите — с изключение на мургавите им лица — в кафтани и диплести роби, пристъпиха мълчаливо в тръстиковия дом, поздравиха в името на аллаха и насядаха в сянката край стените.

— Берди трябва да се сече през август.

Старецът наруши тишината, като повтори изречението, което до този момент бях чувал навсякъде из блатата.

— Защо? — попитах, повтаряйки въпроса, който бях задавал поне сто пъти. В същност отговора вече знаех твърде добре: ако се нареже в някой друг месец от годината, тръстиката лесно ще поглъща вода и ще загуби плаваемостта си. Само ако се отсече през август, берди ще бъде в състояние да плава продължително време. Едни казваха, че може да издържи над водата цяла година. Други — две, три, че даже четири години. Някои признаваха, че нямат представа защо режат тръстиката през август; такъв бил обичаят.

— През август в стеблото на берди има нещо, което отблъсква водата — обясни старецът. — Затова сме принудени да жънем тръстиката тогава, оставяме я да съхне две-три седмици и чак след това я използваме.

За пръв път чух подобно изявление край бреговете на Шат-ал-Араб в селцето Гурмат Али, разположено между мочурищата и залива. Това бе първото ми посещение в Ирак след двата експеримента с папирусови лодки египетски тип и аз останах крайно удивен при вида на пет-шест огромни тръстикови салове, привързани край речния бряг в ролята на плаващи пристани. Измерих един от тях и той се оказа трийсет и четири метра дълъг, пет метра широк и около три метра дебел. Една трета от дебелината му се намираше под речната повърхност. Качих се на този сал и седнах на чашка чай със стопанина му, който живееше на него в малък временен заслон, изработен също от тръстика. Кирпиченото огнище на пода предпазваше огромния сал от пожар, понеже за да подгрее чайника си, арабинът използваше единствено къси стръкове от сухия градивен материал на своя дом. Попитах Матуг от колко време живее на този тръстиков сал. Матуг бе прекарал на своето „гаре“ всичко на всичко два месеца. Един месец му бил необходим да доплава от блатата до тук. И колко е потънал салът му за това време във водата? Изобщо не е потънал, отвърна. Матуг бе

рязал тръстиката си през август. По тия места бе дошъл, за да продаде тръстиката от своето гаре на някаква дребна фабрика, която преработвала берди в картон за изолация, предназначен за съвременното строителство.

Цели два месеца на вода! Още след първия месец в океана нашите папирусови лодки бяха кажи-речи напълно подгизнали и през останалата част от пътуването палубата ни бе наравно с морското ниво, а вълните безпрепятствено се разбиваха в товара, който не бяхме успели да сместим някъде по-високо от тръстиковите рула. Матуг дори сподели, че миналата година престоял девет месеца на своето гаре в очакване да го продаде, защото фабриката била препълнена.

Мисълта за, тъй да се каже, непотъваемото гаре не ми даваше покой. Тръстиката за строежа и на „Ра I“, и на „Ра II“ бяхме ожънали през декември, та лодките да са готови за отплаване през пролетта. Странно защо опитните лодкостроители будума от езерото Чад не ме предупредиха, че режем папируса в неподходящ сезон? И още: защо етиопските монаси край езерото Тана, които ожънаха папируса за моите ладии, на въпроса ми отвърнаха, че да се сече тръстика за лодкостроителство е удачно през всеки месец? Отговорът бе прост и ясен. Африканските тръстикови лодки от езерата Чад и Тана са на вода в продължение на не повече от ден-два; след това се изтеглят на брега и тъй опасност да подгизнат няма. Маданите от Ирак обаче прекарват живота си върху своята тръстика.

Моментално прозрях, че от обитателите на блатата мога да получа уроци, непреподавани в никой факултет, нито пък усвоими от каквито и да било научни трудове. Една полицейска кола ме закара до Курна, при водослива на двете реки, и оттам заедно с местния шериф потеглихме по тесен почвен път до фериботния пристан срещу Мадина, голям град, изграден върху монолитен пясък край Ефрат на около петнайсетина мили във вътрешността на блатата. Настаниха ме в дома на шейха, сетне ми поднесоха незабравима закуска: кафе, чай, прясно мляко, йогурт, яйца, агнешко, пилешко, риба, смокини, фурми, арабски хляб, бял хляб, сладкиши и компоти. Едва смогнах да се дотърпя до брега и да се стъгна в тесния машхуф, който шейхът бе подготвил да ме отведе до Ом-ел-Шуек, още по-навътре в блатата.

Моите достолепни домакини от Мадина изявиха пълната си охота да споделят с мен всичко, каквото притежават, ала те не бяха в

състояние да ми дадат това, за което бях дошъл: сведения за тръстиковите плавателни съдове. Действително всички бяха виждали гаре, същите, каквито и аз бях срещнал надолу по реката, но тия салове не представляваха нищо повече от хлабаво пристегнати снопи берди, нахвърляни произволно един върху друг, колкото да се улесни превозването до хартиената фабрика. Единствените лодки, познати днес във вътрешността на мочурищата, бяха различните видове дървен машхуф: „тарада“, „матаур“ и „займа“, всичките импрегнирани със зифт, както и по-широкия „балам“, използван главно за превоз на рогозки и камъш. Тръстиковите ладии принадлежаха на миналото. Налагаше се да разговарям с някой много възрастен човек, та да науча нещо за тях.

Ето защо шейхът ме изпрати в Ом-ел-Шуек, където живееше най-старият известен в Мадина човек. Смяташе се, че е столетник.

Не очаквах особено свежа памет от старец на такава възраст, а пък и оптимизмът ми с нищо не бе подкрепен, когато тръстиковите завеси се разтвориха и ние безшумно се плъзнахме до брега пред дома му. Едновременно с отражението на стареца във водата видях и самия вожд Хаги Суелем с белия му кафтан и дълга бяла брада, седнал пред прага на своето тръстиково жилище, сякаш бе олицетворение на Матусел^[1]. Ала щом старият Хаги се вдигна да ме посрещне с обичайното пожелание за мир, погледът ми се натъкна на чифт приветливи и будни очи, които тутакси превърнаха стареца в едър и силен мъж. Виждаше се, че хората, стекли се около нас, се отнасяха с голяма почит към него. Насядахме в две редици край стените с лице един към друг и заедно заслушахме с любопитство и преклонение мъдростта и остроумието на стария Хаги. Скоро поднос с прибори за чай се появи край трептящия огън, а няколко едри и широкогърди риби, разцепени надлъжно като гигантски пеперуди, бяха уравновесени върху ръба на огнището в близост до пламъците, без да бъдат поставени в тиган. Силно препечена, ала с бяло и сочно месо отвътре, рибата сетне бе увита в топъл арабски хляб, изпечен на овални и тънки резени подобно палачинки, и до такава степен възбуди апетита ми, че ядох, сякаш шейхът на Мадина бе забравил да ми поднесе закуска. Старецът не ме изпускаше из очи и гледаше, щото седящият до мен да подбира с умела ръка най-вкусните късове от рибата и да ме храни като същински престолонаследник. В съгласие с

обичая преди и след гощавката един арабин обходи присъстващите, като всекиму поднасяше сапун и пешкир и поливаше гореща вода, докато ние търкахме ръце под парещата струя над легена.

Хаги се извини за скромното ядене, все едно не бе забелязал апетита ми, после ме увери, че ще даде истинско угощение в моя чест, ако обеща да дойда пак. Обещах. Трябваше да дойда пак. Бих живял сред тъй наречените примитивни жители на Полинезия, Америка и Африка, ала у тези обитатели на блатата нямаше ни следа от примитивност, както и да се тълкува тази дума.

Те бяха цивилизовани, но различно от нас. Наистина те не притежават модерна техника и за разлика от нас черпят блага и наслади направо от извора. Тяхната култура се е оказала жизнена и здрава благодарение на своето постоянно равнище, докато асирийци, перси, гърци и римляни са се въздигали, достигали са своя връх и са западали. И в това постоянство, просъществувало от незапомнени времена, има нещо, което нам липсва: преклонение пред прародителя и увереност в бъдещето.

— Ние не сме бедни — поде старият Хаги, сякаш прочел мислите ми. — Достойнството е нашето богатство, няма гладен човек в блатата.

Веднъж старецът ходил в Багдад, но едва дочакал да се върне сред спокойствието и сигурността на закриляните от бога мочурища. Според него градът поражда алчност, съперничество, завист, подтиква към кражба. Тук в блатата никой не краде. Всички притежават каквото им е необходимо — нямат какво да губят, хвала на аллаха. Има изобилие от фураж за биволите, има много риба за трапезата, има птици, има и пълни лодки с дини и плетени рогозки — за търговия срещу брашно и чай в Мадина. Още повече (и тук старият мъдрец повдигна ръка) има хубави жени. Сам той е съпруг на четири невести. При споменаването на неговата мъжественост отвред край стените се разнесе одобрителен смях.

Жените от блатата действително са красиви. Навярно именно поради тази причина изобщо не им позволяваха да се хранят с нас, нито дори да поднасят чая. Забулени са в черно от глава до пети и като черни сенки се провират между тръстиката, тръгнали да нахранят пилетата или да опекаат хляба, налепен отвесно по вътрешните стени на цилиндрични глинени пещи с отвор в горния край. Профилът им е

остър и изящен, също като на мъжете. Искрящите им очи и бели зъби проблясват досущ звезди, ако човек успее да ги зърне, преди собственицата им да извърне глава или преди да е повдигнала фереджето над носа си. И те като мъжете са отлични гребци и изкусно умеят да карат лодка с прът. Виждал съм сами жени да придвижват по този начин огромни балами, натоварени с рогозки, докато същевременно напътствуват стадо плаващи биволи. Единствено малките момиченца или съсухрените старици можеха редом с момчетата и възрастните мъже да махат към нас и да ни се усмихват, когато преминавахме с кануто край домовете им.

Изненадващо голям брой от тукашните обитатели са червенокоси. Особено сред незабулените момиченца червените коси изглеждат горе-долу толкова често срещани, колкото и черните. Сред маданите в древния лодкостроителен център Хуваир ми се удаде да срещна повече рижи хора, отколкото в който да е европейски град. За да бъде така масово разпространена, очевидно тази черта не се дължи на смесване с чужда кръв, още повече като се има пред вид, че и днес смъртното наказание за разврат и прелюбодеяние е неписан закон сред обитателите на блатата. Хаги ме увери, че по време на британското управление малцина английски войници са посмели да проникнат в мочурищата, но никой от тях не е дръзнал да общува с арабски жени.

На Хаги му бе пределно ясно, че ние в градовете не можем без автомобили и електричество. Ала той съвсем не бе убеден, че съотечествениците му ще заживеят по-щастливо, ако се осъществят проектите да се докара електричество в блатата и тухли за зидани постройки. Когато хората са щастливи, те се усмихват, забеляза той. По багдадските улици никой не му се бе усмихнал.

— Твърде много хора живеят в градовете — заобяснявах аз. — Човек там не може да се усмихва на всеки.

Ала Хаги бе вървял и по улици с малко минувачи, разлика не забелязал. Излишно бе да протестирам. Не би могло да е чисто и просто случайност това, че обитателите на блатата, щом чуеха пляска на нашите гребла, тозчас излизаха от жилищата си и широко засмени, почваха да махат към нас, а децата им с крясъци и смях тичешком идваха до самата вода. И най-бледата усмивка в отговор предизвикваше взрив от възторжен смях. Трябваше да призная, че далеч по-друго посрещане би ни очаквало, ако решим да се

поразходим из бедняшките квартали на някой град. Старият Хаги беше прав: обитателите на блатата не са бедняци.

Достолепието на Хаги не бе присъщо за бедняк. Със своето държане и осанка той можеше да мине за могъщ петролен шейх, бивш държавник, престарял учен. Ала с тия си одежди повече приличаше на мъдър пророк или патриарх от Библията, надживял времето подобно шумерския тръстиков дом над нас.

Хаги добре помнеше тръстиковите лодки. Когато бил млад, имало три вида. Два от тях били вдлъбнати като кану или корито, облицовани със зифт отвътре и отвън. Това са красивите „джилабие“ и „гуфа“, които лично бях виждал все още да се използват нагоре по течението на Ефрат, над Вавилон. Джилабието прилича на фино кану или машхуф; гуфата има напълно кръгла форма и изглежда точно като гигантска автомобилна гума, но с дъно, и е толкова стабилна, че изобщо не се наклони, когато седнах с цялата си тежест на ръба. Като изключим тръстиковите лодки от езерото Титикака, никога не бях виждал растителни стебла да се съчетават с по-голямо съвършенство откъм симетрия и детайл; масивните арки от берди, които поддържаха високия таван над нас, притежаваха същото съвършенство. Раздалечени на равни разстояния, всички бяха еднакви до милиметър — започваха като колони, по-дебели от човешко тяло при основата, и постепенно се стесняваха към билото на покрива. Хаги посочи тези издръжливи и здрави арки. Третият вид тръстикова лодка, позната нему, се строи по същия начин, с тази подробност, че снопите изтъняват в краищата, не надебеляват от едната страна. Така от множество свързани снопи може да се създаде монолитен плавателен съд, извит и изострен в двата края. За направата на рулата трябва да се използва берди, а „касаб“ — само за каютата отгоре. Вътрешността на берди представлява сунгериста сърцевина, докато стеблото на касаб е кухо, тъй че лесно се пука и се пълни с вода. Хаги бе поръчал на едно момче да донесе стръкове и от двата сорта тръстика и показва как се яде меката долна част на берди — известно ми бе, че тази част на младия папирус също става за ядене. Опитах късче берди, беше хрупкаво и вкусно.

За да издържи тръстиковият кораб продължително време на вода, добави Хаги, необходимо е всеки сноп да бъде пристегнат толкова здраво с въжени примки, колкото позволяват силите на двама яки мъже; всички снопи трябва да станат твърди като дънер. Попипах още веднъж стената зад мен. Не бе възможно да промуша с пръст повърхността ѝ, сякаш докосвах дърво. На прекия ми въпрос Хаги отговори, че не знае някога да се е употребявал зифт или друго средство за импрегнация при строежа на този тип тръстикова лодка.

Вече бях виждал на фотография току-що описания от Хаги тръстиков плавателен съд. Беше поместена във вестник „Дейли скеч“ по време на Първата световна война в брой от 3 март 1916 г. и избледнелия текст под нея гласеше: „Нашите воини в Месопотамия постоянно срещат подобен вид лодки.“ Приликата с тръстиковите лодки, които бях виждал на Великденския остров и във водите на езерото Титикака, беше поразителна, само дето лодката в „Дейли скеч“ се управляваше от араби.

Ако не бяха сведенията, съхранени в паметта на Хаги, излизаше, че съм дошъл в някогашните владения на шумерите с половин век закъснение, но Хаги бе тук като мост към миналото. Докато наблюдавах лицето му, внезапно се улових, че мисля за Авраам. Всъщност той спокойно би могъл да бъде негов пряк потомък. Арабите, както и евреите, водят своя род от Авраам, а освен това Хаги живееше близо до Ур, родното място на първия юдейски патриарх.

В тия библейски местности дори Авраам не може да бъде пренебрегнат, ако човек се е заел да проследи зараждането на човешката цивилизация, защото с него не само започва мюсюлманската и юдейската история — благодарение пак на него ние днес разполагаме с едно от най-ранните писмени описания на начина, по който древните жители на Месопотамия са строели своите плавателни съдове.

В днешно време Авраам е признат за историческа личност, живял е в Месопотамия около 1800-та година пр.н.е. Според Стария завет е роден в Ур, където оставил родствениците си и се включил в преселението на бащиното племе от покрайнините на блатата до Харан на асирийска територия и сетне до средиземноморските земи. Макар и родом от Ур, той ходил чак до Египет, преди да се върне по следите си и да се засели окончателно в обетованата земя, като ни е оставил

писмено доказателство за връзката по суша между Месопотамия и Нилската низина в далечна древност. Въпреки днешното мнение, че за човека от далечното минало Месопотамия и Египет трябва да са били два свята, откъснати един от друг, все пак те съвсем не са били толкова изолирани, щом Авраам може да твърди, че на потомците му е обещана цялата земя „от Египетската река до голямата река, реката Ефрат...“

Сегашното корито на Ефрат, както и тучните блатата са се отдръпнали с шест мили от погребаните останки на Ур, ала исполинските пирамиди-храмове на шумерите надмогват вековната прах и продължават да вирят снага срещу синьото пустинно небе като смайващ паметник на човешката предприемчивост и преходност. Тези снажни стъпаловидни пирамиди са били преизградени отново и отново от всяка поредна цивилизация и вече са съществували от векове, когато малкият Авраам е играел край тях и се е къпел в близката река, която от дълго време била превърнала Ур в пристанище от първостепенно значение. В оживеното урско пристанище Авраам често се е срещал с търговци, доплавали от чужди страни, а под сянката на пирамидите книжовници и мъдри старци са споделяли с бъдните поколения своето познание за миналото, както и предписанията си за щастлив живот отвъд. От тях навярно той е научил богатата история на предшествениците си, която на свой ред е предал на своите приемници и така — докато била записана в Стария завет. Той сигурно е виждал миниатюрните лодки — едни изработени от сребро, други от облицована в зифт тръстика, — които свещенослужителите са получавали от благоразумни моряци, за да ги закопаят в храмовете като дароприношения; на Авраам положително са били познати и корабите, приставали край местните кейове и речни брегове.

Когато Хаги, седнал на пода в своя тръстиков дом, описваше строителния принцип на джилабието (шпанхоутът трябва да бъде облечен в тръстика, импрегнирана с битум), — сякаш виждах пред себе си умалено копие на легендарния плавателен съд от Стария завет. При споменаването на Ноевия ковчег човек неволно се усмихва, обхванат от детските си спомени за онази наивна история, в която се разказва как един добродушен старец с дълга брада си построил голям кораб-къща и го натоварил с по една двойка от всички видове зверове

и птици: слонове, камили, жирафи, маймуни, лъвовe, тигри и т.н. В детството си, когато играех с дървените фигурки на най-различни животни и две по две ги вкарвах в дървения ковчег, никога не ми е минавало през ум, че нещо може да се научи от тази прастара приказка, а още по-малко — че някой ден ще попадна в родината на легендата и ще се ровя в научни трудове, които се опитват да обяснят произхода ѝ.

Нищо чудно юдейската версия за Ной и потопа, така както ни е позната от Стария завет, да е просъществувала като устно предание до записването ѝ на староеврейски векове преди Христа. Изглежда не по-малко вероятно патриарх от ранга на Авраам да умее да чете и пише, след като произхожда от град, където повече от хилядолетие са съществували различни видове писменост. Тъй или иначе, митът за Ной се отнася към един твърде отдалечен период от човешката история, предшествуващ проникването на цивилизацията от Близкия изток в Европа. Описаният Ноев ковчег не е европейски кораб, а месопотамски плавателен съд. Тази легенда е една от допирните точки между юдейската и мюсюлманската вяра и според твърденията е тръгнала от Авраам, който е отрасъл в Ур. Невъзможно е в своето преселение племето на Авраам да е подминало Асирийското царство в Северна Месопотамия; дори има основания да се вярва, че преселниците са прекарали известно време там.

Дотогава асирийците също добре са опознали историята за наводнението, унищожило по-голямата част от човечеството. Огромната библиотека на асирийския цар Ашурбанипал, състояща се от десетки хиляди изписани плочки, бе открита през 1872 г., за да предложи на света подробна версия за световния потоп. Тя е толкова сходна с по-късния юдейски вариант, че просто няма как произходът им да не е общ. След като асирийците са наследили своята писменост и митология от шумерите и след като евреите претендират, че произхождат от някогашната шумерска столица Ур, има основания да се предполага, че Шумер е общият източник на асирийската и юдейската версия за потопа.

В асирийския текст старецът, построил кораб, за да спаси човечеството, се нарича цар Уту-нипищим, а не Ной, ала и двете имена вероятно са алегорични. Богът на морето Енки също така заема мястото на едновластния Йехова у юдеите. Асирийците твърдят, че

историята за световния потоп била разказана на един от техните предци лично от корабостроителя цар Уту-нипицим още докато населявали Дилмун. Царят споделил, че богът на морето хранел симпатия към него и му доверил тайния заговор на останалите богове да издавят цялото човечество. Именно богът на морето го посъветвал да построи голям кораб и да вземе на борда семейството си, прислугата и домашните животни. Цар Уту-нипицим се вслушал в съвета и построил кораба:

„На седмия ден корабът беше готов. Понеже пускането на вода бе мъчно, помогнахме си със скрипци... С цялото си имущество натоварих кораба, натоварих всичкото си сребро, всичкото си злато, цялото си потомство натоварих. Всичките си родственици и слуги качих на борда, добитъка, зверовете от полето, всички майстори-занаятчии... и тях качих на борда. А на господаря на кораба, капитан Пузур-Амури, поверих аз големия съд и неговия товар.“

Шест дни и седем нощи бесняла водната стихия над земята, а на седмия ден огромният кораб заседнал на някакъв планински връх, разположен в Горен Кюрдистан — район, където според юдеите се намира пристана на Ной: връх Арарат. Асирийският текст гласи, че след това гълъб и лястовица последователно били пуснати в простора, но се върнали и едва когато отлетял гарван и никога повече не се завърнал, царят разбрал, че водата се е укротила и той заедно със своите спътници и добитък е в безопасност. Всички слезли на твърда земя и принесли жертвоприношения на боговете, които обещали никога повече да не наказват цялото човечество заради греховете само на някои земни обитатели.

Любопитно е, че в този асирийски текст на преживелите потоба в големия кораб е наредено да потеглят и да се „заселят далеч оттук, при устието на реките“. За асирийците това означавало устието на Ефрат и Тигър — някогашната шумерска територия. С други думи, асирийците са записали в своя летопис, че морското крайбрежие и блатистата

област в Южен Ирак са първите части от техния свят, заселени от нови човешки поколения.

Затова би било особено интересно да се разбере думата на живелите по-рано шумери по този въпрос. Тяхната версия за същото събитие бе открита впоследствие от група археолози от Пенсилванския университет. В обширния район около водослива на реките учените разкопаваха гигантския шумерски зикурат Нипур (така се именува една от стъпаловидните, ориентирани по слънцето пирамиди-храмове, които са били основна отличителна черта на всички ранни месопотамски градове), когато се натъкнаха на богата библиотека. В подножието на пирамидата те попаднаха на сбирка от 35000 изписани плочки и една от тях съдържаха оригиналната шумерска версия за световния потоп.

За разлика от по-късния асирийски и от още по-късния юдейски летопис, в шумерския вариант не се казва, че оцелелите след наводнението са заседнали на издаден планински връх, а че подир оттеглянето на потопа човешкият род най-напред се е заселил в Дилмун — някъде отвъд морето, по посока на изгрева. По-късно боговете са превели шумерите до техните сегашни земи при устието на реките.

Недвусмислена улика, че асирийският текст е само заемка от по-стария шумерски оригинал забелязваме в следния факт: и в двете хроники се споменава за шумерския бог на морето Енки и нему се отдава заслугата за спасяването на човешкия род. И в шумерския вариант божественият избор на Енки пада върху благочестив, богобоязлив и смирен цар на неуточнено в текста царство — на шумерски език той се зове Зиусудра. И тук богът го съветва „да се спаси, като построи една много голяма лодка“. Онази част от глинената плочка, където се описва как Зиусудра построява тази голяма лодка, за нещастие, е унищожена, ала във всеки случай лодката е била достатъчно просторна, за да побере цялото му семейство плюс добитъка. Щом всички се приютили на борда, потопът залял земята и вилнял в продължение на седем дни и нощи. „А грамадната лодка била подмятана насам-натам от могъщи вълни“, докато на края Уту, шумерският бог на слънцето, се показал и пръснал светлина по небето и земята. Тогава Зиусудра „отворил един от прозорците на голямата лодка“ и паднал по очи пред бога-слънце. После му принесъл в жертва

бик и овца, което подсказва, че на борда сигурно е имало не само по един чифт животни от всеки вид, за разлика от Ноевия ковчег. От друга страна, Зиусудра пък не е взел със себе си зверове. Накратко казано, с течение на времето първоначалната версия за преживелите потопа, които са качили на борда единствено добитък, е била леко поукрасена и в крайна сметка Ной прибира и диви зверове.

Същността и на трите варианта е в споменаването на големи кораби. И в трите текста се говори за домашни животни, дори се споменава за съществуването на градове и царства преди потопа, ала никъде не се и загатва, че някоя превисока пирамида или кула е спасила човечеството и неговия добитък от наводнението. Пет хиляди години по-късно на глинени плочки е било записано това, което днес представлява най-старият известен опит за създаване на писмена история. Тя започва с пристигането — след някакъв природен катаклизъм — на голям кораб, натоварен с хора и добитък, в страна, наречена Дилмун, а оттам — пак по море — потомците на тези хора достигнали Ур в Месопотамия.

Наистина трябва да се съжалява, че плочката е счупена точно там, където се описва строежът на големия плавателен съд, но след като Зиусудра и Уту-нипишим явно са две различни имена на един и същ корабостроител от знатен произход, бихме могли да направим някои изводи от асирийската версия. В най-ранния известен на света епос асирийският поет проважда своя герой, цар Гилгамеш, с кораб до прародината Дилмун, където дълголетният цар Уту-нипишим разказва историята си за потопа. В началото той се представя като син на цар Убара-Туту, царувал в Шурупак преди световната катастрофа, сетне загатва с поетични средства за словата на морския бог, който му казва как да построи кораба:

„Тръстиков дом, тръстиков дом. Стена, стена.
Тръстиков дом, чуй! Стена, чуй! Човеко от Шурупак, сине
на Убара-Туту. Разруши своя дом и съгради кораб!“

Очевидно, като развали тръстикова къща, човек би могъл да построи единствено тръстиков кораб. Този момент има съответствие и в юдейската версия. Напътствията към Ной са: „Направи си ковчег от

кипарисово дърво; обвий го с тръстика и я насмоли отвътре и отвън със смола.“

Дже в асирийския епос се наемква, че техният цар-корабостроител е използвал някаква импрегнация за тръстиковия си кораб. Ето и думите на самия Уту-нипицим, след като съборил своя царски тръстиков дом: „... шест *сар* смола изсипах в казана, три *сар* зифт прибавих. Три *сар* масло бяха сложени от работниците, освен един *сар*, прибран в трюма, и два — скрити от капитана.“

Корабостроителните принципи, приписвани на Ной, в действителност бяха същите като при строежа на джилабието — само че приложени в умален мащаб, — което Хаги бе описал, а аз бях видял на живо близо до Вавилон с шест души на борда. Размерите на царските плавателни съдове в древността естествено би трябвало да са пропорционални на постройките, изградени по времето на тоталитарните царства. Асирийският епос определя големината на кораба, построен от цар Уту-нипицим, на едно *ику* — мярка за повърхнина, равна на хоризонталната проекция, отдавана на Вавилонската кула. Независимо че подобни размери трудно биха могли да се възприемат буквално, все пак по-лесно ще да е било да се построи такава гигантска конструкция от дълги тръстикови снопи, ожънати без усилия в блатата, нежели от безброй малки тухли, отлети и изпечени в пещи след продължителна работа.

Евреите са доста по-скромни в своите мерки: записали са, че Ноевият ковчег е дълъг 135 метра, широк — 22, и висок — 14, което ще рече само четири пъти повече от набързо скалъпеното тръстиково гаре на Матуг, измерено собственоръчно от мен.

Асирийците навярно са пооцветили хрониката си в полза на читателя, когато пишат, че корабът на Уту-нипицим се състоял от девет вътрешни помещения и „шест издигнати една над друга палуби“. Евреите отново са по-скромни: ковчегът трябвало да има „три палуби: горна, средна и долна“.

Няма съмнение, че асирийците, както и юдеите, преди да напуснат Месопотамия, са виждали големи кораби. Иначе те не биха имали представа от съдове с повече от една палуба. Също така не бива да подценяваме способността на шумерите да градят исполински конструкции от тръстика, след като знаем, че са строели истински планини от тухли, печени на слънце и в пещ. Толкова колосални са в

действителност тези строежи, че ние днес положително щяхме да ги смятаме за чист абсурд, ако не продължаваха да се издигат там и да ни изумяват, също като пирамидите в Египет. След откриването на удивителния плавателен съд на фараона Хеопс — кораб, далеч по-голям от викингските, построен хиляда години преди Авраам да отиде в Египет — не бива повече да ни учудва фактът, че преди пет хиляди години цивилизованите общества от Близкия изток са имали изключително развито корабостроене. В същност, ако Авраам и Сара бяха видели фараонския кораб в потайната крипта при подножието на Хеопсовата пирамида, за тях той щеше да бъде толкова стар, колкото стари са викингските кораби за днешните туристи в Норвегия.

Обстойните разкопки, извършени от датски учени в залива на остров Бахрейн, имат пряка връзка с най-ранните легенди за потопа. Разкритите градове бяха първото конкретно потвърждение, че Бахрейн е страната Дилмун от шумерските хроники и предполагаемата земя, където прародителите на шумерите са се заселили след наводнението. Изтъкнатият датски археолог П. В. Глоб в своя обзор на резултатите от разкопките на Бахрейн през първите петнайсет години, когато той бе техен ръководител, поддържа един широко подкрепян възглед относно произхода на шумерската легенда за Потопа. През 1929 г. под останките на Ур, столицата на шумерите, Ленърд Уули откри пласт — дебел от десет до тринайсет стъпки — от вид тиня, която обикновено се утаява във водна среда. Отдолу пък бяха разкрити останките на града, намирал се на това място, когато гигантска приливна вълна заляла цяла долна Месопотамия със седем и половина метра слой вода, додето траело наводнението. В очите на малцината оцелели този катаклизъм сигурно е изглеждал като свършек на света и споменът за него е продължил да се предава от уста на уста до записването му на шумерските плочки. Глоб допусна, че преживелите катастрофата биха могли да спасят живота си, като се изкатерят на най-високите зидове във вътрешния град. Но защо ще правят това, питам се аз, когато градът притежава пристанище, което вероятно е било пълно с тръстикови кораби?

Огледах се. Тръстиков дом, тръстиков дом. Стени, стени... Мисълта ми блуждаеше. Положително на Хаги би се удало да построи чудесен кораб, като разтури голямата тръстикова къща, в която се намирахме. И действително, ако тази постройка можеше да се обърне с

покрива надолу, щеше да се превърне в корпус на обширен кораб с готови солидни тръстикови ребра; за Хаги само щеше да остане да го импрегнира със смола или зифт и да настави носа и кърмата.

Ала никой нямаше намерение да събаря дома на Хаги. Когато се върнах отново тук след пет години, радостен бях да заваря къщата на мястото ѝ, здрава както винаги, макар че не заварих възстания потомък на Авраам. Но синовете му бяха тук и ме посрещнаха наистина царски. Библейският дух също присъствуваше — наследниците на Тара, Авраамовия баща, пазеха повечето от старите традиции.

Ша-лан, най-възрастният син на Хаги, пък и всички останали мъже в дома му много се развълнуваха, щом им казаха, че съм дошъл да събера хора от блатата, които да ми помогнат да насека тръстика и да построя тръстиков кораб, подобен на онези, дето Хаги ни бе описал преди пет години. Трябваша ми дващест души. Ша-лан тутакси обеща той да подбере хората. Няма проблеми. След кратко допитване между присъстващите Гатае бе посочен като най-подходящ за ръководител на работата. Гатае бе изкусен строител на тръстикови постройки и затова ще знае как да връзва снопите, тъй че в свършена симетрия да изтъняват към краищата.

Скоро доведоха Гатае с един машхуф; оказа се приятен арабин на преклонна възраст с игрив блясък в очите. Висок и слаб, той стоеше в кануто изправен като мачта, карираният му кафтан се развяваше от вятъра. С достолепната си осанка и подстригана бяла брада той ми напомняше моя покоен английски издател сър Станли Ънуин. Заговорихме, сякаш сме били приятели цял живот. Гатае ни най-малко не се изненада, че искам да построя тръстикова лодка и да отплавам в морето. Премина право към въпроса: колко тръстика ни е необходима?

Измерих в крачки пода на помещението. „Ра I“ имаше дължина 50 стъпки, „Ра II“ — само 39. Този път ми се щеше да разполагам с по-голям екипаж и затова лодката трябваше да е поне 60 стъпки дълга — точно толкова, колкото бе дължината на едностайната тръстикова къща, в която седяхме. Ала от Хаги знаех, че е необходимо сунгеристата тръстика да се сбие, тъй че се нуждаех от повече материал в сравнение с окончателния обем на кораба.

— Добре ще е да нарежем два пъти повече берди, от колкото ще е потребно, за да се напълни тая къща до тавана — изчислих аз и

всички вдигнахме очи към свода високо над главите ни. Гатае обаче не бе впечатлен. Ще върже снопи с каквато искам големина.

Уточнихме се, че двајсет души под ръководството на Гатае ще дойдат през септември при Адамовото дърво и ще почнат строежа, ала аз трябваше преди това да навестя блатата още веднъж, през август, та да съблюдавам сеченето и правилното сушене на тръстиката от други мадани, живеещи в селото Ал Гасар, което бе разположено по-близо до „корабостроителницата“. В тази част местната управа бе прокарала насип и отгоре — почвен път чак до началото на блатата, за да може тръстиката направо да бъде прехвърлена от машхуфите в камионите, които я откарват в една новоизградена хартиена фабрика край бреговете на Тигър. От това място по-късно нямаше да бъде трудно да пренесе изсушената на слънце тръстика до „корабостроителницата“ край Тигър, непосредствено до странноприемница „Райската градина“.

[1] Библейски патриарх, за когото се смята, че е живял 969 години. Б.пр. ↑

2. В РАЙСКАТА ГРАДИНА

Август дойде и аз отново се озовах в блатата. Август е най-горещият месец в Южен Ирак. Термометърът се колебае между 40° и 50°С на сянка, ала на откритата мочурлива местност, където режем тръстиката, нямаше никаква сянка. Хванали извити мачете, обитателите на блатата настъпваха в тръстиковите гъсталаци с бързина и порив на воини, а стройните зелени стебла падаха след тях като посечени отряди. Жегата бе толкова непоносима, че скоро аз се изтоших само от гледане — проследявах сражението от борда на кануто — и щом моят арабски преводач, жител на мочурищата и с речников запас от няколко десетки английски думи, ме увери, че тук вече не се въди билхарция, аз скочих и се присъединих към маданите, които, напълно облечени, газеха до кръста във водата. От опита си по Нил и езерото Чад бях заразен с ужасен страх към малките червеи билхарция, които живеят в черупки сред тръстиката и само за секунди могат да пробият човешката кожа, за да снесат яйцата си в тялото. Наслаждавах се на бавно течащата вода в протока, докато не се появи една красива охлювообразна раковина, носена от течението. Вдигнах я и въпросително я показах на моя зает със сечене на тръстика осведомител.

— Това ли? — рече той. — Това е само къщата на билхарция.

С един скок се озовах обратно във водонепромокаемия машхуф. По-добре да се потя като в сауна, отколкото да се разхлаждам в поток, пълен с билхарция.

Съвсем изгубих броя на машхуфите, натоварени до върха със зелена берди, които мъжете и жените от Ал Гасар насочваха с дългите си пръти към бреговете на блатата, където оставяха тръстиката да се суши. Нарязаното количество създаваше впечатление, че възнамерявам да построя кораб с големината на Ноевия ковчег.

Междувременно трябваше да се върна в Европа за няколко седмици, за да организирам експедицията — от странноприемницата в Райската градина не бих могъл да организирам нищо. В Багдад от стаята в хотела за кратко време ми се удаде да разговарям по един кремаво оцветен телефонен апарат с Осло, Токио и Сидни. Но

телефонът в моя Едем представляваше някаква отживелица, завещана от стара администрация — реликва, която се задвижваше с манивела като демодиран „Форд“. Ако в крайна сметка успееш да се свържа, предполагайки, че насреща ми е Лондон, цялата странноприемница се скупчваше около мен да слуша и крещи в слушалката, додето разберем, че слабото прачене, достигнало до нас, идва от нещастния телефонист в Курна, на две крачки оттук, който отчаяно се мъчи да ни обясни, че линията с Басра е прекъсната, затова днес нищо няма да излезе. Един английски инженер би целия път от Басра дотук, за да ме утеши с новината, че бил натоварен от Багдад да изгради модерна телефонна линия. Ще бъде готова догодина. Добри вести, няма що! — за тия, които ще дойдат много след като ние сме си заминали.

Петролният бум, който бе поставил началото на бурно строителство и повсеместен внос на всякакви стоки от външния свят, бе причина всички внесени продукти да се изкупуват веднага щом пристигнат, а огромният флот от танкери и товарни кораби, които навлизаха в устието на реката, бе прекалено многоброен за капацитета на пристанището. Кораби от най-различна националност оставаха на котва в залива по два, три, четири месеца в очакване да им дойде редът, за да навлязат нагоре по реката и да стоварят „багажа“ си. От индийска дървесина и бамбук до датско краве масло и американски замразени пилета, всички стоки изчезваха от складовете, преди да се добера до тях. Ако бях предпочел да превозя багажа по море до иракския бряг, имаше опасност корабът да се застои на котва в залива. Разрешението на въпроса бе само едно. Всичко потребно за експедицията трябваше да се събере на определено място и оттам да се изпрати по суша с чартърен автомобилен транспорт до Ирак.

И така, избрах Хамбург. Немски приятели ми помогнаха за три дни да приключа с покупките на необходимите неща, с изключение на тръстиката берди, разбира се. Една въжарска работилница отклони чуждите поръчки за найлонови въжета и приготви километри от най-разнообразни конопени въжета за стягане на снопите и за текеджа. Два дванайсетметрови ясенови стълба бяха отсечени за нашата двукрака мачта, която щеше да бъде изработена от истински корабостроител от старата школа; той издяла на ръка също две седем и половина метрови кърмови гребла и шест обикновени гребла с удължени вретена, тъй че да могат да се подкъсяват пропорционално с постепенното потъване на

тръстиковия плавателен съд във водата. Друг не по-малко истински и съвестен майстор уши от египетско памучно платно две квадратни ветрила, които се стесняваха отгоре надолу, както е било в праевропейски времена. Едното бе по-голямо и по-тънко от другото, предназначено бе само за хубаво време. Необходим ни бе бамбук за надстройката. Трябваше ни също дъждосъбирател, флагове и сигнални светлини, газови фенери за осветление, примуси и кухненска посуда. Не биваше да забравяме рибарски принадлежности. Както и малката надуваема динги^[1], снабдена с извънбордов двигател от шест конски сили и предназначена за ползване от фотографите — да ни снимат отстрани по време на плаването.

Пазаруването завърши с набавяне на хранителни припаси и всички останали битови принадлежности, включително бидони с питейна вода за единайсет души в продължение на три месеца; същевременно се надявахме, че ще можем да се снабдяваме с допълнителни продоволствия по време на самото пътуване. При предишния експеримент се бяхме постарали да се храним само с продукти, с каквито древните мореплаватели са запасявали своите плавателни съдове. За експедицията „Ра“ закупихме единствено храна, която може да се съхрани в глинени гърнета и плетени кошници, а водата държахме в делви и кози мехове. Пътешествието премина, без да изпитаме никакви диетични проблеми, затова сега бе излишно да повтаряме същия опит. Въпреки това на борда на тръстиков кораб без електричество за хладилник бе възможно да се складират само строго определени храни. Безсмислено бе да взимаме прясно месо, плодове и зеленчуци, дори повечето консервирани храни щяха да се развалят при температурите, които очаквахме преди и след тръгването. Независимо от всичко багажът ни възлизаше на тонове хранителни припаси и екипировка — колкото да се напълни цял транспортен влекач с дължина дванайсет метра; всичко вече бе запечатано, след одобрението на иракското посолство в Бон, и подготвено за двуседмичния път от безмитното пристанище на Хамбург до вратите на странноприемницата в Райската градина.

От Хамбург отлетях за Лондон, за да се срещна с представителите на един международен телевизионен консорциум, образуван специално за случая от Би Би Си. След дълго умуване, писане на машина и преписване най-сетне бе подписан договор от трийсет и една страници,

по силата на който шест телевизионни компании от Великобритания, Франция, ФРГ, Япония, Швеция и САЩ се задължаваха да финансират плаване с тръстикова лодка, като закупят четири едночасови, все още незаснети, предавания за експедиция, която все още не бе започнала. Изготвянето на контракта се усложняваше допълнително от факта, че аз единствено можех да уточня откъде ще почне плаването, но не и накъде ще продължи или колко дълго ще трае, понеже на тия въпроси самите ние още търсехме отговор. Трудността бе преодоляна, като в договора се записа, че ще плаваме дотогава, докогато плавателният съд се поддава на управление и е в състояние да се държи над водата. Американският член на консорциума, Националното географско дружество и техните телевизионни продуценти от компанията WQED настояваха да пратят с нас свой оператор, който ще има право да записва и заснема всичко казано и извършено на борда. Неговото единствено задължение ще бъде да снима, дори ако корабът потъне. Съгласих се. Подписахме всички.

С известна неохота после посетих с представителя на Би Би Си университета в Саутхамптън, където по моите чертежи бяха изготвили пластмасов модел на тръстикова ладия с дължина метър и осемдесет. С него трябваше да се проведат изпитания в аеродинамична тръба и резултатът да се заснеме. Удоволствие бе да се наблюдава как големият модел с жълт цвят подскача по вълните, докато морските експерти от университета натискаха бутони за радиоуправление, тъй че кърмовите гребла се завъртаха, малката лодка се обръщаше и заставаще напреки на вълните. Дори се врязваше в тях, щом максималната площ на гребловите пера биваше увеличена, и постигаше истински халс.

Изводът от експеримента бе следният: колкото по-голямо е ветрилото и колкото по-големи или по-надълбоко във водата са гребловите пера, толкова по-добре двуребрият сал-кораб лавира срещу вятъра. Крайните резултати от изследванията в аеродинамичната тръба щях по-късно да получа по пощата. Все пак съществуваха няколко дребни несъответствия: моделът бе изработен от пластмаса, а не от тръстика; никой не можеше да каже колко дълбоко ще газят тръстиковият кораб, нито пък за колко време променящата се плаваемост ще снижи първоначалния му надводен борд. Освен това предаването на модела за изпитания се забави и данните от аеродинамичната тръба щяха да стигнат до нас твърде късно, за да

направим промени в размерите на ветрилата и греблата, които вече бяха готови, понеже в противен случай щяхме да изтървем срока за отпътуването на багажа от Хамбург.

В околностите на Саутхамптън се намира красивото имение „Бродландз“, домът на генерал-адмирал граф Маунтбатън Бирмански, където бях поканен на обяд. Общото ни влечение към морето, както и към други средства за общуване между отделните нации, се бе превърнало в основа за нашето приятелство през последните години. Големият ентусиазъм бе подтикнал стария морски лорд^[2] да ме направи почетен вицепрезидент на световната организация „Обединени колежи“, на която той бе много деен президент. Като член на кралското семейство и бивш вицекрал на Индия лорд Маунтбатън имаше приятели и връзки вред по света, та бе сполучил да привлече в уейлзкия „Атлантик колидж“ студенти чак от Китай. Освен на задачата да сдружава способни момчета и момичета от всички държави, „Обединените колежи“ отделяха голямо внимание и на водното спасяване, и на ветроходството като спорт.

Преди време бях дал дума на лорд Маунтбатън да имам пред вид някои студенти-дипломанти, ако пак реша да предприема морски експеримент. Ето сега ми се удаваше възможност да изпълня обещанието си. Желанието ми бе да събера истински интернационален екипаж за проектираното плаване с начален пункт — Ирак. Бившият генерален секретар на Обединените нации У Тан бе позволил „Ра I“ и „Ра II“ да плават под знамето на ООН, а неговият приемник Курт Валдхайм любезно бе приел това разрешение да се отнася и за предстоящата експедиция. Съобщих на „Обединените колежи“, че възнамерявам да отдам предпочитание на всеки член от екипажите, участвували при предишните им плавания с тръстиков съд, който би пожелал да тръгне отново с мен, но, добавих, не бих имал нищо против да разчитам на резерви, подбрани от организацията. Затова ректорите на различни колежи разпратиха съобщения до свои студенти, като приложиха екземпляр от проспекта с изложение на плановете ми, който току-що бе разпространен от телевизионния консорциум, съставен от Би Би Си. Преподавателите пък трябваше да ми изпратят списък с препоръчани от тях студенти-дипломанти, подбрани измежду кандидатите.

Приятно бе отново да прекрача прага на „Бродландз“ и да се наслажда на обяда в просторната трапезария с изглед към парка, залесен със стари гигантски дървета. Между тревата едва се забелязваше мъничко дръвче, което лично бях засадил при последното си посещение тук, според традицията.

— Можете ли да повярвате, Тур, че ме забъркахте в международна разпра?

Лорд Маунтбатън ме изгледа строго, докато заемахме места около масата в присъствието на неговия адютант, а сетне иконом във военноморска униформа поднесе пъпеш.

— Вярвам ви, разбира се — отвърнах със смях, за да покажа, че, естествено, не му вярвам.

— Предизвикахте гнева на шаха да се стовари върху мене — продължи спокойно моят домакин.

Засмях се отново и с апетит захапах от хладния пъпеш.

— Не ще и дума, разбира се!

Лорд Маунтбатън остави приборите си и се втренчи в мен.

— Интересно, как бих могъл да ви убедя, че не се шегувам?

И лордът изпрати адютанта си да донесе писмото от Имперския двор в Техеран. То представляваше многословен и остър протест срещу формулировката на известието, изхождащо от „Обединени колежи“, относно замисляната от мен експедиция с тръстиков съд. Иранският посланик в Лондон бе телефонира на лорд Маунтбатън още преди писмото да пристигне, тоест веднага след като печатният проспект на Би Би Си е бил разпространен по радиото и телевизията. Бяха цитирани думите ми, че възнамерявам да се спусна по Шат-ал-Араб в „Арабския залив“. Как е възможно една международна университетска организация, оглавявана от генерал-адмирал, да прибегва до употребата на несъществуващо географско понятие? Не е ли това резултат от засилващата се тенденция да се ласкаят арабите? Истинското и единствено наименование на въпросната водна площ е „Персийски залив“ и именно Британското адмиралтейство е кръстникът на този залив.

Искрено съжалявах. Ето ти един непредвиден проблем за мореплавател на тръстиков кораб, който е решил да изпита качествата на един древен плавателен съд в един съвременен свят. Обясних на лорда, че първоначалното ми намерение е било да използвам

названието „Персийски залив“, както са ме учили в училище. Ала длъжностните лица в Багдад надлежно ме поправиха, поправиха и изложението ми до средствата за масова информация, като дадоха пределно ясно да се разбере, че ако искам да отплавам от иракски брегове, ще трябва да навляза в „Арабския залив“.

Лорд Маунтбатън призна затруднението ми, но се противопостави дори на термина „Заливът“, използван дипломатично в корабоплавателните среди с цел да се разграничи този залив в Стария свят от Мексиканския. Като разрешение на въпроса лордът предложи тази географска единица да не се споменава изобщо. Макар че няхах желание да обиждам никого, все пак не можех да отплавам в нищото, затова се свързах с Норвежкото външно министерство. Тяхната практика била, отговориха ми оттам, да назовават залива „Персийски“, когато става дума за пристанище на иранския бряг, и „Арабски“, в случай че пристанището се пада на територията на някоя арабска държава. Но след като нашата експедиция щеше да плава в открито море, за пристанища нямаше място в проектите ни. И тъй потърсих съвет от служител в отдела за информация към Обединените нации.

— Сложен проблем — призна той. — Всички страни около залива, в който смятате да плавате, са запланували съвещание за борба със замърсяването на техните общи води, ала още не можем да се спрем на названието, с което да се уточни къде се намират тия води!

Това бе предупреждение, идващо да ми подсказже, че през двайсети век, с всичките му радарни системи и маяци, съвсем не е лесно да се опазиш от подводни рифове.

Надявах се „Обединените колежи“ да ми предложат някой наистина екзотичен кандидат и останах малко разочарован, когато видях имената на двама млади скандинавци да оглавяват списъка: единият бе норвежец, студент-медик; другият — датчанин, студент по математика. Като бивш сержант в инженерните войски, норвежецът притежаваше рядко предимство: имаше опит в работа с въжета и мостостроителство — тъкмо такъв човек ми трябваше, защото корабът ни щеше да бъде изграден само от тръстика и въжета. Дори мачтата и каютите щяха да бъдат прикрепени към корпуса без нито един пирон. От друга страна, още в самото начало бе необходимо да разполагаме с мостоподобна конструкция от пръти и греди, нещо като стапел, който да улесни подреждането на тръстиковите снопи по време на строежа и

спускането на вода по-късно. Телефонирах на младия кандидат в Норвегия, и Ханс Петер Бьон, който настоя да го наричам ХП, с раница и фотоапарат се присъедини към мен в Рим, откъдето заедно отлетяхме обратно за Багдад.

След седемчасов път с кола стигнахме Райската градина един ден по-късно от предвиденото. Очаквах камионът от Хамбург да пристигне всеки момент и исках да присъствувам при разтоварването на хранителните припаси за експедицията, та без забавяне да ги складираме на сянка в странноприемницата, преди да се развалят под пекналото слънце.

По стъпалата на странноприемницата за моя изненада ни пресрещна някакъв млад европейец, с лице, почервенияло от пришки, понесъл сноп немски пушени колбаси — точно такива бях купил в Хамбург, — който след миг цамбурна във водите на Тигър. Очите му бяха заслепени от струяща пот, та едва ли ни и забеляза, когато му се представих и го попитах какво прави.

— Пълен крах! — рече той. — Всичката храна е развалена. Камионът замина за Хамбург без мене и аз тук сам трябва да изхвърля всичко в реката!

С един скок ХП прелетя над перилата на терасата и излезе от водата, прегърнал като бебе гигантски салам. Последният. Другите бяха отнесени от течението, нищо не бе останало и в складовата стая, до която потният германец вече бе успял да се добере и да изрови бут пушена шунка и кашон консерви с норвежка скумрия, за да последват и те съдбата на немските салами.

Осъзнах, че сме пристигнали в последния момент. Досущ робот, непознатият продължи да сипе храни в реката, додето не го накарахме да седне при нас на една от разтоварените въжени намотки и да обясни същността на знаменитата идея да се домъкнат толкова хранителни припаси чак от Хамбург, за да са хвърлят във водите на Тигър.

— Митницата... — изпъшка той. — Митницата...

Наложи се Али, симпатичното момче от странноприемницата, да изтича за кутия студена бира, преди да ни се удаде да разберем нещо от тази налудничава история. Непознатият бе специален пратеник на отличната хамбургска компания „Монтан транспорт“; пратен бил с двамата шофьори на камиона, за да им помогне да минат безпрепятствено митниците и да осигури бързо разтоварване на багажа

в сенчестия склад на странноприемницата. Горещо било даже в Европа, а камионът не бил снабден с хладилник, затова пратеникът настоял шофьорите да побързат, та да съкратят предвиденото за превоза време от две седмици. В това отношение успехът му бил по-голям, отколкото очаквал. Някъде в Южна Турция кюрди им устроили засада и захванали да стрелят. Шофьорът на волана настъпил газта. По влекача имало доста дупки от куршуми, когато настигнали цял конвой от транспортни камиони, понесли се с отчаяна скорост час по-скоро да влязат в Ирак. В суматохата пропуснали да вземат необходимия документ от иракската митница, където ги очаквали със специална заповед от Багдад да се отвори товара. Но вместо да спрат на границата, те се юрнали на юг в области с още по-високи температури, пресекли цяла Месопотамия, подминали Багдад, че и Райската градина, и се озовали край корабите в задръстеното пристанище на Басра, където никой нямал нареждане да им съдействува. Някакъв полицаи ги упътил и ненадейно те се видели впримчени в огромния митнически двор на пристанището. Не намерили място да паркират на сянка. Вън температурата била 45°C, а в кабината на влекача — 70°, според разстроения пратеник. След три дни, прекарани в митницата, тримата немци били ни живи, ни умрели; дори бамбукът, който носели, почнал да се пука от жегата — все едно седели върху товар с фишеци. На края някакъв доброжелател с познания по английски им помогнал да телефонира в министерството в Багдад и с това приключила бъркотията: те и камионът били освободени от кошмарния капан.

Докато слушахме разказа, на няколко пъти ни стряскаха яростни гърмежи: дебелият бамбук продължаваше да губи влага и издаваше пукот със сила на пушечен изстрел.

Нищо чудно, че двамата шофьори бяха побързали за дома, оставяйки специалния пратеник да оправя кашата, което той бе решил да стори, като изхвърли всичките ни хранителни продукти в реката. Най-напред се бе справил със сиренето: 40 кг подбран норвежки чедър^[3], 24 кг едам^[4] и различно количество от други видове, способни да издържат на умерена горещина. После на дъното бяха отишли протекли консерви с течна супа, разтопено краве масло и разнообразни пушени меса. Когато пристигнахме, почти бяха ликвидирани и 20 кг от специално приготвения салам „полони“.

ХП с нож в ръка очисти прясно напъпилата плесен от парчето полони, което току-що спаси, и погълна един резен с видима наслада. Бързешком се върна в реката, ала нищо повече не намери. Подобен колбас втори път нямаше да вкусим. Все пак благодарение на спасеното парче през цялото време на строежа ние и гостите ни в странноприемницата имахме на разположение най-вкусните сандвичи от този вид, каквито никой от нас досега не бе опитвал.

Видът на консервите обаче уплаши и нас. От цилиндричната им форма не бе останало и помен, всичките бяха станали валчести като гюлета — това обикновено е сигурен знак за отровно съдържание. Напълних цял чувал с по една кутия от всеки вид и по пратеника ги проводих със самолет от Багдад до Хамбург за лабораторно изследване, преди да решим дали да хвърлим на боклука всичката тая скъпа храна за експедицията. Няколко дни след това цялата ни колекция от гюлета придоби характерната за консерви форма — кутиите просто се бяха надули от ужасната жегата. А ония нещастни приятели от Хамбург са седели отгоре им през това време!

Налагаше се да попълним припасите си и поради напредналото време този път се принудих да поръчам превозът да се извърши по въздуха. Транспортните агенти обещаха да пратят товара на летището в Багдад и съобщиха на министерството номера на стокския опис и часа на пристигане, понеже от министерството предложиха да докарат нещата с камион до Райската градина. Денят на пристигането дойде, жегата продължаваше да ни съпътствува и пратката изчезна. Хамбург потвърди, че хранителните продукти са били изпратени, багдадското летище отговори, че изобщо не са пристигнали. След като изкарах една седмица на тръни, на края ме споходи лудата идея да пратя някой при същите ония дяволски митничари в пристанищния град Басра. Три дни по-късно моят неуморим пратеник се завърна грейнал: бе открил загубените продукти.

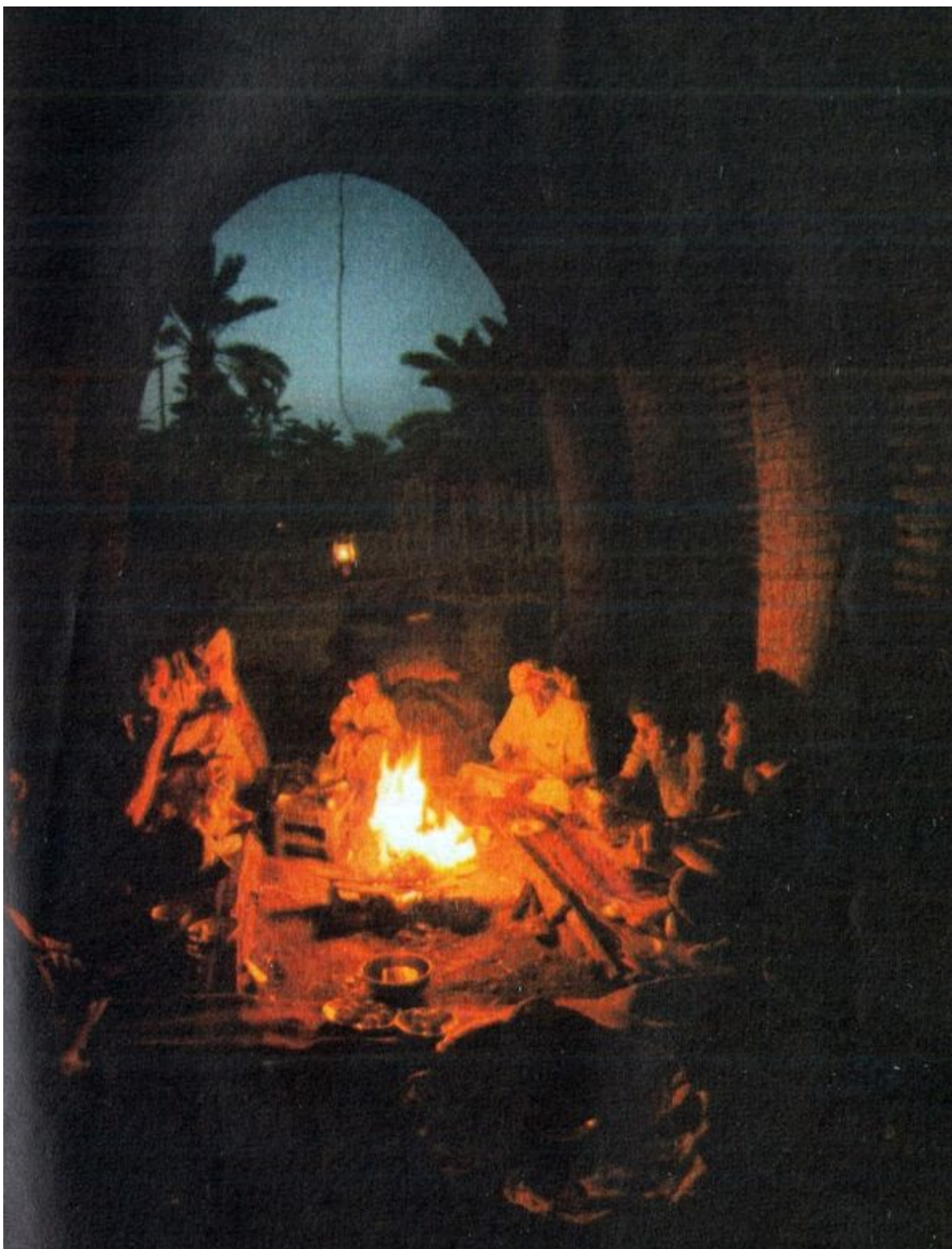
ХП и аз заемахме две от всичко трите приятни и просторни спални в странноприемницата и целият любезно настроен персонал бе на наше разположение. Али и Мохамед бяха безупречни, дори знаеха малко английски. Поднасяха ни се отлични арабски ястия в празната трапезария, която бе толкова голяма, че замислях да вържем тръстиките снопи вътре, ако жегата се задържи и през другия месец. Ставахме от леглата веднага щом огненото пустинно слънце се подаде

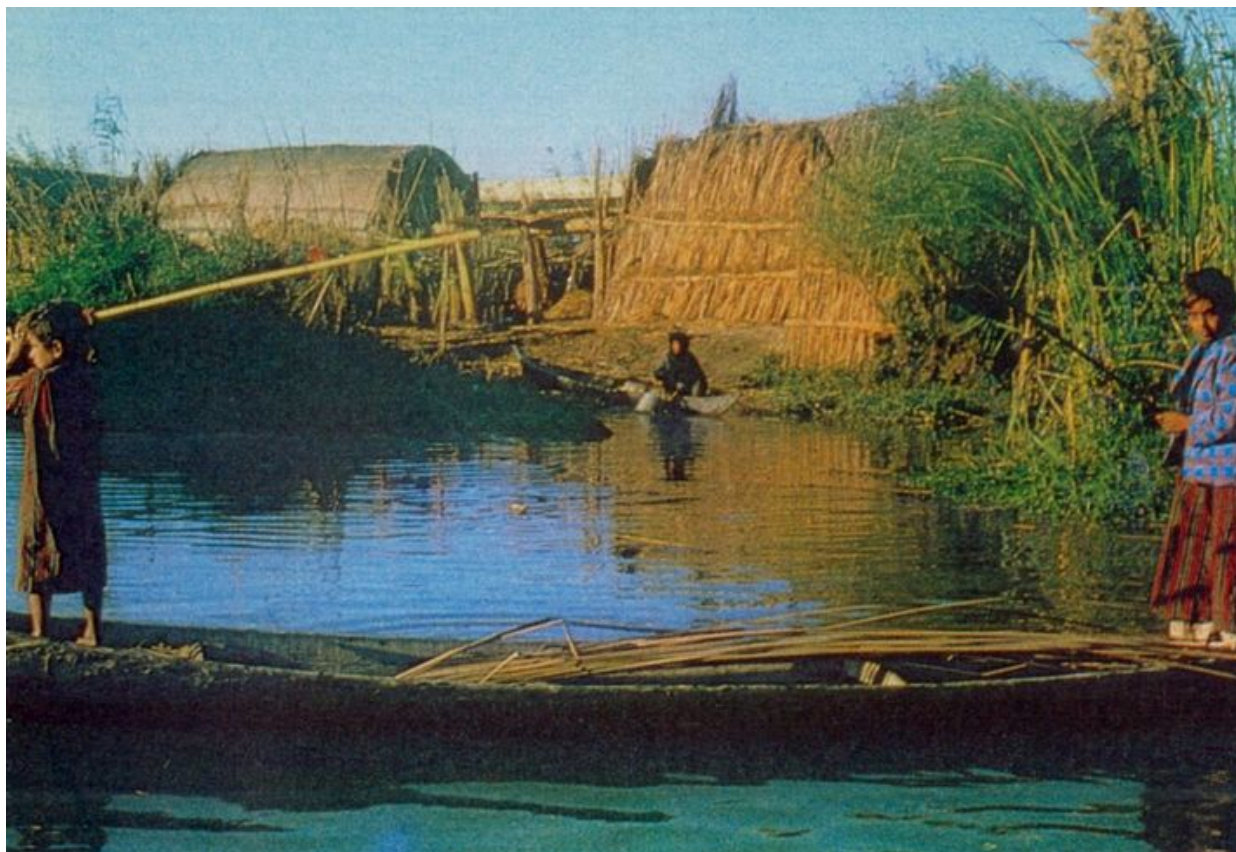
иззад Тигър, утринната прохлада и първият душ в банята действаха освежително. Сутринта, след пристигането ни в Райската градина, побързах да се излегна във ваната си, като я оставих да се препълни с възможно най-студената вода, докато по едно време две дълги и кафяви антени колебливо се подадоха от преливната тръба и чифт безизразни очи крадешком надзърнаха към мен. Миг по-късно огромна хлебарка се гмурна във ваната, последвана от още една и още една, и още една — изброих всичко двайсет и две. В присъствието на тая плуваща армада за секунда изскочих от водата и се помъчих, източвайки ваната, да ги натикам в канала, ала те бяха твърде едри, та трябваше да ги изгреба с един буркан, преди да ги хвърля в тоалетната. Събудих ХП и му предложих да се разхлади в банята. Почаках минута-две и сетне чух вик иззад стената.

— Знаеш ли какво ми се случи? — попита ме той, когато седнахме сред моравата на закуска.

— Знам — отвърнах. — Колко преброи?

Чакаше ни много работа, додето приготвим корабостроителницата за пристигането на всички наши помощници: арабите — обитатели на блатата, южноамериканските индианци, бомбайските моряци на „дау“^[5], а и членовете на експедицията от няколко континента. Трите спални не биха могли да поберат всички, разбира се — горе на тавана имаше още две обитаеми стаи, а навред из странноприемницата щяхме да поставим матраци и походни легла.

*За обитателите на блатата лодката все още изпълнява ролята,
която камилата някога е изпълнявала за техните съседи.јрд*

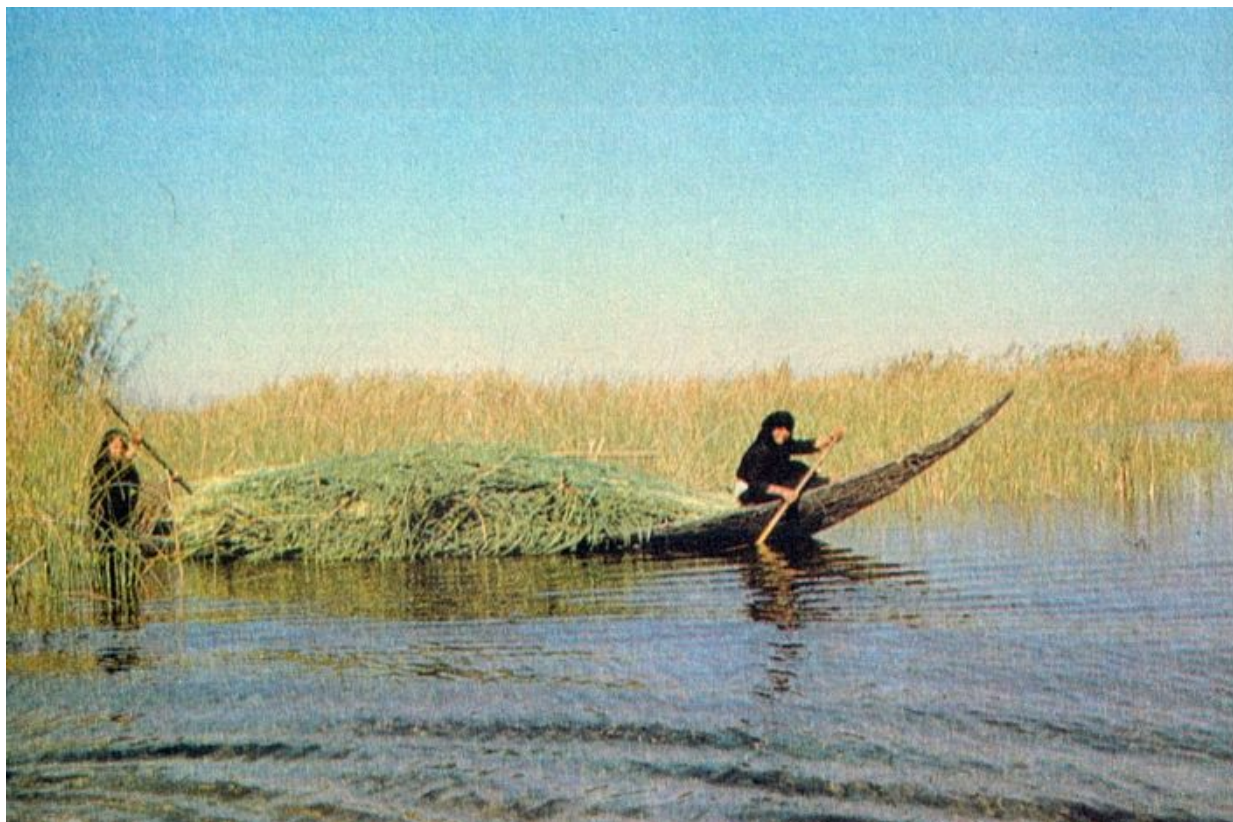

Плаващи тръстикови острови и речни брегове в южен Ирак.jpg

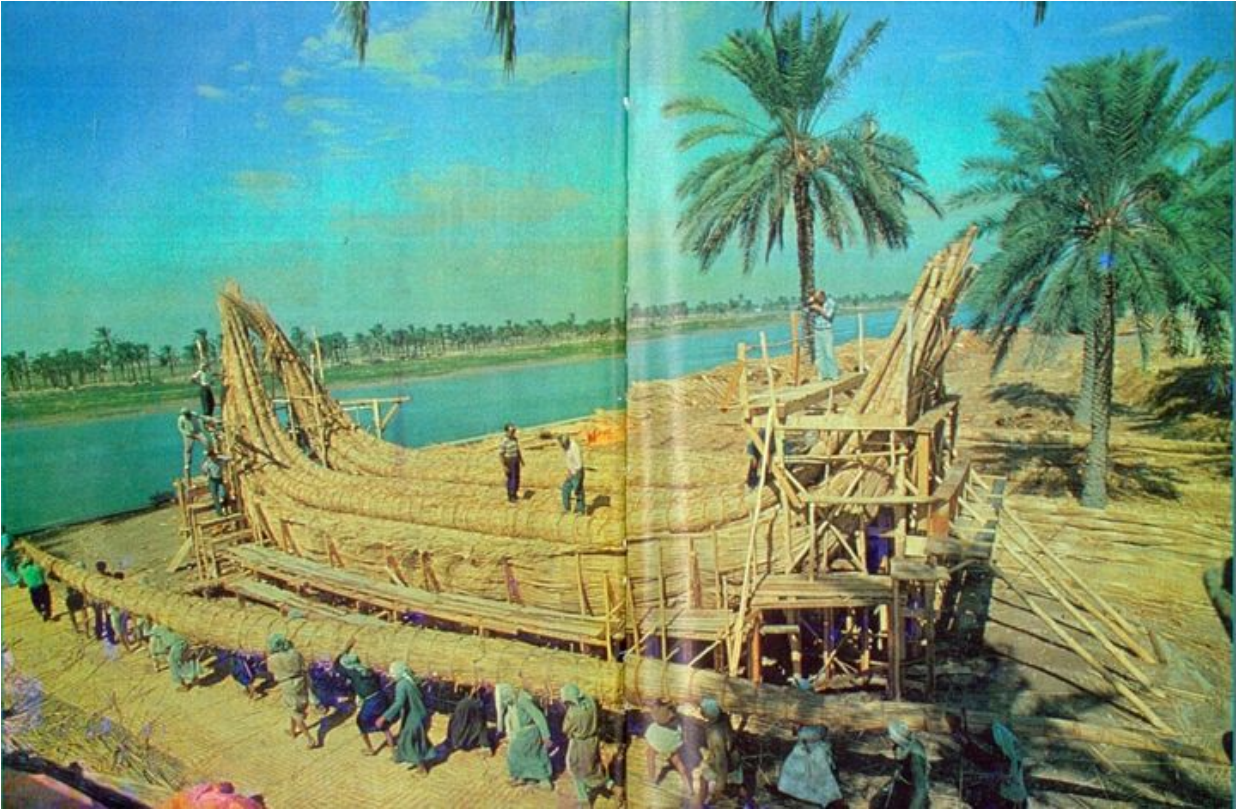
Стари и нови култури се преливат в крайнините на блатата. Жени пренасят берди за нашата тръстикова ладия.јрд

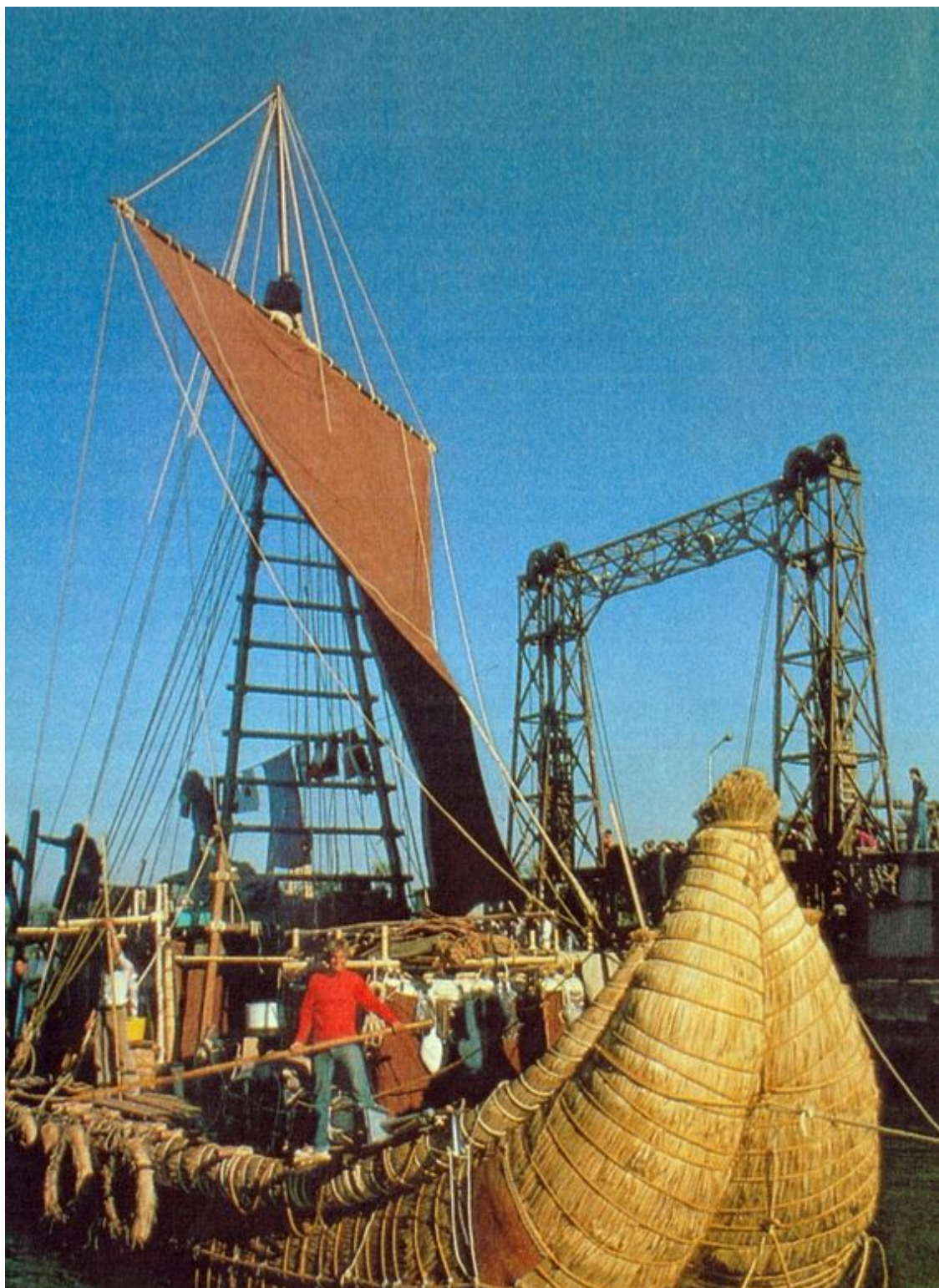

От дървен материал бе изградено скеле, тъй че да придаде правилна форма на кораба и да поеме тръстиковата рогозка, изработена от

южноамериканските индианци, която щеше да обвие четирийсетте и четири снопа, приготвени от обитателите на блатата.jpg

Двамата с ХП се заловихме да подготвим терена за изграждането на стапел и строително скеле едновременно. Смятах да прокопаем в градината две дълбоки и широки успоредни траншеи, та да могат

лодкостроителите да работят под двуреброто тяло на плавателния съд, когато дойде време да се обвържат спираловидно с дебело въже последните два снопа. Шестима работници пристигнаха от Курна с кирки и лопати и скоро почнаха да изравят големи квадратни шумерски тухли с жълт цвят, които изхвърляха настрана с кошници, носени на глава. Археологическата ми съвест моментално ме накара да прекъсна работата в Райската градина, но не след дълго ХП се наведе и измъкна от изкопа малка жива костенурка. Сетне и аз забелязах нещо интересно: между действително хилядолетните тухли се подаваше гърлото на счупена бирена бутилка; ясно бе, че други преди нас са преорали целия район и после са засипали траповете, та да подравнят терена за строежа на странноприемницата.

Подновихме работата, но на третия ден, тъкмо когато почнахме да съзираме някакъв задоволителен резултат, пристигна делегация от достопочтени джентълмени в европейски дрехи, които за мое удивление взеха да мерят нашия изкоп. Малко по-късно един от работниците приближи и се обърна на арабски към Каис, моя млад преводач, който седеше до мен под приятната сянка на една финикова палма и недоумяваше какво става.

— Казали, че трябва да копаем два метра по-към пътя — преведе той думите на работника.

— Ами! — тръснах аз глава. — Трябва да сме колкото е възможно по-близо до реката.

Работникът се отдалечи и копането продължи, но скоро арабинът пак се върна.

— Казали, че нишаните ни не са на една линия със странноприемницата!

— Глупости! — отсякох. — Не е необходимо. Копаем точно където трябва.

Работникът отново си тръгна, ала тъй като забелязах оживление край изкопа, упътих се нататък да успокоя хората и да разсея очевидното недоразумение. Някакъв дребен на ръст, сърдечен човек, с впечатляващ нос и добри познания по английски, представи своите спътници и себе си, след това с две ръце крайно любезно ми очерта къде би желал да минава изкопът.

— Да, има известно разминаване — признах, — но колкото е по-близо до брега, толкова по-лесно ще бъде спускането на вода.

— Какво спускане? — изсумтя той и ме изгледа така, сякаш съм избягал от лудницата.

— Как какво? — засмях се аз. — Да не мислите, че ще оставя кораба да си стои на брега?

— Какъв кораб? — Сега непознатият наистина се облеци насреща ми и долната му челюст увисна. — Тук няма да има никакъв кораб.

Мой ред бе да заподозра дребния мъж пред мен в бягство през оградата на някое психиатрично заведение.

— Наречете го купчина слама, ако щете, но за мен ще бъде кораб — заявих аз.

Малкият човек отстъпи крачка назад и ме измери с крайно подозрителен поглед:

— Подигравате ли се с мен?! Съжалявам, сър, но имам пълномощия от Министерството на информацията!

— Та същото министерство ми даде разрешение да строя тук — отвърнах аз, като взех да се опасявам, че се е получило някакво голямо недоразумение. Сега малкият човек изглеждаше наистина нещастен:

— Но моля ви се, сър, пазарил съм зидари и дърводелци да почнат работа утре, ще пристроим нови двайсет и пет стаи към странноприемницата точно на това място.

Види се, деловите ни контакти бяха с два различни отдела в същото министерство. Трябваше все някак да разрешим този проблем.

— Ако вие вдигнете пристройката си сега — рекох, — аз после няма да мога да построя кораба си тук. Но ако свършим с кораба сега, ние ще отплаваме, тъй че само след два месеца вие ще имате възможност да почнете строежа си.

Нисичкият инженер ми хвърли отчаян поглед, после посочи върха на палмовото дърво над главите ни:

— Виждате ли тая финикова палма? Ще ме намерите обесен там, ако се върна, без да съм свършил работата си!

Всички прихнахме да се смеем при тази капитулация и понеже мистър Рамзи бе пристигнал с всичкия си багаж, аз се съгласих да остане с нас в странноприемницата, а пък добродушният управител му застла едно резервно легло в своята стая. По този начин един непредвиден инженер в известен смисъл се присъедини към

експедицията като консултант по местните въпроси; от него, както щяхме да се убедим, действително имахме нужда.

Горе-долу по същото време се появи друг изключително любезен и вежлив господин на средна възраст, и той с куфар в ръка. Мистър Шакер ал Турки бе определен от управата на Багдадския музей да бъде мой гид и офицер за свръзка. Той пристигна точно когато вторият товар с хранителни припаси бе изчезнал, и споходен ненадейно от щастието да разполагам с двама преводачи, аз пратих Шакер в Басра, родния му град, да търси загубената пратка. Ала той едва бе отпътувал и от Багдад успяха — чудно как — да се свържат по телефона с Райската градина: министерството бе научило, че в момента имам под ръка двама преводачи, затова Каис тутакси бе отзован в столицата.

Каис не обичаше тукашните места, наричаше ги пущинак, и замина още същата вечер. И тъй, оказах се изобщо без преводач, когато на другата сутрин армия от говорещи арабски шофьори на камиони и обитатели на блатата похлопаха на вратата. Поне Али и Мохамед да бяха тъдява. Арабите сочеха пътя отвън, задръстен от товарни автомобили, натоварени до небето със суха, златиста берди. Машините стояха наредени и чакаха, чакаха да обясня какво трябва да се прави. Втурнах се и отворих желязната порта на Райската градина, където бяха прокопани двете траншеи. Камионите едва смогваха да минат между тухлените колони, ограждащи входа. През живота си не бях виждал толкова много камиони, влекачи и булдозери, колкото срещнах в Ирак — правителството внасяше с хиляди наведнъж, и когато кметът на Курна получил заповед от Багдад да ми съдействува при пренасянето на тръстиката от мочурливите брегове край Ал Гасар, той решил да изпрати цял батальон машини, та да свърши работата за един ден. Щом автомобилната совалка влезе в действие, около мен в тясното пространство зад градинската ограда понякога се струпваха до девет камиона едновременно, опитвайки да се отърват от товара си, като непрекъснато предизвикваха задръствания и в усилията си да маневрират, тъпчеха вече разтоварените крехки стебла. Аз се щурах между шофьорите, те пък крещяха гневно помежду си на арабски, а на мен приветливо се усмихваха, като съвсем добросъвестно пренебрегваха всички заповеди, които изричах на различни европейски езици, за тях до един — гръцки. Привечер бях вече грохнал от ръкомахане, сочене и препъване между тръстиката. Когато падна здрач,

намерих се сам с тихата река, застанал до Адамовото дърво — двете колони на портата бяха разбити от камионите; цялата градина представляваше неописуем хаос от камари тръстика; нямаше място къде да стъпиш, камо ли да построиш кораб.

Едва-що цялото количество изсушена на слънце берди пристигна и ето че на другата сутрин, сякаш по магически начин, Гатае и неговите избраници се появиха. Гатае бе схватлив човек и незнанието на езика за него не бе пречка. С помощта на Мохамед накарах обитателите на блатата да вържат първия стегнат здраво тръстиков сноп с дължина осемнайсет метра; това те сториха с удивителна бързина и сръчност. Ала за моя изненада се получи много по-дебело руло, отколкото човек може да обгърне, при това — толкова тежко, че според Гатае щели да са необходими приблизително осемдесет души да го вдигнат и пренесат до проектираното скеле. Явно, за да построим кораба, ни трябваша далеч повече, но къде-къде по-тънки снопи.

Щом Шакер се завърна от своята успешна мисия, в продължение на два дни хвърлихме всички хора да съберат тръстиката и да я подредят в близост до мястото на строежа — трупаха я на успоредни купи с височина на човешки бой и пространство помежду им — колкото да се минава. Натрошените стебла нахвърляхме по речния бряг и онези от тях, които не бяха събрани от старите жени за гориво, тозчас се превърнаха във флотилия от тръстикови салове, накачурени с ликуващи момчета и момичета.

Материал за строежа на дървения стапел — временно легло за нашия плавателен съд — не бе лесно да се намери в Ирак. От най-ранните художествени творби и писмени плочки знаем, че шумерските земи първоначално са били покрити с гори, но тия лесове постепенно са били изсечени от древните хора и дървеният материал по-късно е представлявал съществена част от вноса, ако се съди по клинописните източници, където се изброява съдържанието на корабните товари. Днес цената на вносната дървесина е много висока и за нас бе истинско щастие да открием един сбутан склад за дървен материал край доковете на Басра, който разполагаше с дълги необработени пръти, доставени от горите в северните планински райони. Подобни върлини ни трябваша със стотици и ние гледахме да подберем възможно най-правите и с най-малко чворове. Като военен специалист по мостостроителство ХП успя да превърне обелените клони и клонки в як, укрепен напречно скелет,

размерен и пригоден така, че да даде формата и големината на тръстиковата лодка, щом снопите се поставят в него. Сериозен проблем възникна от липсата на дъски за високите части на скелето. В окончателния си вид корпусът на кораба щеше да се състои от две масивни тръстикови рула, всяко с диаметър три метра в средата, които постепенно ще изтъняват, като при носа и кърмата ще се извиват нагоре до височина от около шест метра. Налагаше се да имаме достъп до тази височина посредством комбинираната конструкция от стапел и скеле.

Види се, Аладиновата лампа продължаваше да работи за нас: два камиона използвани за скеле талпи и дъски от сандъци бяха стоварени за нас край оградата тъкмо когато най-много ни трябваша. В същност какви ли не слухове се бяха разпространили по течението на реката, стигайки до ушите на другите европейци, установили се временно на работа в страната. Мълвата твърдеше, че вдигаме строително скеле в двора на странноприемницата и вече сме закупили тонове тръстика, тъй че няма съмнение — каним се да строим нова хартиена фабрика! Далеч нагоре по реката наистина се строеше една немска хартиена фабрика и германските предприемачи, които ни навестиха да видят какво става, научиха, че се готвим да правим тръстиков кораб и после да отплаваме заедно с един техен сънародник на борда. Надолу по течението, под Басра, се намираше почти завършена циментова фабрика, строена от датчани, и когато собствениците ѝ наминаха към нас, разбраха, че техен съотечественик също ще потегли с тръстиковата лодка. В резултат на немското и датското посещение в Райската градина се изсипаха два купа талпи и дъски, които днес в Ирак струват колкото злато, както е било и в шумерско време.

Построеният от ХП дървен стапел бе майсторска конструкция, която заслужаваше да съществува трайно заради своята съвършена архитектуроника и елегантни линии. Тъкмо се канехме да подхванем главната работа — с тръстиката, подредена естетично на удобни места, — когато нова делегация от араби с европейски вид навлязоха в градината с рулетки в ръка и закрачиха между купите.

Подушил нови неприятности, аз вежливо пристъпих към групата. И така, дошли са да строят чешма и тръстиката трябва да се премести, защото сме я поставили точно там, където ще бъде чешмата.

— Чешма ли? — учудих се аз. — А не може ли чешмата да почака, докато свършим с кораба?

Не, чешмата била нужна в момента.

— Ами ей там при дърветата отвъд пътя има една голяма чешма, само че е развалена. Не можете ли да я поправите? — казах аз и посочих към отдалечения на петдесет метра от оградата порутен градеж с ръждясали тръби и чучури, сух като чироз.

Не, чешмата трябва да бъде точно тук, и те великодушно ни предоставиха цяла седмица да разчистим средата на градината. Нашият шишкав приятел, кметът на Курна, обясни доста любезно, че чешмата била нещо важно.

Изгубихме още един ден в повторно пренасяне на крехката тръстика; този път от строителната площадка я прехвърлихме в близост до Адамовото дърво и така опразнихме исканото място. После от Курна пристигнаха двама стари работници с кирка и лопата на рамо и се запретнаха да копаят голяма кръгла дупка, дълбока до коляно и с размери на малък плувен басейн. До края на престоя ни в Райската градина строителството на чешмата остана на това дередже, ала нашите клетки работници, които трябваше да носят на глава наръчи тръстика от купите при Адамовото дърво, все се натъкваха на новоизровената яма и сетне се изкачваха от другата ѝ страна, та да оставят товарите си край корабостроителницата.

Календарът сочеше, че приближава денят, когато от Южна Америка ще пристигнат индианците аймара, за да превърнат вързаните от арабите снопи в тръстикова лодка. Без тяхна помощ никога не бихме съумели да създадем сърповиден плавателен съд, който да устои на океанските вълни. Обитателите на блатата бяха изкусни майстори в правенето на всякакви изделия от тръстика, ала лодкостроителството с тръстикови рула за тях бе отдавна забравено изкуство, така както е потънало в забвение в днешен Египет и в много други райони на древна култура, където някога е процъфтявало. Ала има и едно съществено изключение: сложните принципи на този тип лодкостроителство все още съществуват непокътнати в областта около останките от най-внушителната праисторическа цивилизация в Южна Америка, Тиауанако. Там, край бреговете на езерото Титикака, високо в Андите, индианците аймара, кечуа и уру продължават да строят плавателни съдове, еднакви с разпространените в древен Египет и Месопотамия. Когато след откриването на Америка испанците проникнали дотук, индианците край езерото им казали, че техните предци за пръв път

видели такива лодки при пристигането на чуждоземните, които някога дошли в страната им и издигнали в Тиауанако колосалната стъпаловидна пирамида-храм и гигантските каменни статуи, а после враждебни племена изтласкали пришълците към крайбрежието, откъдето те отплавали в Тихия океан.

Местните жители разказали на испанците, че водач на чужденците бил божественият цар-жрец, познат под името Кон-Тики, плюс наставката на езика кечуа Виракоча, което означава морска пяна. Кон-Тики-Виракоча твърдял, че е потомък на слънцето и заръчал небесните му прародители да бъдат изобразени на керамика и каменни релефи като човешки същества с птичи глави и крила. Ала Кон-Тики и неговите спътници били истински хора — високи на ръст, с бяла кожа и бради също като испанците, само че облечени различно: носели широки роби, дълги до глезените и привързани с пояс, и били обути в сандали.

Когато испанците открили старите каменни статуи и златните фигурки, изобразяващи Кон-Тики-Виракоча точно както индианците го описвали, у тях се породило съмнение да не би някой апостол от Божигроб преди тях да е прекосил Атлантика, понеже абсолютно същата история вече били чули и в Мексико. Заобиколени от исполински стъпаловидни пирамиди и грамадни каменни статуи, ацтеките посрещнали Кортес не по-различно от начина, по който инките приели Писаро в Перу. Те разказали на европейците, че много преди тях бели брадати мъже дошли отвъд Атлантика и научили праотците на ацтеки и май как да строят пирамиди в прослава на слънцето, показали им тайните на йероглифното писмо и ги запознали с цялото богатство на една цивилизация, останала непозната за примитивните индианци на север от Мексико и южно от тясната ивица земя сред Андите в Южна Америка. Навсякъде в границите на този непрекъснат пояс са открити останки от някаква погребана цивилизация, разпространила се сред различни индиански племена, които неизменно приписват създаването на постройките на брадати пришълци с бяла кожа, чийто водач бил потомък на слънцето. Във всяка област той носи различно име. Ацтеките го наричат Кецалкоатл, майте — Кукулкан, а инките — Виракоча. Отначало испанците били толкова объркани, че в Мексико европейските монаси взели Кецалкоатл за св. Тома, а в Перу основали орден на името на св. Вартоломей, за да

изразят почитта си към една огромна брадата статуя на Кон-Тики-Виракоча в Кана, северно от Титикака.

Легендата гласи, че на един остров в езерото Титикака, по-късно наречен Островът на Слънцето, царят, дошъл от слънцето, и неговите бели придружители встъпили в брак с местни жени. После с флотилия от тръстикови лодки се отправили да цивилизоват индианците уру и да изградят внушителния култов и културен център Тиауанако.

Оттогава насам изкуството да се строят тръстикови лодки, процъфтявало сред всички индианци, населяващи езерните брегове, където тръстиката, камъкът и кирпичът са единствените градивни материали. Индианците уру, които някога са господствували над цялата област чак до тихоокеанското крайбрежие, днес не само строят лодки от тръстика, ами и живеят в тръстикови домове върху плаващи тръстикови острови, също като обитателите на блатата в Южен Ирак.

За строежа на папирусовата ладия „Ра II“ бях привлякъл в Африка четирима индианци аймара от езерото Титикака, придружени от преводач. Благодарение на своя опит, придобит в съжителство с бурното планинско езеро, те успяха да построят тръстикова лодка, която издържа всички изпитания и прекоси Атлантическия океан без никакви повреди. Ала когато „Ра II“ по-късно бе пренесена в музея „Кон-Тики“ в Осло и набъбналите, подгизнали тръстикови снопи полека-лека изсъхнаха, гордият кораб се сгърчи като кожа без скелет и нито европейските корабостроители, нито учените успяха да го поправят и възвърнат сърповидната му форма. Макар да бяхме видели с очите си как бе построен плавателният съд, древната лодкостроителна техника бе толкова самобитна, че управителният съвет на музея се принуди да покани същите четирима индианци и техния преводач в Осло да реставрират ладията. И тъй като никой друг не бе способен да построи тръстикова лодка като тях, имах намерение да опитам за трети път да ги склоня да пресекат Атлантика, сега — за да дойдат в Ирак.

За предпочитане бе новопостроеният съд да бъде спуснат на вода, че и да сме излезли от акваторията на залива, преди да завалят зимните дъждове, затова индианците трябваше да пристигнат час по-скоро след изсушаването на ожънатата през август тръстика. Ала през септември жегата продължи да властвува над блатистата низина на Южен Ирак, докато индианците аймара бяха свикнали да живеят на студено край бурните води на своето езеро, разположено на 3600 метра над морското

равнище и обкръжено от планински върхари, най-високите от които са заснежени през цялата година. За индианците такава рязка промяна на климата би имала пагубни последици, та се наложи да отложи пристигането им, додето септемврийската горещина премине, но все пак необходимо бе да се направи нещо и от тяхна, и от наша страна за омекотяване на неизбежното климатично сътресение. Придружени от своя преводач, индианците напуснаха голия си остров сред водите на Титикака и се отправиха надолу през боливийските джунгли към изворите на Амазонка. Там те престояха две седмици и посвикнаха с топлината, преди да отлетят от Ла Пас за Багдад заедно с моя мексикански приятел Герман Караско, който по-късно щеше да се включи в експедицията.

От иракска страна Министерството на информацията щедро предложи да монтира климатична инсталация в една от двете стаи, приготвени за индианците в горната част на странноприемницата. Приличният на клетка апарат бе преместен от обичайното си място на долния етаж и скоро се превърна в кошмар за мен. С дни наред просто си висеше замрял и безполезен, сякаш канарчето е избягало, после ненадейно се изпълваше със свиреп тигров рев, понякога пък захващаше да се тресе като гърмящ вертолет, който се мъчи да излети, докато накрая чудото стана и грозното чудовище почна да бълва арктически мраз в празната стая тъкмо когато индианците пристигнаха.

Ала дотогава идиличната крайречна странноприемничка за кратко заприлича на оживен морски курорт, да не кажа лудница. Накичени от глава до пети със снимачни камери и триножници, петима араби от Багдадската телевизия с трясък влетяха през вратата и моментално се заловиха да ни снимат във всевъзможни положения. Заеха стаята на Шакер, който се сгъчка при управителя и инженера. Арабите едва бяха успели да разопаковат багажа си, когато нов телевизионен екип от петима британци, изпратени от Би Би Си, завзе постройката със своите сто и три сандъка, кашони, кутии и чанти, които останаха да задръстват всички стълбища и коридори, додето техните арабски колеги любезно не им отстъпиха стаята на Шакер, а се преместиха на тавана до „хеликоптера“, пазен за аймара. След това нашествие пристигна фин млад арабин и с приятен глас се представи на безупречен английски: Рашад Назир Салим, студент по живопис в Багдад, препоръчан от норвежкото консулство като представител на Ирак в състава на

експедицията. На пръв поглед ми се видя твърде изнежен за сурово морско пътешествие, но тъй или инак, пратихме го да спи при ХП. След него един по един заприиха съсипани и плувнали в пот люде, съвсем непознати за мен: някакъв немски репортьор, един фотожурналист от САЩ, двама норвежки журналисти, репортьор от Багдад, един шведски журналист и още един немски; подир седемчасовия път от Багдад дотук с такси през нажежена от слънцето местност всички до един търсеха бира, баня и легло. След тях вече изгубих броя на новодошлите. Добродушният управител не остави никого навън, някои бяха настанени в един килер без прозорци, на дюшеци, подредени между надвиснали камари чаршафи, които заплашваха да се срутят и да затрупат спящите под тях, ако много силно хъркат.

Странноприемницата в Райската градина буквално се пукаше по шевовите, а най-важните особи още не бяха дошли. Освен южноамериканските индианци очаквахме трима азиатски моряци на „дау“ от Бомбай, както и всички членове на експедицията от Азия, Америка и Европа. Обхванат от паника, потърсих връзка с Министерството на информацията в Багдад и научих, че границите на страната все още са непристъпни за туристи и журналисти, но, според дадената дума, властите пропускат всеки, който каже, че отива при мене. Обещаха отсега нататък да се допитват до изготвения от мен списък на очакваните лица, ала добавиха, че известно количество репортьори вече са на път за Райската градина.

Индианците аймара трябваше да бъдат превозени през горещите области дотук нощем. Огненото слънце обаче бе в зенита си, когато един закрит пикап удари спирачки пред пренаселената странноприемница и петима набити и широкоплещести мъже, всеки облечен в дебело пончо от ламска вълна и плетена шапка с наушници, тромаво се измъкнаха отвътре и мълчаливо ме прегърнаха — така поздравяваха първенците, по същия начин бяха постъпили на времето и с норвежкия крал. После се здрависаха с останалите и ме последваха горе, хванали по една торбичка, чието съдържание ми бе добре известно: кръгъл, полиран от вода камък и дървена кука — неща, необходими за обвързване на тръстиката. Новодошлите не пропуснаха да спрат пред кошмарната климатична инсталация, която по издавания шум сега приличаше на клетка с освирепяла полярна мечка, и щом

дойдоха на себе си, най-сетне разбрах, че тия хора, засмени до уши срещу мен, са петима стари приятели: тримата братя Хуан, Хосе и Деметрио Лимачи и Паолино Естебан, всичките индианци аймара от остров Сурики в езерото Титикака, както и техният боливийски преводач Луис Зебалъос Миранда от музея „Тиауанако“ в Ла Пас.

Нашите невъзмутими лодкостроители аймара не показаха ни най-малка изненада, когато влязоха в Райската градина и видяха безкрайните купи тръстика. Ала щом застанаха пред Адамовото дърво, очите им се разшириха за момент и те тутакси свалиха своите вълнени шапки, разкривайки гарваново черните си коси. Сетне насочиха вниманието си отново към струпаната берди, отделиха няколко стръка, разцепиха ги с пръсти и безстрастно отсъдиха, че тая тръстика не става за лодкостроителство. Гатае и останалите обитатели на блатата любопитно се бяха скупчили около нас и наблюдаваха дребните индианци, сякаш са същества, долетели от луната. Арабите бяха много удивени, че това южноамериканско племе от лодкостроители се нарича аймара, а като добавих, че съседите им край езерото се зоват „уру“ и живеят върху плаващи тръстикови острови, досущ като обитателите на блатата, съвсем се смаяха. Нашите арабски помощници останаха толкова изненадани от това, защото близкият град Амара и развалините на Ур за тях са две от най-важните наименования в областта на мочурищата.

Гатае ме помоли да обясня на скептично настроените индианци, че сега тръстиката е крехка като хартия, ала потопа ли се във вода, ще стане яка и гъвкава като въже. Този факт бе добре известен на аймара, понеже тяхната тръстика „тотора“ от Титикака притежава същото качество. Все пак за тях берди не струваше. Строежът на нейните стебла не бе така прост, както на тотора или на папируса, доставен за построяването на „Ра II“ в Мароко. Папирусът бе дори по-монолитен и по-добър от тотора. Но тази тръстика се разклонява на тънки стръкчета като тревата, без да има обособено стебло, и те не знаеха как да подходят към нея.

Индианците побързаха да се върнат в своята прохладна стая и аз се уплаших да не би да са решили да си вървят.

Нямаше как да не призная, че между берди и другите два вида тръстика има съществена разлика. А и ни предстоеше експеримент с плавателен съд, изграден от съвършено нов материал. Единствено

сладкият вкус и пухестата сърцевина изглеждаха същите. При тотора и папируса ефирната вътрешност навсякъде е обвита с тънка непромокаема ципа и източеното стебло прилича на клон с триъгълни възлести образувания, от корена та до рошавия цвят на върха. Тръстиката берди обаче се състои от множество отделни пластове сърцевина и ципа, завити един в друг като при млад лук, а овалното в основата стебло постепенно се разлиства в продълговати и остри стръкове. Ципата на берди е плътна и по непромокаемост положително не се различава от папирусовата и понеже вода може да проникне само през отрязаните краища, берди притежава поне едно предимство: тъй като откъм върха стеблото остава непокътнато, вода би могла да влезе единствено през долната част, докато прерязаните при цвета стръкове на другите видове тръстика засмукваха вода и от двата края.

Щом привечер захладна, четиримата аймари слязоха за повторен оглед. С умелото посредничество на сеньор Зебальос Гатае и аз сполучихме да ги убедим, че ако само ни покажат как да сглобим тръстиковите рула във формата на лодка, обитателите на блатата сами ще вържат снопите по мярка, каквато кажат индианците.

По време на цялата експедиция едва ли имаше нещо по-приятно за наблюдаване от спонтанно възникналата дружба и взаимно уважение между индианците и арабите от блатата, когато хората от тия две различни раси приседнаха рамо до рамо и се заловиха с тръстиката. В очите на сеньор Зебальос и четиримата аймари проблесна изненада и възхищение, щом видяха как арабите отбраха няколко наръча най-хубава тръстика и умело ги вързаха с въжени примки в твърди и гладки снопи, сякаш направени от първокласна тотора. Индианците заключиха, че иракските араби превъзхождат мароканските, които не умеят да обработват тръстиката така. Очевидно тия араби са потомци на Адама.

Подхванахме разговор, като индианците се обръщаха към сеньор Зебальос на своя роден език, той ми превеждаше на испански, аз споделях думите му с мистър Шакер на английски, а той на арабски предаваше на арабите от блатата желанията на аймарите. Този начин на общуване бе твърде муден, пък и не просъществува дълго. На следващата сутрин заварих индианците аймара и арабите от блатата — едните облечени с дебели пончо и вълнени шапки, другите с леки кафтани и дълги роби — налякали около една голяма рогозка, която заедно бяха изработили. Разговаряха помежду си, кимаха и се

усмихваха, искаха си и си подаваха един на друг върви и стръкове тръстика, сякаш всички свободно владееха есперанто. Отначало поспрях зад една палма, додето се убедя, че не се заблуждавам, и чак тогава се осмелих да приближа, за да чуя кой е общият им език. Установих, че не съм в състояние да разбера и думица. След малко Зебалъос и Шакер дойдоха и заявиха, че индианците говорят аймара, а арабите — арабски: два толкова различни езика, колкото са китайският и английският. Ала за тия земни и будни хора тръстиката бе средство за общуване. При наличието на такива чудесни партньори като арабите от иракските блатата групата от Титикака не скри готовността си да построи лодка с каквито ще да са размери. Мина още един ден и ето че намерих снажния достолепен Гатае, навлечен в късо кафяво пончо с вълнена ушанка на глава, докато Зебалъос и неговите широкоплещести индианци бяха потънали в дълги арабски роби и приличаха на пет бели призрака. Отстрани смяната на облеклата изглеждаше страшно смешна: индианците непрекъснато се препъваха в провисналите поли на дрехите си, а Гатае бе измъчван от горещина и силен сърбеж. В Басра се помъчихме да намерим няколко сламени шапки за индианците, които те носиха само един ден и после пак нахлупиха своите вълнени ушанки.

През първия ден от съвместната им работа аймарите без помощта на преводач бяха успели да научат обитателите на блатата как да връзват особените рогозки, с които трябваше да се обвият двете половини на двуребрия кораб, и то плътно, като кожа на добре натъпкан колбас. По дължина тия рогозки бяха равни на целия плавателен съд и бяха сплетени ръчно по такъв начин, че всички стръкове тръстика да са обърнати в една посока и краят на нито едно стебло да не стърчи навън. Това бе от съществено значение по две причини: първо, за да се увеличи скоростта на кораба, и второ, да се ограничи просмукването на вода. Щом завършихме няколко рогозки, съставени от ивици с дължина по около осемнайсет метра и широчина деветдесет сантиметра, внимателно ги пренесохме с помощта на трийсет души в наподобяващия люлка стапел. Гигантската колбасена кожа вече бе готова да поеме здраво стегнатите тръстикови рула. Бях изчислил, че за да придадем на кораба желаните пропорции, ще са необходими трийсет и осем снопа с диаметър по шейсет сантиметра. Процепите между тях щяхме да запълним с наръчи тръстика. Арабите от блатата и аймарите работеха с такава скорост, че средно на ден

вързваха по три големи снопа вместо един, както първоначално се предвиждаше. Рулата трябваше да бъдат доста по-дълги от пълната дължина на кораба, понеже в краищата бе необходимо да придобият характерна сърповидна извивка.

Не бе лесно да решим дали да използваме зифт за импрегнация или не. Учените изтъкваха, че моделите на шумерски тип лодки, намерени в Ур, са плътно облицовани със зифт. Духовниците напомняха, че Мойсей се е родил сред водите на Нил в покрит със зифт тръстиков кош, а Ной е спасил живота на своите спътници, като е импрегнирал тръстиковия си кораб по същия начин. Ала Гатае защитаваше казаното от стария Хаги: снопите могат да плават отлично и така, както са. Бяхме приготвили два еднакви четириметрови снопа за проба и единия занесохме в лодкостроителното селище Хуваир, където открихме някакъв риж и синеок арабин, прекарал живота си в импрегниране на машхуфи по същия начин и със същите инструменти — дървена шпатула и точилка, — които са били отличителни за тоя занаят още преди пет хиляди години. Чевръстите и точни действия на стария майстор будеха възхищение. Зифт набавяше от някакъв естествен кладенец нагоре по реката.

Арабинът облицова нашия сноп по всички правила и ние отчетохме, че приблизително шейсет килограма чер битум бяха наслоени върху малкото руло, за да се импрегнира тръстиката добре. Двата пробни снопа, единият насмолен, другият не, после бяха потопени във водите на Тигър и закотвени на дъното с тухли и късове старо желязо. Там щяха да престоят в продължение на шест седмици или — докато строежът на лодката приключи.

Успоредно с този експеримент ХП подхвана друг. Напълни стаята ми с прозрачни пластмасови шишета, прерязани наполовина, в които бе поставил стръкове тръстика — едни в сладка вода, други в солена. Някои бяха здраво стегнати в отсечената си основа с връв. Всички тръстикови снопчета плаваха така добре, че дори стебла с дължина до три метра, сложени отвесно в бутилка, оставаха прави, без да докосват дъното. Ала полученият резултат озадачи: подир няколко дни част от тръстиката за наше удивление взе да се повдига, навярно защото основата на тия стръкове бе набъбнала. ХП бе обхванат от оптимизъм и подметна, че в крайна сметка току-виж прелетим океана като цепелин.

С течение на времето всички стръкове в сладка вода потънаха едва забележимо, а поставените в солена — никак.

Но щом аймарите се заловиха със строежа на кораба, натъкнахме се на не по-малко сериозен проблем, този път свързан със самата вода.

— *Маку маи!* Няма вода!

Това бе първата арабска фраза, която научих. Чувах я всеки ден. После: „*Аку маи!*“ „Има вода!“ Това бе обичайното възклицание на нашия дребен арабски инженер, мистър Рамзи, който щастливо се провикваше с тия думи към нас от покрива на странноприемницата.

Без да се залее с вода, тръстиката берди бе крехка като кибритена клечица и при огъване веднага се чупеше. Понеже зелената берди бе още по-чуплива, налагаше се тръстиковите стебла първо да се изсушат на слънце, сетне да се намокрят откъм външната им страна, та да станат гъвкави и годни за връзване на снопи и рогозки. Покрай разрастването на Багдад и другите големи градове нагоре по течението речните води вероятно бяха замърсени до такава степен, че биха могли да увредят сухата тръстика, ако всекидневно я бяхме заливали с кофи вода от реката, както с не особена охота правехме в началото. Мистър Рамзи обаче разреши проблема: от Басра бе донесъл два големи резервоара и след безкрайни усложнения успя да ги разположи на покрива. Посредством помпа те се пълнеха с пречистена питейна вода от Курна и сенъор Зебалъос имаше възможност да пръска тръстиката и готовите снопи по цял ден. Ала водопроводът на странноприемницата черпеше вода от същите резервоари и потъналият до гуша в работа кухненски персонал, както и обитателите на пренаселените стаи непрекъснато се надпреварваха със Зебалъос и неговия тънък гумен маркуч.

— *Маку маи!* — Зебалъос и всички останали се бяхме научили да крещим с отчаяние тия думи, щом усетим пукота на сухата като чироз тръстика под краката си.

— *Аку маи!* — миг по-късно дочувахме гласа на дребния инженер, овладял отново положението на покрива с помощта на огромните си плоски клещи. Често триумфалният му вик биваше последван от гневния рев на някой журналист или телевизионен оператор, оказал се насапунисан под пресъхнал душ. Толкова се боях да не загубя услугите на мистър Рамзи, че веднъж дори го измъкнах от колата му, когато се опитваше да избяга за един ден в Басра.

Преди да се нанесем в странноприемницата „Райската градина“, министерството великодушно предложи да я затвори за външни посетители. Отказах да приема, понеже знаех, че просторната трапезария и терасата край реката са любими места на местните жители. Кметът и другите управници на Курна, както и невероятно голям брой учители от областта на блатата имаха навик да се събират тук привечер, за да изпият чаша чай или студена иракска бира. От друга страна, правех си сметка, че страната и без това е затворена за туристи; ала бях забравил десетките хиляди чужденци, които вече бяха пристигнали в Ирак, въз основа на договорите си с правителството, да съдействуват за развитието на индустрията в района на Багдад, Басра и петролните полета. А след като местната телевизия съобщи, че южноамерикански индианци работят в Райската градина, всичките тия чужденци се стълпиха край нашата ограда и докато руснаци, японци, немци и поляци нахлуваха в странноприемницата за студена бира, Али и Мохамед насочваха водата по тръбопровода към тоалетните, а Рамзи я връщаше обратно в нашия маркуч, и все така в неспирна надпревара.

— *Маку маи! Аку маи! Аку маку!*

Напук на целия хаос и огненото слънце плавателният съд добиваше форма. Сноп след сноп качваха на раменете си трийсетте мъже и подобно на осемнайсетметров китайски дракон се провираха между финиковите палми и купите тръстика, за да достигнат дървеното скеле и да положат товара си в гигантската колбасена кожица.

През последните дни времето малко позахладня. Три седмици бяха изтекли от пристигането на аймарите в началото на октомври и двете еднакви половини на масивния корабен корпус вече бяха готови. Двете части бяха отделени една от друга чрез широк проход, където трябваше да мине гръбнакът на плавателния съд, който представлява невидим трети основен сноп: професионална тайна на тази находчива корабостроителна техника.

В достигнатия етап на строежа все по-остро почнахме да чувствуваме отсъствието на тримата индийски моряци на дау, които отдавна би трябвало да пристигнат от Бомбай. Без тях бе невъзможно да приготвим специалното ветрило тип „дау“, за което бях доставил допълнително количество платно. Лодките дау, особен вид плавателен съд, използван в тукашните води от незапомнени времена, се отличават с ветрило, прилично на скосено древноегипетско платно. Несъмнено

това ветрило представлява преживяла вековете преходна форма между най-ранния праисторически тип платна и съвременното триъгълно ветрило. Едно такова ветрило би било от голяма стойност за нашия експеримент, ала шивачът на платна от Хамбург не знаеше как да го изработи.

Пребродил бях речните брегове чак до залива, ходих дори в Кувейт да търся моряци на дау, които първо да ни помогнат да стъквим лодката и после да ни преведат през лабиринта от рифове и танкери в залива, додето навлезем в океана. Ала по тия места не намерих ни един арабин, който да не е отрязал мачтата на своето дау и да не е монтирал на борда мотор — та горивото сега не бе по-скъпо от вятъра в тукашните страни!

Допреди двайсетина години Шат-ал-Араб, пък и Тигър са били осеяни с бели ветрила, издути над открити дау, превозващи фурми от плантациите до Басра. Днес тези горди ветроходни гемии могат да се видят единствено като търговска марка, изрисувана върху опаковките с иракски фурми без костилки.

Когато преди пет години за пръв път посетих Ирак, индийски ветроходни дау извършваха редовни курсове между Бомбай и Басра, но поради контрабанда този трафик сега бе временно преустановен. Затова индийският консул в Басра ми бе обещал да прати чрез „Мореплавателното сдружение“ в Бомбай трима професионални моряка на дау. Ала преди да се договорим напълно, консултът бе отзован от Ирак и аз възнамерявах лично да ида до Бомбай и да взема хората, но многобройните ми задължения все ме задържаха край корабостроителницата. Тогава Би Би Си даде дума да потърси от мое име моряци на дау чрез посредничеството на някаква бомбайска мореплавателна агенция. Изискванията ми бяха да се намерят трима души с отлични познания по ветроходство в залива и най-малко един, който сносно да говори английски.

Телеграма от Лондон потвърди, че тримата моряци били ангажирани и отлетели от Бомбай. Две седмици по-късно индийците още не бяха пристигнали и нова телеграма уточни, че следите им засега се губели в Ню Делхи, където спрели да получат обещаните иракски визи.

Докато Би Би Си и бомбайската агенция правеха усилия да открият изчезналите моряци, в Райската градина почнаха да пристигат

членовете на експедицията, та да помогнат при спускането на вода и изграждането на надбордовите приспособления. ХП отлетя у дома си в Норвегия, да се поразхлади и отпочине преди плаването, и на негово място като пръв мой помощник в корабостроителницата пристигна нов познайник: Детлеф Зойчек, млад капитан от германския търговски флот. След това дойдоха трима от изпитаните моряци на тръстиков съд, които бяха заедно с мен на „Ра I“ и „Ра II“: навигаторът на плаването и втори по ранг на борда, Нормън Бейкър от САЩ, експедиционният лекар, Юри Сенкевич от Съветския съюз, и италианският алпинист Карло Маури. Няколко дни по-късно се появиха новите участници: Тору Сузуки, подводен фотограф от Япония; моят мексикански приятел, странствуващ по земното кълбо, Герман Караско, който се бе завърнал в родината си, след като придружи аймарите от Боливия до Ирак; Асбьорн Дамхус, младият датчанин от „Обединените колежи“, и накрая тайнствената личност Норис Брок — американският кинооператор, прикачен към нас от „Националното географско дружество“ в качеството на страничен наблюдател.

Календарът показваше 2 ноември; всички бяхме насядали край една доста удължена маса в просторната трапезария и опитвахме превъзходната вечеря, когато Али донесе радостната вест, че е открил изчезналите индийски моряци: чакат със саковете си в приемната. Искрено развълнувани, зарязахме недоядените гозби и се втурнахме да посрещнем нашите спътници, които щяха да ни придружават най-малко през първата част от плаването. И ето пред нас бяха трима истински загорели индийски моряци „дау“. Имах чувството, че ги познавам от години, и си позволих да ги представя на приятелите си: Салеман Тайяб Чангда, Ибрахим Харун Содха и Абдул Алим Васта. Едва изчакахме да умият ръцете си и повлякохме гостите към трапезарията, удължихме още масата и ги сложихме да седнат при нас, та да се насладят на всички деликатеси, предложени от Али и Мохамед. Отначало смутени, а сетне предразположени от, види се, неочакваното ни дружелюбие, те се нахвърлиха върху печеното пиле и захванаха да пресушават бира след бира. Салеман говореше английски и превеждаше на другарите си.

След като и индийски се прибави към аймарски, арабски, японски, руски и всички западноевропейски езици, някой подхвърли, че по-добре ще е да се откажем от строежа на тръстиковата лодка и вместо нея да изградим наново близката Вавилонска кула, а щом я завършим,

да основем училище по есперанто на върха ѝ. Духът на многонационалната група бе висок и Мохамед непрекъснато носеше от кухнята пълни табли с бира, а празните кутии изнасяше на терасата. Обзет от любопитство, тръгнах след него и видях, че ги изхвърля в реката.

— Мохамед — рекох, — вие тук изхвърляте всичкия си боклук в Тигър. Къде според теб отиват тия бирени кутии?

Лицето на Мохамед се озари от щастлива усмивка:

— Може би в Америка?

Тримата индийски моряци бяха уморени от пътуването, пък и вече бе паднал мрак, затова разглеждането на кораба оставихме за сутринта. Всичките ни стаи, че даже фойето и съседният бар за безалкохолни напитки бяха задръстени от заети легла и матраци, та се наложи тримата да се сместят на походни легла в складовата стая между стърчащи бамбукови стебла и намотки въже.

Призори на другата сутрин отидох да ги събудя. По пижами индийците ме последваха по стълбите, водещи до плоския покрив, откъдето се откриваше великолепна гледка към реката и градината. Нашият сърповиден плавателен съд изглеждаше чудесно в сивата зора — сякаш някаква нова месечина със златен цвят бе изтеглена на речния бряг, готова да потегли по водата отново. Тия дни аймарите бяха свършили най-сложната част от работата: успяха да съединят двете големи половини на кораба в монолитно цяло. Всяко от двете основни ребра запази цилиндричната си форма, след като многобройните снопи, образуващи сърцевината, бяха прилежно увити и стегнати в плетената тръстикова обвивка. Проходът, който доскоро разделяше двете части на кораба и им придаваше вид на две успоредни канута, сега бе запълнен с един източен сноп, изпълняващ функцията на гръбнак. Този придържащ сноп бе привързан към гигантските странични рула с помощта на стотици метри въже, дебело един сантиметър, което обвиваше корпуса спираловидно от кърмата до носа. Първо гръбначният сноп бе свързан с едната половина на кораба, после и с другата, посредством отделни въжета, които образуваха допълнителни спирали. Когато тия две спирални обвързки бяха пристегнати максимално от мишците на всичките ни работници, подпомогнати от подпори и скрипки, двете половини бавно почнаха да се придвижват към гръбначния сноп, като буквално го сплескаха и той напълно

изчезна между тях. В резултат се получи нещо подобно на монолитен катамаран, без свободно пространство между двата кила.

След като постояхме малко на покрива, заведох тримата сънливи индийци да огледат отблизо красивата ладия, на която липсваха само каюти и стъкмяване. Доста дълго те като че мълчаливо се възхищаваха на лодката. Накрая Салеман неуверено попита:

— А къде е двигателят?

— Какъв двигател? — учудих се аз. — Няма да има двигател!

— А как ще се движи? — любопитствува Салеман.

— С платна, разбира се. Ама вие не сте ли моряци на дау? — рекох аз и се втренчих в тримата мъже с шоколадов цвят на кожата, които не сваляха очи от тръстиковата лодка.

— Моряци на дау сме. Но нашите дау вървят с машини — отвърна равнодушно Салеман.

Нито един от тях нямаше понятие от ветроходство, да не говорим за ветрило „дау“! Бях направо ужасен. В края на краищата поне биха могли да ни преведат като пилоти през залива. Колко пъти са плавали между Бомбай и Басра?

Басра? Салеман погледна Ибрахим, Ибрахим погледна Абдул. Никой от тях не бе ходил в Басра. Дори не бяха виждали залива.

Примирих се. Трябваше да ги върна обратно в Бомбай. Индийците видимо изразиха облекчението си при това решение и с неприкрит ужас за сетен път изгледаха тръстиковата ладия. Ала преди те да поемат по дългия и скъпо струващ път към дома си, имах добрата идея да направя опит все пак да използвам познанията на Салеман по английски. Край Басра бяхме видели на котва няколко големи индийски дау, но всички усилия да установим връзка с ленивите им екипажи пропаднаха, понеже между тях не се намери човек, който да говори някой европейски език или поне арабски. Надявах се, че ако сред тях има моряк с познания по ветроходство, Салеман би могъл да свърши работа като преводач.

Тази вечер членовете на експедицията се канеха да отидат с микробус до Басра, където бяха поканени като почетни гости на вечеря, дадена от ректора на университета в града. Ала преди това Нормън, нашият навигатор и специалист-ветроходец, искаше да иде с тримата индийски моряци до пристанището на Басра, та с тяхна помощ да събере някакви сведения от съотечествениците им на котва в реката.

Юри пък бе взел назаем от съветския генерален консул една чисто нова руска кола, а нашият преводач от Багдадския музей, Шакер, предложи да шофира.

Нормън и четиримата му спътници закъснях за началото на вечерята в университета и в крайна сметка трябваше да почнем без тях. Навярно вече бяхме опитали десетина ароматни арабски блюда, кое от кое по-вкусни, когато някакъв мъж, бинтован от глава до пети като мумия, бе въведен от един възмутен келнер и се вкамени до вратата, досущ призрак! Един посинял нос и едно червено ухо бе всичко, което можехме да видим. Но тия белези са от нараняване! Та това е Нормън! Целият в превръзки, чакаше да бъде представен.

— Какво се е случило? — възкликнах ужасен.

— Колата изхвърча от пътя и се претъркули три пъти — издума под нос Нормън.

— Какво стана с индийците?

— Оправят ги в болницата.

— А Шакер?

— В полицията е. Нали той караше.

— Ами новата кола на съветския генерален консул?

— С колелата нагоре, абсолютна развалина.

За късмет раните на Нормън бяха само повърхностни и между превръзките по лицето му се намери достатъчно пространство, за да докаже, че не е загубил прословутия си апетит. Ала когато тримата злополучни индийци се появиха, накуцвайки — единият бе с наранен крак, другият с пострадала глава, третият с ударен кръст, — не обърнаха никакво внимание на трапезата, ами настойчиво ме замолиха да ги върна с първия самолет в Индия. Изпратих ги веднага щом успях да се свържа с Багдад по телефона. Те отлетяха от Ирак за Индия, но някъде по пътя изчезнаха и изобщо не се явиха в мореплавателната агенция в Бомбай.

Загазихме сериозно. До няколко дни трябваше да спуснем ладията на вода — зимата наближаваше, а вече се появиха и първите дъждовни капки, цял месец по-рано от обикновено. Нормън бе толкова впечатлен от получените резултати при пробите с модела в Саутхамптънския университет, че настоя да уголемим размерите на изработените в Хамбург пера на кърмовите гребла, както и площта на ветрилото. Разполагахме с допълнително платно за ветрило „дау“, само

че нямаше кой да ни го направи и той предложи да изоставим тая идея и с резервното платно да наставим готовото вече ветрило. „Проста работа“, заключи Нормън и спря поглед върху чифт ножици.

Притежавахме само едно плътно и солидно ветрило с площ от около шейсет и пет квадратни метра, снабдено с уплътнения за въжетата, пришити към ръбовете заедно с люверси — странични халки за обтяжките, които се използват при смяна на халса. Второто ни ветрило представляваше просто едно допълнение, пригодено при слаб попътен вятър да развива по-голяма скорост без опасност от преобръщане. И то бе изработено от египетско памучно платно, ала бе доста по-тънко и имаше площ близо деветдесет квадратни метра.

Сред лодкостроителите в Хуваир сполучихме да намерим двама стари шивачи на платна, сетне Нормън разпори основното ветрило по централните шевове, та да снадим още плат в средата и по този начин да запазим непокътнати добре уплътнените ръбове с люверсите. Щом разпънахме отделните части на ветрилото по пода в трапезарията, майсторите пристигнаха, работиха половин ден и накрая заявиха, че не могат да наставят новите парчета, защото не разполагат с подходящи инструменти. Лошо, обадих се аз, тогава ще трябва да защитете ветрилото, както си беше.

Ала въпреки всички усилия арабските шивачи, Нормън и ХП, който донесе от Норвегия игли и ръкавици за шиене на платна, не успяха да възстановят разпореното платно в първоначалния му вид. А дъждовният сезон вече бе настъпил и няхаме време да изпращаме парчетата обратно за поправка в Хамбург — налагаше се да започнем плаването само с едно тънко ветрило за попътен вятър. За наш късмет през зимните месеци в залива духат предимно северни ветрове от Ирак. Тъй че постоянен попътен вятър щеше да ни следва по целия път до остров Бахрейн, а всички тук ни уверяваха, че там ще намерим не един и двама шивачи на платна, които да поправят ветрилото ни, даже не било изключено да попаднем и на моряци дау, които да заемат мястото на тримата отпътували индийци.

По-добра сполука има Нормън, когато реши да увеличи размера на перата към кърмовите гребла — на помощ неочаквано ни се притече един наистина професионален дърводелец. По това време вече приличахме на обитатели на зоопарк. Всеки божи ден стотици работници от индустриалните райони идваха с претъпкани автобуси да

заяпат през желязната ограда, отвъд която се виждаше чудатият плавателен съд — руснаци, източно- и западногерманци, поляци, японци, американци и най-вече скандинавци, без да се смятат местните араби. Редовен зрител бе и Йозеф Чилих, главен дърводелец на Поленски & Зьолнер — западногермански предприемачи, които строяха голяма хартиена фабрика нагоре по течението край Амара, предназначена да изработва хартия от блатна тръстика. Преди да се усетим какво става, всеки петъчен ден Чилих се хвана да работи при нас. С опитна ръка той помогна на Нормън да приготви и прилепи с туткал странични дъски към перата на кърмовите гребла, та накрая те придобиха такива гигантски размери, че бе необходимо да се удебелят вретената. След като по превъзходен начин снадиха и тях с още дървен материал, вретената също станаха колосални на вид, макар и не кръгли, а овални. Майсторите на тия внушителни дървени чудовища пламенно защитаваха своите крайно необичайни произведения: че вретената са овални, казваха, няма никакво значение, щом ще се въртят в отворена вилка, а не в цилиндричен отвор. Във всеки случай нямаше как да изтъним вретената, ако не намалим размерите и на перата, при което, както посочи Нормън, обезценяваме стойността на пробите със саутхамптънския модел. Нормън беше прав: защо ни трябваха тия изпитания, щом след това пренебрегваме резултатите от тях.

Ала за момент възникнаха далеч по-тревожни проблеми. Нормън, моята дясна ръка при предстоящото стъкмяване на тръстиковата ладия, бе повален на легло с температура над 40°C, същото сполетя нашия втори навигатор Детлеф, ХП, както и всички останали с изключение на Карло и на мен, докато Юри, макар и с болки, обикаляше от легло на легло със своя специален медицински комплект, създаден за съветските космонавти. Дори хората от телевизионните екипи се принудиха да пазят леглото и положението стана много сериозно. Холерна епидемия се бе появила в съседните арабски страни и според съобщенията вече върлуваше и в селищата надолу по реката, но от Курна нямаше известие за заболявания в тукашната област.

Докато почти всички лежаха болни, заваляха дъждовете. Истинските дъждове. Изливаха се, както е описано в легендата за Ной. Обитателите на блатата се прибраха в тръстиковите си домове и зачакаха островите им да се вдигнат и да заплават. Песъчливата глина в Райската градина се превърна в лепкава кал. С двама помощници се

помъчих да покрия ладията ни с тръстика, та да я предпазим донякъде от водата, понеже вече ясно се забелязваше, че снопите натежават. Ужас ме обхвана, когато видях, че някои от отвесните стълбове на иначе отличния ни станел почнаха да поддават навън. Тонове вода навярно бяха попили в тръстиковия съд и скелето бе готово да рухне. Побързахме да забием в земята няколко странични подпори, за да подкрепим застрашената конструкция, а Мохамед изтича до Курна и се върна с огромно найлоново платнище, с което успяхме да покрием цялата лодка. Колкото и грозно да бе това зелено покривало, сега корабът ни приличаше досущ на Ноевия ковчег с неговия островърх покрив, по който струи дъждът, а локвите наоколо се увеличаваха и по размер, и по брой. Със свити сърца чакахме да видим дали дървеният стапел ще издържи тежестта. Издържа. А щом облаците се пръснаха и слънцето наново огря Райската градина, калта бързо изсъхна, грозният найлон бе свален и Ноевият ковчег стоеше на мястото си сух, сякаш бе заседнал на връх Арарат.

Време бе да решим дали да облицоваме нашата златиста ладия с черен зифт. Измъкнахме двата пробни снопа от дъното на реката. За наш ужас и двата потъваха във водата доста по-дълбоко от очакваното и явно бяха подгизнали. Изтеглихме ги на брега и с трион ги прерязахме през средата. Целите бяха пълни с вода, и двата. Зифтът бе напукан и очевидно никаква работа не бе свършил, само увеличаваше теглото на снопа.

Вдигнах очи към Гатае и неговите помощници, които стояха безмълвни край подгизналата тръстика. Бяха така озадачени, както аз бях разочарован. Единственото оправдание на Гатае бе, че е трябвало да оставим снопите да плават на повърхността, а не да ги закотвяме на дъното. Но аз възразих, че нашата ладия също ще бъде непрекъснато под вода — една част ще бъде потопена от тежестта на товара, друга ще бъде заливана от големите вълни. Гатае нямаше повече какво да каже и прегърбен, се отдалечи, съпроводен от мълчаливите си помощници. Останах сам с разрязаните пробни снопи. Стръковете берди в шишетата с питейна вода в моята стая се държаха съвсем другояче, особено стеблата, поставени в солена вода. Не е ли възможно замърсените води на Тигър да са причинили гниене на тръстиката? Припомних си, че тъкмо това бе се получило, когато служителите от „Папирусовия

институт“ в Кайро бяха оставили тръстика за проба във вана със застояла вода.

Изхвърлихме подгизналите снопи, чието състояние действа подтискащо на всекиго от нас, но тъй или инак, трябваше да се мобилизираме и да спуснем ладията на вода, преди да е рухнал следващият дъжд, който едва ли щеше да бъде тъй краткотраен. След избора на място за корабостроителница водата в речното корито бе спаднала много. Тигър пресича цял Ирак по дължина в ролята на своеобразен дренажен ров, като се захранва с вода само от валежите в Турция, и затова равнището ѝ пада през лятото и есента, когато снегът в планините около Арарат вече се е стопил. Ала това бяха бели ядове. Винаги щяхме да успеем да довлечем тръстиковата ладия до водата. Голямото препятствие бе една висока и здрава бетонна стена, която местните власти бяха издигнали от терасата на странноприемницата до Адамовото дърво в краткия промеждутък от време, докато бях в Европа да организирам експедицията. Кметът обаче ме увери, че проблеми няма: когато поискаме, можем да разбием проход за спускането на вода.

Приблизителното тегло на нашия масивен тръстиков кораб бе около 33 тона и измисленото от мен водило за придвижването му до реката трябваше да се удължи, та да премине непредвидената стена. Тръстиковият съд бе построен в дървено скеле, което при спускането на вода щеше да остане на брега; самата лодка лежеше върху метална шейна, която щеше да придвижи плавателния съд в реката и сетне, щом ладията заплава, щеше да потъне. Плъзгачите на шейната бяха направени от стоманени греди, поставени отвесно върху релси от същия вид греди, но обърнати в легнало положение, за да образуват жлебове. Та ето тия релси трябваше да се удължат с още две дължини на ладията, та да стигнат до водата.

Ала първо бе необходимо да се справим със стената и за това се изискваше разрешение от местните власти. Съвсем живо си представих как до настъпването на дъждовния сезон купища книжа се разнасят нагоре-надолу по реката. Решихме, за по-кратко, направо да се договорим с двамата едри строителни предприемачи, които така бързо бяха вдигнали стената, като им предложихме срещу прилично възнаграждение да съборят творението си и после да го изградят наново.

Арабите приеха и с повторно ръкостискане дадоха дума да видят сметката на стената до пладне в деня преди спускането на вода. С готовност даже се съгласиха да получат половината от уговорената сума, ако не свършат работата овреме. Дойдоха, както бяха обещали, и помолиха да вземат нашите кирки, но час по-късно видях широкоплещестите им гърбове спокойно да се отдалечават. Шакер се върна тичешком и предаде, че арабите се отказвали от поръчката, понеже стената била прекалено яка. Завтекох се да ги настигна и им казах, че щом са успели да вдигнат стената, трябва да могат и да я съборят. Ала те любезно ми обясниха, че умеят да строят, но не разполагат с инструменти за разрушаване. Довиждане.

С една кирка опитах що за чудо е тая арабска стена и само предизвиках рой искри. Искрено „благослових“ датската фабрика за цимент, разположена надолу по течението, която бе дала възможност на тия хора да забъркат бетон по-твърд от планинска скала. Тогава Нормън се измъкна от леглото си, очите му продължаваха да червенеят от треската. Наистина той бе запасен капитан трети ранг в американския флот, ала във всекидневния си живот бе строителен предприемач от Ню Йорк. Шакер го закара с автомобил до селския ковач, откъдето Нормън се сдоби с железни клинове и един гигантски ковашки чук, след което, без да се бавят, омаломощени от треската мъже заизлизаха с неуверена крачка от странноприемницата и поред заразмахваха тежкия ковашки чук; дори британските и арабски телевизионни оператори също се включиха в операция „Йерихон“. В крайна сметка отворът в стената бе пробит, с ширина — колкото бе необходимо.

Пътят към реката беше открит. Реката се втичаше в продълговатия залив, който се свързва с Индийския океан — океан, с когото досега не бях се счепквал. Край речния бряг зееше отворена портата към неизвестни приключения и докато нови дъждовни облаци се събираха на хоризонта, Ноевият ковчег бе готов да отплава.

[1] Помощна лодка. Б.пр. ↑

[2] Така се наричат членовете на Адмиралтейския съвет в Англия. Б.пр. ↑

[3] Вид твърдо сирене с остър вкус. Б.пр. ↑

[4] Вид твърдо сирене с жълт цвят и по-мек вкус. Б.пр. ↑

[5] Вид едномачтов плавателен съд с голямо триъгълно ветрило, разпространен по арабското и индийското крайбрежие на Индийския океан. Б.пр. ↑

3. ПЪРВИ ПРОБЛЕМИ

Удари решителният час. Всички флагове са вдигнати.

— Готови ли сме?

— Готови!

— Добре. Тогава да започваме.

Не бяхме канили никого, ала и тъй Райската градина бе задръстена от зяпачи, които с не по-малко любопитство от нас очакваха да видят как тръстиковата ладия ще нагази в реката. Цареше атмосфера на театрално представление — навред жужаха безброй гласове, замлъкнали внезапно, щом се заловихме за двата портативни ръчни теглича, взети назаем, да ни помогнат при извличането на тежкия съд до водите на Тигър.

Тишината бе нарушена от взрива на хиляди тържествуващи възгласи, избухнали, когато величественият тръстиков колос се раздвижи и сетне запълзя по металните релси. По-бавно и от костенурка той потегли на тласъци към отвора в пробитата стена, под която течеше реката.

Сред мирната градина на Адам нямаше място къде да падне и една ябълка — така напористо зяпачите се бутаха напред, за да виждат по-добре — и иракската полиция, дошла да охранява висшите длъжностни лица от Багдад, се видя в чудо: как да попречи настъпващото шумерско любопитство да не помете знатните люде, членовете на експедицията и работниците? Дори реката бе пълна с араби и чужденци, настанили се в машхуфи, балами, полицейски катери, моторници.

Голямо облекчение ни обзе, като видяхме тръстиковото чудовище да се измъква от нашия саморъчно изработен дървен стапел и да достига приготвените стоманени греди, които един инженер от хартиената фабрика услужливо бе заварил една за друга, та да се получи водило до водата. Пшеничножълтият плавателен съд все още носеше кървави петна по своя нос, гордо извисен подобно лебедовашия, ала белязан с червени човешки отпечатьци, останали от скорошното кръщене.

Около тази церемония възникнаха известни спорове. Арабите, обитатели на блатата, донесоха на мястото, определено за спускане на вода, шест хубави овце. Настояваха да бъдат принесени в жертва, а от мен се искаше да омажа с кръвта им носа на новопокръстения съд. Отказах да сторя подобно нещо. „Кон-Тики“ на времето бе кръстен с южноамериканско кокосово мляко, „Ра I“ и „Ра II“ — с мляко от берберски кози. А сега дори не ми се удаде да предложа за целта биволско мляко — това сигурно би обидило местните араби. Те държаха на своя обичай да се принася в жертва животно, като на обред, почитан от времето на Авраам — неизменно се белязва с кръв всеки новозавършен строеж, независимо дали е къща или кораб. Обитателите на блатата категорично отказаха да пуснат тръстиковата ладия до водите на реката, ако не бъде извършено надлежното жертвоприношение, а Гатае от своя страна заяви, че те самите ще направят каквото е необходимо, щом аз не искам. Всички араби така упорито държаха на този обред, даже нашият образован багдадски приятел Рашад предупреди, че няма да се присъедини към експедицията, ако не бъде спазен обичайният обред.

Накрая постигнахме компромис. На арабите от блатата се разрешаваше да изпълнят своя обред предварително, а след туй щеше да се извърши кръщаване по начин, по който го желаех аз.

11 ноември бе денят, определен за спускане на вода. Някъде преди обед заварих Гатае край ладията, облечен в безупречния си бял кафтан, с омазана в кръв дясна длан. Той все още трупаше върху златистия вълнорез червени отпечатьци от кръвта на последната овца, принесена в жертва, докато неговите хора стояха щастливо налякали наоколо и лакомо лапаха парчета печено овнешко, без да прикриват ни най-малко, че за тях тази част от обряда е най-съществената.

По пладне пристигнаха официалните лица от Багдад; със себе си те носеха бяла копринена лента и чифт ножици, които шефът на министерството използва при церемонията, извършена пред вълнореза на тръстиковия кораб и подходяща повече за откриване на мост или нещо подобно. После дойде нашият ред; красивата внучка на Гатае трябваше да кръсти кораба. Хванал за ръка тази миниатюрна мургава дама в живописни одежди, Гатае се възкачи откъм речния бряг. Малката Секне с мъка крепеше една традиционна за обитателите на блатата кратунка, препълнена с речна вода, с която щеше да бъде кръстен

корабът. С блестящи очи момиченцето разби успешно съдината във вълнореза, тозчас забрави всичките си уроци и само застаналите наблизо можаха да чуят как измънка „Дидгле“ — местното название на Тигър. Дядо ѝ бързо я замести, без нито за миг да пуска ръката ѝ, и с ясен глас обяви на арабски:

— Този кораб ще бъде спуснат във водата с разрешението на бога и благословията на пророка; ще се казва „Дидгле, Тигрис“.

Едва-що бяха произнесени тия думи и приглушен гърмеж се разнесе откъм юг. Всички завъртяха глави, сякаш поразени от почуда и благоговение; тътнежът прозвуча като одобрение, дошло от най-могъщия сред всички месопотамски богове — бога на Слънцето, който праща гръм и мълнии със своя жезъл. Черни облаци прииждаха иззад хоризонта. Дори тия от нас, които не бяха суеверни, усетиха да ги полазват тръпки при този навременен изблик на бога на природата.

Един болт от взетата назаем теглилна система се скъса и се наложи да го заменим с парче гвоздей; та затуй мина цял час, додето примъкнем новокръстения „Тигрис“ през отвора в стената до критичното извишение, откъдето склонът стръмно се спускаше към реката. Предварително се постаряхме да намалим този доста остър наклон, запълвайки го с допълнително количество пръст, ала течението тутакси отнесе долната част от положения пласт. Когато „Тигрис“ стигна гърбавината, до един затаихме дъх. Дали осемнайсетметровите тръстикови снопи и малката стоманена шейна, върху която лежах, ще издържат тежестта, щом половината от дължината на ладията се издаде без никаква опора отвъд билото?

За наша радост гигантът се сниши оттатък като едно монолитно цяло и се запуска надолу, движен от собственото си тегло. Вълнорезът с плясък разцепи водата в подножието на стръмния склон. Когато носът се издигна и заплава, кацнал на повърхността като гумена патица, хиляди ликуващи гласове се извисиха в триумфално кресчендо, докато по-голямата част от ладията все още бе на суша.

Само каква стойка, каква плаваемост! Завтекох се назад, за да се уверя със собствените си очи, че всички въжета са здраво изпънати и няма да позволят на нестъкмения тръстиков корпус да замине надолу по течението. Ала едновременно с издигането на носа над водата кърмата ненадейно запря. До ушите ми достигна ужасяващ трясък от трошене на дървесина; забелязах стоманените греди да се огъват като

макарони под широкото туловище на ладията. Шумният възторг мигом се превърна в нисък шепот на съчувствие, примесен с писъци на отчаяние, докато масивният плавателен съд бавно се намести на твърда земя — все едно негодуващ хипопотам отказва да нагази във водата.

Така си и остана. Здравно заседнал. Носът — в реката, а кърмата — яко заклинена сред тълпите народ в Райската градина.

Армия от доброволци се юрна да окаже помощ, та белким изтикаме кораба в реката. Напразно. Малцина успяха да подпрат рамене о издигнатата кърма, описала остра дъга във въздуха, а онези, които се опитаха да бутат отстрани, затънаха в рохка пръст и речна кал.

Захванахме да копаем под корабното дъно, за да проверим какви са повредите и да дадем възможност на водата да нахлуе под кърмата. Замисълът ни доста се доближаваше до същината на историята за мъдрия Мохамед и планината: щом корабът ни не иска да отиде в реката, тогава реката ще трябва да иде при кораба.

Официалните лица вежливо се сбогуваха и си тръгнаха, придружени от полицията. С приближаването на нощта тълпата полека-лека взе да се пръска, при това и заръмя. Най-лошото от всичко бе, че индианците аймара бяха отпътували за Южна Америка предишния ден, понеже в противен случай билетите им с намаление до Боливия губеха давност. Без тяхна помощ много трудно щяхме да поправим ладията, ако обвръзките и снопите бяха повредени. Ала преди да достигнем широкото двуребро дъно, нямаше как да разберем колко големи са пораженията, причинени от острите краища на стоманата и натрошения дървен материал. Падна мрак и невероятно мразовит вятър забръсна околността. Наложих се на бегот да идем до странноприемницата за още дрехи. Час по час черният нощен небосвод бе раздиран от внушителни мълнии.

Редувахме се да копаем с малкото налични лопати, а хората от британския телевизионен екип разтеглиха кабела до покривната тераса на странноприемницата, за да насочат светлината на своите прожектори към нас. Междувременно евреинът Давид, помощник от тяхната група, сподели с мен снощния си сън: сънувал как цяло стадо овце се качва на борда и излапва нашата тръстикова ладия в знак на отмъщение заради принесените в жертва техни сродници. Гатае и обитателите на блатата също не пропуснаха да направят забележка: шест овце не били достатъчни за такава голяма лодка, трябвало да заколим бик.

Надали имаше и минута, след като приключиха тия песимистични коментари, когато бумтежът и мощните фарове на един огромен руски камион ни накараха да оставим лопатите. Неочакваният гост нахлу през вратата, прегази натрошената дървения и извитите релси и зае позиция, сякаш се готви да натика всички ни в реката. Руските шофьори, двама мъжаги, скочиха на земята и използвайки Юри за преводач, ние обяснихме, че, макар и да се нуждаем от бутане, преди да е нагазил във водата, корабът ни е крехък като сухар. След това двамата ни помогнаха да поставим пред високия мотор на камиона плътни предпазни скари от тръстика, закрепени на дървени греди, взети от изоставеното скеле — по този начин не бе необходимо тежката машина да влиза във водата заедно с ладията. И не щеш ли, при постоянния напън от страна на камиона в тъмнината се начена едно извънредно и най-необикновено спускане на вода. Плавателният съд се раздвижи и бавно затъна в кашата от гъста кал, където бяхме копали. Докато течението отнесе тинята и натрошената дървесина, задържахме кораба с изопнати въжета, после бавно го доवлякохме до импровизирания тръстиков пристан, който бяхме приготвили край терасата на странноприемницата. Под светлината на автомобилните фарове успяхме да забележим как заедно с ладията в реката отидоха изкривените релси и шейната. Руснаците се сбогуваха и заминаха. Трябваше да изчакаме настъпването на деня, за да преценим какви са повредите. „Тигрис“ май не плаваше с абсолютно равна водолиния. Като че потъваше малко повече при носа откъм левия борд.

С пукването на зората всички бяхме при реката. Новият ни кораб изглеждаше великолепно. По-едър и як от двете ладии „Ра“, той не газеше дълбоко, а по корпуса над мътната вода не се забелязваше и драскотина. Ала в друго отношение опасенията ни се потвърдиха: въпреки прецизната работа на нашите майстори и съвършената симетрия на всички кривини, корабът видимо потъваше малко повече при носа, отколкото при кърмата, макар и не чак дотам, че да не сме в състояние да уравновесим разликата, когато товарим провизиите и съоръженията. Някой подхвърли, че това неравновесие вероятно се дължи на бързото просмукване на вода в тръстиковите рула, нали носът бе спуснат в реката часове преди кърмата! Това песимистично обяснение бе отхвърлено като израз на черен хумор. Напълно възможно

би било обаче част от тръстиковите снопи при носа да са били изтръгнати от счупената шейна.

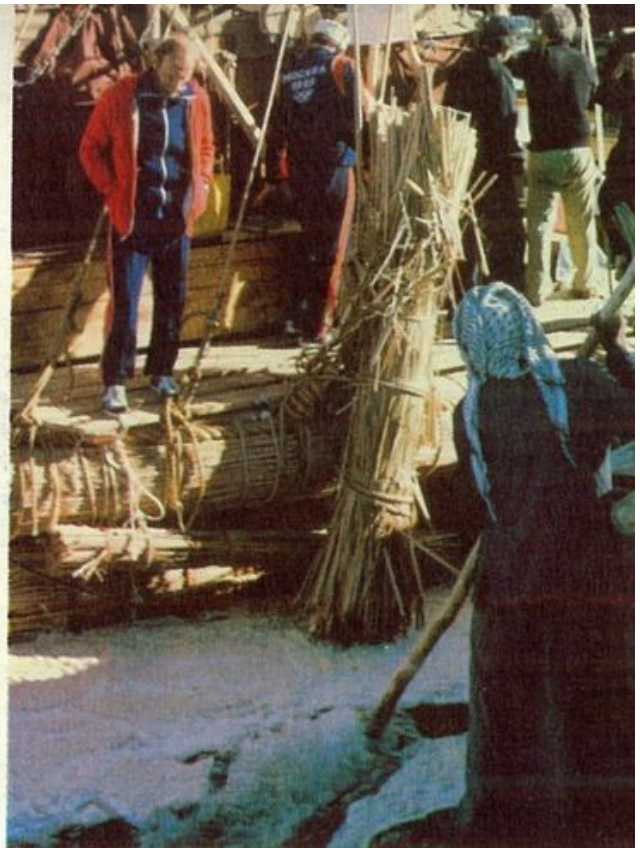
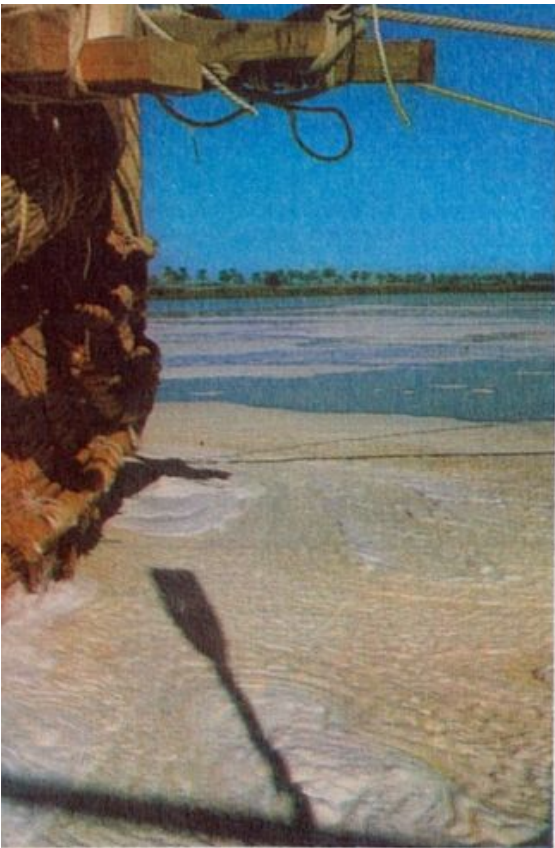
Надянали по една маска, Детлеф и Герман се гмурнаха под „Тигрис“ и ни се стори, че мина цяла вечност, преди да излязат на повърхността с очакваните новини. Видимостта в тинестата вода бе равна на нула, ала те сполучили опипом да установят, че стоманата и дървенията от стапела все още са захванати за носовите снопи. Нищо чудно тогава, че се получаваше наклоняване. Пипнешком те успяха да разберат, че един дебел тръстиков сноп — който трябваше да служи за предпазна скара — продължава да е свързан с носа, а и с шейната. С помощта на нож двамата прерязаха този буфер и щом плетеницата от стомана и дървесина отиде на дъното, носът на ладията тоз миг възстанови равновесието си. Придвижвайки се пипнешком по дължината на цялото корабно дъно, те останаха с впечатление, че всеки отделен клуп от спираловидната въжена обвръзка е непокътнат. В крайна сметка ладията не бе претърпяла никакви поражения. Хилядите пристегнати стръкове берди се задържаха на повърхността и спечелиха двубоя със съвременния метал, останал да лежи нагънат на речното дъно.

Разрезът на двата опитни снопа показва, че замърсяването на реката се отразява по-зле на тръстиката, отколкото на метала, и затова ние гледахме час по-скоро да излезем в солени води. Но докато стъкмим и натоварим ладията минаха цели две седмици. На ливадата пред странноприемницата нашите помощници бяха изфабрикували две колиби от зелена тръстика „касаб“, нарязана от блатата. Гладката тръстика бе сплетена по местен художествен образец и прикрепена към бамбуков скелет. Колибите бяха високи, колкото да стоиш седнал под сводестия им таван. По-голямата имаше размери четири на три и едва побираше осем човека, проснати един до друг по пода. По-малката бе наполовината на голямата и предназначението ѝ бе да приюти трима души и снимачната техника.

И двете колиби бяха отнесени на борда готови; там ги прикрепихме към дъски, подредени на голямо разстояние една от друга, които на свой ред бяха привързани към основните тръстикови рула.

*Поглед към легендарната Райска градина, където се сливат реките
Тигър и Ефрат.jpg*

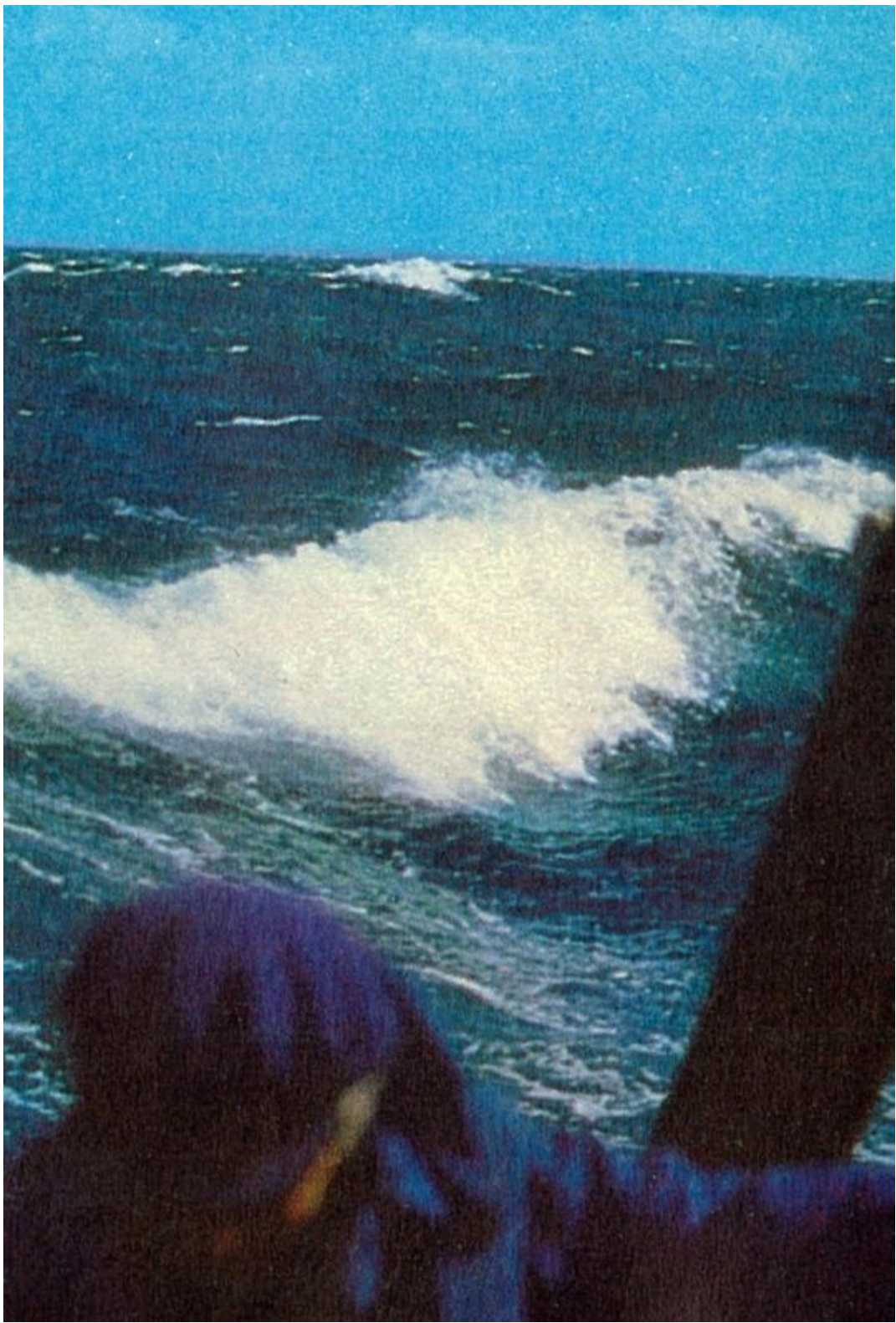
Замърсяването на речната вода с химически отпадъци от една хартиена фабрика заплашва да повреди тръстиковите снопи на „Тигрис“, преди да сме достигнали открито море.jpg

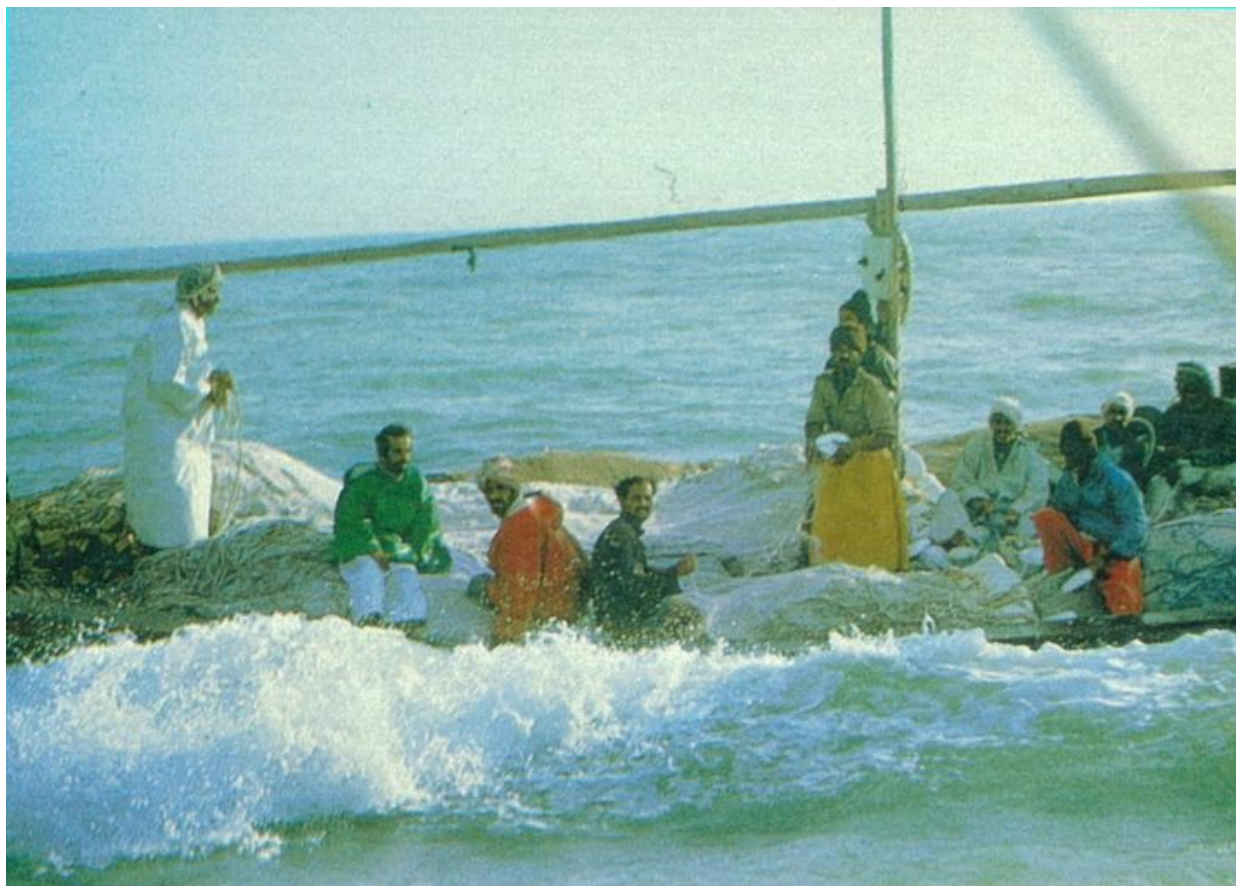

След като навлязохме в залива, непосредствено при устието на реката, вятърът падна и ние задрейфувахме сред кораби от най-различни държави, докато накрая задуха силен вятър към сушата и ни принуди да се отправим към Кувейт.jpg

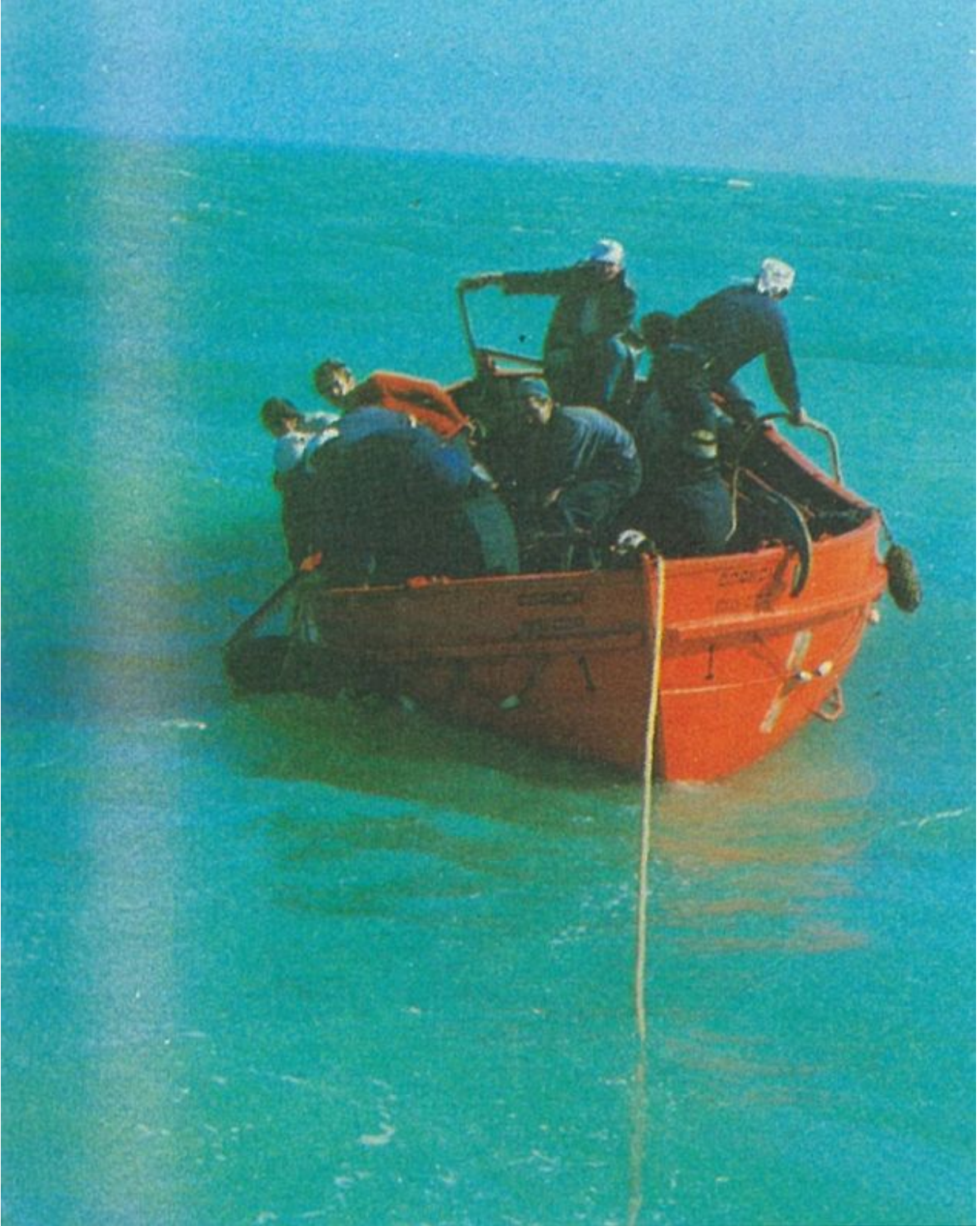

В плитчините пред остров Файлака три дау отказаха да ни се притекат на помощ; една руска спасителна лодка дойде да ни вземе на влекало, но не успя и чак след като платихме откуп на третото дау, то помогна на руските моряци да ни изтеглят.јрд

Загубили и двете си котви, ние бяхме взети на влекало след плитчините на Файлака от руския търговски кораб „Славск“, което бе сериозно изпитание за здравината на един тръстиков съд.jpg

Казваме сбогом на капитан Игор Ушаковски и „Славск“. Докато пътувахме на влекало към Бахрейн, във вълнореза на „Тигрис“ се отвори широка дупка (виж на следващата страница).jpg

Главната каюта бе поставена в кърмовата част; двете надлъжни стени бяха снабдени с отвори, подобни на прозорци с изглед към морето, които служеха за врати. Малката каюта бе монтирана при носа,

накръст спрямо голямата; тя също разполагаше с такъв отвор — един квадратен метър — с лице към централната палуба и главната каюта. В света на риби и вълни, при малко повече въображение, тръстиковото пространство между тия две златистозелени хижи от джунглите заприличваше на миниатюрен селски площад. Каютите бяха предназначени само за спални помещения и прибежища при лошо време. Всекидневните ни покои се намираха на откритата палуба между тях.

Тук бе и мястото, откъдето издигахме колоритното ветрило на неговата двунога мачта. Както е характерно за всички тръстикови ветроходи от Стария и Новия свят, реята, поддържаща платното, трябва да бъде качена на двойна мачта, чиито „крака“ опират във всяко от двете централни рула. Изключено е да се закрепят мачтата в центъра, където дебелият снопи, кажи-речи, не се допират, затова десетметровите ясенови мачти бяха вклинени в големи дървени „обувки“, привързани за повърхността на рулата. Мачтите и обувките бяха споени посредством дървени „колена“, изработени от клони, естествено препънати под прав ъгъл. Тези дребни, но съществени детайли бяха заимствувани от египетските фрески и от моделите на папирусови ладии, открити в гробниците. Следвайки първообраза, във върха на разкрасената мачта, при свързката на двата ѝ крака, бе направен пробой, за да може фалът да се движи, повдигайки рея. Двата стълба на мачтата бяха съединени чрез поредица от напречници, които образуваха удобна стълба до върха.

Ако тръстиката се държеше все така добре над водата, животът ни месеци наред щеше да протича около тази стълба между каютите. В свободното пространство между мачтата и предната каюта поставихме дълга маса, направена от навързани една за друга добре шлифовани дъски, и две пейки, сложени напреки ладията. Зад стълбата покривът и страничните стени на главното помещение бяха продължени с около метър напред, та да се получи открита ниша, служеща за камбуз. Под този малък навес се побираха четири примуса и всичките ни кухненски съдини.

В деня преди тръгването тонове храна и вода бяха стоварени на борда и складираны под масата и пейките, край стените на каютите и в дълбоката правоъгълна траншея, която минаваше от носа до кърмата между двете основни тръстикови рула. Всичките ни дрехи и лични

вещи заедно със снимачната техника и другите уязвими от океана съоръжения бяха прибрани в облицовани със зифт сандъци, подредени един до друг, тъй че образуваха нещо като подиум в главната каюта. Този подиум бе нашето общо легло.

„Тигрис“ изглеждаше превъзходно и бе готов да отплава веднага щом свържем двете гигантски кърмови гребла с кърмата — по едно от всяка страна. Дървената кърмова уредба (или „мостикът“), широка метър и също толкова издигната над палубата, се намираше непосредствено зад главната каюта, заемаше цялото пространство между двата борда и позволяваше на двамата рулеви да имат видимост над покрива на кабината. Ветрилото обаче неизбежно стесняваше кръгзора им. Вретената на греблата се скланяха назад и се въртяха около надлъжната си ос с помощта на напречни румпели, монтирани близо до горния им край, тъй че перата да действуват като рул. Вретената бяха захванати със здрави примки, веднъж на равнището на палубата и втори път — при перилата на мостика.

„Тигрис“ бе готов за път.

— Отвържи въжетата! Вдигни ветрилото!

Обзе ме облекчение и наслада, щом чух от гърлото ми да се разнасят тези команди, и замахах с ръка към многолюдната тълпа от зяпачи, стекла се наново в Райската градина. След премеждията при спускането на вода сега на никого не бяхме казали кога точно смятаме да отплаваме; само споменавахме, че ще потеглим веднага щом се приготвим.

— Вдигни ветрилото! — викнах повторно, този път с нотка на отчаяние.

Секундите летяха. Въжетата отдавна бяха освободени и ние вече се движехме в плен на течението, ала платното, което трябваше да ни даде възможност да маневрираме, все още стоеше свито. Единственият отговор на моя вик бяха неразбираемите крясъци на стотиците араби по брега и жестикулациите, с които ми сочеха нещо във въздуха. Вдигнах поглед нагоре и на самия връх на мачтата, точно там, където е мястото на рея, видях да виси нашият скъп мексикански приятел Герман — стиснал неразделната си кинокамера, обърнат, кажи-речи, с главата надолу, той увековечаваше паметния момент. Закръглен и добродушен,

ала изумително пъргав, той почти скочи от мачтата, когато го удостоих с един нечленоразделен рев, който на благоприличен език би означавал: „Много те моля, скъпи Герман, слез бързо долу, ама много бързо, и отвори място да вдигнем платното си, защото иначе може да тупнеш на твърдо, ако се случи още веднъж да заседнем.“

За секунда Герман и ветрилото размениха местата си. Течението вече ни бе пипнало здраво, но вятърът изду платното и завчас овладяхме положението. Нормън се грижеше за ветрилото, Детлеф бе скрит някъде на бака, очаквайки нареждания да вдигне или спусне „гуара“, нашия дървен подвижен кил, а ние двамата с Карло стояхме на мостика, всеки хванал по едно кърмово гребло. Възхитително бе да се види как Райската градина и странноприемницата се отдалечават. Чудесно място наистина, но бе крайно време да потеглим към океана. На Адамовото дърво казваме сбогом! Сбогом и на Али, Мохамед, Гатае, Каис, Шакер, Рамзи и всички останали иракски приятели. Сега вие изчезвате сред гората от махащи ръце, ала ние често ще си спомняме за вас през идните дни, сред вълните.

Набрахме скорост. Насочихме се към отвъдния бряг на Тигър. Двамата с Карло завъртяхме тремавите гребла, аз викнах на Детлеф да спусне предната гуара. Ветроходът се подчиняваше прекрасно и ние подминахме зелената ивица земя, където двете реки се сливат и образуват Шат-ал-Араб. Зад нас остана Райската градина и нейната странноприемница с горичката от палми и други дървеса; вдясно течеше Тигър, а вляво се откри поглед към Ефрат, наред с моста при Басра, който ни попречи да построим тръстиковия си кораб при нашите приятели от блатата, понеже мачтата не би могла да мине под него.

— Ура, плаваме!

Това бе гласът на Нормън, изпълнен за пръв път с радост и живот след прекараната свирепа треска. Повечето членове на екипажа едва се бяха посъвзели, но до един настояваха да потеглим — очите на всички блестяха от вълнение и решителност. Ветрилото действително ни караше да ликуваме — поело дъх с пълни гърди, издуто от вятъра. За пръв път виждахме развито къносаното египетско платно, върху което нашият иракски студент по изобразително изкуство Рашад бе нарисувал гигантско червеникаво слънце, въздигнало се иззад месопотамска пирамида с цвят на печен грънец.

Финиковите палми, обточили реката, като че сигнализираха за нашето приближаване, защото бреговете бяха почернели от народ и хората възторжено викаха и махаха към нас, а с всяка измината минута все повече и повече зяпачи изскачаха от колиби и селца, съградени от тръстика и кирпич. Навсякъде мъжете и момчетата се залавяха да бягат редом с нас по брега — следваха ни, доколкото можеха да издържат на нашата скорост. Ала ние плавахме по-бързо, отколкото те успяваха да тичат по неравния терен — отминавахме нататък с пълна пара, напредвайки сред променлива местност от безплоден пущинак и палмови плантации. Навред обаче хората сякаш ни очакваха и някои дори извикваха имената ни. На борда цареше въодушевление. За няколко дни се канехме да оставим зад гърба си градовете и индустриалните области в долното течение на реката и да навлезем в залива. Един моторен балам с десет араби вътре, все известни като познавачи на реката, дойде да ни преведе през оживения трафик и другите съвременни препятствия в долната част на Шат-ал-Араб. Тъкмо бяха изчезнали зад един крайно остър десен завой, когато забелязах, че нашият кораб е неуправляем.

По призвание Карло бе алпинист и също като мен никога не бе плавал по река. Незапознати с местните брегове и плитчини, предвождани от пилоти, които караха накъдето им скимне, ние предпочетохме да държим курс, отдалечен на еднакво разстояние от двата бряга. Ала при този завой реката сякаш свършваше току пред нас, в зелените тревисти брегове, привличащи течението като магнит. Колкото и да маневрирахме с кърмовите гребла, с платното и гуара, мощно и бързо бяхме избутвани на верев към треволяка. Завихме по посока на речното корито и влязохме в завоя, но все повече се приближавахме до брега, където ни очакваше нова група мъже и момчета, които ентусиазирано се впуснаха да тичат успоредно с нас, а сетне, щом съзряха как тръстиковата ладия взе да занася твърде близо до сушата, в един глас завикаха и закрепяха.

Откъм външната страна на завоя течението се движеше с връхна скорост и ние бяхме отнесени така близко до брега, че широкото перо на кърмовото гребло откъм левия борд заора в тинята. Всички членове на екипажа, които не отблъскваха ладията от сушата с помощта на дългите отгласкващи пръти, подкрепиха Юри и Карло в усилията им да измъкнат от водата колосалното кърмово гребло от страната на

бакборда, преди да се е пречупило под натиска на кажи-речи четирийсеттонния кораб. Ала греблото се оказа прекалено тежко, при това се заклеци в двойните въжени примки. Всеки миг очаквахме да чуем оглушителния трясък от счупването на вретеното, което бе дебело колкото телеграфен стълб.

В момента се носехме толкова близо до брега, че арабите, завтекли се редом с нас, правеха опити с голи ръце да ни отблъснат от сушата, докато перото на застрашеното гребло задълба в твърда почва досами тревите. Ала ние плавахме със скорост твърде голяма, та да може човек, тичайки, да ни оттласне към открити води, и нито арабите, нито ние с дългите пръти на борда бяхме в състояние да сторим нещо съществено, за да предотвратим катастрофата. В продължение на стотици метри следвахме завоя на речното корито, като същевременно изпълнявахме ролята на скоростен и високоефективен плуг, порейки тлъстата почва, на която би завидял всеки земеделец. Всяка секунда очаквахме греблото да се прекърши, ала Нормън и неговият дърводелец бяха свършили удивителна работа. Греблото издържа; вместо него цялата кърмова уредба, за която бе прикрепено, взе да поддава. С кошмарно скърцане и прашене, издавано от въжетата и дървото, мостикът почна да се разглобява. Двамата с Карло бяхме готови да скочим веднага щом въжените свръзки скъсат и кърмовата уредба, а навярно и цялата кърма бъде отнесена. Нашите пилоти в моторницата балам тъкмо се връщаха назад и някои от тях наскачаха на брега да помогнат на своите сънародници в бутането. Ала още преди да се намесят с пълни сили, Нормън завъртя усуканото платно под нов ъгъл и ние се изтръгнахме от близостта на левия речен бряг подобно на птица, отхвъркнала от прясно засадена картофена нива.

Едва успяхме да въздъхнем от облекчение, закрепени криво-ляво върху паянтовия мостик, когато вдигнахме очи към отсрещния бряг и съзряхме как масивна гора от сиви палмови стебла устремно се приближава към нас. Перестите зелени листа вече провисваха кажи-речи над главите ни, ала няколко бързи маневри с ветрилото и греблата ни позволиха да се насочим отново към голия бряг, който допреди малко преоравахме. Сега моторният балам непрекъснато шареше ту отляво, ту отдясно, също като пиян приятел, стремяйки се да заема положение между нас и брега, та да изпълнява ролята на буфер. Но все избираше грешна позиция. Изневиделица баламът ни обърна гръб и

изчезна нагоре по течението. Губи се два часа и при завръщането му от екипажа научихме, че били отишли да търсят четирима от своите хора, които свалили на брега и после забравили да приберат от мястото, където арабите тичешком се мъчеха да ни оттласнат от сушата.

Междувременно ние бяхме станали господари на положението. Почнахме да опознаваме нрава на новия си плавателен съд. Внимавахме много както за невидимото течение, характерно за външната страна на завоите, така и за наносните плитчини край вътрешната. Скоро Шат-ал-Араб потече права и гладка като автострада. Къщите по крайбрежието се брояха на пръсти. Трафик нямаше никакъв. Един човечец, опнал парцаливо платно на своя надве-натри сглобен тръстиков сал, плаваше надолу по течението с два пъти по-малка скорост от нашата. Огромните и прекалено тежки кърмови гребла на „Тигрис“ сега блъскаха напред-назад, досущ гигантски ковашки чукове, и при всеки техен удар мостикът потреперваше, проскърцваше и запукваше; стояхме вкопчани в покрива на каютата, който все още ни се струваше по-стабилната част от конструкцията.

Моторният балам ни приведе през многобройни стада от черни биволи в плитчините край Бейт Уафи, голямо и живописно село от тръстикови къщи, които подчертано контрастираха с не по-малко живописните арабски домове, изградени от саморъчно направени тухли или изпечена на слънце кал. Както по времето на Авраам, тухларните пещи продължаваха да действуват навред по долното речно крайбрежие и предлагаха внушителна гледка. Издигаха се подобно пирамиди над равнината и в случай че горяха, можеха да бъдат сбъркани с кратери на активни вулкани — изпускаха наистина могъщи стълбове дим, предизвикан от горенето на тръстика и камъш.

Влиянието на океанския прилив в неговата кулминационна фаза би могло да се усети на повече от сто мили нагоре по реката. Щом надигащите се морски води блокират оттока на Шат-ал-Араб, речната вода се заприщва и дори потича в обратна посока. Късно следобед водната повърхност около нас притихна, сякаш плавахме в езеро, и преди реката да потече срещу течението си, ние помолихме нашите пилоти да ни посочат безопасно място за закотвяне, където да прекараме нощта. Те ни препоръчаха западния бряг край селцето Шафи, там свихме ветрилото и хвърлихме двете малки котви. Опитните ни речни придружители знаеха, че котвите ще станат безполезни, щом

реката потече в обратна посока, и затова набучиха оттласкващи прътове в тинестото дъно, та с тях да приковат кораба на едно място, също както се възпират плаващите острови в блатата.

Вечерта бе незабравима. Нашата първа вечер на борда. Огненочервеното слънце се скри зад димящите тухларни — имяхме чувството, че сме попаднали в древен Шумер. В същност това бе така. Със залеза на слънцето се вдигна мразовит вятър и изведнъж всички усетихме как течението на реката се задвижи в обратна посока. Момчетата запалиха газени фенери и се загледаха във водата с такъв поглед, сякаш очакваха бирените кутии на Мохамед да се върнат от Америка. Докато плавахме в горните части на реката, бяхме яли само бисквити, но сега Карло запали примус и всички насядахме на пейките около палубната маса. От торбичките си с лична посуда извадихме купи и вилици; готови бяхме за топлите спагети. Прекрасно. *Buonissimo. Wunderbar. Koroshii. Deilig.*^[1] На много езици Карло получи напълно заслужена похвала. Екипажът бе изгладнял и уморен. Едва днес, за пръв път от седмици насам, се отваряше възможност да отдъхнем.

Последните дни преди да отплаваме Райската градина приличаше на нещо по-кошмарно и от лудница. Нито оградата, нито поставените пазачи бяха в състояние да удържат любопитната тълпа. Помъчихме се да оградим с въже поне малкото пространство около плаващия тръстиков пристан, та да има къде да довършим дърводелската работа, пък и достъпът ни до ладията да е безпрепятствен. Ала напразно. Непрекъснато бяхме принуждавани с лакти да си пробиваме път през навалищата, хем с нищожен успех, защото, широко усмихнати, зяпачите с брутална решителност ни бутаха назад. Химикалки и късове хартия хвърчаха навред. Никой не проумяваше обаче, че ако не ни оставят на мира да довършим приготвянето на кораба, нашите подписи ще са автографи от екипажа на една обречена експедиция. Отначало арабите не проявяваха почти никакъв интерес към нашите „драскулки“. И без това повечето от тях знаеха да четат само арабско писмо. Ала щом видяха как руснаци и японци се надпреварват за автографи, всички пожелаха да им се подпишем, преди да сме заминали. Един от индианците аймара буквално бе отвлечен от работното си място, за да направи на някакъв немски журналист модел на нашата тръстикова

лодка. Тримата руски дърводелци, които предложиха да ни помогнат при поставянето на кърмовата уредба, също бяха принудени да се подписват. А върху какво се подписвахме, това пък хич нямаше значение. Най-хитрите искаха по десетина подписа, за родственици и познайници. Така ни притискаха отвсякъде, че не ни оставяха място да се помръднем, додето не изпълним желанието им. Подписвахме се на парчета хартия, на тръстика, на цигарени кутии, измъкнати от боклука, на тефтерчета, вестници, семейни фотографии, пощенски картички от Варшава и Будапеща, снимки на Ленин, на доларови банкноти и иракски динари, на кибритени кутийки, портфейли, паспорти. Атмосферата около нас представляваше смесица от трагикомизъм, отчаяние и въодушевление.

А когато за сетен път се качихме на палубата, за да потеглим, тия, които не бяха успели да се сдобият с нещо, на което да им дадем автограф, направо побеснях. Едва събрах мислите си да кажа няколко думи за сбогом и ето че някакъв млад мускулест арабин се покатери на борда, разтвори със замах ризата си пред мен и зачака да му се подпиша на гърдите. Мъжете наоколо бързо го свалиха на брега, но на негово място мигновено се появи друг младеж с мургава кожа, който се вкопчи в ръката ми и — какво от това, че произнасях слово! — заразмахва някаква хартийка пред носа ми. Грабнах писалката си да му подпиша и да се отърва от него, но това само го раздразни още повече. Непознатият бе далеч от мисълта да ми иска автограф; носеше сметка от странноприемницата за няколко неплатени бири, които моите хора бяха изпили след уреждането на всички финансови въпроси. Бръкнах в джоба да търся пари, а междувременно се мъчех да свържа що-годе словото си, което, разбрах, се записваше от няколко микрофона и се превеждаше на различни езици. Някой прошепна в ухото ми, че единственият човек, чието желание да ме поздрави при качването на борда, съм пренебрегнал, е бил иракският министър на информацията. В този неописуем хаос даже срутването на Вавилонската кула не би могло да предизвика по-голяма лингвистична суматоха. Трябваше да отплаваме час по-скоро. Време да подредим камарата товари на палубата щяхме да намерим едва след като останем сами, поели на спокойствие дългия път надолу по кротката река.

Чак сега, когато хвърлихме котва далеч от Райската градина и оградихме „Тигрис“ с пръти, получихме възможност истински да

отдъхнем и да се посмеем на безумната комедия, разиграла се в тия две седмици между спускането на вода и отплаването. Чак сега ми се удаде да опра безгрижно гръб на мачтата с чаша горещ арабски чай в ръка и да огледам по-отблизо чудноватата смесица от хора, които бях събрал край себе си за това пътешествие.

С нас тръгна — а би трябвало да остане на брега — един руски дърводелец, който в момента на тръгването ни бе зает с привързването на последния напречен прът към мостика за управление. Свестен човек беше. Никой не възрази, че остана на борда. Сега щеше да ни помогне да поправим мостика. С посредничеството на Юри Дмитрий каза, че ще се радва да пътува с нас до Басра, където трябва да се върне на работа. Качи се да спи върху покрива на каютата, в спалния чувал, предназначен по принцип за един от индийските моряци на дау.

Тъй като сега не бе необходимо някой да стои на кърмовите гребла, за пръв път всичките единайсет души от екипажа седнахме заедно, а после един по един се оттеглихме в уютната каюта за сън. На масата имаше хора, с които се познавах наистина добре, и други — съвършено нови познайници. Възрастта ни варираше от двайсет до шейсет и три години. По националност и характер бяхме не по-малко различни.

Ето до мен бе старият ми приятел Нормън Бейкър от САЩ. Жилест и як мъж, само кожа и мускули. Изглежда дребен, навлечен в кожух, но по плувки е огромен. За пръв път пътищата ни се кръстосаха преди 20 години в Таити; той идваше от Хавай, а аз с кораба на експедицията си — от Великденския остров. Сега Нормън вече приближаваше петдесетте — запасен капитан от американския флот и строителен предприемач в частния живот, той бе мой заместник по време на двете експедиции „Ра“. Присъствието само на Норман бе достатъчно да се почувствувам като шкипера Ной: той беше пъргав като маймуна, силен като тигър, упорит като носорог, славеше се с вълчи апетит, а при буря тръбеше като слон.

До него седеше едрата руска мечка Юри Сенкевич — четирийсетгодишен, с телосложение на борец и благонравен като епископ, той беше лекар на съветските космонавти, а след последната ни среща бе станал и популярен говорител на Московската телевизия. Юри бе плавал с нас на двете папирусови ладии „Ра“ в ролята на главен лекар, по-късно обиколи някои части на света, запознавайки всяка

неделя милиони съветски телевизионни зрители с предавания на тема пътешествия. Юри бе човек, който, кажи-речи, не можеше да отвори устата си, без да се разсмее или без да пусне някоя шега. Казваше, че придобил този навик, когато летял за Кайро да се включи в експедицията „Ра I“ — на борда на съветския самолет изпил половин бутилка водка, понеже в поканата до председателя на Съветската академия на науките бях подчертал, че желая представителят на Съветския съюз не само да е медик, но и човек с чувство за хумор.

Италианецът Карло Маури също наближаваше петдесетте и бе участвувал с нас в двете плавания с тръстиков съд през Атлантика. С внушителната си брада приличаше на Ной повече от мен, а по цвета на косите и очите си беше по-рус и синеок от викинг. Карло бе един от най-забележителните катерачи на Италия — професионален алпинист, той се бе катерил и слизал по най-отвесните и най-високи скални стени във всички континенти; не познавах човек, който да е опъвал повече въжета и да е правил повече и по-хубави възли от него. Южняк по темперамент, Карло лесно можеше да се превърне от кротко агне в гневен лъв, а в следващия момент току-виж грабнал хартия и перо да предаде в поетична форма преживяванията си. Карло бе способен да живее без храна и удобства, ала не и без въже в ръка. Той бе натоварен да отрази на фотолента експедицията. Също така трябваше да напруга мозъка си и да измисля какви ли не находчиви възли и кръстати обвръзки всеки път, когато някоя каюта, крак на мачта или част от мостика захване да се клати и играе.

С германеца Детлеф Зойчек досега не бях имал възможност да се запозная. Двайсет и шест годишен, той е не само един от най-младите капитани в западногерманската търговска флота, но е и запален спортист и инструктор по алпинизъм в Берхтесгаден. Препоръчаха ми го немски приятели, когато търсех някой подходящ представител от следвоенна Германия. По убеждения Детлеф беше натуралист и идеалист. Миролубец, той беше настроен срещу войната, насилието и расизма. Рядко говореше, без да има защо, но беше проникателен слушател и на умелата шега се превиваше от смях повече от всеки друг.

Петдесет и пет годишният Герман Караско, индустриалец и филмов продуцент-любител, беше нашият извор на забавления. Между тялото и душата му нямаше никакво съответствие. Със своята закръглена фигура и гъсти мустачки той приличаше на човек, който по

всяка вероятност най-добре би се чувствувал седнал под кактус с широко сомбреро на глава. Ала нищо подобно! Мотото на неговата частна филмова сбирка е: „Светът е моя арена“. Няколко пъти годишно вътрешен подтик го кара да изостави четирите си каучукови фабрики в Мексико сити и да запраши някъде по света. Тъкмо той бе човекът, който преплува под арктическия лед и засне Рамон Браво в момент, когато полярна мечка го захапва за крака. Един белег под окото на Герман запомня за деня, когато е паднал от едно дърво сред джунглите на Борнео, докато филмирал орангутани. Имал е неприятни срещи с акули в Полинезия и Червено море, ходил е да снима във всяка държава, означена на картата — любимите му „ловни полета“ са в Китай. Преди да се запознаем, той беше правил неуспешни постъпки да се включи в експедициите „Ра“. Но сега се познавахме добре. Заедно бяхме кръстосвали нажежените пясъци на Нубийската пустиня, за да заснемем скални изображения и праисторически плавателни съдове, бяхме обикаляли и край Мексиканския залив в проливни тропични дъждове да снимаме пирамидите на олмеки и май, както и предколумбовски статуи на брадати мъже. Нещо повече, той живееше през две врати от мен, когато хотел „Европа“ в Гватемала сити рухна по време на голямото земетресение от 1976 г. и ни погребва под развалините; хората в стаята между нас, както и двайсет хиляди души в засегнатия район загубиха живота си.

Никога не съм изпитвал по-голяма изненада от оня момент, когато Герман ме покани да разгледам музея му. Натисна някакво копче зад бюрото и не щеш ли, една огромна картина, изобразяваща как три бузести ангелчета се носят като розови балони върху синьото платно, се отмести встрани и откри проход в стената, приличен на люк на подводница. Вътре имаше четири големи помещения, препълнени до тавана с рафтове и стъклените витринки, задръстени с прилежно означени археологически образци на майска, ацтекска, толтекска, микстекска и олмекска керамика в най-различни форми и цветове, както и каменни статуи, фигури и изображения от теракота, релефи, златни предмети, безценен фрагмент от един кодекс, писан на хартия, изящни резби на раковина и кост. Тогава всичко това бе собственост на Герман, но по-късно мексиканските власти иззеха в полза на държавата всички образци на доколумбово изкуство, намиращи се в страната. Четирима студенти и един професор изгубиха много месеци, додето опишат

неговата колекция от десетки хиляди предмети. Все пак Герман бе определен за пазител на своята сбирка и музеят остана на старото си място, зад картината с ангелите.

А сега Герман беше с нас на „Тигрис“. До него седеше един съвършено нов познайник — японецът Тору Сузуки, подводен фотограф, в средата на четирийсетте. Сведенията ми за него бяха твърде оскъдни, само знаех, че няколко години поред е заснемал флората и фауната край Големия бариерен риф, а сега държи малък японски ресторант някъде в Австралия. Приех го в състава на експедицията ей така, слепешком — само по препоръка на мои японски приятели. В сравнение с повечето други народности по света националната гордост и вътрешният самоконтрол на японците чувствително намаляват риска човек да попадне на конфликтна личност при избора си на хора за експедиция. Английският на Тору беше отличен; на външен вид той бе добре сложен, атлет, говореше малко, но имаше чувство за хумор и винаги бе готов да ти подаде ръка. Струваше ми се, че специално съм го търсил.

В тази разнородна група двамата скандинавски студенти приличаха на близнаци. Дипломанти от уейлския „Атлантик колидж“, и двамата бяха подбрани по препоръка на ректорите от „Обединените колежи“. Двайсет и една годишният Асбьорн Дамхус бе датчанин, а дваайсет и две годишният „ХП“ Бьон бе норвежец; и двамата бяха типични потомци на викингите. Момци от типа на Асбьорн сигурно са участвували в датските нападения срещу средновековна Англия и са похищавали палави красавици, докато ХП по-скоро е сигнализирал от върха на мачтата, когато Лейф Ейриксон^[2] е достигнал Винланд. Двете момчета непрекъснато крояха нещо и ни погаждаха най-неочаквани шегички. Находчиви и предприемчиви, те притежаваха развита техническа мисъл и доста добре умееха да боравят с пръстите си. При бурни води се чувствуваха като у дома си, все едно са във вана; изобщо гледаха да се забъркат в колкото е възможно повече приключения, преди да се завърнат към своите университетски занимания.

Най-млад от всички бе Рашад Назир Салим — дваайсетгодишен студент по изобразително изкуство от Ирак. С фино, но атлетично телосложение, младият Рашад не пропускаше случай да изложи твърдите си убеждения. Той беше страстен радетел за арабската кауза, ала бе изпълнен с добри чувства и не бе агресивен. В Райската градина

Рашад дойде с препоръчително писмо и на безупречен английски скромно разказа за себе си. Европа бе посещавал по времето, когато баща му е бил иракски дипломат; сега дипломатът се бе превърнал в един от най-известните багдадски живописци и Рашад бе решил да следва неговия път.

Източен с половин глава над присъстващите на масата, съзрях единайсетия член на експедицията: Норис Брок. Професионален кинооператор от САЩ, четирийсетгодишен. Висок и слаб, ала забележително подвижен. Не го познавах изобщо. На борда не бе по мой избор. Преди да се запознаем, за мен той не бе нищо повече от неизбежна клауза в договора с телевизионния консорциум, който финансираше начинанието. Норис предпочиташе повече да наблюдава, отколкото да говори. Той като че присъществуваше навсякъде и по всяко време, винаги със своето „бебе“ на гърди — една специално конструирана и водонепромокаема кинокамера, снабдена със звукозаписно устройство, чийто продълговат микрофон отгоре приличаше на биберон. С това чудо можеше да се покатери до върха на мачтата и дори да се гмурне с него от покрива на каютата. Преди да го опозная що за човек е, смятах, че Националното географско дружество се е спряло на Норис само заради ръста му. От него се искаше да снима даже като потъваме и както изглеждаше, той би могъл да продължи да ни филмира с глава над водата, докато ние вече ще сме изчезнали под нея. Додето свикнат с неговата вездесъща камера, която имаше привилегията да заснема и записва всичко казано или сторено от нас, хората от екипажа идваха при мен да разберат що за птица е тоя дългуч. Не бях в състояние да отговоря на въпроса им. За него знаех всичко на всичко, че миналата година бил прикачен, както и сега, към една експедиция с двойно кану от фиброво стъкло, което преплавало пътя на древните полинезийци от Хавай до Таити. Друг един оператор филмирал от кораб-придружител, ала дългият Норис седял в тясното кану и през цялото време снимал събитията отблизо. Нищо особено в същност не се случило през това пътешествие, с изключение на една свирепа психологическа буря и последвалия драматичен разрыв между полинезийските гребци и чужденците на борда. Никой не се опитваше да крие, че от Норис очакват да заснеме още по-ожесточени психологически кризи сред разнородния екипаж на „Тигрис“. Психологическият конфликт и противоречията бяха основна тема на

наскоро завършилият филм за въпросното плаване с полинезийското кану и тъй като борбата с вълните и ветровете би могла да задържи вниманието на зрителите само в продължение на броени минути, нашият единнаисти член на експедицията очевидно имаше нареждания за нищо на света да не изпуска момента, когато почнем да се боксираме. По този повод казах — и никога не пропусках да го повторя преди всяко океанско плаване с малък съд, — че това е състоянието, което наричаме „експедиционна треска“. За хора, които съжителствуват продължително време сред морето в тясно пространство, това е лошо от ураган и положително ще се отрази пагубно, като нападение на акула, ако човек не е подготвен да замълчи, когато изпитва неудържимо желание да кресне на съседа си, който е забравил примерно рибарска кукичка в постелята му или пък е използвал за тоалетна наветрената страна на кораба.

Хората даваха ухо и аз взех да мисля, че вездесъщото „бебе“ на Норис навярно ще се превърне в най-полезното средство за потушаване на експедиционна треска още в самия ѝ зародиш, за каквото би могъл да мечтае всеки ръководител на експедиция. Ала по-нататък увереността ми намаля. В крайна сметка Норис бе носил същото „бебе“ и при предишното пътуване и въпреки това беше станал свидетел на немалко кавги, възникнали на борда. А и Карло вече бе почнал да мърмори защо единственото задължение на Норис е да снима с кинокамерата си, а пък той, Карло, след като е фотограф, трябва да готви спагети и да преразпределя багажи.

Когато останалите не бяха край нас, насаме признах на Норис, че е в пълното си право да пътува с нас като пасажер, но за негово добро — добавих, — за да не се чувства изолиран и чужд, за предпочитане е да дава вахти, дежурства по кухня и да изпълнява другите задължения, споделяни от нас. Казах още, че ще бъде освобождаван винаги, щом се появи нещо, което желае да снима. Норис отговори, че в същност сам той е възнамерявал да помоли за това. Искаше да бъде член на екипажа. Тъй и стана.

Три дни останахме на котва край тръстиките; през това време поправихме и укрепихме с по-добри обвръзки и допълнителни напречни пръти мостика за управление. Междувременно двама души слязоха на брега да купят няколко дебели биволски кожи, които разрязахме и увихме около тръстиковите снопи, където се триеха

вретената на кърмовите весла и котвените въжета. Дори почнахме да строим две малки извънбордови тоалетни, по една от всяка страна на кърмата, като ги обградихме с рогозки „чола“, взети от обитателите на блатата. Изгревите и огромната южна луна бяха възхитителни, ала северният вятър вече мразовито хапеше, та се принудихме да спуснем брезента откъм отвора в едната тръстикова стена на каютата, която бе толкова рехавя, че между камъшената плетка виждахме звездите. Дневната температура падна до 17°C.

След пладнe на третия ден вдигнахме ветрилото и продължихме да плаваме надолу по реката. Нормън бе нацепил едно от нашите гребла и с помощта на руския дърводелец се опита да настави дървени парчета върху заоблените вретена на кърмовите гребла — най-вече в точките на триене, — за да ги закръгли. Неуспели в това начинание, двамата се помъчиха да изгладят с ренде най-неравните части. Ала греблата продължаваха да запират. Изглеждаха като две чудовища, заплашващи да разбият мостика винаги щом речем да завиваме; при това върху перата се оказваше голям натиск. Нормън бе принуден да защитава своята система срещу усиленa критика от страна на Карло, Юри и мен. Спорът мигновено замря, когато съзряхме главата на Норис да се подава над покрива на каютата и чухме познатите звуци, прилични на бебешко хълцане, които долитаха от предната каюта. Това означаваше, че звукозаписното му устройство действа. То представляваше микрофон, свързан с малък механизъм в задния му джоб. На бърза ръка се съгласихме, че трябва да измъкнем кърмовите гребла на суша при първа възможност и да сведем размерите на тия истински колоси до първоначалните.

До падането на мрака плавахме добре — със скорост около три възла; после насядахме край газените фенери да опитаме арабския ориз на Рашад, подправен със стафиди и лук. Източили шии над покрива, двамата рулеви на мостика извикаха, че пред нас по брега дълги огнени езици пълзят по посока на реката. Тутакси всички се покачихме на масата и покривите. Норис вече бе стигнал върха на мачтата. Пред очите ни в тъмнината дълги хоризонтални пламъци излизаха от три високи газопроводни кули, проблясвайки над водата. Придържахме плътно до далечния бряг нашата тръстикова ладия, която засега не бе потънала никак и бе много суха. Внушителен, дори драматичен бе моментът, когато подминахме гигантските огнени езици, които сякаш

се готвеха да ни близнат и подпалят всичко на борда, от платната и каютите до нас самите. Видяхме как запалиха всички палми по отсрещния бряг на реката. Малко след това забелязахме вдясно някакви дълги и пусти циментови докове и нашият пилотски балам ни помогна да пристанем, като зае позиция между нас и стената в ролята на дървен буфер.

За два-три дни Нормън повторно бе повален на легло с много висока температура. Даже Юри сега ми довери, че изпитва остри болки в гърдите.

Призори полека-лека почнахме да различаваме очертанията на гигантския индустриален комплекс, чиято собственост бе този пристан. Появиха се няколко западногермански инженери и с подемния си кран ни помогнаха да пренесем на суша двете исполински кърмови гребла. Изрязахме по една трета от всяко перо, а Дмитрий със своята руска тесла одяла облите вретена, тъй че станаха доста по-леки и значително се закръглиха. Любезни немски и швейцарски инженери поканиха всички ни на обяд и вечеря. Към един голям цех, вече влязъл в производство, строяха модерна хартиена фабрика. След пускането в действие на другата фабрика нагоре по течението тия предприятия ще бъдат достатъчни обезлесеният Ирак да задоволява потребностите си от хартия, произвеждана от тръстика и камъш, изсичани от мочурищата. Тръстиката касаб бе особено подходяща за целта и се превозваше до фабриката във вид на големи салове „гаре“. Едно огромно пространство около завода бе изпълнено с хиляди тонове тръстика, готова да бъде превърната в целулоза.

А ето че дойде и поредният кошмар — съвсем непознат за шумерите. Вече бяхме забелязали, че в този район Шат-ал-Араб е крайно замърсена, ала едва след като се върнахме с приповдигнато настроение от среднощната гощавка, съзряхме парцали от някакво бяло вещество да плават по черната вода. Джобните ни фенерчета въобще не успяха да осветят водната повърхност около нашия златист тръстиков кораб — край борда сякаш бе изсипан разбит крем с ивици жълто масло. Под мразовитите пориви на нощния вятър имахме чувството, че сме попаднали в Арктика. Големи късове плаващ лед, някои увенчани със сняг, като че бавно изпълзяваха от мрака, за да стегнат в ледена прегръдка „Тигрис“.

Няколко души от екипажа изтичаха нагоре по течението и установиха, че бялата пяна изтича в непрестанна струя от някакъв канал, свързан с масивните фабрични постройки. Един инженер потвърди, че нощем мият старата фабрика. Когато влезе в производство, новият завод нямало да замърсява реката по същия начин. А междувременно нашият тръстиков „Тигрис“ виреше снага сред плътен слой химически отпадъци от фабрика, която преработва тръстика в хартия!

С помощта на обикновените гребла се помъчихме да изгребем дебелия пласт от бяложълтеникава пяна, ала едва успяхме да зърнем черната вода и мръсотията пак се прилепяше до снопите. Искяхме да избягаме, но нямаше как. Тежките кърмови гребла бяха на суша, а и до момента само част от прекроените пера бяха наново облицовани със зифт.

На другата сутрин всички почнаха да се кълнат, че водолинията на „Тигрис“ се е понижила значително. Нормън бе убеден, че химическите вещества в отпадъците са проникнали в тръстиката и са я повредили. Качихме греблата на борда и вдигнахме ветрилото колкото е възможно по-скоро. Ала стана време за обяд, преди да се приготвим за път. Щом потеглихме, час по час подминавахме късове пяна, които плаваха по-бавно от нас, и през целия този ден, както и на следващия, отпадъците ни следваха.

Цилиндричният профил на вретената към кърмовите гребла бе голямо облекчение; сега те се въртяха съвсем гладко, опрени на подложената биволска кожа. Ала вятърът изчезна. Напълно. Реката продължаваше да си тече. Мудно. Около нас — красив, безметежен пейзаж. Ако изключим белите качулки на пяната. Финикови плантации. Биволи във водата. Патици, гъски и тръстика касаб. По крайбрежието — малки селца, пълни с щастливи деца: едни танцуват, други тичат редом с нас, трети се катерят по палмите. Лаят кучета. Мяркат се жени в живописни одежди, ала неизменно забулени с дълги черни фереджета. Някои съпровождат овце, други крачат със стъклени или алуминиеви съдове на глава. Керамиката е излязла от употреба. Забелязваме няколко рибарски канута. Нищо повече. Мир. Червеното слънце залязва зад палмите. Реката престава да тече. Хвърляме котва, преди да е потекла в обратна посока.

Сякаш по волята на магическа пръчка на следващия ден отново се сблъскахме със съвременната цивилизация. Подминахме остров Синдбад и оттук нататък трябваше да минем на влекало между колосалните стълбове на новия мост, който вече бе прехвърлил половината от реката, отвъд острова. Идвах насам, преди да подхванем строежа на „Тигрис“, и разговарях с немските инженери, които градяха този „супер мост“ със страховита бързина. След някой и друг месец мостът щеше да бъде завършен и тогава никакъв кораб с висока мачта не би могъл да преплава под него, понеже равнището му бе много ниско. По стълбовете на моста ни посрещнаха невероятни тълпи, както бе и навсякъде, додето преминем през оживените пристани на пристанището в Барса. Баламът-пилот ни теглеше, а полицейски катери ни ескортираха. От всички товарни кораби пицяха сирени и дрънкаха камбани. Офицерите и екипажите на иракските военноморски единици, при смъкнат флаг, бяха строени за поздрав на палубата. Свирки и тръби звучаха навред, затуй Юри грабна бронзовия ни рог за сигнализация при мъгла, скочи на покрива и взе да го надува наляво и надясно, докато останалите от нас се бяха накачили по широката стълба на мачтата или махаха и крещяха от мостика за управление. Аз също се принудих да повикам, когато Карло ми посочи един норвежки кораб от моя малък роден градец Лаврик.

Сред тая гюрултия изневиделица се появи нашият човек за свръзка от Би Би Си в Лондон, Питър Кларк, скачайки на борда от някаква моторница. Постоя съвсем малко и се върна на брега с една руска моторна лодка, придружен от Дмитрий.

Беше опияняващо. Беше и страшно. Ами ако не можем да продължим по-нататък от устието на реката? Какво би станало, ако химикалите от хартиената фабрика, които бяха проникнали в „Тигрис“, повредят тръстиката?

Шумотевицата постепенно заглъхна зад нас. С изключение на рулевите, всички слязохме на палубата. Преживяването бе забавно. Но ние бяхме гладни. Асбъорн поднесе топло задушено, по датски.

Нашите пилоти ни бяха оставили в Басра, за да заредят с гориво, и ние продължихме сами на юг през една отново прекрасна област, придружавани от няколко случайни лодчици. Тук-там сред плодоносната земя, залесена с гъсти палмови гори, се появяваха привлекателни вили с чудесни, обрасли в растителност веранди; сегиз-

тогиз примитивни, но изумително живописни селца от кирпичени колиби надничаха полускрити изпод гигантските листа на бананови дървета и финикови палми. Ала почти на всяка крачка асфалтирани шосета излизаха до реката край някой новоизграден пристан в съседство с индустриално предприятие в строеж на брега.

Към два часа следобед достигнахме иранската граница, от тук нататък иракска територия бе само западната половина на реката. Сега всички кораби надолу по течението бяха на котва в ирански води. Никой не ни обърна внимание, но когато пилотският балам най-сетне ни настигна, екипажът му изпадна в паника да не би да се доближим до средата на реката. При посещението ми в Ирак преди пет години двете съседни страни враждуваха като пред война, сега обаче отношенията между тях бяха съвсем приятелски, ако изключим, че Ирак наскоро бе победил Иран на футбол. Нямах ясна представа как се котираме в очите на шаха след гневните протести от страна на неговия Имперски двор и легацията в Лондон, загдето сме използвали израза „Арабски“ вместо „Персийски“ залив. Ето в момента напредвахме към този залив, и как трябваше да го наричаме, та да не разсърдим никого? В края на краищата Персия бе заменила името си с Иран, Месопотамия пък бе станала Ирак, тогава защо се повдигаше въпрос за залива? Ние плавахме по дирите на шумерите и те положително са имали свое наименование за този залив, хем доста преди да се появят арабите или британският флот. Ето защо предложих за наше лично ползване да го наричаме „Шумерски залив“. На своите писмени плочки шумерите споменават за „Морето на изгряващото слънце“, за „Долното море“ и „Горчивото море“, но ние не знаехме дали тези описателни наименования не се отнасят за някаква водна площ отвъд пределите дори на залива.

Ала ние още бяхме далеч от този залив. Пилотите толкова се бояха да не пресечем средата на реката, че непрекъснато ни насочваха колкото се може по-близко до иракския бряг. Все ни водеха към сушата и навремени ми се струваше, че усещам как кърмовите гребла докосват дъното. Постепенно взе да ми става ясно, че нашите водачи в балама никога досега не са слизали по-надолу от Басра.

Щом наближи нощта, настояха да спрем. Показаха ни къде да прекараме нощта и заръчаха да пуснем котвата. Така и сторихме, в началото на един завой, където се виждаха два кораба — южнокорейски

и либерийски — на котва край иранския бряг. Детлеф хвърли котвата, но въжето изобщо не тръгна да се изнизва между ръцете му. Като дръпна нагоре, тутакси улови котвата, цялата в тиня. Помъчих се да завъртя кърмовото гребло откъм десния борд. Движеше се като лъжица в масло; същото бе положението и с греблото откъм левия борд. Рашад извика на пилотите, че сме попаднали в плитчина. Те отвърнаха, че това е най-дълбокият участък от реката. Хвърлихме им въже и ги накараме да ни изтеглят. Опитаха, но не успяха. Едва ли имаше и метър вода над меката тиня, която взе да засмуква цялото дъно на кораба, досущ като тресавище. Даже нашите отгласкващи пръти трудно се измъкваха, потънеха ли в гъстата каша.

Трябвало да чакаме прилива, заявиха пилотите. Ала признаха, че нямат представа кога ще настъпи той. Всеки ден приливът идва по различно време, а и приливните часове тук не са същите като в горните части на реката. Всички се вторачихме в мръсната вода. Не се движеше. Тъкмо сега бе върховият момент на прилива. В същност водата бавно обръщаше посоката на течението си и потичаше към залива. Борехме се отчаяно, ала или затъвахме още по-дълбоко в тинята, или пък кал бързо се натрупваше около нас. Водени от Карло и Юри, успяхме да издигнем кърмовите гребла и ги привързахме тъй, че да са наравно с дъното на кораба.

Насядахме под лъчите на току-що изгрялата луна с ужасното чувство, че невидими октоподски пипала ни засмукват в някаква бездънна полутечна маса. По тъмно ярко осветени големи параходи минаваха край нас нагоре по реката. Единствено ни утешаваше мисълта, че те разполагат с професионални местни пилоти, които сто на сто ще ги държат по-далеч от бреговете край нас.

На лунна светлина Детлеф и Тору прекосиха с дингито до отсрещния бряг и помолиха моряците на либерийския кораб да ни окажат помощ, като ни изтеглят с лебедката. Либерийците учтиво отказаха — страхуваха се от иранската полиция, понеже сме били на иракска територия. След това двамата ни емисари загребаха към корейците. Те пък бяха съгласни да разтеглят своя буксирен кабел само до средата на реката, но не и в иракски води. Във всеки случай трябваше да чакаме следващия прилив, защото иначе услужливите корейски моряци щяха да съсипят снопите ни. И тъй като от двата кораба дадоха твърде противоречиви данни за местните приливни

часове, пратениците ни се върнаха от ирански води, без да постигнат никакъв резултат.

Положението се влошаваше с всеки изминат час. Не бе изключено тръстиковата ни ладия постепенно да бъде погребана от тинестата речна коса.

Късно през нощта отливът престана. На лунната светлина реката около нас изглеждаше почти пресъхнала. Нямахме какво повече да ни задържа будни и един по един ние се унесохме в дрямка, като оставихме един вахтен на покрива.

В два и половина сутринта се събудих от шум на течаща вода. Промуших глава навън и вахтеният ми показва с фенерчето си, че шоколадово оцветената вода се връща нагоре по реката, плискайки се край перото на кърмовото гребло откъм левия борт, току под носа ми. Създаваше се впечатление, че летим през мътни бързеи надолу по течението, докато в действителност стояхме там, където бяхме и снощи. Ала приливът нахлуваше откъм залива с ужасяваща скорост. Сега вече нямаше съмнение, че или ще бъдем погребани от тинята, или корабът ни ще се разпадне. Отново спуснахме дингито; Детлеф и Асбьорн загребаха навътре да хвърлят и двете ни котви в най-дълбоката част на реката; след това ние на борда заопъвахме котвените въжета в усилие да изтеглим „Тигрис“ в открити води.

Девет часа вече стояхме приковани в тинята, когато накрая подкопаващото въздействие на прилива, в съчетание с нашите напъни, почна да дава резултат. Към три и половина носът полека-лека взе да се отвърща от сушата. За да спомогнем това раздвижване, държахме изопнати до краен предел котвените въжета, а междувременно викахме, та да събудим нашите спящи пилоти. Не бих имал нищо против да им платя веднага, но някъде след другия завой на реката се намираше големият ирански град Абадан и навярно щеше да се наложи моторният балам да ни вземе на влекало между петролните танкери и рафинерии. Към пет часа най-сетне бяхме в състояние да поставим кърмовите гребла на мястото им и на фона на звездното небе вдигнахме ветрилото. Голям сияен ореол обточваше месеца, който преди две вечери бе във фаза „пълнолуние“.

Едва бяхме взели първите значителни завой и ето че в оскъдната светлина на зората съзряхме силуета на Абадан. Високи комини, радиопредавателни кули, цял град от масивни петролни резервоари.

Задуха слаб насрещен вятър, а срещу вълнореза на „Тигрис“ все още се забелязваше леко течение, затова свалихме ветрилото и оставихме балама да ни приведе на влекало с възможно най-голяма скорост през най-замърсените води, които някога сме срещали. От един своеобразен рай нашият златист кораб ненадейно се намери в един съвременен ад. Повърхността между огромните параходи и модерните пристанищни приспособления не представляваше нито морска, нито речна вода — представляваше някаква гъста чорба от суров петрол и плаващи отпадъци. На най-чистите места водата проблясваше и щом слънцето проби индустриалния смог, взе да отразява цветовете на дъгата. Шумерите биха били ужасени да видят в каква обстановка предпочита да живее съвременният човек. Дори долната част от стеблата на зелената берди, която растеше по пустите иракски брегове, бе почерняла от катран и масло, показвайки ясно докъде стига приливът. Навред миришеше на петрол. Хвана ни срам за нашия горд кораб, който бе почнал да се цапа с нефт и мръсотия над водолинията от вълните, причинявани от минаващите параходи.

Рашад накара екипажа на нашия балам да даде пълна газ, макар че това би могло да се отрази зле на тръстиковите снопи. Трябваше да излезем час по-скоро в залива. За наша изненада установихме, че веднага щом отминахме големия град, водата край нас стана по-чиста, сякаш боклуците плаваха на едно и също място. Ала положително те щяха да ни настигнат отново, ако не избързаме да стигнем устието на реката, преди да започне отливът. От черен водата доби кафяв цвят. Сред голия пейзаж без прелест рядко се мяркаха самотни финикови палми. Тази област наистина беше подходяща за развитие на индустрия. Следобед сред пустошта на иракския бряг се очерта град. Фао. Последният град в делтата на реката. В известен смисъл речното корито продължаваше: при отлив то се вие подобно искряща морска змия през полузалети тресавища и пусти приливни наноси, додето не изчезне там, където повече няма и помен от суша. Там копнеехме да стигнем — където миризливата вода ще придобие чист, солен вкус, където чайките ни чакат да ни придружат във волните простори на откритото море.

[1] Прекрасно (исп., нем., яп., норв.). Б.пр. ↑

[2] Норвежки мореплавател, който според исландските саги достигнал около 1000-та година земята Винланд, като плавал на запад през Атлантика. Б.пр. ↑

4. ПРОБЛЕМИТЕ ПРОДЪЛЖАВАТ

Реката се изгуби. Сушата — и тя. Във Фао платихме на пилотите и баламът се върна нагоре по течението. Огромни тинести наноси, вдадени в залива от иракска и иранска територия, образуваха смътна брегова линия около нас, когато навлязохме в солени води и вдигнахме ветрилото на „Тигрис“, който приличаше на плаваща кошница с плодове и зарзават. Навързаните тръстикови снопи и плетени рогозки весело подскачаха наред с червени домати, зелени салати, жълти цитрусови плодове, моркови и картофи, изпълнили догоре конопени чували и ракитови кошове. Натоварени бяхме с нетрайни продукти дотолкова, доколкото биха могли да издържат на незащитената от слънцето палуба. За няколко дни всичките тия пресни храни трябваше да бъдат унищожени от единайсет мъже с добър апетит, защото в противен случай щяха да плесенясат така бързо, както щяха да зеленият подводните части на тръстиковите снопи.

При прехода от песъчливите низини към тинестите наноси спряхме във Фао само колкото да натоварим ладията с тези вкусни градински продукти; на борда също качихме добър запас от лук, чесън, стафида, разнообразни местни ядки и някои трайни зърнени храни.

От пристанището на Фао през пустите приливни наноси до открито море бе прокаран дълъг и тесен канал, по който минаваха големи кораби, направлявани от поредица навигационни буйове. „Тигрис“ бе взет на влекало през този канал от един професионален пилотски влекач с иракско знаме. Тиня, тиня, навсякъде тиня. Всичко наоколо бе образувано от непресекващото отлагане на фин речен шлам, идващ от Арарат в Турция и иракските пустини на Двуречието. Призори бавно излязохме с прилива.

Когато отминахме плаващия фар Кхафка, усетихме първите слаби вълни от залива и пилотският кораб ни остави да продължим на воля. Над безбрежните води кървавочервено се показва слънцето, изплувало сред утринната мъгла. Горяхме от очакване.

Имах чувството, че напускайки устието на входния канал, отново съм на път да наруша едно научно табу. Прекривахме границата, която

компетентни учени бяха определили като „таван“ за плавателните възможности на месопотамските съдове от берди. Според меродавното мнение, едва след като са конструирали кораби от дърво, шумерите са имали достъп до откритите води на залива. Учебници и учители повтаряха онова, което някакъв отдавна забравен авторитет бе приел за истина: жителите на Месопотамия, както и египтяните, били почнали да плават по реките с ладии, построени от тръстикови снопи, ала преди да изоставят древните си тръстикови съдове и да ги заменят с дървени, нямали практическа възможност да напускат устията на своите реки.

Канехме се да нарушим една укрепена във времето бариера. Раждането на мореплаването и осъществяването на първите културни връзки по море бяха поставени в зависимост от еволюцията на монолитния тръстиков съд във вдлъбнат дървен корпус. И така, важността на този преход ни заставяше да повярваме, че ако отделните култури и цивилизации са били разделени от обширно водно пространство, те са се въздигнали независимо една от друга, преди да установят контакт помежду си.

Знаех, че издигайки платно отвъд Шат-ал-Араб, за учените в много области това ще прозвучи като вот на недоверие към отдавна утвърдените антропологически теории. Навярно бе така. Ала бе справедливо. На тези, които действително вярваха в старата доктрина, сега се отваряше възможност да докажем, че те са прави, а аз греша. Моите почитания към колегите ми сред учения свят, но никой от тях не бе виждал оригинална ладия от берди, нито пък можеше да посочи някого, който да е виждал. Същото се отнасяше и за мен.

А и сам аз бях малко смутен, след като видях как бяха подгизнали двата пробни снопа в Тигър. Нещо повече: тръстиковата ни ладия бе почнала да поглъща вода. Не бях особено изненадан, когато във Фао Юри ме дръпна настрана за един спокоен разговор на четири очи. Руският ветеран от плаванията с тръстиков съд тутакси придоби изражение, сякаш се готви да ме призове на операционната маса за тежка операция. Кимна към леко понижената водолиния. Забелязал ли съм?

Да. И бях склонен да се съглася с Нормън, че някаква киселина или друг химикал от отпадъците на хартиената фабрика вероятно е причина водата да прониква през ципата на външните снопи. Щом

тръстиката във вътрешността се издуе дотолкова доколкото позволява яката спирална обвръзка, сигурно пътят на водата ще бъде преграден.

Юри ме гледаше безмълвно. Сетне каза спокойно:

— Двамата с Карло сме на мнение да свалим на брега всичко, което не е жизнено необходимо. По-добре да го оставим на хората във Фао, отколкото да го хвърлим в морето.

Изглеждах изпитателно Юри. Уплашил ли се е? Не повече от мен. Знаех какво има пред вид. За водонепроницаемостта на тръстиката берди, нарязана през август, разчитахме единствено на думите на арабите от блатата. По време на експедицията „Ра II“ просмукването почна да намалява товароподемността на нашата деветметрова папирусова ладия още щом отминахме Канарските острови. Наложих се да изхвърлим в морето цялата излишна дървения, както и част от храната и водата, и то преди да тръгнем да прекосяваме Атлантика, понеже се бояхме да не потънем от претоварване на лодката. Мрачното изражение на Юри бе достатъчно, за да възкреся в паметта си моментите на ужас, които бяхме преживели заедно върху полупотъналите тръстикови снопи в океана. Моменти, когато бяхме до кръста в солените води на Атлантика и понякога вълните минаваха направо над главите ни. Ладията „Ра II“ не бе така несполучлива като „Ра I“. И тя беше крайно подгизнала, по палубата растяха водорасли, но, тъй или иначе, стигнахме Америка, без да загубим ни един стрък тръстика. С „Ра I“ изпитанието бе голямо. След като разбитата от вълните бамбукова каюта преряза обвръзките на снопите, цялата лодка се разцепи по средата, тъй че под краката си виждахме бездънния океан. Мигове на ужас, примесени с мигове на триумф и радост. Дни и нощи прекарахме със сърца, качени в гърлото, като гледахме как смъртта отваря и затваря своята паст, без да имаме представа каква беда може да ни сполети в следващата секунда.

— Имаш право, Юри — рекох аз във внезапен порив на съгласие.

— Да свалим на брега всичко, без което можем да минем.

Веднага към нас се присъединиха Нормън и Карло и почнаха да изготвят списък. Разбира се, животът на никого нямаше да зависи от компресора за аквалангите на Герман. Нито пък от резервните бутилки за гмуркане. Никому не бе притрябвало да се гмурка на по-голяма дълбочина от необходимата, за да се огледа дъното на ладията или да се освободи пусната на плитко котва, ако се заклеши в някакви скали. Тази

работа можеше да се свърши и без акваланг. Момчетата, които досега не бяха плавали с тръстиков съд, недоумяваха какво е прихванало четиримата ветерани. Герман протестира. От мое име беше купил всичката тая скъпа екипировка, та да могат двамата с Тору да заснемат акули и други риби, които знаехме, че ще ни следват под тихата сянка на ладията.

Протестите му отидоха напразно. Нямаше нужда да снимаме чак с помощта на сгъстен въздух. Всъщност нищо не ни пречеше да се разделим и с изкуственото осветление, затуй на брега отпътуваха невероятно тежките прожектори на Герман за подводни снимки, батериите, компресорът, както и цял куп мексикански сувенири и други лични принадлежности, които не биха свършили никаква работа по време на плаване с тръстикова лодка. Всички тези неща бяха опаковани в сандъци и изпратени в дома на Герман. Останалите от нас също бяха принудени да направят подобна „чистка“ сред вещите си, макар че допуснахме известен толеранс и някои задържаха излишни неща. Най-големият удар върху товара дойде, когато Юри сложи ръка на резервния ни дървен материал. Тук вече имах усещане, че ме събличат чисто гол. И четиримата ветерани знаехме, че дървенията е най-уязвимото място на един тръстиков съд. Стъкмяването, мостикът и особено вретената на кърмовите гребла. Докато при натиск тръстиката се огъва, дървото се чупи. Тръстиковите снопи бяха буквално нечупливи. Също като здрава гума. Ала с дървото не бе така. В схватката с природните стихии дървото се руши.

Както и на „Ра II“, сега бях качил на борда греди, пръти и твърди букови парчета за поправки в случай на поражения. За почуда на вече смаяните новобранци Юри поиска целия този материал да се свали. Нашите приятели в пилотския балам едва не се катурнаха през борда, докато приемаха с отворени обятия този скъпоценен дар. Криво-ляво успях да спася поне дългите обикновени гребла, всичко дванайсет на брой, и няколко букови парчетии за снаждане при евентуално счупване на някоя дървена част. Ако някои още отсега се чувствуваха разстроени, добре щеше да бъде веднага да възстановят душевното си спокойствие. В същност нима аз не бях един от тези „някои“?

В сравнение с деветте метра на „Ра II“, „Тигрис“ бе дълъг пълни 18 метра. Ала вместо осем души сега на борда бяхме единайсет. Освен това носехме много повече вода и провизии от количеството, разчетено

за едно двумесечно плаване, колкото продължиха пътешествията ни с „Ра I“ и „Ра II“. Пак повтарям — разполагахме единствено с думата на арабите от блатата, за да се противопоставим на мнението на учените. Разликата в подхода ни към берди и папируса се свеждаше само до това, че нарязвахме сега тръстиката през август, а не през декември.

И след като свалихме няколко стотици килограма багаж на брега, водолинията на „Тигрис“ не се покачи забележимо. Ала във всеки случай продължавахме да плаваме изумително високо. Толкова високо, че не бе възможно, като се наведем, да хванем някоя отломка във водата или да измием ръцете си — факт, който, кажи-речи, изнервяше тия от нас, които бяха привикнали на тръстиков съд да извършват сутрешния си тоалет, без да използват брезентова кофа.

Щом издигнахме тежката рея до върха на разкрачената мачта, ветрилото се разгъна и червеното утринно слънце сякаш се отрази в голямото слънце, изрисувано на платното. Само че нашето се подаваше иззад стъпаловидна пирамида. А истинското волно се издигна над замъгленото море.

Надежди. Това, което очаквахме, бе силен попътен вятър от Ирак. В открития залив отвъд тинестите наноси нямаше какво да го възпре. Просто вятърът още не беше задухал.

Странно! Вече бяхме 2 декември, а през цялата зима се очаква постоянен северен вятър да духа с голяма сила от Ирак чак до изхода на залива. Ако имаше възможност, искахме да спрем на остров Бахрейн, който бе почти на пътя ни. Смята се, че щом почнали да внасят материал за строеж на дървени кораби, шумерите лесно са отплавали през зимните месеци от своите брегове и през лятото, след като ветровете сменят посоката си, се връщали със закупената стока.

Ала времето през последните години май бе позабравило старите си навици. Сякаш ерата на ветроходите бе отминала във всяко отношение. В същност зимните дъждове ни изненадаха в Райската градина месец и нещо по-рано от прогнозата. А във Фао арабите ни предупредиха, че през последните две години ветровете били полудели. Сега имавме чувството, че сме попаднали сред сбъркала мястото си зона на безветрие.

Нямаше как, трябваше да се примирим с жалките и непостоянни пориви на вятъра и да решим какъв курс да хванем. Тук нямаше да е зле да имаме под ръка някой моряк от типа на Синдбад. Преди да напуснем

реката, все се надявах, че ще намерим склонен да дойде с нас моряк на дау или пък местен жител, който добре да познава прилива и плитчините в близост до брега. Хората от този род бяха изчезнали заедно с вятъра. Малко преди да излезем от реката, срещнахме цяла флотилия стари, пъстроцветни дау, закотвени на иранска територия, но мачтите на всички лодки бяха прерязани и на тяхно място бе монтиран двигател.

Морето от времето на шумерите се бе променило тъй много, както и сушата. Пясъци бяха завладели шумерските поля и градове, запълнили бяха и плавателните им канали. Тинята бе изменила бреговата линия, образувайки големи наноси край брега. А откритите води вече не бяха арена за разнообразните шумерски съдове, задвижвани с гребла и платна. Моторници и танкери царуваха сега. Шумът на мотори и машини се носеше навред. Независими от ветрове и рифове, арабите, техните съседи и чуждестранните гости прокарваха наоколо петролопровода и плетяха мрежа от навигационни линии. Този спокоен някога район край месопотамския бряг се бе превърнал в най-неподходящото място за група новаци в тукашното мореплаване, решили да експериментират с възможностите за навигация на тръстикова ладия.

Не ще и дума, трябваше да стоим настрана от пътя на другите. Налагаше се да пресечем по дължина огромното водно пространство, което отделя Арабския полуостров от останалата част на Азия. Възнамерявахме да се придържаме към арабския бряг, доколкото позволяваха рифовете и плитчините. Там потокът от кораби нямаше да застрашава безопасното ни движение.

Нашите двама навигатори внимателно бяха разучили картите, за да начертаят най-добрия маршрут встрани от трафика и далеч от петролни платформи и коварни островчета. Нормън предложи курс 135°, Детлеф — 149°. Ала един глас от върха на мачтата препоръча първо добре да се огледаме пред себе си. Тъй и сторихме. Утринната мъгла все още бе доста гъста. Ала с биноклите, накъдето и да се обърнем, откривахме кораби на котва. От ляво на дясно изброих четирийсет съда, след което съзрях нещо страховито: исполинска, извисена в небесата нефтена сонда с един супертанкер, пристанал до нея. Престанах да броя. Навред пред нас стърчаха мачти. Някои почти не се виждаха в мъглата, а зад тях несъмнено имаше още.

Без значение бе какъв курс ще следваме, нямаше как да не навлезем в гъстата гора от огромни кораби — някои на котва, други в движение. Щом приближихме, повечето се оказаха товарни съдове. Това място не бе предназначено само за зареждане на танкерите, тук се намираше прословутата стоянка за всички кораби, които чакат ред да продължат нагоре по реката и да разтоварят в иракските и ирански пристанища, разположени до брега чак до остров Синдбад над Басра.

Могъщият вълнорез на някакъв японски танкер щръкна из мъглата. Туловището му премина близо до кърмата ни. На едното кърмово гребло бях аз, на другото — Юри. Тъй като вятърът бе крайно слаб, за да ни даде възможност да маневрираме, трябваше да полагаме огромни усилия да не се сблъскаме дори с корабите на котва.

Нормън и Детлеф се съгласиха, че за момента най-добре ще е да държим курс в близост до шамандура 23, която едва успях да различа в мъглата — една червена точица зад група кораби.

Почнахме да се придържаме към система в хаоса. Мястото за зареждане на танкерите сега се падаше от дясната ни страна. Отляво пък имаше само товарни кораби на котва. Вятърът бе толкова нищожен, че изгубихме два часа, додето преминем плетеницата от морски съдове и се доближим на стотина метра от голямата червена шамандура. Числото 23 бе изписано с черна боя. Планът ни бе да останем привързани към нея, докато излезе по-приличен вятър. Наближавахме. Но сетне забелязахме, че се отдалечаваме. Нямаше никакъв вятър, ала в действителност ние се връщаме натам, откъдето идвахме. Започнал бе приливът. Всички товарни кораби взеха полека-лека да се завъртат около дългите си котвени вериги, като обърнаха десните си бордове към нас, а вълнорезите им сочеха открито море.

Ветрилото не ни оказваше абсолютно никаква помощ. Ясно бе като бял ден, че приливът ни връща обратно към устието на реката. Шат-ал-Араб засмукваше вода. В същия момент забелязахме как от един кораб на котва, отдалечен на около миля, спуснаха някакъв оранжев на цвят предмет, който се насочи право към нас — оказа се особен вид спасителна лодка. Приближаваше „Тигрис“ напълно безшумно. Нито двигател, нито ветрило, нито гребла. Никога не бях виждал подобна лодка. Вътре се виждаха едри мъжаги, повечето с разголени гърди и шлейфове около челата. Седяха един срещу друг в две редици и ритмично въртяха една обща дълга манивела, която

очевидно задвижваше витло. Няма гориво. Само въртящи ръце. Отлична съгласуваност. Прилични на някаква нагъната, пълзяща морска твар, ръцете описваха кръг. Телата се скланяха и изправяха в такт. После една глава се показа на носа:

— Юри! Юри Александрович Сенкевич!

Руснаци. Знаеха цялото име на Юри. Силни ръкостискания. После Карло бързо им хвърли едно дълго въже и Юри ги помоли да го вържат за шамандурата, която вече бе на около триста метра от нас. Русите моментално насядаха по местата си и захванаха да въртят манивелата, насочвайки се към шамандурата. Не им бе по силите да ни вземат на влекало, но поне можеха да вържат въжето ни за приставане. Колкото по-голяма част от въжето се изнизваше във водата, толкова по-трудно лодката напредваше. Карло отчаяно се стараяше да привързва все нови и нови парчета въже, докато накрая повече не остана, и за негов ужас в същия миг крайт на цялото въже се изхлузи зад борда. Замахаме на руснаците да се върнат с огромното въже, но те само ни махнаха за поздрав. Продължиха да въртят с максимална скорост към шамандурата. Смъртно уморени, те доवлякоха стотиците метри тежко въже до целта и го вързаха бързо. После настойчиво взеха да ни сигнализируют да оберем разтеглилото се свободно въже. Ала ние бяхме твърде далеч от изтървания край, дори вече не можехме да различим номера на шамандурата.

Отначало руснаците доста се стъписаха. Но за кратко. От своя страна ние нямахме никакво време да мислим за тях или за голямото количество загубено въже. Трябваше да се приготвим за предстоящото засядане. Подготвихме двете малки котви. Котвените ни въжета не бяха особено дълги, но ние се надявахме, че поне едната котва ще зацепи, преди да се загнездим в тинестите наноси. Дъното, над което плавахме, бе само рехав шлам от реката. Корабите на котвената стоянка разполагаха с дълги вериги, който можеха да стигнат дъно навсякъде в залива. За наше щастие поне не ни дебнеха рифове и подводни скали.

— Гледайте!

От покрива на каютата Норис сочеше към един голям товарен кораб с черен цвят, който напусна мястото на рейда и потегли право към нас, воден от оранжевочервената спасителна лодка. Дойдоха до „Тигрис“.

Само минути по-късно отново имахме края на загубеното въже, а другият край бе в спасителната лодка, която пък бе изтеглена от товарния кораб. Отправихме се към котвената стоянка.

Един набит, широкоплещест морски вълк бе ръководил цялата операция от носа на спасителната лодка. Широко усмихнат, той поиска разрешение да се качи на нашата ладия. Скочи върху тръстиката подобно късокрако кенгуру и се представи: капитан Игор Ушаковски. Червендалест, приветлив и по шорти, нашият гост на средна възраст бе командир на кораба, към който бяхме привързани — 17000-тонния съветски товаровоз „Славск“ от Одеса. Капитанът беше развълнуван като малко момче, яхнало люлеещ се кон, докато крачеше по гъвките снопи и опипваше здравината на привързаната двунога мачта и на камъшените стени. Пожела да се качи на платформата ни за управление, да легне на пода в каютата и да седне на нашите пейки. А после, преди да се усетим, ето че се озовахме около две дълги маси в офицерската трапезария на капитан Игор, където хапвахме руски борш и се възхищавахме на ястията, трупани пред нас, както и на двете добре сложени блондинки, които ги поднасяха. Имаше свински котлети, различни гозби с месо, салатата от зеле и моркови, сирене с масло и пресен руски хляб. Капитан Игор вдигна тост, аз — също; всички се изредихме. Нашият домакин беше страшно словоохотлив, имаше отлично чувство за хумор и превъзходен апетит, а чашата му изглеждаше бездънна. Родом беше от Грузия, син на полски благородник, участник в революцията. В началото на угощението ме наричаше „капитан“, но по-късно премина на „баща“.

— Наздраве, вие сте ми баща — казваше той всеки път, щом посягаше към чашата си. Чудех се дали действително ме смята за толкоз по-възрастен от него, докато накрая той обясни, че има пред вид не възрастта, а опита.

— Тогава по-скоро съм ви внук — възразих аз, като добре си давах сметка, че не съм нищо повече от един сухоземен плъх, който за развлечение се размотава нагоре-надолу с праисторически тръстикови съдове, проверявайки колко дълго плават. Виж, капитан Игор беше истински морски вълк. Тръгнал бе по море от ранна възраст — на лов за китове в арктически води. По-късно бе командувал големи кораби, плавали по всички морета. Празненството приключи в просторния салон на кораба, където „народният“ капитан бе събрал своите

четирийсет офицери и целия екипаж. Тъмнината навън се изпълваше от резкия металически звук на някакви мелодии, които долитаха от закотвения в съседство гръцки товаровоз. Несъмнено времето течеше бавно за стотиците бездействащи моряци, затворени в това плаващо стоманено градче. Някои кораби стояха на котва тук повече от месец. „Славск“ се надяваше да почака още седмица-две, преди да му дойде ред да продължи нагоре по реката към Басра.

Имахме удоволствието в нощната омара сами да се придвижим до „Тигрис“ на борда на лодката с ръчно въртящо се витло. Както сами бяхме видели, моторницата на кораба бе изтеглена на палубата за поправка.

До зазоряване оставаше доста време, когато се мушнахме в спалните чували. Още бе тъмно, като се събудих, усещайки мразовит повеи да бръсне лицето ми през камъшената стена откъм моята страна. Вятър. Събудих останалите. Вятър! Сънливо се запрепъвахме към ветрилото и кърмовите гребла. Също така сънливо установихме, че тоя вятър е възможно най-неблагоприятният за нас. Силен наистина, но югоизточен. Тъкмо обратен на обичайния за сезона и напълно противоположен на нам необходимия. Ние искахме да държим курс към остров Бахрейн, а този вятър идваше именно оттам.

Всичко бе срещу нас. Все пак щеше ни се да опитаме, вместо да киснем, вързани тук. „Славск“ ни изведе на влекало далеч от котвената стоянка и ние наново вдигнахме единственото ветрило, с което разполагахме — тънкото платно за попътен вятър. Подходящото за маневриране ветрило, снабдено с люверси и уплътнения, все още лежеше на парчета върху покрива на каютата. Не бихме могли да го използваме, докато първо не стигнем Бахрейн, където опитен шивач на платна щеше да го поправи. Въпросът бе да се доберем до Бахрейн без него. Ако не друго, тънкото ветрило за попътен вятър поне беше по-голямо и ни осигуряваше по-добра скорост.

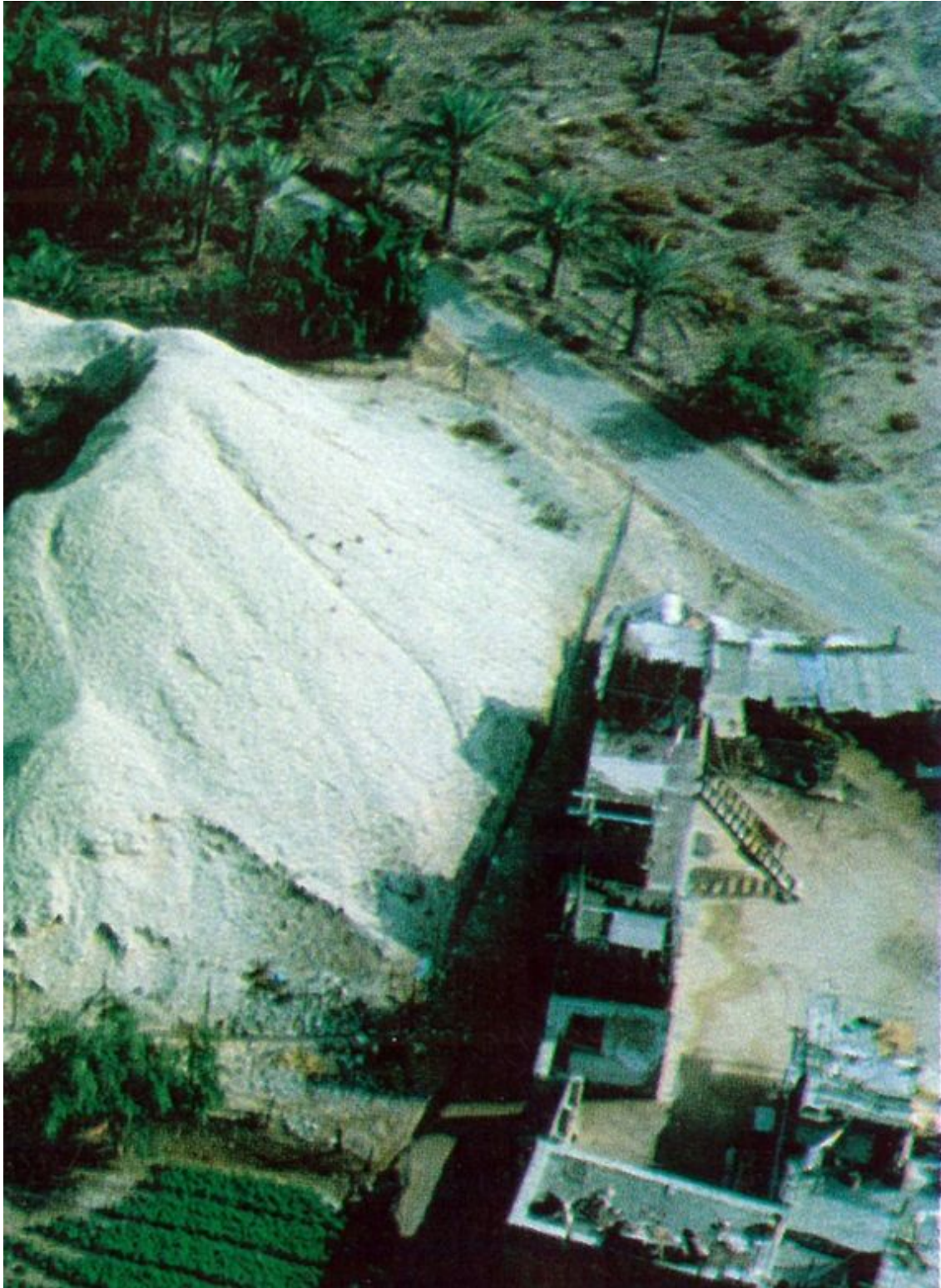

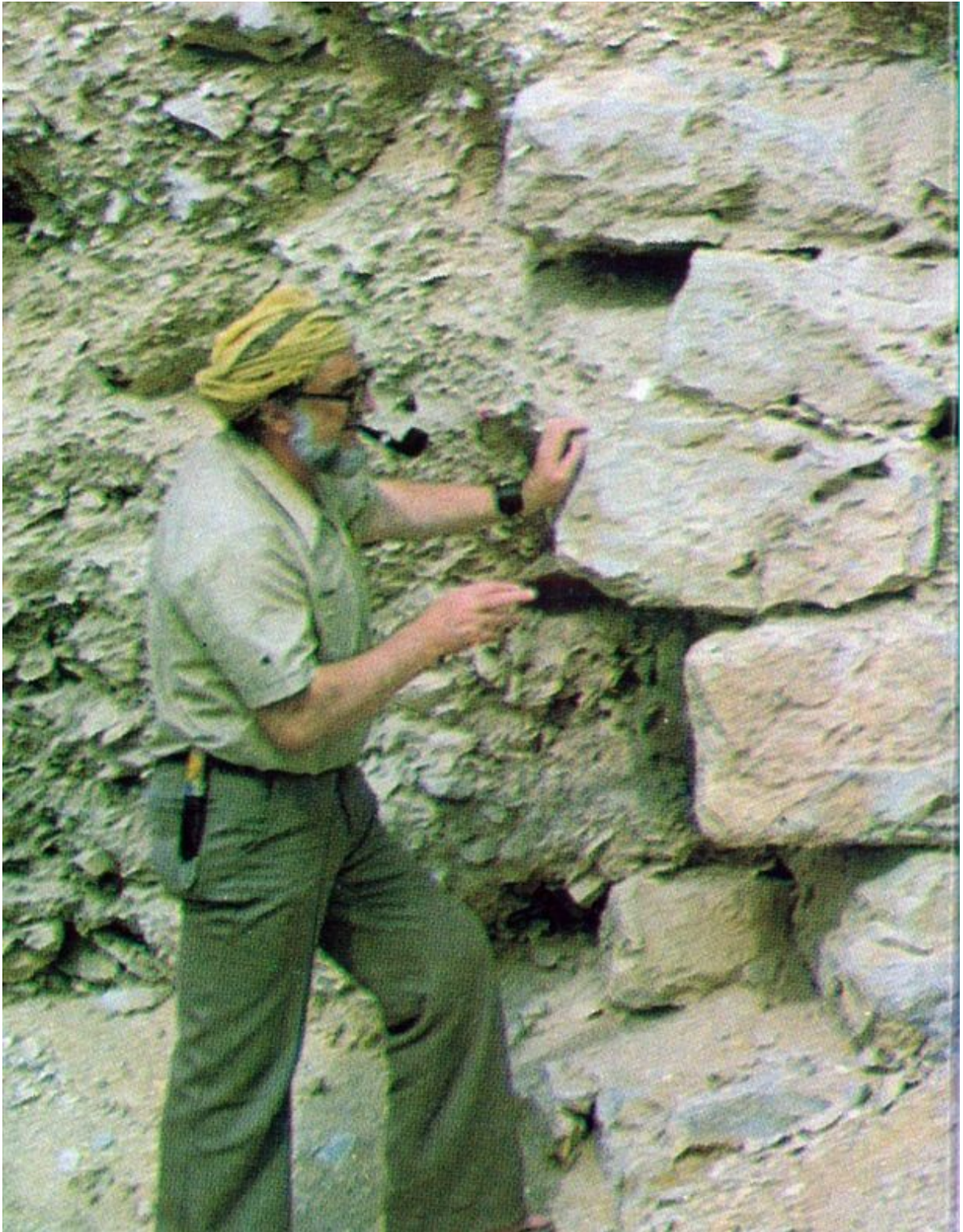
Археологът Джефри Биби показва на автора запазения до днес образец на старинен бахрейнски съд: лодката е изработена от гръбнака на

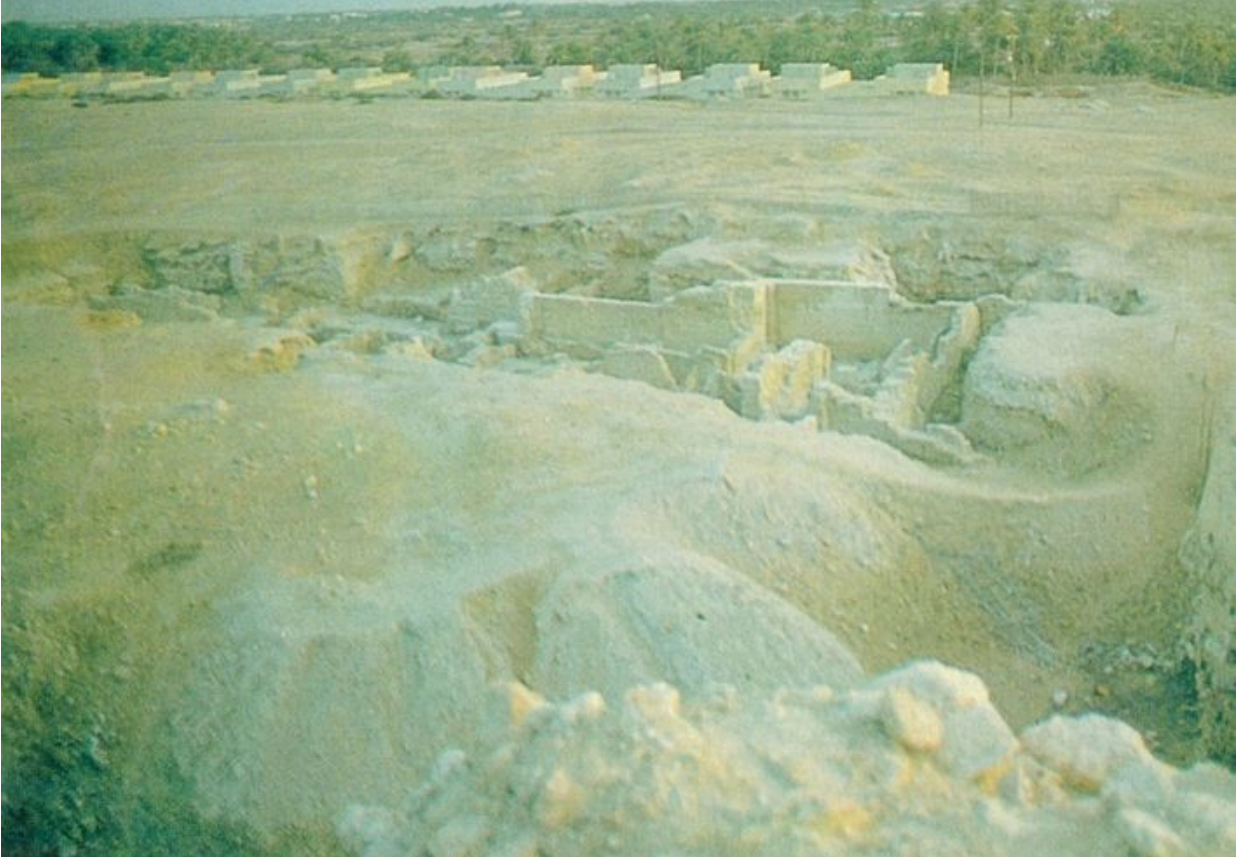
палмови листа и Тору използва същия материал, за да поправи носа на „Тигрис“.jpg

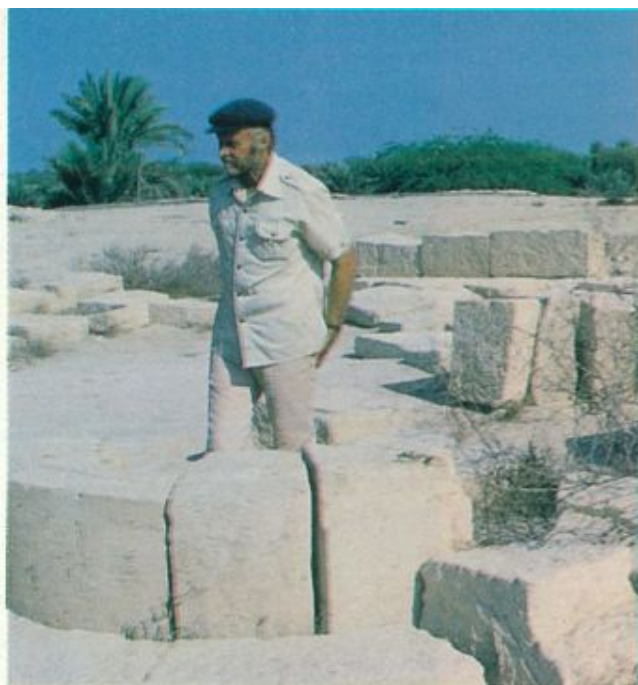
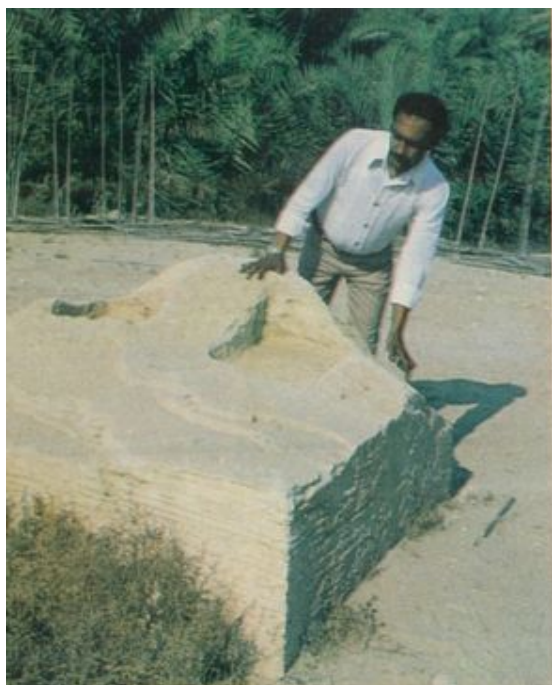
Броят на праисторическите погребални могили в Бахрейн се изчислява на около сто хиляди; някои са големи колкото пирамиди и са обточени с шлифован камък, както показва Джефри Биби.jpg

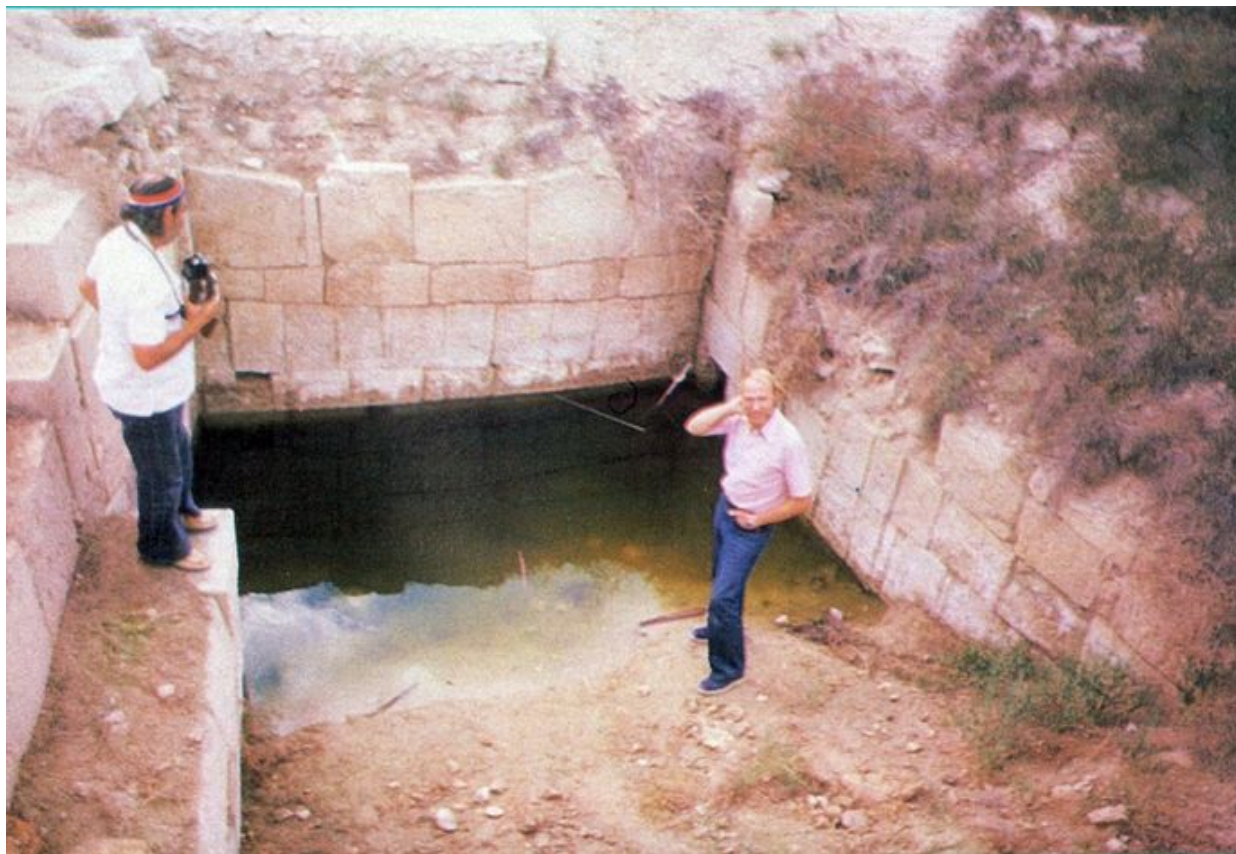

Под пясъците на Бахрейн датски археолози откриха отдавна забравен пристанищен град с ограден пристанищен басейн, датиращ от шумерската епоха.jpg

Ломените и красиво изсидани каменни блокове на миниатюрния зикурат и свързания с него култов кладенец, открити в Бахрейн, са издялани от непознат на острова вид скала, от което следва, че са

*били докарани тук от праисторически мореплаватели в шумерски
времена.jpg*

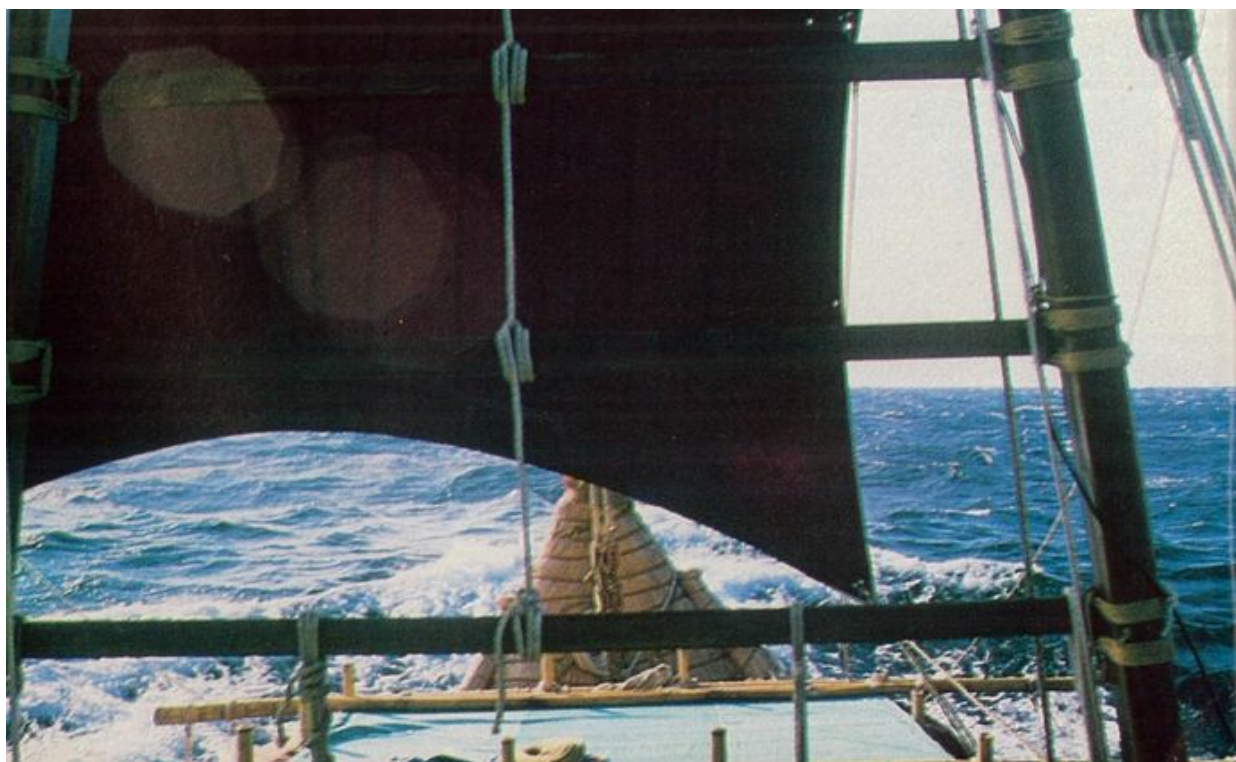

Праисторически каменоломни на острова-затвор Джеда, откъдето древните зидари на Бахрейн са се снабдявали с масивни каменни блокове.jpg

Нефтени платформи и гигантски танкери усложниха нашата навигация в залива.јрд

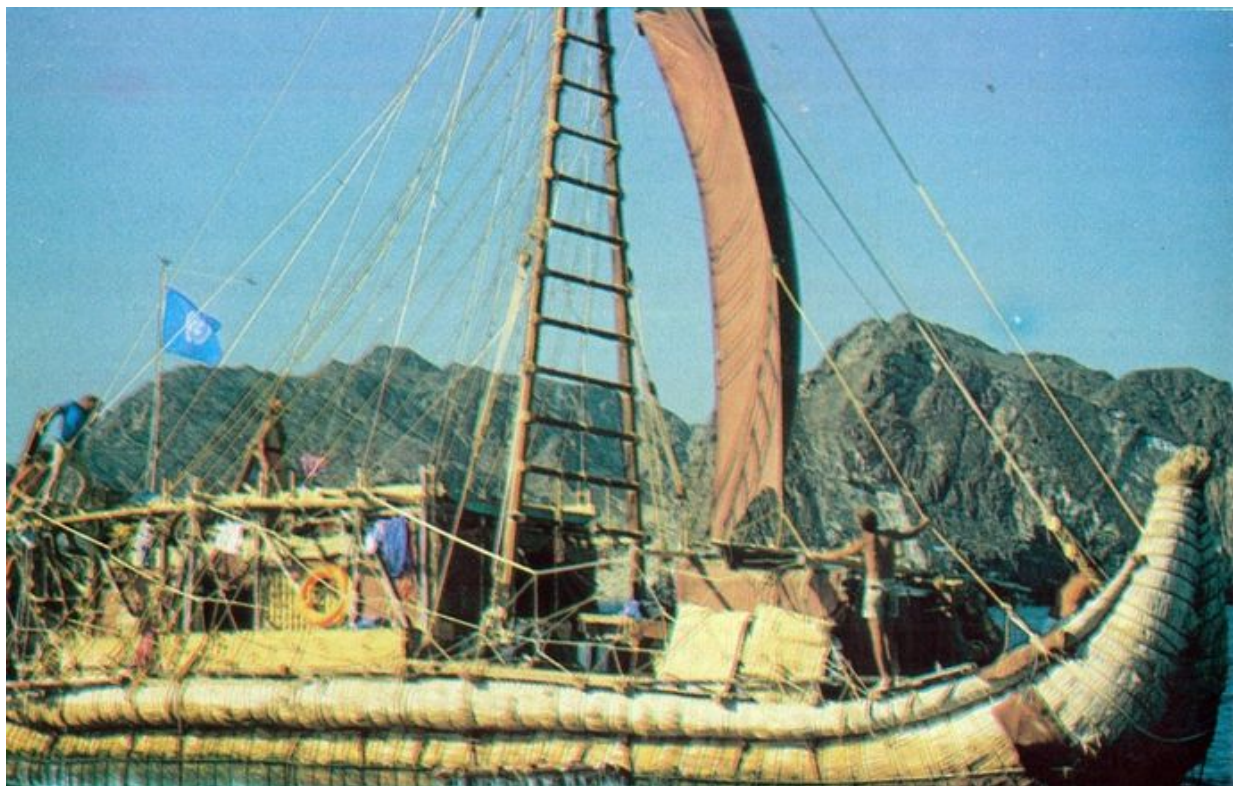

Алпинистът Карло укрепва носа с допълнително въже, докато гъвкавият тръстиков кораб плава край опасните крайбрежни скали на Оман на път към тесния изход на залива.јрд

След като се заслонихме извън оживения трафик на Ормузкия пролив, спряхме да чакаме Рашад и после заплавахме на юг покрай Арабския полуостров.jpg

В сравнение с предишните тръстикови експерименти сега, след три седмици, прекарани на вода, нашата ладия плаваше изключително високо по вълните. А благодарение на обширното и леко ветрило много бързо се отдалечихме от котвената стоянка и канала за танкери. Вятърът се усили. Извъртя се даже още по на юг. Най-добрият начин, по който можехме да използваме наличното стъкмяване, бе да хванем вятъра под прав ъгъл и да държим курс от 240°–250°. Опитаме ли да постъпим другояче, веднага губехме темпо.

Морето сега бе побеляло навред и вече не виждахме нито суша, нито кораби. Вятърът ни отправяше по посока на остров Файлака, разположен срещу кувейтския бряг. Плавахме наистина добре и засега не се бяхме отклонили много от първоначалния си курс. Тъй или иначе, трябваше да се изнесем още по на запад, та да избегнем оживения трафик в централната част на залива. Необходимо бе да приближим бреговете на Саудитска Арабия. Ала преди да се доближим прекалено, вятърът би трябвало да се обърне и да задуха в обичайната си посока;

при отличната скорост, която развивахме, един добър северен вятър би ни откарал до Бахрейн за четири дни.

Ала вятърът нехаеше за нашите намерения. Продължи да вее даже още по-силно от юг и скоростта ни в западна посока се увеличи. Ведрият южняк осея побелялото море с дълбоки и тесни бразди, които ни подхващаха напреко и люлееха жестоко ладията. Налагаше се да заемаме разкراчен стоеж, за да се задържим прави върху дървения мостик. Някои от хората се почувствуваха зле. Асбърн ни се усмихна преbledнял, като се извиняваше, че ще полегне малко в предната каюта. Дългите крака на мачтата взеха да подскачат и да почукват. Карло успя да ги пристегне към обувките им.

Забелязахме няколко морски свини, но не и друг признак на живот; продължавахме все по същия постоянен курс на запад, към Кувейт. Ако този южен вятър се задържаше с дни, щеше да се наложи да хвърлим котва някъде около бреговете на Файлака и да чакаме промяна на времето. Древните мореплаватели може би са постъпвали по същия начин. Те не са притежавали много от днешните удобства, ала никога не са били в недостиг на време.

При този южняк щяхме да намерим подслон на северния бряг на Файлака. Ала на нашата навигационна карта в тази зона не бе означено нито пристанище, нито котвена стоянка. Впрочем в широкия пояс между острова и материка северно от него не бяха отбелязани никакви подробности, понеже тоя район се смяташе за неплавателен поради безбройните плитчини. Но с нашия плосък кил, стегнати снопи и скромна тяга бихме могли да навлезем там, където други не бива да опитват.

Нормън потърси сведения за въпросната област в „Мореходен наръчник за Персийския залив“, публикуван миналата година в Лондон, и прочете на глас: „... този бряг рядко се посещава от европейци. Големи пространства тук са съвсем безлюдни и вероятно не е безопасно да се посещават от градовете на материка без въоръжена охрана.“

Вятърът се усилваше. Скоростта ни също. Денят премина и слънцето потъна пред нас в разбуненото море. Залезе по посока на Файлака и нейните плитчини.

Не бяхме правили сметка да се отдалечаваме толкова на запад. Целта ни беше остров Бахрейн, но сега се намерихме на път към Файлака. Сякаш по волята на съдбата, защото сред специалистите по

шумерските въпроси Файлака съперничеше с Бахрейн относно местонахождението на легендарния Дилмун и аз нямах нищо против в края на краищата да хвърля един поглед на острова, преди да напуснем залива. Сега плавахме наистина в шумерски води, а и нямаше друг остров, който да се намира по-близо до някогашните шумерски пристанища. По време на срещата в Багдадския музей иракските учени няколко пъти споменаха Файлака. Известният учен Фуад Сафар бе склонен да вярва, че Файлака е онази ключова земя, наречена Дилмун в писмените плочки на шумерите. Според него Бахрейн бе твърде отдалечен от Двуречието.

Ала когато „Тигрис“ летеше към Файлака във вечерните часове на нашия първи мореплавателен ден, ние се питахме: не беше ли Файлака пък твърде близо? Повечето учени отъждествяват Дилмун с Бахрейн и това най-вече продиктува желанието ми да отидем там.

Едно нещо бе сигурно. В състояние бях да осведомя моите спътници, че в тъмнината пред нас лежи къс безплодна земя, която има да разкаже забележителна история за човешките дръзновения в морето от най-ранните дни на навигацията насам. Някъде пред нас се криеше един нисък, изграден от пясъчник остров, дълъг седем мили и три широк, пълен с останки от праисторически моряци.

Александър Велики лично е кръстил този остров Икар, когато гръцките ветроходи, построени в далечната долина на Инд, са минали по този път около 325 г. пр.н.е. Голяят днес остров тогава е бил все още залесен и по разположение е бил много удобен за гърците при завоевателните им набези в областите край залива. Макар бреговете на голямата страна, кръстена от тях Месопотамия, да са се намирали съвсем наблизо, те вдигнали укрепление и храм в чест на своята богиня Артемида именно на този малък остров. В стил, станал характерен за европейците осемнайсет-двайсет столетия по-късно, древните гърци се смятали за откриватели на всяко кътче, където боговете били чужди и културата друга. Едва съвременните разкопки успяха да ни покажат, че ако Александър Велики е стъпил на Файлака преди повече от две хиляди години, шумерите са посещавали острова две хиляди години преди него.

Гърците, които именували страната в Двуречието и островите в залива, никога не били чували за Шумер. Шумер изчезнал като политическа единица с разрушаването на Ур около 2050 г. пр.н.е.

Шумерите, техният език и култура не съществуваха в паметта на човечеството, докато не бяха открити останалите от тях погребани градежи и клинописното им писмо не бе разчетено от археолозите, които по този начин възкресиха шумерите през миналия век.

Все пак едва учени от нашето поколение се заеха с разкопки на остров Файлака и установиха, че шумерите от материка са идвали и тук. А и не само шумери; преди тях на острова са се подвизавали акадите, а по-късно — вавилонците. Макар че непресекващото утаяване на речен шлам от шумерско време насам бе приближило Файлака до иракския бряг със стотина мили, островът винаги е влизал в обсега на континенталните култури още от дните, когато човешка цивилизация е процъфтявала в Месопотамия.

За пръв път прочетох за Файлака в едно съчинение на археолога Джефри Биби, англичанин по произход. Той описва как заедно със своите датски колеги е изровил от многобройните останки и изоставени могили на малкия остров значително количество чирепи и печатни матрици. Печатите специално представляват явни доказателства. Те са гравирани с характерни символи и мотиви, благодарение на които могат да се отнесат към определени области и епохи от историята на околния свят.

Повечето от тия открития се различават от находките в близка Месопотамия. Нищо не ги свързва и със сегашната територия на Кувейт, която е изключително бедна на археологически реликви. Ала внушителен брой от останките на Файлака принадлежи към една изчезнала цивилизация, процъфтяла на остров Бахрейн преди четири хиляди години. Би могло да се допусне, че между тези две праисторически островни култури, отдалечени на двеста и петдесет мили, са съществували тесни морски връзки.

Биби ръководи и една датска археологическа експедиция на Бахрейн, която разкри неизвестни дотогава пристанищни градове и храмове, които съперничат по възраст на останките в Египет и Шумер. Тези разкопки затвърдиха убеждението у Биби, а и у по-голяма част от научния свят, че Бахрейн, не Файлака, е страната Дилмун от шумерските текстове. У Биби дори назря въпросът дали Дилмун не е представлявал голяма морска империя, обхващаща целия островен район от Бахрейн до Файлака.

Най-забележителната находка, изровена от датчаните на Файлака, бе един кръгъл печат, който би могъл да попадне там само от далечната долина на Инд. Този печат е с тънка матрица, плосък, отгоре с орнаменти, а на лицевата страна съдържа надпис на неразчетеното до днес индско писмо. Който го е донесъл на острова, явно е бил в допир с голямата цивилизация, въздигнала се в шумерската епоха край бреговете на Инд и по морското крайбрежие на днешен Пакистан и съседна Индия. Внезапно, както се появила около 2500-та година пр.н.е. в своя пълен блясък с великолепните си градове Мохенджо-Даро и Харапа, също тъй ненадейно и необяснимо някъде към 1500-та година пр.н.е. изчезнала могъщата култура край Индийския океан.

Независимо че Александър Велики е строил корабите си в поречието на Инд, той е пристигнал там твърде късно, за да е донесъл гравирания индски печат на Файлака. Писмеността от долината на Инд, както и градовете Мохенджо-Даро и Харапа са били напълно погребани и забравени по времето на Александър и бяха преоткрити от археолозите едва преди няколко десетилетия. Следователно в периода между 2500-та и 1500-та година пр.н.е. остров Файлака е поддържал връзки не само с Бахрейн, но и с една цивилизована държава извън областта на залива. Хора, способни да четат и пишат на свои писмена, са порели тукашните води много векове преди писмеността да проникне от Близкия изток в Гърция и в останалата част на Европа.

Екипажът на „Тигрис“ знаеше, че малко преди да отплаваме от Райската градина, бях ходил в Кувейт с надежда да посетя Файлака. Сега любопитството на всички към впечатленията ми оттам бе съвсем искрено, след като стана ясно, че неизбежно ще се отбием на острова. В същност при пътуването ми до Кувейт въобще не стигнах до Файлака, макар да е отдалечена само на три часа път по море от кувейтската столица. Файлака дори разполага с малко пристанище на северозападния бряг, обърнато към Кувейт, докато от всички останали страни, включително и от изток, откъдето приближавахме, достъпът до острова се прегражда от рифове и плитчини. Ала преди да намеря превоз до Файлака, потърсих директора на старините и музеите в Кувейт, Ибрахим Ал Багхли, който ме заведе при местния специалист по файлакиска археология Имран Абдо, пазител на антиките. По-далеч не стигнах. Това, което бях дошъл да видя, вече не се намираше на

острова. Абдо извади ключовете си и заотваря стъклени вратички и сандъци.

И наистина, тук бяха онези ценни печатни матрици с шумерски и вавилонски митологични сцени, които са служели за запечатване на стоките, доставяни на Файлака от търговците-мореплаватели през епохи, неотбелязани в писмената история на човечеството. Сред тях съзрях един далеч по-драгоценен за мен мотив от всички изображения на легендарните срещи между шумерските полубогове и царе. Кораб! Сърповиден кораб с мачта, кръстообразно щрихован по дължината на извития си корпус, за да се илюстрира въжена обвръзка на тръстиков съд, досущ като нашия.

Смаян, стоях и се вирах в праисторическия печат в дланта ми. Абдо, синеок палестинец с трийсет години местни археологически проучвания зад гърба си, ме гледаше удивен. Нима не разбирам, че Файлака е много, много стар мореплавателен център? Има доказателства за древните връзки на острова не само с Месопотамия, Бахрейн и далечната долина на Инд, но и с древен Египет.

От археологическия си сейф Абдо измъкна парче камък. Най-обикновен къс скала, но очевидно фрагмент от обработван материал, понеже от едната страна бе гладко шлифован.

— Египетски гранит — заяви тържествено той. — Една американска експедиция от университета „Джонз Хопкинз“ го изрови преди пет години на Файлака.

Двамата се възхищавахме на камъчето, сякаш е произведение на изкуството, по-скъпоценно от злато. Злато би могло да бъде донесено на Файлака от всяка част на света. Това парче гранит — единствено от далечната Нилска низина. Гърците не са обработвали камък в Египет, за да го пренасят на Файлака.

Едва бях свършил с разглеждането на египетския гранит под светлината на лампата, когато мистър Абдо се залови да разопакова фрагменти от обработван алабастр.

— Вижте! — посочи той. — Кремав алабастр. Като египетския. Не е бял като срещания в Анадола.

После предпазливо отвори малка кутийка, съдържаща голяма колкото нокът скулптурка на бръмбар. Скарабей! Не можеше да има грешка, това бе египетски скарабей. Особените символи, гравирани

върху него, бяха от местен характер, но който ги е правил, донякъде е бил под египетско влияние.

Една висока фина делва в египетски стил също бе намерена на Файлака. Слабо приличаше на съдовете, в които бяха открити свитъците от Мъртво море, но подобен тип не бе известен в Месопотамия.

Макар всичко това да представляваше важно доказателство за съществуването на далечно мореплаване, трябваше отново да насоча вниманието си към печатите. След като прегледахме цялата сбирка от старини, двамата с Абдо попаднахме общо на пет файлакски печата, ясно изобразяващи плавателни съдове. Всичките бяха сърповидни тръстикови ладии с мачти. На една от тях се виждаше седнала на кърмата човешка фигура, която дърпаше или само държеше фала на голямо плъстено ветрило. Въжето минаваше през върха на мачтата. На друга ладия бяха изобразени две изправени фигурки, по една от всяка страна на мачтата, хванали долния край на рифованото платно. И петте ладии бяха гравирани на печати от около 2500-та година пр.н.е.

Докато екипажът на „Тигрис“ слушаше разказа за посещението ми в Кувейтския музей, ние сами напредвахме с тръстикова ладия към Файлака. Тъмнината беше непрогледна. Отблясъци от газените фенери падаха върху съсредоточените лица, скупчени около масата, която положително щеше да излети през борда заедно с всички нас, ако не бе здраво вързана за снопите на палубата. Всеки член на екипажа беше закрепил осигурителното си въже за мачтата или за някоя ванта, та да не изчезне сред нощните вълни в случай че неочаквана водна лавина ни връхлети откъм левия борд.

— Герман — извиках през масата на човека, който най-слабо от присъстващите разбираше английски, — ясно ли ти е какво видях на тия печати от Файлака?

— Ладии.

— Да, ладии, но еднакви във всеки детайл с онези, които двамата с тебе видяхме гравирани по стените в каньона на Горен Египет. Дотолкова еднакви, че съвпадат като отпечатьци от пръсти.

Продължих разказа си. Бях споделил с Абдо, че строим копие на подобна тръстикова ладия с цел да изпитаме плаваемостта ѝ в залива. Не се изненада. Отговори, че малки лодки от този праисторически модел се използвали от рибарите на Файлака и до днес. Последните

екземпляри съвсем доскоро били в употреба. Абдо беше запазил няколко за музея. Те бяха същите като тръстиковите лодки, разпространени в Ирак допреди няколко години, само че бяха изградени от снопи сухи палмови листа, понеже на Файлака не расте тръстика.

— И какво стана с твоите пръстови отпечатьци? — усмихнатото лице на Асбъорн се показва от предната каюта. Постепенно доближавах ядката на разказа си.

Ладиите, гравирани върху файлакските печати, не завършваха просто с извити краища при носа и кърмата, както „Тигрис“ или древните образци на тръстикови съдове от средиземноморските острови. От двете страни на своя източен вълнорез те имаха по един дълъг, извит рог. Тази особеност ми бе позната от изображенията на тръстикови съдове, намерени в Египет и Месопотамия, на най-ясните от които роговете изглеждат действително животински. Ала на по-простените рисунки върхът на вълнореза завършва с едно тройно разклонение. Вече бях установил, че тази любопитна подробност е обща за ладиите от многобройните египетски петроглифи и плавателните съдове върху месопотамските печати. Този символ предшества дори появата на първото известно на историята човешко писмо. Тривършието на извития вълнорез е символ за думата „кораб“ при най-ранните шумерски йероглифи, а учените бяха открили, че шумерският знак съвпада с най-древния египетски йероглиф, означаващ „море, морски“. От друга страна, шумерската дума за „вълнорез“ е същата като думата им за „рог“.

Полека-лека взех да прозирам значението на всичко това, когато мистър Абдо ми показва същите „рогове“ и върху печатите от Файлака, като добави, че местен обичай е да се поставя глава от газела на носа на лодката; главата можеше да бъде истинска или моделирана. И сега стигаме до „пръстовите отпечатьци“. На три от петте файлакски печата сърповидната ладия бе изобразена по най-необикновен начин. Дълбоката извивка на палубата бе гравирана така, че да съвпада с гръбния профил на газела, при което ладията и животното се превръщаха в неотделимо цяло. Изправената шия с главата и рогата на газелата съответствуваше на стройния корабен вълнорез, докато високите бутове и опашката заместваха кърмата. Мачтата се издигаше от седловината върху гърба на животното и по този начин екипажът

едновременно плаваше и яздеше. На едно от изображенията двама души стояха отстрани на мачтата, обслужвайки рифовано платно, вдигнато над главите им.

Общото за тия три печата бе, че внушаваха идеята за човешки същества, разположени върху палубата на плавателен съд и същевременно яхнали подскаща газела. Навярно това бе ярък символ на вълнообразното движение. Ала съчетанието между мореходен съд и тялото на сухоземно животно беше особено и неповторимо като пръстов отпечатък. В същност то би могло да се повтори, но не и без известно общуване между корабостроителите. Този модел доста ме впечатли и озадачи, когато за пръв път попаднах на него в една специална публикация на египетски петроглифи. Имаше сведения, че плавателните съдове са сред най-често срещащите мотиви, издълбавани през праисторическо време върху голите пустинни скали между Нил и Червено море. Това ме подтикна да поканя Герман заедно да навестим тия пресъхнали каньони и да потърсим нови данни за древното мореплаване. Щом дълбоките пясъци и повалените скали станаха непреодолимо препятствие за джипа, двамата с Герман продължихме пеша по посока на Червено море. Абсурдно изглеждаше да търсим каквито и да било следи от мореходни съдове в подобна местност: навред пясъчни дюни, никъде капка вода, нито стрък зеленина. Тук не живееха други твари освен лешояди, мухи и пустинни змии. През безплодното плато, в съседство с Червено море, пресъхнали речни корита се спускаха в Нилската низина. Стръмните им клисури и загладените от вода камъни в подножието напомняха, че в далечни праисторически времена тук са текли дълбоки реки. Някога тази пустош, чак до бреговете на Червено море, обилно е била напоявана от дъждове и е била покрита с трева и лесове. Промяната е настъпила преди около петдесет хиляди години, сиреч преди появата на фараоните. Дали климатът се е променил, защото горите са изчезнали, или горите са изчезнали, защото климатът се е променил, все още е въпрос на спор между ботаници и климатолози. Доказано е, че в ранната шумерска епоха Месопотамия също е била залесена. Шумерите описват своите хълмове, обрасли в гори. Фараоните не споменават за лесове. Ала археологията установи, че доста преди фараоните Египет е бил обитаван от човешки същества и те също имат какво да кажат.

Добре известно бе, че пустите каньони, в които навлязохме, са пълни с древни петроглифи, илюстриращи горски животни и плавателни съдове. Открихме ги навсякъде и ние. За много от тях нямаше съобщения в научния свят, но всички се придържаха към познатия репертоар: антилопи, елени и други дългороги видове, жирафи, лъвовете, крокодили, щрауси и — в допълнение към тези животни — ловци с кучета, както и многобройни плавателни съдове. Кораби и лодки с най-различна големина. Някои се движеха с помощта на гребла, други — с мачта и ветрило. Както е характерно за преддинастическото изкуство, всички образци представляваха подчертано сърповидни тръстикови ладии. Размерите на част от тях трябва да са били наистина внушителни, след като бе нещо обикновено да притежават от двайсет до четирийсет гребла, а някои бяха изобразени с екипаж от петдесет и повече моряци на борда. Много разполагаха с по две каюти, по една от всяка страна на мачтата. Някои пренасяха на палубата си рогат добитък или други едри животни, които изглеждаха джуджета в сравнение с големината на превозващия ги кораб.

Когато двамата с Герман излязохме от Уади Абу Субейра, широкият пустинен каньон между Асуан и Червено море, за мен бе ясно от всякога, че водният транспорт на широка нога е бил от първостепенно значение за червеноморското крайбрежие още преди човекът да опитоми коня и да изобрети колелото. Дали всички сведения, които биха могли да бъдат почерпани от това праисторическо изкуство в пустинята, бяха правилно оценени? Фактът, че египетските петроглифи са живи примери на примитивното местно художествено майсторство от прафараоновите времена, като че ли засенчваше техния по-дълбок смисъл. За мен истинската им стойност престана да се корени в художественото достойнство, за мен те просто отразяваха онова, което художникът е видял с очите си в епоха, предшестваща първата известна нам цивилизация. Горски животни и мореходни съдове, ето какво е видял. Освен зверове художникът е издълбал в твърдата скала своето доказателство за най-древното човешко постижение в строителството: голям плавателен съд за превоз на стоки и за безопасно обитаване. Кораби са се строели и рисували дълго преди да се появят каруци, крепости и храмове. На своите големи ладии човек се е чувствувал на воля и в безопасност от диви зверове и врагове през

една епоха, когато земята е била покрита с опасни гори без пътища и укрепени градове. Животни и кораби, това е всичко, за което е мислел художникът едно хилядолетие преди ерата на фараоните.

Пресъхналите речни корита водят до Нил, ала разстоянието от каньоните до Червено море е незначително дори днес, а някога навярно е било и по-кратко. Нищо чудно по дъната на тия клисури да са текли реки, които са слизали от горите в Червено море; напълно възможно е нивото на земната кора тук да се е повишило в съчетание с разместване на пластовете. Мореходните контури на тези плавателни съдове са неоспорими. Със своите елегантно извисени нос и кърма — по подобие на нашия „Тигрис“, а понякога и по-подчертано — те красноречиво доказват морския си произход. От друга страна, съвсем удачно е могло да бъдат използвани и за плаване по сладководен път като Нил например, но в никакъв случай първоначално не са били замислени и пригодени да служат за шлемове или салове, превозващи стоки, животни и хора по тихи речни води. Предназначението им е било да подскачат по морски вълни подобно на газела, както правеше сега и „Тигрис“, докато се плъзгаше и преваляше пенливите гребени. Най-художественият мотив, създаден от ръцете на тези древни художници за мен бе съчетанието между плаваща ладия и газела — съчетание, което придаваше движение на изсечения мореходен съд, изобразявайки го да подскача като рогато животно по океанските вълни.

Някой запознат с това находчиво съчетание бе дошъл от бреговете на Червено море преди нас на Файлака. Трите печата, гравирани с египетския петроглифен мотив, изобразяващ ветроходна газела, действително представляваха улики, пръстови отпечатьци, оставени на малкия остров. Скоро щяхме да стъпим на него и ние.

По-голямата част от изтеклия следобед прекарах на руля и сега предложих да оставим масата и да поспим, докато е рано. Напредвахме към коварни води и можехме да очакваме будна нощ. Асбърн вече бе в добра форма и двамата с ХП се редуваха да изкачват топмачтата, за да следят за светлини. На картата бе обозначен един висок фар, предназначен да привежда корабите с направление към Кувейт край югозападните брегове на Файлака и техните плитчини. За фара бе отбелязано, че е висок 23 метра и се забелязва от 16 мили. На една миля

северно от него се намираше опасен риф от скални грамади, върху които според картата имаше поставена светлина, докато пилотският справочник твърдеше, че няма.

Едва бях успял да легна, когато към осем часа главата на Нормън се очерта в рамката на входа към каютата, съобщавайки, че от мачтата са видели фара. Беше там, където го очаквахме. Имаше време да подремна малко.

Минута по-късно обаче Нормън отново се появи, сега видимо разтревожен. С пълна скорост напредвахме право срещу фара. Рулевите не бяха в състояние да насочат „Тигрис“ вляво от фара, за да продължим по пътя на корабите за Кувейт. Вятърът не позволяваше. Нямахме друг избор освен да коригираме курса от 250° на 290° и да се упътим право към плитчините пред Файлака, та да избегнем сблъскването с фара или със скалистата грамада от дясната му страна.

Отблясъците на фара в тъмната нощ скоро взеха да се забелязват и от палубата. Три къси сигнала подред, следвани от продължителна пауза, докато нощта около нас бе черна като завеса от катран. При светлината на газовите ни фенери не успяхме да различим нищо друго освен жълта тръстика и бамбук, които ни обкръжаваха сред черната вселена. Във водата можеше да се забележи само сиянието на фосфоресциращ планктон, който лудо се мятеше в браздите, оставяни от двете кърмови гребла. Вкопчилият се във върха на мачтата наблюдател извести, че сега късите сигнали достигат с голяма скорост до нас откъм левия борд. Скоро щяхме да подминем фара отдясно, но къде се намираше скалистият риф? Очевидно там нямаше вежа. Съвременните кораби не минават оттук.

Асбъорн лежеше по корем върху тръстиковите снопи на носа и с издадена над водата глава, за да не го заслепяват фенерите, дебнеше кога ще се появят скалите. Отблясъците от невидимата фарова кула постепенно се отдалечиха вляво. Ала дали разстоянието между нас и фара бе достатъчно, та да подминем и неосветените скали?

Докато ние от палубата и мачтата напусто напрегахме взор, Карло изпълзя от каютата и каза, че чул прибор. Заслушахме се до един. И действително до ушите на всички ни достигна тътенът на вълни, разбиващи се в скали, приличен на някакъв набиращ сила полутон сред свистящия морски оркестър около нас. Усилващият се бумтеж идваше някъде отпред и малко вляво като че ли.

Суша. Скали. Вече откъм левия борд. Съвсем ясно се виждаха. А дали имаше още отпред? За всеки случай свихме още по на дясно, курс 320°, ала не съзряхме нищо. Грохотът на прибоя постепенно затихна и потъна в обичайния за бурно море рев. Малко по-късно дори шумът на морето забележимо затихна. „Тигрис“ престана да се клатушка. Показахме се заслонени — вероятно от малкия остров с постройката на фара, който се падаше от наветрената ни страна. Несъмнено тук бе най-подходящо да хвърлим котва и да изчакаме благоприятен вятър. Пред нас се простираха само обширните плитчини и острите скали на Файлака. Нормън извика от мачтата, че е забелязал няколко бледи светлинки на хоризонта отпред: Файлака.

Наредих платното да се свали и ладията да се завърти на 360°. По този начин можехме да пуснем котвата от носа, където бяхме прикрепили към снопите парчета биволска кожа, та да не позволим котвеното въже да нарани тръстиката. Детлеф и няколко помощника бяха на бака, готови да действуват. Останалите вещо боравеха с фала, шкота и брасите, и ветрилото бе навито около реята и прибрано на палубата, преди да бъде хвърлена малката котва. Чудесен синхрон. Часовникът показваше десет и половина.

Секунди по-късно дочухме викове откъм носа, удавени в шумовете на нощта. Според Нормън от покрива на каютата, известяваха ни, че са загубили котвата. Някъде отпред ХП повтори същите думи. Отначало помислих, че си правят някаква лоша шега. Та рифовете бяха току пред нас. Направо не исках да повярвам, но накрая из тъмнината приближи Детлеф и докладва, че котвеното въже се е скъсало.

— Бързо! Другата!

За късмет разполагахме с още една, по-малка котва, която Карло и Детлеф вече подготвиха чевръсто. Този път я хвърлихме от кърмата, където и стоеше. Преди това проверихме и препроверихме всички възли. Непрекъснато повтарях:

— Гледайте всичко да е наред! Това е единственото нещо на борда, което може да се зацепи на дъното!

И втората ни котва цопна зад борда. Сега полека-лека почнахме да излизаме от завета на невидимото островче и тъй като вълнорезът и кърмата ни бяха доста високи, улавяха вятър и ние набрахме скорост. Изглежда, котвата не беше хванала. Някой с половин уста подметна, че

сигурно и нея сме загубили. Тишина. Детлеф подръпна въжето. Взе да го обира. От черната вода се подаде само крайт му. Никой не проговори. Детлеф остана безмълвен и неподвижен. Младият немски капитан, свикнал да вдига котви, тежащи тонове, с натискане на едно копче, сега стоеше вцепенен с късото парче въже, провиснало от ръката му.

За пореден път всеки напрегна мозъка си да измисли нещо, което би могло да се хвърли с въже във водата и да спре дрейфа ни. Не бе ни останало нищо.

Колкото и да въртяхме кърмовите гребла, скоростта ни все растеше, а отпред ни очакваше непрекъснат низ от скали и канари. Ясно различавахме многобройните мъгляви светлинки, пръснати по невидимия бряг на Файлака. Скоро те покриха целия хоризонт пред нас и вече не можехме да избягаме на никъде, дори да бяхме вдигнали ветрилото.

Ако поне беше светло и имахме възможност да огледаме сушата, бихме могли да начертаем някакъв курс и да се насочим към някоя не чак дотам зъбата част от брега. Вероятно все се намираха тесни проходи през скалните бариери, макар пилотският справочник да казва, че от тази страна островът е недостъпен. Ала сега нямаше още полунощ. Щяхме да се наденем на скалите, преди да сме ги видели. Корабокрушение в непрогледна тъмнина.

Нямаше място за паника. Нашият тръстиков кораб беше най-сигурният плавателен съд, който можехме да желаем в този момент. Въжетата и снопите сигурно щяха да се накъсат, но щяха да предпазят екипажа от гибел върху скалите. Слава богу, че не плавахме с дървена лодка — тогава опасността би била огромна. Гордият ни кораб изглеждаше обречен или най-малкото — чакаше го основен ремонт. И това да го сполети преди още да е почнало истинското изпитание! Безспорно и корабът, и ние щяхме да бъдем в далеч по-голяма безопасност, ако имахме възможност да видим какво става около нас. Приличахме на единайсет слепци. Как бихме могли да плуваме между рифовете или да скочим на скалите, когато не успявахме да видим ръцете си без изкуствено осветление?

Очевидно оставаше ни само едно: да се помъчим с всички средства да забавим, доколкото е възможно, хода на „Тигрис“. Така бихме сполучили да отложим до зори сблъсъка с рифовете и да омекотим удара в скалите.

— Хвърлете плаващата котва! — (Висеше готова на мостика до краката ми.)

Плаващата котва не представлява нищо повече от една полупотънала брезентова торба, която се влачи в дирята на кораба. Това просто изобретение се използва от ветроходите с цел да се закрепят кърмата или носа по посока на вятъра, когато трябва да се свалят ветрилата по време на буря; представлява продълговата, конусовидна торба без дъно.

Сега нашата плаваща котва изчезна зад борда и задействува като истинска спирачка. В същност тя успя да намали скоростта ни дотолкова, че не след дълго установихме: светлините на острова стоят на едно място. Същото се отнасяше и за фаровия лъч зад нас. Никога не бях виждал плаваща котва да служи така чудотворно. Стройната ни кърма бе обърната срещу вятъра и вълните просто ни подминаваха, сякаш бяхме вързани за морето. В този непрогледен мрак никой не можеше да разбере, че бурното море край нас беше ужасно плитко и плаващата котва се бе заловила за дъното. Вместо да се носи непосредствено под повърхността, както си му е редът, тя бе пропадала нагоре-надолу между вълните, при което загребвала кал, накрая се напълнила, натежала и се загнездила яко в тинестото дъно.

Светлините, които сегиз-тогиз съзирахме навред по невидимия бряг, бяха жълтеникави и бледи. Изглежда, всички бяха от газени фенери като нашите. Положително идваха от пръснати къщи или колиби. Разстоянието беше достатъчно малко, за да могат и светлините на „Тигрис“ да се видят от брега, затова с джобно фенерче изпратих към сушата няколко сигнала. Ала отговор не последва. Вляво над Файлака черното нощно небе едва забележимо отразяваше сиянието на далечен съвременен град: Кувейт, 30 мили оттук. Чухме и шума на моторите на един самолет, прелетял над облаците.

От името на телевизионния консорциум Би Би Си ни бе снабдила с портативна радиостанция за предаване на вести от експедицията. Нормън се помъчи да влезе във връзка с денонощния пост на кувейтската брегова охрана от другата страна на острова. Никакъв отговор. Отникъде никой не ни чуваше.

През останалата част от нощта се редувахме по двама на вахта, спяхме напълно облечени със спасителни жилетки за възглавници. Плаващата котва ни вдъхваше известно спокойствие. Само известно.

Нормън непрекъснато човъркаше другата портативна радиостанция, която беше взел от някакъв свой приятел радиолюбител, защото нямаше доверие на марката, предложена от консорциума. За да извади инструментите си от сандъците, върху които спеше, Нормън бе навил матрака си. А понеже двамата с него спяхме крака срещу крака, за мен не остана място къде да опъна крайниците си освен върху камарата на Нормън. Едва бях задрямал след края на вахтата ми в два часа, когато се събудих и изпълзях отново на палубата. Прекалено неспокоен бях. От време на време изпращахме светлинни сигнали към острова. Три къси, три дълги и пак три къси. SOS. Никакъв ответ. Повечето светлинки на брега и без това не бяха обърнати с лице към морето; върнах се в постелята, оставяйки Тору и Юри да бдят.

Излизах още два пъти да проверявам разположението на фара и посоката на вятъра, преди Юри да ме повика с думите:

— Отговарят!

Все още бе непрогледен мрак. Пет часът сутринта. Измъкнах се навън и — наистина! Сам видях силния лъч, отправян към нас с продължителни и отчетливи просветвания. Идваше точно отляво на една от малкото останали да мъждукат домашни светлинки. Очевидно бе мощен електрически прожектор. От кораб? Не, би трябвало да е от брега. Беше напълно неподвижен.

Дълго време продължих да изпращам SOS и всеки път те отговаряха с „Г“, тоест „прието“. Радост ни обзе при мисълта, че скоро някой ще дойде да ни преведе през рифовете или да ни откара на влакело до другата страна на острова. Във всеки случай успяхме да се свържем с хора.

Малко преди шест часа сигналите от брега спряха. Вече почнахме да различаваме неясните очертания на Файлака. Дълъг, гол и крайно нисък остров с най-голяма надморска височина — не повече от петнайсетина метра. Непрекъснато предавах с фенерче: „SOS нямаме котва нуждаем се от влакел SOS“. Нов отговор не последва. После полака-лека съзряхме контурите на три закотвени корабчета. Навярно дау. Стояха скупчени точно там, където бяхме видели сигналния прожектор. Изглежда, имаше риф помежду ни. Едната от гемиите потегли, но крайно предпазливо, сякаш лавираше през деликатен проход. С биноклите успяхме да разберем, че хората на борда ни наблюдават. Ала щом стигнаха открити води, свиха в противоположна

посока. Независими от вятъра, те скоро изчезнаха зад острова и повече жива душа не видяхме.

Нормън най-сетне легна да спи, след като пусна напосоки в нощта една радиограма, повтаряйки няколко пъти същите думи, които ние изпращахме с фенерчетата. Детлеф отказа да спи, сякаш той бе виновен, че загубихме двете котви. Седеше на мостика и се занимаваше с малката радиостанция, когато чу слаб глас да зове „Тигрис, Тигрис, Тигрис“, последвано от говор на неразбираем език. Детлеф веднага повика Рашад, който единствено успя да каже, че гласът по радиостанцията не говори на арабски. После двамата съвсем ясно чуха думата „Славск“.

— Юри! Юри!

С два скока Юри бе на мостика. „Славск“ беше изчезнал. Мълчание. Нормън дойде и почна да вика „Славск, Славск, Славск“. Внезапно гласът се появи отново: капитан Игор! Не можеше да има съмнение, всички чуха. В сивата зора Юри сияеше от гордост и щастие, докато превеждаше за екипажа на „Тигрис“: „Славск“ вече е вдигнал котва. Капитан Игор иска координатите ни. Юри научи също, че днес в района на нашето местонахождение се очаква все същият южен вятър да достигне скорост 20 възла в час.

С настъпването на деня различихме няколко малки колиби върху отдалечения бряг. Никакъв дим. Нито хора. Морето около нас вече не бе бистро и синьо като вчера, а зеленикавосиво от пясък и тиня. Лигави кафяви стебла на изскубнати водорасли танцуваха навред из разбуненото море. Навлезли бяхме дълбоко в плитчините на Файлака, под ладията ни едва ли имаше място да се провре и калкан. Тъкмо се събрахме в приповдигнато настроение около дървената маса, да се насладим на приготвената от Карло неделна овесена каша, когато ненадейно забелязахме, че водораслите заплуваха. Докато нови и нови слугести валма прииждаха откъм носа, други се отдалечаваха зад кърмата. Щом се вгледахме обаче в най-близкото до борда парцаливо кълбо, установихме, че вълните го подмятат на едно място. „Тигрис“ в същност неочаквано бе потеглил и подновил дрейфа си с южния вятър.

Приливът ни бе изиграл поредния си номер. Прииждащите води се движеха в една посока с вятъра и същевременно бяха освободили плаващата котва от захвата ѝ. Пълна с тинеста глина и тежка като торба цимент, сега тя се влачеше по дъното, а ние щяхме да се ударим в

рифове, преди „Славск“ да ни се притече на помощ. Носехме се право към острова.

Все пак имяхме избор. Ако останехме със скръстени ръце, скоро щяхме да се разбием във варовиковите скали на Файлака. Ала ако вдигнем платното и си послужехме с кърмовите гребла, бихме могли да хванем вятъра напреко откъм десния борд и да заплаваме успоредно с брега на острова. Така щяхме да навлезем в още по-коварни плитчини, широки 30 мили и изпъстрени с рифове, които отделят Файлака от Ирак. Предпочитах втората възможност и всички се съгласиха с мен. Ако успехме да преплаваме между рифовете през плитчините в тази посока, щяхме да заседнем в „мочурливата низина“, където тръстиквата ни ладия нямаше да пострада. Малко или много, цялата брегова линия от Иран до Кувейт бе такава, каквато я видяхме при устието на Шат-ал-Араб. Единственият проблем бе, че не разполагаме с оръжие на борда: канехме се да заседнем на брега, за който миналогодишният „Мореходен справочник за Персийския залив“ предполагаше, че не е безопасен за хора без въоръжена охрана.

Приливната вълна достигна връхната си фаза, а и вятърът се усили. Оставихме плаващата котва във водата, та да не се отдалечаваме прекалено от съобщеното на „Славск“ местоположение, преди да са ни открили. Обърнати ляво на борд към острова, почнахме да се клатушкаме ужасно. Рашад и Асбъорн страдаха от морска болест. Герман пропълзя в каютата и легна да спи. В браздите между талазите водата бе толкова плитка, че облаци гъста сива тиня на водовъртежи се вдигаха от дъното. По брега нямаше и следа от живот, само с биноклите забелязахме няколко кръгли възвишения, които сигурно бяха част от праисторическите погребални могили на острова. Ако древните мореплаватели са посещавали тази страна на Файлака, трябва да са били наистина изкусни моряци, освен ако рифовете и плитчините не са от по-прясна дата.

Нямаше още пладне, когато съзряхме „Славск“ — черно петънце на източния хоризонт. Половин час по-късно една оранжева на цвят моторница бе спусната на вода и заподскача към нас през зелените плитчини. Големият товаровоз хвърли котва в сини води на три мили разстояние от „Тигрис“, в благоразумна близост до началото на плитчините. В човека, застанал при носа на подскачащата моторница, познахме капитан Игор. Вода струеше около него и хората му в

оранжеви спасителни жилетки. С широка усмивка и разтворени обятия той скочи на тръстикова палуба и ни прегърна.

— Баща ми!

— Дядо ми!

Свалихме ветрилото. Всичко бе радост сега. Екипажът с оранжеви спасителни жилетки от оранжевата спасителна лодка запретна ръкави да издърпа нашата плаваща котва. Препълнена догоре със сивкава тиня, тя тежеше като олово. Тя ни спаси от коработушение през нощта.

Веднага щом плаващата котва бе изпразнена, „Тигрис“ и спасителната лодка задрейфуваха заедно с голяма скорост. Хората в моторницата запалиха двигателя и се опитаха да ни вземат на влекало. Ала въпреки мощния мотор, вятърът напираше здраво о високите извивки на нашата тръстикова ладия и стана така, че „Тигрис“ почна да влачи руснаците. Отначало това не бе съвсем очевидно, понеже приливното течение се движеше в нашата посока. Капитан Игор и неговият здраво сложен пръв помощник обядваха заедно с нас солено месо и грах на задръстената от хора маса и всички видимо се радваха и искаха да повярват, че нещата вървят добре. Ала следобед за никого не бе тайна, че спасителната лодка дрейфува заедно с „Тигрис“ покрай брега към далеч по-опасните плитчини на изток и на север от Файлака. Къщите на острова се измествиха още по-наляво отпреди, а високият фар със своето малко островче постепенно взе да се губи на хоризонта. Очертанията на „Славск“ ставаха все по-неясни и по-неясни, докато накрая изчезнаха съвсем. Скоростта на вятъра се усили до 24 възла.

В същия момент изневиделица се появи едно примитивно на вид дау с мощен двигател и плитко газене. Упъти се към нас, ала не приближи. Описа широк кръг около „Тигрис“ и макар на борда да имаше няколко души, те явно се страхуваха да дойдат по-близо. И нищо чудно. Твърде много поколения са преминали през света, откак техните предци са имали възможност да срещнат подобен чудат кораб в тия води.

Надухме бързо нашата малка гумена динги, която бе предназначена за снимки и едва побираше трима души. Асбърн, като капитан на лодчицата, взе със себе си Рашад и двамата загребаха към уплашените рибари, като приближиха толкова, колкото Рашад да може да се чуе с тях. Минута по-късно нашите двама пратеници се върнаха и

докладваха, че арабите искат 300 кувейтски динара — превърнато в американска валута: повече от хиляда долара, — за да ни изтеглят до „Славск“.

Готов бях да подхвана пазарлък, но Игор не искаше и да чуе: поръча на Рашад да се върне при рибарите и да им предложи шест бутилки водка и два кашона вино от негово име. Двете момчета повторно отидоха до корабчето, но се върнаха с известието, предадено от хората на борда, че те са мюсюлмани и не пият алкохол. Моряците на гемията сега разбраха какво е положението ни и събраха кураж да минат доста близко покрай нас, преди да се отдалечат без повече пазарлъци, след което, изглежда, подновиха риболова си, едва различими на източния хоризонт.

За нас не оставаше нищо друго, освен да вдигнем ветрилото на „Тигрис“ и да се откажем от по-нататъшни опити да стигнем на влекало до отдавна изгубилия се в далечината „Славск“. Ако продължехме плаването си както преди, отново с ляв борд към сушата, русите биха могли да опитат полека-лека да придърпат носа ни по вятъра, далеч от брега. По този начин навярно щяхме да сполучим постепенно да се доберем до дълбоки води, преди да навлезем в опасния участък около източния край на Файлака.

Капитан Игор носеше радиотелефон и разговаря със своя дежурен офицер на „Славск“, който докладва, че макар корабът им да гази най-малко шест метра, те са дръзнали да навлязат във води с дълбочина четири метра, но сега ще ни последват и ще се придържат колкото е възможно по-близко до началото на плитчините.

Скоро от „Славск“ съобщиха по радиотелефона, че радарът на кораба показвал как приближаваме опасната зона със значителна скорост. Течението беше страшно силно. Морето около нас се набразди още по-дълбоко, навред кипеше дънна кал.

Тогава откъм Кувейт се появи някакво друго дау. Ако хората от екипажа на предишното дау приличаха на рибари, тия сега бяха истински бандити. Те също се държаха на благоприлично разстояние от „Тигрис“ и когато Рашад отиде към тях и обясни в каква беда сме изпаднали, те удвоиха цената в кувейтски динари, сиреч искаха сума, равна на две хиляди долара. Арабите отказаха да отстъпят дори стотинка и с думи прости ни дадоха да разберем, че ако не им платим исканите пари, щом се разбием в рифовете, ще плячкосат всичко. Игор

отново се разгневи и заяви, че не желае да има работа с разбойници, които изнудват, за да ти помогнат. Ядните му жестове не се нуждаеха от превод и равнодушни към по-нататъшни пазарлъци, новодошлите се оттеглиха. Гемията им набра скорост и изчезна. Последното, което Рашад чу арабите да извикват към нас, бе циничното предупреждение, че без тяхна помощ сме обречени на гибел.

Всички бяхме обхванати от негодувание и гняв. Ако капитан Игор притежаваше способност да ходи по водата, сигурен съм, че този миг щеше да скочи зад борда и сам да ни изтегли. Ала въпреки своята сила и добра воля, русите не можеха да удвоят мощността на моторницата си, а ние с „Тигрис“ все още не бяхме открили как древните мореплаватели в тия води са успявали да се движат срещу вятъра.

Далеч пред нас забелязахме две дау, очевидно закотвени край коварните рифове, очаквайки, подобно чакали, нашето крушение. За всекиго вече бе ясно какво ни грози, ако се разбием тази нощ. Предупреждението на мореходния справочник, види се, не бе напразно.

Трябваше да свалим ветрилото. Руската спасителна лодка хвърли котва на дълбочина едва метър и осемдесет и ние останахме закрепени за нея с надеждата за по-добър вятър. От „Славск“ нямаше и следа.

Слънцето бавно клонеше към залез, когато се яви още едно, трето дау. Мачтата му бе прерязана, както и на предишните две, и със своето малко газене и мощен двигател то даваше възможност на екипажа да се чувства отлично в местните плитчини. Абсолютно същата процедура беше повторена и сега, за трети път. Дори искаха същата сума, сякаш имаха тарифа. Ала тъй като мореходният справочник изрично подчертаваше, че ниският бряг пред нас рядко се посещава от европейци, в мен се зароди съмнението да не би тия три гемии „дау“ да поддържат помежду си радиовръзка. С радиотелефон, като на Игор. Положително хората на борда им не бяха никакви рибари.

— Я виж оня човек там, на възглавниците — обади се Детлеф до мен с бинокъл в ръка. Целият екипаж на „Тигрис“ внимателно заразглежда новопристигналото дау, ала хората на борда му явно останаха съвсем равнодушни към нашето повсеместно любопитство; изглежда, още преди да ни видят, бяха узнали в какво положение се намираме.

А човекът, който ми сочеше Детлеф, бе някакъв шишкав мъжага с престъпна физиономия и голям тюрбан на глава — кръстосал по турски

крака, той седеше върху няколко възглавници и с презрителен поглед пресметливо се взираше в нас. Месестите му ръце безспорно никога не бяха докосвали рибарски мрежи; на вид непознатият бе същински прототип на закоравял мошеник. Останалите хора на борда явно бяха събрани от кол и въже, като на никой от тях не би могло да се има и най-малко доверие. Някои носеха тюрбани и навярно бяха пакистанци, други — с не дотам свирепи погледи — сигурно бяха араби от Кувейт.

Че тия хора искаха откуп, за да ни освободят от плитчините, беше ясно за всички и капитан Игор отново се противопостави яростно на идеята да влизаме в каквито и да било преговори с тях. Ала също така бе ясно, че ако не им платим, и те ще се присъединят към другите две банди в очакване да се натъкнем на някой риф или да заседнем в тресавищата отвъд, след което ще плячкосат цялото ни имущество в черната нощ. Не можехме да се осланяме на котвата от руската спасителна лодка. А в безбрежните плитчини пред нас никаква брегова охрана, нито митнически пост не би се опитал да попречи на тия хора да вършат каквото са си наумили. Във всеки случай заниманието им не се наричаше „риболов“. Навярно контрабандираха с наркотици и забранени стоки, доставяни на Файлака от другата страна на залива. Чували бяхме, че организирани банди дори контрабандирали работна ръка от Пакистан в богатия Кувейт. След като хора и стоки могат да бъдат стоварвани на брега откъм безлюдната част на Файлака, значи задната врата към Кувейт е отворена. Остров Файлака е кувейтска територия и между пристанището от другата страна на острова и столицата на Кувейт има редовен транспорт.

След час-час и половина слънцето щеше да залезе. Несъмнено това дау бе последният ни шанс да се измъкнем в дълбоки води, преди светът около нас отново да потъне в мрак. Капитан Игор продължаваше да негодува само при мисълта, че можем да имаме нещо общо с гангстери. Аз обаче се намирах пред дилема. Чувствувах на плещите си двойна отговорност. Моите хора от екипажа на „Тигрис“ предварително бяха приели всички рискове и опасности, с които щяхме да се сблъскаме по време на нашия експеримент. Тръстикова та ни ладия гарантираше безопасност за екипажа при удар в рифове и скали, стига само да не са отвесни и много високи. Ала сега с нас дрейфуваше към плитчините и една спасителна лодка, пълна с руски моряци, докато

техният кораб кръжеше някъде отвъд рифовете без своя капитан на борда.

— Капитан Игор — подех аз, — сега приемам да ви бъда баща. В такъв случай аз командувам. Ще платя исканата сума на гемията.

Забелязах как Игор с мъка се удържа да не възрази. Остана безмълвен и когато Рашад предаде съгласието ми на човека, седнал по турски на възглавниците. Влязох в каютата и вдигнах матрака си да потърся къде съм сложил моите постопили се финанси. Нямах кувейтски динари. Но пиратите се съгласиха да платим в иракски динари — стабилна валута по тия места. Цяло щастие бе, че разполагах с достатъчно пари, взети за всеки случай, докато плаваме през залива.

Бандитите не искаха да отстъпят нито стотинка и дори настояха да задържат Рашад като заложник до разплащането, след като излезем от плитчините. Без следа от уплаха Рашад прие.

Вятърът беше стихнал, но въпреки това за дауто не бе лесно да ни задвижи в необходимата посока, след като от борда му хвърлиха влекачно въже на руснаците в спасителната лодка, за която пък бяхме вързани ние. Бавно трите малки съда потеглиха в редица срещу вятъра; от „Славск“ нямаше и помен.

Нощта се спусна отново, непрогледна като предишната. Освен нашите газови фенери и слабите джобни фенерчета други светлини не се виждаха никъде. По брега на острова цареше пълен мрак. Нямаше го фара от снощи. Нямаше го и „Славск“. Дали другите две гемии се бяха отдалечили, или идваха насам, човек можеше само да гадае.

Капитан Игор все още бе при нас на тръстикова ладия и съобщи, че „Славск“ се е намирал на около седем мили от „Тигрис“, когато тегленето е започнало. По всичко личеше, че се движим в изключително плитки води, защото клатушкането бе кошмарно. Понякога с фенерчетата осветявахме водорасли, които танцуваха по вълните на море с цвят кажи-речи на мляко. Въпреки непроницаемата тъмнина негодниците пред нас свършиха добра работа. Преходът през плитчините се оказа доста дълъг. Най накрая Норис се провикна от мачтата, че дясно на борд и напред вижда светлини на кораб. Постепенно светлините станаха по-ярки. Беше „Славск“.

Когато тегленето се преустанови, морето вече наистина се разбесня — силно мъртво вълнение вилнееше около подводния риф. Изненадващо дауто се появи край борда ни, осветено с газена лампа,

подобна на запалените от нас на „Тигрис“. За разлика от преди, този път се бояхме да не се приближи прекалено близко, понеже щом единият съд яхваше гребен на вълна, другият пропадеше в бразда. Планширите на гемията като нищо можеха да разкъсат тръстиковите рула на „Тигрис“. Танцът наистина бе зашеметяващ, но нямаше как: трябваше да приближим достатъчно, за да платим откупа и да приберем Рашад. Вкопчан в една ванта, аз се закрепих върху страничните снопи на „Тигрис“ и се издадох колкото мога над водата, стиснал пачка банкноти в свободната си ръка. Някакъв мургава арабин се протегна от другата страна, докато моряците на „Тигрис“ с бамбукови пръти отблъскваха двете разюздани лодки на благоразумно разстояние една от друга, та да не се сблъскат в тъмнината. Арабинът грабна парите от ръката ми; след това всички се скупчихме на палубата с очи, отправени към гемията, а пачката банкноти бе предадена на главатаря върху възглавниците, който, без да бърза, се зае да ги преброи една по една, докато някой държеше фенер над главата му. После кимна и с един скок Рашад се озова при нас. Огрян от всичките си светлини, „Славск“ вече напредваше към нас. Хората от дауто духнаха фенера си и подобно аладински духове потънаха в мрака. Повече не ги видяхме.

Редом с оранжевата спасителна лодка „Тигрис“ танцуваше неистово; трябваше много да внимаваме да не се блъснем в стоманения корпус на приближаващия към нас огромен кораб. Цветът на „Славск“ се сменяше от катраненочер в кървавочервен според това, дали „Тигрис“ се възкачва или пропада край водолинията му. Спасителната лодка и нашата тръстикова ладия бяха застрашени както от всмукателната мощ на голямото витло, така и от крайната платформа на стълбата — спусната от високата палуба на товаровоза, — която се издигаше и спускаше, прилична на исполинско бутало, което в един момент се извисяваше високо над главите ни, а в следващия потъваше с плясък дълбоко във вихрените вълни. Ужасно трудно бе за хората от екипажа на спасителната лодка да се доберат до стълбата, преди да е изчезнала във висините или в дълбините. Не бе по-лесно и на четиримата, които трябваше да повторят тази луда акробация, само че — от „Тигрис“ на „Славск“ посредством непокорната спасителна лодка. Всички затаихме дъх, когато капитан Игор и неговият помощник скочиха в оранжевата моторница. Игор за малко не се катурна в морето, понеже спасителната лодка се изправи почти отвесно тъкмо в момента

на скока му. За част от секундата Юри и Карло се хвърлиха след него. После четиримата се изгубиха в мрака, а след време ги видяхме в обсега на един светлинен лъч, докато се катереха по дългата стълба край борда на „Славск“.

Преди да скочи в спасителната лодка, Юри ми пошепна, че кракът на Карло има сериозно възпаление. Искаше да използва възможността да почисти и превърже раната при по-добри условия.

Без забавяне се заехме да отблъснем „Тигрис“ с дългите бамбукови пръти, за да не бъдем засмукани и разкъсани на парчета от перките на витлото. Скоро се озовахме на влекало зад празната спасителна лодка, която сега бе теглена от своите собственици. Всеки път щом корабът, спасителната лодка и „Тигрис“ губеха единния си ритъм при преодоляването на вълните, яростни трусове се разнасяха откъм носа. Игор категорично бе отказал да ни остави да се оправяме сами, преди да ни е извел в безопасност от свърталището на чакалите. Капитанът на „Славск“ бе обещал да се движи с възможно най-ниска скорост, защото аз бях обяснил, че за един тръстиков съд няма по-опасно нещо от това да бъде взет на влекало в открито море. Рискът късите тръстикови стебла да се разкъсат при неравномерно влачене бе далеч по-голям, отколкото ако ладията попадне в бушуващ ураган. Двамата с Нормън, единствените ветерани, останали на борда, на няколко пъти хващахме ножовете си, готови да прережем влекачното въже, ако усетим, че носът може да се разцепи. Ала изглежда всичко вървеше нормално и ние легнахме да спим, като разпределихме вахтите на кърмовите гребла между деветимата членове на екипажа.

Кошмарно бе да чувствуваш как разпенените вълни се разбиват в носа на не какъв да е плавателен съд, а в носа на тръстикова ладия.

5. КЪМ ДИЛМУН, СТРАНАТА НА НОЙ

Адам и Ной имат едно общо нещо: те са единствените, от които всички ние водим произхода си според вярванията, пренесени от Ур благодарение на юдейските патриарси. След като потеглихме от Райската градина, ние достигнахме с „Тигрис“ водите, където се е зародила легендата за Ноевия ковчег. Хилядолетие преди Авраам да я чуе в Ур, шумерите са я разказвали на своите деца в този пристанищен град. В тези води, разправяли те, прародителят на всички хора някога построил огромен кораб, изпълнявайки заповедите на един милостив бог, който искал да спаси човечеството от пълно изстребление, причинено от надвисналото катастрофално наводнение.

Когато полята и къщите били залети, големият кораб устоял на разбеснялата се стихия, като плавал по вълните. В еврейската версия строителят на кораба след това благодарил на своя бог, който очертал дъга на небето — знак на примирието му с оцелелите. В шумерската версия строителят на кораба се поклонил в изблик на благодарност пред изгряващото слънце.

Морето беше умерено развълнувано, когато същото това шумерско слънце се вдигна над някогашните шумерски води и през цепнатините на плетената камъшена стена процеди първите си лъчи върху затворените ми клепачи. Събудих се със смесени чувства и надникнах през отворената врата към ефирния диск, който плавно се възправяше с величествено достолепие от морските недра. Красиво. Великолепно. Чиста, девствена светлина ознаменувахе началото на новия ден. Възрадвах се от все сърце на възхитителната гледка — имах чувството, че слънцето подпалва нова надежда в мрачния ми дух. В края на краищата отървахме се невредими и свободни, свободни да подхванем отначало плаването с нашия тръстиков кораб, който все още бе в добро състояние.

Бяхме изкарали неспокойна, неприятна нощ, съпроводена с яростни сътресения от влекачното въже. Когато подръпванията откъм носа бяха прекалено жестоки, болка пронизваше спящото ми тяло, сякаш някой мен влачеше за косата. Често излизах на палубата да

проверявам дали вълнорезът на „Тигрис“ все още е на мястото си. Всеки път щом забележех силните светлини на големия кораб пред нас, някаква странна смесица от чувство на сигурност, тревога и разочарования ме обземаше. Разбира се, корабът в нощта беше дружелюбният „Славск“, на чийто борд капитан Игор, Юри и Карло сигурно спяха дълбоко, без да усещат от своето стоманено убежище влудяващите резки подръпвания на въжето, което ни свързваше.

Напрежението върху всички части на нашата ладия будеше уплаха. Ужасяващо скърцане, прашене и други разяждащи звуци долитаха от въжетата, дървенията, бамбука и тръстиката. Огромните вретена на кърмовите гребла така силно тропаха и се блъскаха насамнатам в своите вилки, че буквално разтърсваха целия кораб и движението им се усещаше като истински удари с чук по дървените сандъци, върху които спяхме. По едно време двамата с Детлеф станяхме и в тъмнината вързахме вретената в неподвижно положение. След това ужасяващото чукане престана.

През нощта излизах веднъж и с Нормън, за да хвърлим наръч берди от носа на „Тигрис“, който сетне проследихме с джобно фенерче и засякохме времето, за което премина десетметровата отсечка, означена върху страничното руло. По този начин установихме, че механикът на „Славск“ спазва обещанието на капитан Игор да не се движи с повече от два възла — скоростта, с която бяхме плавали към Файлака. Изнудвачите и подводните рифове бяха останали далеч зад нас в мрачината. Ала „Тигрис“ бе взет на влекало. Не успяхме да се измъкнем със своето ветрило. Ако не бяха онези лешояди в човешка кожа, за нашата сърповидна тръстикова ладия навярно би било по-безопасно да зарови нос в тинестите наноси, отколкото да бъде влачена срещу вятъра, при което на всеки пет секунди се разтърсваше жестоко, удряна от надигащата се стена на някоя насрещна вълна.

Сега слънцето грееше волно над хоризонта. Някой засвирука весела мелодийка в открития камбуз. През хилядите процепи в камъшената стена успях да различа движенията на ранобудника, а до носа ми достигна приятната миризма на нещо напомнящо палачинки. Сигурно бе ХП. Неговият спален чувал бе празен. Останалите, с изключение на вахтените, все още спяха, навярно успокоени и щастливи, че са ни взели на влекало. Може би това не се отнасяше за

Нормън — беше се зарекъл на всяка цена да разреши проблема с ветрилата.

Задачата на нашия тръстиков експеримент този път не бе просто да се носим по вълните, а да приложим навигация. Ето защо началото на нашето плаване представляваше абсолютен провал, на който можехме само да се посмеем, когато се събрахме на закуска. Южнякът продължаваше да духа срещу нас, отначало с умерена сила, но после отново се засили. Дори се наложи да облечем ветроупорни якета, за да се нахраним спокойно на незаслонената маса.

— Сигурни ли сте, че древните хора са се справяли по-добре от нас? — попита ХП. — Може би те просто са оставали на място, докато вятърът не обърне по към желаната от тях посока.

— В края на краищата ние поне можем да избираме курса си така, че да покриваме половината от хоризонта — добави Асбъорн. Съгласихме се единодушно, че наистина сме в състояние да маневрираме с успех по на 90° от двете страни на попътен вятър.

Ненадейно забелязахме, че резките подръпвания и сътресения зачестиха. Водата пред вълнореза кипеше. Скоростта ни се увеличаваше. Побързахме към покрива на каютата и отчаяно замахаме към „Славск“ да забавят ход. Тази бързина бе убийствена. Ала от товаровоза никой не видя или не разбра сигналите ни. Спасителната лодка по средата на влекачното въже беше празна, подскачаше по водата по-лошо и от нас, понеже бе теглена и напред, и назад. Докато се двоумях дали да прережем въжето, или да направим опит за радиовръзка със „Славск“, въжето само се скъса при едно от яростните подръпвания. Скоростта ни спадна тъй внезапно, както бе се и увеличила. „Славск“ продължи сам с празната си спасителна лодка.

Асбъорн се покатери на носа и докладва, че двусантиметровото влекачно въже се е скъсало близо до „Тигрис“, ала това, което предизвика истински смут сред всички, бе откриването на огромна дупка във вълнореза на „Тигрис“. Сламки натрошена тръстика в същност се носеха вече зад нас. Спиралните обвръзки на разкъсаното място висяха в кухня с размери на кучешка колибка. Наистина зловещо откритие. Прокарахме пръсти под обвръзките на палубата при бака и с дърпане изпитахме здравината на примките, които минаваха над пробива. Спираловидното въже все още бе яко изпънато, сякаш бе залепено за тръстиката. За щастие тръстиковите снопи бяха набъбнали

толкоз много, че бяха прикрили обврзките между себе си. При тази голяма пробойна в носа само това, види се, ни бе спасило от незабавно крушение. Ала все пак трябваше да намерим начин да запълним дупката, преди да се е разширила. Иначе малко по малко тръстиката щеше да се разнищи, за да предизвика накрая разпадането на цялата ладия.

„Славск“ се върна при нас с един широк обход и капитан Игор се появи на мостика с мегафон. Отново не се съгласи да ни остави да продължим сами. Междувременно бе се свързал със своята корабоплавателна компания в Одеса и оттам бяха одобрили напълно действията му. Капитанът дори бе изпратил радиograma до Министерството на търговския флот в Москва и министър Гудженко лично бе упълномощил „Славск“ да преведе на влекало тръстиковата ладия „Тигрис“ „до безопасни води“.

— Такива води няма преди Бахрейн — увери ни капитан Игор и неговите хора се заеха да ни хвърлят нов влекачен кабел от високата си палуба. Колкото и ловко да го мяха, даже със спасителен пояс, вързан на края, колосалното витло непрекъснато го засмукваше, придърпваше и „Тигрис“. А двигателят не можеше да се спре, защото клатушкащият се кораб моментално щеше да загуби управление, както се получаваше с нас при смъкнато ветрило. Въпреки движението на витлото стоманеното туловище на „Славск“ пак се люлееше над нашата танцуваща ладия, докато вълните ту приближаваха, ту отдалечаваха двата съда. Винаги щом се опитвахме да измъкнем края на въжето от въртопите около витлото, възникваше реална опасност двуногата мачта и източените тръстикови краища на „Тигрис“ да бъдат премазани отгоре. Изминаха два часа, преди да успеем да прехвърлим едно тънко въже на борда на „Славск“, с което сетне издърпахме дебелия влекачен кабел. Капитан Игор ни извика, че одеде корабният механик за беда решил да повиши скоростта, защото в такова море бавният ход се отразява зле върху вретеното на винта. Но сега за нищо на света повече няма да превишават два възла. От своя страна ние дадохме да се разбере, че предпочитаме да вдигнем ветрило и да продължим сами веднага щом вятърът задуха от обичайната си за сезона посока, щом ни позволи да вземем курс към Бахрейн.

Екипажът на „Тигрис“ бе любопитен да узнае местонахождението си по отношение на Файлака и Бахрейн, та затуй Норман извади една

доста прегледна карта, изпратена ни от Националното географско дружество на САЩ. Това бе своеобразна историческа карта, озаглавена „Библейските земи днес“, която бе снабдена с исторически обозначения, като например пътя на Авраам от Ур, и други уместни сведения, почерпани както от Библията, така и от археологически проучвания. Персийският залив бе красиво оцветен в синьо, изпъстрен с жълти острови. Нормън посочи нашето предполагаемо местоположение. После прочете на глас текста, който се оказа напечатан до пръста му: „В ранните шумерски летописи се споменава за корабостроители и мореплаватели. Някои от първите морски дръзновения на човека са били осъществени във водите на Персийския залив.“

Тези две изречения разпалиха любопитството на всички. За какво се говори в тия летописи? Чел ли съм ги? Изцяло — положително не. Но вероятно бях прегледал всички онези, които се отнасят за мореплаване в случай, че са били преведени от клинопис на някой от познатите ми езици. Може би досега бях подценявал интереса на моите спътници към повода за нашето приключение. Едва ли щяхме да намерим по-добра възможност за един спокоен разговор — „Славск“ уверено ни превеждаше с ветроходна скорост покрай танкери и петролни платформи. Вмъкнах се в каютата и изнесох цяла чанта с джобни бележници, изпълнени със сведения от проучванията ми: бележки от музейни зали и складови помещения, цитати от научни трудове и списания, из чиито страници се бях ровил в библиотеката на Багдадския музей. Заразгрьщах един след друг тефтерите си, търсейки пасаж, подчертани с червено.

Попаднах на извадка от едно есе под наслов „Морските търговци от Ур“, публикувано в научно списание от известния авторитет по шумерска култура А. Л. Опенхайм. Той бе на мнение, че най-интересната информация, съдържаща се в някои от урските писмени плочки...

„... се отнася до ролята на град Ур като «пристанище за внос» на мед в Месопотамия по времето на династията Ларса. Медта е била превозвана с кораби от Телмун [т.е. Дилмун], днешния остров Бахрейн в Персийския залив. Тази търговия с Телмун се е държала от група морски

търговци — наричани «алик Телмун», — които са се споразумявали с предприемчиви производители от Ур да закарват на острова облекло, срещу което купували оттам големи количества мед. Понеже островът едва ли е притежавал някакви рудни находища — да не говорим за гориво, необходимо за преработка на рудата, — тук се натъкваме на положение, типично за международната търговия на примитивно равнище: Телмун е изпълнявал функцията на «пазар» — неутрална територия, където са идвали търговци от различни крайбрежни области на залива, за да разменят или продават стоки от своите страни...

След като Телмун е бил само пазарище, трябва да се имат пред вид следните две възможности: слоновата кост, купувана от урските търговци, би могла да дойде тук или от Египет — по някакъв неизвестен търговски път, — или от Индия, превозена от кораби през Индийския океан. В полза на втората възможност говорят убедително доказаните връзки между Южна Месопотамия — специално Ур и цивилизацията от поречието на Инд. Откриването на индийски печати... и на необикновено обработени мъниста от червен халцедон... по време на разкопки в Месопотамия несъмнено доказват съществуването на такива търговски връзки. Сега можем с основание да прибавим и слоновата кост в списъка на внасяните стоки, като материал, за който изчерпателно се говори в месопотамските писмени извори; освен това имаме находки на гребени от истинска слонова кост, донесени от Мохенджо-Даро..."

След разчитането на писмените плочки, учени като Опенхайм успяха да създадат добра представа за живота в пристанищата на Месопотамия през шумерската епоха. След земеделието корабостроенето, мореплаването и търговията по море са представлявали най-масовите занятия в древен Ур. Мореходните начинания са били изключително добре организирани и съставлявали основата, върху която Ур е граждал икономиката си. От Ур речни кораби са отнасяли стоки нагоре по Двуречието до населени райони далеч на

север, чак в днешна Турция, Сирия и Ливан. Пристанищата, както и мрежата от плавателни канали, са били прокопавани и поддържани под надзора на висши служители, пряко отговорни пред царя. Пристанищните власти облагали с данъци пристигащите от чужбина кораби, а капитаните притежавали подпечатани документи във връзка с плавателния съд и превозвания от него товар. Опенхайм цитира откъс от юридически документ във форма на глинена плочка, където задълженията на капитана са изписани с клиновидни знаци: „... добре запазения кораб и неговите принадлежности той трябва да върне непокътнат на собственика му в пристанището на Ур...“

Корабите са присъствували дотолкова във всекидневието на шумерите, че дори са намерили място в техните пословици: „Кораб, който отплава с честни намерения, ще бъде приютен от Уту [богът на Слънцето] в честни пристанища. Кораб, който отплава със зли намерения, ще бъде отправен от Уту в пясъчния бряг.“

Герман шеговито подметна, че ако тази поговорка е вярна, съвсем малко трябваше, за да ни излезе име на лоши хора при нашите промеждия в реката и край Файлака. Детлеф искаше да научи още за шумерските кораби и техните товари. Потърсих друг бележник: с извадки от писанията на Армас Салонен. Никой не е проучвал тези неща по-задълбочено от него. Искрено се възхищавах на неговия интелект, макар че сигурно щяхме да опровергаем преценката му за лошата плавателност на берди. Ала не познавах друг учен, който да поднася откритията си по по-безинтересен начин от Салонен. В един до болка академичен и кажи-речи неразбираем трактат, предназначен единствено за неговите колеги-читатели на *Studia Orientalia* Edidit *Societas Orientalis Fennica*^[1], — този ерудиран финландски учен представя повече от двеста страници, написани на смесица от немски, гръцки, еврейски, латински, арабски, френски, английски, шумерски, вавилонски и акадски език, като изрежда всички откъслечни сведения, познати на научния свят, за древните месопотамски кораби и техните товари чак до времето на Александър Велики. Основната част от изворите му представляват ценни извадки от клинописни шумерски и акадски глинени плочки.

Салонен подчертава, че първите кораби по Двуречието са били тръстикови и че те са послужили за образец при изработката на най-древните дървени плавателни съдове. В началото на своя трактат

финландският учен посочва, че корабостроителството в Месопотамия еволюира по същия начин, както в древен Египет, където тръстиковите лодки пак са прототипи на по-късно създадените дървени съдове. Той изтъква, че в праисторическо време всички оригинални образци на месопотамското корабостроене са продължили съвместно да съществуват под една или друга форма: тръстикови ладии, понтонни салове от козя кожа, кошообразни лодки от ракита, както и кораби с дървен корпус.

Най-напред Салонен групира сведенията за „ма-гур“ — понятие, което той тълкува като „мореходен кораб“, „кораб-бог“, „кораб с висок нос и кърма“. Този тип изображение, казва той, присъствува в най-старите идеограми със значение на „кораб“, преди да се е появило клиновидното писмо. Това е традиционният съд, гравирани върху най-ранните шумерски цилиндрични печати. Същият вид кораб е бил използван преди основаването на Ур от полубоговете и праотците от божествен произход и този кораб първоначално се е правел от тръстика, не от дърво.

Салонен не пропуска да отбележи, че египетските тръстикови съдове са строени от папирус, но не споменава какъв вид тръстика е била употребявана за направата на месопотамския мореходен „ма-гур“. Той превежда на немски вавилонската дума за тръстиков кораб, „*elep urbatu*“, като *Papyrusboot*, ала няма никакви доказателства, че в Месопотамия някога е растял папирус. По чисто ботанически съображения не можем да не стигнем до извода, че мореходните шумерски съдове от тръстика са били изработвани от същата берди, която днес преобладава в местните мочурища. Оставаше на нас да проверим дали нарязаната през август берди няма да покаже същите плавателни качества като папируса.

Националните шумерски херои, прародителят-бог Енки и неговите съвременници, са доплавали до Ур от далечния Дилмун с тръстикови „ма-гури“. Ала и в последвалата шумерска епоха „ма-гур“ си остава наименование на най-големите кораби, кръстосвали залива с търговска мисия. Така са се казвали и съдовете, които са се появили след тръстиковите и са били подобни по форма, макар и направени от дърво. Наред с медта дървеният материал е една от основните стоки, доставяна в Месопотамия от най-масивните местни ветроходи.

Салонен изтъква, че шумерите са притежавали наименования и за други четири вида кораби от дърво: два за речно плаване, един за плаване по река и по море и един по-прост, товарен съд или шлеп. Все пак в свещенодействията на жреците и останалите религиозни церемонии неизменно фигурира „корабът-бог“, оригиналният „ма-гур“.

Най-често срещаната водоизместимост на един „ма-гур“ е 120 „гур“. За жалост стойността на тази мярка не е твърдо установена; понякога се казва, че един „гур“ е равен на 80 галона, друг път — на 121 литра... Грубо пресметнато, и в двата случая това са кораби с размери в рамките на съвременните дау. След като Салонен публикува изследването си, Опенхайм попадна на сведения за урски плавателни съдове с водоизместимост 300 „гур“. Американският учен ги нарича грамадни, и те наистина са такива: до тях двете ладии „Ра“ и „Тигрис“ биха изглеждали нищожни.

Салонен цитира извадки от клинописни текстове, където се споменава за пътнически кораби, за фериботи, риболовни съдове, бойни съдове и кораби за превоз на войска, за частни и наемни търговски кораби. Става дума и за „спасителни лодки“, а това показва, че по-големите кораби са разполагали със спасителни лодки в случай на злополука. Също като в днешно време, тогавашните кораби са били кръщавани на имената на градове, държави, царе, герои и пр. Някои носят и по-романтични наименования, като например „Утрото“, „Пазителката на живота“ и „Радостта на сърцето“. Много имена са свързани с превозвания от кораба товар. Ако се съди по тях, транспортираните стоки в никакъв случай не са се ограничавали само до дървен материал, мед, слонова кост и тъкани; към техния кръг могат да се включат още: вълна, камъш, тръстикови рогозки, обушарска кожа, тухли, дялан камък, зифт, добитък, домашни птици, сено, зърно, брашно, хляб, фурми, млечни продукти, лук, билки, слама, малц, риба, рибено масло, растително масло и вино. В една плочка се казва, че шестнайсет души са се нуждаели от два дни време, за да разтоварят кораба си в пристанището, като още един ден им трябвал за прибиране на товарите от дока в склада.

От анализа на Салонен заключихме, че „Тигрис“ несъмнено може да бъде причислен към класа „ма-гур“, „кораб-бог“ от най-ранен образец. За всички това стана ясно, особено след като наблегнах, че ние

търсим самото начало, а шумерската история започва с богове, дошли по море, не с морски търговци.

Говорех напълно сериозно. Ние, които сме наследили Авраамовата монотеистична религия от Ур, понякога твърде лесно забравяме, че понятието „бог“ е носело друг смисъл за родопоклонниците, чиято религия е била различна. В един ранен период на територията на днешния Южен Ирак семитски племена са се кръстосали с шумерските нашественици; същевременно трябва да се е получило и смесване на старите религии. Подобно на Авраам шумерите свързват произхода на своите царе с корабостроителя, спасил човечеството от потопа, ала докато юдеите вярват, че всички люде без разлика са произлезли от Адам, шумерите очертават ясна граница между простосмъртни и царе. Също като египтяните и древните културни народи в Мексико и Перу, те вярвали, че техните царски родове са божествени потомци на Слънцето. Шумерите са се прекланяли пред небесното светило, както и пред своите праотци. Царят е бил почитан като бог в човешки образ дори приживе и мястото му сред божествата било толкова по-високо, колкото по-назад фигурирал в царското родословие. Свещените царе, които първи стъпили на шумерския бряг, и чиито потомци основали първата урска династия, били наричани естествено богове от летописците, записвали родовата история върху глинени плочки векове преди рождението на Авраама. Ако приемем шумерските богове за обикновени митически създания, тогава ще трябва да махнем с ръка и на всичките им царски фамилии, от първата до последната. Въпросът е да се проследи преходът между шумерската история и шумерския мит до момента, когато земните богочовеци преминават в хора-птици и небесни създания.

На борда бях взел и една малка книжка под наслов „Шумерите“ — дело на друг известен авторитет по блискоизточна археология, професор С. Л. Уули. Още в първата глава, озаглавена „Началото“, той се насочва право към проблема:

„Шумерските легенди, които говорят за зараждането на цивилизация в Месопотамия, предполагат човешко нашествие от морето, а тези нашественици едва ли биха могли да бъдат други освен самите шумери. Фактът, че

шумерите са познавали отлично южните области и че Ериду — град, смятан от тях за най-стария в страната — е най-южното поселище, подкрепя това предположение.“

Същият учен завършва книгата си, като заявява, че много трудно може да се оцени дългът на съвременния свят към шумерите, избавени едва съвсем наскоро от пълна забрава. Шумерите, казва той, заслужават уважение за своите постижения, още по-голяма чест би трябвало да им се отдаде за въздействието им върху човешката история. Тяхната цивилизация огрява един все още примитивен свят. Надраснали сме вече онзи стадий от развитието си, когато изкуство се търсеше само в Гърция на олимпийския Зевс, казва той, и добавя:

„... известно е, че гръцкият гений е черпел жизнените си сокове от лидийци и хети, от Финикия и Крит, от Вавилония и Египет. Ала корените водят още по-назад — Шумер стои зад всичко това. Военното умение на шумерите, изкуствата и занаятите, които те въздигат до изключително високо равнище, техният обществен ред и представите им за морал, дори за религия, съвсем не са някакво изолирано явление или археологически куриоз; те са дотолкова част от нас самите, че с основание предявяват право за вниманието ни и като им отдаваме възхищението си, ние в същност възхваляваме своите духовни деди.“

Възхвалявайки шумерите като наши духовни деди, ние възхваляваме хора, чийто произход е неизвестен, хора, които са пристигнали с „ма-гур“ от морето.

Като обобщава данните, получени от археологическите разкопки, Уули посочва, че в периода между първата и последната урска династия шумерската цивилизация не е постигнала никакъв напредък. Тъкмо обратното — археологическите доказателства сочат, че шумерската цивилизация е достигнала върха си още преди основаването на първата династия: „След първата урска династия, ако се забелязва някаква промяна, тя е упадъчна по своя характер и от следващите векове не

разполагаме с нищо, с което да сравним съкровищата на праисторическите гробници.“

Изумителните художествени ценности, оставени от нашите духовни деди през преддинастическата епоха, имат да ни разкажат далеч повече от най-изтънчения и умело изграден словесен разказ. Само материалите, подбрани от художника, могат да ни подсказват нещичко за неговата прародина, за обсега на общуването с чужди страни. Общуване, съвсем не повърхностно или случайно. Защото в земите, където се заселват шумерите — Южен Ирак, — те не са имали възможност нито да открият, нито да узнаят за съществуването на метали и скъпоценни камъни. Там е нямало дори най-обикновени скали за каменоделство. Единствените местни богатства са били плодоносна почва и плавателни води: огромните пространства алувиални низини са предлагали отлични условия за земеделие и скотовъдство, а чудесното географско разположение е подтиквало към търговия по море и реки. В същност, когато пришълците откриват Шумер, тази територия е била богата на растителност, както личи от текста, описващ пристигането в Ур на първия бог-цар от Дилмун: „В Ур той дойде, Енки, царят на преизподнята, тъй предопредели: «Да бъде град богат на всичко, от много вода заобиколен... зелен като планината и гората, с дебела сянка...»“

Ето какво е шумерското описание на едно абсолютно безводно днес място, зарито в пясъци, без зеленина и сянка. Ала красивият пейзаж не е могъл да предложи на златаря и бижутера онова, което им е било потребно, за да измислят и създадат прекрасните съкровища, погребани заедно с най-старите царски градове. Има ли се това пред вид, предложените от Уули ярки описания на тези гробници провокират доста мисли:

„Край Ур е открито гробище, в което най-старите гробове са от около 3500-та година пр.н.е., а най-пресните се отнасят към зараждането на първата урска династия; там има гробници на местни царе, които не са отбелязани в царските хронологии... Удивително е да се види, че още в този ранен период шумерите са познавали и често са използвали не само колоната, но и арката, свода и кубето —

архитектурни форми, които стават достояние на западния свят чак след хилядолетия.

Че общото равнище на шумерската култура е съответствувало на високоразвитата архитектура, личи от богатството на погребенията. В изобилие се срещат златни и сребърни предмети — не само лични украшения, но и съдове, оръжия, дори сечива от драгоценни метали; медта е най-простият метал. Многобройни са вазите от камък, ала алабастрът е най-предпочитан; има също изделия от креда, диорит и варовик, докато по-рядко се намират чаши или купи от обсидиан и адски камък; лапис и халцедон са камъните, най-често обработвани от ювелира. Техниката на инкрустация, известна от декоративната стена в Киш и прилагана върху раковина, седеф и адски камък, е разпространена масово в урския некропол.

Ако изброим какво съдържа гробът на един принц, Мескаламдуг, който спада към късния период от създаването на гробището, ще разберем какво е истинското богатство на тази цивилизация. Гробът е съвсем обикновен: прост изкоп, на чието дъно се намираше ковчегът с тялото, като отстрани бе оставено място, където да се поставят погребалните предмети. На главата си принцът имаше накит или шлем от ковано злато във форма на перука — косата бе изобразена чрез множество гравирани резки и бе обхваната с усукан шлейф, също гавиран; шлемът стигаше до врата и покриваше бузите, ушите бяха плоско очертани, а бакенбардите — релефно...

Наред с тялото гробът съдържаше две обикновени купи и една златна лампа във форма на раковина, като всеки от тези предмети бе означен с името на принца; кама със златно острие и инкрустирана в злато дръжка висеше, закачена за сребърния пояс на покойника, а до него лежаха две секири от електрум; личните му накити включваха браслет от триъгълни зърна, изработени от злато и адски камък, също стотици други маниста от тези материали, обеци, сребърни и златни гривни, златен амулет, изобразяващ прилегнал телец, две сребърни лампи във

форма на раковина и една златна игла с покритие от адски камък. Предметите извън ковчега бяха много повече. Най-изящният от тях беше златна купа, с надиплена и гравирана повърхност и две малки дръжки от адски камък; до нея стоеше сребърна кана и един налъм; имаше и около петдесетина сребърни или медни чаши и купи, както и голямо количество оръжие, едно златовърхо копие, ками с украсени в злато и сребро дръжки, медни копия, секири и къси брадви и един колчан стрели с триъгълни кремъчни остриета.

Царските гробове със зидани камери бяха дори по-богати и в едно отношение не подлежаха на сравнение с обикновените гробове. Погребенията на царете са били съпроводени с човешки жертвоприношения в изобилие, дъната на царските гробници бяха задръстени от телата на мъже и жени, които, изглежда, са били отвеждани долу и изколвани на място. В един от гробовете войниците от стражата, с копия и медни шлемове на глава, лежаха в подножието на наклонения «дромос», който води в гроба; в края на погребалната камера се намираха девет придворни дами с пищни златни накити за глава; срещу входа бяха оставени две масивни колесници с по четири колелета, всяка запрегната с по три вола и карана от кочияш, чиито кости лежаха вътре, докато останките от воловарите бяха до главите на животните. В друг гроб, на царица Шуб-ад, придворните дами бяха подредени в две успоредни редици, в чийто край един арфист държеше арфата си от инкрустирано дърво, украсена с изработена от адски камък и злато глава на теле — костите от ръката на музиканта бяха намерени да лежат върху изгнилия му инструмент; даже в самата погребална камера бяха открити две принесени в жертва тела, паднали в двата края на дървения ковчег, в който почиваше царицата. В нито един от известните текстове не се загатва за жертвоприношения от подобен род, нито пък археологията е открила никакви следи от такъв обичай или доказателства за неговото запазване в по-късна епоха; ако трябва да обясним този факт с обожествяването

на първите царе, както предложих по-горе, бихме могли да кажем, че в историческия период при смъртта дори на повелики царе не се е отслужвал такъв обред...”

Една подробност, която човек не бива да отминава с лека ръка, е подчертана и от американския професор — богатството на Долна Месопотамия е чисто селскостопанско: „там няма нито руда, нито скъпоценни камъни и едва ли най-маловажната подробност относно урските съкровища е, че суровините, от които почти всички те са изработени, идват от чужбина“. Как е възможно първата позната нам цивилизация, предшествуваща известните на историята шумерски и египетски династии, да е разчитала изцяло на вносни суровини? Продължителни пътувания, неотразени в клинописните текстове, би трябвало тъй или иначе да предхождат известното на днешния свят зараждане на човешката култура.

Ако не допуснем, че богочовеците, описани от най-древните шумерски плочки и изобразени на също толкова стари печати, не са били хора от плът и кръв като погребаните в най-ранните царски гробници на Ур, ние никога няма да се доберем до приемливо обяснение за богатствата на тези погребения. Енки, „богът“, дошъл от Дилмун и основал нелишения от вода и засенчен в лесове Ур, отразява спомена за един от онези могъщи царе, чиито флотилии от „ма-гури“, със способни занаятчии и търговци на борда, навярно вече са били обиколили немалко далечни земи. Как иначе шумерите биха могли да познават толкова много и разнообразни видове скъпоценни метали и камъни, необходими за сътворяването на царските съкровища? Никъде в границите на своето царство те не са били в състояние да открият злато, сребро, електриум, мед, адски камък, халцедон, алабастр, диорит, креда или кремък. Преди да пристигнат в Ур, кадърни хора от царската свита трябва вече да са били пребродили не една и две далечни страни, за да добият добри познания за всичките тези чужди суровини, къде да ги търсят и как да ги обработват. Тогава корабостроителите и моряците на най-древните царе-богове, погребани в Ур, би трябвало да са също тъй изкусни в занаята си, както златарите и бижутерите.

Нищо чудно, че днешните хора, на които е познат космическият кораб, ала през живота си не са чували за „ма-гур“, лесно могат да бъдат заблудени и да повярват, че тия внезапно появили се богочовеци

са пристигнали в Месопотамия от Космоса. Ние обаче имаме всички основания да бъдем по-непретенциозни, увиснали на въже зад „Славск“.

Руснаците продължаваха да ни теглят с ветроходна скорост към Бахрейн. Ненормалният вятър не преставаше да властвува над залива. Привечер Нормън измъкна своите радиосъоръжения изпод дюшека си. Имаше уговорка да предава координатите ни на Би Би Си с доставения от тях апарат, ала чрез него той не успя да се свърже с нито една брегова станция. Затова сега настрои своята апаратура и моментално бе залят от порой трескави гласове на радиолюбители. Кодът на нашата радиостанция, LI2B, беше същият като на „Кон-Тики“ и „Ра“ и представляваше своеобразна колекционерска примамка за любителите, способни да установяват двустранен контакт. Тъй че винаги, когато Нормън изпращаше сигнал в ефира, слушалките му почваха да жужат като гнезда на оси — отвсякъде звучаха гласове, които настояваха за връзка. Ала щом нашият радист отговореше на някой от тях, другите млъкваха и зачакваха нова възможност да се включат. Сам запален радиолюбител, Нормън цяла вечер угажда на настойчивите гласове, зовящи от изток и от запад, от север и от юг, като разменяше с тях обичайните международни кодове за самоличност, местоположение, сила и яснота на връзката.

В един случай Нормън тъкмо се готвеше да отговори на някакъв глас, когато друг се намеси с думите: „Недей отговаря, иначе ще загазиш!“ Тогава първият отново се обади: „Това е хоби, а не политика!“ Нормън мигновено бе в ефира и каза, че е съгласен: радиолюбителите имат право да упражняват хобито си във всяка страна; добави, че ние сме за дружба между народите, независимо от държавните граници; и че това наистина е хоби, а не политика. После потърси наново връзка с първия предавател, който се оказа в Израел, и този път всички гласове в ефира замлъкнаха, додето не бяха разменени обичайните фрази. Нормън беше удържал една мирна победа в ефира. Когато седнахме на вечеря, Рашад го изгледа безмълвно. Нормън бе син на евреи. Рашад беше арабин от Ирак, най-враждебно настроената държава спрямо Израел. Може би техните прародители са управлявали заедно кораби в далечното минало. И араби, и евреи водят потеклото си от Сим, праотеца на Авраам от Ур.

Календарът показваше 5 декември; небето бе чисто и вечерните звезди вече проблясваха по небесната твърд, когато дойде моят ред да се кача на мостика и да поема вахта. На руля заварих Асбъорн и Рашад, които шеговито попитаха дали съм забелязал колко много новата месечина прилича на нашата ладия. Действително. В южните ширини е така, там новата луна виси в небето, досущ хамак, вместо да стои изправена, както в северните страни, при това в момента се намираше с опрян гръб върху черните води на хоризонта и абсолютно напомняше златист, сърповиден тръстиков кораб. Сякаш успоредно с нас по хоризонта плаваше истински кораб-бог. Приликата с нашия „ма-гур“ беше поразяваща. Не сваляхме очи от блестящия си спътник; накрая той се повдигна волно над морето и заплава сред сияйния астрален планктон на тъмното небе.

Тази гледка ми направи силно впечатление. Бях проучил как това явление се е пренесло като основен мотив в праисторическото изкуство. Върнах се мислено във времето, когато корабостроителите на големи тръстикови съдове от Шумер, от Перу до появата на инките, и от самотния Великденски остров са споделяли поверието, че новата луна е кораб-бог, с който богът на Слънцето и праисторическите родоначалници-царе са странствували из нощното небе. Древните шумери и перуанци са отразили тази легенда и в слово, и в образ. Днешните обитатели на Великденския остров са забравили символиката на дедите си, ала традиционният отличителен знак на върховна власт, окачван на гърдите на всички техни божествени царе, е сърповиден дървен нагръдник, известен под две названия: „рей-миро“, т.е. „кораб-нагръдник“, и „рей марама“, т.е. „луна-нагръдник“.

По-късно през нощта забелязахме да се скупчват черни облаци, придружени с далечни светкавици над Иран. През следващия ден на няколко пъти преваля, ала упоритият югоизточен вятър не затихна и капитан Игор не искаше да ни освободи от влекачния си кабел. Без котви и с голямата пробойна във вълнореза, ние трябваше или да имаме добър вятър, или час по-скоро да се отбием в някое заветно място за поправка. През деня вятърът отново обърна само от юг и се усили дотолкова, че гребените на вълните взеха да се пречупват, изпращайки пяна върху нас винаги, щом ги пресрещнем косо. Единствената радиостанция, с която Нормън успя да влезе във връзка, беше на „Славск“ при другия край на влекачното въже и капитан Игор ни

посъветва да се придържаме откъм тяхната подветрена страна. Ала „Славск“ бе твърде далеч пред нас, за да закриля нашия изложен на вълните вълнорез.

Рано следобед на четвъртия ден стигнахме Бахрейн. По-точно стигнахме шамандурата, която маркира входа на плавателния канал през варовиковите плитчини, заобикалящи острова. „Славск“ получи радиозаповед от Бахрейн да спре там. Молбата на капитан Игор да влезе в пристанището бе отхвърлена. Техен кораб щял да дойде да вземе „Тигрис“. „Славск“ хвърли котва и ние се прикрепихме към него.

Легендарният остров все още се криеше зад хоризонта, с биноклите успяхме да различим само неясните очертания на високи петролни инсталации.

Не след дълго се появи някакъв модерен съд на бреговата охрана, а малко подир него долетя и един хеликоптер. От въздуха ни снимаха, но служителите от бреговия катер само ръкомахаха и непрекъснато кръжаха около нас кажи-речи като гемииите „дау“ при Файлака. Хеликоптерът се отдалечи, ала катерът изобщо не се приближи. „Славск“ спусна своята спасителна лодка и в отлично настроение на „Тигрис“ се завърнаха Юри и Карло заедно с капитан Игор. Очевидно бяха прекарали добре. А бреговият катер обикаляше ли, обикаляше, докато ние не се отделяхме от въжето, свързващо ни със „Славск“, за да не бъдем изтласкани към плитчините.

Денят преваляше и ние заразглеждахме нетърпеливо хоризонта, ала никой друг не се появи. Бреговият катер неуморно продължаваше да кръжи около „Славск“ и нас. Щом слънцето слезе на залез, капитан Игор за последен път се сбогува с екипажа на „Тигрис“ и се отправи към своя кораб, съпроводен от нашите благодарствени викове и пожелания. Имахме чувството, че се разделяме с чудесен приятел — доскоро непознат, — който бе проявил толкова много смелост и самопожертвувателност.

Слънцето наполовина се скри и ние вече се бяхме приготвили да прекараме още една нощ, прикрепени към закотвения „Славск“, когато за наша изненада бреговият катер се приближи и попита дали ще имаме нещо против да ни вземе на влекало до Бахрейн. Приехме с благодарност, но все пак зададохме въпроса дали не трябва да изчакаме някой друг. Не, получихме отговор. Тъкмо този съд бе пратен да ни

вземе. Ала екипажът му чакал руснаците да освободят въжето; сторило им се, че сме вързани за тях като пленници.

Нищо подобно, обясних аз. Те ни помогнаха. Спасиха ни от рифовете край Файлака и ни доведоха на влекало до Бахрейн. Това обяснение не промени нещата. В емирата на Бахрейн не се допускали руски кораби. Служителите от бреговата охрана тозчас хванаха влекачното ни въже, след като извикахме на руснаците да го отвържат. Нищо друго не можехме да направим. Със свити сърца махнахме на капитан Игор за сбогом и докато ние се отправихме на влекало към светлините на модерния град, постепенно очертаващ се на хоризонта, нежеланият в пристанището „Славск“ вдигна котва и се упъти по обратния курс към многобройните кораби, зачакали търпеливо ред пред устието на далечната река Шат-ал-Араб.

Ние пък напредвахме към една малка независима държава, процъфтяла в съвременната епоха и наглед неизчерпаемо богата. Голямото богатство на Бахрейн вече не почива толкова на неговите изчерпващи се нефтени запаси, колкото на географското му положение, благодарение на което островът представлява удобна изходна врата за петролопроводите на Саудитска Арабия, където танкери от цял свят могат да пристават в дълбоки, заслонени пристанища. От друга страна, разположението на острова бе превърнало Бахрейн в кръстопът за пътешественици и търговци от разни епохи. Днес неговото летище е спирка за самолети от всички краища на земята. Дори „Конкорд“ се отбива в Бахрейн.

Потоци ярка светлина от модерните петролни инсталации заляха „Тигрис“, когато късно през нощта преминахме край няколко закотвени танкера и заобиколихме бетонните вълноломни стени по посока на един гигантски пристан, още непредаден официално за експлоатация. Известен под инициалите си ASRY, Арабският корабостроителен и кораборемонтен завод бе най-големият сух док на света, построен да обслужва супертанкери с водоизместимост до 450 000 тона. Тъй се случи, че мъничкият „Тигрис“, чиято мачта едва се подаваше над най-ниската платформа на пристана, бе първият кораб, влязъл в дока два дни преди официалното му откриване. Отстрани на борда праметнахме няколко тръстикови скари, та да предпазим страничните рула от протриване о бетонната стена, щом настъпят колебания в нивото на водата, причинени от прилива и отлива; после се изкачихме по една

дълга метална стълба и попаднахме сред тълпа официални и неофициални посрещачи, пропускани през охраняваните от полиция врати да видят тръстикова ладия.

Облян в потоци светлина, пръв пред нас изникна, в своята снежнобяла дреха, някакъв сърдечен и прям арабски сановник, който ни поздрави и пожела да научи преценката ни за качествата на тръстиковия кораб. Негово превъзходителство Тарик Ал-Моайед беше министър на информацията. Отговорих, че целият екипаж е много доволен от своя съд. „Тигрис“ все още е здрав и непоклатим, казах аз, въпреки премеждията след драматичното спускане на вода, и продължава да газии плитко във водата. Ала не успяхме да разрешим проблемите около стъкмяването. Обясних, че идваме в Бахрейн с надежда да намерим някой шивач на платна, бихме желали оттук нататък да включим в експедицията и един арабски или индийски моряк на дау.

— Кхалифа ще ви помогне за това — отвърна министърът и ни представи един млад мъж, облечен като него. — Но кажете какво бихте желали да видите, докато сте тук?

Вдигнах поглед към колосалните стоманени конструкции и бетонни стълбове, които приличаха на обелиски и пирамиди, изправени срещу нощното небе. Хранехме надежди да разгледаме останките от древните мореплаватели, идвали на Бахрейн. С тази забележка сякаш задействувах лампата на Аладин. Министърът се обърна назад и от тъмнината се показва човек, който пристъпи широко усмихнат към нас и ни поздрави, като свали голямата си извита лула, увиснала на устните му. Пред себе си видях познатото лице на прочутия археолог Джефри Биби. Именно този роден във Великобритания учен и неговите сътрудници разчупиха старите представи за зараждането на човешката цивилизация, откривайки храмове и гробници, погребани под пясъците на този остров, които говореха за търговски връзки по море, установени преди повече от пет хиляди години.

След като узнал, че напредваме към Бахрейн, Биби бе побързал да пристигне от Дания. Искаше да добие лични впечатления за кораба, построен според най-ранните образци, известни в района на залива. Сега през смях ми напомни, че в същност аз бях послушал съвета му. Действително в една рецензия, публикувана в „Ню Йорк таймз“ преди години за моята книга „Ра“ той ме призовава да изпитам достойнствата и на месопотамските тръстикови съдове. По детското любопитство, с

което стъпи на палубата и разгледа нашия чудат кораб, Биби ни напомни капитан Игор. Неговият интерес обаче бе свързан тясно с работата му. Откритията на Биби потвърдиха, че още от самото зараждане на човешката цивилизация мореплаването е играло съществена роля в обществения живот. Той бе сторил повече от всеки друг учен, за да докаже, че Бахрейн е идентичен с търговския център Дилмун от древните месопотамски текстове. Биби се отблагодари за гостоприемството, като изнесе пред екипажа на „Тигрис“ една лекция върху праисторията на острова. А през следващите две седмици ни разведе из главните обекти на своите разкопки.

Когато на другия ден Джефри Биби се появи със своя живописен тюрбан на глава и натоварени в две коли заедно се отдалечихме от Манама сити и доковете ASRY, сякаш с главоломна скорост навлязохме в петхилядолетното минало на човечеството. Едни от най-големите и луксозни хотели в света бързо бяха заместени от няколко скромни арабски жилища, изградени от сплетени палмови листа и кирпичени тухли, готови да бъдат пометени от лапата на булдозера. Сетне преминахме през една също така обречена плантация от осечени финикови палми, която приличаше на гробище за телеграфни стълбове. Лишени от величествените си корони и с оголени коренища, тези умиращи палмови стебла сякаш изпращаха зов към забързания минувач; нефтените сонди за няколко десетилетия сигурно ще изцедят петрола от земята, ала от хиляди години, още от времето на Дилмун, тъкмо корените на финиковите палми са черпели жизнени сокове от нея и тъй са изхранвали хората. След като петролът и индустрията бяха за предпочитане пред селското стопанство, изглежда никой в Бахрейн повече не си правеше труд да бере фурми и да обработва земята. С парите, които се печелят при работа в промишлените предприятия, човек би могъл да си купува и фурми, и плодове, и зеленчуци. Градските пазарища и витрини изобилствуват с пресни и пъстри градински продукти. Доставени обаче от три различни континента. А щом схлупените колиби и голите палми паднат под ударите на механичните инструменти, жилищни зони и индустриализирани покрайнини ще завладеят зелените поля, приближавайки се все по-близо до началото на неплодната пустош, която днес преобладава на острова. Бързо достигнахме тази просторна пустиня.

— Ето това е Дилмун — рече Биби и посочи с лулата си пейзажа, осяян с гигантски бабуни, които се губеха в хоризонта подобно на развълнувано море от вкаменени вълни. — Сега разбирате какво ни накара с Петер Глоб да дойдем тук и да се заловим за работа.

Праисторически гробници. Погребални могили. Предполагаше се, че на Бахрейн има приблизително сто хиляди такива могили, дело на човешки ръце. Тук се намираше най-големият праисторически некропол в света. Естествено, Биби не би могъл сам да обработи всички обекти на острова, затуй повече от осемдесет археолози от пет-шест националности, но предимно от Дания, както и няколкостотин работници от почти всички арабски държави бяха работили с него. Отначало усилията им били отчайващо безплодни: нито една от многото гробници, които отворили, не била пощадена от някогашните похитители на гробове. Явно били разкопани и обрани — признак, че облицованите с камък погребални камери са съдържали нещо повече от изгнили тленни останки. За археолозите били останали единствено кости, една черупка от щраусово яйце, чирепи, няколко медни остриета на копия и части от медно огледало. Очевидно тези гробници са принадлежали на хора, вярващи в задгробния живот, та затова са поставяли лични съкровища и други погребални дарове в гроба — да ги ползва умрелият в своя отвъден живот.

По обем гробниците бяха много разнообразни. Първо навлязохме в една област, именувана Али, където по брой гробниците превъзхождаха египетските пирамиди, а по размер можеха да се сравнят със средна по големина месопотамска пирамида. Помежду им имаше построени арабски жилища на един-два, дори три ката, които до тях изглеждаха малки. Съвременните обитатели на Али бяха превърнали в постоянен свой поминък ломенето на камък от тези сътворени от човека хълмове, като добития варовик използваха за негасена вар. В резултат от съчетаната дейност на древните похитители на гробове и съвременните производители на вар могилите в Али приличаха на зейнали вулкани, издигнали се сред местността. Стига да се изкатери до върха на някоя от тях, пред очите на човек се откриваше превъзходна гледка над безкрайното пространство, заето от по-малки гробници, които наподобяваха безброй яйца, снесени от гигантските костенурки на Али. Колосите на Али бяха раздалечени на достатъчно разстояние и внушително се възправяха в близост до морето, докато

съседното гробище от по-малки, куполовидни хълмчета продължаваше навътре в сушата и гробовете така гъсто бяха осеяли голата земя, че едва имаше място да се мине между тях. Трудно ми бе да не предположа, че отдалечените един от друг колоси предшествуват по възраст задръстеното гробище. Грамадните гробници, изглежда, бяха построени във време, когато все още е имало доста свободно пространство в тази местност, а по-късно многобройните по-малки мавзолеи са били разположени близо до тях със стремеж да бъдат в непосредствено съседство.

Обикновено се приема, че нещата се раждат малки и сетне израстват до по-внушителни размери. Ала не винаги е така с цивилизациите. Причините могат да бъдат две. Културният растеж в повечето от известните на историята случаи завършва със застой и упадък. Това би могло да се дължи на пристрастяване към военни походи, на епидемия или природно бедствие. Но тук трябва да се допълни, че в своя зенит повечето цивилизации притежават мореходни съдове и склонност към мореплаване. В този напреднал стадий те разполагат с възможност бързо да се спасят от ненадейно вражеско нашествие или да се отправят в търсене на по-богати земи. Ето защо е възможно отделни семейства или цели организирани колонии да се заселят в области, необитавани дотогава или заселени с жители в примитивен етап на развитие. Затова не бива да се учудваме на откритието, че повечето древни цивилизации се появяват на дадено място, без да имат местен произход, и често изчезват безследно. Чрез изследванията си ние търсим корените и очакваме всяка цивилизация да израсне като дърво там, където открием зародиша ѝ. Ала цивилизациите се разпространяват като семена по вятъра и водното течение, стига само дървото да порасне и зацъфти. В такъв случай би било погрешно да мислим, че единствено диваци са населявали Бахрейн и че гигантските гробници в Али са плод на местната еволюция с начало безбройните малки гробове, които с натрупване на познания и опит от страна на строителите им станали по-големи. Размерите на египетските пирамиди не са се уголемявали с времето: най-масивните са дело на първите фараони, по-късно пирамидите се строят с по-скромна големина. Същото е и в Месопотамия. И в Перу. Внушителните неща в Египет се раждат с първите династии, както е в Месопотамия и Перу. Последвалите промени в тези страни не говорят

за културен растеж, а за подражание, даже за упадък. Прочутата култура на инките в Перу никога не достига висините на своите предшественици — Тиауанако и Мочика — нито в областта на изкуството, нито по размах на архитектурата. Посещавайки некропола в Али, човек остава със същото впечатление.

Виждал бях погребални могили и праисторически гробища в много части на света, ала подобно нещо не бях срещал. Просто подобно нещо няма. И оттук нататък Биби не трябваше да проявява красноречие, за да ме убеди, че Бахрейн е Дилмун.

Една от неговите изходни предпоставки бе, че за шумерите Дилмун е бил свещен — земя, благословена от боговете, които я дарили на човечеството след потопа. Дилмун е мястото, където според легендата за Зиусудра, шумерския Ной, на човека е даден вечен живот. Символичното значение на този момент навярно се крие в това, че на Зиусудровото „семе“ бива отредена вечност, докато всички останали човешки същества са се издавили. В най-стария известен на историята епос цар Гилгамеш от Урук, шумерския Ерек^[2], отплавал към Дилмун в стремеж да потърси сред свещената родина на своите деди цветето на вечния живот. Една шумерска поема гласи:

„Земята на Дилмун е свещена, земята на Дилмун е неосквернима, земята на Дилмун е чиста, земята на Дилмун е свещена.“

За родопоклонници с подобна вяра, изглежда, е била мамеща възможността да пренесат или дори само да изпратят знатните си мъртъвци за погребение в Дилмун. В Дилмун духът на покойния ще се присъедини към небесните богове. Мнозина, включително и Биби, намираха за трудно обяснимо защо малкият остров Бахрейн ще съхранява най-голямото гробище от шумерската епоха, освен ако тогава тази земя не е била неимоверно скъпа даже и за хора, които не са живеели на самия остров.

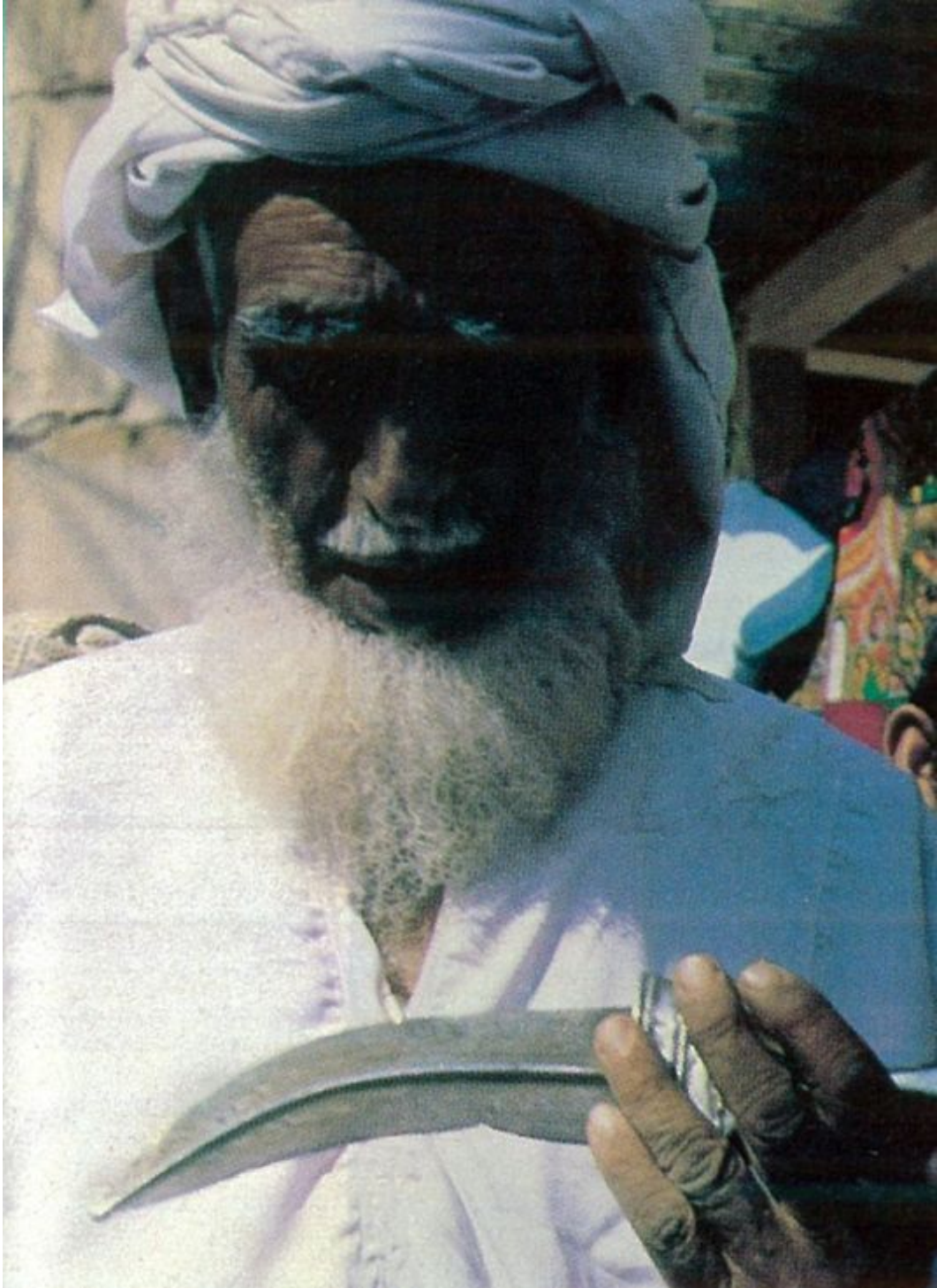
В същата шумерска поема се среща още един показателен пасаж във връзка с Дилмун. Мореплавателят бог Енки помолил върховния бог на небето да ошастливи Дилмун с прясна вода:

*Нека небесният Уту (богът на Слънцето)
те дари със сладка вода от земята, от
водоизточниците
на земята;
нека напълни с вода големите ти резервоари (?);
нека стори тъй, че твоят град да пие от тях в
изобилие;
нека кладенците ти с горчива вода се превърнат в
кладенци
с със сладка вода;
нека твоите набраздени поля и ниви ти дадат своето
зърно;
нека твоят град стане корабен дом на земята.*

Водата е била божествен дар за всички обитатели на областите около залива. Пустини и сухи угари преобладават по крайбрежието и островите. Бахрейн е удивително изключение. В Бахрейн вода извира от спечената земя и нескончаемо изтича в морето. Край брега дори са открити подводни извори, до които гмуркачите могат да отидат да пийнат глътка и да наточат със сладка вода някоя своя изпразнена от въздух бутилка.

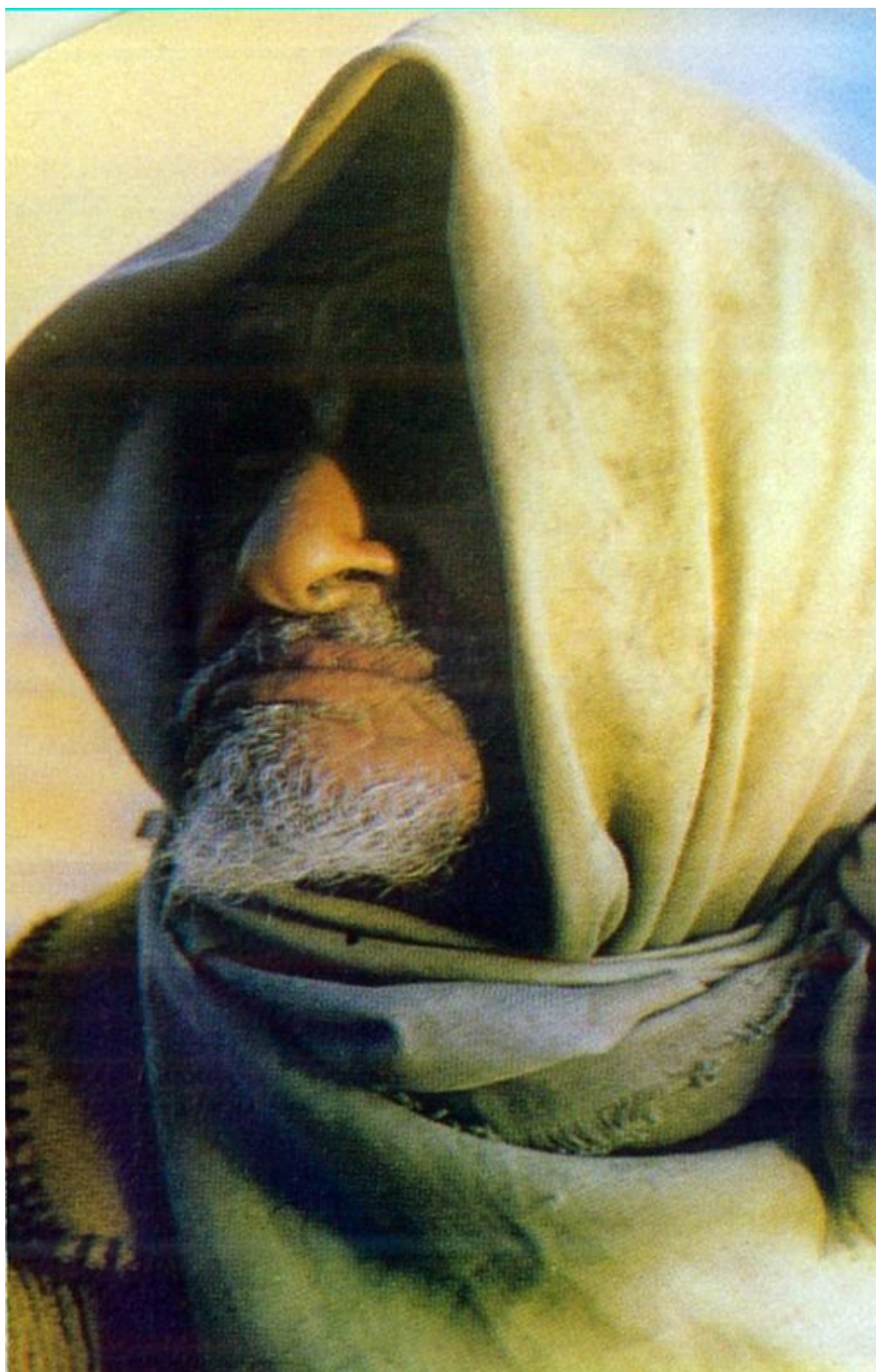
Удивителният начин, по който природата е дарила с изобилие от прясна вода този нисък варовиков остров, обкръжен от соленото море, е в състояние да накара почти всеки, който отпие от многобройните извори, да повярва в чудеса. На отиване към гробниците Биби ни отведе по някакъв страничен път до един истински оазис, богат на палми и тучна трева. По средата му открихме дълбок и божествено красив вир с кристално чиста вода, изпълнила каменната кухня на древно кръгло водохранилище. Млади араби се гмуркаха и плуваха из него, един от тях дори се сапунисваше, а три жени перяха. Водата обаче непрекъснато се подменяше и бе бистра като утринна роса. Дъното от гладки плочи се виждаше тъй ясно, сякаш вирът бе празен. В средата изворът бликаше на повърхността подобно на фонтан, докато по един улей сапунените мехурчета непрекъснато се оттичаха и продължаваха надолу по бързотечна вада, използвана някога за напояване на финиковите палми.

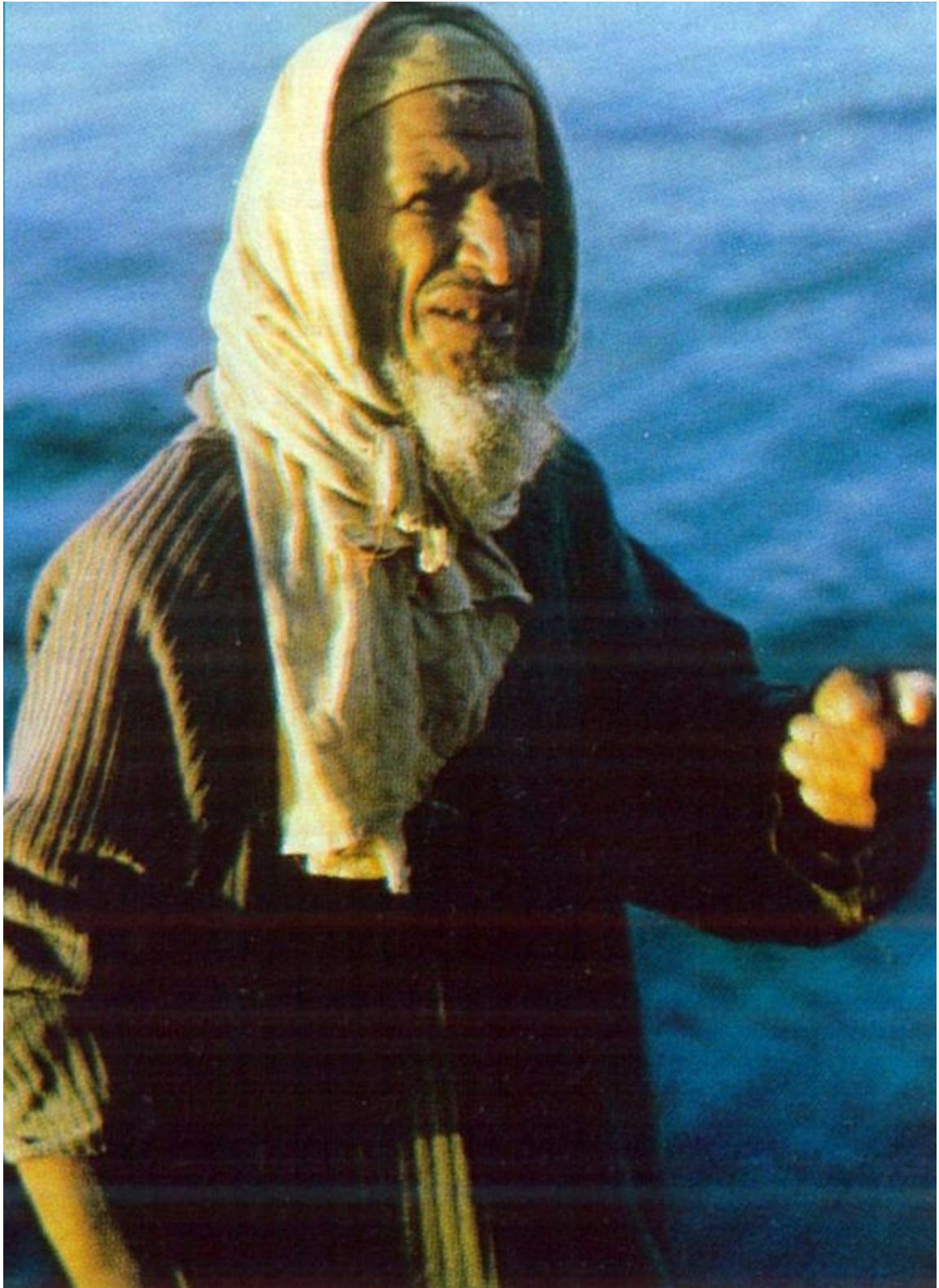
Биби спомена, че има няколко такива вирове и извори на острова. Нищо чудно, че произходът им се отдаваше на божия намеса. Тази вода идва от далечните планини на Арабския полуостров, където валежите от дъжд попиват в голите скали и изчезват. По каприз на природата тия сладки води проникват по подземните пукнатини и проходи, някои от които отвеждат образуваните потоци под дъното на залива, за да се появят накрая като извори на остров Бахрейн.

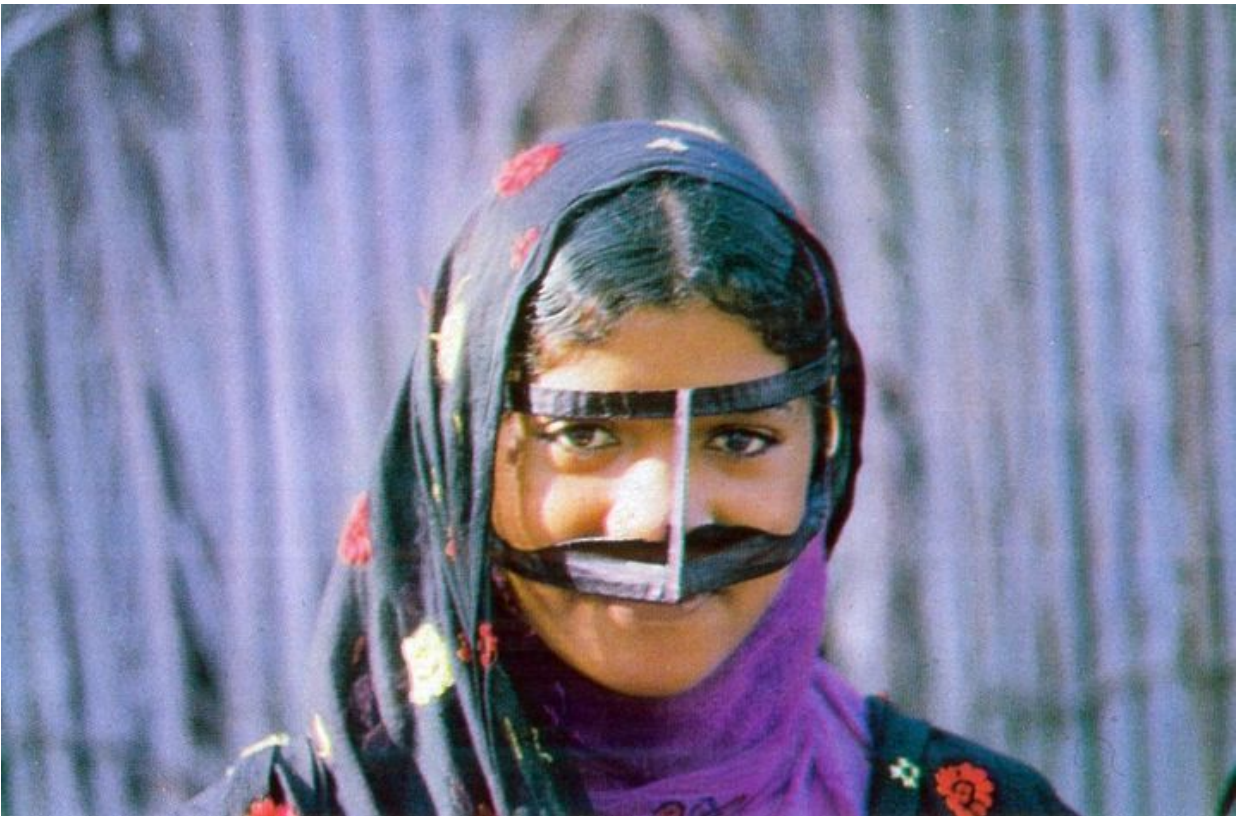

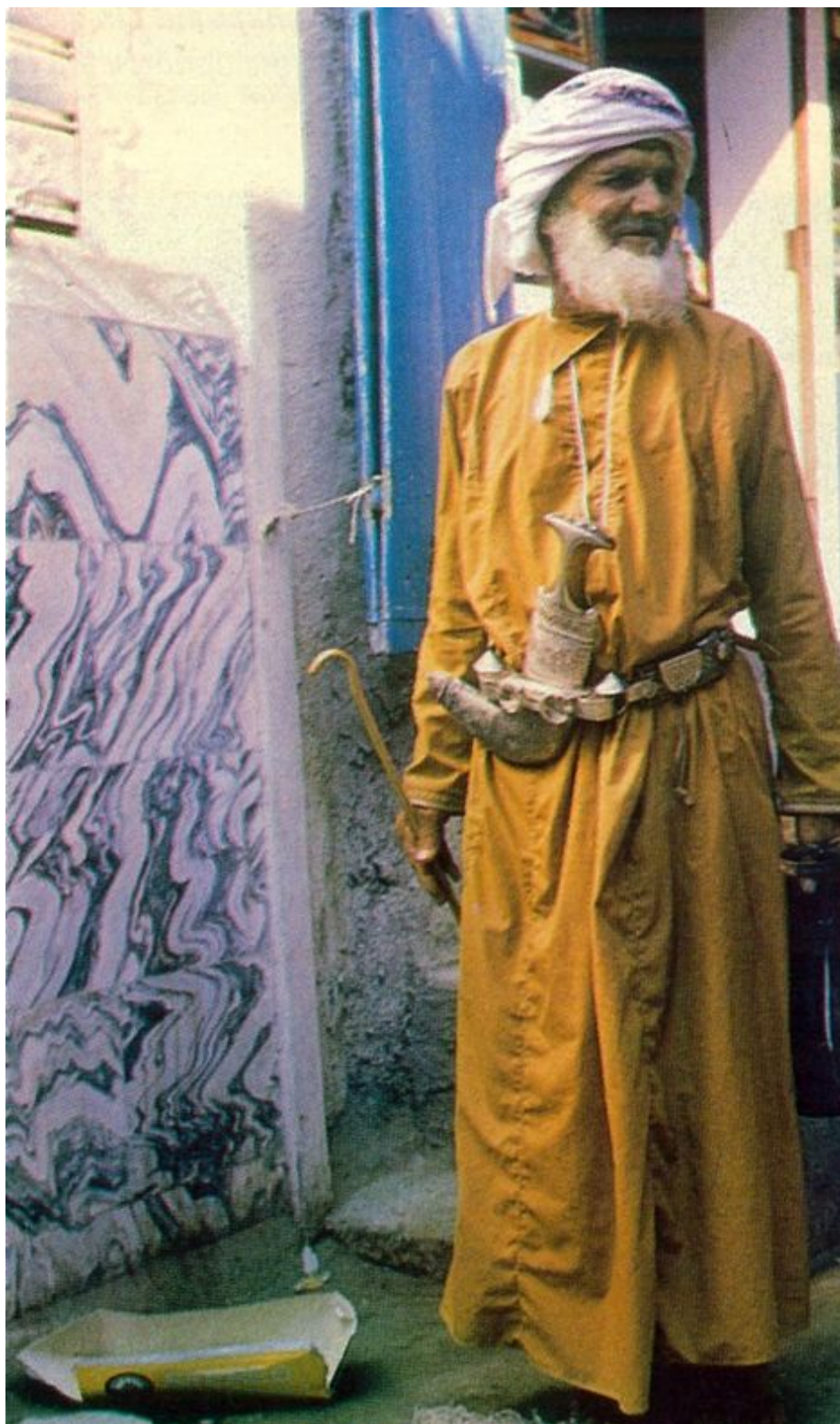

Жителите на Оман населяват една голяма територия, която е била недостъпна за автомобили допреди седем години, когато сегашният

*султан хвърлил баща си в затвора и се заел да модернизира
страната.jpg*

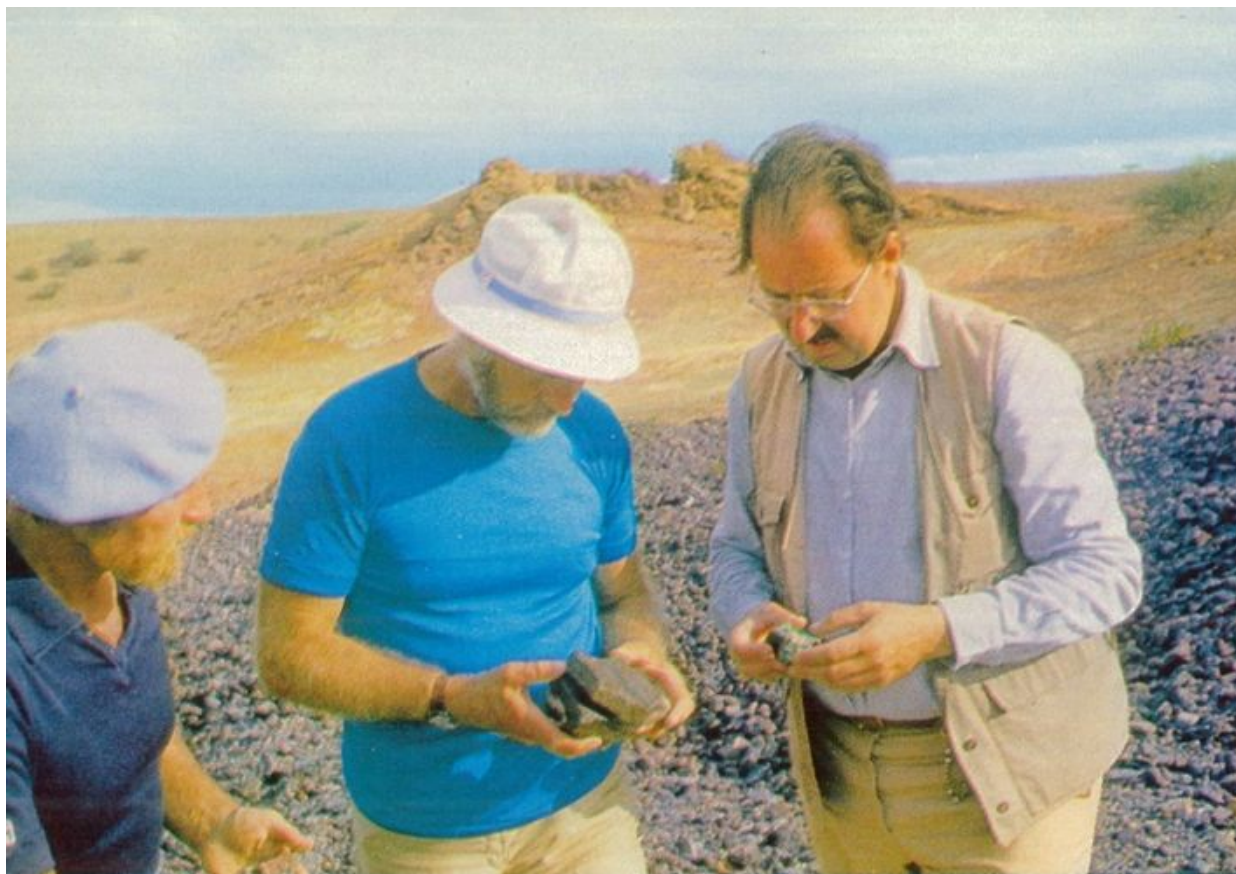

*Съвсем наскоро в Оман бе открита от геолози терасовидна култова
могила, която се отличава от арабските градежи и силно напомня
месопотамски зикурат с ритуална рампа.jpg*

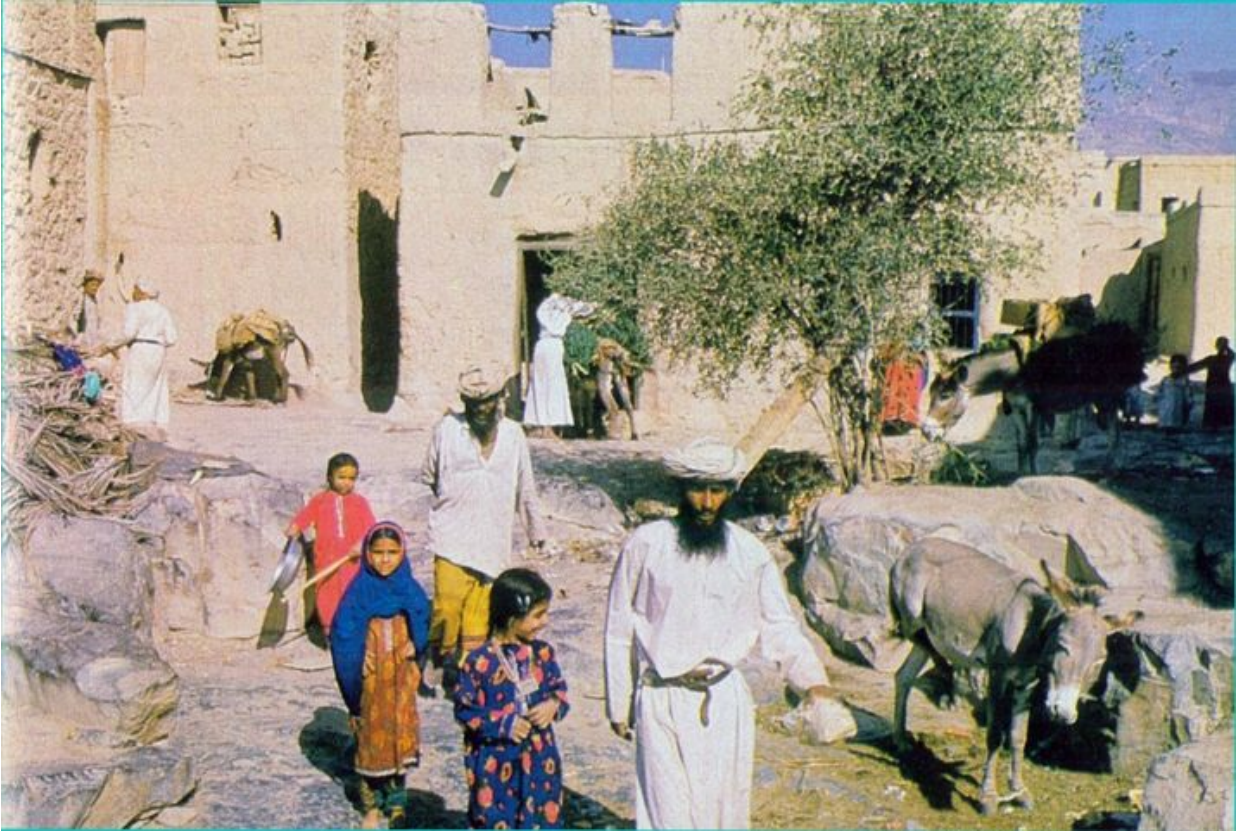
*Храмът се намира сред многобройни праисторически медни рудници;
при един от тях цял хълм е изравнен със земята и единствената
останка от него е една величествена арка, запазена там, където
отдавна забравените рудничари за пръв път са навлезли в
находището.jpg*

Археологът Паоло Коста показва на автора и на Нормън купчини от праисторическа шлака, а зад гърба им се вижда един полуунищожен хълм. Добиваният от мините метал навярно е бил свален до крайбрежието, където са чакали тръстикови кораби от Бахрейн и Месопотамия, с лодки, подобни на показаните на снимката, които и днес се употребяват в Оман.jpg

Да се изведе един тръстиков кораб от пристанището на Маскат с помощта на весла се оказа тежка задача за осмина мъже.jpg

По склоновете на хълмовете в централната част на острова праисторическите инженери са прокарали водопроводи, скрити дълбоко под пустинния пясък. Те са облицовани и покрити с каменни плочи и продължават с километри, често на шест-седем метра и повече под повърхността, за да завършат в обработваните някога поля. На всеки петдесетина метра от подземната напоителна система над земята се подават цилиндрични каменни шахти, прилични на погребани комини. Навярно те са служели за поддръжка на съоръженията. Ако не бяха те, нямаше какво друго да издаде съществуването на праисторическите водопроводи. За Биби и неговите колеги тези изумителни примери на инженерно умение криеха загадка. Дали каменните тръби не са били разположени на повърхността, а шахтите чак сетне да са били удължени на височина, след като носените от ветровете пясъци почнали да ги зариват? Или пък още отначало тръбите са били прокопани във вид на дълбоки подземни канали? За мен тия въпроси също бяха неясни, докато няколко седмици по-късно,

при посещението ни в друга легендарна земя на шумерите, случайността не ми подсказа верния отговор.

След като видяхме кладенците и вирове на Енки, както и галактиката от погребални могили, за всички стана очевидно, че в залива няма друго кътче, което с по-големи основания да претендира за отъждествяване с Дилмун. Ала Биби още не бе разкрил всичките си карти: Дилмун не е бил арена единствено на боговете и на по-незначителните богочовеци от ранга на Ной. От некропола той ни заведе в един погребан град, където простолюдието се е занимавало с такива светски дейности като търговия и корабоплаване. Биби напомни да не забравяме, че след потопа съществуването на Дилмун е продължило, и то не само за мореплаващите шумери, но и за техните културни наследници от вавилонската и асирийската епоха.

На стела, както и на една глинена плочка от около 2450 г. пр.н.е. цар Ур-Нанше, основател на мощната династия в Лагаш, записал, че кораби от Дилмун му доставят дървен материал. След него могъщият семитски владетел Саргон Велики, живял около 2300-та година пр.н.е. и подчинил всички народи от залива до Средиземно море, издигнал паметна стела в Нипур, на която гордо отбелязал, че кораби от Дилмун, Мекан и Мелуха пристават в пристанищата на неговата столица Акад. Дилмун продължава да присъствува като географско понятие и в акадските документи, а асирийският цар Тукулти-Нинурта включва в своята титла епитета „цар Дилмун и Мелуха“. Асирийският цар Саргон II имал за васал един дилмунски цар, именуван Упери, а по времето на цар Сеначериб от Дилмун били изпратени войници да помогнат при унищожението на размирния град Вавилон.

Всички смайващи открития на остров Бахрейн са дело на датски учени, отначало предвождани от бележития археолог П. В. Глоб, а от двайсет години ръководител е Биби. Когато преди няколко десетилетия тези археолози пристигнали в Бахрейн, те не попаднали на никакви праисторически жилища, които да обясняват присъствието на стотиците хиляди гробове. Островът като че служел само за погребален център на обитателите от района на залива. Над почвения пласт не се забелязали други останки освен останки от арабски джамии и португалски укрепления. След като в ограбените гробници не успели да намерят нещо повече от чирепи, принадлежащи към неизвестен дотогава вид керамика, Глоб, Биби и техните сътрудници се заели да

търсят из острова люспици от кремък, парчета от глинени съдове и други дири, които биха могли да разкрият древно поселище. Така те открили един погребан храм, а после и неизвестен град, който сега Биби искаше да ни покаже.

Винаги има нещо вълнуващо в погребаните градове. Слизането от сегашното равнище на земята, издигнато по-високо от някогашните покриви, прилича на спускане през люк във владенията на тъмното минало; странно е и чувството, изпитвано от човек, когато се движи по необхождани хилядолетия улици, както бе в селището, открито на Бахрейн. Откъм северния бряг на острова, по пясъчните дюни в подножието на някакъв португалски форт от XVI век, трябваше да проникнем в мъртвия град, който в шумерски времена е кипял от живот. Укреплението горе — днес само живописни останки, струпани върху вдаден в морето нос — е било изградено от португалците, малко след като отнели Бахрейн от арабите през 1521 г. В същност те преустроили крепостта, изградена от арабите, заселили се на острова непосредствено след смъртта на пророка Мохамед. От своя страна арабите пък използвали за градежа камъни, част от които взели от по-стари постройки с незнаен произход, които навярно заварили да се подават над пясъците.

Та ето до това укрепление групата на Биби решила да копае. Под една голяма пясъчна могила, издадена в морето, се забелязвали скрити форми и щом пластът бял пясък бил очистен, цял погребан град се появил, а под него още един и още един. Улиците и сградите бяха грижливо разположени по посока изток-запад и север-юг. Селището говореше за благосъстояние, но и за нещастие. Около 1200-та година пр.н.е. градът е бил изгорен.

Под него се откриваха стените на постройки, датиращи от 2300-та година пр.н.е., върху които бе съграден изгорелият град. Най-старото поселище бе съвременник на погребалните могили и на шумерските плавания до Дилмун, които са от времето на тъй наречения от Биби Дилмунски период. Спуснахме се в най-древния град. Спряхме край масивните и яки градски стени с порта, обърната към морето. Около нас се издигаха високи каменни зидове, заобикалящи обширен площад, от който главната улица, обточена с каменни сгради, се отправяше към голямата порта и морето. От площада във вътрешността на селището под прав ъгъл се разклоняваха още улици.

Биби посочи към масивната врата. Грамадни пясъчни дюни закриваха кръгозора отвъд, ала когато градът е бил обитаван, тези врати са водили право до водата, която и днес продължава да се плиска под стръмния морски бряг.

— Ето там преди четири-пет хиляди години, в Дилмунския период, са приставали кораби да разтоварят или натоварят стока — рече Биби. Обърна гръб на портата и кимна към пръстта на площада, сред който стояхме. — А тук намерихме доказателства за презморска търговия. Именно тук са били сваляни товарите. И тук, и по улиците на града намерихме парчета необработена мед. Също медни рибарски куки, частици слонова кост, стеатитови печати и мъниста от халцедон. Такива материали няма на Бахрейн.

Добави, че най-близкият източник на мед е Оман. А слонова кост може да дойде само от Индия или Африка. Халцедоновите мъниста, както и една теглилка от особен вид полиран кремък, намерена сред останките, би трябвало със сигурност да са пренесени от изчезналата днес цивилизация в долината на Инд. Намерените пет кремъчни тежести водят до изненадващо откритие. Те показват, че бахрейнците от Дилмунския период са се придържали по-скоро към индските мерки за тежест, отколкото към шумерските.

Докато разговаряхме, от дюните край брега се вдигна облак фини пясъчинки и се посипа над града. Ето как древното пристанище се бе превърнало в погребано селище. Ала това древно пристанище се намирало на северния бряг; изведнъж ми просветна, че вятърът се е обърнал. Най-сетне духаше от Ирак. Биби пооправи тюрбана си и се засмя.

— Извадили сте лош късмет — рече той. — Зимно време вятърът винаги духа оттам. От север. Колко време, мислиш, щеше да ви трябва, за да дойдете дотук с този вятър?

— Три и половина до четири дни — отговорих аз. — На влекало се движехме със същата скорост, с която плавахме към Файлака. Хем тогава вятърът бе насрещен. А с попътен вятър сигурно щяхме да стигнем по-бързо до... тук.

— Да, съвпада. Един шумерски текст казва, че Дилмун е отдалечен на трийсет двойни часа. Шумерите са измервали разстоянията във време.

— Разбира се, те биха се справили далеч по-добре от новаци като нас — признах. — За тях Файлака сигурно не е представлявал никакъв проблем, а при състезание от там до тук един професионален шумерски екипаж несъмнено би ни победил най-малко с няколко часа. На нас вероятно щяха да ни трябват трийсет и пет двойни часа при добър северен вятър.

— Интересно е дъното на вашия кораб, с двата основни снопа и плиткото газене — забеляза Биби и ни поведе нагоре към градските стени да видим наносните плитчини, които достигаха чак до пясъчните дюни пред портата на града. При прилив водата сигурно се е покачвала дотам.

— Сега разбирам как плоскодънните тръстикови съдове са успявали при прилив да се доближат до брега — продължи той. — Дори при отлив те са били в състояние със своето двуребро тяло да прилегнат на варовиковото дъно, без да се преобърнат. А мястото за приставане при градските врати е било идеално за товарене и разтоварване на стоките.

Направи ни впечатление, че непрекъснатият варовиков шелф около Бахрейн би могъл да се преодолее единствено с маневра като току-що описаната от Биби: приближаване към сушата при прилив и приземяване, щом настъпи отлив. Освен това сега Биби бе видял с очите си, че един кораб от берди е в състояние да превозва двайсеттонен товар, колкото е било теглото, според древните плочки, на някои от товарите с адрес Дилмун.

— Ала все пак един търговски кораб трябва да е способен да се върне в пристанището, откъдето е дошъл — настоя Биби. — Смятате ли, че са чакали по половин година вятърът да се обърне?

Може би. Нищо чудно дори нарочно да са пристигали непосредствено преди вятърът да се промени и тъй да са съкращавали своя престой. Ала не вярвах да е било така. Опасявах се, че грешката е наша — още не бяхме се научили да подражаваме с успех на древните умения.

При това сезонните ветрове в никакъв случай не благоприятствуваха плаванията до долината на Инд, както до шумерските пристанища. Ето защо направеното от Биби преди години откритие се превръщаше в истинска загадка: защо на Бахрейн са се употребявали теглилки, обичайни за долината на Инд. Шумерите и

вавилонците използваха съвсем различна система. Не само че мерките бяха други, ами се прилагаха и в по-особено съотношение — на третини, десетини и шестнайсетини. Според Биби само едно от следните две обяснения би могло да бъде вярно: или първите търговски контакти на Дилмун са били осъществени с Индия, а не с Месопотамия, или Индия е била в далеч по-тесни търговски отношения с Дилмун, отколкото Месопотамия.

Едно нещо обаче бе пределно ясно и за двамата ни. Причината Бахрейн да представлява важно звено в търговския път се коренеше в неговото удобно разположение като неповторим водоизточник. Отникъде другаде в залива древните мореплаватели не са имали възможност да се снабдят с прясна вода в неизчерпаеми количества.

Намерените парчета необработена мед също имаха своя история и запълваха празнина в сложния ребус. Медта вероятно е била най-съществената от всички внасяни в Месопотамия суровини през Дилмунския период. Както сам Биби изтъква в своята книга „Търсене на Дилмун“, изкуството да се пише е било изключително разпространено в древен Шумер: откритите в частни домове и търговски дюкяни глинени плочки имат най-разнообразно съдържание — от школки упражнения до лихварски сметки. Намерена е също деловата кореспонденция на един посредник в търговията с мед, живеещ в Ур. За него се казва, че е дилмунски търговец, ала от писмените плочки, открити в дома му, става ясно, че Дилмун не е бил мястото, където се е добивала медна руда. Дилмун е бил само търговски център, там медта се е докарвала и разпродавала. Теглото на някои корабни товари от мед, които в шумерско време се превозвали през залива, в никакъв случай не е било незначително, според буквално цитирания израз на Биби. Той бе изчислил, че при един превоз пратката, доставена на Дилмун, не е била по-малко от осемнайсет и половина тона, „което при днешните цени ще струва някъде около двайсет хиляди долара“.

В кореспонденцията на споменатия търговски посредник има и една плочка, изпратена му от някакъв недоволен клиент: „Когато дойде, ти каза: «Ще дам хубави слитъци мед на Гимил-Син.» Така каза, но не изпълни думата си; предложил си лоши слитъци на моя пратеник, като си му рекъл: «Или ги вземай, или се махай.» Кой съм аз, та ще се държиш тъй надменно с мен? Не сме ли и двамата благородници?...

Кой от дилмунските търговци досега се е отнасял така непочтено с мен?“

Дилмун действително е съществувал за нашите духовни деди. И шумерските търговски съдове положително трябва да са били сред корабите, приставали пред вратите на погребания днес пристанищен град на Бахрейн, който е процъфтял именно в шумерската епоха. Това селище навярно бе „корабният дом“ на Енки, за който се споменава в поемата за Дилмун, освен ако някое друго пристанище със същата големина не бе зарито под пясъците на Бахрейн. Изглеждаше малко вероятно. И без това търговското пристанище бе твърде голямо за един толкова малък остров. Както говорят древните текстове и писмени плочки, „магури“ от Ур трябва да са фигурирали сред корабите, дошли тук да разменят месопотамска вълна и облекло срещу мед. Необходима е била оживена търговия, за да се поддържа благосъстоянието на островен град като този: цял лабиринт от развалини се простираше навътре в сушата от крайморската стена, с много улици и дворци.

От пръв поглед бе ясно, че градът е бил презастрояван. Също така бе очевидно, че най-изпипаната каменна зидария е създадена през по-ранен период, т.е. през Дилмунския период, когато са били направени погребалните могили. Върху старите градски зидове бяха издигнати по-нови, някои от които се отнасяха към асирийската епоха. В града имаше величествена вътрешна врата, известна на археолозите като Асирийска порта, която бе изградена от съвършено прилепнали, ломени камъни, а за праг ѝ служеше монолитен блок, по-голям от двойно легло, с цилиндрична вдлъбнатина в единия ъгъл, за закрепяне на колона.

Асирийците са прочути със своето каменоделство. Ала на Бахрейн майсторството им е надминато от техните дилмунски предшественици. Можеше ли това да означава, че обитателите на Дилмун са дошли от област, където се е ломял камък и където умението да се обработва този материал е било на по-високо равнище и с по-големи традиции, отколкото при асирийците? В древния свят наистина е имало такива области. Ала те далеч не са били ужасно много. Археолозите са специалисти по керамика и са в състояние със забележителна точност да установят културни влияния, като идентифицират глинени съдове, дори да са във вид на чирепи. Ала аз се съмнявам дали до ден днешен някой археолог се е опитвал да одяла каменен блок по подобие на останалите в Бахрейн от ранния

Дилмунски период. Ако бяха опитали, щяха да разберат (както аз разбрах), че не могат. Даже и с помощта на железни сечива. А жителите на Дилмун не са познавали желязото. С други думи, зидовете — дело на първите градостроители в Бахрейн — имат какво да ни кажат. Сред основателите на пристанището в Бахрейн е имало и зидари, обитатели на една от малкото области, където тайните на това крайно сложно за овладяване изкуство са били познати, дори всеизвестни.

Тръстиковите лодки и дяланият камък като че нямаха обща връзка помежду си и един моряк на тръстиков съд не би трябвало да проявява интерес към каменни градежи. В древно време обаче не е било така. Многогодишните ми проучвания показваха, че строителите на тръстиковите кораби често пъти са били свързани тъкмо с този вид зидария. Обикновено те са били хората, които са я правели.

Биби изглеждаше доста изненадан, когато коленичих на земята да разгледам абсолютно гладките и равни повърхности на откритите от него дилмунски зидове, както и техниката на градеж. Каменните блокове бяха одялани с прави ъгли, ала два еднакви нямаше, като някои бяха със закръглени ръбове, но всички бяха нагодени да пасват до съседните тъй точно, че помежду им не бе оставен ни най-малък процеп. Приятелите ми от „Тигрис“ се втренчиха в мен, сякаш бях някой Шърлок Холмз, залегнал да дири отпечатъци от пръсти или други следи, които биха ни указали кои са строителите на тия стени. Красиво обработените камъни бяха оформени и свързани по особен начин, който лека-полека взех да проумявам. Трябваше да обясня на моите озадачени спътници защо тези каменни зидове имат връзка с нашето пътуване и с плаването до този остров, извършено от древните им строители.

За всички беше ясно, че тази сложна и странна зидарска техника има за цел да олицетвори някаква естетическа или може би митично-религиозна традиция, без да е продиктувана от каквато и да е практическа потребност. През никой исторически период в Европа или в Далечния изток не са били градени зидове в подобен стил. Въпреки това този строителен похват се е разпространил през два океана, хем без изобщо да се измени. По най-очебиен начин той е следвал миграцията на хората, построили тръстиковите кораби.

За пръв път зърнах отблизо такива зидове сред лодкостроителите на най-самотното обитаемо кътче на земята — Великденския остров. Там незнайни майстори-зидари бяха приложили същата техника при

изграждането на някои от най-старите мегалитни култови тераси, на които са поставени гигантските статуи. После отново попаднах на тях сред южноамериканските строители на тръстикови съдове — хората, помогнали ни да построим „Ра II“ и „Тигрис“. Тук тази техника беше характерен белег, присъщ за мегалитните градежи, останали от прединките и инките в Перу, откъдето ние отплавахме с „Кон-Тики“ по вятъра покрай Великденския остров до Полинезия.

Следващата ми среща бе твърде изненадваща. Натъкнах се на познатата техника при огледа на гигантските храмови зидове в Ликсус на атлантическия бряг на Мароко. Преди да отплаваме за Америка с „Ра“, бях дошъл в Ликсус да видя местните тръстикови лодки; дотогава изобщо не бях чувал за тези внушителни останки. Предполагаше се, че са останки от финикийските колонизатори, заселили се по атлантическото крайбрежие от Картаген и Мала Азия. Ако действително бяха дело на финикийците, нищо чудно, че основателите на Ликсус са познавали тази техника. Те са я научили в Близкия изток — единствения район на света, където е била разпространена, с изключение на Великденския остров и владенията на инките. Най-изящните образци на мегалитна зидария в храмовете край големите египетски пирамиди са изработени по същия начин. И все пак истинският център, където това изкуство достига своя апогей, изглежда, е бил в земите на хетите. Хетите — тези изчезнали, забравени и наскоро преоткрити предшественици на финикийците — някога са населявали цялата област, свързваща Горна Месопотамия със Средиземно море.

И така дойдохме до същността на проблема. Хетите са наследили своите обичаи и вярвания и почти цялото си богатство от изкуства и занаяти от шумерите. Ала шумерите не са градели каменни стени, такива няма на територията, позната ни като Шумер.

Тогава как това строително умение е стигнало древния Бахрейн? Дали древните зидари на острова не са имали нещо общо с хетите или египтяните? Пълното отсъствие на каквито и да било каменни градежи в Шумер, където се е осъществявало общуването с Дилмун, като че представлява очебийна празнина в иначе последователната схема за разпространението на тази зидарска техника. Ала за това има убедително обяснение. Чисто и просто в Долна Месопотамия не е имало скали, а само плодоносна речна тиня и глина за печене на тухли.

Но ако се съди по глинените плочки, Ур и другите шумерски пристанища са поддържали търговски връзки както по море, така и по реки и щом скален материал е бил открит в горните части на Двуречието, месопотамците почнали да го ломят и обработват и в най-първите периоди на хетско-шумерското общуване сглобили каменните блокове чрез особената техника, която сега бе излязла на бял свят изпод пясъците на Бахрейн.

Липсата на камък в по-голямата част от Месопотамия принудила шумерите и техните приемници да градят зикурати (стъпаловидни пирамиди, съставени от милиони изпечени на слънце тухли). Една тухлена пирамида би била смайващо изключение за Египет, където почти всички пирамиди са построени от дялан камък, дори най-старата от тях, Сакара, която има стъпаловидна форма, също като месопотамските зикурати. Мнозина приемат това за основно различие, изключващо общ произход. Ала заключението им е прибързано. Никога не бях виждал по-майсторски шлифован камък от действително гигантските плочи в Ниневия с красиви флотилии от тръстикови съдове, издялани в релеф. Наблизо се намираще библейската местност Нимруд със своята колосална, вдигната от човека, могила, която представляваше разядените останки на някогашна пирамида, зарита сега в отломки от асирийски тухли. Никой не би помислил, че в тоя строеж е бил употребен дялан камък. Въпреки това скорошното разравяне на част от асирийския слой разкри голям участък от стара стена, изградена от едри дялани камъни. Археолозите изчисляват, че тази ориентирана по слънцето пирамида, със съвременна височина 43 метра, при построяването си може би е била с двайсетина метра по-висока. Във вътрешността ѝ бе открита празна сводеста камера с дължина 30 метра, широчина метър и осемдесет и височина три и шейсет. Река Тигър някога е текла край западната основа на пирамидата, която е опирала във висок шест метра пристан от грижливо шлифовани и прилепени един до друг варовикови блокове.

В първоначалния си вид Нимрудската пирамида наистина е била изградена от каменни блокове, също като египетските си посестрими. Ала се различава от тях. Пирамидите в Египет са построени от еднакви по размер блокове, за да се опрости работата. При Нимрудската пирамида не е така. А и докато оглеждах нейните блокове, установих, че са сглобени отново посредством техниката, чиито следи търсех, и

която сега ми се наби в очи веднага щом слязохме с Биби между освободените от пясъка дилмунски стени.

След като забеляза моя неочакван интерес към каменната зидария, Биби повторно ни отведе при една от колосалните могили в Али, навярно най-голямата от всички, не по-малка по размер, както ми се стори, от Нимрудската пирамида. Наистина височък хълм за изкачване. Обиколихме я и Биби ни спря отзад, където част от пласта натрошен варовик бе старателно изгребан, както бе и при пирамидата в Нимруд. Отдолу се показваше парче яка стена от дялани камъни. Блоковете изглеждаха еднакви по големина с египетските. Тия грамадни могили, забеляза Биби, някога са били своеобразни кръгли стъпаловидни пирамиди.

Никой не се и съмняваше, че могилите в Али първоначално трябва да са били построени като мавзолеи за починали царе. Гигантските гробници имаха такива внушителни размери и явно за строежа им е била необходима организирана работна ръка, а това от своя страна потвърждаваше, че в тях са погребани забележително могъщи монарси. Техният (на пирамидите) брой бе достатъчно малък, за да отговаря на смените се поколения владетели, докато обширното съседно гробище би могло да е предназначено за знатни люде с по-нисък ранг и въобще за всеки, който заслужава да бъде погребан до такива важни личности.

Като реех поглед над арабските покриви долу и околния посърнал, опален пейзаж, осеян навред с гробници, освен по посока на обезглавените финикови палми, почнах да гледам с други очи тъжната местност. Това трябва да бе Дилмун. Земята, за която шумерите са записали, че е била обител на техните първи родоначалници, домът на Зиусудра, почитания жрец-цар, комуто се отдава честта да е спечелил, благодарение на своя кораб, вечен живот за човечеството — героя, който по-късно е осиновен от вавилонци, асирийци и вероятно хети под името Уту-нипиштим. Знатната личност, която накрая намери място в ученията на юдеи, християни и мюсюлмани като Ной.

Каква чудата мисъл ме навести: ето, стоя тук върху върха на една исполинска погребална могила, издигнала снага навярно над земята на Ной. А може би в тази могила под краката ми беше погребан Зиусудра. Изглеждаше да е най-голямата от всички. Според шумерските текстове Зиусудра никога не е напускал Дилмун, сиреч Бахрейн. Неговите

потомци са били тези, които са се преселили в Шумер. Ако наистина е съществувал, би трябвало да е погребан в някоя от тия гигантски гробници. Кой би могъл да каже? Може би действително стоях върху гробницата на Ной.

Предположението ми не бе ни най-малко налудничаво. Не става въпрос за Ной. Ной е само друго лице на Зиусудра. Никой не е засядал тук с летящия си зоопарк. Докато Зиусудра е бил съвсем реална личност за шумерите по онова време. На борда на своя кораб той качил само домашни животни и техните кости от този ранен период са намерени както на Бахрейн, така и в Ур. Зиусудра никога не се е завърнал в родното си място Шурупак на река Ефрат, тъй че логично би било да почива в една от гробниците на Дилмун.

Би било лекомислено от наша страна да подценяваме днес древните шумери само защото са живели пет хиляди години преди нас, когато светът в по-голямата си част е бил населен с диваци. Шумерите не са били неграмотни. От тях ние сме се научили да пишем. Нито пък са били глупави. От тях ние сме получили колелото и сме овладели уменията да коваем метали, също да строим арки, да тъчем платове, да опваме ветрило, да засяваме нивите си и да печем хляба си. От тях сме взели нашите домашни животни. Те са измислили мерки за тежина, дължина, повърхнина и обем, а и инструменти за измерване. Те са сложили началото на истинската математика, правили са прецизни астрономически наблюдения, имали са представа за време, изобретили са календарна система и са държали сметка за родословието. Когато са споменавали Дилмун, Макан и Мелуха, шумерите са знаели къде се намират тия места; познавали са добре географията. Как иначе биха могли да узнаят накъде да тръгнат, за да открият мед, злато, адски камък, халцедон, алабастр и много, много други ценни за тях суровини, чужди във владенията им и все пак с дълбоки корени в тяхната материална култура? Историята за тях е била от огромно значение. Те са боготворели своите деди и съзнанието им е било съсредоточено върху събития и герои от миналото. Вековните царски хроники са представлявали свещени примери, с които начетените люде и духовенството са поучавали младите поколения. За нас Ной може да е легенда, но за тях Зиусудра е бил история. За нас Дилмун може да е картонен замък, но за тях е бил търговски център, отдалечен на трийсет двойни часа.

Пронизителният звук на един клаксон от чакащите долу коли ме върна от Дилмун в Бахрейн. Време бе да слизаме. Докато се спусках по стръмния варовиков хълм, закрил чудесните каменни зидове, аз се наслаждавах на величествените, сътворени от човека, възвишения наоколо. Този остров съхраняваше гробниците на шумерските предшественици. В по-широк смисъл, гробниците на нашите духовни деди. Дали това ще ни доближи поне с крачка до истината за зараждането на цивилизацията ни?

Почти с чувство на благоговение стъпих на земята и се отправих към колите през едно празно пространство, което трябва да е ставало свидетел на чудновати шествия. Оттук са пренасяли могъщи владетели на път към вечния им дом. Това поле навярно е наблюдавало погребалната церемония на един властен йерарх, с вкус към плавания по море, чиито морски подвизи, във все по-украсени версии, са преживели вековете, за да бъдат разказвани дори в моята ученическа класна стая. Корабът, който по-късно е станал „ковчег“, сигурно е бил „ма-гур“, пристанал на този бряг. Легендарната процесия от слизащи на брега животни вероятно се е състояла всичко на всичко от няколко крави, бик и малобройно стадо овце. Ожаднели след неколкодневния престой на борда, те са прегазили с протяжно блеене и мучене плитчините, отделящи широкия, як тръстиков кораб от брега, и са се запътили да търсят най-близкия водоем. Хора и животни оцелели тук, защото богът на почитания жрец-цар направил така, че студена сладка вода от далечните планини на материка да бликне от земята.

Ужасен, забелязах как неколцина производители на вар къртеха варовик в подножието на някои от гигантските могили. Докато всички араби от тази островна държава ходят в джамиите си да се молят и четат в Корана за своя прародител Ной, тия правоверни мюсюлмани добиваха вар, като оскверняваха с кирка и лопата един прословут древен мавзолей, който впрочем би могъл да се окаже бащиния гроб на Хам, Сим и Яфет.^[3]

Древните обитатели на Бахрейн са били религиозни хора. От безименното пристанище Биби ни поведе на запад покрай брега до една местност, известна под името Барбар. Тук неговата група беше попаднала на първата значителна находка: храм. И то много особен

храм. Открили го, като копаели за проба в най-ниското от цял наниз пясъчни възвишения, по-големи и от най-грамадните варовикови могили в Али. Любопитството им точно към това възвишение се разпалило, след като партньорът на Биби, датският професор Глоб, забелязал два колосални блока от обработен варовик да стърчат от склоновете му. Блоковете се оказали по три тона тежки и стояли върху основа от варовикови плочи. Две квадратни вдлъбнатини, издълбани в горния край на всеки от тях, навели археолозите на мисълта, че може да са били използвани като постаменти за масивни статуи. Залавяйки се да копаят навътре в широката могила и успоредно на издигнатата каменна площадка, те се натъкнали на стена, представляваща стъпало към друга тераса, по чиято плочеста настилка продължили, докато отпреде им се изпречило ново стъпало, водещо към по-висока тераса, по чийто каменен под стигнали до трета стена, която обграждала връхната част на постройката. Археолозите останали крайно удивени от това, че никъде по стените не забелязали никакъв отвор или култова ниша. Постройката представляваше монолитен и плътен висок градеж с правоъгълни очертания, който се издигаше на стъпала над земята подобно на шумерска пирамида-храм. Лицевите плочи на всяка от терасите бяха издялани от хубав дребнозърнест варовик и подредени в три редици, като грижливо бяха шлифовани, за да прилепнат без хоросан. Настилната на връхната площадка беше различна: състоеше се от каменни блокове, симетрично заострени, също като ледените парчета при строеж на ескимоско иглу, тъй че да се получи цилиндричен отвор в средата с приблизителен диаметър само метър и осемдесет.

Разкопките разкриха, че преди четири хиляди години равнището на земята, върху която лежеше постройката, трябва да е било с два и половина-три метра по-ниско. Тогава централният храм сигурно е бил много по-внушителен върху своята платформа над отвесните стъпаловидни стени, ориентирани по движението на слънцето. Когато археолозите открили стълбища и рампи, водещи към връхния храм, Биби разбрал, че е попаднал на религиозна постройка, която постепенно се очертавала като зикурат, стъпаловидна култова пирамида от Месопотамия.

Като имал пред вид шумерската легенда за потопа, Биби оценил колко значително е откритието на храм в Бахрейн с шумерски черти. Никъде в района на залива извън Месопотамия не били намерени

постройки, които да приличат на зикурат. При разкопаването на храма археолозите изровили голямо количество керамични чирепи, мъниста от адски камък, вази от алабастр, медни обръчи и листи мед, една медна фигурка на птица, една лята бича глава с инкрустирани очи и — окончателното доказателство за връзки с Шумер — една малка медна статуетка на гол мъж с големи кръгли очи и бръсната глава. Фигурката бе изваяна в особена поза на молба, характерна за изкуството в Месопотамия между 2500-та и 1800-та година пр.н.е. Една от вазите от алабастр по форма бе същата като разпространените в Месопотамия през последните векове на третото хилядолетие пр.н.е.

Вълнуващо бе да разгледаме този храм заедно с Биби и да чуем как прави връзка между него, далечните шумерски мореплавания и дилмунската търговия. Наистина на Бахрейн не бе процъфтяла никаква изолирана островна цивилизация. Впрочем стълбите водеха надолу по южната стена на ориентираната по слънцето постройка до някакъв дълбок изкоп в подножието ѝ. Там, под нивото на земята, имаше басейн, изидан околоръст подобно изба, и едва бяхме се спуснали до средата му, когато се улових да възкликвам на глас: „Следата!“

Отново бе пред очите ми, сега даже в още по-изпитан вариант, зидарията, по чиито дири бях. Каменни блокове с различни размери бяха подравнени под прави ъгли, сякаш са били отсечени с лазерен лъч. Някои бяха нарочно издадени малко напред, ала всички бяха шлайфани и полирани почти до блясък и без никаква спойка тъй плътно се прилепяха, че трудно помежду им би могло да се вмъкне острие на нож. В паметта ми ясно изплуваха култовите стени на Винапу от Великденския остров, както и цялата поредица зидове, от Винаке и Тиауанако до Ликсус и хетските стени в Богазкьой. Тук зидарията беше дълбоко под земята и бе във формата на басейн, служещ вероятно за съхраняване на светена вода, необходима за религиозните обреди в храма горе. И понеже строителите на храма едва ли случайно са попаднали на този извор, като са се хванали да копаят в подножието му, би трябвало да се допусне, че храмът е издигнат тук заради присъствието на извора. Това пък от своя страна ще означава, че великолепно сглобената стена на басейна датира от първоначалното застрояване на храма. Доказателства, че е изграждан повече от веднъж, можеха да се видят в самия храм; и тук както в погребания пристанищен град, някои от най-майсторски одяланите камъни в

презастроената постройка се оказваха вече използвани в по-стар период. Хората, които са ги обработвали трябва да са били моряци. За зидарите е било важно да имат избор на различни видове камък и да знаят къде да ги търсят, за да подберат най-подходящия.

— Чудесен варовик са употребявали наистина — подметнах към Биби.

— Да — отвърна той, — а такъв камък няма в Бахрейн. Сигурно са ходили да го ломят от Джида.

— Джида? — Предусещах нови данни за мореходна дейност.

— Джида е малко островче на около пет километра от северозападния край на Бахрейн.

— Проверил ли си за каменоломни? — попитах.

— Не. Предполага се, че има следи от стари кариери, но никого не пускат там, понеже Джида е затворът на Бахрейн.

Любопитството ми към този остров пламна, изпитвах неудържимо желание да ида там.

Намислих да се обърна направо към моя нов познат, приветливия министър на информацията, и да атакувам крепостта от всички възможни страни. Ала междувременно по-належащи проблеми чакаха разрешаване.

В Бахрейн бяхме пристигнали с голям пробив във вълнореза. Над водолинията почти нищо не се виждаше, но Герман излезе ужасен след гмуркането си под водата и ни съобщи, че в дупката имало място, колкото да се пъхне човек. Въжетата не бяха скъсани, висяха, както са си на примки, и вътрешните снопи бяха оголени. Трябваше да запълним отвора, иначе нищо не бе в състояние да предотврати непрекъснатото разнищване на тръстиката, додето накрай и целият кораб се разпадне.

С нас носехме малко резервна тръстика за дребни поправки, но за уплътняване на пробойната можехме да използваме и част от предпазните скари от берди. Ала пак нямаше да е достатъчно. Какво трябва да прибавим? Ако бяхме пъхнали дърво или някакъв друг твърд материал, нямаше да се получи добро сцепление с тръстиката и при бурно море „кръпката“ ни щеше да изпадне. Налагаше се да потърсим нещо по-подходящо сред оскъдната растителност, която все още зеленееше на острова.

Хрумна ми една идея и се залових да прегледам книгата на Биби, която бе част от библиотеката на „Тигрис“. Там авторът бе дал за

илюстрация скица на тръстикова лодка с платно и двойка кърмови гребла, наподобяваща лодките от Файлака. Ето пасажа, който търсех: „Тези лодки са дълги около три метра и половина, направени са от тръстикови снопи и се използват от бахрейнските рибари. Те плават добре, но не са, разбира се, водонепроницаеми (и затова на практика са салове). Подобни лодки от папирус са били разпространени в Египет преди четири хиляди години.“

Побързах към Биби. Само той от хората, с които бях разговарял, твърдеше, че в Бахрейн се среща друг вид плавателен съд освен танкери, яхти и моторници. Биби без колебание си спомни, че наистина е виждал лодката, за която говори в книгата си. Двамата потеглихме с автомобил навътре в сушата, преминахме край некрополи с десетки хиляди погребални могили, които за пръв път виждах, и стигнахме в малкото рибарско селце Малакия, разположено в близост до североизточния бряг на острова. Деца и жени със златни зъби и окичени целите в бижута излязоха, облечени в пъстри басми, от някакви ниски циментови къщички и посочиха едва забележимата пътека, водеща към морето. Биби си спомни, че преди няколко години тук е заварил колиби от плетени палмови клони, които са били далеч по-спретнати и здравословни на вид. За тези хора пластмасата и всички отпадъци на съвременния свят представляваха неочаквано имане, също както недоядената храна на боклука е пир за жужащите рояци мухи. Нашият местен шофьор ни увери, че тукашните жители са червиви от пари и основният им проблем е как да ги изхарчат. Оставихме колата на хубавото асфалтирано шосе, където не видяхме да се движат нито магарета, нито коне, и навлязохме в сенчеста палмова горичка със запуснати напоителни вади и орни ниви и сетне излязохме наново под жаркото слънце, огряло красив и дълъг плаж. До брега стояха закотвени няколко малки дау без мачти. А на белия пясък бе изтеглена една тръстикова лодчица от тип, отлично познат ми. Явно току-що беше извадена от водата и още бе мокра. Същевременно съзряхме един старец с бял тюрбан и кафеникава дреха, който след миг щеше да се изгуби между палмовите стволи с блестяща връзка риба в ръка. Повикахме го да се върне и той охотно се отправи към нас. С готовност отговори и на всичките ни въпроси, защото тръстиковата лодка бе негова, с нея ходеше за риба и сам я беше правил. Това беше неговото

„фарте“, само четирима души на острова знаели как да майсторят такива лодки.

Изработката беше професионална. Изящна симетрия и точност във всеки детайл. В същност лодката не бе изработена от тръстика, а от финия гръбнак на финикови листа. От този материал бяха направени и лодките на Файлака, където също нямаше тръстика, поне в днешно време. Освен обичайната обвръзка всяко стебло бе грижливо пришито към съседното, тъй че се получаваше поразяваща прилика с папурените лодки, които бях виждал сред индианците серис в Мексико. Папурът и палмовите листа несъмнено бяха прекалено твърди, липсваше им необходимата гъвкавост, за да бъдат пристегнати добре само с външна обвръзка. Навярно и плаваемостта им бе по-краткотрайна, отколкото на тръстиката. Попитах стареца. Не знаеше. Преди години често ходели с „фарте“ до Саудитска Арабия за два дни, но след плаване винаги изсушавали лодките на брега. Старецът не вярваше да издържат повече от седмица на вода. Може би и толкова нямало да изкарат в солени води. Сега той караше своето „фарте“ с гребла, но преди са употребявали ветрила и старецът очерта формата им на пясъка. Ветрилото арабинът нарече „шерà“. Беше абсолютно същото като трапецовидните платна на старите иракски дау, които днес съществуват само във вид на търговска марка върху опаковките за фурми. Практически то бе копие на древноегипетското косо ветрило. Теоретически нищо повече не бе необходимо, освен да се скоси правоъгълното ветрило, та да може една тръстикова ладия да лавира срещу вятъра.

Тръгнахме по плажа и скоро открихме още две лодки от типа „фарте“, изтеглени между палмите. Едната беше съвсем нова и по изработката си бе истински шедьовър. Види се тия плоскодънни съдове имаха основното предимство да пресичат безпрепятствено варовиковите плитчини и да достигат брега, докато другите лодки оставаха на котва далеч от сушата.

Като вървахме по плажа, погледът ми случайно падна върху едно подхвърляно от вълните палмово листо, което вдигнах просто защото ми хареса. Приличаше на разкошен бял цвят, понеже тънкият му гръбнак бе целият полепен с тебеширени на цвят, конусообразни молуски. Тъкмо показвах на Биби красивата си находка, когато ми просветна: държа в ръцете си безмълвно потвърждение, че тия палмови

стръкове не се разлагат чак толкова бързо в солена вода. Това листо бе съвсем здраво, сякаш току-що бе откъснато, а сигурно бе престояло в морето месеци, за да успеят молуските да се навъдят в изобилие по него.

Върнахме се на бегом при стария рибар. Той обеща идния петък да докара двеста такива листа при доковете „ASRY“, стига да пратим кола да го вземе. Лично щеше да поправи нашето голямо „фарте“.

Петък дойде, дойде и колата с големия товар от палмови листа. Ала без рибаря. Жена му каза на шофьора, че преди години друг някакъв чужденец идвал при мъжа ѝ и го помолил да му построи „фарте“. Докато рибарят правел лодката, чужденецът го снимал с кинокамера, ала щом рибарят привършил, чужденецът си тръгнал, като рекъл, че им подарява лодката. Затова повече лодки за чужденци старецът не правел.

Все пак рибарят бе пратил обещаните двеста листа, хем без да иска пари. А в крайна сметка нали тъкмо те ни трябваха най-вече. Карло се залови с поправката на водолинията, а Тору и Герман се гмурнаха отдолу. Всичката тръстика берди, от която можехме да се лишим, бе натъпкана в зейналата рана. После дългите и малко твърдички палмови листа бяха вмъкнати в клуповете и пришити по дилмунски едно към друго като броня. Наглед изсушените палмови листа удивително приличаха на папирус. Ала иначе те бяха по-тежки и по-корави. След като засегнатите спираловидни примки бяха изпълнени и стегнати дотолкова, че повече нито едно листо не би могло да се промуши, отпред бе прикрепена кръстовидна въжена мрежа за по-голяма сигурност. Сега „Тигрис“ изглеждаше тъй непокътнат, както при злополучното плаване към Файлака.

Имахме обаче още един проблем. Кхалифа, симпатичният млад арабин, когото министърът на информацията бе определил за наш помощник при пристигането ни, дойде на другата сутрин с обезкуражаващи новини. Целият в снежнобяло, освен лъскавите черни върхове на обувките, Кхалифа със своите изискани обноски на истински джентълмен приличаше на арабска кинозвезда; в същност той вече бе играл в някаква продукция на Уолт Дисни. Баща му — сърдечен старец — бе един от последните ловци на бисери в Бахрейн; появата на този занаят Биби отнасяше към Дилмунския период. Та този стар гмуркач бе казал, че днес на острова не е останал нито един шивач на

ветрила, а някогашните моряци на дау били толкова стари, че повече не се занимавали с мореплаване. Ако сме били отишли в Пакистан, вероятно щели сме да извадим по-голям късмет.

Невъзможно бе да продължим, преди да сме съшили частите на нашия грот. Освен това бяхме установили, че трябва да изпробваме ход с доста по-голямо ветрило, за да набираме необходимата за лавиране скорост. Щом Кхалифа донесе своите нерадостни вести, тутакси в главата ми назря луд план. Измъкнах нищожните си финанси от сандъка под дюшека и ги преброих. Едва щяха да стигнат да пратя Детлеф обратно до Германия с разпореното ветрило. Майсторът от Хамбург щеше да го съшие. Нали той го бе правил. Би могъл да изработи и нужното ни голямо платно за дау, което се бях надявал да ушием в Ирак. Нормън, нашият авторитет по ветроходство, настояваше това ветрило да бъде с размерите, препоръчани от пробата в Саутхамптънския университет. Само тогава бихме сполучили истински да оценим нашия кораб. Дадох на Нормън пълен картбланш да измисли ветрилото, докато ние с Биби разглеждахме дилмунските археологически находки. С Нормън работеха Детлеф и двама стари ловци на бисери, бивши моряци на дау, които Кхалифа бе довел за съвет.

После Детлеф замина и ние останахме още три седмици в Бахрейн, додето чакахме да се върне. Повдиган от прилива и спускан от отлива, „Тигрис“ стоеше до високата стена на бетонния пристан. Даже се клатушкахме доста свирепо, понеже пристанът за танкери не бе защитен. Емирът на Бахрейн и официални пратеници от всички арабски държави тържествено откриха най-големия сух док на света, като за случая някакъв супертанкер се насочи към един шлюз, отдалечен само на метри от нашия борд. Моряците на „Тексакоу джъпан“, съд с водоизместимост 325 000 тона, с почуда заничаха към „Тигрис“ от надвисналата палуба. Тия съвременни мореплаватели поклащаха смаяно глава на намерението ни да навлезем в Индийския океан с подобна купа слама, ала на мен пък ми се зави свят и ме хвана страх, докато се катерехме по безкрайната стълба, спусната по чудовищната стоманена стена на техния голям колкото остров танкер.

И в Бахрейн към нас се отнасяха така приятелски, както и в Ирак, въпреки че ръководителите на тия две арабски държави не се погаждаха. Представляваха противоречиви политически системи. От

деня, когато научих за затворническия остров, все мислех как да се добера дотам. Герман забеляза, че да влезеш в такова място обикновено не е трудно, въпросът е как ще излезеш. Той бе измислил цял наръчник от незаконни способности за проникване на острова, всеки съобразен с това, колко време ще престоя там.

Междувременно министърът на образованието шейх Абдулазиз Ал-Кхалифа даде за експедицията една незабравима вечеря с арабски ястия. А престолонаследникът на Бахрейн, синът на емира, шейх Хамад, ни покани двамата с Биби в двореца и ми подари абаносов бастун с дръжка от чисто злато, който според Биби бе съвременен заместител на бойния меч, даряван някога от арабските владетели. Настъпи последният ден до завръщането на Детлеф и ето че получих чудесна вест. Управителят на затвора в Джида майор Смит лично щеше да ме вземе на другата сутрин с полицейска лодка от пристана в селцето Будайя, разположено на северозападното крайбрежие. Кхалифа щеше да ме заведе дотам. За жалост Биби вече бе отлетял обратно за Европа. Беше ми разрешено да взема със себе си двама от моите хора, при условие че бъдат одобрени: не бе позволено да ме придружи съветският участник в експедицията. Предложих да дойдат Норис, кинооператорът ми от САЩ, и Карло, фотографът ми от Италия. Бе прието.

Майор Смит, широкоплещест полицейски служител и бивш наемен британски войник с дългогодишна служба в колониалната армия, бе точен на уговореното място и ни очакваше. Полицейската му моторница бе вързана за малкия пристан наред с няколко съвременни лодки от изкуствена материя и овехтели дау, някои от които бяха истински развалини. Любезният англичанин се извини, че ни е вдигнал от сън толкова рано, но трябваше да стигнем Джида преди началото на отлива.

През първия четвърт час от пътуването хоризонтът бе пуст, после пред нас постепенно наедря някакво прекрасно, обрасло в палми, островче с една единствена, но доста внушителна постройка на брега. Остров Ум-ал-Сабан, поясни майорът. Целият бил собственост на емирския син шейх Хамад; на него имало един сладък кладенец, като тия, дето бяхме срещали на Бахрейн.

После в кръгозора ни се появи Джида. Високи крайбрежни скали. По белия си цвят приличаха на скалите край Дувър, а зад тях се

виждаше само една малка къща — на майора. Водата сигурно бе плитка доста преди да пристигнем в края на един дълъг и груб каменен пристан. Вдясно от пристана започваше стръмен склон. Вляво имаше само финикови палми, пред тях стърчаха няколко масивни канари, които сякаш бяха останки от вдаден в морето нос, взривен от човешка ръка.

Приблжих се да разгледам повърхността на тия отломки. Наистина човек ги бе разкъртил. Отдавна. Но не достатъчно отдавна, за да представляват реликви на каменоломството през бронзовата епоха. Върху един добре заслонен навес открих арабски надпис, изчукан в скалата. Повиках Кхалифа и той запревежда: „През месец «шах’бан» в лето 978-о скали са ломени от достопочтения Махмуд Сар Али, да се подновят кулите на Бахрейнската крепост.“

Обърната по християнски календар, тази дата ще означава 1556 г., сиреч трийсет и пет години след като португалците са завзели Бахрейн. Очевидно този достопочтен арабин е помагал на завоевателите да изградят наново арабския форт над погребания дилмунски град. За късмет нито той, нито неговите работодатели се бяха усъмнили, че цял град от дялан камък лежи зарит в подножието на крепостта.

Повече нищо интересно явно нямаше при взривените скални блокове и майор Смит каза, че сега ще ни покаже други любопитни неща. Не останахме излъгани. Искрено съжалявах, че Биби не е с нас. Водени от майора, тръгнахме навътре в сушата по една хубаво утъпкана пътека и не след дълго почнахме да срещаме умълчани затворници, които вежливо ни поздравяваха. Види се, те можеха свободно да кръстосват острова без други пазачи освен акулите, плуващи край обширните плитчини около Джида. Майор Смит ни преведе край дома си, който изглеждаше пуст, и оттам се изкачихме на варовиковото плато, което заемаше по-голямата част от острова, макар да бе дълго едва миля и широко значително по-малко. Човек добиваше впечатление, че голяма част от него е била разбита и отнесена от някогашните каменоломци.

Направо ни бе трудно да повярваме на доказателствата, свидетелстващи за големия размах на древното каменоделство тук. На някои места следите очевидно бяха оставени от португалците или наетите от тях араби, за които вече научихме от надписа при пристана. Ала твърде лесно тия каменоломни можеха да се разграничат от

останалите, които преобладаваха на острова. Каменоломните от португалско време се отличаваха с големи гладки петна, оцветени и днес, след повече от четиристотин години, в светъл жълтосив цвят, като тук-там се забелязваха следи от дълбаните за барута дупки. Ала над тия каменоломни и навред около тях имаше други, които можеха да се открият кажи-речи във всяко кътче на островните възвишения и на крайбрежните скали. Трудно бе да се намери местност, където да няма изсечени в древни времена тераси, валози, ниши и стъпала, чиято повърхност бе толкова потъмняла, че не се различаваше от естествения цвят на скалата; а пък ръбовете и ъглите им съвсем бяха изветрели и загладени. В преобладаващите на острова каменоломни незапознатият с експлозивни каменоделец е къртел своите каменни блокове, като е разбивал дълбоки улеи зад тях. Затова никога не се случвало две парчета да бъдат еднакви. Повечето не са били по-едри от камъка, който четирима души с пръти биха могли да отнесат до брега, ала някои са били наистина гигантски, ако съдим по празнините, откъдето са били отломени, и по някои недооткъртени блокове, останали в каменоломните. На три-четири места срещнахме чудати образувания с неясно предназначение, които приличаха на вкаменени кирпичени колиби или кубистични скулптури. В северозападната част на платото цялата скална маса бе разчистена, та бе се освободило удобно място, където бе построено оградено селище от затворнически бараки. Цялата област беше осеяна с изветрели сипеи от каменоломни останки, които тук-там бяха струпани на големи купчини, напомнящи погребални могили. В средата на целия този застлан с дъвен чакъл район подобно на самотна кула се издигаше четвъртит скалист зъб. Сякаш нарочно бе оставен там, за да подчертава какво количество камък е било разломено навсякъде около него.

Познавах твърде добре праисторическите каменоломни. На Великденския остров бях прекарал месеци сред тях, бях проучвал и кариерите, останали в Перу и Боливия от времето преди епохата на инките. Бях посещавал и каменоломните, откъдето са били добивани най-грамадните единични блокове, предназначени за египетските, финикийските и хетските каменоградители. Твърдят като кокал варовик на Джида не е бил ломен от никакви непосветени люде, а от професионалисти, принадлежащи към знаменития дъвен род на истинските каменоделци. Навред се забелязваха следи от невероятно

умела дейност, ала и помен нямаше от строежи; големи части от острова бяха буквално отнесени, и то не само от каменоломните, ами и от брега. Толкова много скала беше разкътрена, че по количество далеч надвишаваше общата маса на каменните блокове, вложени в градежите, открити досега в Бахрейн. Изкушаващо бе да се пророкува, че още постройки има да бъдат изровени изпод пясъците на Дилмун. За подобни предположения имаше и друга причина: досега не бяха намерени никакви колони в разкопаните дилмунски дворци и храмове, а колонадите от кръгли каменни стълбове в древността са били разпространени от Египет до Месопотамия. Сред нишите в каменоломните на Джида можеха да се забележат обли вдлъбнатини — следи от ломенето на цилиндрични блокове, които човек трудно би успял да обгърне с двете си ръце. Камъни с такава форма не са намирани в разкритите строежи на Бахрейн. Едва ли биха могли да се използват за нещо друго освен за части на колони.

Повечето от затворниците, които срещнахме, минаваха на разстояние, сякаш не ни забелязваха. Неколцина се приближиха и ни заразглеждаха с ококорени очи, все едно им бе приятно да посрещат гости на острова. Някои дори се усмихваха широко. Майорът обясни, че мнозина от затворниците са опасни фанатици, настроени срещу правителството. Навярно те не бяха сред хората, които се разхождаха свободни. Когато седнахме край каменоделските ниши да обядваме на открито, един приятелски предразположен затворник дойде при нас с кана чай с мляко. Единственото домашно животно, което видяхме на острова, бе едно бяло муле. Затова пък безброй котки дебнеха на всяка крачка, според майора поне четиристотин екземпляра живееха на воля сред скалите. Никога обаче не бях виждал толкова много корморани на едно място, както тук. Подредени в стройни ята, те бяха в състояние да засенчат слънцето, когато отлитаха или приближаваха сушата.

Южната част на Джида толкова рязко се отличаваше от останалия пейзаж на острова, че аз взех да се питам дали древният човек не е виновен за това. Варовиковите скали тук неочаквано се снишаваха почти до равнището на бреговата ивица и вече не бяха оголени, а покрити с плодonoсен чернозем. Виждаха се финикови палми и няколко вида декоративни дървета, а между стеблата им бяха засадени цели зеленчукови градини, избуяли и пищни. Те бяха необикновено спретнати и добре поддържани и човек бе готов да помисли, че

владетелите на Бахрейн ненавиждат градинарите и най-способните изпращат на заточение тук. В средата на местността имаше широк естествен кладенец, пълен с леденостудена кристална вода, която извираше с такъв дебит, че ние трябваше да отскочим встрани, за да не бъдем опръскани, когато гордият със своя извор майор успя някак да хване струята в един градинарски маркуч.

Не е за чудене защо шумерите, посещаващи Дилмун, са смятали, че там има две морета — над сладководното било соленото. Впрочем Бахрейн буквално значи „две морета“. Остров Джида и мъничкият Ум-ал-Сабан във всяко отношение представляваха сателити на Бахрейн, дори се забелязваха от най-високите му скали. Раят на Ной и древните шумери бе ад за съвременните бахрейнци, които биваха заточвани на същия този къс дялан камък. Ако бях на мястото на емира, щях да превърна Джида в своя резиденция, а затворниците щях да пратя на петролните полета в Бахрейн. Карло и Норис май бяха съгласни с мен.

Майор Смит видимо бе поласкан от нашето любопитство към всичко, каквото би могъл да ни покаже, ала когато призна, че се чувства малко самотен, никой от нас не му завидя на закътаното зелено убежище. От дълги години неговият живот по нищо не се отличаваше от съществуването на затворниците му, с изключение на хубавата униформа, която носеше, и самотата. Затворниците поне си правеха компания. Като че се извиняваше колкото на нас, толкова и на себе си, когато времето го принуди да ни поведе обратно към пристана. Приливът настъпваше отново. Полицейската лодка трябваше да дойде до пристана и да ни върне в свободния свят, преди соленото море да се е отдръпнало от Джида повторно.

Като се отдалечавахме от брега, майор Смит стоеше сам на пристана като статуя и не мръдна оттам, додето не го изгубихме от поглед. Пустотата сякаш бе осезаема и във времето, и в пространството. Зад гърба му се намираше скалата с писменото послание на някакъв арабин, живял преди четири столетия. А навред около него бе осеяно с празни ниши, изоставени от дилмунските работници преди четири хиляди години.

Жителите на Дилмун сигурно са превозвали тежките каменни блокове от Джида със здрави, устойчиви и плоскодънни съдове, независимо дали са ги наричали „фарте“, както им казват днешните араби, или „ма-гур“ — шумерското название от времето, когато

каменоломните са действували. Освен това те положително не са разтоварвали грамадните късове камък на най-близкия до Джида бахрейнски бряг, където ние слязохме от полицейската моторница. Излишно е било да влачат градивните си материали по суша до мястото на градежа, когато плаващият с ветрило или гребла кораб е бил в състояние да пренесе тежкия товар точно до онзи участък от брега, където е потребен камък. Приливите и отливите в плитчините сякаш са дарени от бога на морето тъкмо за тази цел. При прилив плавателните съдове лесно достигат Джида и щом водата се отдръпне, се приземяват. Застанал стабилно на скалистото дъно, широкият тръстиков кораб ще бъде тъй непоклатим при товарене, както каруца с четири колела на суша. При идването на следващия прилив корабът ще бъде готов за отплаване и дори навярно би могъл да стигне до Бахрейн със същия прилив, приготвен за разтоварване веднага щом водата се оттегли. Нищо чудно, че тези древни люде са строели храмове в знак на благодарност към боговете на природата.

Тъкмо се прибрахме от Джида и ето че Детлеф се завърна от мисията си в Хамбург. Развихме двете платна на пристана, та да може Рашад да изрисува емблемата от слънце, изгряващо иззад стъпаловиден зикурат. Този символ сега ни се струваше още по-удачен, понеже видяхме, че стъпаловидни постройки са градили и морските боготворители на Слънцето от Дилмун. Истинско облекчение изпитахме, като разгърнахме (най-сетне отново цяло!) нашето основно ветрило, малко и удобно за манипулиране. Ала към новия платнен колос почувствувах инстинктивна неприязън, докато всинца се дивехме на размерите му. Дори Нормън и Детлеф взеха да се почесват зад врата, додето Рашад рисуваше гигантската пирамида.

25 декември: посрещаме Коледа сред един мюсюлмански свят и независимо от вероизповеданията на единайсетчленния екипаж, всички заедно отпразнувахме тържествено празника на брега. Рано на другата сутрин се заловихме да подготвим „Тигрис“ за отплаване от Дилмун и, надяхахме се, от Шумерския залив. Преди пристигането на грамадното платно двамата с Нормън едва съумяхме да разрешим друг голям проблем: трябваше да приготвим дълга рея за ветрилото. Кхалифа ни упъти да търсим материал сред буквално стотиците мачти и реи за дау, захвърлени по пристаните и складовете на Бахрейн. Времето си минаваше, а ние все не можехме да изберем подходящо дърво,

останките от дау бяха или прекалено къси, или много криви, или твърде разядени от червени и изгнили. В последния момент Кхалифа ни доведе някакъв дърводелец, който помогна да снадим два доста здрави гика, та да се получи дванайсетметровата рея, която бе необходима за новото ветрило.

Рашад съобщи, че боята на рисунката му е изсъхнала, и ние привързахме новото ветрило към новата рея — бяхме готови да потеглим веднага щом успеем да качим това важно нововъведение на борда. След като платното бе увито около дървото, трябваше единайсет души да се напънат, за да го вдигнат от земята. Моят скептицизъм прерасна в открито неодобрение. Това чудо тежеше като слон. Лека полека взе да ми става ясно, че сме се сдобили с истински бял слон.

— Това е лудост! — викнах на Нормън. — Ще ни строши мачтата.

Нормън обърса потното си чело. Клетият, отново бе повален от необяснима треска и пети ден подред лежеше болен. И той призна, че ветрилото е прекалено тежко. Беше наредил на Детлеф да поръча възможно най-дебелото памучно платно, с което разполагаха хамбургските шивачи на ветрила, ала никога не бе допускал, че могат да имат чак толкова дебело нещо. Как да е съумяхме да се доберем с товара си до края на пристана, успоредно на „Тигрис“ долу.

— Е, и как ще го качим на борда?

— По дължина.

— А как, по дяволите, ще мине през всичките задни ванти?

За мое удивление Нормън само почеса русата си глава. Повече не ми бе необходимо, за да разбера, че наистина сме се сдобили със слон. И то едричък. Нормън, който винаги е бил педантично прецизен и предвидлив при проектирането на каквото и да било, беше измислил платно, което щеше да накара Саутхамптънския университет да падне от възторг. Ала нито на мен, нито на него бе ясно как ще го качим на борда. Докато стояхме там в редица, предложения заваляха отляво и отдясно, а дори и от зяпачите зад нас. Можели сме да минем зад вантите, като промушим единия край откъм кърмата. Не, не трябвало оттам, ами откъм носа. И така не струва, по-добре щяло да бъде да освободим всички ванти откъм левия борд и да прекараме реята с ветрилото, додето някой крепи мачтата. Можели сме да я поставим

отстрани, покрай вантите. Въобще можехме много неща. Ала с това неповратливо чудовище щяхме да берем зор в морето.

Чувствувах, че наистина губя самообладание. Положението беше ужасно нелепо. Тъкмо се канех да дам воля на гнева си и да надвикам цялата гюрултия, когато в миг всички придобиха богоугодно изражение и понижиха глас. Не пристигаше емирът на Бахрейн, а Норис с „бебето“ си. Беше прехвърлил своя участък от товара в ръцете на Кхалифа, за да изтича да донесе звукозаписната си камера.

Тутакси взех категорично решение:

— Оставяме тоя слон на брега. Ще отплаваме без него. Сигурно ще успеем да го качим на борда тук, в пристанището, но как, дявол да го вземе, ще се оправяме при буря, в открито море!? Мачтата ще стане на трески, преди още да сме му измислили място на палубата. Всички на борда! Тръгваме!

[1] Проучвания по ориенталистика, издавани от Финландското дружество по ориенталистика (от лат.). Б.пр. ↑

[2] Урук според Библията. Б.пр. ↑

[3] Синове на Ной. Б.пр. ↑

6. ОВЛАДЯВАМЕ „ТИГРИС“

Изопнахме нашето добро старо ветрило сред митичните води на Дилмун и изпитахме чувство, като да сме разперили крила, зареяни волно в простора. Вълнорезът ни отново бе неуязвим, подобно на птича гръд — с всяко перо на мястото си. Ветрилото улавяше отлично вятъра, който ни носеше на плещите си — вълнуващо усещане, познато само на пернатите, планерите и ветроходите. Плаването ни на влекало приличаше на возене в камион със спукани гуми по разкопан път. Сега обаче сякаш не докосвахме меките вълни, готови да полетим, както се вдига от морето месецът-кораб — в шумерски стил.

Беше приятно. Истинско удоволствие. Нормън забрави за треската си и грейна от радост. Хванали по един румпел, стояхме от двете страни на кърмовата платформа, въртахме дългите скосени гребла за управление и със задоволство се убеждавахме, че засега „Тигрис“ изпълнява превъзходно маневрите.

На борда бяхме единайсет свободни мъже — свободни, доколкото е възможно човек да бъде свободен. Бяхме волни като чайките, които ни придружаваха. Подобно на тях и ние нямахме предопределен маршрут. Никой никъде не ни очакваше. Не бяхме задължени да се отбиваме в някое пристанище, нито пък трябваше товар някому да занесем. Свободни бяхме, ако не се смята една малка подробност. За разлика от чайките, които не знаят граници, нашата свобода завършваше там, където започва сушата. Необходимо бе да се измъкнем от този залив, за да си осигурим безграничната волност на необятния океан. Ала изходът на залива представляваше същински иглени уши. Щяхме ли да съумеем да ги уцелим?

Отдавна зимният вятър бе задухал, откъдето трябва, и сега вееше с пълна сила от север. Идеален вятър да плаваш с тръстикова ладия от Ирак за Бахрейн. Ала след Бахрейн целият залив прави завой под прав ъгъл, та се налагаше да държим курс запад-северозапад, за да се проверем през „иглените уши“ в открития океан. Трудно можехме да очакваме, че до изхода на залива ще ни съпровожда попътен вятър. И

днес, както е било в шумерски времена, тази отсечка изискваше изкусна навигация.

Погледнат, в точните му очертания, на глобус, а не на карта, заливът по размер е равен на Британския остров и прилича на стомах: с по един-единствен вход и изход. Бяхме влезли през гърлото, спускайки се по Шат-ал-Араб в единия край и сега напредвахме към тесния като черво Ормузки проток в другия край. Тъкмо там Арабският полуостров изтънява в дълга кама, в посока от юг към север, която би опряла в изпъкналия търбух на Азия отвъд протока, ако не беше иранският бряг, който е силно вдлъбнат точно пред острието на камата, като по този начин се създава крайно извитият и опасен проход между обградения от суша залив и океана отвъд.

Ала докато порехме весело вълните напред, трезво си дадохме сметка, че трудността не се състои само в навигацията срещу главното направление на вятъра през тесен проток, обточен със скали и осеян с островчета. Ормузкия проток е прословут със своя невероятно оживен морски трафик: танкери и търговски кораби от целия свят непрекъснато сноват в двете посоки, като превръщат прохода в изключително рискован участък за малките ветроходи. С основание или не вече бяхме предупредени, че Ормузкия проток представлява най-натовареният морски път в света, а на нашата пилотска карта той бе изобразен като истинска водна автострада с две платна — съответно за влизане и излизане. Всичко това бе добре дошло за гигантските кораби, които се носеха с пълна пара, снабдени с радар и автоматично управление, ала очевидно за сигурността на по-малките дървени или тръстикови съдове не бе помислено достатъчно. Капитанът на един норвежки супертанкер ми разказа как веднъж, когато корабът му тъкмо навлизал в Ормузкия проток, при обиколката си по палубата вахтеният открил едно ветрило дау да виси на вълнореза. Никой не бил видял самото дау; дори не разбрали какво е сполетяло екипажа му.

С Кхалифа за преводач двамата с Нормън неколкратно бяхме обикаляли из пристаните за малотонажни съдове в Манама и разговаряхме с не един собственик на моторно дау. Малки кораби често идваха от Оман да товарят бутилирана вода и други стоки от Бахрейн и един от капитаните ни обясни, че съществува тесен ръкав, отделен от трафика в Ормузкия проток чрез низ скали, по който те винаги минавали, за да избягнат пътя на бързите модерни кораби. Капитанът се

съгласи да ни преведе през въпросния проход, като следваме дирята на неговото дау. Излишно бе да проявяваме самонадеяност, когато имаше всички основания да бъдем предпазливи, и затова, щом опнахме ветрило извън рейда на Бахрейн, една стара и доста поочукана от природните стихии гемия без мачта пое пред нас на разстояние, колкото да се чуваме. Нейният чернокож капитан Саид Абдула приличаше повече на африканец, нежели на арабин, макар че бе родом от султаната Оман. В последния момент четирима души от екипажа на корабчето бяха дезертирали; сигурно са предчувствували какво ги очаква. Все пак на борда останаха четирима моряци, желаещи да се завърнат в Оман. Единият от тях бе африканец суахили, двама бяха от Северен Йемен, а четвъртият бе сънародник на капитана от Оман. Рашад с охота се присъедини към тази разнородна група в ролята на преводач и свързка между двата кораба, които, общо взето, бяха еднакви по размер.

Саид притежаваше компас, но не и карта. За наша изненада не се насочи право към целта: Ормузкия проток. Курсът, който пое, явно бе в съгласие с някаква стара традиция, понеже бе следван от всички дау. Щом подминахме ляво на борд едно ниско островче от бял пясък и Бахрейн със своите танкери потъна зад нас, нашият пилот се отправи към края на Катарския полуостров, друга издължена, но тъпа кама, вдадена в залива по посока север. Доста мудно се бяхме измъкнали от доковете „ASRY“ и сега Рашад извика, че капитан Саид настоявал да побърза, за да обходим Катар преди падането на мрака. Нормън направи справка с мореходния наръчник за Персийския залив, след което добре разбрахме на какво се дължи желанието на Саид да се отдалечи от тия брегове. Прочетохме следното: „Всички селища по северозападното крайбрежие на Катар през 1951 г. бяха напуснати от жителите им и сега са в развалини, след като през последните години бяха подложени на грабежи; рибари понякога лагеруват временно сред останките.“

Достигнахме северозападния бряг на Катар тъкмо по залез и скоро падна нощта. Брегът хич и не изглеждаше безлюден. Откъм десния борд забелязахме няколко светлини по сушата и преめждията от Файлака възкръснаха тоз миг в съзнанието ни. Капитан Саид напредваше със скорост четири възла, но най-доброто, което ние успяхме да постигнем при курс на изток със северен вятър, бе два възла, затова той настоя да ни вземе на влекало. За късмет обаче

буксирният му кабел се скъса и когато капитанът дойде отново да ни върже, аз отказах. Опасностите, свързани с влекалото на този небрежен човек, за нас бяха по-големи от „заплахата Катар“, която бе твърде далечна. Саид се разгневи, и Рашад се оказа между чук и наковалня в последвалата размяна на ядни послания от двете страни. Посред разправията някаква огромна морска птица с дълъг, извит в края клюн кацна при нас и предизвика суматоха, додето накрая се успокои в ръцете на Карло; по-късно, през нощта, тя отлетя от „Тигрис“ и изчезна в мрака. Малко след това един голям ястреб се появи в светлината на газения фенер при кърмата и продължи да кръжи тъй ниско над главите на кърмчиите, че успяхме да различим дори ноздрите в извития му клюн. Сетне и той се изгуби. Луната бе пълна, небето — ведро; чудесно бе да плаваме на воля. Ала севернякът бръснеше хапливо, затова, щом дауто-пилот набра скорост и ни остави сами с вятъра и естествения ритъм на вълните, на всеки му се прииска да се мушне под топлото одеяло.

Саид ни бе посъветвал от Рас Ракан, най-северната точка на Катарския полуостров, да се насочим към остров Халул, който би трябвало да се отличава с висок бряг и фарова кула. Дълбоко спях, когато рулевите на вахта ме събудиха. Светлините на Катар бяха изчезнали, ала край нас отново се мержелееше силуетът на познатото ни дау и Рашад съобщи, че капитан Саид държал на всяка цена да ни вземе на влекало. Останах изненадан, но категорично отказах, след като кърмчиите потвърдиха, че следват точно курса, посочен от Саид. После обаче научихме, че предложеното влекало не ще ползва нас. Морето бе твърде бурно и старото дау можеше да загази, понеже вече се бе появила пробойна в борда му и екипажът непрекъснато изпомпваше вода. Двигателят му не бе в състояние да поддържа толкова малка скорост, с каквата плавахме ние, а пък ако останеше да кръжи около нас, големите вълни щяха да го направят на трески. Вземеше ли ни на влекало обаче, ние щяхме да натежим, гемията нямаше да бъде подмятана така безмилостно и моторът ѝ щеше да заработи с исканата от нас скорост. Капитан Саид заяви, че няма да продължи по-нататък, ако не ни вземе на влекало.

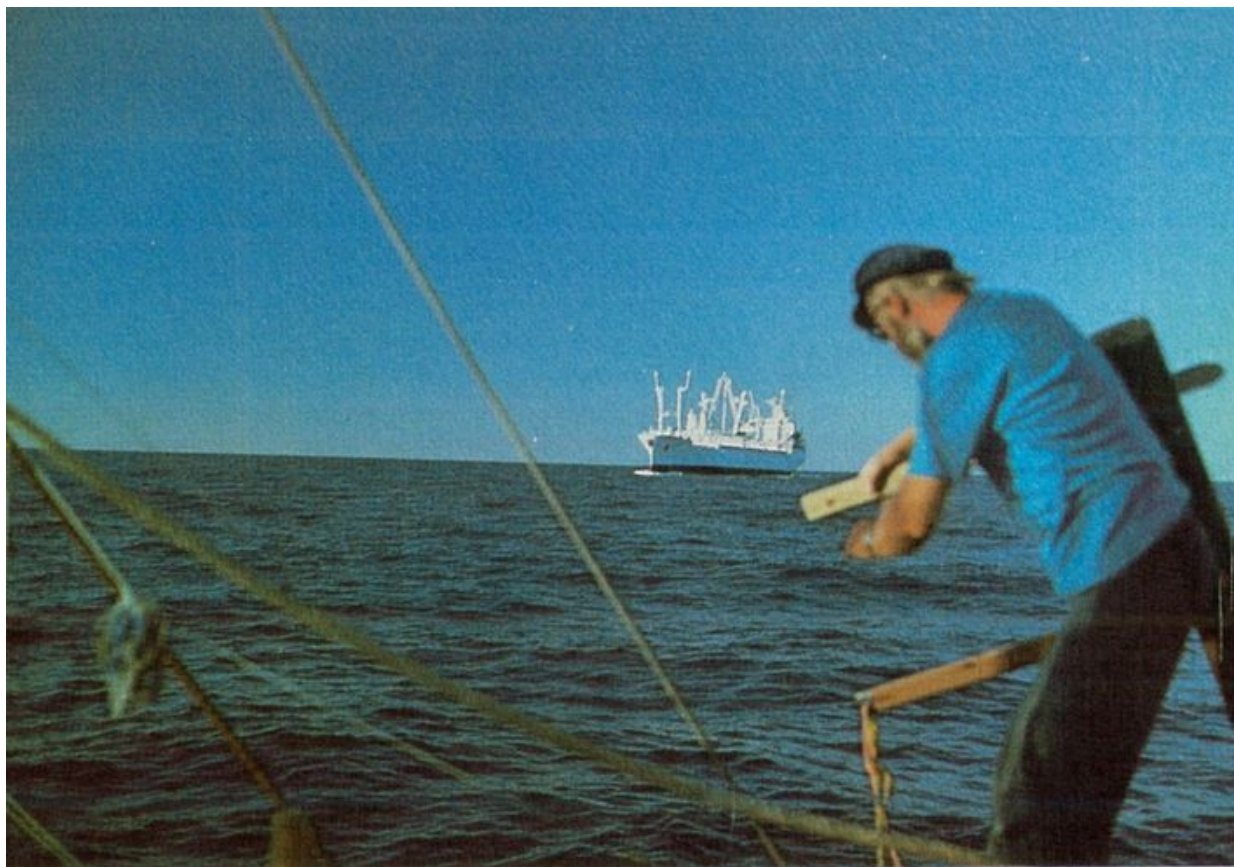
Получи се абсурдно положение. Сега, когато най-сетне бяхме способни да плаваме, както желаем, нашият пилот беше отчаян, загдето не му позволяваме да ни закачи на влекало. За да спечелим време,

поисках един час да размисля. Саид неохотно се съгласи и корабчето му изчезна в мрака. При последния разговор с Рашад нашият посредник предложи да изпратим гемията обратно в Бахрейн, а ние да продължим сами. Мнозина на борда бяха на същото мнение, но Карло и Юри бяха единомудни с мен, че докато не напуснем тия смутни води с всичките им препятствия, оживен трафик, променливи ветрове и приливно-отливни течения, по-добре ще бъде да задържим дауто като предпазна мярка.

Час по-късно гемията се върна, сега капитан Саид бе станал кротък като агне. Призна, че е нает от нас на служба и ще изпълнява всичко, каквото наредим. Ала бихме ли били така любезни да му съобщим координатите си и приблизителния час на пристигане край остров Халул, понеже съвсем загубил представа за местоположението си вследствие на постоянното кръжене наоколо. Под лунните лъчи не бе трудно да забележим колко лошо гемията се клатушка и Рашад сподели, че в сравнение с люлката, на която бе се качил, „Тигрис“ приличал на непокатим пристан. Помпата на нашия пилот работеше непрекъснато. Спасителната лодка на борда му имаше по-съсипан вид и от самото дау и Рашад настоя да приключи с посредническата си мисия. Явно бе като бял ден, че Саид ще се чувства в по-голяма безопасност, ако нашата здрава тръстикова ладия бъде привързана за кърмата му, но страхувайки се да не го отпратим да се връща сам в Бахрейн, накрая прие да спази първоначалната ни уговорка. Възторжени продължихме плаването самостоятелно.

С изключение на няколко дървени сандъка и разни други отломки, морето се оказа изненадващо чисто; очаквах далеч по-плачевна гледка в залива. Не бяхме виждали гемията вече от часове, когато рано следобед същия ден ХП извика от кърмовата площадка, че забелязал странна бяла кутия да се носи точно срещу носа на ладията. Миг по-късно яростен удар разтърси целия корпус. ХП напълно загуби контрол върху управлението и „Тигрис“ се изви на траверс, докато ветрилото и дългите изхлузили се примки на вантите заплюяха и обсипаха с удари всички и всичко. В последвалите секунди на хаос корабът ни замръзна на мястото си: сякаш бяхме попаднали в някаква гигантска рибарска мрежа насред морето. В същност тъкмо това се бе случило. Установихме, че дебело найлоново въже с червен цвят, подобно на морска змия, ни бе обградило от всички страни, докато бялата кутия

лека-полека се отдалечи и сетне потъна под вълните. Сега съзряхме и други такива кутии да се подмятат нагоре-надолу из морето. Мрежата, която държаха, изобщо не видяхме. С бързината на Тарзан Детлеф скочи отстрани на борда, издаде се над водата, увиснал на вантите, и с ловджийския си нож преряза дебелото въже, което ни държеше в плен и заплашваше да разцепи тръстиковите снопи. Друг начин да спасим нашата ладия и кърмовите ѝ гребла нямаше. Червената змия отпусна желязната си прегръдка — мъртва и безпомощна, тя се загърчи по хребетите на вълните около нас и позволи на „Тигрис“ да продължи хода си, докато ХП отново овладя управлението. Сложил маска, Детлеф се провесил зад борда, но не откри никакви повреди по снопите.

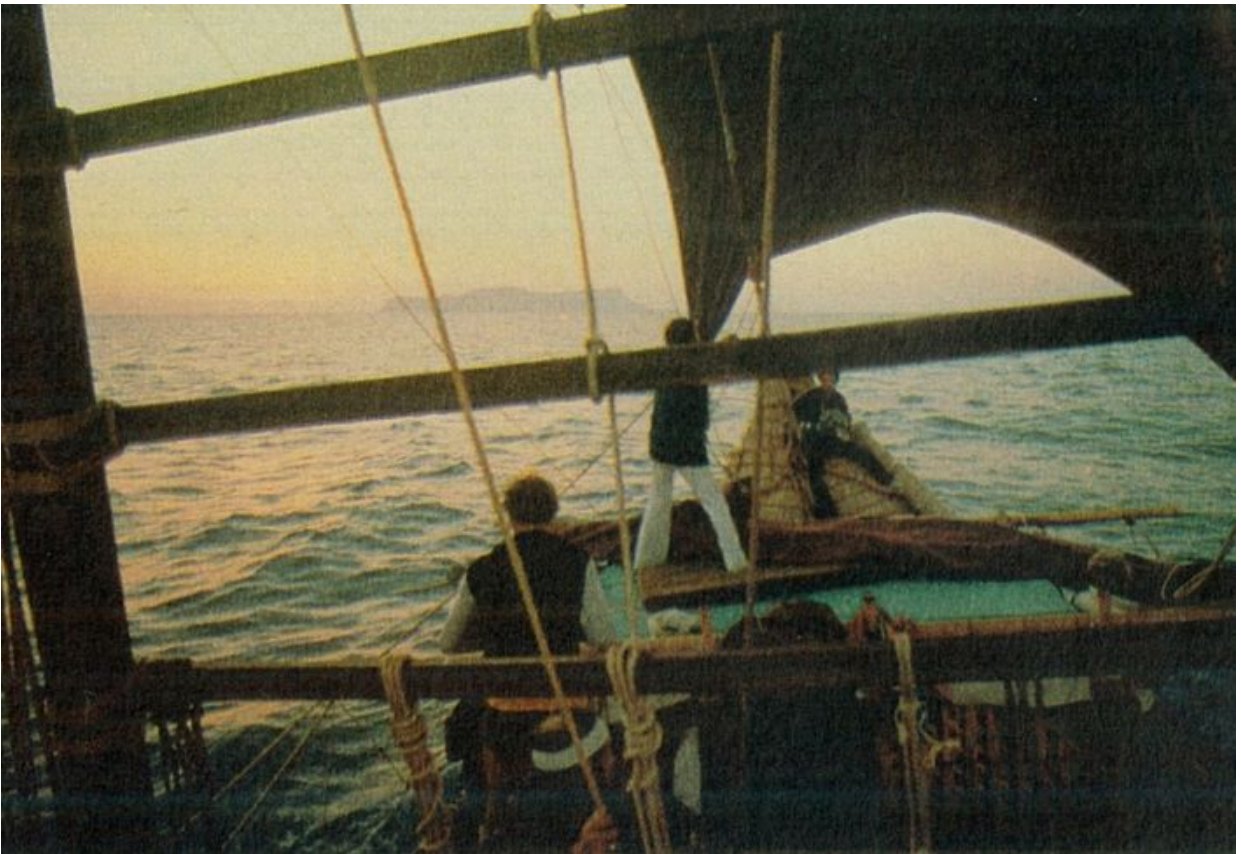
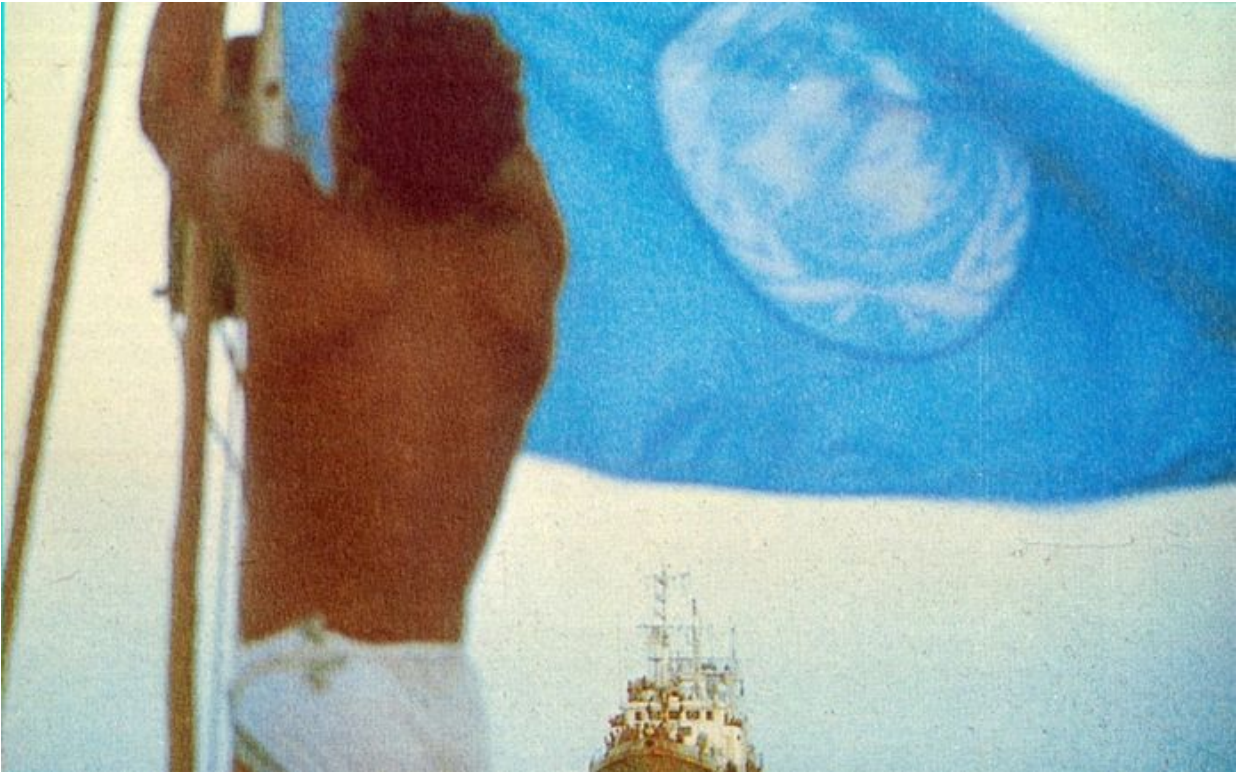

Тур и Тур. Авторът на румпела завърта руля встрани, за да избегне сблъскване с един кораб, който сякаш има намерение да ни прегازی. Когато мина покрай нас, оказа се, че това е норвежският търговски кораб „Тур I“ — заместник на стария „Тур I“, който през 1947 г. превози сала „Кон-Тику“ от Таити до Норвегия.jpg

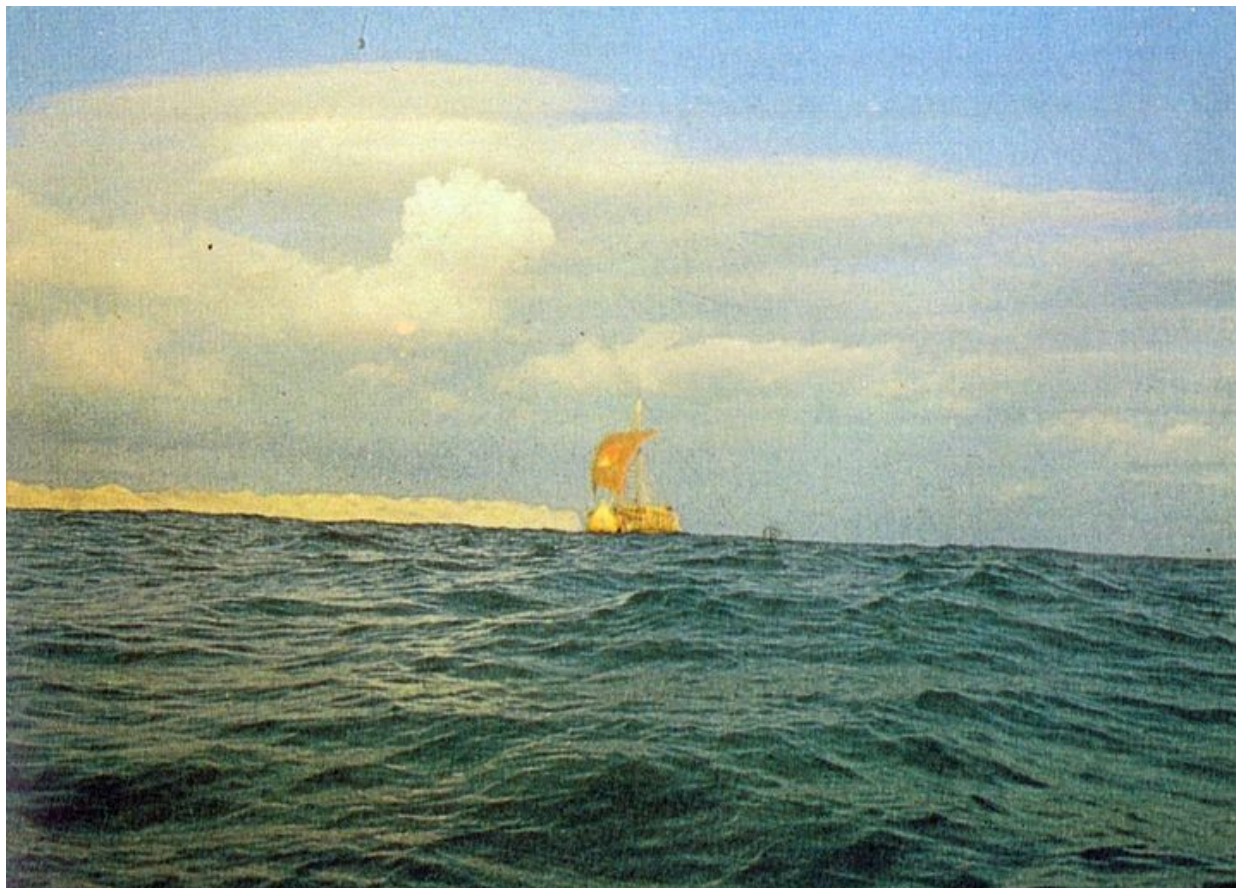

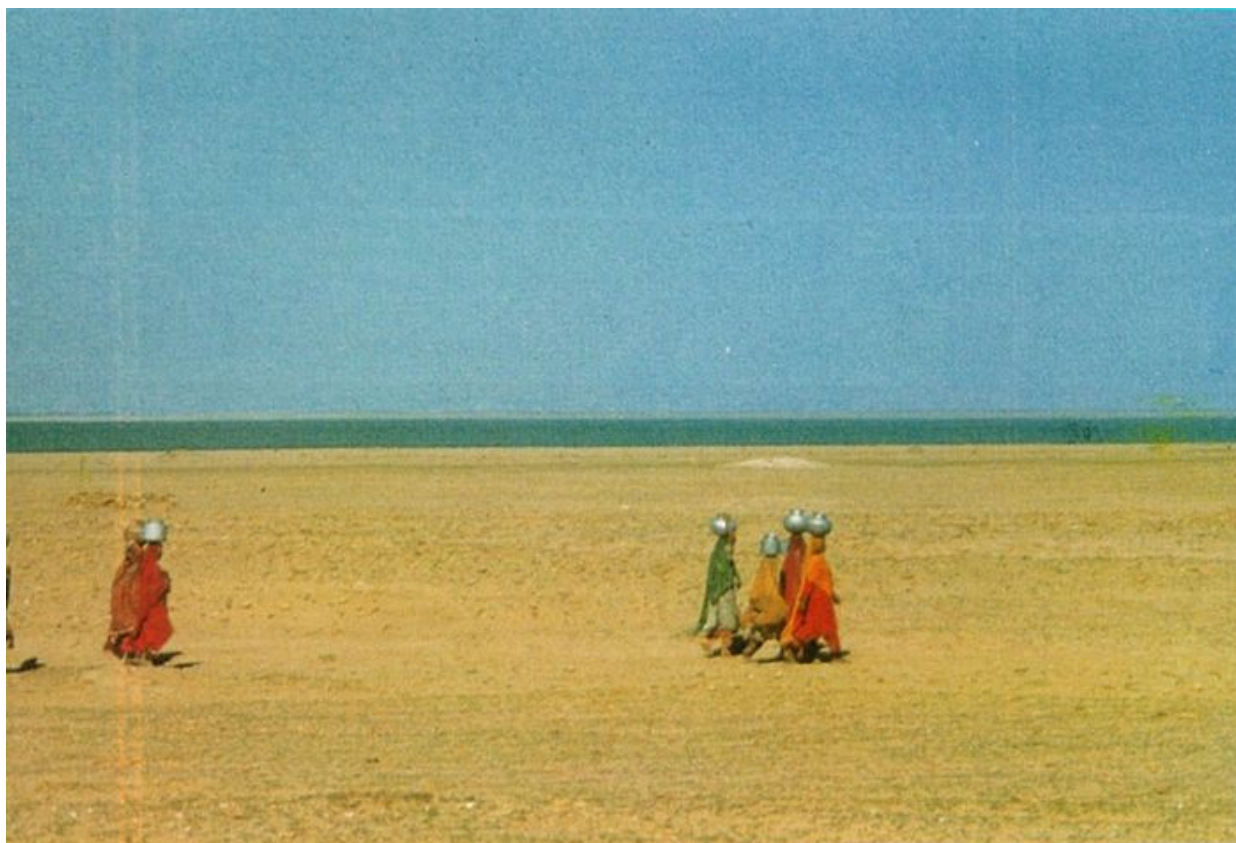

Денем при добър вятър успяхме да се справим с управлението, ала нощем или при безветрие възникваха проблеми. „Тигрис“ плаваше под флага на Обединените нации.jpg

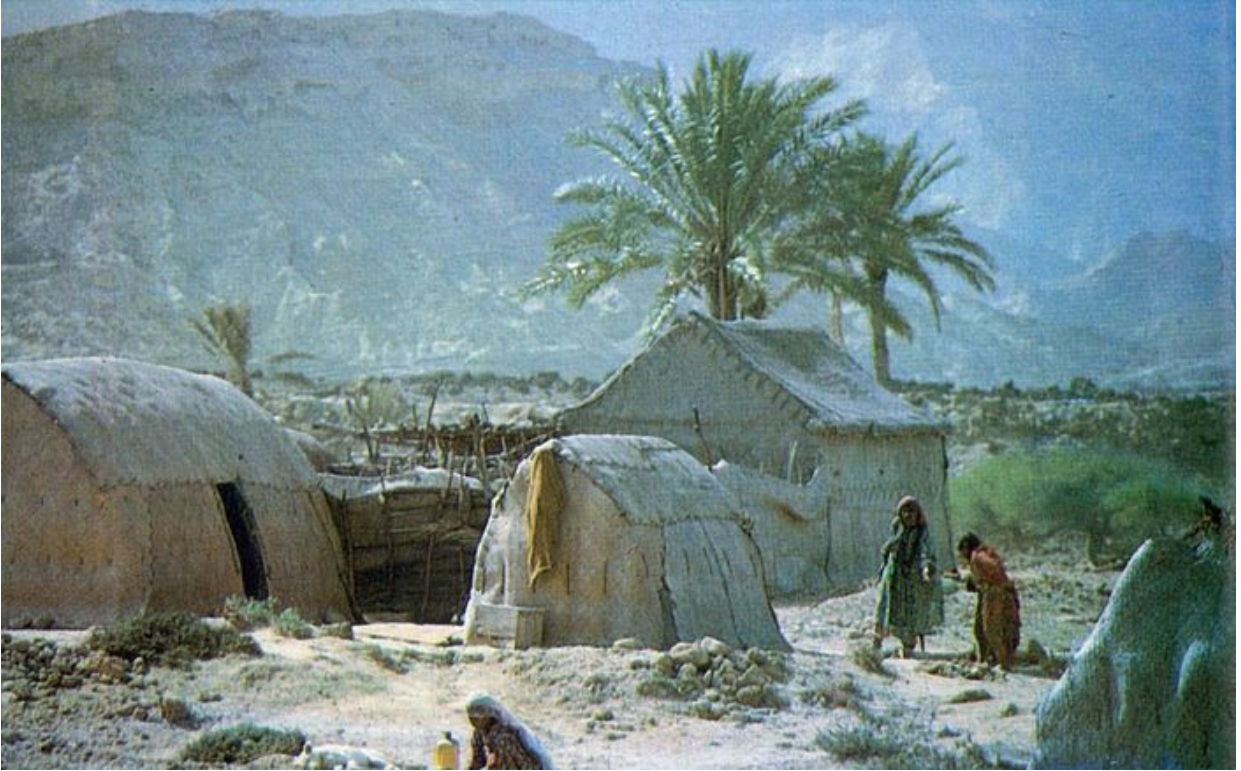

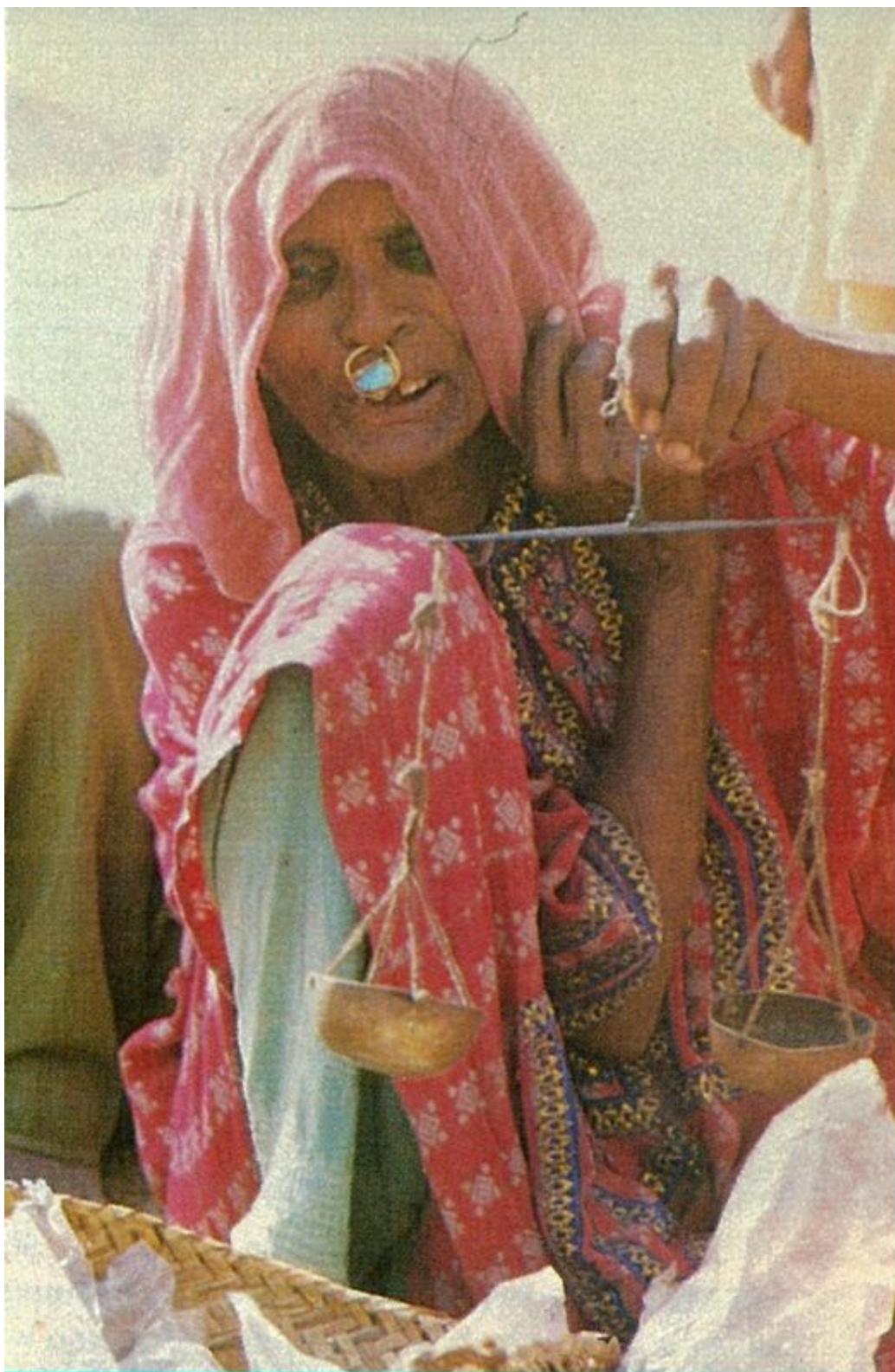
*Насочихме се на север, към Пакистан, достигнахме змийския остров
Астола и се отправихме, успоредно на варовиковите скали на
макранския бряг, към някогашните владения на цивилизацията от
поречието на Инд.jpg*

*По крайбрежните пясъци на Ормарския залив група жени минават
забързано край нас; техните домове са направени от плетени
рогозки.jpg*

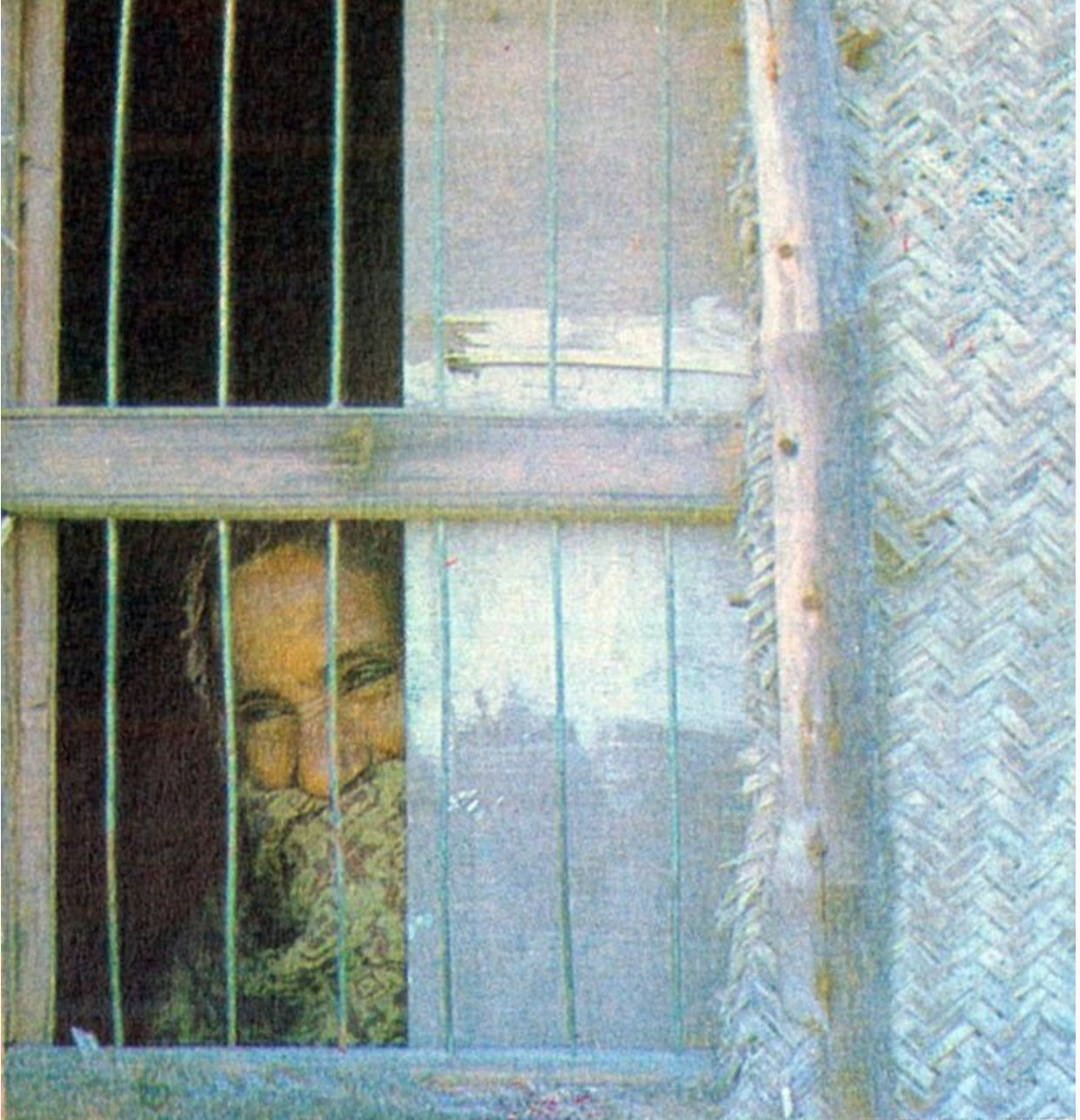

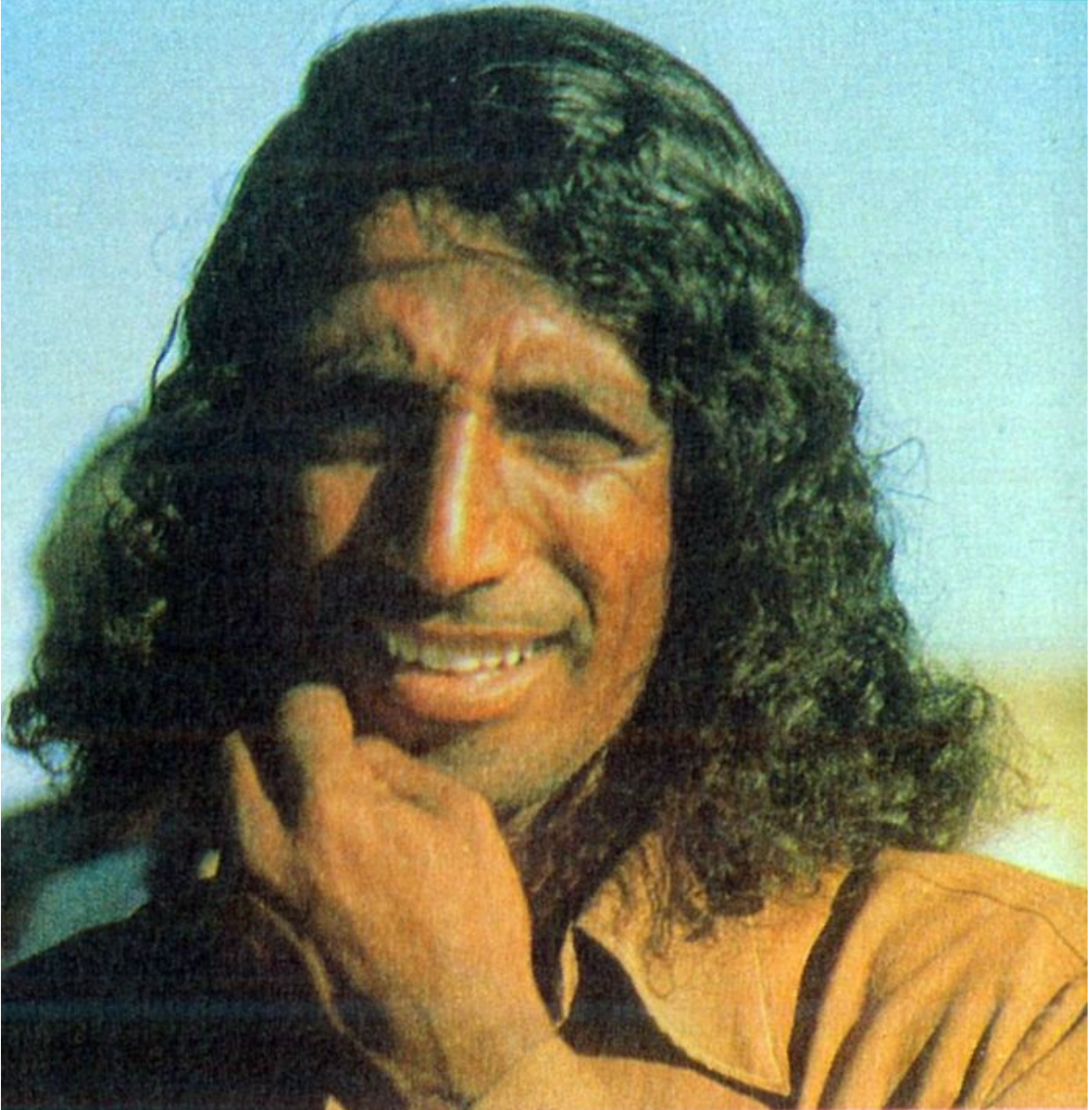

Млади и стари в района на Ормарския залив. Старецът почива в сводеста колиба, а жената си служи с примитивна везна — преди

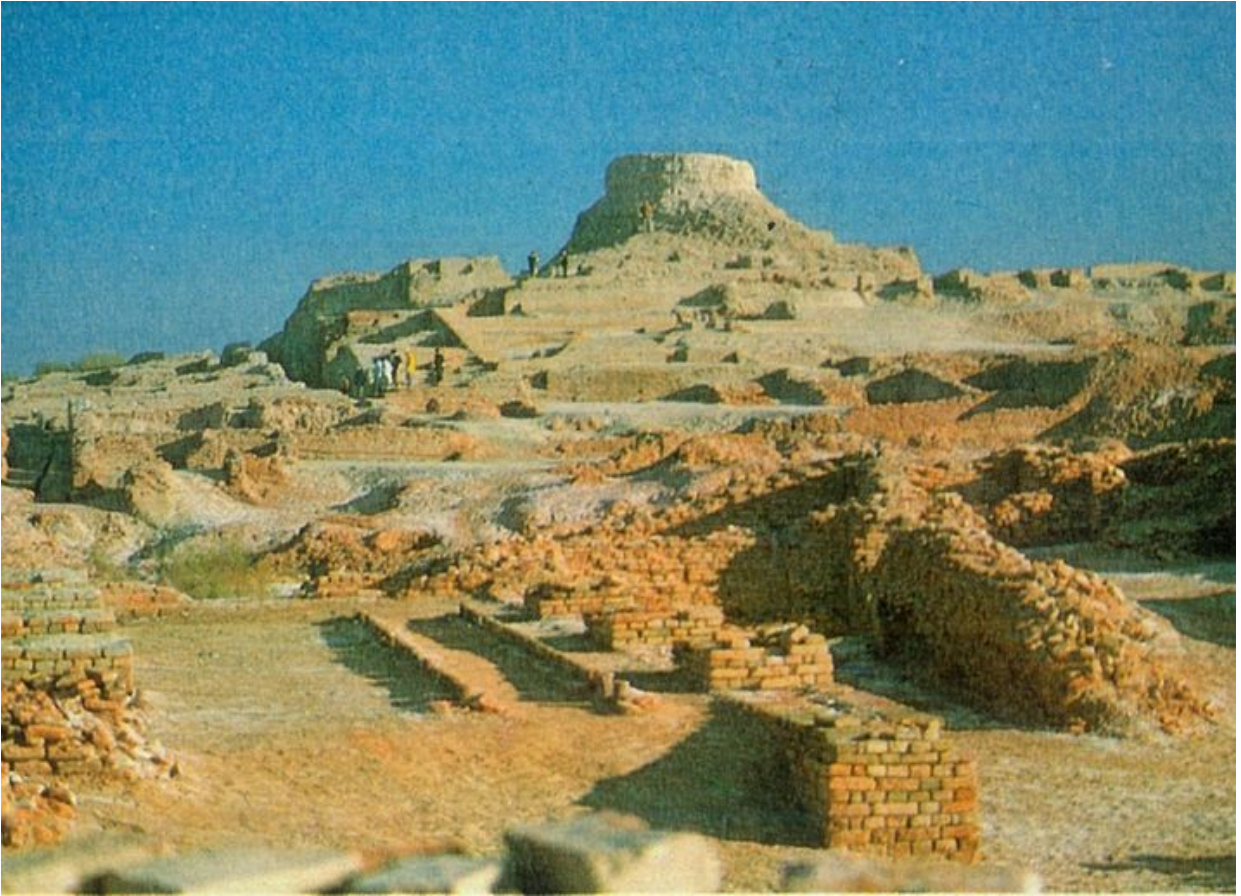
*четири-пет хиляди години колиби и везни от същия тип са били
разпространени от Месопотамия до долината на Инд.јрд*

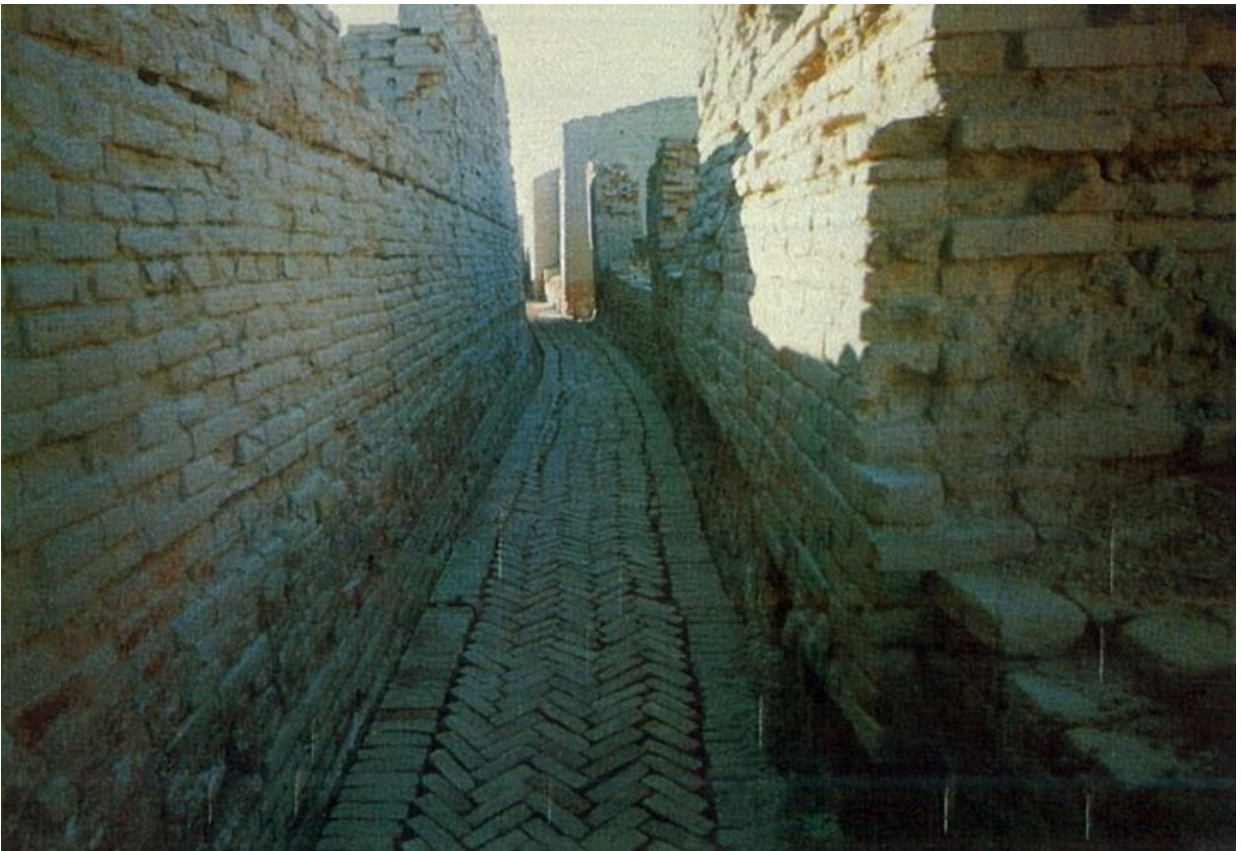
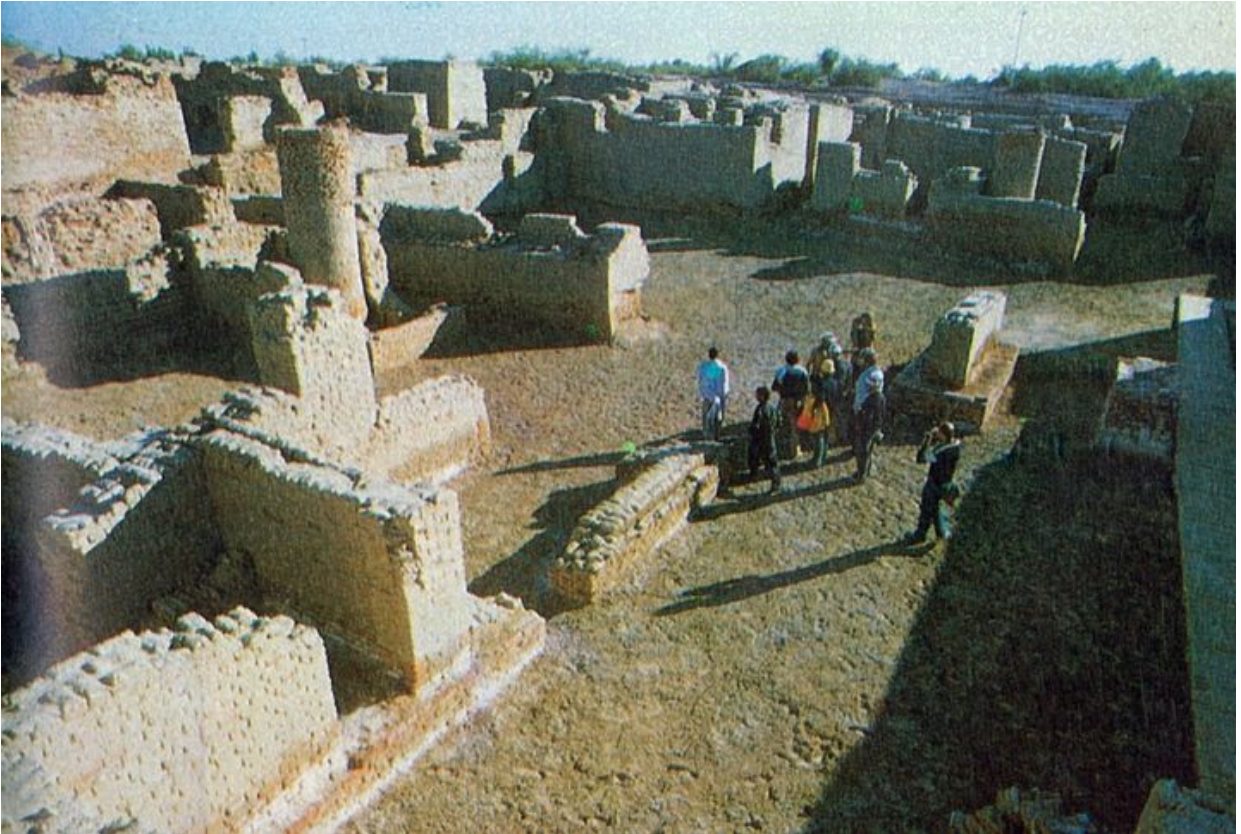

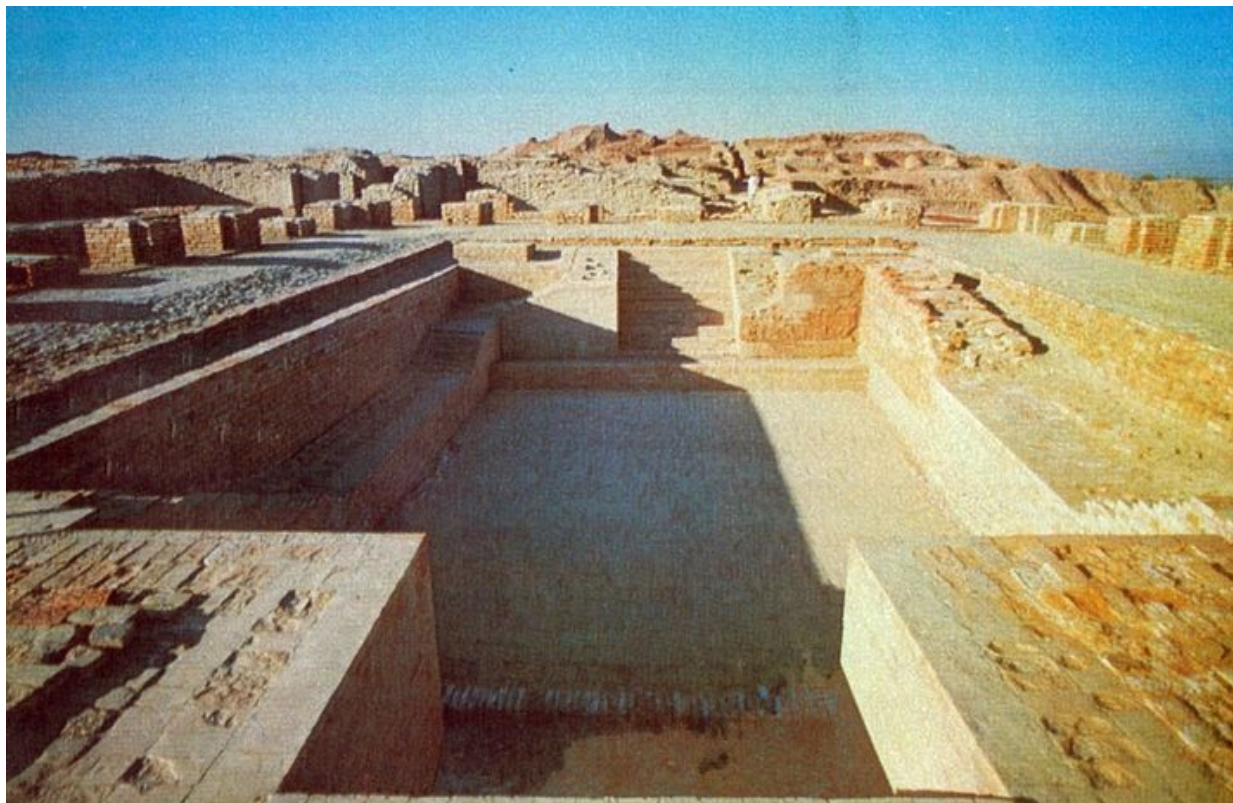

Развалините на Мохенджо-Даро — цветущия град на изчезналата цивилизация от поречието на Инд, която внезапно се появила около 2500 г. пр.н.е. и също тъй тайнствено е изчезнала хилядолетие по-късно.jpg

Съвременният на шумерската цивилизация град Мохенджо-Даро е застроен с двуетажни тухлени сгради, улиците му са с покрити канали, има и един свършен плувен басейн, уплътнен със зифт, положен между тухлите.jpg

Няколко часа по-късно „Тигрис“ бе обкръжен от истински този път морски змии, някои червени като найлоновото въже. Близко два дни тия твари владееха морето около нас. Ужасни на вид създания, украсени с най-пищни шарки. Повечето от тях се носеха летаргично по вълните, прилични на парчета въже, с дължина колкото обикновен смок. Други се гърчеха зигзагообразно, независими от движението на морето: плуваха по повърхността с всичките отличителни черти на истински змии. Впрочем те съвсем не са безобидни. Двайсет морски вида от това влечуго са известни в района, където се намирахме в момента, както и в Оманския залив, непосредствено след Ормузкия проток. Ухапването на деветнайсет от тях е смъртоносно. Ала те са твърде сънливи и почти никога не нападат. Отделните видове се различават по разнообразните си шарки и цветове.

Бях се подготвил за срещата със змиите, ала тъй се случи, че първата, която видях, плаваше на повърхността току до борда тъкмо когато Детлеф пускаше една брезентова кофа, та да изтегли вода и да облее главата си за освежаване. Змията не попадна в кофата му, но щом нададох предупредителен вик, Детлеф реши, че е вътре, и за малко не се катурна през борда, преди да му покажа змията, загърчила се на мястото, откъдето преди малко бе взел вода. Беше с кафяв гръб, отдолу жълта, с черни лъкатушни линии отстрани. Следващата, която видяхме, бе жълта на черни точки; някои пък бяха яркочервени. Дни наред никой не смееше да се окъпе или поне да си направи душ, преди да е огледал внимателно дали във водата няма змии, които гъмжаха навред из този район.

Тази нощ, когато се измъкнах от каютата да поема среднощната си вахта на руля, открих, че „Тигрис“ е заобиколен отвсякъде със светлини, сякаш бе влязъл в пристанище. От едната страна проблясваше лъч на фар, а отвъд него, на три различни места, нощното небе бе оцветено в медночервен цвят от сиянието на буйни, невидими пламъци. От другата страна, твърде близко до нас, ярко гореше петролен огнен език, който осветяваше ветрилото и целия десен борд. Отзад някакъв грейнал от светлини кораб пресичаше водната ни диря, а далеч напред можехме да съзрем мачтовия фенер на нашето дау. Ненадейно въздухът бе станал доста по-топъл. Няколко звезди освен луната, все още почти пълна, танцуваха лудо от двете страни на топмачтата. Бяхме достигнали остров Халул и сега маневрирахме сред лабиринт от нефтени сонди. Детлеф изчисли, че сме плавали със скорост повече от три възла.

Едва успяхме да избегнем острото сблъскване с гемията на другата сутрин, когато две свиващи се вълни запокитиха „Тигрис“ и кораба-пилот в една и съща падина. Гемията този път бе дошла да съобщи, че помпата на борда се повредила; екипажът ѝ искаше да се отклоним от курса малко на север, та да спрат на остров Сирри за поправка. Намерихме въпросния остров на картата и за наше удоволствие установихме, че въпреки дрейфа поради насрещния вятър ще трябва да съумеем да го стигнем. Но при сегашната си скорост не бихме могли да се доберем до Сирри по залез слънце, както бе изчислил Саид. Можехме да пристигнем късно следобед на следващия ден. По този въпрос се получи пълно разногласие между капитан Саид

и нашите навигатори, ала тъй или иначе продължихме заедно — гемията ту изчезваше далеч напред, ту изоставаше назад.

Скоро Саид пак затанцува със своето дау в опасна близост до нашия борд и накара Рашад да ни извика, че „Тигрис“ се е насочил прекалено много на север, срещу вятъра. Били сме хванали грешен курс за Сирри и току-виж сме го подминали, понеже островът се намирал доста по на изток в сравнение с поддържаната от нас посока. Тая забележка засегна професионалната чест на Нормън и на Детлеф, които бяха единодушни по въпроса за курса. Според тях Саид явно бе загубил всякакво чувство за ориентация, тъй като толкова пъти вече се бе отклонявал накъде ли не от обичайния си курс.

По здрач не достигнахме никакъв остров, нито пък по изгрев на другата сутрин, докато Саид бе вдигнал ръце и покорно ни следваше, предимно далеч зад нас. Тази нощ отново бяхме плавали сред петролни сонди; така бяха предсказали и нашите навигатори. Клатушкането през цялата нощ беше ужасяващо, та чак трябваше да спуснем брезента пред входа на каютата откъм левия борд, понеже над страничните рула отскачаше пяна. Когато гемията отново се приближи до нас призори, Рашад извести, че сега имали проблеми и с руля. От своя страна ние поискахме да се върне при нас, но той държеше да остане.

Щом преваля пладнe, Нормън и Детлеф предсказаха, че скоро остров Сирри ще се появи. Малко след това Нормън се изкачи на мачтата и почти веднага дочухме тържествуващия му вик: Сирри бе вдясно от нашия нос! Имаше достатъчно време да се отклоним по вятъра.

Лека-полека на хоризонта се очерта нисък, но хълмист остров. Това бе триумф както за навигаторите ни, така и за тръстикова ладия, която издържа първия си сериозен изпит по навигация. Следобед островът набъбна. Виждахме крайбрежните скали, които се издигаха подобно останки на замък, заливани от пенливия прибой. Дори успяхме да различим някаква низина, залесена с едри дървета, и (което не бе особено привлекателно за нас) група огромни постройки и петролни инсталации.

Тогава край борда ни дойде гемията и оттам ни уведомиха, че островът е пред нас! Междувременно заваля. Пригответихме новата си котва и се съгласихме да влезем в пристанището насреща, та да изчакаме поправката на дауто-пилот. Саид отново излезе начело и се

впусна в продължителен рейд напред. После се върна с пълна скорост, а Рашад крещеше с цяло гърло:

— Това не е остров Сир! Това е иранският остров Сурри! Саид нали непрекъснато ви повтаряше, че карате прекалено много на север!

Пълно объркване. На „Тигрис“ ново преглеждане на картата под поройния дъжд. Правописни справки на арабски, английски и немски. Остров Сурри? Няма такъв остров. Ала след новото уточняване на произношението и правописа от страна на Саид и Рашад стана ясно, че капитан Саид е искал да отиде на остров Сир, а не на Сирри^[1]. На картата имаше един остров, означен като Сир Абу Нуаир, обаче в съвсем друга посока: на две крачки от брега на Оман. Саид позна пълното име на острова и потвърди, че тъкмо там е трябвало да иде.

В края на краищата нищо страшно не се бе случило. Лично ние в момента се намирахме в по-благоприятно положение: можехме да се насочим с добър вятър право към Ормузкия проток. Нищо не ни пречеше преди това да се отбием заедно с гемията в Сирри, за да я поправят. Ами, и дума да не става. Само мисълта да прекрачи на иранска територия докара капитан Саид до пълно отчаяние. Не разполагал с персийски флаг. Нито с документи, които да му разрешават да плава в персийски води.

Ние имаме персийски флаг, ще му го дадем, казахме от „Тигрис“. Излишно бе да спорим, Саид нямаше време дори да ни изслуша. Сега призна, че нещо не било в ред и с мотора му, освен това резервоарът за вода протекъл. Не сме били в арабската част на залива: опасна работа. И преди да успеем да постигнем някакво съгласие, гемията с всичките си повреди се понесе с пълна скорост по вятъра в посока далеч на юг от Ормузкия проток. Завикахме след обезумялото дау, че оттук нататък ние трябва да гоним само Ормузкия проток и нищо друго. Сред рева на морето ни се стори, че доловихме гласа на Рашад, който даваше наставление да се срещнем някъде около Арабския полуостров, на север от Дубай. Наименованието на мястото, предложено за срещата — кой знае дали бе залив, или крайбрежно островче, — напълно бе заглушено от околния шум и единственото, което можеше да ни ориентира сега — след като малкото дау бе заминало, за да не се върне никога, — беше изборният от капитан Саид курс на югоизток.

Излишно бе да спираме в Сирри; още щом зърнахме петролните инсталации и приличните на хангар сгради, тоя остров загуби

привлекателността си за нас. Ала и не виждахме причина да бягаме панически като Саид. Нямахме визи наистина, но едва ли някой щеше да заподозре, че контрабандисти или шпиони са решили да прекосяват залива с тръстикова ладия, затова си позволихме да навлезем в подветрените води откъм южната страна на острова; заплавахме в непосредствена близост покрай брега. Внезапното притихване на морето, както и рязкото прекъсване на неспирното клатушкане и подмятане по вълните, създаде на борда обстановка на театрално представление — дори заговорихме на тих глас, когато насядахме по пейките около дъсчената маса, призовани от Карло на обяд. Пържен хайвер със сухар и гореща супа от сушени зеленчуци бе менюто, на което се наслаждавахме, облечени в мушамы, докато замираха последните издихания на дъжда. Какъв пейзаж само! Тихо море, разкъсани облаци, низ светлини от лявата ни страна, сякаш бавно плавахме по течението на река, а от другата — могъщи огнени езици трептяха отвсякъде, като че гореше линията на хоризонта, особено в посоката, в която се движехме. Навремени смятахме, че все още съзираме мачтовите светлини на дауто-пилот, но призори съвсем се изгубиха. С Рашад на борда.

Спокойните часове на завет зад Сирри не бяха много. Вятърът връхлетя иззад хълмистия остров с удвоена сила и вълните тозчас се уголемиха и освирепяха, сякаш за да ни отмъстят, заедно се опитахме да избягаме от лапите им. Постепенно взехме да усещаме как мостикът за управление все по-силно затреперва и се заклаща, тъй като въжените обвръзки се разтягаха и много дървени части се разхлабиха в свързките, където бяха скрепени заедно или пристегнати към тръстиката. Кресчендото на разбунтувалото се море плюс пращането на кърмовата площадка отново станаха оглушителни. Приготвената от дебело и твърдо дърво вилка за лявото кърмово гребло се разцепи; отначало се пропука и зейна срещу голите ни ходила, но сетне заплашваше съвсем да се раздробят и да изтърве масивното вретено на греблото, което щеше да направи на пух и прах цялата кърма. Приличен на каубой с неизменното си ласо, Карло мигновено се озова на местопроизшествието и с помощта на Юри превърза повреденото трупче и го стегна неподвижно в истинска въжена мрежа. Всички разшивали се чаркове на непокорната дървения при кърмата лека-полека се укротиха като сломени затворници. В схватката ни с морето

през последните дни не пострадаха нито тръстиките, нито палмовите листа, но двете широки дъски, които бяхме поставили отстрани на борда, за да ограничим дрейфа, се счупиха по средата като парчета шоколад. Тревогите ни идваха най-вече от изчезването на Рашад и гемията. Плътните снопи на „Тигрис“ ни вдъхваха абсолютна сигурност в каквото и да е море. Ала как щеше да се оправи старото дау в това време! Мракът отново се спусна над нас.

Вниманието ни в момента бе насочено към джунглата от червени огнени езици, които препречваха пътя напред и щом ги доближихме, се уголемиха застрашително, сякаш напредвахме към бойно поле. Когато черното нощно небе взе да избледнява призори, същото сполетя и яркостта на пламъците, ала ние знаехме къде са — на картата бе означен обширен район, затворен за мореплаване именно заради петролните инсталации. Трябваше да се насочим на север от тази област и да се вмъкнем в тесен проход между друго петролно поле и някакъв заобиколен от рифове остров. Още по на север оттам минаваше пътят на корабния трафик, който бяхме длъжни да избегнем на всяка цена.

В трудния участък навлязохме малко след полунощ, когато за пръв път съзряхме отблясъците от няколко фара, а сетне и очертанията на остров, увенчан с голям огнен език, който се приближи откъм десния ни борд. Движихме се с ужасна скорост и по това време все още успяхме да зърнем пред нас някакъв блед мачтов фенер и една бягаща червена светлинка, които биха могли да бъдат от гемията. С неизправния си двигател тя едва ли бе в състояние да напредва много по-бързо от нас при силния вятър, който все повече се обръщаше в наша полза. Когато ме събудиха да поема нощната си вахта в два часа, с изненада открих, че постелята на Нормън е празна — още не бе дошъл неговият ред за вахта, но чух гласа му на мостика. Детлеф спеше дълбоко, убеден, както и аз, че управлението не представлява проблем при този добър вятър и ярки фарове, които се забелязват доста отдалеч, за да имат време кърмчиите да предотвратят евентуално сблъскване. Щом излязох от каютата, тутакси разбрах, че нещо не е в ред или с нашето местоположение, или с картата. От лявата ни страна небето бе катранено черно, а там трябваше да има фарови отблясъци. Всички неподвижни светлини и пламъци се намираха откъм десния борд, докато вляво се виждаха само откъслечни корабни светлини. Възможно

ли бе някакво течение да ни е отнесло на север от цялата фаланга петролни полета и да ни е приближило до пътя на корабите?

На мостика заварих Нормън с други трима членове на екипажа трескаво да обсъждат данните от картата. Очевидно нещо не беше както трябва или, най-малкото — не беше така, както очаквахме.

— Какво става, Нормън?

— Трябваше да изменя курса, движехме се по грешен фар!

Нормън лежал неспокоен на своя матрак в проветривата камъшена каюта, когато доловил възбудени гласове да идват откъм мостика. В объркания разговор между Тору, Асбъорн и Норис Нормън дочул, че споменават за повече фарове, отколкото трябвало да се очакват според картата. Тогава Нормън се втурнал към мостика и установил, че напредваме към риф. Островният фар не работеше и ние се бяхме ориентирали по грешен сигнал.

— Най-безопасното нещо, което можехме да направим, бе да се спасяваме на север — добави Нормън. — Измъкнахме се само на около миля от рифа!

От всички огнени езици, които забелязахме, само един се оказа на мястото си — другите не бяха там, където сочеше картата, или изобщо не бяха отбелязани на нея. Скоро един по един отминахме всичките и макар никой от нас да не проумяваше съвсем ясно какво се бе случило, явно бе, че само бдителността и бързата намеса на Нормън бяха ни отървали от рифовете. Приехме, че сме обходили криво-ляво всички препятствия откъм десния ни борд; по някакъв необясним начин рифовете и останалите опасности бяха чудодейно преодоленни, затуй си позволихме да свием още надясно и хванахме курс 80°, право към Ормузкия проток.

Малко преди изгрев слънце вятърът побесня. Завъртя се по` към запад и връхлетя на мощни пориви, вълните станаха съвсем хаотични, каквито са обикновено при поява на рифове или течения. Тъкмо бяхме открили някакви странни образувания вляво далеч пред нас и сега напъгахме взор да разберем какво представляват. Гледани през биноклите в сивкавата зора, те приличаха на фантастични замъци от арабска приказка, обстрелвани с бяла пяна от разгневеното море. На хоризонта пък съзряхме да подскача малко петънце: може би нашето дау с Рашад на борда. После трябваше да захвърлим биноклите и да насочим цялото си внимание към нашия кораб. Един рязък и свиреп

порив на вятъра, подпомогнат от коварна странична вълна, неочаквано ни запокити косо срещу вятъра и преди ветрилото да бъде нагодено или нещастните кърмчии да успеят да ни върнат в курса, всички дяволи на вселената сякаш се стовариха върху нас. От курс 80° носът затанцува между 0° и 340° и за секунди целият екипаж беше на палубата, повел жестока борба за овладяване на ладията. Вятърът връхлиташе връз такелажа и бамбуковите прегради с ярост, каквато още не бяхме изпитвали върху гърба си при това пътуване. Дебелото платно плющеше със сила, която би отнесла всеки от палубата, а примки и краища на шкоти, браси и ванти свистяха наляво и надясно, обсипвайки с удари екипажа. Като диваци се бяхме вкопчили в платното и въжетата и в последвалата неистова битка лявото дървено трупче, поддържащо топенанта, се разцепи на две и реята с ветрилото полегна наляво. Подлудялото платно трябваше да се свали моментално, ако не искахме да се простим с цялото си стъкмяване. Ала примките на фала, обикновено лесни за разплитане, сега бяха така затегнати, където ги бяхме вързали за перилата на мостика, че никоя сила не беше в състояние да ги развърже, и платното, плющящо яростно на наклонената рея, остана на милостта на бурята. Мислено благодарих, че това бе нашето по-малко ветрило, а не оня гигант, който зарязахме в Бахрейн.

Откраднах секунда-две, за да хвърля поглед към чудатите форми пред нас, докато навред около мен — по палубата, на мостика и върху покривите на каютите — се водеше ожесточена схватка. Да, странните неща бяха там. Но нашето дау беше изчезнало и повече не го видяхме. Призрачните замъци, обвити в синкави утринни изпарения, сега се бяха приближили доста и скоро първите отблясъци на новия ден ги огряха. Една от чудатите форми представляваше гигантска платформа, закрепена върху кръгли стълбове, високи и масивни като кули, и приличаше на обърнат наопаки замък. Другите две бяха съвсем различни: те наистина наподобяваха джамии или ориенталски крепости и бяха задръстени от мачти и кули, дори къщи. Нямахме представа дали тия неща са разположени върху рифове или сред плитчини, или просто бяха закотвени плаващи конструкции, но морето, побеляло напълно, с див устрем се мъчеше да изкатери колоните и стените на тия яки прегради. Докато траеше отчаяната ни борба, успяхме да забележим, че вятърът ни тласка на юг, тъй че щяхме да избегнем сблъскването, дори

да не бяхме съумели да оправим ветрилото и да овладеем управлението. Ала тези изкуствени препятствия явно бяха новопостроени, понеже нямаше и помен от тях на картата — ето защо не можехме да бъдем сигурни какво ни дебне оттатък. По същото време пред нас прекосиха два гигантски танкера, а трети мина успоредно на борда. Твърде грамадни, за да се клатушкат като нас, тези кораби цепеха кипящото море, съпроводени от високи бели гейзери, които се извисяваха над вълнорезите им. Слава богу, че при нас нямаше такива гейзери, иначе каютите и всичко останало щеше да бъде ометено от борда. В замяна на това ние танцувахме по водата като патица и тъй вълните изобщо не успяваха да ни пипнат здраво. Единствените опасности за нас бяха корабите и сушата.

Благодарение на железните пръсти на алпиниста Карло най-сетне затегнатият фал бе развързан, след като трима души бяха увиснали с цялата си тежест на въжето, та да се намали тягата върху възела. Дълбоки белези от примката останаха в дървеното перило на мостика, след като освободихме фала и свалихме ветрилото. Нормън замени счупената дървена част и с помощта на ХП, закрепен за върха на огъващата се мачта, ветрилото отново бе опнато под променен ъгъл; това даде възможност на двамата кърмчий да изправят курса на „Тигрис“. Закусихме на крак, понеже гневното море изпращаше тежки пръски в оставените без надзор чаши и паници. Веднъж една необузdana коса вълна успя да прелети от борд до борд между двете каюти, като грабна всичко от масата и ни накваси до гърди.

Ако малкото петънце, което за последен път бяхме съзрели пред нас призори, действително беше нашето дау, то не напредваше към Ормузкия проток, ами към арабския бряг дълбоко на юг. При сегашния западен вятър ние се намирахме в идеална позиция за достигане на Ормузкия проток, ала не можехме да изоставим Рашад без пукнат грош в джоба сред непознати моряци. Извихме по на югоизток — според приблизителната посока, подсказана от гемията.

Обстановката бе отчайваща: морето бе толкова разбъркано, че двамата кърмчий трябваше с най-голямо внимание да следят за всяка вълна, както и за променливите пориви на вятъра, за да не изтърват повторно управлението. Зад кърмата хвърлихме да се влачи нашият червен спасителен пояс, в случай че някой бъде отнесен зад борда, но освен това всеки бе снабден с лично осигурително въже, препасано

около кръста, и бе получил изрична заповед да привързва свободния му край, където намери за добре — за някоя част от такелажа или пристройките — при положение, че не се намира в безопасност между плетените стени на каютите. Не след дълго една двуметрова акула дойде да си поиграе уж приятелски с подскачащия пояс. Това бе първата едра риба, която виждахме в тия води, ако изключим острите перки, които на няколко пъти изникваха сред вълните около нас — предполагахме, че са от риба-меч.

По пладне за пръв път морето стана ужасно замърсено. Малки и големи късове от втвърден черен петрол и зифт се носеха нагъсто по водата околоръст и недвусмислено свидетелствуваха за скорошно чистене на танкери в района. Отгоре на всичко обаче катранената чорба бе осеяна с консервни кутии, бутилки и какви ли не други отпадъци, а и с невероятно количество здраво, годно за употреба дърво: бичмета, дъски, талпи, сандъци, трупи и големи листи шперплат. На едно такова парче се возеше пасажер: отровна жълта змия. Всичкият дървен материал бе почернял — полепнал с петрол от вълните, които го подмятаха. Никой от нас досега не бе срещал такова замърсяване в открито море. Разликата с останалата част на залива бе толкова очебийна, че ни обзе страх да не би някъде наблизо да се е случило коработрушение. Никое местно дау не би се лишило доброволно от този скъпоценен дървен материал, нито пък бе възможно гемия да пренася такива количества суров петрол. А сега ние с мъка успявахме да избегнем сблъскването с някои масивни трупи и греди, които се носеха като торпеда по вълните. По-малките парчети обаче не съумявахме да заобиколим. Никога до днес не се бяхме движили тъй бързо с плоскодънен съд. Детлеф изчисли скоростта ни на повече от четири възла.

От време на време пак загубвахме контрол над управлението, но лесно ни се удаваше да се върнем в курса. В момента, в който ветрилото заплашваше да заплющи, кърмчията откъм подветрената страна на кърмовата платформа трябваше да хване с една ръка румпела, а с другата — да задърпа шкота и брасите, додето платното отново се изпълни с вятър. Дланите и пръстите на мнозина се протриха и изприщиха от въжетата. Карло и Юри едва можеха да разтворят юмрук — те неизменно биваха призовавани, щом борбата с въжетата ставаше напечена.

Залисани със стъкмяването и в търсене на гемията, ние напредвахме под пълна пара, когато от мостика долетя спокойният глас на Асбъорн:

— Вижте там, какво е това? Само облаци ли?

Небето над нас беше синьо, но плътни бели облаци задръстваха целия хоризонт отпред. Облаци наистина, ала какво, по дяволите, прозира над тях? Грабнах бинокъла и това, за което бе попитал Асбъорн, ясно изскочи в кръгозора ми. Отначало просто не можех да повярвам на очите си. Над облачния слой, издигната над земята, се очертаваше суша, като някакъв мътен, друг свят. Масивни скали се възправяха там, засега толкова отдалечени, че ниските им части изглеждаха прозрачни и дори не стигаха до облаците; на фона на ясното небе върховият хребет се отличаваше по особения си син оттенък. Това, което всички ние наблюдавахме втрещени, ми се струваше твърде високо в небесата, за да е действително. Дали не вървим към Хималаите? Или пък това е оптическа измама, фата моргана?

Нашата навигационна карта изобщо не бе ни предупредила за гледката пред нас. На нея обаче не бе означено нищо отвъд бреговете очертания. Късовете суша навсякъде представляваха еднотипни бели петна. Ние дотолкова бяхме привикнали с ниския профил на иракските низини, тинестите наноси и варовикови рифове, които досега бяхме виждали в района на залива, че просто не бяхме подготвени психически за подобна внушителна гледка. Измъкнахме от багажите една сухоземна карта на Оман. От нея се разбра, че камата на Арабския полуостров, с Ормузкия проток при върха ѝ, стръмно се извисява до височина 2000 метра над залива. Та ето какво бяхме съзрели пред нас. Целият този остър полуостров бе зает от масивна планинска верига със скални стени, спускащи се почти отвесно до водите откъм залива; тях наблюдавахме сега.

А Детлеф тъкмо бе отчел рекордна скорост: горе-долу пет възла. Ала щом разбрахме що за суша ни очаква отпред, тутакси завъртяхме кърмовите гребла, за да направим опит да се отдалечим от брега, преди да е станало късно. Очевидно в старанието си да държим посоката на гемията, бяхме слезли по на юг, отколкото трябваше. Преследваното дау притежаваше мотор и вероятно бе проникнало даже още по на юг в търсене на подходящо пристанище. Изчисленията, направени от двамата ни навигатори въз основа на вятъра и дрейфа, показаха, че вече

се намираме твърде ниско под онзи край на полуострова, откъдето трябваше да се промъкнем някак до брега — оттук никога не бихме успели да се насочим право към Ормузкия проток. Тогава къде бихме могли да потърсим прикритие? Още по-трудно бе да отгатнем къде гемията е съумяла да се подслони. Със своя мотор тя бе в състояние да проникне във всеки коварен проток или заливче. Ала на нашите карти на този бряг не бе означено никакво пристанище или селище, нито един фар поне. Нямаше и нещо като плаж или друго удобно място за приземяване, нямаше даже къде да се хвърли котва, понеже отвесните скали се спускаха направо в дълбоките, бурни води на прибоя.

Картата сочеше един-единствен леко издаден нос, където Саид би могъл да преведе Рашад и своя екипаж между отвесните скали и там на завет да направят необходимите поправки. Казваше се Рас ал Шайх. Ако съдехме по хоризонта пред нас, това би трябвало да е някоя ужасно негостоприемна хлътнатина между скалните стени. Скоро щяхме да разберем. Налагаше се да подминем Рас ал Шайх на път към последния нос при входа на Ормузкия проток.

Планините все още бяха далеч, макар че вече различавахме очертанията на скалите: издигаха се от морето и сетне преминаваха през облачния слой. Нямахме намерения да се придвижваме към този бряг. Оставихме парчетата плаващо дърво на мира, нямахме време да наблюдаваме замърсяването на морето — трябваше да си спасяваме кожата. Плоскодънен съд като „Тигрис“ по-успешно от всеки друг кораб би могъл да премине прибоя пред брега, дори би бил в състояние да възседне без риск някой риф или да се приземи на скалист бряг, ала на никое мореходно изобретение не би се удало да се справи с отвесни стени.

Дойде време Нормън да установи радиовръзка с бреговите станции. Сега трябваше да известим за изчезването на Рашад и гемията и да дадем приблизителните си координати край голите скални отвеси на Северозападен Оман. Радио Бахрейн ни зовеше, ала твърде много и силни гласове се бяха струпали на тази честота, за да може някой да улови сигнала на Нормън. Местоположението ни остана неизвестно за света, както бе и на гемията за нас, а по всяка вероятност — и на „Тигрис“ за гемията.

С мъка си пробивахме път нагоре край брега, като улавяхме вятъра странично, ала същевременно непрекъснато се доближавахме до

скалите откъм десния ни борд, които искахме да избегнем. По-суров и заплашителен бряг не бях виждал през живота си: извисен безкомпромисно в небесата, без да има поне един шубрак или зелено парче трева, да омекоти резките отвеси. Вкаменена пустиня, изправена отвесно. Бурният вятър връхлиташе стремглаво върху тия стени, от които настъпващото море биваше яростно отблъсквано и оттам се отбиваше с пълна сила назад в продължение на много мили, като предизвикваше хаотичен кипеж от коварни възсядащи се и подскачащи вълни, несрещани въобще в откритите океански простори. Каква абсолютна заблуда се крие в убеждението на кабинетните археолози, че праевропейското мореплаване е било възможно само дотолкова, доколкото навигаторът не губи от поглед брега, и че до появата на испанските каравели презокеанските плавания са били изключени. При никакви обстоятелства морето не е така лошо и трудностите не са тъй големи, както там, където има скали или където вълните и теченията се натъкват на наноси и плитчини. Да не се отделя от брега за древния мореплавател би било най-сложната задача. Някогашните моряци трябва да са се чувствували също като нас в подобни ситуации, освен ако не са били по-подготвени. Никога досега при пътуванията ни с примитивни плавателни съдове не бяхме измъчвани от по-сериозни проблеми, отколкото при изнурителната битка да обходим последната суша, преди да навлезем в открития океан; така бе и при презокеанските пътешествия, когато достигахме брега от другата страна. Близостта на Арабския полуостров не създаде у нас ни най-малко чувство за сигурност. Напротив, беше истински кошмар, от който бихме искали да се пробудим и да се намерим здрави и читави сред Индийския океан.

Незначителният дрейф на „Тигрис“ потвърди зловещото предсказание на нашите навигатори, направено още щом съзряхме суша: ще се натъкнем на скалните стени, преди да сме успели да ги обходим изцяло до ширината на Ормузкия проток. Вятърът отново се измести твърде на север. В хаотичните талази, отбивани от брега, час по час бивахме повдигани върху някоя конусовидна вълна и завъртани на 40°–50°, преди да се плъзнем в следващата падина, напълно изгубили курса, с целия екипаж на палубата и върху покривите в нова отчаяна схватка с ветрилото и въжетата. Нищо не е в състояние по-силно от общата опасност да сплоти хора с различни възрасти и

професии, обединили усилия за спасението на всички. Когато надвисне заплаха, човек рядко мисли за националност или различия в произхода. Никой от нас не смяташе, че може да се облагодетелствува за сметка на останалите, нито пък желаше да прави впечатление с безразсъдна храброст — само успешното единодействие е от значение, когато се преследва победен изход в една битка. Всеки, който постъпва другояче, прилича на барабанист, решил да изсвири симфония без диригента и останалите оркестранти.

Докато скалите се доближаваха все повече и повече, решителността на целия екипаж бе изразена от тържествуваният вик на Нормън: „Ура, устояваме на вятъра!“ Беше го забелязал по червения пояс, влачен зад кърмата. Той ни показваше степента на дрейфа и сочеше посоката на реалния ни ход по водата. Безспорно при по-големи кърмови гребла и повече дъски откъм подветрената страна успехът ни щеше да бъде по-добър, но и така печелехме няколко безкрайно ценни градуса срещу вятъра, който сега слабо издуваше ветрилото косо откъм носа. Това радостно откритие бе достатъчно да подхрани боевия дух. Ала все пак сушата продължаваше да се приближава. Дори не ни се удаваше да я оставим встрани от носа; това бе възможно само ако направим поворот и се насочим към арабските емирати. Скалите, които се редуваха по протежение на десния ни борд, завършваха с изпъкнал нос, който едва-едва се подаваше отляво на нашия танцуващ вълнорез. Ако бяхме направили опит да свием още срещу вятъра с цел да оставим встрани издадената суша отпред, ветрилото щеше да се обезветри и щяхме да загубим целия си рулеви ход. Единствената ми надежда бе, че условията ще се променят, щом наближим съвсем сушата. Ударят ли се веднъж във високите скали, природните стихии сами щяха да бъдат принудени да обърнат направлението си. Течението ще свие успоредно на брега, вместо да тегли срещу него, ще увеличи и скоростта си; срещне ли скалите, същото ще стане и с ниския вятър. Единственият проход в непрекъснатата скална преграда бе Ормузкия проток, там, в самия край на полуострова. Ако природата бе заставена да следва този спасителен път, и ние щяхме да се измъкнем.

Продължихме злощастния си курс, уверени, че нещата ще се оправят и в близост до сушата ще бъдем в безопасност. Вече бяхме толкова близо, че виждахме подножието на отвесните бездни, потънали в разпенения прибой, ала между нас и брега нямаше и следа от гемията

с Рашад. На едно място изникнаха две бели колиби, които сякаш бяха изрисувани върху скалите досами равнището на водата. Изглеждаха безлюдни, ако изобщо са били предназначени за хора. Никакъв живот не се забелязваше в пространството между „Тигрис“ и брега. В дневника си записах:

Сега сушата е страшно близо. Двамата кърмчий с мъка удържат твърд курс в ездата по огромните вълни. От моето място в каютата гледката през обточения с бамбук отвор вече не предлага горящи огнени езици, кораби и набраздено море, а само внушителен и неизменен планински пейзаж. Скосената вечерна светлина очертава по скалите отвесни плочи и жлебове, които със суровите си багри добре подхождат на сивите вечерни вълни, увенчани с пенливи воали. Имам чувството, че пътуваме през безплодните сипеи на някакво голо високопланинско плато, а скалите се издигат отвесно над главите ни с още по-високи върхове. Тъй или иначе, в момента отчаяно се мъчим с двете гребла да уловим курс 52°, та да не се разбием в Рас Шайх, първия от многото носове, които препречват пътя ни към Ормузкия проток. При късмет, със западни ветрове и евентуално течение на север покрай брега, имаме шанс да успеем, все пак... *инш-Аллах!*^[2]

Скоро след това, в 16.45 корабно време, записах, че слънцето току-що е залязло. Тъкмо бяхме преминали в друг часови пояс по посока на изток и почти бяхме готови да преместим часовниците си с един час напред. В далечината запроблясваха корабни светлини. Мрачните скали придобиха още по-тъмни отсенки, над тях блещукаше една-единствена звезда. Нощта се спусна около нас като затъмнителна завеса точно когато се насочихме на север покрай брега в побиваща тръпки близост до скалните стени, които провисваха подобно гигантски драперии от снагата на Рас ал Шайх. Това бе единственото място, където, предполагаме, Рашад и Саид биха могли да потърсят убежище. Зорко бдяхме, дано зърнем я силует на кораб или сграда, я

отблясък от фенер. От покривите на каютите размахвахме нашите газени фенери, давахме и сигнали с фенерчетата. Никакъв отговор.

Нямаше фар на този нос. Нито искрица друга светлина. Никой не можеше да живее тук. Мрачният изглед на скалистите стени потвърждаваше враждебното впечатление, създадено от по-голямо разстояние при дневна светлина. Би било убийствено за нас да се вмъкнем между черните планински отвеси, за да последваме криволичещия каньон, означен на картата, независимо дали предлагаше закътано прибежище, оградено с надвиснали отвсякъде скали. Ако гемията бе имала кураж да проникне дотам, човек би могъл да допусне, че екипажът ще постави фенера на скалите, та да ни упъти къде е убежището ѝ. Със скорост два възла ние подминахме тесния фиорд и оставихме зад себе си Рас ал Шайх.

Отново слязох в каютата и записах събитията в дневника. По наше време бе само 17.30, но навън тъмнината бе непрогледна. Оттук нататък няхаме представа къде биха могли да отидат нашите изгубени спътници. Капитан Саид сигурно бе хванал съвсем различен курс от този, който бяхме предположили. До Ормузкия проток нямаше къде другаде да ги търсим. В момента се клатушкахме тъй безнадеждно сред отбитите крайбрежни талази, че малката петролна лампа, която се люлееше окачена на тавана и всеки миг заплашваше да ме цапне по главата, хвърляше повече сянка, нежели светлина, и макар да седях с широко разтворени крака на пода, опитвайки да се закрепя криво-ляво, докато записвам в дневника, като нищо щях да се преметна през глава, ако с едната ръка не се бях вкопчил в тръстиквата стена. Нищо на борда не трябваше да се оставя свободно. Закаченият на стената бинокъл излетя и ме прасна в челюстта. Ризи, якета и панталони, повесени на бамбуковите пръти в каютата, изнасяха цяло представление — приличаха на призрачна армия от роботи, които правят утринна гимнастика в съвършен синхрон. Всички се залюляваха в един и същи миг, в еднаква посока, под един ъгъл. Пешкири и бельо, кофи и кошници, фенери и часовници, всичко това се вдигаше от стените едновременно и заиграваше надясно и наляво, напред и назад, додето накрая с общ трясък се връщаше на мястото си.

След като разбрах, че в каютата не е възможно да се стои нито седнал, нито на колене, препасах осигурителното си въже и изпълзях навън тъкмо навреме, за да оценя акробатичното умение на Нормън,

който известяваше от върха на люлеещата се мачта, че вижда отблясъци на фар пред нас. Засега те представляваха само периодични отражения в небето от въртящия се лъч на някакъв отдалечен фар, който скоро щеше да се покаже на хоризонта откъм лявата страна на вълнореза. От мостика Детлеф извика, че това трябва да е фарът от отсрещния бряг на входа към Ормузкия проток. И така, сега бе необходимо да държим тази светлина откъм десния си борд, за да обходим и последния, невидим нос на Арабския полуостров, но по-късно трябваше да завием под остър ъгъл и щом влезем в протока, фарът да остане ляво на борд.

Вятърът вече бе почнал забележимо да се обръща все по на запад — отчаяните ни надежди май се сбъдваха. Бях убеден, че и морското течение бе принудено от непреодолимата скална бариера да свие покрай брега в нашата посока. Напрежението върху кърмовите гребла бе толкова голямо, че вилката на левия борд взе пак да зее и заплашваше да разкъса направената от Карло обвръзка. За да облекчим донякъде ужасния натиск, преди да се е случило най-лошото, се събрахме при кърмата и с дружни усилия издърпахме нагоре тежкото вретено на греблото, тъй че една четвърт от перото му остана над водата. Сега румпелът на това гребло не можеше повече да бъде достиган от пода на кърмовата площадка, та се наложи нов вид морска акробатика да влезе в действие, хем при най-кошмарното клатушкане за днес. Кърмчията на десния борд отговаряше за цялостното управление на ладията и трябваше да сигнализира на човека при левия румпел винаги, когато бе потребно съдействието на второто, вече ужасно тромаво, гребло. В непроницаемия мрак Карло се зае със същинското управление, а аз се покатерих на перилото около мостика, за да хвана другия румпел, докато разхлабените свързки по дървенията вретяха и хапеха като разярени котки и човек трябваше да внимава много да не му притиснат някой пръст на ръка или крак. Стъпил с единия крак върху покрива на каютата, с другия пазех равновесие на една тясна дъска — вързана от външната страна на мостика, та да се укрепи греблото, — без да виждам нищо друго освен светлината на фенера, който Асбьорн бе запалил на разлюляната топмачта. Знаех, че дори с фенерче пак нищо нямаше да съзра под себе си, само черна вода. Нито пък можех да различа нещо, за което да се уловя освен дългото вретено на греблото, но то нито за миг не оставаше неподвижно, понеже сам аз го въртях с румпела, за който се бях вкопчил. Отгоре на всичко греблото

непрекъснато се заклещваше, тъй като бе изместено от обичайното си място и аз трябваше — завързан с осигурителното си въже за мокрото вретено — с две ръце да тласкам и дърпам румпела, който стисках за опора, винаги щом Карло надаваше вик за бърза маневра с моето гребло.

Трудно бе в момента да се оцени комичната страна на това безумно нощно въжеиграчество. В подобно положение шумерският мореплавател сигурно би се изобразил как стои със завързани очи върху гърба на препускаща газела. Ала не мина време и фарът заигра пред нас подобно на ярка искра, Карло изкрещя тържествуващо, че го вижда от своята страна на ветрилото. Скоро фарът дотолкова се извъртя откъм десния ни борд, че и аз от моето място успях да го зърна; това от своя страна означаваше, че бяхме отклонили „Тигрис“ доста от сушата и сега целият бряг оставаше само откъм десния ни борд. Под сиянието на все повече звезди различавахме снажните очертания на зъбати хребети и пирамиди, които повече не се приближаваха към нас. Печелехме. Бяхме се справили без отклонение от курса.

Оттук нататък съвсем забравих за деликатното си равновесие, следях единствено яркия лъч пред нас да бъде колкото е възможно по откъм дясната страна на ветрилото. Остатъкът от двучасовата вахта създаде у мен незабравимото усещане за буен галоп под озвезденото небе върху гърба на един крилат Пегас, който великодушно бе ни позволил да определяме сами своя път. После Герман и ХП се качиха на мостика, за да поемат необикновеното управление. Постепенно корабни светлини взеха да припламват навсякъде. Дали виждаха „Тигрис“ тия кораби, бе въпрос. Нормън позакърпи положението, като постави на мачтата едно изровено от личния му багаж фенерче с батерии, което изпращаше светлинни сигнали през определени промеждутъци. При тоя вятър евтиното местно гориво в нашите газени фенери произвеждаше повече сажди, отколкото светлина. За нас премигванията на фенерчето от мачтата изглеждаха съвсем моряшки и би трябвало да респектират околните плавателни съдове повече, отколкото бледият пламък на газеника, но Детлеф каза, че на морски език тия сигнали не означават нищо. Тъкмо поради това, смяташе той, нищо чудно да послужат като своего рода озадачаващо плашило за всеки кораб, приближил се прекалено до „Тигрис“.

Две неподвижни светлини, навярно от постройки на брега, внезапно изникнаха съвсем близко до десния борд, докато въртящият се лъч на фара сега бе ясен и силен, обхождайки небето над главите ни. Детлеф съблюдаваше за навигацията. Нормън слезе от мачтата, след като бе увил тук-там блестящи парчета фолио около вантите; върза и за стените на каютите — тази различна от тръстиката, бамбука и дървото материя би трябвало да бъде уловена от радарите. Напредвахме с пълна скорост и ограничени възможности за управление право към двупосочното движение на най-оживения в света мореходен път, защото нямаше и помен от дауто-пилот, за да ни приведе през достъпния само за посветени проток, там някъде между скупчените островчета около носа.

Никога в никое море не бяхме виждали толкова много сияйно осветени кораби едновременно в движение, както бе в момента, когато Детлеф даде заповед за остър, деветдесетградусов завои дясно на борд и кърмчиите на мостика ни пратиха в основния поток на трафика през Ормузкия проток. Мигновено в гърба ни връхлетя могъща въздушна струя и тозчас бяхме натикани в аеродинамичната тръба, образувана между двете противоположни точки на сушата — нещо като азиатски Гибралтар. В този момент и течението би трябвало да е потекло навън от залива подобно на река. Скоростта ни покрай върха на Арабската „кама“ бе най-голямата, която някога бяхме развивали с тръстиковия си съд, и черните планински силуети покрай борда се променяха от минута на минута. При този устрем „Тигрис“ реагираше и при най-слабото докосване на румпелите и ние препускахме сред свръхтежките кораби, които гърмяха навред около нас, сякаш всички бяхме от един дол дренки.

Нещата вървяха просто неестествено добре и при наличието на двама вахтени на руля и навигаторите, нащрек върху покрива, ние с Карло можехме да откраднем малко време за кратка дрямка, преди да се върнем на кърмовите гребла за нашата следваща вахта от два часа след полунощ. Обикновено бе достатъчно само да пропълзиш през четвъртития отвор на каютата, за да си представиш, че си попаднал в някаква ниска хижица сред джунглите, далеч от морето. Атмосферата, създавана от камъша и бамбука, бе съвсем сухоземна, ала и много успокояваща. Вълните и ветровете моментално отстъпваха на заден план — да му мислят тия, дето още са на палубата; вътрешността на

каютата бе неутрална територия за отмора и спокойствие даже когато хребетите на исполинските вълни надничаха към нас през вратата на има-няма една ръка разстояние. А тази нощ бе и доста особена. Когато влязох да се опъна на матрака си край входа, бях щастлив като момче, което за пръв път е получило възможност да спи на леглото до прозореца в спалния вагон: лежах и гледах осветените кораби и черните планини, отминаващи нататък като гари по зъбчата железница в Алпите. Заплахата от сблъскване и крушение бе отминала — придвижвахме се сякаш по двойна железопътна линия.

Събуди ме Детлеф, като пълзеше през краката ми на път към постелята си.

— Готово — рече той. — Излязохме.

Беше дванайсет и половина след полунощ, тъмнината навън бе непрогледно гъста — все още бе в пълната си власт. Значи, сме излезли? Промъкнах се до вратата откъм десния борд и повдигнах брезентеното покривало, което някой бе спуснал, да не го смущават безбройните минаващи светлини. Незабравима промяна бе настъпила в пейзажа. Красиво. Внушително. Клатушкането бе спряло, над бледо озарените от лунна светлина скали и възвишения небето бе заляно със звезди. Тези скали и възвишения бяха в подножието на високи, непристъпни върхове и планински хребети, които величествено се издигаха край „Тигрис“. Обърнах се да погледна от другата страна и почти бях заслепен от въртящия се лъч на някакъв близък фар, който осветяваше скалистото островче, върху което бе изграден, като същевременно обхождаше с яркия си сноп небето и морето. „Зайци“ нямаше тук. Морето бе спокойно; отляво и отдясно долитах шум от корабни двигатели. Не свистеше бесен вятър, не скърцаше дърво. Тихо и идилично. Светлините на корабите романтично се отразяваха във водата, сякаш се намираха на завет в някой норвежки фиорд. След рекордния си преход „Тигрис“ също се успокои, от ветрилото до мостика.

Скоростта ни падна на два възла, после — едва на един. В Ормузкия проток Нормън бе измерил бързина от почти пет възла, но към тях трябваше да се прибави и скоростта на течението. Наистина бяхме излезли от залива. Вече бяхме заслонени от скалите на Оман, но скоро открихме, че мощно течение продължава да ни държи здраво и ни отдалечава от Арабския полуостров. Свихме още дясно на борд и

скоростта ни падна до половин възел, докато плавахме на юг в кажи-речи абсолютния завет на същата Арабска „кама“, която само допреди няколко часа се канеше да ни види сметката, когато с мъка си пробивахме път на север — точно в противоположна посока на сегашното ни движение — покрай наветрения ѝ ръб.

— Момчета, справихме се! — бе ликуващият възглас на Нормън, когато разгънахме картата върху покрива на каютата и запалихме фенерче, да вземем решение какво ще правим по-нататък. Имахме вече голям избор. Ала остана и един проблем, хем сериозен. Пътят ни към Индийския океан беше открит пред нас, но зад нас, навътре в залива, бяхме изгубили Рашад. Нямахме абсолютно никаква представа къде би могло да иде злочестото дау. Най-близко до истината според нас бе предположението, че Саид се е насочил към някой от малките арабски емирати. Вятърът бе слаб наистина, но идеален, за да се отдалечим от сушата и да навлезем през широкия Омански залив в Арабско море и Индийския океан. Ала как можехме да оставим Рашад, най-младия и затова може би най-неопитния от всички ни. Родителите му щяха да изпаднат в отчаяние, ако се наложеше да им изпратим известие, че сме го „изгубили“ и че нямаме представа къде би могъл да се намери.

Гемията принадлежеше на Оман и трябваше да мине през Ормузкия проток, за да стигне родното си пристанище в столицата Мускат^[3]. Ако Саид бе решил да се движи встрани от оживения морски път, тогава би трябвало да се промъкне или между скалите по оманския бряг, или в непосредствена близост до тях. Най-доброто, което можехме да сторим, бе да почакаме на завет, където бяхме — достатъчно далеч от сушата, за да не се натъкнем на скали, в случай че вятърът се промени, и същевременно толкова близо, че да сме в състояние да забележим всеки съд, който се движи край брега.

Свалихме лявото кърмово гребло на мястото му, затегнахме разхлабените въжета и управлението стана много леко, докато голяма част от нощта още бе пред нас. Останалите се върнаха да спят, а ние с Карло се качихме на мостика да носим вахтата от два до четири след полунощ. И двамата бяхме единомислени, че това бе най-прекрасният момент, който някога сме изживявали по море. Извисените върхове и назъбените планински силуети, които ни заслоняваха, представляваха невероятно величествена гледка. От тази страна бяха дори по-величави, очертанията им доставяха истинска естетическа наслада. Тия чуки сега

спираха вятъра и усмиряваха вълните, които тъй свирепо бяха подлудили от другата страна. Да бъдеш отново на мостика в тая променена среда бе нещо като щастлив сън след злокобен кошмар. Успели бяхме да се измъкнем на косъм — скалистите стени на залива останаха зад нас. Бяхме попаднали в нов свят: с различни вълни, с друг вятър. Някъде далеч от нас бушуваше мусонът. Той духа постоянно над Индийския океан, сякаш се включва с часовников механизъм, и се обръща подобно на махало, за да смени на всеки шест месеца посоката си. Зимният мусон духа от североизток, от Африка към Азия, а летният — от югозапад, от Африка обратно към Азия. Идеални условия за примитивни плавателни съдове.

Тук дори гигантските съвременни кораби, от които толкова се бояхме в залива, изглеждаха по-дружелюбни. Някакъв ярко осветен пътнически лайнер, окичен с гирлянди от разноцветни лампи по всичките си палуби, отмина край нас и ни накара да изпитаме чувството, че едва ли не и ние бяхме потеглили на екскурзия; най-заклетите гуляйджии сигурно още киснеха в баровете на борда. Разбира се, не завиждахме никому. Великолепно бе да се плава с шумерски „магур“.

След закуска Асбъорн наду нашата малка гумена динги и Норис и Тору излязоха в морето да снимат. Палмовите листа във вълнореза се оказаха тъй здрави и непоклатими, както при поставянето им преди отплаването ни от Бахрейн. Повечето от хората на борда се хвърлиха във водата да поплуват, ала всеки се държеше за някое от въжетата, спуснати от „Тигрис“.

Наближаваше пладне, когато някой от мостика извика, че малък кораб се е появил в кръгозора; изскочил от някакви възвишения, които в същност се оказаха разпокъсани островчета. Корабчето промени курса и се насочи към нас. Беше дау! Няколко дълги минути всички стояхме като на тръни. После Норис викна, че с бинокъла май вижда Рашад. Втренчихме взор. Беше Рашад. И капитан Саид бе там. Всички. Нашето динги още бе във водата и ХП побърза да посрещне гемията и да доведе изчезналия ни приятел обратно на тръстиковата ладия, където му бе мястото. Той почти разцелува снопите, когато се качи отново при нас на „Тигрис“, а там отляво и отдясно го посрещнаха щастливи ръкостискания и сърдечни прегръдки. Беше мило. Рашад бе чудесно момче. Всички искаха да чуют патилата му, пък и той се бе върнал

тъкмо навреме — за обяд. На трапезата Карло поднесе димящо ризото и салами. Герман отвори текила^[4], Юри — водка, а аз — норвежки аквавит^[5]. Имахме троен повод да празнуваме и първо се чукнахме за благополучното завръщане на Рашад.

Рашад преливаше от радост при цялото това веселие, прибавено към щастливия завършек на неволното му изгнаничество. Шестимата в гемията бяха загубили връзка с нас след остров Сирри, когато Саид побърза да се омете, разбирайки, че незаконно е навлязъл в ирански води. По-късно капитанът се побоял да се върне срещу вятъра, понеже морето било бурно, а гемията — в окаяно състояние. Още преди да се разделят с нас, бе почнала да се пълни с вода и нещата се влошили, когато болтовете на единствената помпа един по един се скъсали и тя взела да избива отвсякъде. Клатушкането и подмятането по вълните станали неописуеми и плискането на сладката вода между стените на резервоара дотолкова се засилило, че шевовите се пропукали и четири пети от водните запаси изтекли. Прекаленото люлеене по дължина, причинено от движението на водата напред-назад по дъното на гемията, заставяло витлото да се върти колкото във вълните, почти толкова и над тях и в резултат буталата почнали да стържат и затруднили нормалната работа на двигателя. Накрая — това също се случило, преди да се разделим — и управлението станало несигурно: металната обшивка на рулевия лост се пукнала по шевовите и дървените части взели да играят. Саид и екипажът нямали намерение да ни изоставят окончателно след раздялата при Сирри, но на другия ден установили, че морето се е влошило съвсем и вече нямали избор. Рашад настойчиво убеждавал капитана и екипажа да ни търсят, ала при създадите се обстоятелства трябвало да спасяват най-напред кожата си. Всички на борда били смъртно уморени, когато се добрали до петролните сонди, и оттам с възможно най-голяма скорост се отправили към Рас ал Шайх, без да имат каквато и да било карта. Капитан Саид обяснил, че уцелва курса „по интуиция“. Повече или по-малко, и те като нас първо стигнали дивия планински бряг и тръгнали по него, додето не открили някаква тясна цепнатина в скалистата стена. Оттук свили навътре и навлезли в проток, където духало тъй зверски между отвесите, че „Тигрис“ би бил неуправляем, ако се бе натикал там. Но те се прикрили в някакво вътрешно заливче, където Рашад имал чувството, че е попаднал сред декор от вълшебна приказка. При подножието на

скалните стени в планинския склон се очертавала неголяма падина и там имало селище с кажи-речи праисторически вид, изградено върху стъпаловидни тераси между скалите и все още обитаемо. Вятърът обаче прониквал дори до това закътано прибежище — духал на свирепи пориви сякаш изотдолу. Все пак те успели да хвърлят котва край няколко малки рибарски лодки и така останали напълно прикрити и невидими за нас, когато сме преминавали край Рас ал Шайх и сме бдели за светлини. Поправили руля и каквото друго би могло да се закърпи с тел и дърво, но нещата, които се нуждаели от заваряване, останали за Мускат. В шест часа тази сутрин излезли да ни търсят и след като не успели да ни открият, потеглили на север и напуснали залива, като се придържали по-плътно до арабския бряг в сравнение с пътя на корабния трафик. Накрая ни забелязали и всички се удивили от бързината, с която сме плавали. Храната на борда на гемията се свежда до риба, ориз и къри и прекарването не било никак лошо, само дето всички едва се държели на краката си от безкрайното изпомпване и поправяне.

Връщането на здравия „Тигрис“ за Рашад бе като прехвърляне от плаваща вана на луксозен лайнер. А щом слънцето залезе зад планините на Оман, имаме възможност да опитаме лакомства, каквито никога не бяхме вкусвали по море, доставени от личния багаж на Юри: руско шампанско и хайвер, космонавтски хляб и пуйка „по космически“, плюс „лунно“ сирене и какви ли не астронавтски туби, от които изтисквахме в устата си пастети, кремове, сладка, десерти и сокове — всичко това бяха ястия с джобен размер, които съставляваха менюто на Юриевите сънародници при пътешествията им извън Земята. Д-р Юрий Александрович Сенкевич бе сериозен учен в областта на космическите изследвания, който работеше върху условията на живот в космическите кораби, когато не плаваше с праисторически тръстикови кораби. „Ма-гур“ или космически кораб, никой от нас тази вечер не можеше да отрече, че много удоволствия има още по планетата Земя. Наслаждавахме се на шумерския сърп на фината сребърна луна, гълтахме космически гозби и не пропускахме да си припомним, че наистина имаме три много особени причини за празнуване:

Рашад бе отново при нас. Бяхме излезли благополучно от залива. Днес бе последният ден на годината!

[1] На английски Sirri и Surri се произнасят еднакво: „Съри“. Б.р.

↑

[2] Божя работа (от ар.). Б.пр. ↑

[3] По-популярното наименование на оманската столица е Маскат, но доколкото „Маскат“ се нарича и обширна географска област в тази страна, Тур Хейердал избира по-неизвестното „Мускат“, за да отграничи столицата. Б.р. ↑

[4] Силен мексикански алкохол, произвеждан от мексиканска агава, или столетник. Б.пр. ↑

[5] Скандинавска алкохолна напитка, подобна на джин и ароматизирана с кимион. Б.пр. ↑

7. ТЪРСИМ ПИРАМИДА И НАМИРАМЕ МАКАН

Ако локомотив влезе през вратата у дома по време на закуска, ще се изненадам доста. Ала какво би било учудването ми, ако вълнорез на кораб се появи край постелята ми!

Не беше сън. Не спях. Събудих се преди малко, когато чух пърпоренето на някакъв двигател да се приближава в нощта, последвано от груб глас, който със заплашителен тон изкрещя нещо отдалеч. Непознат глас. После долових гласовете на Норис и Рашад, които някак тревожно отвърнаха от мостика:

— Назад! Назад!

Часовникът сочеше два и половина след полунощ и звездите още надничаха през входа на каютата откъм десния борд, сетне някакъв прожектор заопипва нахално камъшената стена от същата страна. Мигновено се разсъних напълно.

Намирахме се в близост до оманския бряг. С него доста ни бяха наплашили. Говореше се, че в тази част на Арабско море неизвестни съвременни пирати нападали и плякосвали малки кораби. Наскоро вестниците бяха писали за двама датчани с яхта, които били ограбени до шушка; оставили им само малко вода, колкото да не умрат от жажда. Каквито и да бяха тия среднощни посетители сега, те не биха могли да знаят, че екипажът на „Тигрис“ се състои от единайсет мъже и че има отвори и от двете страни на нашата малка бамбукова каюта. Тъкмо се канех да събудя другите, та да се измъкнем през изхода откъм левия борд и там да устроим засада на нападателите, когато притаих дъх и се заслушах във враждебните гласове, долетели този път съвсем отблизо:

— Какво е това? — Гневният въпрос бе произнесен на английски с арабски акцент.

— Кораб — извика едва ли не възмутено Рашад.

— Тогава какво носите в тия големи сандъци на борда? — Прожекторът наново заигра по двете бамбукови каюти.

— Това са каюти! Назад! Единайсет души от различни страни спят вътре!

Ала предупреждението на Рашад отиде на вятъра. Осеяното със звезди небе тутакси изчезна пред погледа ми, щом заостреният връх на един корабен вълнорез изпълни десния отвор на каютата, и в същия миг всички налягали по матраците бяха събудени от яростен трус.

— Назад! Ще разбиее кораба ни! — изкрещя отчаяно Рашад от мостика, докато ние отвътре отвърнахме на удара с дружен войнствен вик.

Краката на Юри бяха опънати пред отвора, където се бе напъхал вълнорезът, и дочул в просъница гласа на Рашад, той го сгълча през камъшената стена:

— Кажи им да се разкарат, ние сме в международни води!

— Не сме в международни води — възрази ядосано Рашад. — На две крачки сме от оманския бряг, освен това не вярвам да кажеш на някого да се разкара, когато са насочили картечница срещу тебе!

Лека-полека почнахме да разбираме какво става. Ала далеч не бе така и с нашите неканени гости. Никога не бях виждал толкова ококорени и обелени от страх и смайване очи като в момента, когато съзрях черното лице на оманския полицаи, хванал щурвала на своя катер миг преди да даде пълна газ назад и да освободи вратата на каютата, след което ние се заизмъквахме навън като разярени палета от кучешка колибка. Излезе, че ни е посетил патрулен полицейски катер от оманската брегова охрана с трима въоръжени мъже на борда. Смахнатите премигвания на фенерчето, закачено на мачтата, които имаха за цел да ни пазят от корабите, явно бяха произвели обратен ефект. Полицаяте бяха дошли за проверка, но щом приближили и зърнали златистите тръстикови снопи на нашия шумерски „ма-гур“, съвсем забравили да свият настрани или да спрат. Мореходен съд като този, който осветявал прожекторът им, не е плавал в местни води от ония далечни времена още преди рождението на пророка. Загубили ума и дума от смущение, те се бяха блъснали в средната част на „Тигрис“ и затова всичко на борда се разтrese. Изненадата им едва ли бе намаляла, когато от вътрешността на двата „сандъка“ се разнесе рев на девет различни езика, долетял сякаш изпод развалините на Вавилонската кула, последван от появата на някакви брадясали диваци, разгневени

като лъвове. След това тримата зашеметени полицаи се отдалечиха на заден ход с възможно най-голяма скорост.

Едва ли щеше да им се случи повторно да видят толкова много разлютени хора да изскачат на четири крака от две тъй мънички бамбукови каюти. Полусънни, ала кипящи от яд, примесен с уплаха, ние всички се втурнахме към снопите на десния борд, очаквайки да намерим „Тигрис“ непоправимо повреден. Изправени пред единайсетина мъже със заканително вдигнати юмруци и заливани от проклетия на маса езици, от които разбираха поне арабски и английски, тримата онемели служители на реда стремително продължаваха да се отдалечават назад, додето изчезнаха в сянката зад придружаващото ни дау.

Накрая до ушите ни достигна нов ненадеен изблик от арабски слова: полицаите бяха възвърнали способността си да говорят, преминавайки край гемията на Саид, която надлежно бе белязана, че е от Оман. Бяхме сигурни, че отправят към нас ругатни. Но не било така, каза Рашад, и обясни: „Хулят сънародниците си, че съпровождат кораб, пълен със сатани.“ Излишно бе да превежда последната, позната на всички, еврейска дума.

Ако тръстиката берди беше суха и крехка, както при строежа на „Тигрис“ в Ирак, полицейската проверка щеше да сложи край на експедицията ни още тук, в спокойните води на Оман, малко на юг от Ормузкия проток. Ала берди притежава едно от качествата на папируса: след като се изсушат на слънце и после се наkisнат, стеблата придобиват невероятна здравина. За наш късмет бурното море през последните дни бе наkвасило така добре тръстиката и камъша, че снопите на „Тигрис“ бяха станали яки и плътни като каучукови брони, а плетените каюти по гъвкавост бяха заприличали на кожени обувки. Дори на дневна светлина под или над водолинията не успяхме да открием никакви повреди, ако не се смята дребното разместване на част от дъските по палубата и на бамбуковите ребра — неща, които лесно оправихме.

Появата на вълнореза на полицейския катер пред прага на каютата ни бе сигнал да увеличим бдителността си, за да не ни сполети пак някоя неочаквана среща с вълнорез с далеч по-големи измерения. Подобни вълнорези бяха порили морето навред около нас през последните четирийсет и осем часа, в самия край на старата и началото

на новата година. В действителност след двете денонощия, които прекарахме с чувството на охлюви, попаднали сред безброй човешки ходила в претъпкана бална зала, това бе първата ни нощ в спокойни води, далеч от всякакъв трафик. Когато мракът се спусна над нас след края на новогодишния ден, от единия край на хоризонта до другия не можеше да се съзре светлина на кораб, а морето край брега бе толкова тихо, че звездите се отразяваха във водата. Успокоени и уверени в своята безопасност, ние бяхме легнали да спим, за да бъдем събудени по твърде нелюбезен начин.

Не без резерви гледах на решението ни да се насочим надолу покрай източния бряг на Оман. Рядко ми се е случвало да усетя така силно какво са изпитвали древните мореплаватели, както след преодоляването на тесния Ормузки проток, когато пред нас се откри богат избор от направления, по които бихме могли да поемем. Предначертан курс няхаме. Оманският залив се разтваряше пред нас подобно на гигантска фуния — от протока сушата продължаваше в две посоки: изток и юг. В нашия случай най-примамливо бе да избегнем по-нататъшните неприятности с крайбрежни скали и брегове, като се насочим право към просторния Индийски океан, докато все още вятърът духаше в нашата посока. Ала така едва ли бе постъпил първият „ма-гур“, проникнал извън залива. Очарователният вид на двата бряга, проточили се в различни посоки от външната страна на протока, можеше да изкуши всеки, който — като нас — никога не бе ги посещавал. Те разпалиха любопитството ни, макар че ние, съвременните мореплаватели, знаехме от географията, че единият бряг продължава към Индия и Далечния изток, а другият — към Червено море и Африка.

Карло бе единственият, който гласува да се отдалечим от заплахата на скалите и бреговете и да отплаваме в открития океан колкото е възможно по-скоро. Той бе някак неспокоен и искаше да потеглим, докато вятърът още е добър. Норис пък настояваше да продължим плътно край Арабския полуостров, понеже зъбатите върхове и шеметните скали на Оман предлагаха една от най-внушителните гледки, на които бяхме имали възможност да се любуваме при плаванията си в морето. Този необикновен пейзаж осигуряваше на Норис някои наистина силно въздействащи кадри за експедиционния филм. Нормън подкрепи идеята. Каза, че така ще

можем да се отбием в пристанището на Мускат, където ще потегнем стъкмяването и кърмовата система, преди да се впуснем в океана. Други, в това число и аз, бяха привлечени от възможността да следват азиатското крайбрежие.

Иран, бившата Персийска империя, в момента се виждаше добре от другата страна на Ормузкия проток. Сини планински вериги надничаха в далечината зад приветливи крайбрежни хълмове и възвишения. Сякаш ни канеха примамливо да ги последваме по вълнистите успоредни била на изток, които се губеха между морето и небето по посока на Пакистан. Посред бял ден сините планини се сливаха с лазурното небе, но рано призори се открояваха ярко — тогава небосводът зад тях бе огненочервен, натежал от изгряващото слънце. От ляво на дясно тази брегова линия постепенно избледняваше и малко преди очертанията на континенталния ландшафт напълно да потънат в океана на изток, се начупваше в чудновати форми, за които ние никога не бихме могли с положителност да преценим оттук дали са някакви изумителни скални островчета, или просто облачни маси. Крайно изкусително би било за всеки древен пътешественик да обходи тази примамлива брегова линия на изток.

За мен изкушението беше особено голямо; знаехме, че тия възвишения ще ни отведат до бреговете на Пакистан и Индия, някогашните владения на цивилизацията от долината на Инд. Това бе една от трите най-могъщи цивилизации на древния свят, неотстъпваща нито по възраст, нито по значение на месопотамската и египетската цивилизации. През изминалите пет хилядолетия неизчислим брой „магури“ трябва да са фигурирали сред голямото разнообразие от плавателни съдове, които са следвали този континентален бряг от и към Ормузкия проток. Археологията е доказала съществуването на оживени връзки между месопотамските пристанища, като Ур и Урук, и могъщите градове-държави Мохенджо-Даро и Харапа от поречието на Инд при посредничеството на остров Бахрейн в залива, изпълняващ ролята на търговско средище. Точно този бе мореходният път, който Джефри Биби бе предложил да опитам с месопотамски плавателен съд — път, който ме влечеше почти неудържимо.

Ала вместо на изток ние извихме нашия тръстиков вълнорез на юг, покрай Арабския полуостров. Не е за вярване, че древните пътешественици първо са решавали да поемат натам. Голите, зъбати

планини на Оман са достъпни само за птиците — със своите враждебни крайбрежни скали, издигащи се направо от морето. Все пак тия зъбери, изглежда, приемаха по-благ вид на юг, където постепенно преминаваха в заоблени хълмове. Досега не е известно някоя древна цивилизация, сравнима с индуската, да е процъфтявала в Оман. И все пак аз имах сериозно основание да гласувам с тези, които държаха да следваме брега по посока на Африка. Първо: според метеоролозите, зимните ветрове в този район би трябвало да духат от Азия към Африка и да се обърнат чак напролет. Второ: това бе нещо, което не ми даваше мира и се състоеше в непотвърдени слухове за археологически открития в Оман, които бях дочул в деня, преди да отплаваме от Райската градина. Един непознат вестител — някакъв немски репортьор с мустаци, големи колкото кормилото на велосипед — бе донесъл интригуващи новини от Фуад Сафар, главния директор на Багдадския музей. Според сигурни източници, някъде сред пясъците на Оман, на територията на Мускат извън Ормузкия проток, бил открит шумерски зикурат, стъпаловидна култова пирамида, каквато никога досега не бе намирана извън речните низини на Месопотамия.

Не повярвах. Звучеше ми като шега, измислена от журналиста просто защото бяхме изрисували зикурат на ветрилото си. Ала немецът се закле, че това е вестта, която му било заръчано да предаде. Каза също, че известният багдадски археолог бил доста развълнуван и предлагал на всяка цена да направим опит да посетим Оман. За пръв път, наблегнал той, постройка от шумерски тип бива открита извън Ирак.

Съобщих чудноватото известие на моите хора. „Твърде хубаво е, за да бъде истина“, забеляза Нормън. Така мислех и аз. Пирамидите са рядкост и не се срещат под път и над път. Това не са неща, в които човек може да се препъне из пясъците. Керамични чирепи — да, но не и пирамиди. Освен в Египет и Месопотамия други в Стария свят не бяха открити. Би било повече от съвпадение първият шумерски зикурат извън Шумер да бъде изровен в една далечна страна край Индийския океан тъкмо когато се канехме с шумерски ветроход да преплаваме същото това разстояние. Макар и неохотно, всички приехме новината на майтап и се помъчихме да я забравим.

Ала винаги когато с Нормън се паднехме заедно на кърмовата площадка, хванали двата румпела, той току придобиваше мечтателно

изражение и въздъхваше: „Ех, това ще бъде нещо, да намерим шумерски зикурат в земя край Индийския океан!“

Тази тема бе наново подхваната в Бахрейн, когато Джефри Биби ни показа развалините на своята дилмунска пирамида-храм. Той изтъкна, че тя притежава всички отличителни черти на месопотамски зикурат. Беше плътна отвътре, стъпаловидна и ориентирана по слънцето, със странични стълбища и храм на върха. Друга подобна постройка не съществува извън пределите на Месопотамия. Без да се смятат Мексико и Перу, разбира се. Биби впрочем наричаше открития от него храм „минизикурат“. Той дори бе попаднал на месопотамски изделия в този бахрейнски храм. Бахрейн се намираше горе-долу по средата на пътя между Шумер и Оман. Отправих дързък въпрос към Биби: чувал ли е да се говори за някакъв шумерски зикурат, открит неотдавна в Оман.

Никога. За подобно нещо не бил чувал.

Щом Биби — централна фигура в археологията на земите около залива — не знаеше нищо за това, значи цялата история е била съчинена. Наново се помъчихме да я забравим.

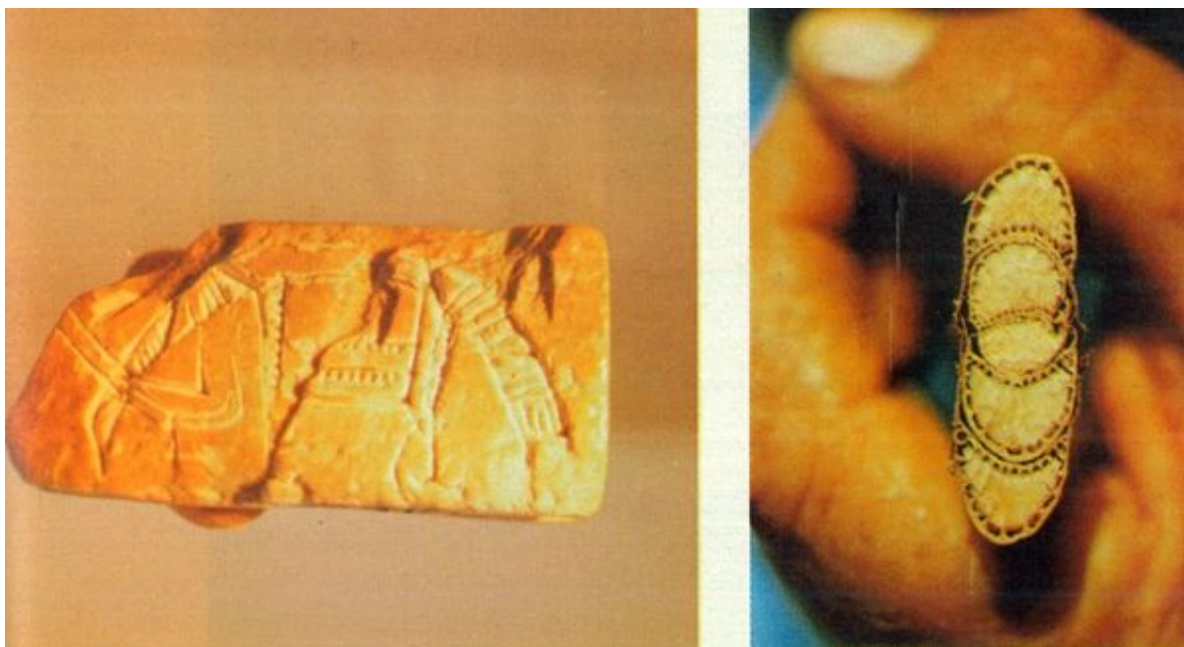
Ала Оман продължаваше магически да привлича и Нормън, и мен. Вече извън залива, когато той поиска да се придържаме към южния бряг и да потегнем стъкмяването в Оман, аз се усъмних дали наистина е забравил слуховете за зикурата. Да си призная, това бе основната причина, за да се откажа от неповторимия шанс да отплаваме към долината на Инд — решение, което взех с доста опасения и свито сърце.

Идеята да се прегледа основно „Тигрис“, преди да сме потеглили към по-далечни земи, не бе съвсем безпочвена. От двудневното клатушкане в дирите на супертанкерите, пристройките върху палубата бяха пострадали повече в сравнение с щетите, причинени от бурните вълни във ветровития залив. Още щом бяхме заобиколили носа при изхода на Ормузкия проток, оманските планини заслониха „Тигрис“ от бурята, бушуваща в залива. Ето защо, ако не бе кошмарният трафик, морето би трябвало да е спокойно като въздуха. Оказахме се в самото сърце на мореходния път — отвсякъде бучаха кораби, повечето танкери. Такова облекчение ни бе обзело след успешното преминаване край рифовете и скалите и от ненадейното озоваване на завет, та просто не бяхме в състояние да си дадем ясна сметка, че това е най-идиотското

място за експерименти с тръстикова ладия при нищожен вятър, който едва ни помръдваше.

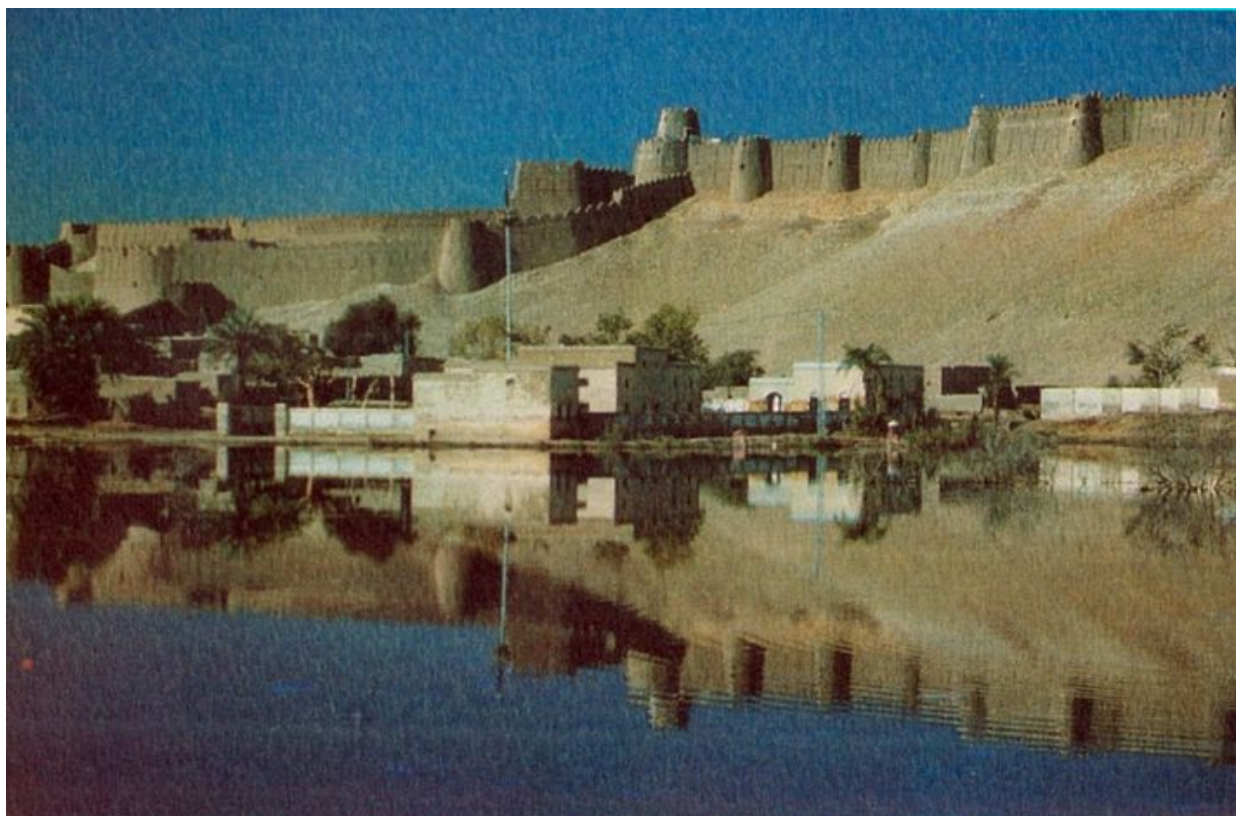
В това неловко положение празнувахме Нова година. През следващата нощ тежкото ни ветрило увисна съвсем обезветрено. Напредвахме предимно благодарение на силното течение, което ни тласкаше успоредно на оманския бряг по посока на Мускат. Газените ни фенери и слабите светлинни сигнали от върха на мачтата приличаха на светулки в сравнение с яркото електрическо осветление на всички големи кораби, които минаваха край нас. Поради тая причина единият от кърмчиите трябваше на всеки три-четири минути през нощта да изтичва пред ветрилото, да гледа дали се приближават корабни светлини и да осветява с най-силното фенерче на борда платното, та тъй да подсказва нашето местоположение на ония кораби, чийто път все още се оглежда от човешки същества.

По време на моята вахта някаква гигантска, силно осветена петролна платформа бавно отмина на влекало край нас, поела към залива. Случваше се наведнъж да изброя светлините на десет-двайсет кораба — препускаха нагоре и надолу с такава скорост, че ние се клатушкахме в диридите им като на хамак, при това с някакъв учестен и ненормален ритъм, какъвто не бяхме изпитвали в никой океан. Океанските талози люлеят здравия тръстиков кораб плавно и приятно, успокояващо и за най-трескавия ум; дори късите и насечени вълни на бурния залив дълбаеха падини, достатъчно широки за почти прилично полюляване в сравнение с припряното и изнервящо друсане сред изкуствените вълни на свръхкорабите. Чувствувахме се малтретирани, сякаш бяхме попаднали в шейкер за коктейли или върху гърба на неоседлан и необязден бик, препускащ в тръс. Всичко в нас като че бе обърнато с главата надолу; досадно и дразнещо бе да се препъваме по палубата и да се бутаме един-друг в леглата, неспособни нито да седнем нормално, нито да легнем, без да се затъркаляме като бъчви. Кратките промеждутъци на затишие между напречни, кръстосани, отбити и какви ли не още вълни от минаващите кораби правеха разпокъсаното люлеене съвсем кошмарно.

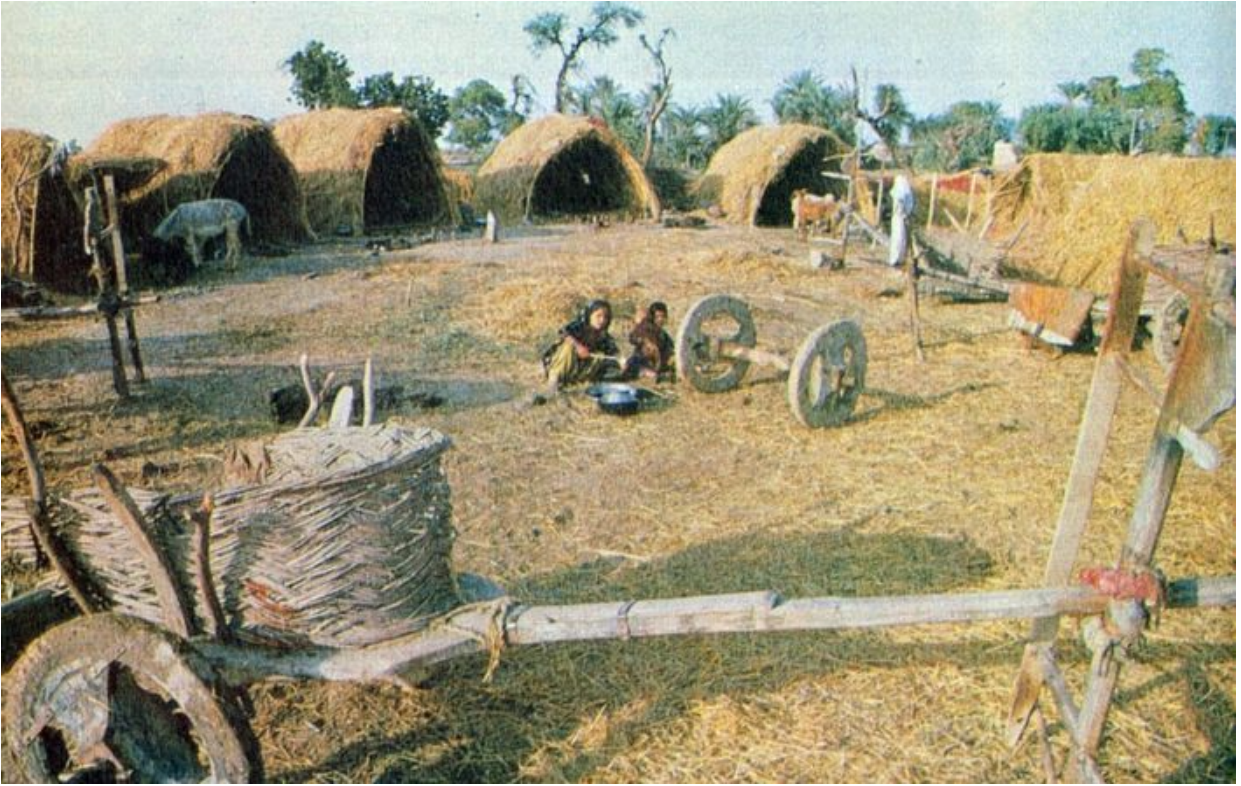

Тръстиков плавателен съд от долината на Инд, изрязан върху печат от Мохенджо-Даро. Строителният материал на този кораб трябва да е бил същият като на „Тигрис“, за автора и Нормън не бе трудно да установят, че тръстиката, растяща на огромни площи покрай Инд, е берди, което личи от характерния за това растение напречен
разрез.jpg

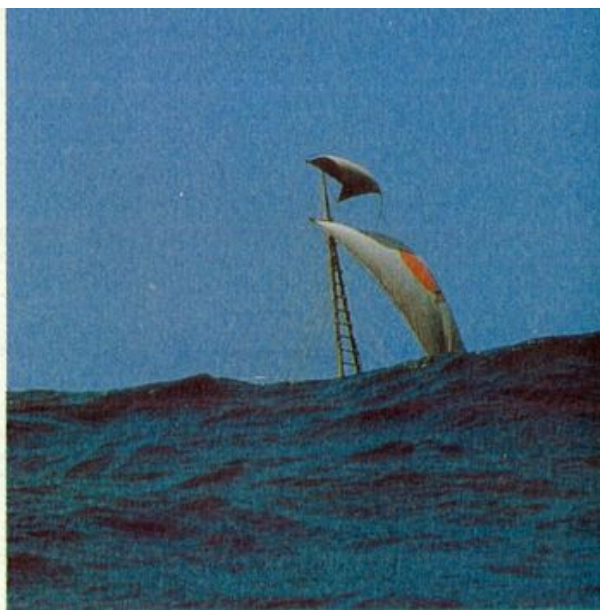
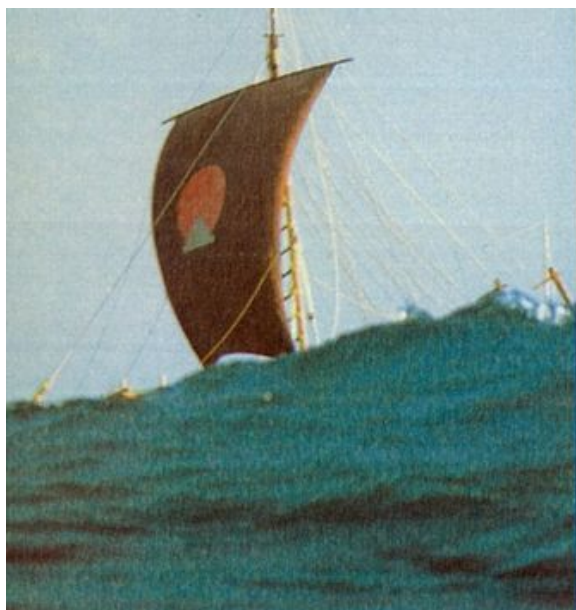

*В долината на Инд минало и настояще процъфтяват съвместно.
Арабската крепост на снимката е от осемнайсети век, а каруците
под него са същите като керамичните модели от Мохенджо-Даро на
възраст четири хиляди години.jpg*

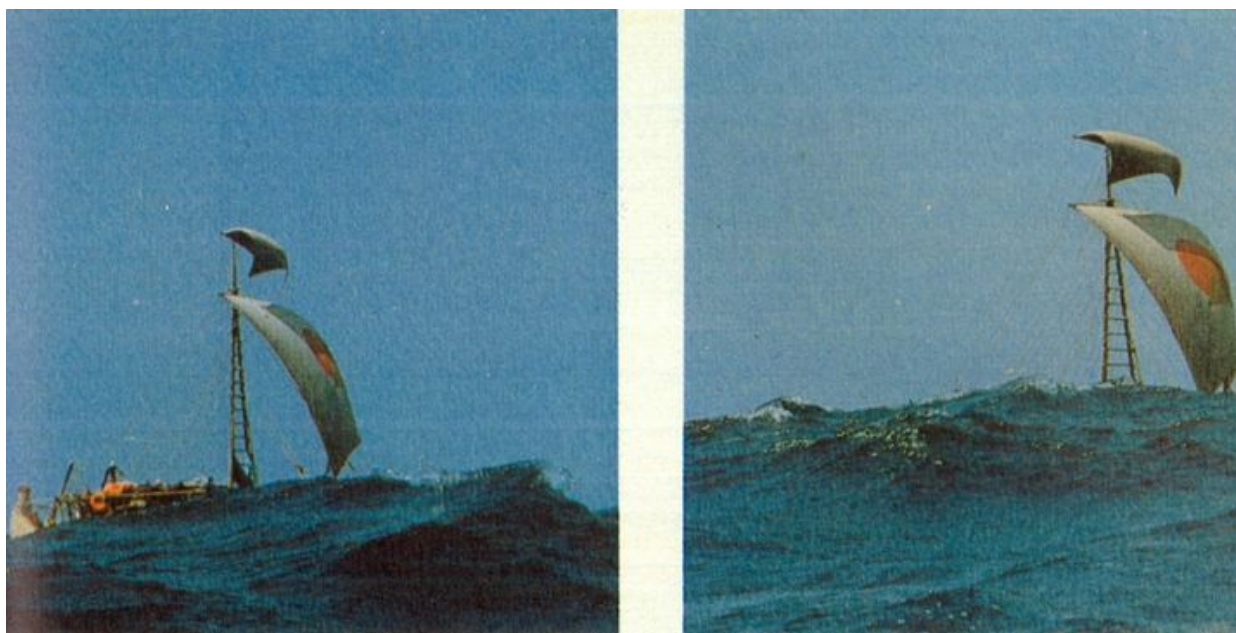

*Отпътуване от Пакистан и Азия. Нормън и Юри вдигат ветрилото;
на масата за хранене проучваме картите, тъй като сега сме в
състояние да маневрираме и да подбираме нашия курс.jpg*

Далеч от сушата „Тигрис“ винаги намираше място сред океанските талazi. Замърсяване на морските води: червена ивица без начало и без край се простираше от хоризонт до хоризонт сред океана.jpg

Със своята форма, пригодена за мореплаване, а не за движение по реки, „Тигрис“ нерядко се губеше между вълните; понякога талазите се извисяваха.jpg

Замърсяване на морските води: червена ивица без начало и без край се простираше от хоризонт до хоризонт сред океана.jpg

Прътите по мостика и стълбовете на мачтата захванаха неизменен танц на кокили в гнездата, които ги придържаха към тръстиката, докато опразненото от вятър ветрило се люшкаше заедно с мачтата и усилваше напрежението и опъна върху ванти, обтегачи и всякакви други въжета, закрепващи стъкмяването, каютите и мостика към корпуса. Всеки път щом някой грамадански танкер запрепускваше край „Тигрис“ със скорост дваисет възла, резките тросове, които ни мятаха от борд до борд, бяха тъй жестоки, че ние се бояхме да не би някой чарк да се изтръгне от палубните снопи. Двете масивни кърмови гребла наново взеха да тракат във вилките си, додето не ги счупиха, та се наложи да закърпим пропуканите трупчета с нови върви и дървени клинци. Кратката схватка с полицейския катер едва ли подобри паянтовото състояние на дървенията върху борда на „Тигрис“, ала в спокойно море двуногата мачта и прътите по мостика бяха непоклатими като човек, седнал „по моряшки“ — с широко разтворени, изпънати крака.

През деня, след сблъскването с полицаите, изгубихме от очи дивите планини на Северен Оман, ала следобед отново се приближихме до сушата, за да видим една ниска земя, обрасла тук-там с високи дървеса. Пейзажът бе толкова плосък, че невидимият бряг почти

сигурно представляваше дълъг плаж с крайбрежни плитчини, удобни за нас да хвърлим котва там. Но преди още да сме решили да се насочим към сушата, Нормън извика от своя ъгъл в главната каюта, че е успял да се свърже с две брегови радиостанции. Властите в Мускат бяха наредили да стоим настрана от оманския бряг, преди да сме получили разрешение за приземяване. Получено бе и друго съобщение чрез Би Би Си от името на консорциума: на Нормън бе поръчано да не използва своята лична радиоуредба за каквито и да било известия относно експедицията. Не биваше да дава координатите ни на радиолюбители. При неуспех (както бе досега) да установи връзка със сушата чрез радиостанцията на консорциума на специално определената за целта дължина на вълната, той не трябваше да издава местоположението ни и да предава новини на радиолюбителите, а само да казва: „Всичко нормално.“

Тази забрана вбеси Нормън.

— А какво да кажа, ако потъваме? — попита той и изтръгна слушалките от ушите си.

Все още бе съвсем светло, когато гемията на Саид спря край плавките на някаква голяма рибарска мрежа, от която този път гледахме да сме по-далеч. Екипажът на дауто почна да издърпва мрежата и за наша изненада моряците почнаха да вадят риба. След това вързаха за една от плавките найлонов плик и върнаха мрежата в морето. В този плик бяха сложили три динара — заплащане за присвоения улов, после викнаха на Рашад да дойде с дингито да вземе нашия дял.

Не след дълго голямата тенджера на Карло предлагаше топла прясна риба, а Тору приготви няколко сурови парчета, залети със соев сос — по японски. Това бе наистина неочакван деликатес за онези от нас, които досега не бяха опитвали сурова риба. А клетият Тору имаше вид, сякаш току-що бе излязъл от тигана. За да забрави страданията си, сега седеше и трескаво пригладжаше перушината на един едър и рошав царски рибар, който изтощен бе кацнал на палубата. Сутринта Тору пръв бе скочил зад борда да се къпе и попадна сред вода, задръстена от някакъв вид дребни медузи. Тия малки и прозрачни мешести ненадейно се появиха в безчетни количества около нас, като кокетливо повяваха виолетовите си полички и влачеха след себе си дългите си жилещи нишки, а междувременно безсрамно се оплождаха навред по водната повърхност, сякаш се канеха да залееят Световния океан със своя род.

Човекът също бе оставил следи от своите усилия да доминира сред морето и сушата. Водата около изхода на залива бе украсена с многоцветно нефтено петно. Очаквахме да срещнем повече катранени отпадъци, но топчетата от втвърден петрол бяха малки и доста разпръснати. Къде-къде по-ужасяващи гледки можеха да се зърнат преди десет години, когато нашите тревожни наблюдения от борда на „Ра I“ и „Ра II“ ни принудиха да изпратим съобщение до Организацията на обединените нации във връзка със замърсяването на Атлантическия океан. Оттогава насам преднамереното изхвърляне на петролни отпадъци от танкерите осезателно бе намаляло. Все пак видяхме няколко гигантски танкера на тлъсти струи да изпомпват утайката от трюмовете си и баластната вода тъкмо преди да навлязат в Ормузкия проток. Навярно там бе най-удобното място за прочистване, тъй като нарушаването на съществуващите разпоредби в залива би било по-рисковано.

Стадо от поне сто делфина се появи със скокове и плясъци в цветния петролен слой около нас. Не липсваше и планктон — макар да бе невидим през деня, след залез веднага оживяваше. А под звездното нощно небе блещукаше като рой фойерверки в дирите на кърмовите гребла. Сегиз-тогиз дълбоко в морето съзирахме продълговати проблясъци, сякаш някой сигнализираше с фенерче или за миг припалваше кибритена клечка. Нощта бе толкова топла, че стояхме на вахта по ризи. Новата луна отново потегли подобно на шумерска ладия по тихите води — цял месец бе изминал от предишното ѝ появяване в този вид. Скърцането и прашенето по „Тигрис“ бе изчезнало напълно и за беда това помогна на ХП да обвини Тур, Герман и Юри, че хъркат.

Забелязахме малко отровни морски змии, въпреки че се намирахме в район, който се смяташе за техен основен развъдник. За пръв път сутрин по палубата почнахме да откриваме мъртви летящи риби.

Макар че патрулният полицейски катер повече не се върна, ясно бе, че властите в Оман са уведомени за нашето местоположение. Капитан Саид пък бе видимо разтревожен, сякаш полицаите го бяха натоварили да ни охранява. Сега той изпадна в паника, щом се доближихме чувствително до бреговете на родната му страна, тъй както се бе уплашил, че нарушаваме иранските териториални води, когато гемията му спешно се нуждаеше от поправка. А бе очевидно, че сме се

приближили толкова до брега за негово удобство и като достигнахме крайбрежните островчета Сувади, той настоя да вържем „Тигрис“ за гемията, след което хвърлихме котва борд до борд край скалите.

Изкушението да слезем на брега бе голямо, но междувременно бяхме получили нови радиопредупреждения от Бахрейн да не опитваме никакво приземяване. През целия следобед пред очите ни се простираше красив бял плаж, ограден тук-там с палми и други дървета, със спокойни води, а в далечината зад него се извисяваха силуети на сини планини. Тия планински хребети сигурно бяха същите свирепи и стръмни чукари, които бяхме обходили с „Тигрис“ от другата страна на островърхия полуостров. Всички планини в тази част на Оман явно се спускаха стръмно по посока на залива и залязващото слънце, а откъм изгрева и открития път към океана полягаха в обширни равнини. Тук, при този дружелюбен чист плаж, древният пътешественик действително би могъл да приземи своя плоскодънен кораб и да слезе на брега. Изгаряхме от желание да сторим същото, ала при последната радиовръзка бяхме получили изрични нареждания първо да уредим формалностите, свързани с паспортите, и да получим разрешение за приземяване в Мускат, разположен надолу по крайбрежието.

С помощта на биноклите успяхме да различим голям брой лодки, издърпани навред по белия плаж отвъд островчетата. Те бяха твърде далеч, за да доловим някакви детайли от конструкцията им, и аз имах да науча още неща за тях, които можех да пропусна, в случай че султанът на Оман ни откажеше достъп до своя грижливо охраняван султанат. Малкото лодки, приближили достатъчно, за да ги огледаме подробно, не представляваха особен интерес.

Привечер целият плаж, докъдето стигаше погледът ни, оживя — многобройни рибарски лодки, всички моторни, напуснаха брега и плъзнаха в морето като мравки. Няколко подобни на кану гребни ладии се появиха иззад близкия остров, да приберат хвърлените мрежи. В една разнебитена черупка ловуваха двама старци и едно момче, което гребеше с обикновен клон и вързана за него дъска в ролята на лопатка. Един чаровен дърт мошеник с орлов нос и дълга бяла брада ни предложи прясна риба на сносна цена. Понеже не разполагахме с местна валута, показахме му една грамадна бахрейнска банкнота и един още по-голям „чаршаф“ катарски пари. Рибарят грабна и двете, като каза на Рашад, че ще отидат до нашето дау да разберат как върви курса,

преди да решат коя от двете банкноти да вземат и съответно да ни върнат ресто. Щом стигнаха гемията, рибарите тутакси измъкнаха три чифта гребла и с такава бързина изчезнаха зад острова, че положително биха спечелили световна титла по гребане.

Когато отново останахме сами тази вечер, навред край нас гъмжеше от риба и морски птици. Чифт костенурки надигнаха глави като перископи над спокойните води и се втренчиха в „Тигрис“. А на няколко пъти голямо животно, което изобщо не успяхме да зърнем, но вероятно бе кит, едва-едва докосваше повърхността и със свистене поемаше дълбоко дъх, преди да се потопи в дълбините, като само леко разрошваше водата.

Наистина чудесно място. Островите образуваха цял архипелаг с приветливи склонове и лъчезарни плажове покрай заслонените протоци между тях, ала откъм морето се издигаха скали с височина почти сто метра. Страшно ни се щеше да поплуваме до брега. Но капитан Саид ни замоли за негово добро да не стъпваме на сушата — призна, че се чувствувал отговорен, тъй като полицията го бе видяла да ни съпровожда в омански води.

Изненадващо Нормън установи идеално чиста връзка с брегова радиостанция. И отново бе Радио Бахрейн. Изпратихме официална молба до мореходната агенция в Мускат да ни съдействува да получим позволение за приземяване. Оттам отговориха, че пристанищните власти ще ни дадат отговор на следващия ден, ала в никакъв случай нямало да ни разрешат да слезем на суша някъде другаде освен в пристанището на оманската столица Мускат.

Край островите Сувади нямаше петролен слой — само отделни топченца катран и парчета пластмаса се носеха по водата. Ала когато на другата сутрин Тору наново настоя да се гмурне до дъното, този път за да заснеме как вдигаме котва, при излизането си на повърхността съобщи, че не е успял да съзре нито въжетото, нито котвата, понеже на седем метра дълбочина морето било пълно с някакви малки бели частици. Надянахме маски и се спуснахме да видим. Сякаш гледахме тих снеговалеж през прозорец. Целият пласт морска вода се движеше бавно по посоката, от която бяхме дошли. Ходът на течението ясно се забелязваше благодарение на милиардите бели снежинки, които бяха твърде дребни, за да определим произхода им — тъй или иначе, приличаха на подгизнали хлебни трошици или разтворена целулоза.

Откъде се бяха взели, можехме само да гадаем; все пак течението идваше от Ормузкия проток.

В осем часа сутринта вдигнахме ветрилото и напуснахме островите. Саид не се възпротиви да плаваме на воля, но все се въртеше край нас. Вятърът бе слаб, югозападен, и ни отклоняваше донякъде към открито море, ала благоприятното течение и изобретеният от Нормън нов топсел, опнат на бамбуков прът, ни помагаша да държим постоянен курс успоредно на сушата. На произволни промеждутъци от морето прииждаха едри талази, на групи от по два-три наведнъж, които несъмнено бяха далечни салюти, изпращани от гигантските танкери някъде зад хоризонта на изток.

Следвахме дълъг нисък бряг на фона на едва доловимите сини планини и тъкмо подминавахме град Барка, когато Нормън пак се свърза с Радио Бахрейн и получи поредното известие от Мускат: не бе ни разрешено приземяване, ала сега въпросът се обсъждаше „на високо равнище“.

В 15.15 някакъв голям патрулен съд с надпис „Полиция“ и име „Харас II“, изписани на латиница, настигна „Тигрис“ откъм кърмата. Дружелюбен служител махна към нас и извика:

— Всичко наред ли е?

— Да, благодаря — отвърнах аз от мостика и отговорих на поздрава му. Ала приятелското ми ръкомахане тутакси премина в отчаяни жестикулации, когато забелязах, че тежкият катер се понася право към нашия борд подобно на озверен носорог. Отначало си помислих, че това е на майтап — просто остроумно напомняне за поведението на техните колеги нагоре по крайбрежието. Скоро обаче щях да разбера, че не е никаква шега. Види се, най-широката част на „Тигрис“, там, където отворите на главната каюта зейват пред погледа на посетителя, привличаше магнетично полицейските служители. Или може би целият ни кораб приличаше на неразрушим буфер от тръстика и въжа, а приставането от упор бе обикновен способ за спиране при шлепове и плаващи платформи. Все едно. Важното е, че вълнорез за втори път изникна в очертанията на входа към каютата ни. Докато ние на „Тигрис“ търчахме с неистови викове и отчаяни ръкомахания по палубата и покривите, „Харас II“ се прицели умело и се тресна с немалка сила точно там, където бяхме ударени и преди. ХП се преметна по гръб, след като носът на полицейския катер го шибна в стомаха. Той

и Юри седяха на прага пред входа на каютата и при удара изхвърчаха назад чак до ъгъла, където Нормън седеше сам със слушалки на уши. Нашият навигатор направо не можа да повярва на очите си, щом съзря какво чудо затваря вратата на каютата ни. За наше щастие планширите на полицейския катер бяха по-високо от страничните рула на „Тигрис“, тъй че корпусът на корабчето се натъкна на шестте яки ванти, поддържащи мачтата отзад, и се уплете в мрежата от въжета и бамбукови пръти, изградена от Карло като предпазна мярка срещу падане зад борда при бурно време. Бамбук, камъш и такелаж заскърцаха и запукаха при сблъскването, докато мачтите и каютите потрепераха.

Щом се свързахме от шока и се уверихме, че ладията ни все още е цяла, отправихме поглед и към полицейския катер. Нашето ядно държане сигурно се бе сторило крайно дивашко на крайно любезните ни гости, които навярно само идваха да ни кажат „добър ден“, но сега офейкаха с пълна пара по посока на Мускат. В крайна сметка тяхната увереност в нашата здравина бе потвърдена от опит, тогава защо ги бяхме посрещнали с такъв негостоприемнен боен танц?

Нормън получи ново известие от брега: нареждаше ни се да чакаме до другия ден в международни води, извън Мускат, още не бе решено дали ще ни се позволи да слезем на суша.

— Кажи им, че сме с плоскодънен съд — поръчах на Нормън. — Ще дрейфуваме. А в открито море е твърде дълбоко за нас да хвърлим котва. Питай защо не можем да пристанем.

Нормън предаде съобщението и добави, че плаваме под флага на ООН. Миг по-късно смъкна слушалките си.

— Ако щеш вярвай — рече той, — не ни пускат в пристанище, защото сме имали руснак на борда.

Неочаквано гемията на Саид ни придружи доста близо до брега, сякаш капитанът бе убеден, че повече няма да бягаме. Почти никакви селища не забелязахме, но на едно място видяхме постройки, които много напомняха средновековен укрепен град, с отбранителни кули и бойници, прикриващи масивни сгради в арабски стил. Това бе един от изумителните крайморски замъци на султана. Главният му дворец се намира в Мускат. Малко по-нататък низините свършиха и чудноват планински пейзаж се разпростря отново до морето. Вече бяхме достатъчно близко до Мускат, за да различаваме корабите на рейда и други големи съдове, напредващи към порта. Тъй като се бояхме от

нови сблъсквания, да бъдем взети на влекало от гемията за нас бе добре дошло. Не след дълго безкрайна броеница от градски светлини затрепка по крайбрежното плато и съседните долини. Далеч напред заблещукаха навигационни светлини и броят на корабите дотолкова се увеличи, че взехме да се притесняваме. Очевидно Мускат бе оживено съвременно пристанище.

Отново имавме възможност да си припомним, че живеем в един бурно променящ се свят. Султанатът Оман заемаше голяма част от Арабския полуостров, по територия бе двайсетина пъти по-голям от Кувейт и все пак доскоро бе една от най-малко познатите държави на земята. Страната бе напълно затворена за чужденци допреди седем години, когато днешният пълновластен монарх, султан Кабус, хвърли родния си баща в тъмница и започна да модернизира владенията си. Първо прокара пътища и позволи да бъдат внесени автомобили. Все още не знаехме обаче, че въпреки всички доказателства за икономически „бум“ и съвременно строителство в околностите на Мускат, туристи засега не се допускаха в нито една част на страната. Чужденците — независимо от какъв ранг, — на които се разрешаваше да стъпят на оманска територия, трябваше да бъдат одобрени лично от султана.

Щом се спусна нощта, пред нас изплуваха очертанията на някакъв голям скалист остров с фар. До него бе котвената стоянка за търговски кораби, където имаше няколко съда, чакащи своя ред да влязат в пристанището на Мускат, или може би бяха твърде големи за там. При новата радиовръзка със сушата наблегнахме, че ако не ни се позволи поне да хвърлим котва при товарните кораби, течението ще отнесе „Тигрис“ далеч от Мускат без никакви възможности за връщане на другия ден. Накрая получихме разрешение да пуснем котва при останалите съдове. Ала нито Саид, нито ние успяхме да стигнем дъно в тия дълбоки води, затова, щом гемията се насочи към входа на пристанището, ние кротко я последвахме и в крайна сметка се оказахме вътре, на котва сред живописна флотилия от дау. Дау от всички околни страни, макар че под светлината на звездите силуетите им напомняха за корабите на викингите.

Трудно е да се каже чия изненада бе по-голяма на другото утро, когато ние и всички останали в пристанището се събудихме, за да открием какво ни очаква край нас. Чернокожи, кафявокожи и

светлокожи моряци на дау от Африка, от Арабския полуостров, от Пакистан и Индия любопитно се взираха в нас, както и ние в тях, докато се измъквахме от спалните си покои и се отправяхме към малките балкончета с кръгъл отвор в пода, които висяха извън борда край кърмата не само на „Тигрис“, но и на всички останали корабчета наоколо и ни позволяваха да клекнем, скривайки се целите без главите, за които се откриваше идеална гледка във всички посоки. Техните „заведения“ приличаха на дървени бурета, боядисани в шарени цветове; така бе оцветен и целият корпус на съдовете им, чак до декоративните орнаменти на източените вълнорези. Нашите пък представляваха кръгли паравани от златисти тръстикови рогозки, та да подхождат по тон на цялата ладия. Ние обаче имахме две такива съоръжения. По едно от всяка страна на кърмата, за да няма опашки при спешни случаи. Те предлагаха чудесно прикритие при максимално усамотяване в открито море, ала в пристанището ни трябваше известно време, за да свикнем със зяпачите от околните бъчви, които се взираха във физиономииите ни и безсрамно проследяваха „плодовете“ от задоволяването на нашите естествени нужди, докато невъзмутимо предизвикваха смут по спокойната повърхност на водата, и то от значителна височина.

Няколко дау бяха хвърлили котва след нас и пътят за отстъпление бе отрязан напълно, а гемията на Саид бе доста далеч от „Тигрис“. Все пак очарованието на околния пейзаж не се дължеше толкова на екзотичните афро-азиатски плавателни съдове, наобиколили ни отвред, колкото на величествената природа, която обграждаше всичко и оформяше пристанището с неговото удивително преливане от старо към ново. Големите кораби бяха разположени зад флотилията от дау, във вътрешността на наскоро изграденото голямо пристанище Порт Кабус, кръстено на името на султана. Малко пристанища в света могат да бъдат по-живописни. От модерните вълноломи, докове и хангари тъмни вулканични скали продължаваха нагоре до стените на средновековна португалска крепост, която бе кацнала връз голите чукари и властвуваше над цялото пристанище. Над гората от мачти се издигаха зъбати хребети и островърхи чуки, сурови и зловещи на фона на незамърсеното от пушеци и сажди небе. Упояващ аромат, приличен на смесица от тамян и тропически подправки, прииждаше над пристана по посока от броеницата варосани арабски къщи, построени в подножието на скалите.

Черните скали над нас едва бяха почнали да жълтеят под първите слънчеви лъчи, когато между лабиринта от дау една по една запърпориха моторници, за да спрат край нашия борд. Първо ни посети някакъв услужлив швед от мореходната агенция, който събщи, че властите са съгласни с приземяването ни, оставало само султанът лично да подпише. После пристигна един много любезен полицейски служител с моторница, която ние крайно предпазливо придвижихме до снопите на „Тигрис“ с помощта на три от най-дебелите ни бамбукови пръти. Той бе дошъл просто за кратка визита на учтивост. Няколко часа по-късно ни навести един извънредно сърдечен митничар, шотландец по произход, с който седнахме на приятелски разговор, а когато тръгна да си ходи, симпатичният ни гост взе със себе си „списъка на екипажа“, та да приготви фотокопия за емиграционните власти, които още не бяха дошли.

Карло тъкмо готвеше обяда, когато голям полицейски катер нахлу в пристанището и униформените служители на борда тозчас ни съзряха между плетеницата от дау. Побързахме да приготвим бамбуковите си пръти, но трима от полицаите се прехвърлиха на една малка моторница и изключително внимателно приближиха до нас, след което се качиха на борда. Двама от тях се оказаха индийци с големи тюрбани на глава, а капитанът на катера, родом от Делхи, бе приятен и приветлив човек също като своя шотландски колега от митницата. И с тези гости седнахме на дълъг и интересен разговор и на тръгване те ни увериха, че разрешението за приземяване ще бъде подписано веднага щом султанът влезе в кабинета си — документът го очаквал на бюрото му.

Следобед пристигна лодка от западногерманското консулство и немският консул обеща на Детлеф да се свърже с представителя на ООН в Оман и с американската легация. После се появи някакъв друг полицаи и поиска списъка на екипажа. Обяснихме, че списъкът вече е отнесен на брега от негов колега, ала туй не бе известно на нашия нов гост, който предположи, че „колегата“ сигурно е бил от „детективите“, а не от неговия отдел. Седнах и изтраках на пишещата машина още един списък на екипажа в пет екземпляра и за мое удивление това дотолкова се понрави на полицаия, че той се съгласи да ни отведе на влекало до пристана, където бихме могли да ползваме удобствата на тоалетното помещение, разположено под някакъв малък метален навес, боядисан в зелено и очевидно — на преклонна възраст.

С разгуптени сърца и готови за действие бамбукови пръти преминахме между флотилията от дау, докато полицейският катер лавираше на зигзаг между тях и накрая спря до един бетонен пристан. Вече бяхме вързали въжетата за брега, когато дотича посредникът ни от мореходната агенция и извика, че не бивало да приставаме тук, а на някакъв друг пристан, разположен перпендикулярно на този. Полицейският катер направи поворот и ние се втурнахме към другия борт на „Тигрис“, за да омекотим с прътите поредното приставане — налагаше се да пазим напречните греди при носа и кърмата, които се подаваха извън тръстиката и имаше опасност да бъдат счупени. Последвалата маневра бе повече от безумна и Рашад вече бе стъпил благополучно на новия пристан с едно от завързващите въжета, когато шефът на пристанището, някакъв англичанин, пристигна и нареди да се преместим на трето място — зад един тримачтов учебен кораб на пристана, дето бяхме спрели първия път. Тъй като разстоянието за маневриране се свеждаше само до ъгъла, заключен между двата пристана, това вече бе твърде много за и без друго слабото взаимодействие между „Тигрис“ и полицейския катер и нашата кърма с все сила се устреми към бетонената стена. В тази част на ладията бях единствено аз с бамбуковия си прът. Захванах да отблъсквам с цялата си мощ, но нищо не излезе — изтикан от стената, краят на пръта щеше да пониже задната част на каютата. Отстъпих и масивната греда при кърмата, която се издаваше от двете страни, за да подкрепя кърмовите гребла, със зловещ трясък се удари в бетона и цялата дървена конструкция отзад се килна към десния борт.

Незапознати с нашата беда, сега пристигнаха неколцина служители от емиграционните власти и най-вежливо попитаха дали биха могли „да заемат“ само за пет-десет минутки единайсетте паспорта на екипажа. Норвежкят товаровоз „Тир“ разтоварваше от другата страна на същия пристан и никой от сушата не възрази, като приехме поканата на капитана за един студен обяд, оказал се превъзходен.

Следващият ден се падаше петък, доковете обезлюдяха и ние изтеглихме на пристана кърмовите гребла и се заловихме да оправим разместените дървени части на мостика. Както и предишния ден, днес ниско над нас сегиз-тогиз пак закръжаваше вертолет. Посредникът от мореходната агенция извести, че султанът още не е подписал

разрешението за приземяване. Само секунда щяло да отнеме на негово величество, стига да седне на бюрото си. А дотогава трябваше да останем на борда.

На другия ден четирима мъже пристигнаха на „Тигрис“ и учтиво поискаха позволение да поогледат тук-там. Очевидно огледът им бе допаднал и гостите ни бяха ухилени до уши, когато приближиха към мен и помолиха, ако е възможно, да хвърлят един поглед и на трюма. С не по-малко вежлива усмивка аз се опитах да им обясня, че нямаме трюм и въобще под палубата няма нищо. Това е, което бяха видели. Отначало станаха сериозни, а щом взех да описвам устройството на „Тигрис“ — направо враждебни. Лодка от снопи. Шумерски „ма-гур“. Междувременно двама от тях открито почнаха да душат наоколо — занадничаха под матраците ни и дъските по палубата. Другите двама ме заразпитваха като подозрителен субект. Никакви обяснения, изглежда, не ги удовлетворяваха. Щом стана ясно, че тия хора са от тайната полиция или от следствените органи, дошли за последна проверка, преди да ни допуснат в султаната, аз извадих модел на тръстикова ладия, направен от нашите индианци аймара, показах им и изрезки от вестници, издавани в други арабски страни, с материали за експедицията и едно писмо от норвежкото Министерство на външните работи. Ала и на сбогуване четиримата ни посетители май още не бяха убедени, че нямаме трюм. Въпреки това в охраняваните докове бе изпратена една млада англичанка да вземе интервю за „Оман таймз“, а малко по-късно пристигна посредникът и съобщи, че султанът е подписал — бяхме „под наблюдение“, но можехме да посетим Мускат и да заснемем и фотографираме всичко освен новия дворец на султана.

Султанът бе изградил своя модерен Порт Кабус в залива на стария град Ал Матра, отдалечен от главната резиденция на владетеля и столицата Мускат само на няколко завоя, които шосето прави през планинските възвишения. Пазарите за риба, край брега, и за плодове, сред овехтелите сгради на Ал Матра, не бяха ни повече, ни по-малко пъстроцветни от всяка арабска чаршия в недостъпен за туристи град, докато човешките типове тук бяха изключителни. Ако Холивуд бе събрал хора с толкова дълги бради и забележителни профили за снимане на филм по библейски сюжет, щях да обвиня режисьора в преувеличение. Ала султанът положително не бе призовавал всичките тия ярки образи в наша чест. Създаваше се впечатление, че в множеството

преобладават старци с орлов нос, облечени в дълги кафтани, с тюрбан на глава, които гордо излагаха на показ затъкнати в пояса сребърни кинжали — истински шедеври на ковашкото изкуство. В своите дълги до земята одежди, с внушителния тюрбан и бялата брада те може би изглеждаха по-възрастни, отколкото бяха, макар че белите бради се срещаха по-често — понякога подрязани, нерядко обаче прораснали до пояс, за да съперничат с брадата на Дядо Мраз или Матусел. Карло трескаво работеше с фотоапаратите си — всеки лик заслужаваше да бъде фотографиран.

Тълпите на чаршията, из тесните сокаци и въобще навсякъде в тази страна свидетелствуваха, че Оман е кюп, където отколе се кръстосват семити, персийци, пакистанци, индийци и африканци. За мен чертите на тукашните жители потвърждаваха известните сведения за оманската история. Оман е представлявал мореплавателно средище и пристанище за престой на ветроходни съдове от Азия и Африка дълго преди времето на пророка.

Постоянният летен мусон докарва африканските търговци на север, до Оман, че дори до Пакистан и Индия, а през зимните месеци те се връщат в Африка заедно с търговци от Арабия и Азия.

Стратегическото положение на Оман като средоточие на мореходните пътища в Близкия изток било оценено от португалските завоеватели още щом Васко да Гама усвоил от арабите техните прастари знания за мусоните.

Днес Мускат е столица на Оман главно заради своите модерни пристанищни съоръжения, но бившата столица се казва Сохар — град, разположен в открита местност нагоре по крайбрежието, който ние бяхме подминали. При Сохар древните ветроходи са имали възможност да хвърлят котва в плитки води край брега и оттам не е било трудно да доплават до входа на залива, откъдето се откривал пътят към Бахрейн, Персия и Месопотамия. Изграден край просторен плаж без заслонено пристанище, Сохар бе забравен от света, след като султан Кабус се бе заловил да модернизира Оман, започвайки с новата столица. За себе си бе построил един приказен замък, който властвуваше над старото пристанище на Мускат — обслужването на всички кораби бе прехвърлено в съседния Порт Кабус. Останалите инициативи на султана включваха още изграждането на голямо международно летище,

на пътища, обществени сгради и най-вече на резиденции в и около процъфтяващата столица.

Ето защо по-силен интерес предизвика у мен името Сохар, когато при първата ни вечер на суша бе споменато по време на вечерята, дадена в наша чест от главния управител на Порт Кабус англичанина Бари Меткаф и неговата жена Кейт. Край Сохар, подметна някой, би трябвало да има малки лодки, подобни на нашата. Тъкмо се бяхме върнали сгорещени и доста изморени след първата ни разхода из чаршиите и единствената ни мисъл бе как да се изкъпем, когато семейство Меткаф и двамата техни съседни ни накараха да затанцуваме от радост и благодарност, като предложиха да вземем по един душ с чиста прясна вода, преди да се настаним напълно освежени в няколко дълбоки кресла, хванали чинии с пилешко къри и големи халби ледена бира.

Всичко бе твърде приятно, та ми трябваше известно време, за да схвана, че господинът, споменал за наличието на тръстикови лодки край Сохар, е известният италиански археолог, Паоло Коста, генерален инспектор към дирекцията по старините в султаната Оман. Въпреки високопарната си титла Коста бе много общителен и пряк човек, та скоро-скоро почнахме да се зовем на малко име, докато се връщахме хилядолетия назад, преди мюсюлманската вяра и архитектура да бяха достигнали Оман. Горе на север има медни мини от праисторическо време, сподели Паоло. Бяха намерени и подземни водопроводи, а из планините на Оман бе пълно с каменни кули — погребални могили, — които бяха, общо взето, от същия период като хилядите могили, видени от нас в Бахрейн.

В Южен Оман, по крайбрежието в близост до границата с Южен Йемен, бяха открити забележителни праисторически останки. Ала ние не бихме могли да ги посетим, защото Народна република Южен Йемен бе комунистическа страна и султанът бе в неприятелски отношения с нейното правителство, поради което пограничните райони почти непрекъснато бяха на бойна нога.

Не бях в състояние да удържам повече любопитството си по въпроса, доколко са достоверни слуховете за шумерския зикурат, и Нормън придърпа стола си към нас, когато запитах Паоло Коста дали е истина, че шумерска култова пирамида била открита в Оман.

— Че има нещо подобно, има — отвърна той за моя височайша изненада. — Ала дали е от шумерски произход, не мога да кажа; все пак притежава всички характерни черти на шумерски зикурат!

Време за губене нямаше. Призори на другия ден бяхме вече извън охранявания от полиция портал на пристанището и с Паоло Коста за водач и микробуса на пристанищните власти за транспорт подхванахме обиколка из една част от света, където туристи не се допускат. Всеки петдесет мили, изминати от супермодерните строежи в покрайнините на Мускат, като че ни връщаха с по едно хилядолетие назад през вековете, докато накрая преминахме древния град Низва и стигнахме прастарото планинско селище Ал Хамра, на около 150 мили от Мускат. Новото шосе на султана съвсем наскоро бе проникнало дотук, ала електричество и водопровод още нямаше. Нямаше и никакви следи от транзистори, консервни кутии и найлонови пликове. С изключение на това, че всички мъже под четирийсет и пет години бяха използвали строежа на новия път, за да се прехвърлят на наемна работа в Мускат, животът в този привлекателен град почти с нищо не бе се променил от епохата на древните блискоизточни цивилизации. Обстановката наново бе сякаш взета от Библията, или, по-скоро, от Корана този път.

От накачалите по голите скали арабски домове с кафеникавожълт цвят (изградени са от кирпич) излизаха боси жени в пъстри одежди с керамични съдове, закрепени на глава, и с походка на кралици изчезваха по пътеките към старите водоеми в сянката на финиковите плантации. Подобно на сребърните кинжали в поясите на мъжете техните звънящи накити също имаха вид на музейни експонати. На връщане от плодородните поля жените минаваха по тесните каменисти улички. Стръмни, излъскани до блясък от безброй копита и ходила, тези обхождани от памтивека сокаци се изкачваха от вечнозелените палмови градини нагоре между къщите с цвят на пясък и сякаш продължаваха в сините небеса. Под мрачните и хладни арки се тълпяха мъже в дълги роби, седнали или прави, унесени в мисли или разговор без грижа за хода на времето, тъй както бе все едно колко показва часът за кротко преживящите пустинни кози и дребните товарни магарета, които споделяха сянката с тях. Никога досега не бях виждал толкова много живи хора да имат прилика с широкоизвестния образ на „чичо Сам“ — мъжко лице с внушителна брада и подчертан нос. Иначе „чичо Сам“ се среща твърде често по предколумбовите каменни релефи на

неидентифицираните до ден днешен олмеки, които много преди пристигането на европейците са разпространили своята култура сред аборигените около Мексиканския залив. Имаше нещо в осанката и кроткото изражение на някои от тия равнодушни мъже, което им придаваше вид на беловласи мъдреци. Пренебрежението, с което посрещнаха нашето нахълтване сред техните покои, ни накара да се почувствуваме като ученици, увлекли се в игри пред своите учители, които в момента размишляват върху тайните на живота. Много от тях вероятно не умееха да пишат. Ала хора тъкмо като тях първи са измислили човешкото писмо. Техните деди са пуснали в движение неспирния часовник на световната цивилизация и са го предали на нас, а ние днес сме учестили ритъма му хилядократно и едва напоследък почнахме да съзираме собствените си заблуди, които предлагаме за чиста монета на своите приемници. Ал Хамра е съграден на твърда скала и внушителните постройки ще надживеят времето, за да бъдат разглеждани от идните поколения туристи, които ще дойдат в Оман. Ала тези кирпичени домове ще приличат тогава на празни раковини, изхвърлени на плажа, защото дори всемогъщият султан не е в състояние да върне младите назад по пътя, прокаран до булевардите на Мускат.

Живото минало, с което се сблъскахме в някои от все още обитаемите градчета и села в планинските долини на Оман, осмисли и даде живот на пустите праисторически останки, които разгледахме в околностите на тия селища. Най-голям интерес за екипажа на „Тигрис“ представляваха забележителните следи от човешка дейност при Тави Арджа, в пресъхналите речни низини на Вади ал Джити в Северен Оман. Дотам Паоло Коста ни откара със своя джип. Насочихме се в северна посока през равнината Батина — крайбрежните низини, които бяхме видели от морето. Преминахме край нашата котвена стоянка пред островите Сувади и продължихме все на север по хубаво шосе, додето стигнахме скромните покрайнини на старата столица Сохар, отдалечена от Мускат на три часа път с автомобил. Оттук се отделяше друго хубаво шосе, напускаше крайбрежната област и се насочваше навътре в сушата към дивите планини, които за пръв път бяхме зърнали от обратната им страна. Стръмни възвишения се заиздигаха край нас и ние с вълнение забелязахме, че всички са увенчани с низ каменни кули, които поразително приличаха на бахрейнските погребални могили. Коста

потвърди, че много от тези заоблени кули вече са отворени и действително в тях са открити останки от погребения, датиращи от третото хилядолетие пр.н.е., сиреч от шумерската епоха, също като некропола в Бахрейн. Не само че бяха еднакви по възраст с могилите на Бахрейн, ами дори вътрешните каменни камери притежаваха същата кръстовидна форма. Тези праисторически кули почти напомняха пътепоказалци, издигнати от двете ни страни на пресъхналото речно корито, за да бележат пътя навътре в сушата към култовата постройка, която бе нашата цел.

Не след дълго Коста свърна рязко от шосето и ние заподскачихме по дъното на един каньон, където минаваше само някаква камилска пътека и сетне извиваше напред в сърцето на скрития мир от пресъхнали потоци и алувиални наноси, по които не растеше нищо друго освен оскъдни и изродени трънливи дървеса с негодни за ядене плодове. В цялата местност не срещнахме ни една къща. Все пак на няколко места подминахме групи от полуномадски семейства, които сякаш живееха в симбиоза с пустинната растителност. Примитивните им обиталища се състояха от прости площадки, закрепени сред чепатите клонци на грамадни бодливи дървета и заградени, подобно на гнезда, с по-малки клони. Всички дрехи и кухненски съдове на обитателите висяха наоколо, на безопасна височина от муцуните на козите, и като гледахме безплодните пущинаци околоръст, имяхме чувството, че тия дървета се изхранват от наема, плащан от наемателите им. Коста спомена, че когато тези скитници по дърветата се нанасяли да живеят в истинска къща, пода на жилището те не използвали за нищо и цялото си имущество накачвали по тавана и стените.

След като попътувахме из тази пустинна местност, стигнахме най-голямата от пресъхналите речни долини, известна под името Вади ал Джити. Подобно на широка автострада, застлана равно с чакъл, сухата река лъкатушеше през пясъчната низина, обточена с хълмове и върхове, където обработвани отломки от яспис и един праисторически каменен кръг представляваха единствените следи от някогашно човешко присъствие сред оскъдната трънлива растителност. По далечния хоризонт на запад една над друга се редуваха все по-високи зъбати планински вериги, които се спускаха към крайбрежието от другата страна, сякаш поставени от човешка ръка да затрудняват

достъпа до Саудитска Арабия и залива. За разлика от тях широкото речно корито вървеше равно като павирано шосе в противоположна посока: към Сохар и ниския крайморски плаж, откъдето идвахме. Сега без път продължавахме напред, докато заобиколихме мрачния конус на един връх, който служеше за ориентир на Коста, и в откритата низина пред нас се появи това, за което бяхме дошли.

Още се движехме с джипа, когато някакви големи камъни с цвят на шоколад, подредени един над друг във вид на стъпаловиден зид от полузарита постройка, грабнаха погледа ми, преди Коста да е успял да посочи натам. Трудно бе да се дочака спокойно спирането на автомобила. Именно това бях искал да видя, но не смеех да се надявам. Вече не можеше да има никакво съмнение.

Докато ние с Нормън и Коста закрачихме към градежа, Норис се втурна напред със специалната си камера да увековечи първото пристигане от незапомнени времена на мореплаватели с тръстикова лодка от Месопотамия при постройката, която някога навярно е била шумерско светилище. Застанахме в подножието на разрушена отчасти, изградена от човешка ръка могила, която все още бе достатъчно добре запазена, за да даде представа за общия си първоначален вид. Онемели, не сваляхме поглед от едрите кафяви камъни на зидовете; Коста подхвана истинска реч.

— Докато не се извършат пълни разкопки тук — рече той, — не бихме могли да кажем дали е възможно да датираме строежа от третото хилядолетие преди новата ера, но още сега сме в състояние да твърдим, че тази масивна постройка притежава уникални черти: правоъгълна, стъпаловидна, изградена от камъни с произволна форма и размер, иззидани изкусно. Тъй като тази развалина се намира в средата на котловина, заобиколена от хълмове, и при това разположение очевидно не би могла да изпълнява ролята на укрепление, остава да допуснем, че не е нищо друго освен храм.

Двамата с Нормън слушахме и същевременно поглъщахме с очи грамадната могила, докато Коста ни поведе встрани до мястото, откъдето дълга тясна рампа водеше от основата до връхната тераса. Герман кажи-речи бе извън себе си от възлудие: това бе стъпаловидна пирамида от същия вид, който с него толкова често бяхме виждали сред останките от предколумбовата епоха в Мексико. Ала наред с това целият замисъл на градежа напомняше за месопотамски зикурат. Както

забеляза Коста, нищо от този род досега не бе откривано в Оман или в друга част на Арабския полуостров. Големите естествени камъни оформяха стените на правоъгълния строеж, който се издигаше над равнината в плътни, разположени една над друга тераси, четири от които се виждаха над земята. Четирите ъгъла сочеха основните посоки на компаса, а добре запазената, очертана с камъни рампа минаваше през центъра на едната страна, а това е характерно за култовите пирамиди на боготворящите слънцето обитатели на Месопотамия и предколумбова Америка. Който е градил тази постройка, не е следвал мюсюлманските архитектурни норми — направи ми впечатление, че строителната идея тук е същата, както при дилмунския храм, открит в Бахрейн от Джефри Биби и определен, пак от него, като „минизикурат“.

Невъзможно бе да се каже каква част от градежа се намира под земята, ако изобщо би могло да се очаква нещо да излезе отдолу, но едва подаващ се над твърдия терен, привличаше окото върхът на един каменен зид, който очертаваше правоъгълния двор на храма с удължение откъм едната страна на терасираната могила. Никой още не бе опитвал да копае. Наоколо се забелязваха следи от други стени и сложна мрежа от водопроводи. А на близкия хълм срещу култовата пирамида дори имаше останки от каменна зидария. Останах учуден как още никой не се е заловил за работа.

Коста повдигна рамене. Нямало време. Той и помощниците му, двама от които дойдоха с нас и видяха култовата могила за пръв път, имаха за задача да проучат археологическите обекти из целия Оман. А това откритие било ново — попаднали на него наскоро, когато султанът разрешил да се направи пълно археологическо и геологическо изследване на Оман. Преди четири години местността била посетена от група минни геолози, изпратени от името на организацията „Проучвания в Оман“. Те обикаляли с джипове и работели по програмата за търсене на полезни изкопаеми, подхваната от д-р С. С. Хюстън в съдружие с негово величество султан Кабус. Откритите през това време археологически обекти били докладвани на оманското правителство от организацията за проучвания, ала докладът съдържал предимно сведения относно възможностите за разработване на мини, тъй че съобщението за култовата могила почти останало незабелязано. Една експедиция от Харвърдския университет, водена от Дж. Хъмфрис, посетила древния градеж и накъсо известила за съществуването на

„зикурат от месопотамски тип“ в областта на мините. Техните проучвания били главно от геологически характер с икономическо приложение. Първите заселили се тук араби очевидно били правили опити да се възползват от наличието на някои от тези праисторически мини, ала в тях още имало какво да се извади, ако отдавна запуснатите шахти се отворят.

Мини. Тази дума ме наведе на следа. Само на хвърлей камък от култовата могила слънцето огряваше някакви странни купчини от каменни отломки или сгурия, блеснали в красиви цветове: червено, кафяво, виолетово, жълто и зелено. Това беше шлака.

— Нали помниш, че споменах за праисторически медни мини — рече Коста. — Ей ги там!

Отделните части на останалата дълго време неразрешима загадка като че пасваха логически и аз развълнувано затаих дъх, когато Коста посочи към планините зад възвишението пред култовата могила. Този недалечен хълм приличаше на гигантски разяден, ръждивочервен зъб, продълбан кажи-речи напълно през средата. Това не бе кратер, плод на ерозията. Нито пък някакво друго природно чудо. Показаният от Коста хълм несъмнено бе обработван от човешка ръка.

— Това е само една от праисторическите галерии — забеляза Коста. — Навред по тия места можете да видите белези от древна експлоатация на медни рудници.

Лека-полека взех да прозирам какво търси тук този — да приемем — шумерски зикурат. След проучванията в Ирак и срещите с Джефри Биби в Бахрейн още пазех пресни в паметта си текстовете на някои шумерски глинени плочки. Почнах да съпоставям нещата и едва се съдържах да не дам израз на подозренията си.

Коста сподели, че приблизително 40 000 тона шлака са пръснати в подножието само на този хълм. Екипите от организацията за търсене на полезни изкопаеми бяха открили общо 46 древни мини в Северен Оман. Коста искаше да ни заведе при друг рудник, още по-навътре в сушата, където близо 100 000 тона шлака били струпани наоколо. Цял хълм бил разрушен от праисторическите рудничари, които го превърнали в котловина, засипана с пъстра шлака, та местността приличала на гигантска палитра. Там древните металурзи са изхвърляли шлаката от своите многобройни малки пещи.

След порядъчно друсане без път по изровени каньони и пресъхнали реки най-сетне стигнахме мястото, което по въздействие нямаше равно в Оман. И наистина останахме смаяни от размаха на древната рудодобивна дейност, която бе превърнала целия околел пейзаж в своеобразна исполинска арена или пищен театрален декор. От някогашната планина тук копачите на медна руда не бяха оставили нищо друго, освен едно естествено метално образувание с огромен размер, оформено като триумфална арка върху незначителното възвишение край „бойното поле“, осяяно с колоритни останки. Може би тази величествена порта бе запазена нарочно, та да напомня къде е бил началният вход, през който рудничарите са проникнали в медната планина, която с течение на времето са изличили от лицето на земята.

Не бях в състояние да мълча повече.

— Макан — възкликнах аз, когато Коста ни преведе през величествената арка и обгърна с ръка грандиозната гледка.

— Да — съгласи се той, — това спокойно би могло да бъде Макан, легендарната Медна планина на древните шумери. По-близък меден рудник до Месопотамия няма.

Припомних си момента, когато Джефри Биби ни заведе между стените на открития от него в Бахрейн праисторически пристанищен град, за да покаже единственото място, където бе намерил парченца необработена мед — на площада, разположен досами портата в крайбрежната стена. Биби наблегна, че тези находки са доказателство за плаванията на местните търговци от шумерската епоха до пристанища извън залива с цел да доставят мед — изключително необходим и важен метал за всички култури от бронзовия век. Вносът на мед е бил от първостепенно значение за основателите на месопотамските цивилизации, тъй като в Двуречието този метал не се среща, нито пък някъде другаде около залива.

Навярно повече от всеки друг учен Биби е размишлявал върху произхода на месопотамската търговия с мед и пътищата на нейното осъществяване и бе успял да намери доказателства в древните текстове, където се казва, че доставките на мед са идвали по море от страна, позната на шумерските летописци под името Макан или Маган. Две намерени в Ур плочки на възраст малко повече от четири хиляди години представляват разписки, написани от шумерски търговец срещу получени стоки от главния храм. В едната се изброяват 60 таланта

вълна, 70 ката дрехи, 180 кожи и шест „кури“ (близо две хиляди литра) хубаво сусамово масло — „стоки за купуване на мед“. Втората плочка е по-конкретна: получени са дрехи и вълна, като „стоки за купуване на мед от Макан“.

Биби бе открил сведения за Макан и в месопотамски надписи, датиращи от времето на Саргон Акадски, около 2300-та година пр.н.е., където той се хвали, че кораби от Макан приставали на неговия пристан наред с кораби от Дилмун и Мелуха. Внукът на цар Саргон твърди, че „вдигнал поход срещу страната на Макан и лично взел в плен Манудану, макански цар“. А Гудеа, наместник в Лагаш около 2130 г. пр.н.е., внасял диорит от планините на Макан за изработка на многобройни каменни статуи, някои от които още съществуват, както и издълбаните върху тях надписи, отбелязващи събитието. Според Биби около 1800-та година пр.н.е. в древните текстове съвсем престанало да се говори за „мед от Макан“ или за стоки за продажба, „натоварени на кораб за Макан, та да се купи мед“. Биби смята, че оттогава, изглежда, са прекъснали преките плавания до Макан — сега цялото количество мед за търговия се разпространявало чрез пазарите на Дилмун. Ала Макан си останал главният производител. И от това време могат да се намерят сведения, където се изброяват „диорит: добиван в Макан“ и „мед: добивана в Макан“, за разлика от „палмови дървета: добивани в Дилмун, добивани в Макан, добивани в Мелуха“. Докато месопотамските върховни божества, а и Зиусудра, спасилият се от потопа, са тясно свързани с търговското средище Дилмун, за Макан в митологичните текстове не се споменава. Боговете на шумерите никога не са ходили там. Всички сведения за Макан са от търговски и светски характер.

По времето, когато разкопките на Биби в Бахрейн почнаха да изнасят на бял свят силни доказателства в подкрепа на теорията, че този остров е бил страната Дилмун, много учени вече се бяха заели да излагат хипотези относно местонахождението и на Макан. Едното научно направление поставяше Макан в Африка — така например известният авторитет Крамер смяташе, че Макан по всяка вероятност е бил в Египет; други предлагаха Судан или може би Етиопия. Основание за тия предположения даваше една следа в късните асирийски текстове. Когато около 700–650 г. пр.н.е. асирийските царе повели войни срещу Египет, в своите надписи те поставят Макан и Мелуха на юг от Долен

Египет, след като стигнали дотам по суша от Средиземноморието. Ала може да се допусне, че на асирийците не е било известно колко далеч на юг от Египет се намират тия две легендарни страни, понеже пряката търговия между Месопотамия и Макан е била преустановена преди повече от хиляда години.

Второто научно направление търси Макан в близост до шумерските пристанища. Уули например казва, че „диоритът е бил донесен по море от Маган, някъде в Персийския залив“. Колкото до медта той е по-конкретен: „медта е идвала от Оман, както сочи анализът на рудите...“. Биби е на същото мнение по този въпрос, донейде защото чувства, че Макан трябва да се намира на късо и лесно за преплаване разстояние от Дилмун. Ала и защото при анализа на голям брой медни предмети, открити в Месопотамия от периода между 3000-та и 2000-та година пр.н.е., бе установено слабо съдържание на никел. Днес никел твърде рядко се среща като примес на мед, но наличието на същия малък процент от този метал бе констатирано само в състава на медната руда, добивана във владенията на оманския султан, които тогава все още бяха непристъпни при суровото управление на Кабусовия баща. Както се съобщаваше, анализираната проба от медна руда била взета от „древен рудник“, открит в долината, която върви навътре в сушата от пристанището на Сохар.

Благодарение на едно писмо от мистър Дж. Дж. Джефс, канадския представител в организацията за търсене на полезни изкопаеми в Оман, едва по-късно научих, че краткото описание на тази проба с медна руда от Оман, приложено от Биби в неговия труд „Търсенето на Дилмун“, бе подтикнало канадската компания да проучи със съгласието на султан Кабус забравените мини в Северен Оман — проучване, довело до откриване на обектите, които Паоло Коста сега имаше възможност да ни покаже.

Чак след завръщане от експедицията „Тигрис“ ми се удаде да науча нови подробности за култовата могила, когато изненадващо на гости в дома ми на италианска земя дойдоха Паоло Коста и жена му Германа. Разкопките на голямата могила при Тави Арджа вече бяха почнали. Стихията на времето, разрушила самия градеж, не бе успяла да натрупа слой хумус върху твърдата повърхност на бруленото от ветрове и навремени заливано от наводнения плато около могилата, тъй

че не бяха намерени нито керамични чирепи, нито други годни за датировка следи, по-стари от мюсюлманския период. Ала под пръстта при върха на пирамидата Коста бе открил силно разрушени останки от основите на кирпичен зид: на върхната площадка се е издигала малка сграда или друга постройка с неизвестно предназначение, изградена от едри, печени на слънце тухли от същия вид като използваните в древна Месопотамия.

В стила на всеки предпазлив учен Коста се въздържаха от прибързани заключения поради отсъствието на убедителни доказателства. Нямаше нито въглеродни напластявания, нито писмени плочки, които да улеснят датировката на чудноватия строеж. Все пак той бе уникален за Арабския полуостров — единствената масивна немюсюлманска постройка в област, осеяна с 46 древни, изоставени медни рудници, които представляваха единствените медни находища, сравнително лесно достъпни за морските търговци от Ур в Месопотамия и за техните посредници от закътания в залива остров Бахрейн.

Но даже никога да не излезе шумерска ваза от безплодната земя на пресъхналото речно корито и околните мини, географията и геологията доста недвусмислено изтъкват, че Северен Оман е бил медната страна Макан на древните шумери. Друг претендент за тази чест в района на залива няма. Всеки е в правото си да гради лични предположения за произхода на привидно сбъркалия мястото си „минизикурат“ при Тави Арджа. Невероятно много труд е бил вложен в този градеж. Той не е служел нито за укрепление, нито за арабска джамия — по-скоро притежава всички отличителни черти на култова постройка от тип, известен сред пределите на Стария свят само в Месопотамия, с единственото изключение: наскоро открития в Бахрейн дилмунски „минизикурат“. А ние бяхме преплавали с шумерски кораб от Бахрейн до океанското крайбрежие на Оман. Според шумерските понятия преминахме с „ма-гур“ от Дилмун до Макан. Трудно би могло да се намери по-приемлива хипотеза от предположението, че неидентифицираният градеж, открит от геолозите при Тави Арджа, е бил вдигнат от прекланящи се пред слънцето морски търговци от големите цивилизации в страната на Двуречието, които са идвали по тия места често и на големи групи, защото тук е било най-близкото находище на медна руда.

От всички праисторически останки, които видяхме в Оман, най-силно впечатление ни направиха подземните „фаладж“. В една местност, дето пясък и чакъл се простираха докъдето поглед стига, Коста ни заведе до ръба на някаква открита дупка в земята, която изглеждаше съвсем бездънна и ни накара да отстъпим боязливо. Облицована в камък шахта се спускаше отвесно най-малко десетина метра и сетне изчезваше в непрогледната бездна. Земята около отвора бе леко издигната, подобно на малък кратер, образуван от струпан чакъл и пръст. Щом вдигнахме поглед над пустошта, успяхме да забележим още кратери от същия вид, които на промеждутъци се редуваха в права линия — без начало и без край. Научихме, че дълбоко под земята тези шахти са свързани във водопровод, прокопан в продължение на мили с изумителна прецизност: водата навсякъде тече равномерно, независимо от възвишенията и другите препятствия по надземния терен.

При водоизточника „фаладж“ трябва да излезе на повърхността или дори да се повдигне, за да се получи необходимият наклон, ала какво бе учудването ни, когато видяхме един открит водопровод да се спуска от хълмовете над една река, после да минава под речното корито и отново нагоре от другата страна! Преди да прекоси под реката, водата се изливаше в подобна на комин каменна кула, сетне продължаваше отдолу, за да излезе отново през една малко по-ниска кула отвъд. Оттам нататък потичаше под наклон през нови възвишения по посока на нажежените от слънцето низини, където подхващаше своето дълго пътуване на хлад дълбоко под земята. Разбрахме, че някои от тези „фаладж“ минават по протежение на много мили на невероятна дълбочина, под пустинните плата и каньони. Част от тях са поддържани от днешните араби, дори се предполага, че те сами са построили някой и друг, но произходът на това изумително проявление на инженерно умение и организиран труд се губи в древността. Независимо кой е първостроителят на тези акведуки, тяхното присъствие в праисторически Оман ми даде логично обяснение на загадката, свързана с праисторическите водопроводи, открити от Биби и неговите сътрудници в Бахрейн. Тамошните дилмунски водопроводи също бяха разположени дълбоко под пясъците и снабдени с характерни, облицовани в камък „комини“, издигнати на определени промеждутъци на повърхността. Лика-прилика както водопроводите в Мекан, така и

водопроводите в Дилмун са били изградени нарочно под земята, а не са били затрупани впоследствие от пясъци и пръст.

Ала една още по-недвусмислена и убедителна връзка между Дилмун и Макан излезе наяве, когато поехме с джипа на Коста надолу по широкото и плоско речно корито, което водеше от култовата могила и рудниците околоръст до открития плаж при Сохар. Този стар град и бивша столица се намираше там, където някога трябва да е било устието на пълноводна река, преди рудокопачите на мед да са унищожили докрай горите навътре в сушата. Останките от праисторическа шлага говореха за металодобив в широк размах и свидетелствуваха, че и тук, както на много други места из Близкия изток и навред по света, човекът е злоупотребил с природната среда, превръщайки гористи долини в пустини и буйни реки — в оврази. Претапянето на рудата е изисквало дърва в огромни количества, а гори тогава е имало. Дъното на сухата река бе равно, загладено със ситни, загладени от вода камъни. На какво друго би могло да се дължи построяването на старата оманска столица именно тук освен на близостта до устието на удобен воден път, слизащ от изключително важния някога рудничарски район.

Широкият пясъчен плаж се простираше в продължение на повече от сто мили покрай тукашния бряг, обърнат с лице към океана. Стъпихме на белия пясък току пред няколко скромни колиби от кирпич и тръстикови рогозки, разположени в покрайнините на Сохар. Приветливи арабски рибари седяха на слънце и кърпеха мрежи. Възрастни жени и млади девойки в пъстро одеяние, ала забулени, седяха кротко пред плетените стени на домовете си, без да помислят да се крият, както правеха обитателките на селищата от вътрешността на страната. В морето се забелязваше някакъв малък плавателен съд с един човек вътре, който се мъчеше с чифт дълги гребла да излезе на брега. Скоро навлезе в умерения прибой и вълните завчас го отпратиха на пясъка. Непознатият издърпа лодката си на брега — пълна беше с риба. Лодката бе изработена от тръстика или, по-точно, от средната част на палмови листа — от същия материал бяхме видели да се правят лодки и в Бахрейн. Още три подобни лодки бяха изтеглени на брега край първата. Наричаха се „шаша“. И бяха на изчезване. Казаха ни, че ги използвали за пренасяне на товари от онези дау, които били принудени да хвърлят котва далеч от брега.

Разгледах лодките „шаша“ с голямо внимание. Направени бяха точно като лодките „фарте“ от Бахрейн — всички подробности до такава степен се покриваха, че освен в наименованието друга разлика между тях не намерихме. Две арабски страни, разделени от Ормузкия проток, бяха получили в наследство един и същ вид плавателни съдове, ала това бе станало толкова отдавна, че те бяха преживели до наши дни под различни имена.

Ако наредбата на властите не бе ни принудила да идем чак до Мускат, за да слезем на суша, ние щяхме да хвърлим котва на удобна дълбочина край този плаж така, както някога са постъпвали древните „ма-гури“ от Ур и Дилмун, а днес това правят плоскодънните дау, защото и едните, и другите са твърде масивни, за да приближат чак до пясъка. Можехме да си представим „Тигрис“ на котва сред бистрите сини води пред плажа, докато местните лодки „шаша“ ни свързват с брега по същия начин, както някога са обслужвали търговците-мореплаватели, дошли да натоварят корабите си с мед. А сега „Тигрис“ вече цяла седмица стоеше в бездействие сред замърсените води на Порт Кабус. Нашата тръстикова ладия, която според общоприетото мнение би трябвало да загуби своята плавателност твърде бързо, за да иде подалеч от устието на дадена река, вече бе обрасла по дъното с водорасли, дълги колкото Нептунова брада, а между снопите ѝ обитаваха раци и гъши мидички. Не бързахме за никъде. Всички бяхме във възторг от рядката възможност да посетим Макан.

Чак след завръщането в Европа ми се удаде случай да препрочета древната „Естествена история“, написана от Плиний Стари точно преди деветнайсет столетия, и да проверя дали римляните са притежавали някакви сведения за Оман и обитателите му през онова време. Ни най-малко не бях изненадан, когато открих Плиний да споменава за някакъв арабски народ, наречен „макас“ (*gentem Arabiae Macas*), чиито земи се достигали, като се пресече проток, широк само пет мили, който отделял тяхната страна от владенията на персийските царе; Плиний също казва, че там се добивало мед. Очевидно тесният проток е познатият нам Ормузки проток — и тъй, излиза че макасите са обитавали Северен Оман. Действително има логика народът макас да е живял в страна, известна на своите жители, а и на шумерите от древността под името Макан.

8. „ТИГРИС“ И СВРЪХКОРАБИТЕ; ПЛАВАНЕТО ДО ПАКИСТАН

— Десен борд гребѝ, лѝв стой!... И двата борда гребѝ!... Готови... двааа!... Готови... двааа!...

Чувствувах се като същински надзирател на каторжници-гребѝци в галера, стѝпил на сухо и високо с румпел в рѝка, докато моите приятели, облени в пот, бѝхтеха ритмично с дѝлгите си гребла, които изнасяха едновременно, сякаш бяха крачка на стоножка.

Това бе едно вълнуващо изпитание, което по начало възнамерявах да проведем, но досега не бяхме имали възможност. Искахме с гребане да напуснем пристанището, а след като Тору и Карло се качиха в гумената динги да снимат, останахме само осем души на греблата: по четирима на всеки борд и аз на руля. За да координирам действията на гребѝците, трябваше да се покача върху перилото на мостика, улавѝйки горния от двата румпела, прикрепени към всяко едно от кѝрмовите гребла.

— Готови... двааа!... Готови... двааа!...

Осмината се напѝрягаха до краен предел, та да приведат в движение тежкия кораб. Мократа берди, плус пристройките на палубата и целия ни товар, сега сигурно тежеше близо петдесет тона, тѝй че всеки гребѝц трябваше да изтласква теглото на един плаващ слон. Случеше ли се да загубим контрол върху „Тигрис“ и най-нищожният повей на вятѝра или най-малката наченка на приливно течение щеше да ни отпрати в нежеланите прегрѝдки на стоманените и дѝрвени корпуси, завѝрзващи вѝжета и котвени вериги, принадлежащи на разнородните плавателни съдове, пристанали и закотвени навред около нас. Зѝпачите, скупчили се по корабните палуби и на брега, навѝрно допълнително подтикваха изпѝналите мишѝци мѝже да не се предават.

Още преди изгрев слѝнце бяхме на крак, за да подхванем замислената маневра по-отрано и да се измѝкнем от голямото пристанище, докато не се е надигнал вятѝр и всичко живо наоколо спи.

Ала как стана тъй, че вестта за нашето заминаване се пръсна, преди още да сме се сбогували с повечето от местните си приятели, и много хора, неуспели да минат през охранявания портал на пристанището, сега се бяха струпали по шосето край залива. Екипажите на де що имаше кораб в пристанището също стърчаха по палубите и мълчаливо зяпаха, когато ние най-сетне се размърдахме, извъртяхме носа и се отблъснахме от пристана.

Отначало като че нищо не излизаше. После бавно-бавно потеглихме. Много бавно. Едва един възел, но достатъчно, за да мога да управлявам. Със смъкнато платно „Тигрис“ изпълзя от своя док и се запровира между лабиринта от бетонни пристани и стоманени корпуси. Мръсни отпадъци почнаха да се въртят в малките водовъртежи зад нас. По три изсвирвания със сирени отекваха от всеки пореден кораб, който достигахме и отминавахме — салюти, отправени от съвременни мореходни съдове към едно копие на техните най-древни предшественици в момент, когато се мъчи да излезе в открито море. Два вертолета закръжиха над главите ни, сякаш да проверят дали наистина си заминаваме. Ескортираната лимузина на негово величество султана профуча по шосето до Порт Кабус, където кортежът на владетеля направи завой и се понесе обратно към двореца в Мускат.

Цялата шумотевица дотук ободряваше плувналите в пот гребци, ала след като отминахме и последния кораб, а пред нас остана голямото разстояние до външния вълнолом, ненадейната тишина подеждва кажи-речи подтиискащо. В осем часа бяхме тръгнали, сега бе девет и ние почнахме да разбираме що за размери има това грамадно модерно пристанище — доста път ни чакаше, додето заобиколим вълноломната стена, при това от морето задуха слаб бриз и затрудни напредването ни.

Онези от екипажа, които не бяха свикнали да въртят гребла, вече се чувствуваха сериозно отпаднали. Гребците на борда действително бяха ужасно недостатъчно. На древните скални изображения рядко се виждат по-малко от 20 гребла да обслужват тръстиков кораб с порядъчна големина, дори понякога са двойно повече, а ние имаме само осем. С 20 гребла щяхме да прелетим през пристанището с три пъти по-голяма скорост и далеч по-малко усилия.

Преди да се доберем до изхода при крайния вълнолом, бризът се превърна в проблем. Като че изобщо не напредвахме — стената отпред май стоеше все на едно място. Морският ветрец не само спъваше

движението ни, ами като напираше леко в едната страна на нашия източен вълнорез, избутваше целия кораб косо надясно и тъй затрудняваше окончателното преодоляване на вълнолома. Кърмовите гребла и двете дъски, спуснати при носа и кърмата, не бяха достатъчни, за да противодействуват на този дрейф, та се наложи да дам почивка на левия борд, докато мъжете от десния загребаха с удвоена мощ, след което гребците размениха местата си.

Силите на осмината бяха на изчерпване, а единственото съдействие на моя милост от румпела бе да държа руля непрекъснато извит и да викам даже по-силно от преди, вече наистина като надзирател на роби с тази разлика, че не щадях и насърчения. Вълноломът приближи. Още сто метра и щяхме да се изравним с дългата стена — там се разбиваха вълните и там щяхме да бъдем свободни на воля да вдигнем правоъгълното си ветрило. Последвалите минути бяха безкрайни. Две гребла сегиз-тогиз проплясваха безпомощно във водата и в крайна сметка загребаха назад.

След час и половина стигнахме изхода, където океанските талази връхлитаха връз звездообразните бетонни блокове на вълнолома, възправен от лявата ни страна. Щом се изравнихме с масивната стена, вятърът стана неудържим за жалките ни напъни. Едва-едва успяхме да преминем, понеже четиримата гребци на левия борд почти нямаха място за пълни загребвания. А във тутакси загубихме битката с вятъра и вълните и бавно заотстъпвахме назад, с кърмата и кърмовите гребла начело, към назъбените, многоъгълни блокове. Секунди само ни делеха от катастрофата.

— Вдигни ветрилото! — креснах аз.

Още бе твърде рано за това, но нямахме избор — силите на гребците бяха напълно изчерпани. Положението беше отчайващо; от вълнолома и лодките около нас, пет-шест на брой, дошли да ни изпатят, внезапно се разнесоха уплашени човешки викове и възклицания. Намирахме се точно пред пръстоподобните издатини на блоковете от вълноломната стена. Кърмата вече бе толкова близо, че от перилото на мостика за мен не бе трудно да видя как рой малки рачета се пръснаха на всички страни по камъните, когато кърмовите гребла просвистяха на сантиметри от тях. Жестоко изпълнение. На косъм от провал. Някаква моторница ни подхвърли влекало, докато съсипаният екипаж, предвождан от Нормън, се впусна да вдига ветрилото. Всичко

бе готово за рекордно време. Ветрилото се изду. След секунда-две бетонните нокти на вълнолома се плъзнаха зад нас. Бяхме в открито море.

Можехме само да завиждаме на древните шумерски мореплаватели. Колко по-лесно би било, ако бяхме имали възможност да постъпим като тях: да хвърлим котва пред сохарския плаж. Тогава леко с греблата щяхме да обърнем „Тигрис“ по вятъра, докато стои на котва, и нищо вече не би могло да ни попречи да напуснем пясъчния бряг.

Слабият бриз духаше от юг-югоизток — нямаше и следа от крепкия североизточен мусон, който би трябвало да очакваме в средата на януари. Скоростта ни бе толкова нищожна, че просто бе невъзможно да лавираме с нашето малко платно, та се наложи да поемем ветреца откъм десния борд и да заплаваме отново на север по направление в непосредствена близост край масивния черен нос, издаден в морето северно от Порт Кабус. На шега подметнах пред екипажа, че след като бяхме в Макан, сега би трябвало пак да се върнем на север и да посетим долината на Инд. В действителност възнамерявахме да се отправим на юг, към Африка, с надежда, че ще бъдем съпътствувани от попътния северен мусон.

Високите планини и скалистите острови на Оман се виждаха до здрач. После съзирахме само няколко ярки светлинки, които скоро потънаха в морето, а щом падна мрак, само бледото сияние на небосвода остана да подсказва за местонахождението на Мускат и Матра. Ала доста преди да настъпи нощта, пред нас взе да се очертава позната гледка: мачти и щурвалски кабинни на далечни параходи се занизаха в непрекъсната върволица по хоризонта на изток. Не след дълго невинните на вид бели къщурки прераснаха в части на грамадни кораби, заредили се един подир друг. Още веднъж бяхме попаднали сред мореходен път, в опит да го прекосим. Кошмарното и безцеремонно странично клатушкане в дълбоките и учестени бразди на свръхкорабите започна отново; не закъсня да се обади и ожесточеното тропотене в съпровод на писклив котешки ансамбъл: специалитет на всеки тръстиков съд в раздразнено състояние. По време на среднощната ми вахта с Детлеф едва се отървахме от сблъскване, когато някакъв товаровоз с умерени размери бе запитал към нас — смогнахме да извием встрани, само миг преди да ни връхлети.

Призори на следния ден вятърът се обърна от юг-югозапад на север-северозапад и ние хванахме курс на 130°, с издуто ветрило и добра скорост. Следобед изменихме посоката, тъй че да обходим Рал ал Хад — най-източната точка на Оман, където Арабският полуостров под прав ъгъл се скосява към Аденския залив.

Чак тогава взехме да осъзнаваме какъв сериозен проблем е възникнал на борда. Жизнерадостният и весел Норис внезапно бе станал мрачен и особен. Всички знаехме причината за тази промяна. В последния ни ден на суша, като обикаляхме с джипа на Паоло Коста из областта на праисторическите медни рудници, загубихме верния път сред лабиринта от сухи реки и каньони, а друсането по скалисти и чакълести оврази стана толкова жестоко, че нещо в специалната звукозаписна камера на Норис се развали. Кажи-речи, без да помисли за хляб или сън, той не се отдели от нея, полагайки усилия да я оправи с наличните си резервни части, додето не разбра, че поправката може да се извърши само в лабораторни условия. Преди отплаването ни от Оман той телеграфира за случилото се на телевизионния консорциум. Ние се помъчихме да го успокоим с предложението да заеме кинокамера от Тору или Герман, които носеха по една, макар че техните, естествено, не разполагаха със звукозаписно устройство. Ала това подценяване на професионалните му потребности го смаза още повече. Единственият повод, за да бъде Норис с нас на борда, бе възложената му от Националното географско дружество и неговите телевизионни продуценти поръчка да заснеме озвучен на живо документален филм за експедицията, а една обикновена шестнайсетмилиметрова камера не би могла да се справи с тази задача.

Лишен от професионалното си съоръжение, Норис бе заел мястото сред осемте гребци в изнурителната борба за излизане от пристанището на Мускат, ала въпреки този съсипващ труд, щом се озовахме благополучно в открито море и след като при поредния си опит пак не успя да оправи камерата, той поиска да се върне на брега и по самолет да я изпрати за поправка. Повечето от нас вече бяха почнали да поотпускат гласовете си и аз почти се зарадвах, че на борда не действуват никакви звукозаписни устройства. Норис обаче настояваше да бъде свален на брега. Никой в момента не даваше пукната пара за съдбата на филма, а и не би могло да бъде другояче — при този добър вятър всички копнеехме час по-скоро да избягаме от пристаните и

крайбрежните скали. И тъй, плавахме с тлеещ проблем на борда. Сега пък Нормън се вбеси от купищата спешни съобщения, които Норис го караше да предава чрез Радио Бахрейн, та от Англия или САЩ да пратят по въздуха необходимите резервни части или направо нова камера до Мускат и сетне оттам кораб да ни срещне някъде в Оманския залив. Нормън имаше право да се сърди — часове щяха да минат, докато се разпратят всички радиограми, а ние трябваше да се отдалечим от Арабския полуостров. Би било лудост заради една кинокамера да поставяме в опасност цялата експедиция.

Подир това добродушният дългуч Норис потъна в себе си: гледаше блуждаещо по посока на сушата и сякаш кроеше план да преплува до брега, след като специалната му мисия при нас бе прекъсната ненадейно. Лека-полека ми стана ясно, че работата е сериозна: с всяка измината минута Норис ставаше по-измъчен. Все пак Нормън успя да предаде чрез Радио Бахрейн отчаяните му съобщения. Бахрейнският радист Франк де Соуза се бе превърнал вече в задочен член на групата ни — той бе единственият човек от външния свят, който съумяваше да долови позива на нашия проклет предавател, връчен ни от консорциума, и същевременно да отговори. Почнах да се надявам, че все нещо ще може да се направи за Норис, докато още сме в близост до Оман.

Успешно се бяхме проврели през мореходната линия и сега бяхме отвъд нея, но щом приближихме сушата по посока на Рас ал Хад, отново я засякохме. През нощта имахме чувството, че пътуваме сред прерия, осеяна с пръснати тук-там къщи в тъмнината. Ала илюзията траеше само докато светлините премигваха в далечината. По време на една от нощните вахти, споделена от Юри и Герман, някакъв танкер профуча толкова близо край нас, че Юри бе принуден на бегом да изскача от тоалетната, додето Герман панически размахваше фенера на кърмата.

На третия ден след потеглянето ни от Мускат благоприятният северняк замря и се яви във вид на жалки повеи от изток и югоизток; скоростта ни падна и Норис бе обладан от нови надежди. От пристанището до тук морето бе умерено замърсено, но сега изникна голямо нефтено петно, наръсено с втвърдени бучки катран. С цел да избегнем трафика се насочихме към крайбрежната периферия на морския път, ала не знаехме, че Радио Бахрейн е предупредило всички

кораби в района за присъствието на „Тигрис“ в Оманския залив. Още преди да се измъкнем към сушата обаче, някакъв грамаден лайнер, изглежда, се бе засилил да ни прегازی, когато неочаквано смени курса, сякаш за да даде възможност на пътниците си да огледат по-добре редкия плавателен съд. После един скромен товаровоз взе, та спря машините си на две крачки от нас и легна в дрейф напреко курса ни, сякаш искаше да прегради пътя ни, и сетне отново забоботи някак припряно, щом стана ясно, че не сме в състояние да преустановим движението тъй лесно като него. Малко по-късно друг кораб се отби от курса си и с грозна скорост се втурна към нас — оказа се малък норвежки товаровоз на име „Брюнет“, който направи два кръга около „Тигрис“ и отмина нататък с мощен рев на сирената си. После приближи един голям руски кораб, „Академик Стечкин“, и повтори същата маневра, все едно танцуваше около коледна елха, докато от мостика се понесе зов: „Юри Александрович!“ и с мегафон ни попитаха дали се нуждаем от нещо. Всичко бе наред, и ние продължихме, колкото е възможно по-бързо, да се приближаваме към сушата, та да избегнем утъпкания път.

По едно време ХП съобщи, че като хвърлял с въдицата си на блесна, уловил някаква голяма риба, толкова голяма, че скъсала влакното и отмъкнала любимата му блесна, преди някой от екипажа да успее да освидетелствува еднометровата ѝ дължина, според твърденията на рибаря. Няколко часа по-късно Асбьорн се гмурна зад борда, вързан на въже, и излезе, пронизал с харпуна си наистина голяма риба. Беше едър долфин, известен още под името дорадо или златна скумрия. За всеобща изненада скъпоценната блесна на ХП беше в устата на рибата, с парче скъсано влакно на края. Рибарят не беше преувеличил размерите. Скоро след това една двуметрова акула закръжи наблизко и се насочи към червения спасителен кръг, който за всеки случай винаги влачехме зад кърмата. Аленият пояс се разтресе два-три пъти, сетне акулата изчезна.

На четвъртия ден над омарата край бреговата линия вдясно съзряхме стръмни планини, докато всички кораби вече бяха от външната ни страна, към открито море. Засега се бяхме отървали от трафика. Ала вятърът взе да се обръща все по-на изток и за радост на Норис ни тикаше към планинския бряг. Вечерта Франк от Бахрейн предаде невероятната вест, че нова камера за Норис е готова да отлети

за Мускат, стига да почакаме. Какво друго бихме могли да сторим, след като видяхме каква радост озари небръснатия лик на Норис, при това вятърът бе на негова страна. Направихме поворот и поехме обратно на север, успоредно на брега. Негостолюбивите скалисти чукари, които стърчаха сред маранята, май представляваха по-сериозна заплаха от стоманените корпуси сред морския път, а щом с приближаването на нощта планините израснаха все по-диви и близки, ние се помъчихме да насочим тръстиковия вълнорез на „Тигрис“ максимално надясно, доколкото позволяваше източният вятър при нашия курс нагоре по оманския бряг.

Последвалите денонощия бяха от онези, които никой от екипажа на „Тигрис“ не би могъл да забрави. Първо опитахме да се срещнем с една рибарска гемия, наета от нашия посредник в Мускат да ни търси на дванайсет мили от брега край самотното рибарско градче Сур, сгушено сред крайбрежните планини западно от Рас ал Хад. Ала рибарите не ни намериха изобщо и от сегашната ни позиция, заслонени под високи скали и планински вериги, радиостанцията на Нормън не успяваше да установи връзка нито с кораб, нито със суша. Дори Франк от Бахрейн, разположен отвъд всичките тия планини, не можеше да ни чуе сега. Наумихме да продължим на север към Мускат, където по-лесно щяха да ни намерят. Но нямаше как да съобщим за решението си на когото и да било, тъй че оставихме рибарската гемия да ни търси напразно.

Често се случва названието на дадено място да не подхожда на неговия облик, така беше и с Рас ал Дауд, чието име ми звучеше като Свлачището на смъртта, но според Рашад на арабски означаваше само нос Давид. Зърнахме този пуст нос през нощта, осветен от бледото сияние на звездите, потънал в призрачната омара на морските изпарения, и щом го приближихме, тутакси почувствувах, че през живота си не съм виждал място, което да е по-достойно за името на смъртта от тоя безлюден, злокобен нос, възправен в среднощната мъгла подобно исполински надгробен камък, ограден вляво от дълбока и гола долина, зейнала като гроб и загърната в горната си част с плащеницата на мрака под було от белезникави облаци. Никакъв признак на живот. Никакво движение освен пълзящата омара. По всяка вероятност в края на тази тясна долина имаше скрит в тъмнината малък плаж и аз дори изпитвах изкушение да опитаме приземяване под звездна светлина

между стръмните скали, но разгледано отблизо, мястото навяваше такъв ужас, че навигаторите се съгласиха с мен да се пазим далеч от отвесните стени, преди да е станало твърде късно.

Зловещият нос вече бе неприятно близко и ние се помъчихме да намалим скоростта с помощта на брезентовата плаваща котва. Ала дрейфът ни на вятъра сега бе прекалено бавен и плаващата котва не можеше да хване — увисна във водата като празен чувал. Нормън бе направил отличен топсел, вдигнат на бамбуков прът, и това бе голям успех. Даваше ни възможност за по-пълноценно управление. Благодарение на него бяхме в състояние да устоим на източния вятър, който заплашваше да ни прати в скалите. Против собствената си воля (но друг избор няхаме) трябваше да се насочим отново към оживената океанска автострада, която се бяхме постарали да избегнем. Щом навред около нас пак плъзнаха кораби при опита ни да прекосим пътя на трафика, вятърът изневиделица изчезна и се превърна в някакви крехки повеи, идващи от най-различни посоки, без да ни позволят да предприемем каквато и да е навигационна маневра. Бяхме се чучнали посред претоварената морска линия, повели борба с ветрилото и кърмовите гребла, та да се измъкнем от пътя на бързоходните океански лайнери и танкери, които прогърмяваха край нас и ни разклащаха тъй яростно, че мостикът за управление заплашваше всеки миг да се изтръгне от тръстиките снопи и да се катурне в морето заедно с всички каюти и мачти. Карло и Юри бяха навсякъде, мъчейки се да затягат възли и въжета, докато останалите от нас се бореха да изведат „Тигрис“ от тая кошмарна морска магистрала, където не бе мястото на такъв старовремски съд като него.

През нощта обстановката се влоши още повече. При поява на кораб винаги успяхме да забележим светлините му, ала тъй като не виждахме самия съд, изобщо няхаме представа дали се носи право срещу нас, или ще ни заобиколи на безопасно разстояние. По хоризонта светлини изникваха отвед, сетне почваха да едреят, додето накрая можехме да различим сред общия блясък на борда една зелена или червена светлинка. Ако и двете цветни лампи (зелената стои на десния борт, червената на левия) се виждаха едновременно, значи корабът идваше право срещу нас. „Тигрис“ също притежаваше червени и зелени светлини, но поради вятъра стъклото на фенерите ужасно се зачерняше и пламъкът често угасваше. Пък и без това големите кораби рядко

оставят вахтен да гледа за такива незначителни газеничета, а от друга страна — гигантските танкери не биха могли нито да спрат, нито да извият, приближат ли на разстояние, достатъчно за да ни забележат от мостика. Наша работа бе да си отваряме очите на четири и търпеливо да следим и за най-бледата светлинка около нас, която после наедряваше дотолкова, че бе възможно да различим отделните лампи. Тогава с помощта на двете цветни светлини, плюс съдействието на една, поставена високо, бяла лампа при кърмата и друга, по-ниска, при носа, бяхме в състояние да определим дали се намираме точно на сред пътя на кораба или встрани, съответно отляво или отдясно. Ала дори когато очаквахме да бъдем благополучно подминати, често се случваше да съзрем на фона на нощното небе очертанията на някой колосален корпус при нищожни възможности за измъкване, ако вятърът ни изневери. Ето защо организирахме двойна нощна вахта, та да държим под око всички светлини още с появяването им и тъй да знаем поотрано дали надясно или наляво ще трябва да се спасяваме. Скоро това се превърна в нещо обичайно, но нощта сякаш нямаше край и ние жадувахме за изгрева, уморени от виждане в мрака, уморени от непрестанната борба с въжа и платна, с ръце, отмалели от стискането на румпели, и крака, изтръпнали от усилията да се пази равновесие, докато „Тигрис“ подскачаше по свирепите изкуствени вълни подобно на костенурка.

С пукването на зората светлините изчезнаха, но не и корабите: сега ги забелязвахме още щом изскачаха на хоризонта с далечно бръмчене на комари, приближаваха с жужене на оси и отминаваха с глух грохот на стадо слонове.

Привечер на петия ден времето се промени. Тежки облаци задъниха хоризонта и в далечината прогърмя. Щом някоя мълния проблясваше на запад, успявахме за миг да зърнем очертанията на крайбрежните планини. Нощта едва бе настъпила и ето че странно съчетание от светлини ни накара да помислим, че встрани пред нас, косо на нашия курс, бавно-бавно се носи коледна елха. Доста се позачудихме и тъкмо взехме да обсъждаме какво може да бъде пък това, когато забелязахме други необикновени светлини от нисък и също толкова бавноподвижен съд, който следваше на известно разстояние първия, и той с намерение да пресече нашия път. И двата плавателни съда се движеха толкова мудро, че за нас щеше да остане време да

минем между тях. Именно това аз и Герман се стараехме да сторим, когато Детлеф се качи на мостика и ние му показахме коледната елха. Нашият втори навигатор мигновено схвана каква е работата. Завъртяхме с все сила двата румпела към десния борд и на косъм успяхме да се проврем край ниската кърма на втория съд, който се оказа тежко натоварен шлеп без екипаж. Като капитан от търговския флот Детлеф бе узнал от множеството светлини по мачтата на първия кораб, че той влачи с двестаметров кабел шлеп.

Пъхнах се в главната каюта да подремна малко, преди да е дошло време за нощната ми вахта. Вече бях привикнал да лежа спокойно и отпуснато със затворени очи, независимо че естествената човешка реакция би била да ставам и да излизам всеки път, щом се зададе кораб. Слухът ми долавяше равномерния бумтеж на далечни машини, който лека-полека се усилваше и сетне постепенно отзвучаваше, докато корабите идваха и отминаваха. После неистов предупредителен вик ечна от кърмовата платформа над и зад главата ми, последван от настойчивия грохот на буталата в машините на грамаден кораб, който ни приближаваше дяволски бързо и изведнъж се оказа толкова близо, че тътенът му прогони всички като подплашени мишки на палубата. Едва бях подал глава от левия изход на каютата, когато съзрях, че охреножълтите ни ветрила са ярко осветени от нещо гигантско и боботещо, застанало току до отсрещния борд. Щом се изправих, стиснал за опора една ванта, всичко пред очите ми сякаш се завъртя и аз имах чувството, че вървя по някаква градска улица нощем, заслепен почти напълно от безброй светлини, лумнали от висока черна стена. Един облян в светлина кораб изплава от мрака толкова близко до нас, че за момент всичко сякаш се сля в едно: двете бамбукови каюти и черната стена. Но само за момент — после корабът отново се юрна нататък, преди да осъзнаем съвсем добре какво сме видели; остана ни време само колкото да се хванем по-здраво, докато нашият тръстиков кораб бе подет от кипналите талази.

Онези от нас, които бяха успели да изпълзят светкавично на палубата, сега едва смогнаха да разменят по едно възклицание на ужас и облекчение, когато от мостика наново се разнесе викът на Юри:

— Кошмар! Още един! — Гласът на Юри бе удавен от грохота на машинните бутала на втора стоманена стена, която изскочи след

първата и профуча успоредно на „Тигрис“, като ни запофичи напречно в дирята си, сякаш небрежно ни отстраняваше от пътя си.

— Това беше контейнеровоз — забеляза сухо Детлеф. — Често вдигат 30 възла.

Застояхме се още малко на палубата, увлечени в коментарии колко е лоша видимостта при липса на луна и звезди. Времето не изглеждаше обещаващо. Решихме да свалим новия топсел. Заръмя. Скоро двамата с Тору трябваше да поемем управлението. Останалите колебливо се напъхаха обратно в двете проветриви бамбукови колибки и спуснаха брезентовите платнища да уплътнят камъшените стени. Заваля силно. Не след дълго хладният дъжд се превърна в порой. Не виждахме нищо, даже и дрехите си. С Тору бяхме навлекли водонепромокаеми костюми, наистина добри за дъжд и морски пръски, но не и за подводно плуване. От небето се изливаха цели потоци и шумът поглъщаше гласовете ни. От глава до пети бяхме накуасени от ледения порой, който проникваше свободно през водонепроницаемата екипировка, та чак обувките ни бяха пълни с вода, като саксии. Комична история, ще речеш — ала не съвсем. Дори когато насочвах лъча на фенерчето си в лицето на Тору, пак едва успях да различа монголоидните му черти, макар да стоеше на има-няма една ръка разстояние в другия край на тесния мостик.

Като че дочухах нещо. Пуснах светлина в лицето на Тору, да видя изражението му. Той кимна след малко — чуваше също. Бутала. В плющия дъжд трудно долавяхме дори собствените си гласове, но глухият ритмичен бумтеж от машините на някакъв приближаващ към нас свръхкораб не можеше да се сбърка, освен това се усилваше бързо. Карло, който би трябвало да спи в главната кабина, вече бе успял през тънката преграда от камъш и брезент да чуе подозрителния шум и извика предупредително към нас. И ние не бяхме по-малко разтревожени от него, но и сами можехме да предприемем нещо. Ала какво? Наистина бяхме господари на кърмовите гребла и не представляваше проблем да ги завъртим наляво или надясно. Но къде щяхме да бъдем в безопасност? Накъдето и да завиехме, нищо чудно да се окаже, че сме завили в посоката на кораба; и на бърза ръка щяхме да идем под вълнореза му.

Вкочанени от студ и напрежение, единственото, което можехме да направим, бе да стискаме греблата и да държим вятъра право в гърба

ни. Грохотът стана нетърпим — идваше някъде точно зад нас по вятъра и разбуди всички в двете каюти. Навред бе непрогледен мрак — не виждахме ветрилото, ала знаехме, че е изпълнено с въздух и дъждовни струи, понеже усещахме вятъра да духа откъм кърмата. Не можех дори да обърна глава и да погледна зад себе си, защото по пътния вятър шибаше дъждовните капки с пълна сила в очите и лицето.

— Не чувате ли машините! — изкрещя отчаяно Карло през камъшената стена.

Повече дума не чух от спътниците си, тъй като грохотът прерасна в кресчендо и корабът ни настигна. Миг по-късно преливах от радост.

— Да — креснах в отговор през камъшената стена, — чувам ги, даже ги и надушвам! — Сетне добавих: — Дори усещам топлината им!

С оглушителен трясък на буталата си гигантът отмина нататък, и то тъй близо до нас, че ние действително надушихме нефтените изпарения от машинното отделение, а за миг аз даже усетих топла вълна да ме лъхва от колосалната стоманена стена, която се плъзна край мен, почти невидима в проливния дъжд, макар да се източи в цялата си дължина досами десния ни борд. В тъмнината, зад плътната завеса от падаща вода, имах чувството, че високо над главата си, на равнището на топмачтата, съзирам смътни светлини. Там горе, въпреки радара си и автоматичното управление, положително не бяха ни забелязали и толкова, колкото ние успяхме да ги забележим. Детлеф сподели от опит, че при проливен дъжд дори радарът не улавя нищо, ако не е в обсега на една миля. В това време даже нашите парчета станиол не помагаша.

Дъждовният параван внезапно изтъня, тъй че сега можехме да различим носа на ладията сред нощната омара; същевременно недалеч пред нас открихме два грозда светлина. Още два кораба. Приличаха на ярки галактики, поели една подир друга да пресекат отляво надясно нашия път; поради слабата видимост ни се стори, че са раздалечени достатъчно, за да минем между тях. Ала в следващия момент осъзнахме, че тия кораби са поразително близко един до друг и се движат с невероятна скорост на неизменно разстояние. Влекач с шлеп на влекало не би могъл да върви тъй бързо. За миг двамата с Тору наблюдавахме вцепенени ужасяващата им бързина, сетне едновременно се хвърлихме върху румпелите, за да извъртим „Тигрис“ колкото е възможно по-надясно. Един неосветен корабен борд се възправи в мрака току пред нас и се присъедини към двете бързоходни галактики в

общия им устрем. И трите тела се движеха в пакет; чак после ни просветна, че в същност представляват един кораб. Някакъв тежко натоварен гигантски супертанкер, със светлини само при носа и кърмата, се плъзна пред нашия вълнорез, докато изумително дългата му и ниска средна част, пълна поне със сто хиляди тона петрол, едва се забелязваше над вълните. При силния попътен вятър „Тигрис“ бе много повратлив и навреме се обърна на ляв борд, та да пропусне черното чудовище да мине покрай него, и то толкова близо, че от кърмовата площадка ние без труд различавахме през прозорците и люковете на каютите части от стените им. На ярката електрическа светлина вътре бихме могли да разпознаем и човек, ала явно на борда будни хора нямаше.

Бяхме се напатели достатъчно. Оставихме гигантските танкери да порят морето по своя път край оманския бряг, а ние с помощта на свеж югоизточен вятър се отдалечихме встрани на североизток. Там, в безлюдната част на океана, отново се почувствувахме като човешки същества — в съседство само с морски обитатели, ние престаняхме да бъдем лилипути в един свят на работи без плът и кръв, където екипажът на някакъв си първобитен „ма-гур“ няма сигурност, нито пък има право да я иска.

До зори просторът се огласяше от гръмотевици. Сетне вятърът се обърна от североизток и ни принуди да нагодим под нов ъгъл ветрилото и да променим курса. Ала усилията ни отидоха напусто, понеже яростните повеи сякаш само чакаха да приведем стъкмяването в ред, за да сменят напълно посоката си и да ни ударят от съвсем противоположна страна. Дъждът се върна, този път на свирепи вихрушки, и кърмовите гребла взеха да заяждат, понеже биволските кожи и конопените обвръзки, които ги държаха във вилките им на нивото на палубата и горе при мостика, набъбнаха от влага и се изопнаха. Към десет часа между гъстите облаци успяхме да зърнем мътния лик на слънцето и Детлеф изчисли приблизителното ни местоположение. Оказа се, че сме преодолели обратния път на север — намирахме се на 226° встрани от Мускат, на разстояние петнайсет мили. За зла чест предавателят на консорциума не проявяваше желание да се свърже с никого. Нито с Мускат, нито с Бахрейн, нито пък с някой кораб. С огромен риск бяхме съумели да се доберем отново пред

пристанището на Мускат, но никой не знаеше за това. Посредникът с новата камера на Норис сигурно още ни търсеше във водите около Сур.

Сега вече всички копнеехме за тая проклета камера и в продължение на три часа Нормън безброй пъти се качва и слиза по олюляващата се мачта, за да поставя най-различни по дължина и вид антени. После Франк внезапно се яви в ефира от Бахрейн и взе приблизителните ни координати. От него научихме, че някакъв служител от мореходната агенция ни търсел с моторница край Рас ал Дауд, откъдето наистина бяхме минали. Франк сега щеше да се опита да издействува прехвърлянето на пратката за Норис по суша обратно в Мускат, стига да можехме да останем на сегашното си място. По пладне обърнахме носа на „Тигрис“ в пълен кръг от юг на север, тъй като течението надолу по брега бе твърде силно. Бояхме се да не се приближим много до Оман, защото това щеше да означава ново влизане в зоната на оживено корабоплаване.

По пладне ненадейно установихме радиовръзка с някакъв кораб в мускатското пристанище, който телефонира на военноморската брегова станция с 24-часово дежурство. Нашият посредник бе предупреден; той се бе отказал да ни търси около Сур и вече бе с камерата в Мускат. Вълнуващи вести. Особено за Норис, който близо цяла седмица се чувствуваше като дървосекач без брадва. Шефът на мореходната агенция Лейф Тьорнвал обеща лично да донесе камерата, ако доближим още малко до Мускат. В завалелия отново вихрен дъжд, ала с основно направление на вятъра от юг-югоизток, ние продължихме да се придвижваме все по-близо до всяващия ужас у всички ни морски път, додето поредната нощ се спусна над нас, а от кораба, тръгнал да ни срещне, нямаше и следа. Повторна радиовръзка с Мускат или Бахрейн не успяхме да установим, независимо че веднъж Нормън улови един глас, който даваше напътствия за приземяване на някакъв самолет в Хавайските острови. Нашият радист насочи слушалките си към нас и всички чухме един глас с американски акцент да казва: „... поддържай скорост двеста възла и дръж връзка!“ Не ни оставаше нищо друго освен да се присъединим към буйния смях на Нормън при тая трагикомична поръка.

Когато се отправих към постелята си за сън, светлините на Мускат ясно се виждаха, отразени в нощното небе. Вятърът бе паднал за момент. Вече се бяхме приближили дотолкова, че корабите пак се

оказаха в неприятно съседство с „Тигрис“, затова обърнахме и се отдалечихме от сушата. Преживелиците от предишната нощ все още бяха твърде пресни. Тази нощ прекарахме при слаб дъжд, на безопасно разстояние извън трафика, като навремени съзирахме далечни корабни светлини и отблясъци от мълнии над Иран, последвани от гръмотевици. След като се напъхахме в спалните си чували или под одеялата, един през друг взехме да споделяме колко е добре да сме по-далеч от безцеремонните изкуствени вълни на свръхкорабите. Детлеф призна, че на няколко пъти през последните два дни е усещал слаби пристъпи на морска болест, а и аз, който никога не съм се чувствувал зле на море, изпитвах тогава болка, сякаш стомахът ми подскачаше нагоре-надолу.

На следващия ден в десет часа Нормън сполучи да влезе във връзка с Бахрейн и оттам научихме, че предишния ден някакъв влекач бил излязъл на осемнайсет мили от Мускат да ни търси, но времето било твърде бурно и влекачът се принудил да се прибере в пристанището. Според прогнозите се очакваше продължаване на лошото време, тъй че днес никой нямаше да излезе за среща.

Светлината през деня беше толкова оскъдна, че ХП трябваше да запали газен фенер, за да може да чете в каютата. Сводестите покриви на спалните помещения бяхме облицовали със зифт, по шумерски, но при силните вихрушки дъждът проникваше през камъшените стени. Четири акули ни следваха през целия следобед. Морето може би изглеждаше кошмарно за тези, които го наблюдаваха от брега, ала за нас беше истинска благодат: дълги талази се редуваха равномерно, докато поройният дъжд заглаждаше всеки по-разрошен гребен. „Тигрис“ пореше водата безшумно като котешка сянка — всички въжета бяха набъбнали и държаха неподвижно дървенията и бамбука. През нощта отново бе толкова тихо, че когато се събудих, бях в състояние да подкрепя ХП в твърдението му, че Карло и Герман хъркат. Дори успяхме да доловим приятното клопочене на водовъртежите, образувани около кърмовите гребла. По време на нощната ми вахта небосклонът се проясни за миг и аз открих, че направлявам ладията към Южния кръст. Късно сутринта небето отново се разчисти и на Нормън се удаде да установи приблизителното ни местоположение, което дори сполучихме да предадем на Радио Бахрейн. Франк отговори на позива ни и съобщи, че пристанищният влекач „Мускат“ е напуснал призори

Порт Кабус със скорост десет възла и ще направи опит да влезе в радиовръзка с нас веднага щом се отдалечи достатъчно от сушата.

Същия следобед в три часа „Мускат“ ни засече кажи-речи нос на нос, като щурвалът му се държеше от шефа на мускатското пристанище, а нашият шведски посредник Тьорнвал оживено ръкомахаше сред оманските моряци. Два сандъка с резервни части и една чисто нова кинокамера със звукозаписно устройство бяха предадени на Норис, който толкова се боеше скъпоценната пратка да не цопне в морето, докато се прехвърляше от кораб на кораб, че не позволи на никого да му помогне.

Посредникът ни, обзет от върховно облекчение, че най-сетне ни е намерил, във възбудата си отвори бутилка шампанско и цялата сам я изпи, като щастливо вдигаше тостове към морето и небето, а пък „Мускат“ направи поворот и потегли обратно, за да се прибере в пристанището преди мрака.

Ние от своя страна обърнахме гръб на сушата, вдигнахме топсела над грота и се отправихме навътре в морето. Не ни трябваше шампанско, за да споделим радостта на нашия Норис, седнал веднага на своя матрак в предната каюта, да „повие“ новото си „бебе“, което подхвана познатите си хълцукания, означаващи, че чува всяка казана от нас дума. По заник отбелязахме баснословна скорост от три и половина-четири възла с курс право към открито море. Макан изчезна. Направлението на „Тигрис“ беше неизвестно.

Неизвестно, защото в мен се бе зародило тайно желание да променим доскорошните си планове. В стремежа си да помогнем на Норис ние бяхме проникнали доста по̀ на север, отколкото смятах за възможно през зимния сезон, когато би трябвало да преобладава североизточният мусон. Топселът на Норис позволяваше да развиваме по-добра скорост и оттук възможностите за маневриране се увеличаваха. Оказа се, че имаме богат избор — целия Индийски океан. Още не бе късно да посетим Пакистан и да разгледаме долината на Инд. Изкушението бе твърде голямо и аз ей така, на майтап, два дни поред подхвърлях пред екипажа, че следващият ни престой ще бъде някъде по крайбрежието на могъщата индска цивилизация.

На третия ден обаче шегата остана настрана. Наредих на кърмчиите да обърнат и да насочат „Тигрис“ вместо към Африка към Пакистан. В момента повече от всякога имах причини да навестя тази

част на Азия. Искях да видя Мелуха. Досега за мен Мелуха не бе нищо повече от едно невъзможно за идентифициране име, което се среща в шумерските текстове. Отново направих справка с книгата на Биби и прочетох: „Дилмун и Макан винаги вървят заедно, често се споменават в едно и също изречение и нерядко към тях се прибавя трета страна: Мелуха.“

Вече бяхме в Дилмун и Макан. А къде беше Мелуха? Макар че за това никога не бях градял предположения, наименованието все ми напомняше за наименованията, запазили се в Малайзия, като да речем полуостров Малака и Молукския архипелаг. Ала сега, след като бях убеден в точното идентифициране на Дилмун и Макан, имах чувството, че по простата система на отпадане Мелуха трябва да се намира в района на Индската долина. По-близо до древна Месопотамия нямаше друга значителна крайбрежна цивилизация, при това беше намерено изобилие от доказателства за съществуването на връзки между Месопотамия и долината на Инд през шумерската епоха и тези връзки едва ли са били повърхностни, за да се споменава за тях в шумерските текстове. Ако пренебрегнем същественото шумерско понятие „Мелуха“ като неидентифицирано, какво тогава ще остане да замести шумерското название на Индската долина? Би трябвало да има някакво име, тъй като там се е намирала единствената съседна съвременна цивилизация, с която знаем, че шумерите са поддържали оживени връзки.

Шумерите и техните съвременници от долината на Инд имат една съдба: културата им рухва, градовете им биват изоставени, самото им съществуване бива изличено от паметта на оцелелите народи, докато днешните археолози не откриха техните останки и не извадиха отново на бял свят образците на техните изкуства и занаяти. Преди да изчезнат от лицето на земята, шумерите са заменили своето първоначално йероглифно писмо с клинопис, който учените на съвременната епоха сполучиха да разчетат. По този начин думата „Мелуха“ стигна до нас като наименование на един от техните чуждестранни търговски партньори. Ала йероглифните знаци на цивилизацията от долината на Инд, макар да са добре познати и лесни за разпознаване, досега устояват на всички опити да бъдат разчетени, предприети от специалистите в тази област, и ние не знаем нито едно от географските понятия на този изчезнал народ, нямаме представа дори как са наричали себе си и своята земя. Подобно на пръстов отпечатък писмото

на хората от долината на Инд не може да се чете, ала където се открие, посочва ръката, която го е оставила.

Индски печати, гравирани с писмени знаци от поречието на Инд и украсени с характерни за долината на Инд мотиви, са изровени от археолозите не само край водите на Инд, но и в далечна Месопотамия. Значителен брой от тях са намерени при разкопки в Ирак — като се почне от някогашните крайбрежни поселища Ур, Урук, Лагаш и Суса, та чак до Киш, Тел Асмар и Брак, който попада в границите на днешна Сирия. Общуването трябва наистина да е било доста пълнокръвно, за да останат дори до наши дни толкова много и така раздалечени един от друг „пръстови отпечатьци“. Най-красивият печат, който съм виждал от долината на Инд, е намерен от археолозите край Тел Асмар в Ирак и сега е изложен в Багдадския музей; орнаментите му представляват няколко реда индийски слонове и носорози.

Подобно на случая с Макан някои учени предполагат, че Мелуха е била в Африка, като пак основават доводите си на надписите, оставени от късните асирийски царе при завръщането им от военни походи по Средиземноморието, в които се казва, че Макан и Мелуха били разположени някъде на юг от Египет. Така например археологът Крамер, който поставя Макан в Горен Египет, смята, че Мелуха е днешна Етиопия. Биби от друга страна, след като разкопките му разкриха оживени връзки на шумерите с Бахрейн, пише:

„Все пак е трудно някоя област в Африка да пасне към текста на урските плочки или към археологическите факти. Само разстоянието е вече оборващ аргумент и макар никога да не съм бил консервативен в преценките си за разстоянията, които търговските плавателни съдове са били в състояние да изминават, аз не мога да пренебрегна факта, че мореходното разстояние между Бахрейн и Африка е два пъти по-голямо от пътя по море между Бахрейн и Индия. Слоновата кост и златото, които са добивани в Мелуха, биха могли да дойдат както от Африка, така и от Индия, ала халцедонът от Мелуха е могъл да пристигне само от Раджпутана в Индия.“

Когато Биби ни показваше своите разкопки на праисторическия пристанищен град в Бахрейн, голям колкото половината от могъщия Ур, Биби действително наблегна, че до самата пристанищна врата, от вътрешната страна, е намерил печат от долината на Инд. Бе открил и кремъчна мярка от долината на Инд и тази находка го караше да подозира съществуването на по-тесни търговски връзки между Бахрейн и долината на Инд, отколкото между Бахрейн и Месопотамия, до която разстоянието бе само една трета от пътя до Индия. Даже преди да се увери с очите си в здравината и плавателността на нашата тръстикова ладия, Биби вече бе изразил своето доверие към древните мореплаватели, извършващи преходи до Дилмун:

„Тези търговци, които са доставяли стоки и са финансирали плаванията до Дилмун, не са влагали парите си в някакво безумно морско начинание, поставило си за цел да търси митичната земя на безсмъртието отвъд хоризонта на познатия свят. За тях това е било всекидневие, така са изкарвали прехраната си. Не бива да си въобразяваме също така, че търговията е била изключително в ръцете на месопотамци. За двама от хората, изброени, че плащат десятък на Нингалския храм, конкретно се посочва, че са родом от Дилмун, затова е съвсем вероятно дилмунски търговци да са пребивавали в Месопотамия, а месопотамски — в Дилмун, докато плавателните съдове на двете страни са поддържали превоза на стоките. През тези първи два века от второто хилядолетие пр.н.е. кораби от други националности също са имали обичай да прекосяват залива до Дилмун и да пристават край бреговете му и под стените на градовете. Корабите от Макан са били тежко натоварени с мед, докато корабите от градовете на цивилизацията в долината на Инд са превозвали, както биха превозвали и днес, дървен материал (а може би и памук, макар че няма доказателства), като добавка към техните по-леки и по-ценни товари от слонова кост, адски камък и халцедон.“

В своята книга Биби дори дръзва да предложи една импровизирана, но интересна теория. Той посочва, че говорещите санскрит арийци, които са навлезли в Индия от север и навярно са подчинили цивилизацията в долината на Инд, са използвали чуждицата *млекча* за означаване на неарийците — хора, които не почитат арийските богове. И въпросът на Биби: „Възможно ли е *Млекча* да бъде наименованието, с което обитателите от долината на Инд са наричали себе си и своята страна?“

Доскоро част от Индия, долината на Инд сега бе сърцето и душата на Пакистан. Никой от екипажа на „Тигрис“ не се противопостави на предложението да обърнем на север и да хванем пътя, от който се бяхме отказали след преминаването на Ормузкия проток.

Десет дни плавахме на североизток без други спътници освен няколко патрулиращи акули и един верен кортеж от златни скумрии; за кратко ни навестяваха игриви костенурки и доста едри любопитни делфини. Пъстри тропически птици кацаха на палубата да отдъхнат, а под дъното на „Тигрис“, привлечени от широката сянка, плуваха с нас като стадо домашни животни безброй многоцветни риби — не бях виждал такива количества от плаването с „Кон-Тики“ през Тихия океан. Всеки ден ХП, Асбъорн и Карло за развлечение хвърляха въдици или се гмуркаха в морето с харпун и разнообразяваха нашето меню с два от най-вкусните видове риба: едната бе тъй наречената златна скумрия, която долу в своето царство изглежда великолепно със зелената си, ръждивокафява и яркозелениста окраска, ала праметне ли се на палубата, придобива плоска и несъразмерна форма и сякаш се превръща в сребърен релеф на рибя опашка с глава на булдог; другата бе дъговият стрелец, чието изящно, прилично на торпедо, телосложение оправдава името ѝ не само във водата, но и извън нея. Гледахме да не закачаме риба-спусък^[1], риба-пилот, ремора^[2], както и всички останали риби, които ни следваха, а ако се случеше да се нанижат на куката, преди риболовецът да е отдръпнал стръвта си, бързо-бързо ги изхвърляхме обратно в морето.

Тогава някъде Карло заяви, че по време на нощната си вахта бил чул да цвърчи скакалец. Естествено, никой не искаше да повярва, но сетне аз намерих в постелята си едно от тия насекоми — жълтозелено и голямо колкото пръст. А когато отидох на вахта, долових цвърчене на

кърмата, докато от носа долиташе отговор. Скоро всички взехме да чуваме скакалци навред. Виждахме ги да лазят и подскачат по тръстиката и бамбука, дори се осмеляваха на кратки полети над морето, ала никога не забравяха да се върнат на нашата мореходна купа слама. Изглежда, най-добре се чувствуваха сред рошавите краища на тръстиковите снопи при носа и кърмата. Тия скакалци очевидно се бяха качили тихомълком на „Тигрис“ в Оман и заедно с раците, настанили се по тръстиковото ни дъно, никога през живота си не бяха срещали такова изобилие от растителност в безплодните арабски земи, откъдето бяха дошли.

След бурята имахме трудности с поправката на счупената мачта.јрд

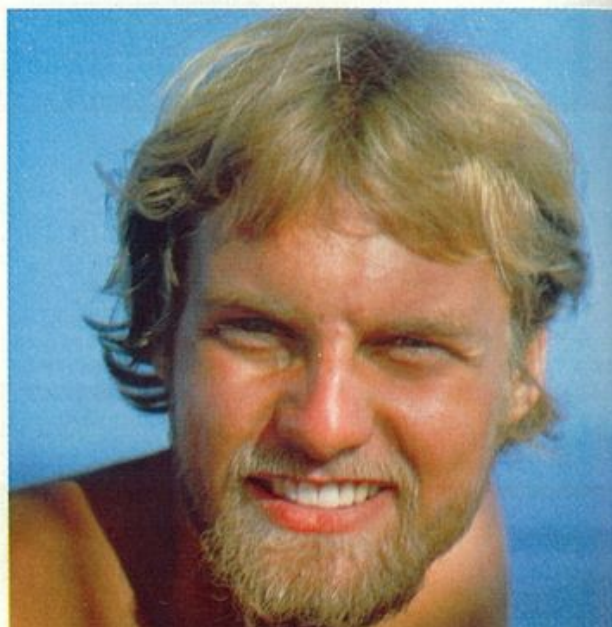
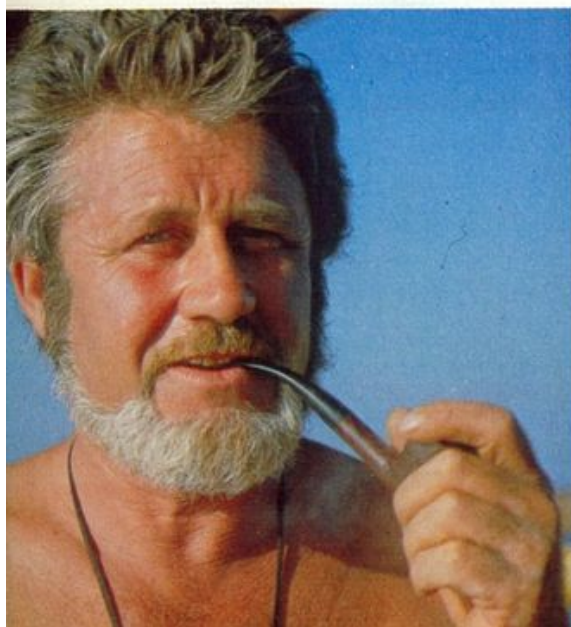
В главната каюта авторът разпределя нощните вахти, които се означават на дървена дъсчица. Празнуване на рожден ден около палубната маса с черен хайвер, предоставен от Юри, докато за осветление ни служат батерийните прожектори на кинооператора.jpg

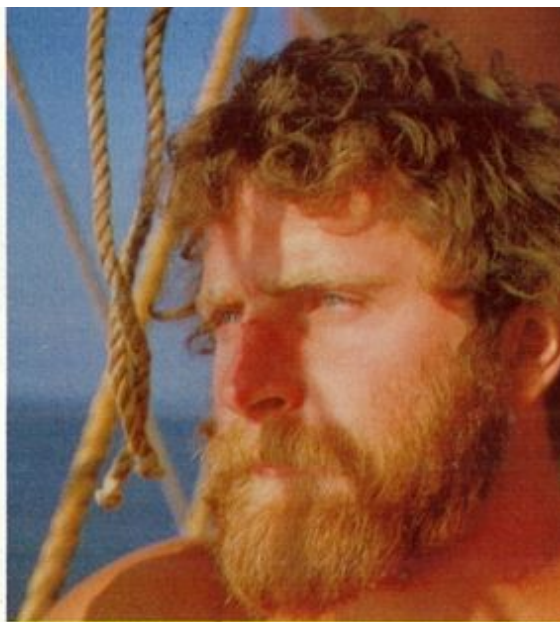
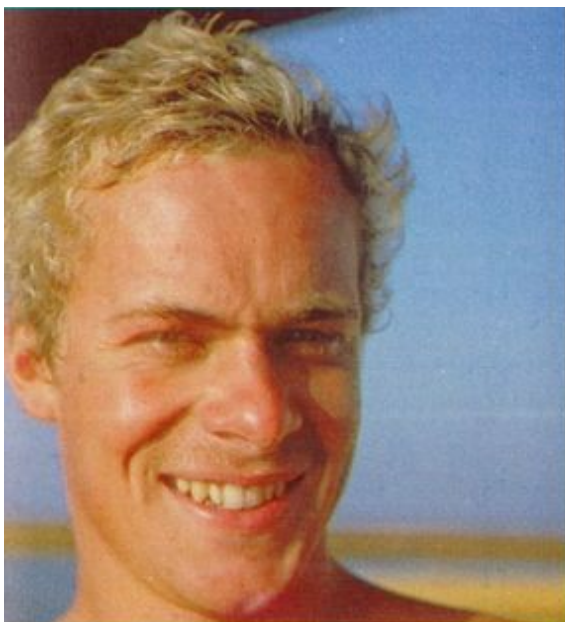

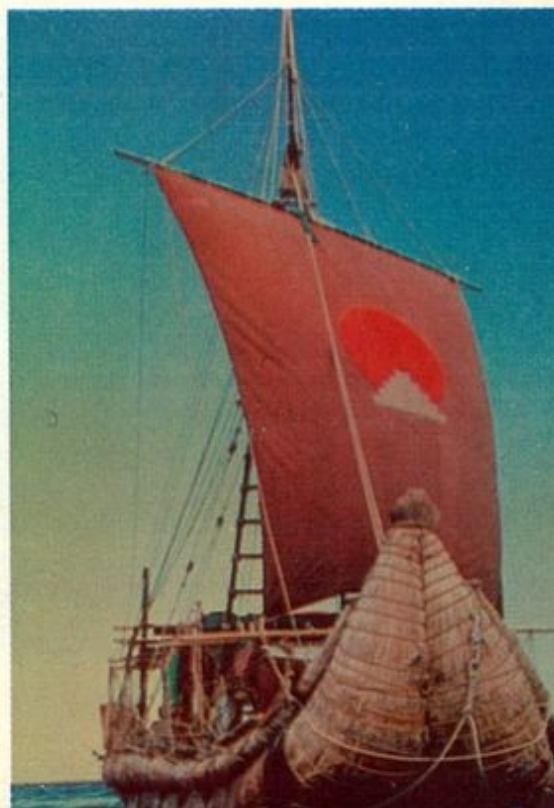
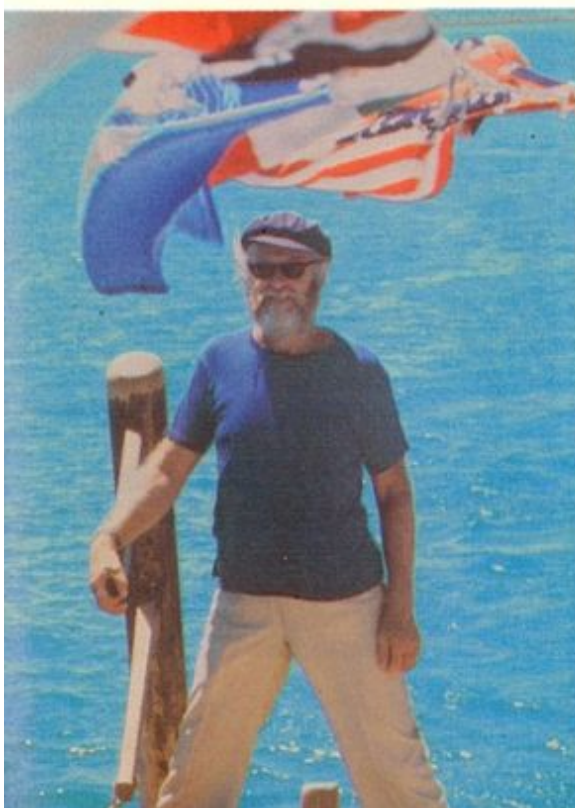
Международният екипаж на „Тигрис“. Горе: навигаторът Нормън Бейкър, САЩ, лекарят Юрий Сенкевич, СССР. Долу вляво: Карло Маури, Италия — и тримата ветерани от двете експедиции на „Ра“, вдясно: студентът Асбьорн Дамхус, Дания

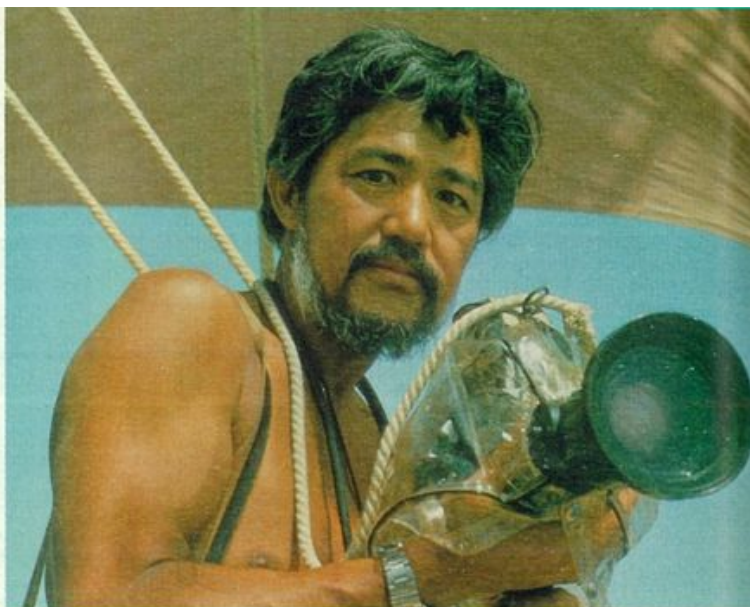
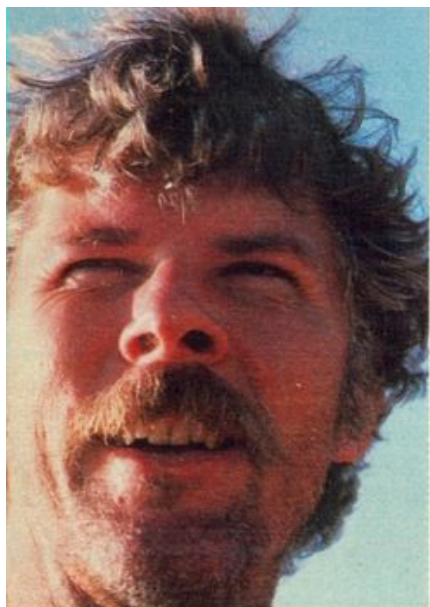
Международният екипаж на „Тигрис“. Горе: навигаторът Нормън Бейкър, САЩ, лекарят Юрий Сенкевич, СССР. Долу вляво: Карло Маури, Италия — и тримата ветерани от двете експедиции на „Ра“, вдясно: студентът Асбьорн Дамхус, Дания.jpg

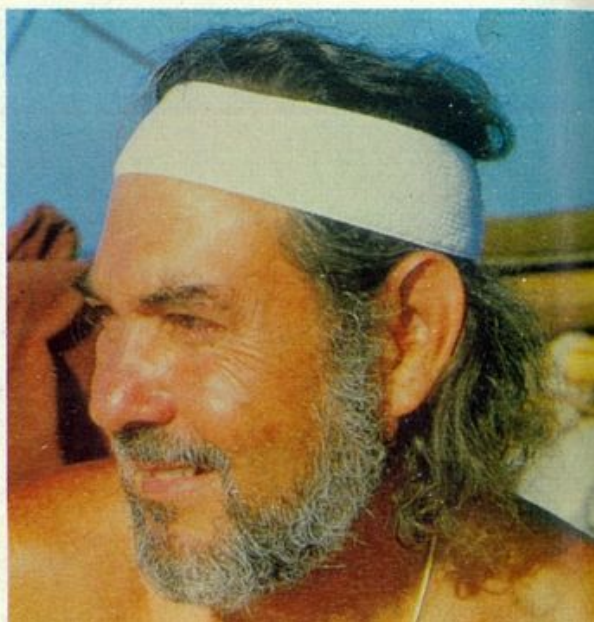
Горе: студентът Ханс Петер Бьон (или ХП), Норвегия, морският капитан Детлеф Зойчек, ФРГ. Долу: авторът с румпел в ръка и „Тигрис“.

Горе: студентът Ханс Петер Бьон (или ХП), Норвегия, морският капитан Детлеф Зойчек, ФРГ. Долу: авторът с румпел в ръка и „Тигрис“.

Горе: операторът Норис Брок, САЩ, леководолазът Тору Сузуки, Япония. Долу: студентът Рашад Назир Салим, Ирак, и индустриалецът Герман Караско, Мексико

Горе: операторът Норис Брок, САЩ, леководолазът Тору Сузуки, Япония. Долу: студентът Рашад Назир Салим, Ирак, и индустриалецът Герман Караско, Мексико.jpg

От време на време изживаше истинска хала и гротът се разпра, та се наложи посред нощ да го сваляме в момент, когато се издуваше като парашут и ни носеше с такава скорост по вълните, че аз сериозно се

обезпокоих да не би някой от екипажа да направи погрешна стъпка в мрака. В продължение на 32 часа останахме да се люшкаме в плен на силно течение със североизточен вятър и хвърлена плаваща котва, ала без никакви възможности за навигация. Вече бяхме преминали шейсетградусовия меридиан, т.е. дължината на Рас ал Хад, когато Тору, ХП и Асбьорн докладваха, че ветрилото е закърпено и е готово да заеме мястото си; след това ориентирахме курса си срещу вятъра, доколкото разрешаваше навигацията с допълнителния топсел. Открихме, че морето около нас наново е замърсено. Къпането без въже беше забранено. За пръв път сега забелязахме, че страничните снопи на „Тигрис“ са покрити не само с хлъзгави водорасли и бели гъши мидички с меки раковини и дълги розови мустачета, но и с цели колонии от дребни конусообразни молуски, които принадлежаха към най-разпространения вид от тези мекотели с остри като акулов зъб черупки, тъй че ако не внимавахме, убожданията бяха жестоки. Очевидно и тия животинки бяха пътници без билет, успели да се заловят за нас в пристанищни води още във вид на ларва — за разлика от „Ра“ „Тигрис“ бе прекарал много дни в пристанищата на Бахрейн и Мускат. Много ободряващо телом и духом бе човек да се хвърли във водата край нашия плаващ дом и да погледа колко добре снопите са запазили първоначалната си форма и колко плитко все още газят. Когато плувахме около „Тигрис“ в спокойни дни да проверим състоянието на корпуса, с радост установявахме, че едва половината от ширината на тръстиковите рула е потънала под повърхността, 73 дни след спускането на вода.

Метеорологичната прогноза за Оманския залив и Арабско море за този ден бе североизточен вятър със скорост от 10 до 20 възла, ала около нас цареше пълно безветрие. Нормън предаде на Франк от Бахрейнското радио, че всичките им метеорологически бюлетини досега са били напълно неверни. Ала най-странното бе, че прословутият мусон не бе издувал нашите ветрила без прекъсване в продължение на нито един ден. Вятърът най-често духаше от Иран, но също се обръщаше между североизток и северозапад. Откъдето и да идваше, ние се стремяхме да държим постоянен курс между 60° и 90°, сиреч изток-североизток.

И успяхме. На другия ден след затишието Нормън и Детлеф изчислиха височината на слънцето в зенита и определиха координатите

ни: 23°50' северна ширина и 62°05' източна дължина, тоест бяхме отдалечени на около 70 мили от азиатския планински бряг, известен под името Макран. Пустият и негостоприемен бряг на Макран започва от Иран и огражда от север Оманския залив, след това преминава на пакистанска територия и граничи с долината на Инд. Като гледах картата, направи ми силно впечатление, че Макран не само фонетично, но и географски е удивително близко до Макан. Различавах се по една-единствена буква и ги отделяше само тесният Ормузки проток. Не бе ли възможно легендарната страна Макан да е обхващала и двата бряга на Оманския залив и да е господствувала над Ормузкия проток, като медните рудници са били в южната част на страната, а северната е граничила с Мелуха? Тази очевидна възможност ме накара доста да се позамисля, докато постепенно изменихме курса на изток — далеч от безлюдния бряг на Макран, по посока към долината на Инд.

На следващия ден продължихме на изток — отстояхме на някакви си 55 мили от пакистанското крайбрежие. Само някой силен и твърдоглав североизточен вятър бе в състояние да ни попречи сега да стигнем целта си, а именно от тази посока би трябвало да духат преобладаващите ветрове през тоя сезон. Излезе другояче. Южни ветрове взеха надмощие и проблемът в момента бе не дали ще съумеем да се доберем до макранския бряг, а дали ще можем да избегнем опасността да бъдем изтласкани на суша, преди да сме напреднали достатъчно на изток, за да намерим безопасно място за приземяване. Тази част от макранския бряг бе съставена изцяло от скали и непроходими мангрови тресавища.

Намирахме се на 22 мили от Пакистан и всеки миг очаквахме да зърнем суша. Нормън направи справка с мореходния наръчник за западното крайбрежие на Индия, издание от 1975 г., и още на първата страница прочете, че картите за крайбрежна навигация навсякъде отговарят на действителната обстановка, „с изключение на част от макранския бряг“. Научихме, че картите за тия места се основавали на проучвания, правени през миналия век с примитивни средства, и че „се отнасят за области, където внезапно изникват плитчини и съществува движение на пясъчливи брегове, или — какъвто е случаят с бреговата линия на Макран — са снабдени с данни за дълбочина, които днес имат съмнителна стойност поради последните (1945 г.) изменения на морското дъно, предизвикани от вулканична дейност“. И още: „На три

мили югозападно от Джазират Чахардам през 1945 г. бил забелязан малък вулканичен остров; две години по-късно, през 1947 г., потънал.“

Явно този район предлагаше вълнения с много изненади. Около нас гъмжеше от риба. И от безкрайно много бели червейчета. Нашият професионален алпинист Карло тутакси се превърна в страстен дълбоководен риболовец и извади шест големи долфина поред, преди да мога да му попреча. На Юри му хрумна да окачи част от тях да се сушат на бамбукови пръти. Докато унищожавахме апетитния обяд от долфин с полента^[3], на хоризонта съзряхме бяло ветрило на дау. Движехме се с три възла право към него, ала щом се доближихме дотолкова, че хората на борда да ни видят, гемията направи широк полукръг край нас и изчезна. Ако не друго, поне срещнахме ветроход. Това изглеждаше обещаващо.

На 24 януари взеха да възникват проблеми. Тежки облаци се скупчиха пред нас в небето над Карачи и променлив вятър връхлиташе върху „Тигрис“ на свирепи пориви, които бързо набраздиха морето. Помъчихме се да свалим топсела, преди да е станало твърде късно, ала топенантите, които го държаха, се затегнаха и ветрилото не искаше да мръдне от мястото си. По здрач забелязахме, че мълнии непрестанно прорязват черните облаци над Карачи. ХП върза един нож за късо парче бамбук и след вечеря, когато вятърът прерасна в щорм и вече нямахме друг избор, Нормън и Детлеф се изкатериха до върха на двуногата мачта и крепейки се един-друг, прерязаха топенантите и свалиха бясно плющиящия топсел долу. Навремени пълната луна надничаше към нас в моментните пролуки между бързо прииждащите облаци, сетне изчезна напълно, след като с трясък и рев стихията връхлетя върху нас и невидимия бряг на Макран. Споходи ни наистина лошо време.

Спах до вахтата ми в полунощ. После, когато се измъкнах навън с джобното си фенерче и осигурителното въже, за да се кача на кърмовата площадка заедно с Тору, открих, че мачтата е гола: никакво ветрило. Преди Норис и Асбъорн да се оттеглят и да ни оставят по-нататък да се оправяме ние, двамата докладваха, че при всяко преминаване на нов гръмоносен облак по небето вятърът почваше да лудее от вси страни. Та затова било невъзможно всеки път, щом трябвало да оправят ветрилото, да отвързват и завързват шкоти и браси с необходимата бързина, пък и люлеенето бе толкова силно, че те се страхували да не би реята да се счупи и да накъса грота на парчета. Междувременно

Нормън бе излязъл да им помогне да спасят ветрилото и сега ние дрейфувахме на плаваща котва, която помагаше да държим кърмата на „Тигрис“ по вятъра. Брегът бе близо и някъде наоколо се очакваше появата на остров, затуй трябваше да бъдем нащрек. Мореходният наръчник за западното крайбрежие на Индия не оставяше и следа от съмнение, че е опасно да се носиш без никакви възможности за навигация в тия коварни води. Слаб вятър взе да се заражда в наша полза откъм Ормузкия проток и след половин час аз събудих няколко души, за да опънем грота, подмятани от разяреното море. Три кита приближиха към нас — чухме ги как тежко дишат в мрака, а при оскъдната светлина съзряхме, че при носа и кърмата на ладията са кацнали две едри бели птици. Ветрилото бе вдигнато, ала щом се изду, вятърът тутакси се обърна от североизток — посоката на мусона. Ако това действително беше мусонът, дошъл да властвува постоянно, тогава имаше опасност никога да не видим пакистанска земя. Едва ли някога желанието ни да се доберем до макранския бряг е било по-силно.

Проучихме отново навигационната карта. Преценено наслуки, би трябвало да се намираше някъде около рибарското селище Пасни. Това още не бе долината на Инд, а Макран. Но цивилизацията от поречието на голямата река е господствувала по този бряг. Археолозите са открили останки от праисторически укрепления, изградени от основателите на цивилизацията от долината на Инд, които са охранявали подстъпите към единствените две долини, водещи навътре в сушата от тукашното крайбрежие. Едното укрепление бе при Суткаген Дор, останало вече зад гърба ни — намираше се до самата иранска граница. Другото бе при Сотка-Кох — прохода, който започва при Пасни, селцето пред нас. В един доклад върху последните изследвания на тези праисторически брегови укрепления археологът Дж. Ф. Дейлз изтъква, че в тях са открити многобройни керамични чирепи от поречието на Инд и че тези находки се отнасят към най-ранния период от развитието на индската цивилизация. Според Дейлз този особен вид керамика е бил пренесен там от долната част на Индската долина и археологическите доказателства потвърждават убедително, че могъщите градове-държави Мохенджо-Даро и Харапа, разположени нагоре по поречието на Инд, са имали традиции в морското дело и са съградили тези укрепления при единствените достъпни за приземяване места по макранския бряг, за да ги защитават от чуждоземни морски нашественици. Откриването на

тия градежи, вдигнати по крайбрежието от цивилизацията в долината на Инд, засилват убеждението на Дейлз, че „нито една от големите световни цивилизации не се е зародила и процъфтяла в културен и икономически вакуум“.

Повече от всякога подобни думи имаха значение за мен сега, когато лежах между камъшените стени и преглеждах стари записки, отдалечен само на няколко мили от укреплението при Сотка-Кох.

— Открих Пакистан!

Гласът на Нормън ме върна към действителността. От върха на мачтата той надаваше радостни крясъци. Пъхнах книгите си в сандъка под матрака, изпълзях навън и се покачих на мачтовата стълба. Днес бе единайсетият ден след отплаването ни от Мускат. На стълбата бе доста многолюдно — всеки искаше да зърне непознатата земя. 26 януари, 9.05 сутринта — паметен момент за мен. Сушата, която Нормън бе открил отляво на носа, представляваше заоблен като похлупак остров, бледосин отначало, който сетне, след като го доближихме отстрани, пожълтя от ярките лъчи на сутрешното слънце. Юри — нали имаше една антарктическа експедиция зад гърба си — го оприличи на плосък айсберг.

Това беше остров Астола. Поради утринните изпарения още не можехме да съзрем брега при Макран. Нямаше какво да ни привлече на този остров — освен с един порутен индуски храм и безброй малки отровни змии той не се отличавахе с нищо друго. Някои отъждествяват това късче земя с остров Карнин или Назола, посетен от адмирала на Александър Велики Неарх. Докато Плиний, римският историк, го нарича през 77 г. „Остров на Слънцето“ или „Ложе на Нимфите“, „където всички животни без изключение умират по неизвестни причини“. Може би римляните не са знаели за змиите? Плавахме в исторически води. Биографът на Александър Ариан, който е имал достъп до морските дневници на адмирала, разказва, че когато гърците стигнали Индия, след изтощителния си поход през ужасните планински пустини на Персия, те построили край водите на Инд цяла флотилия от кораби и отплавали обратно към Месопотамия покрай персийското крайбрежие. Това се случило през зимата на 326–325 г. пр.н.е., сиреч преди две хиляди и триста години, но все пак за нас, тръгнали по дирите на древни мореплаватели, които са принудили владетелите от долината на Инд да градят укрепления по своя бряг близо дваисет века

преди времето на Александър, тази епоха изглеждаше като част от съвременната европейска история.

Небосводът се разчисти, но пак останаха да се носят гъсти облаци и гръм отекваше в простора. Плавахме в източна посока покрай най-самотните брегове на Пакистан, без дори да помислим за приземяване в област, където нито древният, нито съвременният човек би могъл да проникне. Тук укрепления не бяха необходими — кратката справка с мореходния наръчник разкри, че тук природата е издигнала отвесни варовикови стени, просечени с непроходими мангрови мочурища. Вероятно това бе най-неясната част от азиатското крайбрежие, на която можехме да попаднем. Трябваше да се приземим, така или иначе, но понятие няхахме къде ще се озовем накрая. След като змийският остров Астола потъна в морето зад нас, до залеза на слънцето сред бързоходните облаци друга суша не съзряхме.

Нощ на незабравими впечатления и големи приключения се очертаваше пред нас, когато си пожелахме лека нощ и се пъхнахме под завивките в двете каюти. Всички бяхме някак възбудени. Нещо витаеше във въздуха. Това чувство не идваше само от съзнанието, че един непознат за нас свят се крие в съседство с левия ни борд. Просто предчувствувахме, че нещата не са съвсем както трябва. Подобна нощ никога не бяхме преживявали в открито море. Никакви вълни, пълна тишина, нарушавана единствено от кротко хъркане, цвърчене на скакалци и сегиз-тогиз — от острия плясък на риба в скок. Обстановката бе досущ като в планинско езеро. Сякаш сърцето на планетата бе престанало да тупти. А може би това бе затишие пред буря. Дори двете едри морски птици стояха абсолютно неподвижно при носа и кърмата на „Тигрис“, все едно бяха препарирани.

Не веднъж и дважд излизах навън и нервно дебнех да зърна суша, като кажи-речи всеки път се натъквах на Карло, станал от леглото със същата мисия. Тревожеше ме, че и двамата изглеждахме еднакво напрегнати, при това Карло съвсем помръкна, когато възразих на идеята му да проверим дълбочината.

— Излишно е, далече сме от суша — рекох аз. — Среднощ е, хайде, върви да спиш.

— Но я виж каква е водата — сопна се Карло и се надвесил извън страничното руло с фенерче в ръка.

Спокойната водна повърхност беше по-скоро бяла, отколкото синя.

— Сигурно е такава от тинята на някоя близка река — предположих. — Освен това нямаме достатъчно дълга връв, за да стигнем дъно тук.

Отговорът ми май докачи Карло, който се върна в каютата видимо разстроен и неудовлетворен. Приседнах на дългата и тясна пейка пред входа към левия борд — подобна пейка бяхме вързали и от другата страна на каютата. Ала сушата трябваше да се покаже от тази страна и аз продължих още известно време да се вирам в мрака и да търся без успех очертанията на далечна брегова линия. Нищо. Според приблизителните ни изчисления все още бяхме твърде далеч от брега. Накрая и аз се прибрах в леглото.

В един и половина след полунощ бях разбуден от високите гласове на Норис и Асбъорн, идващи от мостика над възглавницата ми. Говореха, че са видели суша и щом използвах през изхода към левия борд, аз също я съзрях. В тъмнината на нощта, издигнати над ниските бели изпарения, ясно се забелязваха вълнистите очертания на масивна планинска верига, чернееща срещу звездното небе. Луната блестеше, все още бе доста едра. Планините създаваха впечатление, че са много високи и на голямо разстояние от нас. Видът на отделните върхове и проходи не се променяше, макар да се движехме със значителна скорост на изток — поемахме южния вятър откъм десния борд. На картите, с които разполагахме, освен главната брегова линия друго не бе означено в тази област, при това краткото описание в мореходния наръчник ни караше да очакваме крайбрежни варовикови скали, но не и такъв внушителен бряг. Водата наоколо продължаваше да има млечен цвят. Поседях малко, загледан в Азия и заслушан в скоковете на рибата; сетне се върнах в леглото.

В два часа излязох да нося вахта заедно с Тору. Почти непроменен, далечният бряг още се виждаше. Изключено бе да сме близо до него. Двамата с Тору без труд поддържахме курс на 85–90°, който ни осигуряваше безопасно заобикаляне на Рас Ормара — единствения нос (азимут 76°), издаден в океана дотолкова, че да затрудни благополучния ни преход до Карачи.

По време на вахтата ми смътните очертания на брега внезапно взеха да променят своя вид. Долините се издигнаха до равнището на

върховете и нагънатите хребети преминаха в равно плато. Същевременно мрачният масив изсветля и придоби някакъв призрачносив оттенък, плюс това сякаш се приближи на разстояние, достижимо за човешки глас. Ала нямаше ехо. А може би пред нас изобщо нямаше земя, тъй като части от нея се заиздигаха нагоре и подобно на облаци се разтвориха в простора. Проклятие. Очите ли ни мамеха?

Тъкмо очаквах Карло за смяна на вахтата, когато вместо него се появи Детлеф, сякаш призован от съдбата. Млечнобелите облачни маси не му направиха никакво впечатление, ала забеляза цвета на водата.

— Това е глина от устието на някаква река — извика той към мен на мостика.

По този начин Детлеф почти буквално повтори думите ми, ядосали кой знае защо Карло, който в момента се измъкваше от каютата, понесъл едно кълбо връв, да измери дълбочината, преди да е започнала вахтата му. Щом чу какво каза Детлеф, Карло тутакси хвърли връвта обратно в каютата, изкачи се на мостика и грабна румпела от ръцете ми, без да обели зъб.

— Гледай курса да не пада под 85 градуса, иначе ще се ударим в носа — забелязах аз и понеже ми се струваше, че Карло се чумери за нищо, някакъв дявол ме подръчна отново да заговоря. — Не се притеснявай, това са просто облаци — рекох плиткоумно аз и небрежно махнах с ръка към загадъчната преграда от мъгла вляво.

Едва-що думите се отделиха от гърлото ми и съжалих, че се заяждам, тъй като сам аз далеч не бях убеден в казаното. Тревожните опасения не ми даваха покой и аз седнах с Детлеф на пейката към левия борд, загледан в мъгливата пелена, внезапно закрила далечните планини, които тъй ясно бях видял заедно с Норис и Асбьорн. Почти задрямвах, облегнат на жилавия камъш зад мен, когато изведнъж съзрях, че в ниските облаци край нас настъпва промяна. Белезникавият им цвят взе да изжълтява и съвсем ярко на общия фон се очертах множество отвесни дипли или пукнатини, сякаш насеченият леден хребет на гренландски айсберг бавно отмяташе тънката си мантия от нощни изпарения. Мъглата се разсея. Облаците изчезнаха. На тяхно място се белнаха голи, облени в лунна светлина крайбрежни скали от варовик или пясъчник, които се издигаха на височина 180–200 метра и се простираха, додето поглед стига, под звездното небе. Прикрити от

нощната омара и маскирани от морските води, обезцветени от ерозията на самите скали, бреговете на Макран от часове са били близо до нас. След остров Астола някакво течение в северна посока бе ни отклонило от следвания курс или пък за това бе виновен прекомерният дрейф на „Тигрис“. Тези скали обаче бяха прекратили нашия дрейф и бяха изправили курса ни. Природните стихии, изтласкали ни към брега, сетне бяха възпрени от крайбрежните скали и бяха принудени да се насочат покрай тях. Океанското течение и въздушният поток бяха сменили посоката си и заедно с „Тигрис“ сега се движеха успоредно на варовиковите скали. В открито море вятърът и водата са пълновластни господари. Но тук скалите командуват. И след като бяха нагласили всичко в наша полза, те дори бяха укротили вълните.

Това, което Норис бе открил по време на вахтата си, бяха очертанятията на разположените навътре в сушата планински вериги на Белуджистан. Докато бяхме далеч от брега, техните хилядометрови върхове и хребети ясно се различаваха под звездите, а обширните пустинни плата пред тях, охранявани от двестаметровите крайбрежни скали, все още нямаха необходимата височина, за да изпъкнат срещу небосклона. Щом се доближихме обаче, високата брегова линия се извиси над главите ни, обвита в морски изпарения, закривайки кръгозора отвъд.

В момента толкова бяхме залисани с ветрилото да хванем курс по-далеч от призрачните скали, че съвсем забравихме да си послужим с връвта на Карло и макар инстинктивната му тревога положително да бе оправдана, ние така и нямаше да узнаем дали млечният цвят на водата се дължи на плитчина, или на ерозията от тебеширените скали. Все пак няма спор, че Макран отстояше на пушечен изстрел разстояние, когато се любувахме на високите планински хребети в далечния Белуджистан.

Без особени усилия успяхме да закрепим положението и дори се заотдалечавахме от крайбрежната скална преграда; аз се прибрах да спя. Два часа по-късно бях събуден от Детлеф, който ожесточено ме теглеше за краката.

— Рас Ормара се показва, обаче е съмнително дали ще можем да го заобиколим!

Усетих ледени тръпки да пролазват по тялото ми. Оставаше още малко до зазоряване, датата бе 27-и и ние плавахме с добра скорост покрай огрените в лунна светлина бледи скали, които сега свършваха

пред нас и на тяхно място морето образуваше широк залив. Далечният край на този залив бе ограден от шеметен нос: два пъти по-висок от останалите скали, нащърбен от главозамайващи чуки и пропасти. Ето защо кърмчиите не смееха да продължат по брега, особено след като се вдигна силен вятър от морето, появил се веднага щом очертанията на брега се промениха. Вятърът следваше линията на скалите. Сякаш природата отново поведе хорото и сега искаше да свием покрай скалистата преграда и да навлезем в един непознат залив. Рас Ормара се извисяваше отпред в ролята на пътен регулировчик, който насочва движението в задължителен ляв завой.

На фона на кървавочервеното небе, предвестник на първите слънчеви лъчи, Рас Ормара ми напомняше могъщия Нордкап на Норвегия, когато в средата на зимата чернее по пладне, потопен в морето, а слънцето тъкмо е слязло под хоризонта. Ала този нос повече приличаше на азиатски дракон, проснал се да пие от океана, докато назъбеният му гребен на гърба стърчи срещу небосвода с цвят на кръв, а островърхата опашка се снишава към залива.

Налагаше се незабавно да вземем решение. Събудих Нормън, който с два скока се озова на мостика и прецени обстановката.

— Изключено е да успеем — ревна той. — Сто процента ще се блъснем в скалите!

— Тогава да навлезем в този залив и да хвърлим котва — отвърнах аз.

Време за губене нямаше. Целият екипаж бе призован на палубата. Топселът бе смъкнат. Гротът бе нагласен под нов ъгъл. С вятър в гърба свихме в просторния залив. От дясната ни страна Рас Ормара предлагаше наистина великолепна гледка, която ставаше все по-внушителна с постепенното избледняване на небосклона зад дракона, и накрая слънцето проблесна по жълтобелите скали от насрещната страна на залива, докато ние засега бяхме в сянка и съзирахме само сребристото отражение на лъчите над драконската глава. Дълбоко във вътрешността на залива лека-полека изплуваха три бели ветрила. Щом ни приближиха, издигнахме пакистанския флаг — зелено и бяло с полумесец и звезда, — ала се оказа, че платната са на рибарски канута, които предпазливо ни заобиколиха издалеч. Краят на залива все още не се виждаше.

Тору и Асбърн излязоха с гумената динги да заснемат изгрева и с оловна тежест и връв да измерят дълбочината пред нас.

— Пет клафтера^[4]!... Четири клафтера! — съобщаваха виком те.

Твърде плитко бе наистина за разстоянието, на което се намирахме от брега. Водата и тук имаше млечен цвят. Нормън се опита да влезе във връзка с Ормара, Карачи, Бахрейн — изобщо с „всички станции“, които биха могли да ни съдействуват да получим позволение за приземяване. Отникъде обаче не уловиха нашия позив. Не ни оставаше друго освен да приготвим котвите и да напреднем без разрешение към сушата. Без навигационни карти ние проникнахме в един непознат залив, като двама души от екипажа сондираха пред нас дъното, чиято дълбочина засега изглеждаше непроменена. След като навлязохме доста навътре в залива, свалихме грота и пуснахме двете котви на четири клафтера. Те зацепиха в песъчливо дъно; междувременно забелязахме, че вятърът към сушата се усилва. Тежки облаци се заплъзгаха над океана зад нас, а по брега в двата края на залива съзряхме да се извиват вихрушки от пустинен пясък. Буря връхлетя от морето и макар издаденият нос да ни прикриваше донякъде, висока вълна се вдигна и „Тигрис“ затанцува с бавна стъпка напред, изопнал котвените си въжета. Птиците в този залив бяха много доверчиви и без страх кацаха сред нас. Един едър бял рибояд се застоя при екипажа на дингито и възнагради Детлеф с „визитната си картичка“, след като той не пожела да преустанови гребането и да позволи на птицата да кацне върху греблото му. Очевидно в тая област нямаше любители на птичия лов, но виж, рибарите и техния улов успяхме да надушим от половин миля разстояние, когато ветроходните канута минаваха край нас.

По пладне „Тигрис“ продължаваше бавно да влачи котвите си, но сега вятърът все по-силно го тласкаше. Лошото време не ни позволяваше риска да вдигнем котвите и да се отправим към непознатия скалист бряг в търсене на дъно, където бихме могли да намерим по-надеждна опора. Изпратих Нормън и Рашад на разузнаване във вътрешността на залива, да потърсят хора и да се опитат с помощта на английски и арабски да разберат къде би било най-добре да се подслоним от бурята. Асбърн ги качи в лодчицата и с трима души в спасителни жилетки на борда гумената динги се оказа натоварена до краен предел и изчезваше от погледа зад всяка вълна.

Минаха часове. По едно време Асбъорн се върна и докладва, че прибойт бил кошмарен, но все пак успели да открият някакво закътано ъгълче на плажа, под скалите далеч вдясно. Двамата му спътници бяха тръгнали навътре в сушата с един човек, който говорел криво-ляво арабски. След като ни съобщи тия вести, Асбъорн се отправи към брега да чака Нормън и Рашад, ала този път никой от тримата не се върна.

Ние, осмината останали на борда, много добре си давахме сметка, че никога не ще съумеем да се прехвърлим до закътаното ъгълче, открито от нашите разузнавачи с дингито. Пясъчни вихрушки се извиваха високо над двата края на залива, котвите все се влачеха и скоро взехме да съзираме пред нас продълговата ивица ниска земя — явно това бе песъчлив провлак, свързващ скалите на Рас Ормара с континента. Далеч вдясно, където бе посочил Асбъорн, различихме няколко черни канута, изтеглени на пясъка, но от динги нямаше и помен. Фиксирахме местоположението на две-три самотни палми, появили се в кръгозора близо до върха на драконовата опашка, и щом по тях установихме, че продължаваме бавно да се движим, хвърлихме брезентовата плаваща котва с надежда да се вкопае отново в дъното и да зацепи здраво, както бе станало при Файлака. Но тук все още бе прекалено дълбоко. Докато вятърът ни тикаше към брега, от четири клафтера водата под нас спадна на три, после на два и половина, накрая на два. Оттук нататък нямаше смисъл да измерваме в клафтери и прибягнахме към метри. Изтеглихме двете кърмови гребла, тъй че перата да са на едно равнище с дъното на ладията и в това положение ги стегнахме с обвръзки.

Ние, които останахме на „Тигрис“, задържан от двете изопнати котвени въжета, прекарахме един интересен, макар и неспокоен следобед. Животът ни изглеждаше въвн от опасност — освен ако не се случеше някой да бъде отнесен от прибоя и размазан в скалите, — ала се бояхме за съдбата на товара по палубата и за последиците от едно засядане на „Тигрис“ сред този пуст макрански бряг — може би тогава изобщо нямаше да успеем да изтеглим ладията си отново в морето. От цялата брегова линия на бурния залив долиташе равномерният тътен на прибоя, образуван от големите талази, връхлитащи от океана. Височината на прибойните вълни можеше да се отгатне единствено по техния рев, когато се връщаше със заоблени гребени обратно към нас.

Въпреки подтискащата неизвестност намерихме време да се огледаме около себе си и установихме, че сме попаднали сред едно наистина екзотично кътче — съвсем различно от всичко, познато ни досега. Ако околният пейзаж напомняше внушителен сценичен декор със скалисти кулиси от страни, ограждащи плосък, песъчлив мизансцен на фона на небесния простор, изпълнителите не по-слабо внушаваха впечатлението за театрална постановка. Най-напред забелязахме дълъг камилски керван, който се появи иззад скалите при драконовата опашка и премина по широката четири мили сцена досам водния ръб. Камиларите, облечени в потури и пъстри ризи, с тюрбани на глава, превеждаха животните си по самия бряг, където пясъкът бе влажен и твърд. Едва-що един керван се скриваше зад скалите вляво, друг изникваше отсреща — всички процесии бяха съставени от дванайсет до четиринайсет камили и неизменно прекосяваха сцената от дясно на ляво. От противоположната страна идваха камилари само с по едно или две животни, всички натоварени с грамадни наръчи клони и съчки — явно дърва за огън. С тях или сами пристъпяха жени с големи бохчи на глава, облечени от горе до долу в зелено, червено или някакъв друг ведър цвят. Не след дълго местните обитатели взеха да преминават само на четиристотин-петстотин метра от нас и при грохота на прибоа помежду ни ние действително имахме чувството, че наблюдаваме оперно представление от първите редове, особено след като никой от хората на брега не ни обръщаше ни най-малко внимание. Нито един човек не спря да погледне или поне пътем да извърне глава към нас и тръстиковия кораб, който, влачейки котвите си, пристигаше с кърмата напред в техния свят от далечното минало.

Никой не вдигаше очи към нас, дори животните не ни удостоиха с любопитството си, когато се приближихме дотолкова, че съзряхме кучета и кози да ситнят редом до дългокраките си другари. Докато се борехме да спасим кораба и цялото си имущество, ние не сваляхме поглед от това необикновено обкръжение. Всеки от нас разбираше, че пред нас се разкрива най-подходящата обстановка, която бихме могли да намерим за пристигането на една тръстикова ладия. Макар всичко да изглеждаше предварително подготвено за нашето идване, ние само възкресяхме историята.

Селището би трябвало да се намира някъде зад пясъците вдясно, накъдето бързаха по-малобройните групи, натоварени с наръчи дърва и

бохчи. От отсамната страна на дюните, към залива, се виждаха само няколко къщурки от кирпич и рогозки, сгъшени под палмите при върха на драконовата опашка. Рибарските канута също бяха от тази страна на плажа. Отвъд дюните сполучихме да различим минарето на малка джамия. Днес беше петък и, види се, мюсюлманите от пустинните области се връщаха по домовете си в пустошта след гостуване в града. Другите, тия с дървата, явно бързаха да се приберат в къщи преди залез — слънцето вече бе полегнало ниско до хоризонта на запад.

Много се изненадахме, когато над главите ни прелетя голямо ято от розови фламинго, подредени във форма на буквата V — шиите и краката им бяха така изпънати, сякаш всички птици бяха простреляни с лък. После дойдоха гръмотевиците и дъждът. В открито море несъмнено беснееше истински щорм — Рас Ормара явно ни даваше известно прикритие. Разузнавачите с дингито никакви ги нямаше. Мълчанието, възцарило се сред нас на борда, се подсилваше от равномерния грохот на прибоя и периодичния тътен в буреносните облаци. Тору безмълвно пържеше долфин с лук в открития камбуз. ХП следеше дълбочината с осигурителното си въже. Съобщи, че е измерил два метра. Реших лично да проверя и получих два метра и двайсет сантиметра. Това означаваше, че в спокойни води под дъното на „Тигрис“ ще има половин метър луфт. Ала морето бе всякакво друго, но не и спокойно. От известно време прибоят се бе засилил и сега вълните почнаха да се възправят отвесно около нас и с ярост връхлитаха върху сърповидната ладия. Изопнатите котвени въжета задържаха носа, тъй че кърмата бе обърната към сушата; при това отново се прояви предназначението на изящната сърповидна форма на тръстиковите съдове. Ма-гурът не е измислен да плава по река. Извитият гръбнак помагаше на кораба да язди леко по вълните в бурно море и му позволяваше в прибой да повдига източената си шия и опашка, също като лебед в развълнувани води. Широките, издути гърди на „Тигрис“ отскачаха нагоре, разцепваха прибойните талази и с плясък се връщаха в хоризонтално положение, като разпращаха на вси страни фонтан от пръски, които всъщност мокреха палубата по-малко и от дъжда.

По едно време Карло грабна чук и с помощта на Детлеф взе да набива едно от дъбовите гребла в пясъчното дъно непосредствено до тръстиковите рула. Пясъкът не държеше — греблото поддаде и излезе. Слънцето полегна на запад. Плажът опустя съвсем. Настъпи отливът и

водата в залива взе да се оттича. За всеобщ ужас забелязахме как плажът полека-лека запълзва към нас и с всяка измината минута се разширява все повече и повече, докато дълбочината под нашите тръстикови снопи бе по-малка от всякога. Имахме чувството, че все още сме изцяло на вода и посрещаме прибоя с жестоки скокове на обърнатия към морето вълнорез. Ала почти сигурно бе, че в промеждутъците между големите вълни насочената към брега кърма опираше дъно и това, съчетано с движението на отлива, спомогна двете малки котви и заровената плаваща котва да ни задържат на едно място, отдалечени на смешно късо разстояние от заличените камилски дири по брега. До този спасителен момент се бях надявал, че щом кърмата заседне, напрежението върху котвите ще спадне; това би ни позволило да танцуваме полузаседнали на място, додето бурята затихне и намерим начин да изтеглим „Тигрис“ в дълбоки води.

В това отчайващо положение седнахме да вечеряме с чувството, че сме пътници на стремглав скутер, който с пълна пара подскача по вълните към небитието.

В 17.40 бордово време слънцето залезе и ХП запали газените фенери. Сред рогозените къщурки в края на залива също премигна бледа светлинка. Дъждът бе спрял. Към шест часа вечерта дочухме викове от морето и от покрива на каютата заразмахвахме светлини. Яздейки по прибоя с гумената динги, от тъмнината изникна Асбъорн — сам-самичък; множество ръце го грабнаха и изтеглиха на борда. Нищо ново не знаеше за другите двама. Вървял навътре в сушата, додето стигнал някаква малка къща с кула: надникнал вътре и от неколцината богомолци узнал, че това е джамия и че селото се намира далеч от другата страна на пясъчния провлак. После се върнал при дингито, което бил скрил зад някакво голямо кану, и изписал на пясъка с едри букви „ТИГРИС“, както и бележка за Нормън и Рашад, в която се казвало, че ако сигнализират, Асбъорн ще дойде да ги вземе.

Никой не сигнализира. По едно време съзряхме още една мижава светлинка в противоположния край на плажа, ала после и тя изчезна и настана пълен мрак.

В седем часа всички наскочахме от трапезата. Отново чухме викове от морето. Проблясваха светлини. Можех да се закълна, че разпознавам гласа на Нормън. Ревнахме с цяло гърло, но прибоят удавяше гласовете ни, а вятърът ги отнасяше към сушата. После

доловихме човешка глъч и шум на двигател. Въоръжени с наличните си фенери и фенерчета, ние се закатерихме по мачти и покриви и настойчиво почнахме да ръкомахаме и да надаваме предупредителни викове, понеже не искахме приближаващата лодка да попадне в клопка. Скоро в обсега на светлините ни се появи малко плоскодънно дау, пълно с пакистанци, плюс Нормън и Рашад, застанали при носа. Гемията се насочи право към нас и приближи толкова, колкото нашите двама приятели да скочат на тръстиковите снопи, преди още някой от неочакваните ни гости да е разбрал, че сме полузаседнали. Крайно изненадани и непрекъснато заливани от прибоя, опитните моряци на гемията с майсторска маневра обърнаха корабчето си и под пълна пара се насочиха към открито море, докато накрая и шумът на мотора, и светлините им потънаха в мрака.

Екипажът отново бе в пълен състав, да сподели съдбата на „Тигрис“. Нормън и Рашад седнаха да разкажат преживелиците си. Двамата вървели няколко мили през ниския пясъчен провлак и стигнали някакво селище край морето от другата страна на Рас Ормара. Рашад разпалено заобяснява, че пръснатите къщурки, които срещнали по пътя, били построени от рогозки и покривите им били във вид на арка — абсолютно същата конструкция като жилищата на арабите от блатата в Ирак. В селото някои от къщите били изградени от камък, в същност само две — на учителя и на поличая. В морето оттатък бурята била наистина свирепа и дружелюбните селяни сериозно се разтревожили какво ли става с нас от другата страна на Рас Ормара. Накрая решили да пратят спасителен кораб, който да заобиколи носа и да ни се притече на помощ. Преминаването край носа било нещо кошмарно. А какво се е случило със спасителния кораб, след като доведе на борда двамата ни спътници, не узнахме никога — при нас гемията повече изобщо не се върна. Нормън и Рашад ни увериха, че при обхождането на Рас Ормара спасителната група е била изложена на много по-голяма опасност от нас. Надявахме се, че отзивчивите рибари са успели да заобиколят повторно носа и са се прибрали в селото, преди бурята да се е влошила. Независимо от всичко Нормън и Рашад се радваха, че са ни намерили здрави и читави, яхнали тръстиковите снопи на две крачки от сушата. А капитанът на спасителната гемия бе извикал на сбогуване към Рашад, че тази котвена стоянка е безопасна за нас, но не и за тях.

Изглежда, пакистанецът имаше право, макар никога да не бях чувал някой да е прибягвал до подобна котвена стоянка — посред силен прибой, с кажи-речи заседнала кърма. Някакви видими промени в местоположението ни нямаше, нито пък се забелязваше рязко усилване на бурята, затова не ни оставаше нищо друго освен да отпочинем и да се утешаваме с мисълта, че трима души от екипажа вече бяха стъпили на пакистанска земя. Разпределихме нощните вахти и се пъгнахме за сън в двете камъшени колиби, където за кратко бяхме приспани от полюшването на нашата тръстикова люлка, съпровождано от злокобната приспивна песен на прибоия пред брега на Макран.

[1] Дребна океанска риба (Balistes). Б.пр. ↑

[2] Малка океанска риба (Echeneis). Б.пр. ↑

[3] Италианско ястие от царевично брашно, пържено в масло.
Б.пр. ↑

[4] Мярка за дължина, равна на 182 см. Б.пр. ↑

9. СРЕД ДОЛИНАТА НА ИНД, В ТЪРСЕНЕ НА МЕЛУХА

В понеделник, 30 януари, небосклонът над Пакистан сияеше яркосин и по морето не се забелязваха разрошени гребени, когато норвежкият спасителен влекач „Язон“ се плъзна зад Рас Ормара и навлезе в просторния залив от западната му страна.

Бурята, ударила крайбрежието преди три дни, бе стихнала и сега капитан Хансен от Берген, застанал на командния мостик, с бинокъл на очи търсеше следи от корабокрушение. Нищо подобно не съзираше. Огледа за отломки сред нападалите скали и коварните пясъчни коси в подножието на каменистия бряг, ала без резултат.

Кротко закотвена сред залива обаче се виждаше някаква лодка с форма на полумесец — най-чудноватият плавателен съд, който капитанът и неговият дванайсетчленен норвежки екипаж бяха срещали някога на вода. Не беше арабско дау. Нито пък китайска джонка. Да не говорим за пакистанско кану. Дори нямаше изписано име на кърмата, защото не бе нищо повече от огромен сноп слама.

Бавно 1200-тонният спасителен кораб приближи успоредно до странната ладия и хвърли котва. Откритият от норвежките моряци съд се оказа изоставен, но осигурен за дъното с котви. Нямаше жива душа на палубата и в двете плетени колиби на борда. Но масата отвън беше отрупана с чаши и чинии, плюс един празен тиган, а отстрани на камъшените стени висяха да съхнат акулови опашки и простряно бельо. Няколко къса сушена риба бяха закачени на вантите, докато в двете малки балкончета извън борда край кърмата намериха топчета тоалетна хартия.

Капитанът и неговите хора се заеха да огледат продълговатия пясъчен провлак в края на залива и забелязаха група хора, скупчили се в един участък от плажа. Бяха се наредили гъсто в кръг и гледаха нещо, междувременно други люди дотичваха откъм сушата, да видят и те това, което бе на пясъка. Капитан Хансен спусна на вода лодката за приземяване и с част от екипажа си побърза към брега. Неговият кораб

„Язон“ бе пристигнал в този див залив по нареждане на норвежкото корабоспасително сдружение „Салватор“ от Берген, след като Радио Бахрейн бе предало съобщение, че плавателният съд „Тигрис“ от Ларвик, Норвегия, е претърпял крушение западно от Рас Ормара в Пакистан.

Плоскодънната лодка на „Язон“ удари дъно, преди да стигне плажа; след това капитанът и неговият първи офицер оставиха моряците да се оправят с подскачащата лодка, изгазиха до брега и се отправиха към многолюдната тълпа. Двата деликатно си пробиха път до вътрешността на образувания от човешки тела кръг и се оказаха сред зрителите на първия ред, които наблюдаваха ориенталски танци в съпровод на тъпани и схватки по борба. Настанени на видно място в кръга, почетни гости на това представление бяха група брадати чужденци от различни етнически групи в любопитно съчетание и те, както и домакините им, дотолкова се забавляваха, че пристигането на новодошлите почти не бе забелязано.

В този момент аз не бях там и тепърва ме очакваше изненада. Заедно с Герман бяхме отишли до селото и на връщане пешком през провлака гледахме да побързаме, та да не изтървем танците, които местният учител бе устроил на плажа за наше развлечение. След като превахме дюните, тутакси съзряхме странния кораб, закотвен край „Тигрис“ сред залива — дотам стигнахме, когато преди два дни времето се оправи. Никога не бях виждал подобен плавателен съд, но щом Юри се запъти да ме посрещне, придружен от двама руси европейци, разбрах, че ей сега ще се запозная с неговия капитан.

— Говорите ли английски? — попитах аз, като се представих. Не бе трудно да забележа, че Юри едва се сдържа да не прихне.

— Името ми е капитан Хансен — отговори непознатият на норвежки и добави, че, да, говори английски, но ако нямам нищо против, бихме могли да беседваме на майчиния си език.

Пакистански песни, съпроводжани от ритми на тъпани от акулова кожа, изпълваха въздуха; по пясъка се мятаха танцьори и борци — с една дума, плажното увеселение бе в разгара си, докато аз най-сетне се опомних от смайването си и попитах капитан Хансен какво търси със своя норвежки спасителен съд сред такова запуснато място като Ормарския залив. Обясних, че независимо от тия буйни танци за добре дошли, полицията в селището ми бе доверила, че Ормара е затворена за

чужденци. Селяните помнеха едно-единствено посещение на чужденец досега — някакъв човек дошъл по суша да събира камъни тъдява.

Капитан Хансен отвърна, че е пристигнал тук с разрешение на бреговата охрана в Карачи. Неговият спасителен влекач действувал навред по света. В момента работел в делтата на Инд — изтеглял заседнали съдове от тинестите наноси в лабиринта от канали между мангровите мочурища. Тъкмо се били върнали в Карачи, след като помогнали на някакъв стар гръцки кораб, запалил се извън пристанището, когато получили нареждане по радиото да спасяват „Тигрис“ в западната част на Ормарския залив.

— Обаче идваме тук, намираме „Тигрис“ здрав и читав на котва, а на плажа — песни и танци!

Помъчихме се да отгатнем какво би могло да се е случило, тъй като лично не бяхме изпращали никаква радиограма, докато дрейфувахме в прибоя на Ормарския залив. В същност през това време нашият радист Нормън беше на брега с Рашад, а когато се върна през нощта да се люлее в прибоя на котва заедно с нас, вече няхаме нужда от никого, пък и никой не бе в състояние да ни се притече незабавно на помощ. Може би именно мълчанието ни и фактът, че същия ден страховита пясъчна буря се бе разразила от Арабския полуостров по посока на Пакистан, бяха довели до предположението, че „Тигрис“ е претърпял крушение. Ала записаното от мен в експедиционния дневник същата нощ гласи:

„Ужасен вятър от морето вие в мачтите, докато ние танцуваме в прибоя с главозамайващи плясъци. Затуй лягаме да спим напълно облечени, край нас е истински пъкъл от вълни, които ни подмятат нагоре-надолу, светкавици прорязват небесата, а вятърът и морето предизвикват такъв шум, че скакалецът в камбуза едва се чува. От дауто ни извикаха, преди да заминат, че тази котвена стоянка е безопасна за нас, но не и за тях. Сигурно ще се върнат утре или ще пратят някой друг. *Инш Аллах*. Не изпитваме удоволствие, че лягаме да спим. В момента бурният вятър вие кошмарно. Ще издържат ли котвите? *Инш Аллах*.“

На другата сутрин се събудихме в утихнал залив. Оказахме се в прикритие — сега вятърът духаше от сушата. Навътре в морето вълните белееха. Още в четири часа след полунощ бях събуден от настъпилата промяна, която усетих дори в съня си. Отново бе се възцарила онази

особена тишина, сякаш плавахме в реките на Ирак; прибойт внезапно бе изчезнал, нямаше повече подскоци, само едно плавно полюляване от борд на борд. Ала в далечината дочух познатия грохот на разбиващи се вълни — долиташе откъм сушата. Очевидно от другата страна на тесния провлак се вдигаше яростен прибой — вятърът бе променил посоката си със сто и осемдесет градуса. Сега бурята връхлиташе върху залива при селището източно от Рас Ормара. Даутто би било в по-изгодно положение, ако бе останало откъм нашата страна.

В нощния мрак скалите, които ни закриляха, приличаха на ледникови образувания, надигнали се от морските дълбини. Цветът на плитката вода бе по-млечен от всякога, независимо че приливът беше настъпил и брегът на няколкостотин метра пред нас отново представляваше само тясна плажна ивица. В камбуза заварих Тору, който ми предложи чаша кафе. Всичко се бе наредило така добре, че просто не беше за вярване. Върнах се в постелята, ала не успях да заспя повторно. Между бързоногите облаци по небосклона съзирах луната, очертанията на Голямата мечка и Полярната звезда.

Когато слънцето изгря, небето бе чисто и вятърът продължаваше да духа откъм сушата. Най-сетне целият екипаж седна наново около трапезата. Герман поднесе за закуска овесена каша и пресни яйца, запазили се досега благодарение на това, че всяко едно бе обмазано с масло преди заминаването. Дружелюбна група рибари, говорещи урду, които Карло доведе, предложиха да ни покажат хубава котвена стоянка в средата на залива. Понеже Нормън и Рашад вече бяха ходили в селото предишния ден, сега ги оставихме да дежурят на „Тигрис“, докато останалите се отправиха към брега, свободни от наряд за днес. Двама по двама дингито ни превози до плиткото и оттам изгазихме до широкия и красив плаж. Бели пясъци с километри се виждаха навред, но не и какъв да е човек... освен самите нас, закрачили боси по раковини и мидени черупки, плашейки малките рачета, които панически се втурваха към влажните си убежища, докато стигнем до сухия пясък, където се обухме.

Приятно бе да забележим колко плитко гази по вълните „Тигрис“ и да си дадем сметка, че стъпваме на пакистанска земя. Намирахме се в част от брега, наричан днес Макран, ала нищо чудно за шумерите това да е било преходна област между Макан и Мелуха, тъй като най-

западните военни градежи на цивилизацията от долината на Инд бяха зад нас.

Пясъците извън обсега на вълните бяха пълни с глинени чирепи. Ала на този нисък провлак едва ли биха могли да се намерят никакви особени древни останки, защото, както в Месопотамия, морското равнище тук е било по-високо в шумерската епоха. Тогава тази пясъчна коса вероятно е била напълно под водата, а скалите на Рас Ормара са образували остров. Местните геологически находки обаче бяха поразителни: Асбъорн откри, че варовиковите скали са пълни със съвършено овални топки от мек варовит камък, големи колкото портокал, които съдържаха страшно красиви вкаменелости: чудати раковини, миди и подобни на червеи животинки. Екипажът събра доста големи количества за спомен. Съвсем различен от варовиковите скали бе силно втвърденият пясъчник, който образуваше ниския провлак и се издигаше в поредица от заоблени тераси, успоредни на плажа, възникнали в резултат от поредните изменения на бреговата линия при всяко ново спадане на океана. Това наблюдение бе важно, защото, както изтъква Дейлз, то означава, че древните укрепления при Суткаген Дор и Сотка-Кох са били изградени до някогашния ръб на морето.

Щом стигнахме темето на пясъчния провлак и тръгнахме през него, установихме, че повърхността е залята с керамични чирепи, сякаш местното население беше натрошило и изхвърлило цялата си глинена посуда, след като търговците от Карачи им бяха донесли съвременни метални тенджери и паници. В същност първите хора, които видяхме, бяха няколко жени в дълги роби до пети, избягали от нас, крепейки тенекиени съдини на глава. Недалеч от нашия плаж бе изкопан кладенец и отвред идваха жени да черпят вода от него.

Както бе споменал Рашад, постройките по следвания от нас път толкова приличаха на характерните тръстикови жилища на обитателите от иракските блата, че просто бе трудно да се проумее как е възможно хора от пустините и хора от мочурищата да строят домовете си по еднакъв начин, без да имат общо наследство. Когато най-после стигнахме самото село Ормар а, от другата страна на дюните, видяхме, че дори рогозените къщи са правоъгълни, с островърхи или плоски покриви като по-новите каменни колиби. Иначе селището създаде у нас прелестното усещане за едно общество с дълбоки корени в миналото и оскъдни присадки от външния свят — неговата околна среда се

състоеше от море, крайбрежни скали и пустиня. Цялата суша наоколо представляваше безплоден пущинак — чисто бели пясъчни дюни, прилични на дебели преспи сняг, се простираха досами селото. Път до Карачи нямаше, само камилски пътеки, а в противоположна посока, на запад, можеше да се стигне с джип до праисторическото укрепление на Сотка-Кох и Пасни. Докато по-голямата част от Пакистан все повече изпаднаше под влияние на врявата от модерния Карачи, Ормара със заобикалящата го пустиня, както и мочурищата в делтата на Инд предлагаха големи естествени препятствия срещу проникването на техническата революция. Ормара търпеливо чакаше своя ред да прескочи в двайсетия век. Междувременно животът тук протичаше в по-тясно съгласие с моята представа за едно затворено, цивилизовано общество от третото хилядолетие преди новата ера, отколкото всичко, виждано от мен по земята, с изключение на съществуването, водено от прекрасните обитатели на блатата в Ирак и от загубилите усещане за време планински жители на Оман. Както неведнъж ми се е случвало сред други изолирани общества, тук отново изпитах чувството, че днешният крайно взаимозависим свят, с всичките му проблеми за осигуряване на петрол и военно надмощие, може би изглежда нестабилен, но ако някога загине, каквато е била съдбата на Шумер и цивилизацията в долината на Инд, камилските кервани от Ормара ще продължат да вървят, натоварени с палмови листа и камъш за строеж на сгради, с риба, фурми и зеленчуци за прехрана. Гордите местни жени пак ще намират начин да се обличат в пъстроцветни одежди и да се носят ефирно през дюните, тръгнали за мляко и вода, а мъжете все ще ловят риба и ще обработват плодосни нивици сред палмите.

Ала днес дръзки търговци правят всичко възможно, за да превърнат живота на ормарските рибари в стремеж за печалба на пари. Ормара вече намираще пазар за своите продукти в лицето на морските търговци, които идваха с дау от Карачи, разположен наблизо по същия бряг в източна посока, и от Коломбо, столицата на далечния остров Цейлон. Местният поминък се състоеше от риболов на акули. В резултат на тая търговия клетите селяни засега се бяха сдобили с повече мухи, нежели с пари. Никой от нас през живота си не бе виждал такива невероятни количества мухи — отпърво само небрежно ги отпъдихме и съсредоточихме вниманието си върху чаровното селце с неговите три малки джамии и чаршия, сякаш взета от приказките на

„Хиляда и една нощ“. Преминахме през навалица от камили, магарета, кучета, котки, пилци и следвани по петите от орляк дечурлига, бяхме посрещнати от група брадати мъже със смесени пакистански и арабски черти, повечето с тюрбани на глава, а един бе с великолепен сребрист фес. Някои имаха внушително изгърбени носове, други бяха с поплоски, негроидни физиономии — с една дума, същата забележителна човешка смесица, каквато за пръв път бяхме видели в Оман. Щом ги попитахме дали разбират английски или арабски, мъжете поклатиха глава и заговориха на урду.

Всички ни посрещнаха усмихнати, с жестове за добре дошли, освен един чуждак с рошава брада, който изтегли кривия си ятаган, обърна острието към стомаха си и сетне го размаха над главите ни. После се скри в тълпата, без да предизвика особена реакция у другите, които единствено се помъчиха да ни обяснят, че този странник е религиозен фанатик, като посочиха първо към себе си и след това към джамията с думите: „Аллах! Аллах! Аллах! Аллах!“ После те махнаха подир свирепия мъж и взеха да кълчат телата си, затворили очи като в транс, мърморейки презрително: „Алли-алло, алли-алло.“

Без да схванем особено добре тия пояснения за местните религиозни обичаи, ние продължихме по търговската улица, която едва ли бе по-дълга от нашата тръстикова ладия и се състоеше от пет-шест малки шатри, издигнати с пръти метър над пясъка. Всяка една представляваше голямо колкото куклен дом магазинче, отворено отпред, където по турски седеше единственият продавач със стоката пред себе си. Записах съдържанието на най-малкото дюкянче: седем моркова и пет картофа. В повечето магазинчета бяха изложени чинии и купи, пълни със зелени, сиви и бели варива или семена, ала в едно имаше бисквити, арабски цигари, калпи груб сапун и бонбони. Най-кокетният от всички бе дюкянът на дългобрадия местен шивач, чиято игла, щом почнеше да шие, почти докосваше плетените стени на тавана и стените. В съседство с него кажи-речи се препънахме в някакъв човек, който клечеше наред улицата и продаваше чай, приготвяван на открит огън, подхранван с дървени въглища. Из тая екзотична тълпа не можеше да се срещне ни една жена, ако не се броят красивите момиченца, на възраст шест-седем години, и старите баби с халки през носа, на които висяха окачени зелени камъчета.

Навсякъде гъмжеше от мухи в кошмарни количества, ала броят им тук направо бе скромен в сравнение с това, което ни очакваше да видим, когато стигнахме крайморската част на селцето. Там имаше няколко заградени участъка, опасани с плетени рогозки от палмови листа на височина човешки бой, но ако имахме желание да се изправим на пръсти, можехме да надникнем над оградата и да станем свидетели на варварска сцена. Току под носа ми някакъв мъж стоеше до колене в кална дупка, изкопана в земята, и тъпчеше рибешки тела, големи колкото него, докато навред около дупката се търкаляха грамадни акулови глави, раззинали паст на вси страни. Един старец стърчеше между главите с кофа в ръка и сипваше вода в дупката, където помладият мъж настойчиво трамбоваше върху обезглавените акули в калта. А щом свърши да мачка, младежът измъкна акуловите тела от помията и ги нахвърля по земята, която навсякъде бе осеяна с овалани в пясък филета, перки и глави. Повечето от тия глави принадлежаха на акули и на гигантски скатове, чиито зли очички и исполински озъбени челюсти властвуваха над пейзажа. Някакво друго босоного момче се появи с дълга вила на рамо и се залови да подбира и обръща помалките филета, като ги подреждаше в редици и ги трупаше на купчини, сякаш бяха сено. В средата на цялата тая сцена стоеше една дългокрака камила с два огромни коша на гръб, които лека-полека бяха напълнени догоре от двама мъже, които подбираха само сухи, хванали пясъчна корица филета — види се, единият бе продавач, а другият — купувач.

По време на всичките ми морски пътешествия се е случвало да ям акула — месото ѝ не е лошо, стига късовете да се накиснат за една нощ във вода, та да излезе амонякът от клетките. Акулата е примитивна риба и няма органи за отделяне на урина — затова тя прониква в кръвта ѝ. Сега разбрахме какво в същност правят местните хора: изцеждаха и промиваха амоняка от грамадните акулови филета, преди да ги оставят да съхнат и сетне да ги отпратят към далечни пазари. Камиларят в момента купуваше филета, за да ги предложи като деликатес на своето племе, живеещо някъде в пустините на Макран или по-далеч, а пред плажа на селото стояха на котва две дау в очакване на своите товари. „Коломбо“, казваха селяните, сочейки към гемиите — същото потвърди и учителят. В много джобове щеше да капне печалба от тия хванали пясъчна корица акулови филета, преди да се изконсумират в Шри Ланка

— острова на юг от Индия. Тази пряка презокеанска търговия с далечния Цейлон, осъществявана от малотонажни съдове, изглежда, почиваше на стари традиции и силно ме впечатли.

Видели бяхме доста акули по своя път до Ормара, но малко от тях можеха да се сравняват по големина с повечето от изкланите тук. В открития океан пред Рас Ормара би трябвало да се въдят безкрайно много човекоядни чудовища, ако се съдеше по гротескната гледка от зейнали челюсти — някои струпани, други пръснати между оградите. Ала не острите зъби на обезглавените хищници ни впечатлиха най-много, ами маската върху незатрупаните глави — плътна мозайка от лъскави синкавочерни зърна. Просто не можехме да повярваме, че е възможно обикновени къщни мухи да се натрупат така гъсто и в такива изумителни количества, докато Карло не се наведе със своя фотоапарат над една огромна глава. Синьо-черното покривало мигновено се вдигна и Карло почти се преметна назад, обвит в жужащ облак. Накъдето и да погледнехме — по оградите, по купчините риба, — всичко бе завито с плътни одеяла от мухи, които навремени като че полазваха една връз друга, в търсене на свободно място. Миризмата на цели поколения изклана риба се разнасяше с километри далеч от топлия въздух и сигурно бе раздразнила обонятелните органи на мухите, почнали да мигрират от всички части на Макран в Ормара.

Може би именно тази воня притъпи обонянието ми, та станах безчувствен към по-слаби миризми, когато излязохме на открития плаж и заварихме двама рибари да си правят ново дъсчено кану. Дървото бе бяло, ала другите канута, изтеглени на пясъка, бяха тъмнокафяви и изглеждаха покрити с дебел слой твърд, непромокаем лак. Лодкостроителите забелязаха, че разглеждам тази изолация, и пределно ясно дадох да се разбере, че правят лака от маслото, добивано от черния дроб на акулите. Приближих нос до повърхността на кануто и взех да душа, ала не успях да доловя никакъв мирис. Сетих се за разговорите с иракските рибари: на времето те бяха използвали акулово масло за импрегнация на своите дау и предлагаха да постъпя по същия начин с „Тигрис“. Не се съгласих. Спомних си каква кошмарна смрад се разнася от престояло на топло рибено масло и се боях, че почнем ли да воним на развалена риба, тутакси ще бъдем прогонени от нашия кораб. Тези ормарски канута бяха импрегнирани с чернодробно акулово масло, но изобщо не миришеха. Епосът за Гилгамеш — месопотамския цар,

плавал до Дилмун — отново възкръсна в паметта ми. Като строил своя тръстиков кораб, той прибавил масло към зифта за импрегнация. Ние бяхме установили, че напласти ли се по тръстиката в чист вид, зифтът се пука. Може би трябваше да се смеси с катран и някаква мазнина, навярно чернодробно акулово масло. С нашата ладия — изработена от тръстика, рязана през август — можехме да плаваме още месеци, но ако бяхме направили импрегнация по тази рецепта, сигурно щяхме да предотвратим и най-малкото поглъщане на вода. Учихме се от хора с вековен опит и във всеки случай подготовката ни сега бе далеч по-добра в сравнение с първия неумел експеримент „Ра“.

Преброих повече от петдесет песа, преяли с рибешки вътрешности, които лежаха като мъртви по мокрия пясък на обширните приливни наноси. Морето се бе оттеглило отново. Радостно бе да знаем, че в момента „Тигрис“ е на вода, независимо от нравите на природната стихия. Опънът върху котвените въжета по време на бурята бе толкова силен, че вретената и на двете котви бяха изкривени, ала зацепилите лапи бяха удържали — навярно защото кърмата беше опряла дъно. След като разгледахме селото, побързахме назад, за да се уверим, че при двамата ни спътници, останали сами на борда, наистина всичко е наред. По обратния път през провлака за наша изненада срещнахме един млад лейтенант от пакистанската брегова охрана, който лагеруваше със своя отряд в четири палатки, опънати в края на драконовата опашка. Още щом се залови да ни разпитва какви сме и откъде сме, тонът му бе благоразположен, но като научи, че нашето малко „дау“ се казва „Тигрис“, преля от любезност. Лейтенантът разполагаше с радиостанция в своята палатка и бе получил съобщение от щаба на бреговата охрана в Карачи, че „голям кораб на име «Тигрис»“ кръстосва водите на Макран, след което му било наредено да не създава никакви трудности на екипажа, а да му съдействува с всички средства! Лейтенантът отговаряше за пакистанската част на макранския бряг.

Не знаехме, че достъпът до крайбрежието на Макран е забранен за чужденци, и изобщо не се помъчихме да узнаем защо, тъй като не бяхме в състояние да си представим, че някъде другаде може да ни посрещнат по-радушно. Лейтенантът от бреговата охрана, местният

учител, полицаят и един специалист от Карачи, който наблюдаваше тукашния риболов, владееха английски и помежду ни възникна истинско приятелство. Местните жители, говорещи само урду, също проявяваха голямо гостоприемство — канеха хора от екипажа на гости в своите домове и им подаряваха пресни омари. Някои пък се връщаха на „Тигрис“ с други армагани: яйца и козе мляко.

Недоразумението, свързано с приземяването на нашия „голям кораб“, не бе изяснено по време на сутрешния разговор между лейтенантската палатка край Ормара и главната квартира на бреговата охрана в Карачи. Затова сега лейтенантът се отправи към своя преподавател, за да докладва, че „Тигрис“ е намерен. А ние се върнахме на борда, където Нормън седеше в своя ъгъл и отчаяно се мъчеше да установи връзка с коя да е част от външния свят. Накрая успя да улови някакъв глас, който предаде смайващото съобщение, че един кораб, потеглил от Карачи за Дубай, ще се отбие в Ормарския залив да достави осемстотин галона вода на „Тигрис“! Нормън процъка гърлото си да крещи в микрофона, че разполагаме с питейна вода за още три месеца и че нови осемстотин галона като нищо ще потопят ладията ни. Ала изглежда никой не го чу.

Когато разказахме тая история на капитан Хансен от „Язон“, той увери, че не ни носи никаква вода и не е на път за Дубай — имал нареждане да спаси „Тигрис“ и да го откара в Карачи. Беше готов да ни вземе на влекало веднага щом пожелаем.

Събрахме се да решим какво да правим. След премеждията със „Славск“ буря не можеше да ни сплаши толкова, колкото мисълта за влекало. Плановете ни бяха да останем на котва в залива на запад от Рас Ормара, докато времето се стабилизира, и сетне да отплаваме към Карачи. Възнамерявахме да отидем по суша до развалините на Мохенджо-Даро. Атмосферното налягане все още бе твърде ниско и ние смятахме да изчакаме такъв вятър, който хем няма да ни разбие в Рас Ормара, хем няма да ни запокити някъде из Индийския океан, преди да сме разгледали праисторическия град в долината на Инд. Можехме да хванем и камилския път и да стигнем по брега до древното укрепление при Сотка-Кох, но „Тигрис“ щеше да остане прекалено дълго без надзор. Ако приемехме предложението на капитан Хансен да ни откара на влекало за един ден до пристанището на Карачи, щяхме да имаме повече време за разглеждане на старините, и затова се съгласихме. Тъй

че щом музикантите нарамиха тъпаните си и поеха с многолюдната тълпа обратно към селото, двата плавателни съда в Ормарския залив вдигнаха котва. Широкоплещестият и мощен „Язон“ застана начело, а „Тигрис“ го последва като играчка на верижка и преди да сме заобиколили Рас Ормара, мракът се спусна над нас.

Живописната действителност на прастарото селце Ормара още живееше в паметта ни, когато седмица по-късно прекрачихме прага на мъртвия праисторически град Мохенджо-Даро, разположен дълбоко навътре в долината на Инд. „Тигрис“ бяхме оставили привързан за една шамандура в оживеното модерно пристанище Карачи, където бяхме сърдечно посрещнати от пакистанските пристанищни власти, а от щаба на военноморския флот предложиха да охраняват нашия кораб пред сградите на Военноморската академия, докато свършим сухоземното си пътуване. Един млад гид от Националния музей на име Сани ни откара с микробус по хубави шосета през различни пакистански градове до развалините на Мохенджо-Даро, отдалечени на 350 мили от Карачи.

Мохенджо-Даро буквално означава „могила на мъртвите“ и никой днес не знае какво е било действителното название на града през неговия хилядолетен живот — от около 2500-та до 1500-та година пр.н.е. В началото на III век от новата ера пристигнали будистки мисионери и построили малък храм върху останките. До 1922 г., когато археолозите обърнали внимание на този обект и подхванали разкопки, самото място не представлявало нищо повече от гигантска пясъчна могила, осеяна с отломки. Дотогава не се знаело за съществуването на погребаната цивилизация. У учените едва сега се зараждало подозрението, че долината на Инд е дала убежище на една изключително древна култура. Изследователската работа, начената след Първата световна война от Р. Д. Банерджи и останалите членове от експедицията на сър Джон Маршъл, бе продължена от мнозина други, тъй че днес има разкрита поселищна площ от 240 акра с обиколка близо три мили. Независимо от това големи участъци от някогашната метрополия в най-долния пласт все още са дълбоко погребани и непроучени. Околните низини, които едно време са били напоявани поля, засадени с финикови палми, смокинови дръвчета, пшеница, ечемик, памук, грах, сусам и други селскостопански култури, сега

представяват безплодни пясъчни ивици, осеяни тук-таме с прашни тамарискови^[1] храсталаци. Широката река Инд някога е текла край градските пристани, но постепенно се е отдръпнала. И климатът се е променил — станал е сух и не толкова благоприятен. Също като пустинните развалини на Ур и Вавилон, Мохенджо-Даро днес се намира далеч от всякакъв водоизточник. Останките на древни жилищни сгради и дюкяни се редуват в продължение на цяла миля по посока на спокойната река, която едновременно е съхранявала и заплашвала града. Разкопките разкриха, че поселището седем пъти е било наново застроявано след наводнения, преди да бъде изоставено по неизвестни причини — ние можем само да правим догадки защо около XV век пр.н.е. цялото население внезапно е изчезнало. Много от скелетите, намерени сред развалините, говорят за насилствена смърт в сражение. Сър Мортимър Уийлър и други специалисти предполагат, че макар влошените климатични, икономически и политически условия нищо чудно да са отслабили тази здраво изградена цивилизация, по-вероятно е нейното унищожение да е било довършено от повсеместните удари на арийското нашествие от север. Плодоносните низини, изхранвали цивилизацията от долината на Инд в продължение на хиляда години, тогава били завоювани от арийците, които пристигнали не по море, а през високопланинските проходи от вътрешността на континента. Тези нашественици са говорили санскритски и за означаване на неарийците впоследствие употребявали несанскритската чуждица „Млекча“ — дума, която Биби импровизирано отъждествява с Мелуха и смята, че би могла да бъде оригиналното нарицателно име на цивилизацията в долината на Инд.

Дали Млекча за арийците или Мелуха за шумерите, основателите на метрополията, известна нам като „Могила на мъртвите“, са оставили следи, които правят дълбоко впечатление на всеки посетител. Това е паметник на вековната хармония на човечеството — един урок за нас да не подценяваме интелекта и възможностите на хората, които са живели много преди нас или са наши съвременници, но обитават затънтени краища на света. Отделете наследените знания, трупани в продължение на стотици поколения, и сетне сравнете каквото остане с уменията на основателите на цивилизацията в долината на Инд. Като отчитаме възрастта на човечеството със седемцифрени числа, ние почваме да разбираме, че човешкият ум е бил напълно развит към третото

хилядолетие преди новата ера. Жителите на Мохенджо-Даро и техните нецивилизовани съвременници биха могли не по-трудно от всеки днешен африканец или европейец да се научат да шофират, да включват телевизионен приемник и да връзват вратовръзка. Що се отнася до мисленето и изобретателността, малко е било прибавено или отнето в изграждането на човешкия род през последните пет хилядолетия. Като има това пред вид, посетителят на Мохенджо-Даро ще остане с впечатлението, че създателите на този град с всичките му принадлежности, или за рекордно късо време са надминали по находчивост целия тогавашен свят, или пък подобно на арийците са емигранти, донесли със себе си вековно културно наследство.

Учените са на едно мнение: градът Мохенджо-Даро е бил изграден по предварителни планове, съставени от опитни архитекти, членове на строго организирано общество. На този вид градоустройство са подражавали, без никога да го превъзхождат, следващите градостроители, работили в течение на четири хиляди години из Средна и Западна Азия. Дори в началото на нашия век някои азиатски градчета още пазеха своето добро естетическо равнище.

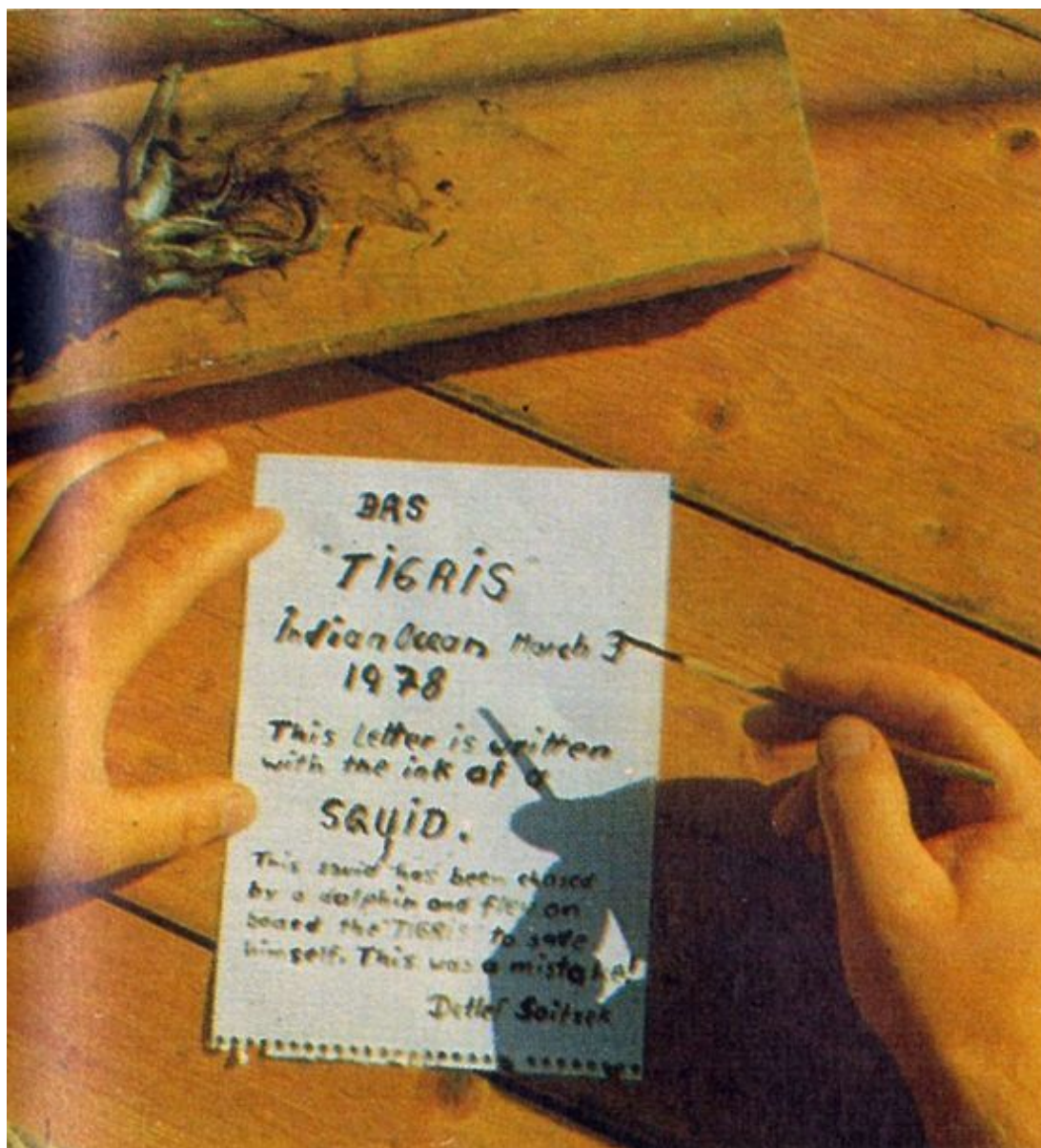
На пръв поглед между мъртвия град в долината на Инд и шумерските поселища се забелязва малка разлика: в центъра се издига възвишение с храм на върха, заобиколен в подножието с лабиринт от улици и развалини. В най-древни времена обаче този храм не е съществувал — за беда преди хиляда и петстотин години будистите са изменили връхната част на оригиналния градоустройствен план, като са построили там свое светилище във вид на кръгообразна кирпичена стена плюс известен брой монашески килии, разположени на най-високата тераса под нея. Ала първосъздадените основи на връхния храм са правоъгълни и стъпаловидни, поради което се създава впечатление, че будистките монаси са пригостили към своите изисквания един терасиран, пирамидален хълм.

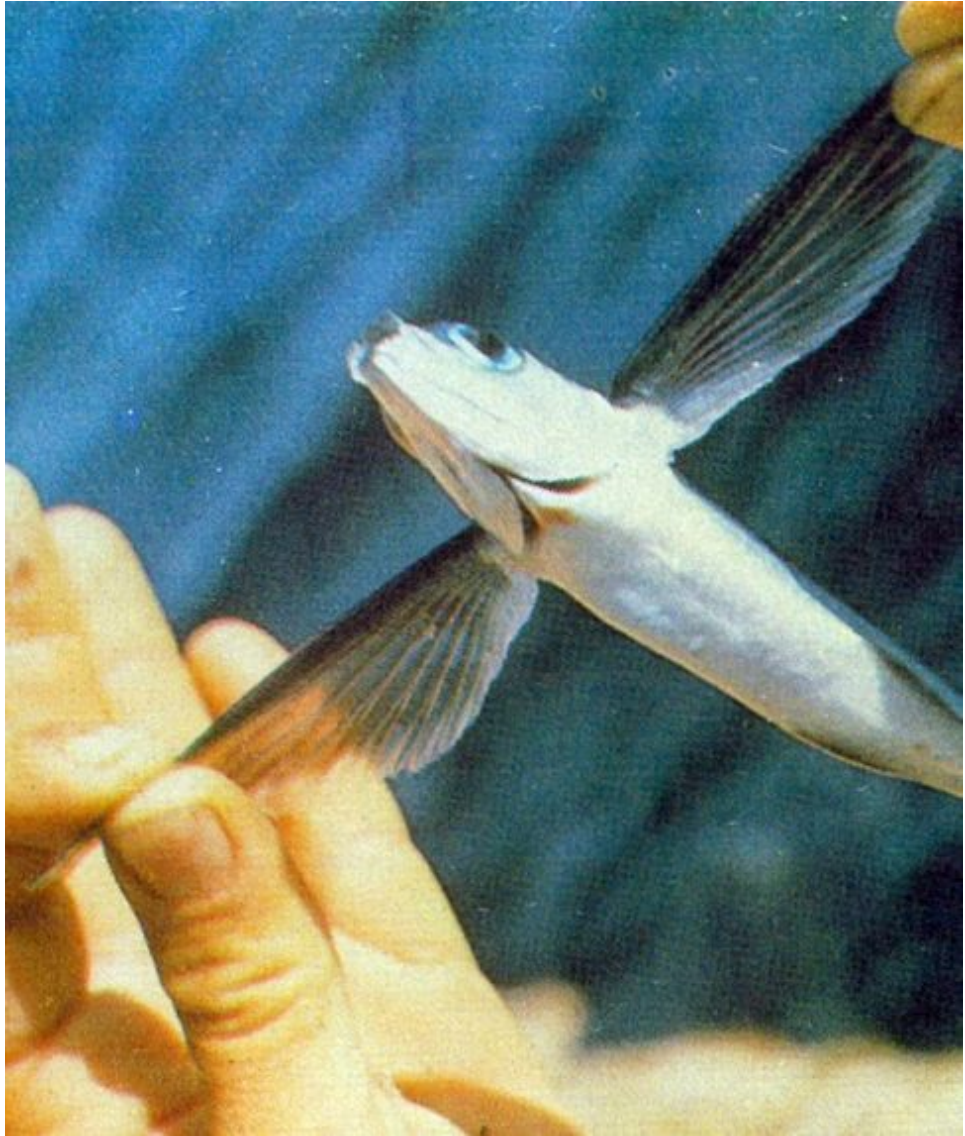
Щом закрачихме между тухлените зидове, някои от които представляваха останки от високи двуетажни сгради, ние тутакси понижихме глас, като да бяхме влезли в светиня. Тук нямаше големи храмове, нито величествени дворци, всичко говореше за изравнено жизнено равнище, независимо че най-масивните постройки бяха скупчени в централната част, нагоре по терасите към извишеното светилище, където преобладаваха будистки развалини.

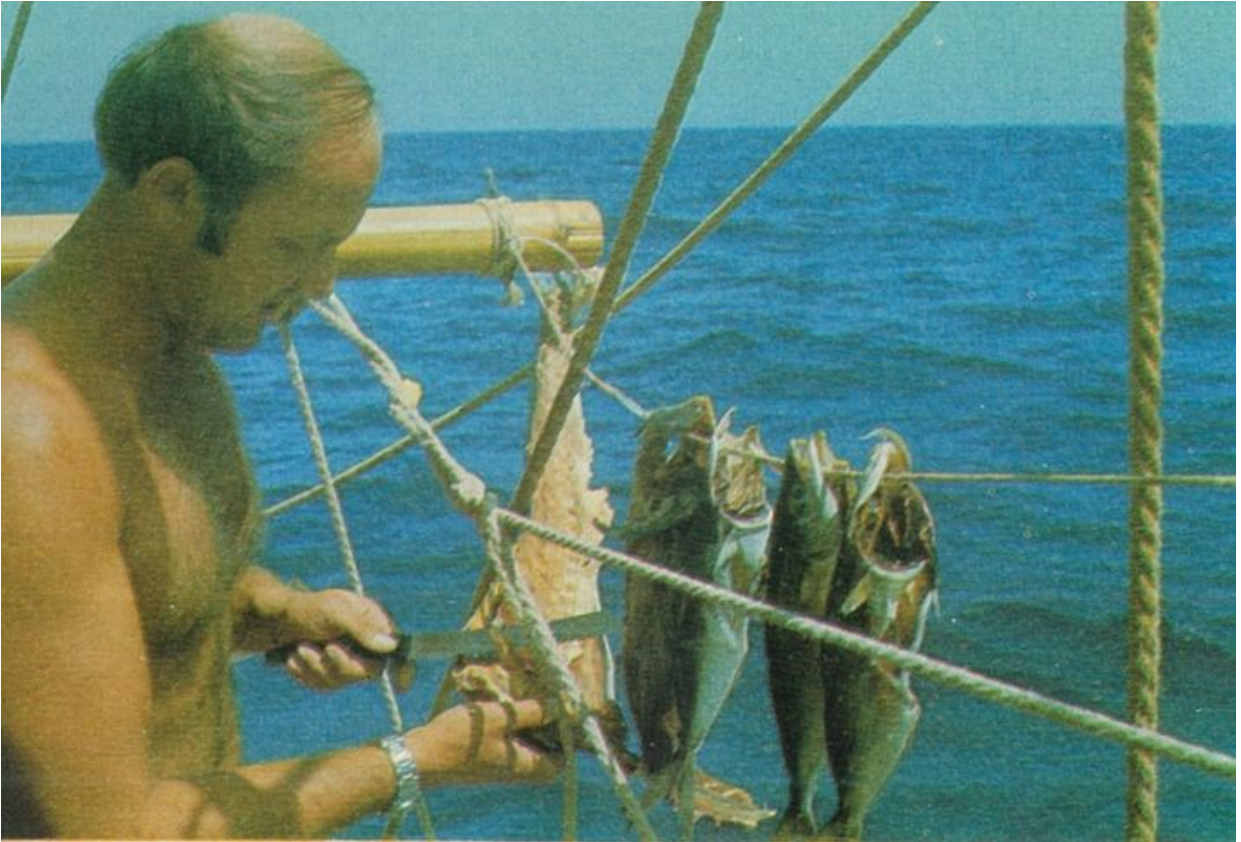
Първостроителите на града са почнали да градят с ясна идея какво искат да постигнат, очертавайки успоредни улици от двете страни на четириъгълното възвишение в средата. Тези улици, с посока север-юг и изток-запад, са прави и широки, някои са истински авенюта с широчина до десет метра; те разделят целия град на правоъгълни парцели, всеки с дължина 400 метра и ширина 200 или 300 метра. Вратите и оскъдните прозорци на повечето къщи бяха обърнати към тесните странични улички, достъпни само за пешеходци, сякаш за да се избегне шумотевицата и прахолякът на главните улици, където, съдейки по местните художествени образци, са преминавали каруци, теглени от чифт волове, а понякога от слонове, и натоварени със строителни материали и стоки за продажба. Това, което правеше най-силно впечатление, бяха обилните доказателства за високо развито чувство за хигиена. Независимо че нямаше внушителни дворци или други строежи, подсказващи за грандоманията на някой тоталитарен владетел, за простолюдието е била прокарана сложна канализация: улиците бяха обточени със зидани канавки и на определени промеждутъци големите тухлени плочи, които покриваха тези канали, бяха снабдени с подходящи отвори, та да могат чрез тях каналджиите да чистят отпадъците — археолозите дори бяха открили известно количество такива отпадъци, струпани край един от люковете.

Не страдахме от липса на храна от морето, тъй като много представители на морската фауна бяха привлечени от тишината и спокойствието под широкото плоско дъно на нашия тръстиков кораб. Детлеф изпробва как се пише с мастило от сепия.jpg

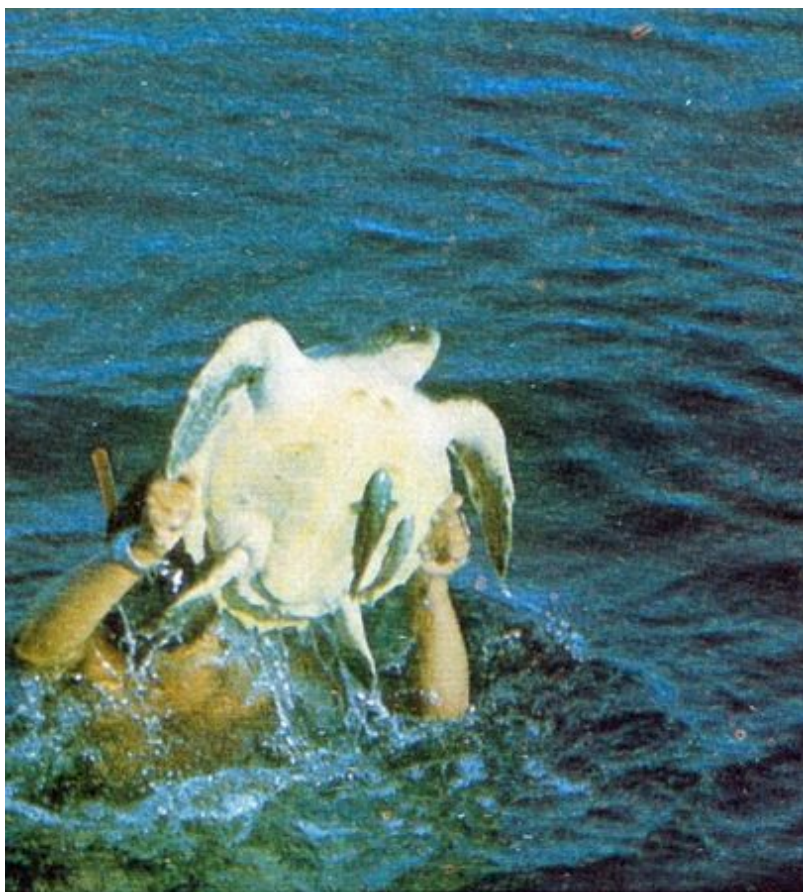

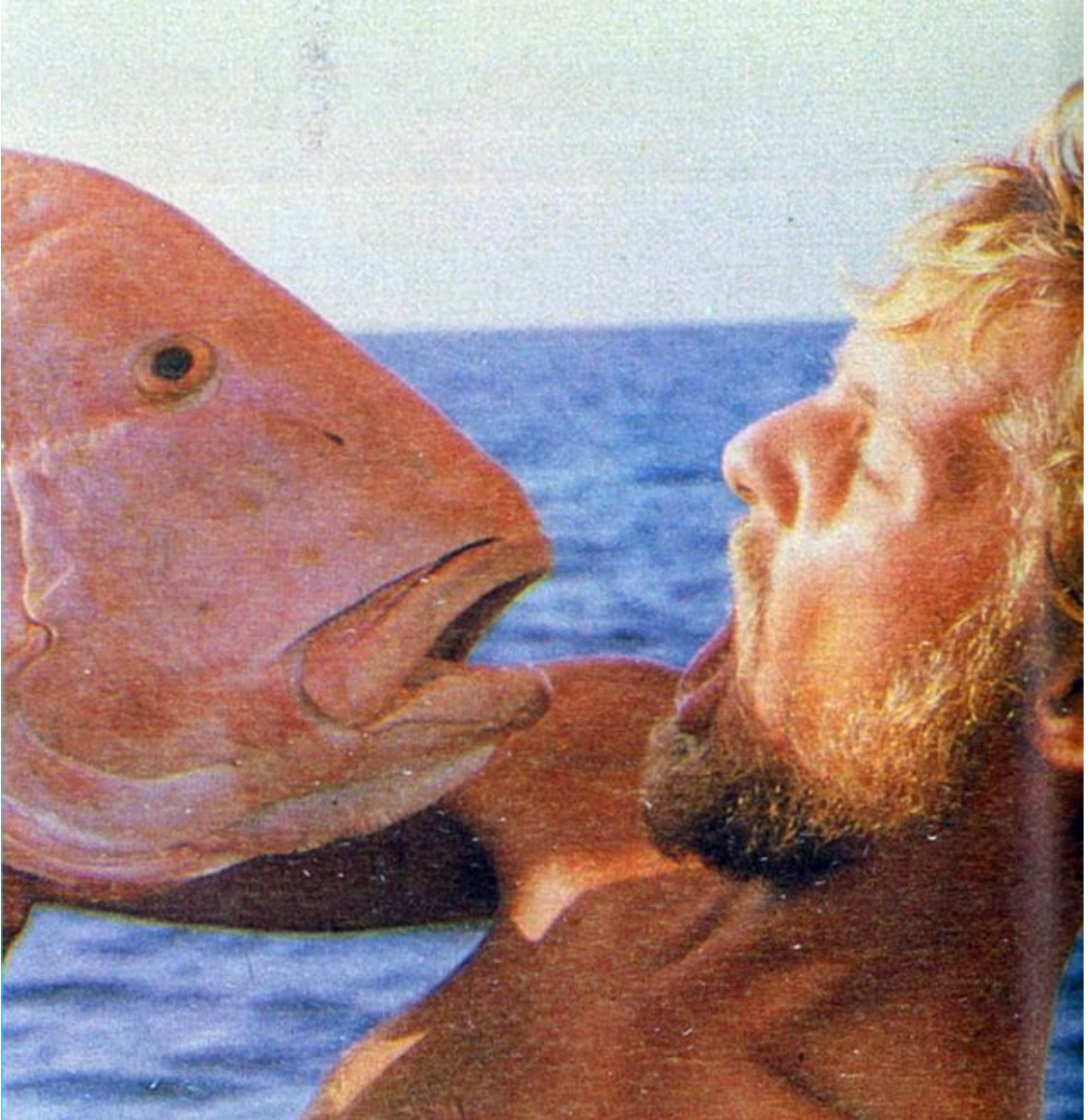

Юри наглежда своята сушена риба и в момента опитва късче делфин.

*На палубата падаха летящи риби; уловена костенурка с ремори,
прилепнали към гърдите ѝ; червения костур бе изненадващ подарък от
моряците на един риболовен траулер.jpg*

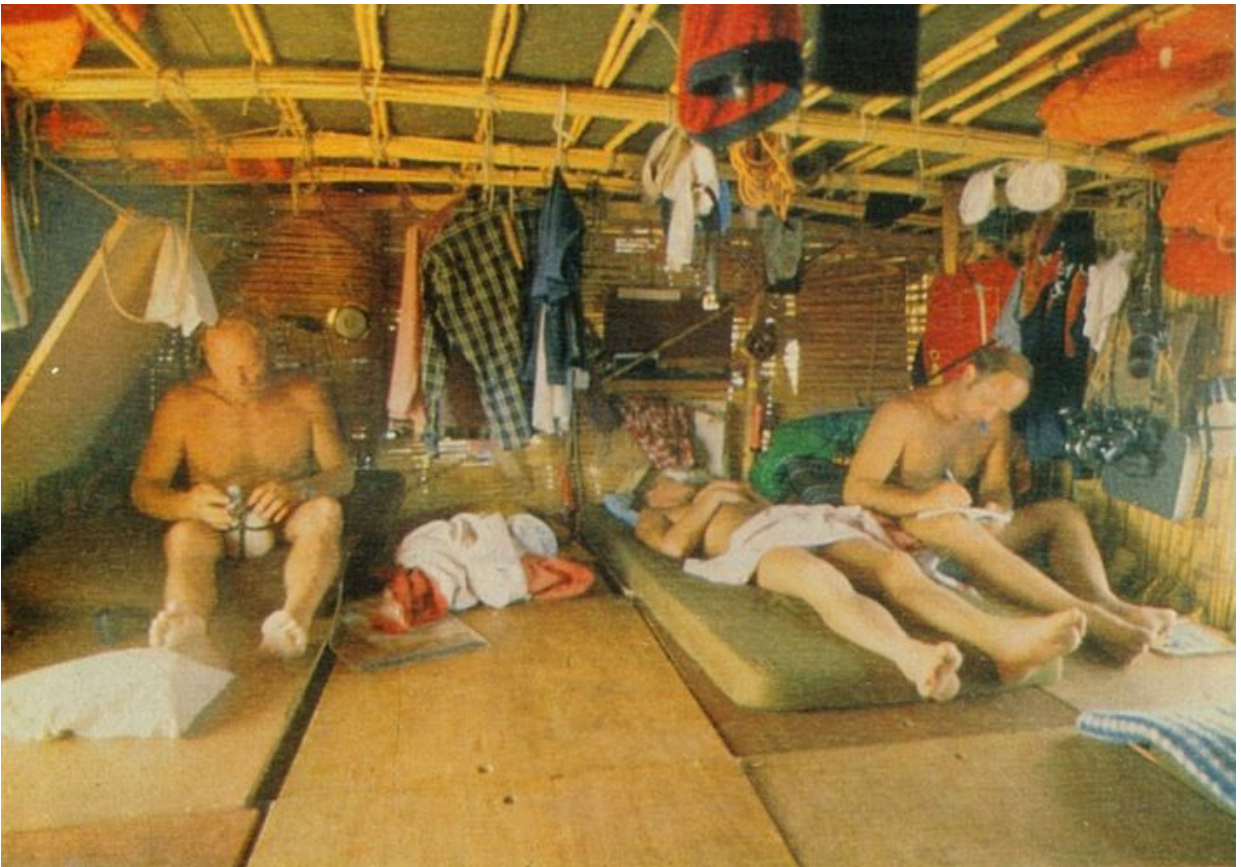

Ветрилото ни позволяваше да развиваме скорост и ни даваше възможности за маневриране. Нормън, стъпил върху рея на грота; екипажът обслужва ветрилото над предната каюта и палубната маса.jpg

Използването на гребла в океана допринасяше за увеличаване на ветроходната скорост, както и за доброто физическо състояние на моряците. Под дъното на „Тигрис“ грамадна ремора се е прикрепилa към тръстиковите снопи.jpg

Чакаме да задуха вятър. В бамбуковите каюти: почиваме върху облицовани със зифт сандъци; радистът Нормън е подал микрофона на Юри, който разговаря с един съветски радиолобител.јрд

*В забранените води на Сокотра без подходяща за навигация скорост;
на един изстрел разстояние от входа на главното пристанище на
острова Хадибу.jpg*

Между къщите също имаше тръбопроводи за прясна вода, както и една голяма обществена баня или къпалня, вероятно построена за очистителни обреди. Размерите на този басейн бяха единайсет и половина метра на шест и половина, с дълбочина два и четирийсет, стените бяха водонепроницаеми, изградени от два реда тухли, замазани със зифт, а помежду им имаше още един пласт зифт, дебел два сантиметра и половина. Освен добре проектирания басейн, който бе прекалено дълбок, за да стига човек дъното, ако е напълнен догоре, в съседство се намираше една зала на колони, очевидно предназначена за церемонии, и още една постройка с допълнително уплътнени стени, плюс уединен двор с неясно предназначение. Наред с всичко това в града бе открито цяло богатство от находки, които вдъхваха живот на

пустите степи. Някогашните обитатели бяха оставили съдове, изображения и орнаменти от трайни материали, вариращи от базалт и керамика до бронз, злато и скъпоценни камъни. Всичко, което не бе унищожено от времето, бе излязло на бял свят след грижливи разкопки. Сред тия открития се включват гравирани и красиво декорирани печати от онзи вид, който бе стигнал до древните търговски партньори на тукашните жители в Месопотамия и на островите Файлака и Бахрейн. Въпреки че не можем да четем това писмо, миниатюрните изображения на божества, човекоподобните животни и митичните сцени, изрязани върху печатите, оставят у нас впечатление за художествен стил, светоглед и теокрация, които са поразително сходни с шумерските и, в по-малка степен, с древноегипетските. Многобройни керамични фигурки и няколко прекрасни бронзови статуетки изобразяват нормални човешки същества, заети с всекидневни дейности. Малки глинени образци представят жени, коленичили да мелят брашно за хляб, докато бронзови фигурки показват обкичени с накити танцьорки, застанали в елегантни пози. Срещат се и изображения на мъже с двуколки, запрегнати с по чифт волове, и бронзови миниатюри на великолепно колесници. Някои от тези фигурки, като например обредната глинена птица на две колелца, толкова си приличат с художествените образци на другите две големи цивилизации от същата епоха, че направо озадачават специалистите.

Не е трудно човек да си представи какъв живот са водили хората, сред чиито поселища са намерени такива археологически находки: земеделските сечива и изображения на отглежданите от земеделеца смокини, зърно и памук; изящните бронзови куки на риболовеца; фините бронзови везни на търговеца с точни кремъчни мерки, както и неговите разнообразни и красиви печати; керамичните шедьоври на грънчаря — от пъстро украсени вази до съдини във форма на птици, животни и хора; хоросанът на бояджията; инструментите за рязане на дърводелеца; изработените от бижутера огърлици, пръстени и други накити, направени от злато и скъпоценни камъни; и не на последно място удивителните бронзови творения на ковача — от статуетки до ръчни огледала, създадени с умение чрез напредничавия метод на восъчно отливане. Дори комарджията напомня за себе си със своя зар, неотличаващ се по нищо от нашия, и с игралните дъски, снабдени със съответните късчета, които се местят по квадратите. В пълен контраст

войникът е оставил малко следи от присъствието си в границите на древния град; това пък говори за едно невоеннолюбиво, заето с търговия и селско стопанство общество, разчитащо на своята погранична охрана, поддържана от укрепления на стратегически места по крайбрежието.

Намерените останки от скелети в гробището на Харапа не дадоха отговор относно неясния произход на цивилизацията от поречието на Инд. Ф. А. Кан твърди, че там се срещат погребения на хора с четири различни вида физика. Мнозинството от населението на Харапа, казва той, се е състояло от тъй наречения „средиземноморски“ тип, отличаващ се със среден ръст, удължена глава, тесен издаден нос и дълго лице. Ала има и друг тип — отново с удължена глава, но с по-мощно телосложение и висок бой. Третият тип е с къс череп, а четвъртият е чисто монголоиден.

Все едно колко етнически групи са си подали ръка, за да образуват цивилизацията от долината на Инд. Интересното е как жителите на Мохенджо-Даро и Харапа са успели тъй внезапно и тотално да надскочат развитието на всички свои съвременници? Може би на този въпрос разкопките в Мохенджо-Даро и Харапа изобщо няма да дадат отговор. Нищо чудно тези градове да са били основани от вече цивилизовани поселници, дошли от Амри и Кот Диджи — две други могили, претъпкани с древни отломки, които се извисяват над низините в близост до делтата на същата река, Инд. Посетихме тия места, но освен втвърдени маси натрошен кирпич, чирепи, каменни отломки, кости и парчета годен за датировка въглен почти нищо друго не е останало там. Оскъдната информация, която може да се получи от тези дребни останки, породила у учените надежда, че не е изключено двете могили да крият съществени податки относно произхода на цивилизацията от поречието на Инд. Последните разкопки извадиха на бял свят разрушени реликви от една още по-стара и също толкова забележителна култура, чието съществуване приблизително бе датирано в границите между 3000-та година пр.н.е. или малко по-рано, до около 2500-та година пр.н.е., сиреч — когато са били основани Мохенджо-Даро и Харапа. Ако това е случайно съвпадение, наистина е поразително. Така цивилизацията от долината на Инд ще получи дата на своето зараждане, съпадаща с ръкополагането на първите шумерски и египетски династии. Не е за чудене, че по-ограничените умове са

готови да приемат най-безумната от всички хипотези: че в ония далечни времена цивилизовано общество на нашата планета би могло да дойде само от космоса.

Когато нашият гид Сани ни поведе между древните стени на Мохенджо-Даро, широките улици пустееха, а лишените от покриви развалини изглеждаха оголени и тъжни, зейнали срещу небето. Ала във въображението си ние изпълнихме просторните авенюта и тесните странични улички с образи, все още живи в паметта ни. В сравнение с Ормара животът в Мохенджо-Даро несъмнено е бил къде-къде по-живописен, привлекателен и богат. Лесно можехме да си представим глъчката на човешкия поток по главните улици, докато из тесните сокаци са мързелували на сянка други люде — задрямали кротко, седнали на приказка или увлечени в някоя игра. Човек едва ли не бе в състояние да чуе шумовете и да усети миризмата на впрегатния добитък, да долови дъха на сено и подправки, изпълващ по пладне въздуха между кирпичените зидове, да зърне как загорели мъже и жени бързат подир товарни животни; как трополят каруци, натоварени с палмови листа за строеж на покриви или с памук за тъкачите и с храни за пазара; как минават рибари с кошове на глава; как хлебари предлагат топъл хляб; как жени обхождат домовете с яйца, лакомства и южни плодове. Можеше да се чуе още бебешки плач, да се долови птича песен, звънтене на чукове от ковачницата, мучене на добитък и викове на деца, разлудували се из тесните улички, докато други малчугани седяха у дома си, а жреци ги учеха на писмото, което ние до ден днешен не сме успели да разгадаем.

Въображаемо трябваше да подсилим поне сто пъти впечатленията си от Ормара, за да възкресим живота в Мохенджо-Даро с неговите далеч по-големи измерения, по-широки улици и по-висок стандарт. Селцето Ормара изобщо не е било градено по план. Всяка колиба там е била издигана, където е най-удобно на рибаря, построил я за подслон на своето семейство. Това селище, както и повечето от този род, бе възникнало през вековете по естествен път, който не бе довел до никакви благоустройствени изобретения. Като канализация например. Докато крачехме през Мохенджо-Даро — нагоре по стълбищата между постройките, скупчени около възвишението в центъра, — разкритията на петдесетгодишните разкопки в мъртвия град ни накараха да се уверим, че се намираме в изоставената раковина на едно общество,

управлявано някога от цар-жрец, смятан за полубог, за каквито са били смятани също владетелите на Месопотамия и Египет. Сред тия улици, приложно ориентирани по слънцето, наред с простолюдието са крачели мъдри мъже: висши духовници, книжовници, астрономи, архитекти, изобретатели. Първенците на това общество, заедно с елита на не помалкия и маловажен град Харапа, отдалечен на 500 мили нагоре по реката, са създали една обща империя, оставила своите сгради и паметници навред из низините по поречието на Инд. Тяхната територия бързо се е уголемявала, за да стигне дължина хиляда мили по течението на реката от север на юг и два пъти по-голяма ширина по океанското крайбрежие: някъде от скалите на Макран до джунглите на Южна Индия. Навярно цялата тази земя шумерите са наричали „Мелуха“. На нас тя е известна като „цивилизация от поречието на Инд“, или „харапска цивилизация“, тъй като първите и най-значителни до днес археологически обекти, разкриващи нейното древно съществуване, бяха открити в области, познати под тези съвременни наименования. Разкопките показаха забележително сходство и непрекъснато покритие между културата в Харапа и Мохенджо-Даро, от тяхното едновременно създаване до гибелта им хилядолетие по-късно. И наистина, вместо напредък в строителните детайли се забелязва отстъпление, което някои учени смятат, че се дължи на ускореното строителство след разрушителните наводнения.

Загадката на цивилизацията от долината на Инд не се крие толкова във въпроса, защо е изчезнала, колкото във въпроса, как се е зародила. По подобие на Египет и Шумер тази цивилизация — последната от трите големи древни цивилизации, съществували в една епоха — не притежава ясно изразени местни корени дори при Амри и Кот Диджи: сякаш бе избрала плодородните брегове на широката плавателна река за нов дом на един клон от някаква стара могъща династия. Началото на цивилизацията в Месопотамия също се слага от поселници, които са знаели как да лаят бронз от мед и калай, внасяни от чужбина, и са погребвали каруци с три впрегнати бивола в царските гробници, пълни и с други доказателства за едно равнище на култура, ненадминато по-късно нито от вавилонци, нито от асирийци.

Търсейки родината на изобретателите, дали ни първото писмо и колелото, ние откриваме, че цивилизацията от поречието на Инд е не само поразително сходна с месопотамската и египетската, но и е

подозрително съвременна на тях. Разликата от един-два века в определянето на толкова съществени крайпътни знаци в историята на човечеството може да се пренебрегне днес, когато се налага да преразгледаме старите представи и да мерим човешките постижения на скала с обхват повече от два милиона години. При пълния срыв на утвърдените догми относно старостта на човека като вид ние трябва да пристъпваме на пръсти и не бива да се обвързваме слепешком със съществуващите предположения за възрастта и разпространението на цивилизациите. Знаем твърде малко. При това нови открития постоянно изменят все още неясната картина. Единственото, което знаем със сигурност, е, че основателите на египетските и шумерските династии са почнали да оставят следи по своите крайречни брегове — и да изобразяват големите тръстикови кораби на своите деди — тъкмо когато в долината на Инд се е развила поредната трета цивилизация. И трите са били установени в по една от трите главни речни низини, съсредоточени около Арабския полуостров.

Разкопките в поречието на Инд, както проучванията в Месопотамия и Египет, далеч не са изчерпали запаса си от изненади за ония, които смятат, че историята начева с Колумб или, в най-добрия случай, с древните гърци и римляни. Макар вниманието на археолозите отначало да бе насочено естествено към сушата, където бяха открити Харапа и Мохенджо-Даро, постепенно стана ясно, че хората от цивилизацията по поречието на Инд са имали предпочитание към вода. Американският геолог Л. Р. Рейкс реконструира морското равнище и пътищата на голямата река през епохата на древната култура в долината на Инд и установи, че на практика всички поселища на тази цивилизация са били на морски или речен бряг. Напоследък интересът на учените към крайморските градежи се усили, тъй като стана очевидно важното значение на мореплаването и морската търговия за най-старите обитатели около Инд. Пионер в това отношение е С. Р. Рао — известен индийски археолог, който разкри голям брой селища на цивилизацията от долината на Инд, като постепенно насочи вниманието си към океанското крайбрежие. Той казва:

„Доскоро единодушно се смяташе, че цивилизацията по Инд не е разполагала с излаз на море... Последните проучвания обаче разкриха няколко харапски пристанища,

които придават брегови характер на индската цивилизация и внушават идеята за съществуването на оживена търговия по море между хората от Инд и шумерите в края на третото и началото на второто хилядолетие преди новата ера... Ето защо цялата брегова линия около Куч, Катиавар и Южен Гуджарат, с обща дължина 1400 километра, през второто хилядолетие е била осеяна с харапски пристанища... А някои от тях са били създадени още през третото хилядолетие... по възраст никое заобиколено само от суша поселище на харапската култура не е толкова старо, колкото Лотал... Най-големият тухлен строеж, който харапите някога са създавали, представлява една гола площадка в Лотал, разположена в източната част на града, да служи като док за приставане на кораби и прехвърляне на товари.“

Праисторическото пристанище Лотал със своя голям тухлен док е може би най-подтикващото към размисъл откритие, свързано с цивилизацията от Инд. Изградено около 2300-та година пр.н.е., то се състои от огромен изкуствено изкопан басейн, ограден с плътни тухлени зидове. Запазените останки от тия стени и днес се издигат на три метра височина, укрепени отзад с кирпичен пристан с ширина от 13 до 20 метра. Самият басейн е около 215 метра дълъг и близо 46 метра широк, като е пригоден да приема кораби с дължина от 18 до 20 метра и широчина от четири до шест метра — размери, които надвишават тези на „Тигрис“. Рао изтъква, че два кораба биха могли да минат едновременно през широкия 12 метра вход към басейна, и заключава:

„Каква висока степен на инженерно умение е била достигната от обитателите на Лотал може да се разбере от находчивия начин, чрез който те са били в състояние да регулират притока на вода в дока при прилив и отлив. Те са успявали да осигурят плавателни условия за корабите в басейна, като при отлив са спускали клапа в отвесните жлебове, издълбани в оградните стени на преливника. А излишната вода при прилив е била оставяна да изтича през постоянно отворения преливник. В никое друго пристанище

от бронзовата епоха — ранна или късна — не е откриван изкуствен док, съоръжен с водохващащо устройство. Нещо повече — в следхарапски времена хидротехниката специално в Индия не напредва изобщо.“

Какво е притежавала Индската империя в Лотал? Рао доказва, че този град е представлявал склад за областите от вътрешността на страната, където са се отглеждали в изобилие ориз, памук и пшеница. Освен това пристанището е имало свои работилници за направа на маниста, също е било важен център за обработка на слонова кост. Халцедон е бил донасян от вътрешността на империята, но находките на бивници и слонски кости показват, че там са били развъждани слонове. Според Рао основните продукти, изнасяни от Лотал, са включвали слонова кост, маниста от халцедон и стеатит, художествени инкрустации от раковина и навярно памук и памучни изделия. При наличието на Лотал, като пристанище със значение, цивилизацията от поречието на Инд с основание може да се приеме за Мелуха, откъдето халцедонови маниста, слонова кост и стеатит са стигали до древна Месопотамия, пряко или посредством Бахрейн. Рао също е открил една глава от теракота на „брадат мъж с шумерски черти“, която според него говори за връзка със запад, а в един търговски дом на пазарската улица в Лотал попаднал на „осем златни медальона, подобни на намерените в царското гробище при Ур“. Всичко това, казва той, прибавя допълнителна тежест към вече изровените в Ур 18 печата от индийски произход, освен откритите в Суса, Киш, Асмар, Хама, Лагаш и Тепе Гавра. В Лотал Рао дори се натъкнал на един цилиндричен стеатитов печат, който по изработка не е нито изцяло индийски, нито изцяло шумерски, а е почти еднакъв с печатите, намерени от датчаните в дилмунския пласт на Бахрейн. След като разглежда в специално научно съобщение този печат „от Персийския залив“, Рао заключава:

„Печати и други предмети от поречието на Инд не биха могли да стигнат до Ур, Киш, Лагаш, Тел Асмар, Брак, Дияла, че и по-далеч, ако не е съществувала оживена търговия, в която дейно са участвували търговци от Индия и района на Персийския залив. Използването на отделни

видове печати в различните области подсказва, че е имало търговски посредници, които са водели сметки, оформяли са договори и са разпращали запечатани товари със стока. Главните им средища са били южна Месопотамия, Персийският залив и западното крайбрежие на Индия: по поречието на Инд, от една страна, и чак до Камбейския залив на юг, от друга.“

В Лотал също бяха изровени няколко корабни модела — грубо изработени от теракота, някои плоскодънни, а други с кил, като всички вероятно представляваха талисмани или предмети за дарение подобно на откритите в Месопотамия малки лодки, направени от теракота, зифт или сребро. Обикновено с груби форми и символично значение, тези керамични лодчици с нищо не подсказват за размерите и детайлите на един истински мореходен търговски кораб. И понеже действителните плавателни съдове не са били строени от глина, а от подлежащ на гниене плаващ материал, днес ние можем да разберем само по изумителните пристанищни съоръжения и по находката на един печат от особен тип, намерен на далечен остров, че морските търговци от Лотал са притежавали здрави кораби, подходящи за продължително плаване.

Тъй като нашият екипаж бе пристигнал в някогашните владения на цивилизацията от Инд с тръстиков кораб от шумерски тип и по своя път до тук бе попадал на лодки-снопи, преживели между другото до днес в Дилмун и Макан, ние като че имахме по-голямо основание от всеки друг, идвал тук преди нас, да любопитствуваме какъв вид мореплавателен съд са притежавали хората от поречието на Инд. Сякаш за да подсказе на потомството, жител на Мохенджо-Даро бе оставил след себе си друг един печат — друго парченце траен камък с изображение, каквото най-много ни трябваше. Макар и съвсем малко, това камъче запълни огромна празнина в ребуса, който се опитвахме да разрешим чрез експеримента с „Тигрис“. В големите музеи на Азия, Европа и Америка бях виждал предмети от цивилизацията по Инд, ала тази находка се намираше сред експонатите на една невзрачна импровизирана изложба, открита до развалините на Мохенджо-Даро, която сега ми готвеше неимоверна изненада.

— Гледай, лодка! — възкликна Тору и ме дръпна за ръкава, докато аз се любувах на едно каменно изображение с инкрустирани очи от късчета раковина — същите имаше и в Месопотамия. Отидохме до следващата витрина и трябваше да опрем нос ò стъклото, за да различим това, което бе поставено вътре: малък, жълтеникав на цвят стеатитов печат — правоъгълно парченце несмлян талк, не по-голямо от палец. Надписът до него гласеше просто: „Печат с лодка“. И лодката действително бе там, гравирана на плоската повърхност. Камъчето е било намерено счупено на две и сетне грижливо бе залепено от своя откривател. Символът, избран от някогашния притежател на печата, представляваше кораб — мореходен ма-гур с характерната сърповидна форма, предназначена за езда по океанските талази. Обичайните за тръстиков съд кръстовидни обвръзки бяха ясно изразени, както и двойката кърмови гребла и каютата между двете мачти, които изглеждаха двуноги и разкрачени — във всеки случай на едната от тях добре се виждаха напречниците на мачтова стълба от същия вид, който бяхме заели от египетските модели, за да пресъздадем на „Ра“ и „Тигрис“.

Трудно може да се случи неумелите драскотини по късче камък да направят на група мореплаватели по-силно впечатление от очертанията по тази реликва, останала от някой древен моряк или търговец и престоляла хилядолетия под развалините на Мохенджо-Даро. Бившият собственик не би могъл да си представи че, всяка браздица, изрязана от него върху парченцето му стеатит, ще бъде изследвана с такова внимание и ще предизвика толкова вълнения. Ала ние не бяхме първите, забелязали образа върху тази находка. В съобщението за откриването ѝ Ърнест Дж. Х. Маккей пише:

„Плавателният съд, изобразен на този печат, е смело, но грубо изрязан, очевидно с триъгълен резец, и несъмнено не е дело на опитен гравьор, от което идва и неговото значение, защото мотивът не е стереотипен, навярно поради неопитността на майстора. Лодката има силно извит нос и кърма — черта, която е характерна за всички древни изображения на лодки. Например същият тип лодки се наблюдава върху ранните минойски печати, преддинастическата керамика в Египет и цилиндричните

печати от Шумер. В последната страна лодки от този вид са се използвали до асирийската епоха.“

Маккей оценява, че паралелните резки означават обвързката на плавателен съд, „направен от тръстика като примитивните египетски лодки и съдовете, които са се употребявали из блатата на южна Вавилония“. Той заявява, че на печата е изобразен плавателен съд от тип, разпространен в древен Мохенджо-Даро, и изказва предположение, че собственикът му вероятно е бил свързан по един или друг начин с мореплаване, щом толкова голямо внимание е обърнато на детайла.

Ала вниманието, предизвикано от откритието на Маккей, далеч не бе толкова голямо, а и той успя да намери само още едно, доста по-грубо изображение на кораб, очертано върху керамичен чиреп, което ако няма друга стойност, поне ясно показва силно извития корпус на съда, двойна мачта с чифт реи и едно кърмово гребло с румпел. Все пак учените, които впоследствие забелязаха откритието, са единодушни в преценката си: „Лодката на печата несъмнено е направена от папирус“ и още: „Това е един прекрасен печат... ехо от праисторически Египет...“.

Дали древните обитатели край Инд действително са имали достъп до папирус? Папирусът е бил африканско растение. Първите египетски кораби наистина са изработени от папирус. По това време папирусът е растял в изобилие по цялото протежение на Нил и в други обширни области на Африка. Разпространил се е и в средиземноморската част на Мала Азия, където на отделни места расте и днес. Също там, по стените на древните пещери в Израел, са изобразени тръстикови кораби, каквито се срещат и върху хетските печати от Газиантеп, а пророк Исая (18.2) споменава, че до там са идвали тръстикови кораби с пратеници от Египет. За известен период папирусът трябва да е бил познат и в Корфу, където местните рибари доскоро правеха папурови лодки и ги наричаха „папирела“. Папирус се е запазил до днес на остров Сицилия, докато на съседна Сардиния се срещат тръстикови лодки (но не от папирус). Този вид тръстика е бил пренесен от древните мореплаватели отвъд Гибралтар и засаден на Канарските острови, където римляните с изненада са го открили да расте по реките. Кой е отнесъл корени от това нежно сладководно растение до тия далечни атлантически острови не е известно, ала се

знае, че финикийците са стигали до там. Те са изобразили модели на тръстиков кораб върху една от най-изящните си вази, открита наскоро на океанското дъно край тяхното старо пристанище при Кадис в Испания, но рисунки на папирус няма. При някогашното финикийско пристанище в Ликсус, на мароканския бряг откъм Атлантика, до неотдавна берберите строяха тръстикови лодки, но поради липса на папирус ги правеха от една по-некачествена речна трева. Папирусът на Канарските острови е бил изчезнал много преди идването на португалците през средновековието, които преоткриват островите две хилядолетия след финикийците и установяват, че светлооките островитяни „гуанче“ не умеят да строят плавателни съдове от никакъв материал, макар да сковават дървени ковчези за мумиите си и да практикуват черепна трапанация и други умения, които недвусмислено разкриват някогашните им връзки с моряците, идвали до тук от далечното късче земя в Средиземноморието. Наред с фрагменти от финикийски триноги вази археолозите откриха печати от теракота, абсолютно еднакви по вид и украса с характерните месопотамски печати. Сега те са изложени в музея на Гран Канария заедно със сбирка типични мексикански печати от теракота, за да се изтъкне поразителното сходство помежду им.

Несъмнено папирусът е бил най-полезното речно растение за древните навигатори за далечно плаване и нищо чудно да са били правени опити — с различен успех — за засаждане на папирусови грудки в области, където днес този вид тръстика не се среща. Огромни площи от блатата около най-старата мексиканска пирамида при Ла Вента край Мексиканския залив са заети от едно растение с цвят и стебло, които на непознавачите ще се сторят сходни с папирусовите във всяко отношение. В момента ботаниците проучват това растение, като подозират, че може да е потомък на папируса, наречен *Суперус раругус*. Този важен въпрос бе наскоро поставен на един етноботанически семинар от професор Донълд Б. Лорънс, член на катедрата по ботаника при университета на Минесота, който пише:

„Преоткриването на гигантската острица (*Суперус giganteus*) по крайбрежието на залива в щата Табаско, Мексико, край останките на прочутата Олмекска култура, където е люлката на «първата американска цивилизация»,

както и установяването на нейната прилика с папируса, подтикнаха пищеция тия редове да приеме за вероятно, че гигантската острица води произхода си от споменатото растение, разпространено в Стария свят; че е пренесена на Новия свят от човека в древни времена (преди три хиляди години или повече и че тя е играла важна роля в установяването и развитието на Олмекската култура.“

Засега поне няма писмени сведения или други доказателства, които да потвърждават, че в Месопотамия е растял папирус. Следователно първият тръстиков ма-гур трябва да е бил направен от берди, като нашия. Берди вече бе доказала годността си за строеж на мореходни съдове — та ние все още бяхме на вода!

Недалеч от пустинните крайнини на Мохенджо-Даро започваше зеленият пояс, където Инд лъкатуши по своя дълъг път към мангровите мочурища и морето. Без да губим време, напуснахме малкото музейче край развалините и се отправихме към речните брегове, които в древни времена са били под стените на града.

— Тръстика! Ей, това е берди!

Нормън пръв бе нагазил в блатата, за да отскубне стрък от избуялото в тях растение. И наистина, това беше берди! Трудно можеше да се сбърка типичният овален профил, съставен от няколко долепени стебла във форма на полумесец, с едропореста вътрешност и непромокаеми стени. Това бе растението, от което бяхме построили „Тигрис“. Дали е било донесено тук от човек или от природата, бе чисто ботанически проблем. Големи площи бяха обрасли в берди — навред, където ходехме в поречието на Инд, стига да имаше гола и влажна земя, веднага се натъквахме на буйно растящо берди. Излиза, че не папирус, а берди е била тръстиката, използвана от хората край Инд за строеж на кораби от същия вид като месопотамските и египетските. Търговците, пътували между Ур и Инд в праисторически времена, са имали добри възможности да поправят и дори да изграждат наново своите плавателни съдове, ако мисиите им са продължавали по-дълго, отколкото биха могли да издържат тръстиковите снопи на вода, без да загубят плаваемостта си.

На връщане към „Тигрис“ в пристанището на Карачи не бързахме да се прибираме и отново попаднахме в свят, където житейски порядки,

раздалечени от 5000 години, съжителствуваха рамо до рамо и предлагаха цяло богатство от незабравими впечатления. Докато космическият век е пуснал непоклатими корени в градове като Карачи, снабдени с всичко, каквото може да се купи с пари, от рода на механични уреди, електронни устройства и прочие, черните пътища разкриват пред пътешественика всички етапи на няколкото дълги скока от бронзовата епоха в долината на Инд до съвременността. Очевидно арийските нашественици в своя ранен период не са успели да задушат или прогонят цивилизацията от Инд, преди нейните представители да са оставили трайно и ползотворно наследство навред из владенията си. Срецнахме племена от високопланинските плата на Белуджистан, чиито върхове бяхме видели в небето, приближавайки Макран, които идваха да се заселят край реката. Техните каруци, теглени от чифт волове, впрегнати на единичен ок, съвпадаха в най-малки подробности с керамичните модели от Мохенджо-Даро. И тъй като тия планинци никога не са стъпвали в музей, устройството на техните каруци явно бе подчинено на една традиция, която арийците не са разрушили. Някои от дървените колела бяха украсени с такава изящна резба, че спокойно биха могли да послужат за полилеи във всеки съвременен дом. Както и в Ормара, къщите на местното население напомняха за жилищата на арабите от иракските блата, които също бяха просто продължение на една древна архитектурна форма, добре позната от изображенията върху шумерските печати. В тези домове ние заварихме жени, седнали на земята, да мелят брашно с ръчна каменна мелничка, също както е показано на керамичните образци от Мохенджо-Даро и Ур. Само керамичната посуда бе отстъпила пред купешките метални съдове, иначе Мохенджо-Даро присъствуваше в цялото им имущество. Техните домашни животни бяха същите, които са били опитомени от основателите на цивилизацията от поречието на Инд; техните памучни дрехи бяха направени от растение, култивирано от тази цивилизация; техният тъкачен стан бе изобретен пак от нея. Дори зърното, от което месеха хляба си, бе ожънато за пръв път от тези първооткриватели и благодетели, за които те едва ли бяха и чували. Те се бяха задоволили с полученото наследство и не бяха прибавили към него нищо в продължение на четири хилядолетия до днес, когато бяха на път да приемат съвременния начин на живот.

Един мъж седеше пред своята сламена колиба и с ръце скалпваше изпражненията от чифтокопитните си животни на малки, спретнати късове, които редеше да съхнат на слънце за гориво. Попитах го защо той и толкова много други мъже от неговото племе боядисват в червено косите и дългите си рошави бради. Отговори, че просто такъв бил обичаят.

Берди и касаб растяха вред около потоци и защитни диги — и двата вида тръстика се режеха за строеж на цели колиби или само за покриване на кирпичените домове. Повечето къщи във всички градчета бяха изградени от печени на слънце кирпичени тухли. Прототип на всички стари, все още обитаеми поселища очевидно бе Мохенджо-Даро, дори характерните тухлени канали бяха същите.

Умението да се прави кирпич е толкова древно, колкото е древна и цивилизацията в долината на Инд — същото важи за Месопотамия и Египет. Там, където това умение не е било развито от основателите на тия култури, по-късно е било разпространено от арабите, защото е прост и находчив строителен метод, свършено благоприятен за земи без обилни валежи и без други строителни материали.

Спряхме да погледаме как селяните по поречието на Инд правят кирпичени тухли. Те ги скалпваха в същите дървени форми с голям размер, които бях виждал да се използват в Ирак и Мексико, и след като сместа от пресята почва, слама и вода позасъхнеше, изваждаха ги от калъпите и ги оставяха да се пекат на слънцето. Самостоятелното достигане до този толкова елементарен похват в пустинни страни, каквито са земите по североафриканското крайбрежие от Египет до Мароко, не би изненадало никого, ала буди учудване откритието, че кирпичени тухли са били използвани от основателите на мексиканската цивилизация, създадена по гористия атлантически бряг. Кирпич е бил употребен от олмеките, неидентифицираните родоначалници на американската цивилизация, при строежа на ориентираната по слънцето култова пирамида в крайбрежните блата при Ла Вента, където е имало дърво и тръстика в изобилие. Кирпич е използван и от прединките в Перу, когато са градили своите пирамиди по крайбрежието във вид на ориентирани по слънцето зикурати с храм на върха. Пирамидата Серо Колорадо, разположена на северния перуански бряг, има площ 4000 квадратни метра и преди древните строители да са вдигнали тази колосална постройка, е трябвало да изработят около

шест милиона кирпичени тухли. Въпреки тоталната разлика в климат и природна среда основателите на предколумбовите цивилизации в тропичните лесове на Мексико и пустините на Перу са умеели да градят в присъщ за Стария свят стил — с кирпичени тухли.

Когато видях магарета и камили да карат на пазара памук от долината на Инд, не можех да не насоча мислите си отново към древно Мексико и Перу. Доколкото науката е в състояние да установи, отглеждането на памук, благодарение на което е бил постигнат сорт с годни за превръщане в прежда влакна, води началото си от низините по поречието на Инд и по-късно се е разпространило в Египет. И все пак когато испанците достигнали Мексико и Перу, те заварили обширни поля, засети с култивиран памук. Загадка за учените и до днес представлява фактът, че отвесният стан с две основни греди, открит от испанските конквистадори да се използва от инките, е същият като употребявания в древен Египет и Месопотамия стан. Нещо повече — някои от декорираните керамични хурки за приготвяне на преждата са еднакви от двете страни на Атлантика и учените изтъкват, че дори дрехите, ушити от памучната тъкан, в определени случаи имат еднакви характеристики.

Но това не е всичко. Напоследък думата взеха ботаниците. Съвременните хромозомни анализи показаха, че памукът, отглеждан от древните обитатели на Мексико и Перу, е особен — той няма нищо общо с диворастящите американски сортове, които в действителност не образуват годно за превръщане в прежда влакно. Хромозомите на всички видове памук от Стария свят са различни от хромозомите на дивите американски сортове, т.е. предколумбовите памукопроизводители от Мексико и Перу по някакъв начин са се сдобили с памук от Стария свят, кръстосали са го с дивия местен памук и са получили чудесен, годен за прежда сорт, който е притежавал хромозомите и на двата кръстосани вида, съчетани в хибрид с удвоен брой хромозоми — единственият сорт в света с комбинация от двата типа хромозоми. Сега ботаниците оставят на изследователите на човешката култура да отговорят на въпроса: по какъв начин годният за превръщане в прежда памук от Стария свят — с хромозоми на сорта, култивиран от обитателите край Инд — е попаднал в ръцете на хората, основали цивилизацията в Мексико и Перу? Ако семената са били пренесени от птици или от вятъра, американският индианец би

трябвало да оцени достойнствата на растението и да го засади в своите ниви, преди да е имало време да подивее. А после, щом влакното на новия памук се окаже по-ценно от влакното на дивия памук, индианецът би могъл да изобрети чекръка — за направа на прежда, сетне и стана — за превръщане на преждата в плат.

Има нещо комично в отчаяните усилия на толкова много археолози и антрополози да „пазят“ честта за първите действителни прекосявания на Атлантическия океан за испанците и викингите. Тоест за европейците, достигнали Канарските острови цели две хиляди години след финикийците, които неведнъж са плавали от Мала Азия до там с познавателна и колонизаторска цел. Кажиречи се забелязва следа от религиозен фанатизъм в желанието на западния свят да разглежда Америка като творение на Европа — един континент, останал напълно изолиран от морето, докато местните туземци не били открити от цивилизованите християнски пионери. Би трябвало да гледаме по-широко на нещата. Изкуството на навигацията, писмеността, дори символа на кръста и религията, които сме отнесли в Америка, първо сме получили от Азия.

Запечатали богато на фотолената най-величествените арабски крепости, виждани някога от нас, докато главите ни вече се пръскаха от историческа информация и нови впечатления, водени от Сани, който неуморно ни подтикваше да разглеждаме все повече джамии и мюсюлмански чудеса, ненадейно се озовахме притиснати, босоноги и съсипани от умора, сред многолюдните тълпи в друга историческа светиня. Под звуците на тъпани и миризмата на тамян Сани разтика с лакти проход в навалищата, та да зърнем един свещен саркофаг — това бе гробницата от XIII век при Шаван, където е погребан Шабаз Куланда, разпространил исляма в тукашната област. Един мъж със забележително дълги ръце се извисяваше над всички и събираше книжни цветя от хората, които не успяваха да си пробият път до ковчега. Любопитството ми се разгоря, когато непознатият взе да крачи из тълпата, сякаш стъпил на кокили, и аз се пъгнах в образуващия се зад него „вакуум“ да видя как ходи. Ала за моя изненада панталоните му стигаха почти до земята. Странна шега в гробница, рекох си, човек да се качи върху рамената на друг и двамата да се загърнат с наметало. Но сетне съзрях най-грамадните човешки ходила и длани, които бях виждал през живота си — дори главата бе необикновено голяма, с

гигантски очи и устни. В сумрака на старата гробница изглеждаше като че някой митичен великан се полюлява сред нас и аз на три пъти се приближавах към него, преди най-сетне да събера храброст и да го покана да излезем вън на светло. Когато гигантът ми подаде ръка, имах чувството, че хващам бут. На излизане той трябваше да се наведе, та да мине през входа на гробницата, а като се струпяхме около него да го измерим, оказа се, че е висок чисти 239 см. В долината на Инд видяхме много изключително високи хора, но чак толкова — не.

Струваше ми се, че за краткия престой в Пакистан бяхме успели да разгледаме едва ли не всичко, но щом се върнахме в Карачи, директорът на Националния музей Тасвир Хамиди ме попита дали сме ходили в Хасан Вахан. Дори не бяхме чували за подобно място.

Хасан Вахан било селище край едно езеро, свързано с Инд, недалеч от Мохенджо-Даро, където населението и до днес изработвало грънчарски изделия в стила на Мохенджо-Даро и водело съществуване, сходно с живота в мъртвия град. Освен това обаче голям брой дървени лодки постоянно плавали в езерото и в тях живеели потомците на някакъв древен народ. Рибарите, притежатели на тия лодки, имали един много странен обичай: те живеели на борда със семействата си и цялата покъщнина и изобщо не напускали плаващите си домове. Директорът на музея лично бе разговарял с един старец на повече от сто години, който никога не бил стъпвал на брега.

Много ми се щеше да се върнем повторно навътре в сушата и да посетим Хасан Вахан, но „Тигрис“ ни чакаше, закотвен в едно невероятно замърсено пристанище — океанът бе нашето предизвикателство, не езерата, и ние трябваше да се върнем на борда, да вдигнем ветрило и да напуснем Азия. Ала любезният пакистански археолог имаше да ми разкаже още неща, които ме накараха да забравя за езерните обитатели на Хасан Вахан. Тасвир Хамиди бе напълно съгласен, че древната цивилизация от поречието на Инд е поддържала връзки с Месопотамия, и ми показва предмети от поверения му музей, които разсеяха всички съмнения. Сред тях той обърна внимание на един „Гилгамешки“ мотив, както го нарече, изобразен върху печат от долината на Инд, където познатият месопотамски херой е застанал с разрошена коса между два изправени лъва. Гилгамеш! Легендарният цар на Урук, който отплавал към Дилмун да навести земята на своите

най-древни деди. Славата на мита за Гилгамеш се е разпространила отвъд границите на остров Бахрейн и е достигнала поречието на Инд.

За мен повече нямаше никакво съмнение. Съгласен бях с мнението на учените, които отъждествяват района на Инд с Мелуха. Мелуха не би могла да бъде никъде другаде. Дилмун, Макан и Мелуха са били свързани. С нашия ма-гур посетихме и трите земи. А сега бяхме готови да се впуснем в нови приключения.

[1] Тамариск (лат.) — южно храстово растение. Б.пр. ↑

10. ОТ АЗИЯ ДО АФРИКА ИЛИ ОТ МЕЛУХА ДО ПУНТ

Отпътувахме от Азия. Хладен северен вятър вееше през цепнатините в камъшената стена, когато се пробудих рано при зори и проверих дали всички са се прибрали през нощта. Посоката на вятъра беше добра. Целият екипаж бе на борда, завърнал се от последния си престой на брега, и до следващия навярно щеше да измине доста време. Колко? — никой не знаеше.

Мъртво време в пристанището на Карачи не съществуваше. Кораби се виждаха навред, а между тях по цяла нощ сновяха малки съдове. По изгрев пакистански рибари минаха край нас със своите дау и ни поздравиха с усмивки до уши. Останаха много удивени от нашата ладия. Скоро пристанищните власти дойдоха на борда с надлежните документи за напускането ни.

— Къде ще бъде следващият ви престой?

— Неизвестно.

— Трябва да знаем.

— Тогава пишете: Бомбай.

Семейство емигранти от Иран, собственици на мореходната агенция „Ковасджи и синове“, и други приятели пристигнаха с една малка яхта и ни хвърлиха въже. Бяха предложили да ни извлекат на влекало от пристанището. Щом потеглихме, миризма на развалени яйца лъхна от двата процепа в дъното на „Тигрис“. Същата воня усетихме и като напускахме Мускат. Явно съвременните пристанища са невероятно замърсени. Бояхме се за съдбата на въжетата и тръстиката. Може би някои от външните стръкове берди гниеха. За щастие от Мускат знаехме, че тази кошмарна смрад ще изчезне веднага щом снопите се промият от солените океански вълни.

На рейда при входа на пристанището преброихме 38 кораба. Един от тях бе „Язон“, а капитан Хансен стоеше на командния мостик. През своя рупор той ни пожела щастливо плаване и обясни, че едва вчера се бил завърнал от поредната си акция из бластия мангров лабиринт в

делтата на Инд. Ходили да помогнат на някакъв гръцки кораб, заседнал в плитчините, ала го заварили обран до шушка от пирати.

След като отминахме рейда, вдигнахме ветрилата. Услужливите ни приятели прибраха влекалото си и обърнаха към пристанището. Последните думи, които брадатият шкипер на яхтата отправи към нас, представляваха великодушно предложение да закупи „Тигрис“, щом си свършим работата с нея. Стига да му телеграфираме от крайния пункт на експедицията, щял да прати кораб да вземе тръстикова ладия и сетне щял да я изложи като експонат.

Плътен слой мъгла закриваше кръгозора към големия град отвъд рейда. Доскоро някакви си 700 000 жители, населението на Карачи през последните години бе надхвърлило пет милиона души. Вече в открито море по водната повърхност лъсна пласт нефт. Две костенурки плаваха сред петното. Някакво мишле надникна измежду тръстиковите снопи и бързо се скри. Може би ни придружаваше още от Райската градина.

Когато северният вятър падна съвсем, на хоризонта зад нас продължаваха да се очертават мачтите на закотвените кораби, прилични на израснала от океана гора. Навигационните проблеми не закъсняха. На слаби пориви вятърът се появи отново, но този път от юг. Носът на „Тигрис“ се извърна обратно към Карачи. Трябваше да гребем, за да изправим курса. Ако не друго, досега поне бяхме научили как да устояваме на вятъра. Денят се изниза, а далечната гора от мачти пред Карачи все още се виждаше, макар и доста изместена на запад. Приливно течение ни тласкаше на изток, към делтата на Инд. Щом падна нощта, заблещукаха светлини от закотвените кораби и зад тях грейна сиянието на Карачи. Пуснахме плаващата котва да помогне както може.

Забелязахме, че носът и кърмата леко се бяха огънали по време на престоя ни в Пакистан. Карло се зае със задачата да натегне всички ванти и въжета, придържащи каютите към палубата; гъвкавата тръстикова ладия тутакси възвърна съвършените си очертания. Целият екипаж бе в отлично настроение, макар повечето от нас да не бяха в блестящо здравословно състояние. Нашите две извънбордови тоалетни бяха постоянно заети. Най-зле бяха Асбъорн и Норис. Аз пък почувствувах резки болки в бъбреците, а Нормън бе сполетян от нов пристъп на загадъчната си треска; това накара Юри да се усъмни в малария, въпреки че Нормън редовно взимаше профилактични

лекарства. Нашият първи навигатор с такова самообладание посрещаше всеки пореден пристъп на болестта си, че никой не можеше да определи със сигурност от какво страда. Лабораторните изследвания след експедицията обаче потвърдиха, че Нормън действително е имал малария. Независимо от всичко това на борда продължаваше да цари атмосфера на радост и смях — посещенията в Ормара и Мохенджо-Даро бяха подействували стимулиращо за екипажа, докато бъдещето ни готвеше своите неведоми изненади. Всички с еднакво нетърпение искахме час по-скоро да се отдалечим от сушата, върху която стоварвахме обвинението за временните ни затруднения. Никога не бих се сетил, че няколко комара ни последваха в открито море, ако едно от тях насекоми не бе притиснато като изсушено цвете в четвъртата книга на моя дневник — между страниците, където бях отбелязал нашето отпътуване от Азия.

През нощта добрият северен вятър се върна. Корабните светлини и сушата потънаха зад нас. Вдигналите се високи вълни издаваха присъствието на силно водно течение, а не след дълго над океана се разнесе дъх на зеленина, като от джунгла. Гъмжащата от насекоми делта на Инд се намираше отвъд хоризонта, ала в крайна сметка този опасен район, който отваряше работа на спасителния влекач „Язон“, се изгуби зад левия ни борд. Опитвахме се да хванем курс успоредно на делтата, но тя беше толкова широка, че щеше да ни съпътствува поне два дни. Затова просто се постаряхме да оставим всички брегове зад гърба си и да отплаваме в открития океан.

Не разчитахме много-много на североизточния мусон. Знаехме, че от две години не се е появявал. Пристанищните власти в Карачи също ни предупредиха, че по тия места времето е най-коварно и бурно в края на януари и първата половина на февруари. Щяхме да разберем, че са имали право. „Тигрис“ напусна котвената си стоянка на 7 февруари.

На следващия ден севернякът се усили и подхвърляни по своя път от съскащи талази, ние се отдалечихме от Източен Пакистан и северозападния бряг на Индия. Един ден по-късно трябваше да свалим топсела, понеже вятърът стана почти бурен. Гротът се сцепи и ние вързахме две гребла до кърмовите, та с тяхна помощ да уравновесим курса. Почнаха да ни придружават акули.

На 10 февруари настъпи затишие пред буря. Вятърът едва-едва подухваше от изток. Закърпихме грота и взехме да обсъждаме накъде

да се отправим. При сегашния вятър опасността да бъдем изтласкани към индийското крайбрежие значително намаля. Всички искахме да известим на семействата си, че сме добре, но Нормън не успяваше чрез радиостанцията на консорциума да се свърже с никого, докато със своя аматьорски апарат хвана двама радиолюбители — единия в Западна Германия, другия в САЩ. За наше смайване и двамата съобщиха, че били научили за решението ни да отплаваме на изток от Карачи и сетне да пресечем Тихия океан до Южна Америка. Безумие! Абсурд! Тъкмо това бе единственото нещо, което не бихме могли да сторим. Вероятно би ни се удало да стигнем Далечния изток, но не и да прекосим Пасифика в обратна посока на плаването, извършено от „Кон-Тики“. Всички, опитали се да извършат това, се бяха провалили, докато всички, тръгнали по дирята на „Кон-Тики“, бяха успели, а някои даже стигнаха Австралия.

Винаги съм се стремял да подчертая, че независимо от мореходните качества на част от примитивни плавателни съдове никой не би сполучил да направи това, което за първите испански каравели се е оказало невъзможно: да премине със старомоден ветроход на изток по екватора до тропичните области на Америка. Тихият океан заема половината от повърхността на нашата планета и в това открито полукълбо въртенето на земята възбужда постоянни течения и пасати. В целия тропически пояс морето и въздухът са в непрекъснато движение от Перу и Мексико към Индонезия и Китайско море, чиято сила е твърде голяма, за да позволи на древните мореплаватели да стигнат Америка през Пасифика, освен ако не минат по субарктичните ширини, както и да навлязат в средната част на Тихия океан, освен ако не тръгнат от американския бряг. За обърналите поглед на изток мореплаватели от поречието на Инд Китай е пределът на плаването им. Всеки опит от наша страна да приведем примитивния си тръстиков ветроход до архипелазите в средната част на Пасифика би бил обречен на провал, тъй както са се провалили всички испански и португалски каравели и по-късните копия на праисторически джонки, опитали се в днешно време да плават на изток от Китай.

Измислиците за нашия бъдещ маршрут вбесиха всички на борда, докато се мъчехме да държим курс на юг при непостоянен източен вятър. Не за пръв път средствата за масова информация съчиняваха новини от експедицията. Причината бе може би в това, че

телевизионният консорциум, с извънредни права за обнародване на събитията около нас, нямаше добра сполука в разпространението на съобщенията, които се опитвахме да им изпращаме с тяхната радиостанция; и все пак бяха забранили на Нормън да предава каквото и да е на радиолюбителите, влезли във връзка с нас. Когато безметежно стигнахме брега в Ормарския залив, средствата за масова информация бяха известили за нашето крушение. Немски вестници публикуваха протресаващата вест, че японският член от екипажа на „Тигрис“ бил изяден от акула и затова водачът на експедицията бил принуден да сложи край на експеримента.

За да изясни недоразуменията, възникнали на брега, и за да успокои растящия гняв на единайсетте недоволни мъже от експедицията, консорциумът проводи пратеник на добра воля. Добродушният Питър Кларк, когото никой не би могъл да обвини за бъркотията, отлетя от Лондон за Карачи да оправи нещата. Когато за последен път го бяхме видели, той едва имаше време да се качи на борда и да каже „здраси“, докато минавахме през иракското речно пристанище Басра; сега пък пристигна тъкмо като се готвехме да напуснем Карачи. Беше упълномощен да ни увери, че отсега нататък ще се разпространяват само точни сведения за нашата експедиция. Кларк остана много удивен, че „Тигрис“ е все така изящен и здрав, както в деня, когато ни бе видял да плаваме по реката, и набързо ни пожела „добър път“, за да отлети веднага за Лондон с благоприятни вести за развитието на експедицията. Три дни по-късно обаче — в деня, когато научихме, че ще правим опит да преминем пътя на „Кон-Тики“ в обратна посока — друга служба на същия консорциум със седалище в Лондон отправи към нас чрез Радио Бахрейн уплашен въпрос: „Защо «Тигрис» си е счупил гръбнака?“

В един глас помолихме Нормън да изключи радиостанцията. Трябваше да приемем тия думи за шега. Ако нашите посредници от сушата не бяха в състояние да се свържат през един коридор, какво можехме да сторим ние от океана?

Този ден се навършваха три месеца от спускането на „Тигрис“ във вода. Двете основни рула с форма на пура се извиваха колкото под водата, толкова и над нея, и все още газеха по-плитко в сравнение с „Ра II“, след триседмично плаване. Вече никой от нас не се опасяваше, че „Тигрис“ бързо ще загуби плавателността си. Никой от екипажа не бе

склонен да преустановим експедицията в Пакистан, независимо че оттам незабавно би могъл да отлети за дома си със самолет и че се готвехме да напуснем Азия с неуточнен маршрут. Всеки добре си даваше сметка, че рискът да налетим на буря е огромен, а имаше опасност и от циклон. Никой не се страхуваше, че тръстиковото тяло на нашата ладия може да се сцепи от вятъра или вълните. Би било необходимо нещо от рода на стоманен корпус или крайбрежни скали, за да се разрушат жилавите и гъвкави снопи.

Въздухът помътня. Валя проливно на няколко пъти през деня и нови гъсти облаци се трупаха край нас. Беше горещо и душно. Същия ден записах в дневника си:

„В един след пладне приключих поредната си вахта. Легнал на дюшека си, мога да виждам набраздения океан едновременно от двете страни на кораба. Както се клатушкаме сега, виждам водата да се вдига над вратата и каютата от едната страна, сетне изчезва под палубата от другата, и обратно. Не си опомням да сме се клатушкали напречно толкова много с двете «Ра», но тогава винаги плавахме със стихииите, а не на траверс през тях; този път следвахме определени направления или се стремим да избегнем опасни брегове и корабоплавателни пътища. Накъде плаваме в момента? Никой не знае. Мадагаскар, Червено море или някой африкански бряг помежду им изглеждат най-вероятните ни цели; и най-привлекателните.“

Насядали около палубната маса, се заехме да обсъдим бъдещия курс. Нормън току-що бе дочел една книга от никакъв яхтсмен, който не пестеше думи при описанието на ужасите в Червено море, затова нашият първи навигатор разпалено препоръча да се отправим към Сейшелските острови, изтъкнати от автора като съвременен островен рай. Юри от своя страна най-много искаше да отплаваме за Кения — мечтата му бе да посети тамошните резервати. Карло държеше да се насочим към Червено море — водите на древните египтяни трябваше да се свържат с бреговете на Месопотамия и долината на Инд, ако обитателите по тия места действително са общували помежду си в

древно време. Всички с очите си бяхме видели, че Багдадският музей разполага с цяла зала, пълна с египетски предмети от слонова кост, открити при археологически разкопки в Ирак. Герман пък бе направил силно впечатление на целия екипаж със своите описания на изумителната флора и фауна, която бе срещал в Червено море. От останалите никой не изрази някакво определено мнение — новите моряци на тръстиков съд, изглежда, просто се наслаждаваха на живота на борда и за тях бе предостатъчно просто да плаваме в безкрайната синева. Оставаше на мен да взема решение.

Дотук експедицията се бе развила по малко по-различен от моите предвиждания план. До един момент виждах главната задача на експеримента в изпитване на плавателните качества на един шумерски ма-гур, построен от нарязана в подходящо време берди. Представях си, че ще плаваме без определена цел дотогава, докато тръстиката издържи. „Ако не потъне, можем да прекосим Индийския океан с попътния мусон и после, ако ладията ни все още е в добро състояние, дори бихме могли да опитаме да се спуснем покрай африканския бряг и евентуално да пресечем отново Атлантика до тропическите области на Америка.“ Тази последна отсечка, с начало Южна Африка, щеше да бъде най-леката от всички, понеже ветровете и теченията щяха да бъдат с нас по целия път, както бе при плаванията с двете „Ра“. Ала вместо този вариант преминахме по морските пътища на шумерските търговци. Прекарахме толкова много време в разглеждане на праисторическите останки в Бахрейн, Оман и Пакистан, че финансите ми почнаха да намаляват застрашително. Освен това до момента изпитанието относно плавателността на „Тигрис“ продължи по-дълго от всяко далечно плаване в една посока. Да се прилага навигация в спазването на определен курс за нас се превърна в по-голямо предизвикателство, отколкото преминаването на дълги разстояния без престой — нещо вече доказано, че е възможно, от предишните експедиции. Досега обиколихме по море чутовните земи Дилмун, Макан и Мелуха, посещавани от шумерските морски търговци. Отвъд Индийския океан се намира Африканският рог, Сомалия, смятана от всички учени за легендарния Пунт на египетските мореплаватели. Ако успеехме да стигнем и до този бряг, тогава щяхме да затворим кръга. Тоест щяхме да свържем трите големи цивилизации на Стария свят с плавателен съд, който е бил общ и за трите. Преди бяхме прекосили водите от Африка

до Новия свят със същия вид кораб, а още по-преди бе демонстрирано, че древните обитатели на Новия свят са имали достъп до средната част на Пасифика, където най-близката суша е Великденският остров, с неговите каменни статуи и следи от неразчетено до днес писмо, което според някои учени много прилича на писмеността в долината на Инд.

Разговорът ни около палубната маса бе прекъснат, когато далечна мълния внезапно озари небосвода, последвана от гръм, процепил с яростен пукот черните облаци над мачтата. Вятърът се бе усилил и обърнал от изток на юг. Намирахме се далеч от всякакви морски пътища — този ден бяхме срещнали само едно ветроходно дау, идващо от Индия. Онези от нас, които не бяха на вахта, предпочетоха да се пъхнат в каютите и да пуснат брезентовите платнища пред отворите. Скоро мълниците почнаха да раздират надвисналите облаци като кози мехове и потоци сладка питейна вода се заизлива върху „Тигрис“, докато наоколо се възцари пълен мрак. Успокоително бе да се знае, че сме сами сред тия вълни. От каютата успяхме да чуем всяка дума, която виком си разменяха двамата вахтени на кърмовия мостик. В същност стените бяха толкова рехави, че където и да пъхнеш пръст между камъша, попадах на тънкото платнище, спуснато отгоре; все пак ревът на океана и вятъра бе оглушителен и кърмчиите не можеха да доловят ни дума от това, което им крещяхме отвътре.

Ето така започна нощта, описана в първите страници на тази книга — нощта, когато се запитах дали бих предприел това пътешествие, ако знаех, че ни очакват подобни обстоятелства. Това бе началото на свиреп щорм, който помете Индийския океан и стигна източната част на залива, като предизвика бесни пясъчни бури в Дубай и Абу Даби. Нашата малка ладия бе подмятана като играчка сред исполинските вълни, когато онези от нас, които още спяха, бяха пробудени от познатия вик:

— Всички на палубата! — Това бе гласът на Нормън, надмогнал с подчертана нотка на отчаяние шумотевицата навън.

На мижавата светлина от разлюлените газени фенери виждахме как срыващите се хребети на вълните изригваха край нас, подобни на малки вулкани, димящи от пяна и пръски. Когато яката топмачта се пречупи и половината грот бе откъснат в морето като пълен с вода парашут, натежал колкото малък кит, всички изтръпнахме при мисълта за най-лошото, което би могло да ни сполети: да загубим стъкмяването

и да останем блокирани на тежкия плоскодънен кораб без никакви възможности за движение освен с помощта на греблата. Възможно бе разкрачената мачта да бъде изтръгната от гнездата си в снопите, но от досегашния си опит знаехме, че двуребрият кораб е твърде широк и масивен, за да се обърне с дъното нагоре. И наистина всяка от двете половини на „Тигрис“ беше прекалено тежка, та да се вдигне във въздуха, а плаваемостта им не би позволила да бъдат притиснати под водата, тъй че опасност от преобръщане нямаше. След като не бяхме в състояние да се чуваме на по-голямо разстояние от три-четири метра, всеки сам заемаше място там, където е най-необходимо, и с дружни усилия успяхме да изпразним ветрилото и да го изтеглим на борда. Нептун не грабна нищо от палубата ни.

Цяла нощ бурята вилня. Вятърът не преставаше да свири и пици в оголеното стъкмяване и в покритите с брезент стени на каютата. Също като Ной чакахме, прикрити, времето да се укроти. Кърмовите гребла бяха изоставени, привързани към борда. Нищо друго не ни оставаше, освен да чакаме. Неимоверно спокойствие внасяше у всички мисълта, че се намираме на монолитна тръстикова лодка, а не в някоя крехка дъсчена черупка. Не се тревожихме, че в корпуса може да се отвори пробойна, нито пък че трябва да изгребваме вода. Все пак без ветрило красиво източената опашка на „Тигрис“ не вършеше работа и неуправляемият съд безпомощно заставаше на траверс, докато гигантските вълни стоварваха десетки тонове вода на борда, върху пейките, навсякъде. Ала в следващия момент разпенените водовъртежи около каютите изчезваха, изцеждаха се незабавно през дъното като през сито. И тръстиковият кораб се надигаше от морето подобно на подводница, излизаща на повърхността, след което лъсваше мокър под светлика на фенерите и навред заблещукуваше фосфоресциращ планктон, полепнал по тръстиката. Нищо чудно, че кораб именно от този елементарен, незадържащ вода тип пръв е вдъхнал смелост и увереност на древните мореплаватели да излязат на двубой с вълните и е поставил началото на възходящия път, довел до все по-сложно и сигурно корабостроителство.

Сутринта бурята затихна. Вятърът се обърна на изток-югоизток. Продължиха да връхлитат епизодични вихрушки, придружени с дъжд, а топлият източен вятър отново довя характерния дъх на джунгла. Горещ, дъхав, растителен аромат на тропически гори нахлуваше в ноздрите ни,

долетял от Индия, далеч зад хоризонта. Нещо по-удивително — вятърът изсипа дъжд от насекоми над морето. Няколко бръмбара, мравки, три-четири едри нощни пеперуди, едно водно конче и известно количество паяци с приличен размер паднаха от небето, за да се присъединят към нашата неразделна компания от скакалци, които по време на бурята не се чуваха никакви. Седем акули се бяха лепнали за нас сред бурните вълни и с нищо не показваха, че се канят да ни изоставят. Без ветрило напречното люлеене след бурята беше кошмарно. Засякох време: на всеки две секунди и половина следваше яростен тласък и ние изпитвахме чувство, сякаш някой брутално ни хвърля в дълбок изкоп. Напречниците на пустата мачта приличаха на оглозган скелет срещу фона на сивото утринно небе. Трудно се пазеше равновесие на масата, подредена за закуска. Доволни бяхме, че имаме мишка на борда, понеже разсипваната по време на ядене храна не се чистеше лесно между хилядите стръкове берди под нас. Другите пътници без билет, раците, растяха на големина и брой и също ни помагаха да поддържаме чистота на кораба, като изпълняваха ролята на живи клечки за зъби.

Очевидно все още не бяхме успели да се отървем напълно от сухоземните микроби. Наквасени и простудени от дъжда и бурното море, четирима души хванаха настинка и трябваше да пазят постелята по нареждане на Юри, който каза, че всичките имат температура.

Вдигнахме грота до подножието на прекършената топмачта и сполучихме да закрепим доста изправен курс на юг, въпреки че североизточният мусон въобще не се вестяваше. Вятърът се колебаеше между изток-югоизток и северозапад, тъй че понякога се налагаше да правим поворота, за да изпълним ветрилото под срещуположен ъгъл и сетне да продължим прекъснатия си курс. Бяхме господари на своя ход. Бихме могли да се справим и по-добре при повече гребни пера или подветрени дъски, спуснати във водата, но така или иначе в никакъв случай не плавахме натам, накъдето ни отнесе морето. Устоявахме на насрещен вятър и дори успяхме да насочим „Тигрис“ няколко градуса срещу посоката му. Според наблюденията на Нормън най-доброто, на което бяхме способни, бе да напредваме 80° спрямо вятъра. Опитвахме да вържем широки плотове и гребла като подветрени дъски отстрани на борда, а също изпробвахме да спуснем подобни плоскости в процепите между двете основни рула при носа и кърмата, та да изпълняват ролята на подвижен кил или „гуара“. Всяко такова допълнение към присъщия

килов ефект, предизвикан още преди това от големите кърмови гребла и от надлъжния жлеб между двуреброто дъно, спомагаше да се намали дрейфът. Съчетанието между „гуара“ при носа и кърмата незабавно оказваше въздействие на курса, но въпреки основното и значение при маневрирането с южноамерикански балсови салове, а навярно и при управлението на южноамерикански тръстикови лодки, големите кърмови гребла бяха достатъчни за овладяване на нашия кораб и потопените дъски оказваха еднакъв ефект, независимо дали са спуснати встрани от снопите или между тях.

В продължение на четири дни след бурята Нормън и ХП прекараха по-голямата част от времето си вързани за върха на полюляващата се двунога мачта. Не беше лесна работа да се виси горе и да се чисти гнездото на счупената топмачта, което бе дълбоко вдълбано в дървения блок, свързващ двата крака на разкрачената мачта. Твърдото дърво на топмачтата, дебело колкото човешки прасец, се бе пречупило и разцепило по дължина, тъй че не можеше да се използва повторно. По предложение на Карло Асбъорн умело одяла едно от ясеновите гребла в подходяща форма и това парче бе заклинено в ролята на нова топмачта; по този начин получихме възможност отново да наберем скорост по нашия път на юг в постоянна борба с променливите ветрове.

Простудилите се членове на екипажа бързо се вдигнаха на крака и духът на всички ни изглеждаше по-висок от всякога. Никой не би напуснал „Тигрис“, докато плава под краката му.

На втория ден след бурята небето бе ведро, а морето — тихо. Като ставахме от обедната трапеза, Норис, нали е с една глава над останалите, възкликна изненадан:

— Я вижте там! Какво ли е това?

Пред нас вдясно се виждаше нещо прилично на кръв, полепнала върху малките вълни сред безбрежната синева. Покатерихме се на мачтата. Тесен пояс пресичаше като цветна река океана, додето поглед стига. Асбъорн и ХП надуха гумената динги и потеглиха напред да проверят в какво ни предстои да нагазим с нашата тръстика.

Двамата разузнавачи се върнаха и докладваха, че оцветената течност е плътна като боя, но не изглежда да е химическо вещество. Известно време плавахме покрай странната ивица, после решихме да я пресечем. Разнасяше се някаква странна рибна миризма, която се надуваше дори от каютата. Цветният пояс не бе по-широк от два до

четири метра, но се простираше от хоризонт до хоризонт в права линия с посока: север-северозапад — юг-югоизток. Движехме се на зигзаг през оранжевочервения пояс без да успеем да определим от какво е съставен. Бях виждал подобен „червен прилив“ от водорасли, причинен от замърсяването на морето край бреговете близо до Рим. Ала тук нямаше бряг. Как бе възможно тази ярка ивица да продължава непрекъсната във форма на тясна червена пътека по протежение на кой знае колко мили в открития океан? Цял следобед плавахме успоредно с нея, без да съзрем нито начало, нито край. От време на време се забелязваха малки червени петна край периферията на пояса, но преобладаващата картина бе: ярка златисточервена река, пресякла синьото море. Сипана в чаша, тази течност би накарала всеки да я помисли за гъст портокалов сок, ако не беше подозрителната миризма, която я издаваше. При наблюдение по-отблизо се установи, че цветната ивица и морето от двете ѝ страни, както и дълбочинният пласт, докъдето можехме да видим, са наситени с милиарди мънички, почти незабележими частици и снопчета, сякаш отделени от разлагащ се памук. Имаше и зифтоподобни нефтени бучки, но не изглеждаше да са струпани по-нагъсто, отколкото обикновено, при това бяха малки, а не огромни катранени топки, каквито бяхме ловили по целия път през Атлантика. В червения слой открихме големи количества хайвер на къси лигави ленти със зеленикавосив цвят, няколко птичи пера и миниатюрни мъртви мешести — подобна гледка бяхме виждали в силно замърсените с нефт участъци, прекосени от „Ра“.

Тази червена ивица някак не изглеждаше да е дело само на природата. Морето край северно Перу придобива червени краски на всеки няколко години — това е ужасяващото явление, наречено „Художникът“, причинено от внезапната смърт на неизброими количества риба и птици, чиито трупове оцветяват водата. Катастрофалните последици от „Художника“ възникват, когато екваториалните води на течението Ниньо от Панама проникнат необичайно далеч на юг и навлязат в зона с фауна, привикнала към хладните антарктически води на Хумболтовото течение. Ала от двете страни на червения пояс, който пресякохме в Индийския океан, разлика в температурата на водата нямаше.

Привечер се отклонихме от оцветената пътека и повече не я видяхме. Последното, което забелязахме в тази област, бе една

гигантска риба-чук, два пъти по-голяма от човек, която приближи „Тигрис“ с главозамайваща скорост, сетне се втурна като ракета към спасителния пояс зад кърмата, направи още един кръг около нас със същата бързина и се отдалечи, с перка над водата, покрай цветната ивица.

Гръмотевици и мълнии още няколко дни продължиха да кръжат по хоризонта, най-вече по посока на Индия, но щом прескочихме във втората половина на февруари, всички буреносни облаци изчезнаха, както бяха предсказали пристанищните власти в Пакистан. Все пак мусона никакъв го нямаше. Продължителното му отсъствие можеше да окаже фатално въздействие върху дъждовния сезон в Азия и Африка. Плавахме в един лазурен свят, само небе и вода — една планета, чиято земя се криеше дълбоко под морето. Никакви кораби, нито самолети. С дни и седмици ние бяхме единствените хора сред океана, но не и единствените живи същества.

Не срещнахме ни един рибарски кораб по тия места. Приемаше се, че няма нищо за улавяне в тукашните води, които понякога биват наричани от океанографите „морска пустиня“. Може би имат право учените. Но ако това беше пустиня, тогава нашият тръстиков кораб бе истински плаващ оазис. Къде що имаше жива душа, заскитала из околната пустош, сигурно бе зърнала сянката ни, докато се носехме плавно като облак по слънчево синьото море. От ден на ден плуващата компания около нас се увеличаваше. Един след друг се появяваха различни морски видове, множаха се и мъртвото наглед море дотолкова оживя, че накрая имяхме чувството сякаш плавахме в пренаселена рибешка люпилня.

За плуващите твари, присъединили се подире ни по нашия курс на юг, пък и за самите нас, когато се гмуркахме зад борда и поглеждахме нагоре, „Тигрис“ бе един малък плаващ остров — тучна ливада, обърната наопаки. Широк и приветлив, без витло и двигател, с уютна хлътнатина там, където другите кораби имат остър кил, „Тигрис“, целият растителен, се тътреше, нататък със скорост, която би допаднала на най-сънливите морски обитатели, като размахваше дружелюбно дълги яркозелени водорасли. Малки рачета без труд се захващаха за тръстиката и се чувствуваха отлично сред гъстата морска трева, като бълхи в брадата на Нептун. Едва ли можеше да се намери по-зелена, по-мека и по-приятна за окото трева от неокосената морска

ливада, обрасла по дъното на „Тигрис“, прошарена с гъши мидички, които никнеха като гъби, докато миниатюрни рачета и дребни рибки щъкаха из треволяка подобно на бръмбари и скакалци в морава. Защо наистина всички бездомни скитници да не се подмамят от единствената градина, плаваща в синевата?

Изобщо не ни омръзваше да висим с глава надолу зад борда или да се влачим на въже зад кърмата, та да наблюдаваме променящия се свят под жълтата тръстика. Сега малките при отплаването ни от Оман бели гъши мидички бяха станали големи колкото сплескано гълъбово яйце, като всяка животинка стоеше на дълго черно краче и ритмично разтваряше пухестата си коронка, сякаш размахваше жълти крилца, за да поеме храна и кислород в счупеното яйце. Нашата малка скорост превръщаше движенията на гъшите мидички в постоянен спектакъл: цяло шествие от развяващи се флагове, заобиколени от мънички безкраки молуски, чиито черупки приличаха на минипалатки в зеленината. Между тях раци с големина на нокът патрулираха тежко като танкове, ала бързо се скриваха между тръстиките, щом забележеха главите ни да надвисват от небесата. На няколко места слънцето сякаш се отразяваше от златни нишки, навити на клъбца, които се оказаха морски червеи — те изобщо не се развиваха и освен да растат, видимо друго нищо не правеха. Ала най-интересни бяха морските зайци. При предишните плавания с плоскодънни съдове никога не бяха ни придружавали, сега обаче два различни вида се въртяха наоколо и пасяха сред нашата морска трева. Най-малкото „зайче“ бе жълто като банан и голямо колкото палец; другите бяха по-едри, по-тлъсти и със зеленикавокафяв цвят. С изключение на двете удължени издутини върху главата, които напомняха заешки уши, тия безгръбначни коремоноги са твърде тромави и грозни, за да заслужават името си. На нас по-скоро ни приличаха на миниатюрни хипопотами. Мудните движения, тъпата муцуна и брадавичевата кожа, покрила широкото безформено тяло, напомняха именно за джобни хипопотамчета, когато морските зайци изпълзваха към водолинията и над нея и сетне разклащаха полека глава, мъчейки се да определят накъде да продължат. Уплашихме ли ги, те губеха всякаква форма и вид — почваха да се гърчат в собствената си кожа, като отначало приличаха на котка, мърдаща в чувал, а после се превръщаха в безжизнен израстък.

С изключение на раците никой друг от нашите подводни спътници не смееше да полази над мократа част на тръстиката. Може би летящите риби привличаха малките рачета на палубата. Не винаги успявахме да намерим всички летящи риби, които падаха на борда през нощта, но раците ги откриваха между снопите и товара. Дребните двуръки и осемръки разбойници весело се чучваха върху исполинската находка от морска храна, почистваха люспите, колкото им бе необходимо, и почваха лакомо да се тъпчат „с две ръце“.

Ала нашата малка кухненска градина не предлагаше само наслада за окото. Като събра една тенджера най-едри гъши милинки и ги свари с чесън, иракски подправки и малко сушени зеленчуци, Детлеф откри, че е измислил най-апетитната рибена чорба, която някой от нас бе вкусвал, особено ако се прибавеха няколко къса летяща риба.

Летящите риби са цяло щастие за всеки мореплавател с плоскодънен съд в топли води. Като деликатес те отстъпват само на херингата, а като стръв превъзхождат и най-скъпите изкуствени примамки. Екземплярите, които срещнахме в Индийския океан, не бяха от най-едрите — дълги бяха едва около 17 сантиметра и когато само две-три падаха на палубата, не стигаха за закуска на единайсет мъже. Ала нанижехме ли една от тях на рибарска кука, незабавно хващахме долфин, дълъг три стъпки — напълно достатъчно да осигури вечерята на всички. А когато прастарата тайна как да се примамва летяща риба на борда бе изказана на най-запалените рибари, Асбъорн — специалист по корабните фенери — почна да оставя нощем всичките ни газени лампи запалени край стените на каютите. И летящите риби заваляха по палубата като куршуми. От ден на ден, докато плавахме на юг, утринната ни реколта ставаше все по-богата. Понякога, като вечеряхме на изкуствено осветление, летящи риби просвистяваха през масата, удряха се в нас, цамбурваха в чаши и паници, а люспите, които бележеха местата на сблъскване, трябваше да се чистят от брезентовите платнища и стените на каютите. Често се пробуждахме в леглата си от приземяването на някоя хладна риба, пърхаща с дългите си гръдни перки, с които не можеше да развие необходимата за излитане скорост — във водата бързина тя набира с опашката. Неведнъж бях събуден от мокра твар, загърчила се във врата ми, докато лежах гол в спалния си чувал, разположен до вратата, а една вечер моят съсед по легло, Карло, дори се надигна да зяпа развеселен как безуспешно диря посетителя,

който бе танцувал из цялата ми постеля. На другата сутрин Карло го намери умрял в собствения си спален чувал. Това бяха дни, когато сутрешният готвач бе в състояние да сервира на всекиго от нас по три пържени летящи риби за закуска. По едно време утринната реколта достигна четирийсет броя и оттогава престанахме да броим, като приемахме всичко, каквото падне на борда, за нещо обичайно в това, което нашият германски спътник Детлеф, вещ в подвизите на барон Мюнхаузен, нарече „Шларафен-Зее“ — Морето на изобилието.

В африканския район на засилено военно присъствие; бойни самолети, вертолети и линейни кораби край бреговете на Джибути.jpg

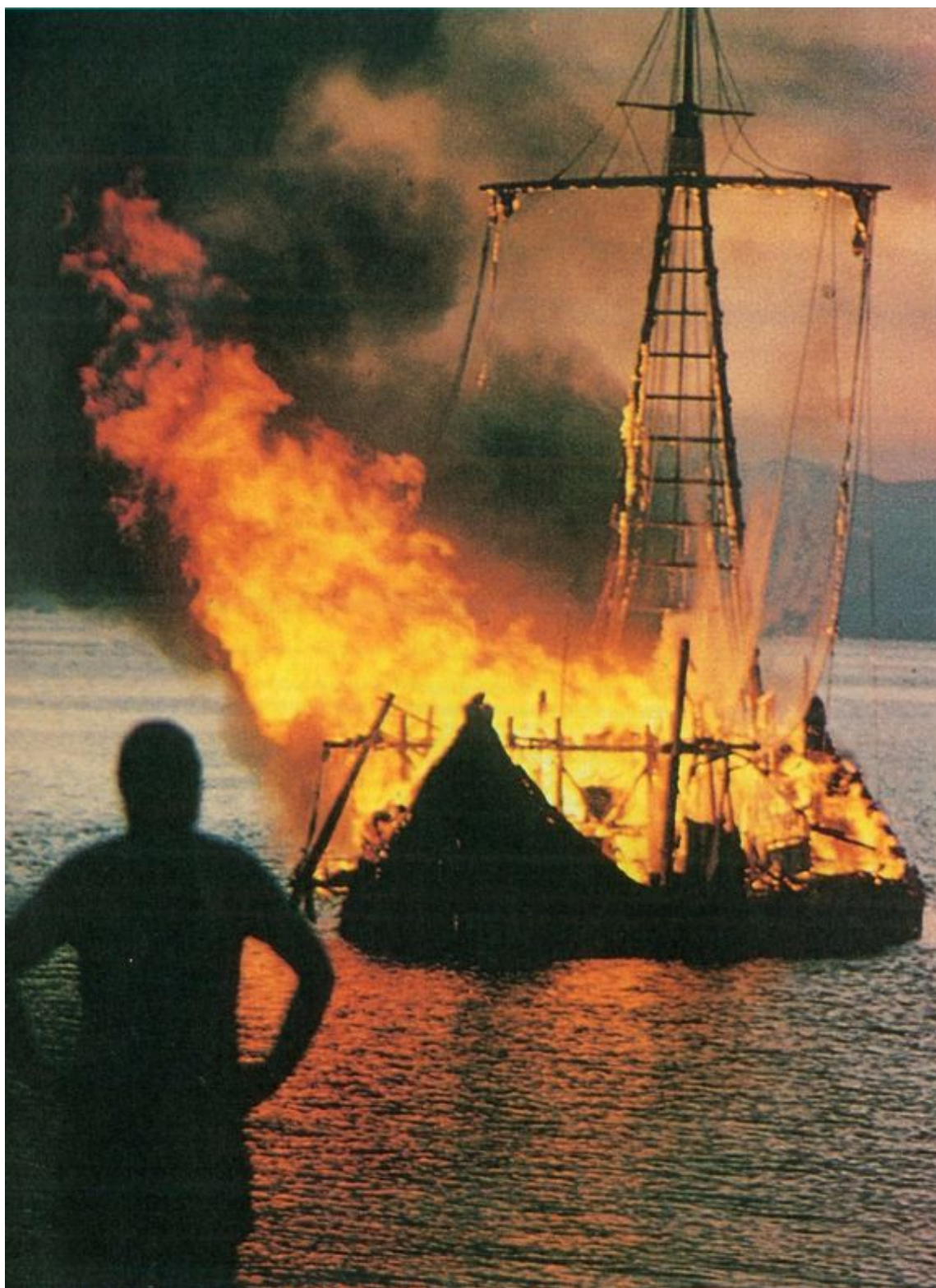
В крайното пристанище на експедицията, Джибути. Всички флагове са вдигнати, капитанът е на руля, а Асбърн се втурва да помогне да се свалят ветрилата, докато френските бойни кораби ни поздравят.jpg

Напускаме кораба в Африка. Подготвяме „Тигрис“ за неговия достоен край. Сбогом, „Тигрис“. Ти ще завършиш своя живот като пламтяща факла, призовавайки всички индустриализирани страни да се спре неограниченото струпване на оръжие в тази част на света, която първа е дала на човечеството цивилизация.jpg

"Тигрис" загива, ала ние имахме търсените отговори. И след пет месеца на вода „Тигрис“ продължаваше да гази плитко, след като бе превозил единайсет души и техния багаж на разстояние от 4200 мили,

или 6800 км, от Месопотамия (Ирак) през Дилмун (Бахрейн), Макан (Оман) и Мелуха (долината на Инд) на древните шумери, през Индийския океан покрай Пунт (Сомалия) на древните египтяни, до Джibuти при входа към Червено море.jpg

Първата риба, която обикновено се втурваше към рибарска кука с прясна летяща рибка за стръв, бе долфинът — хищникът, ловуващ по повърхността и придружител на плоскодонни съдове във всички топли морета. Пъстроцветният долфин (*Stenella hippurys*), също известен под названията дорадо, златна скумрия и махимахи, не бива да се бърка с бозайника делфин (*Delphinidae*). Долфини бяха се присъединявали към нас и преди, най-вече при плаването в Тихия океан. Като напускахме Пакистан, само два-три екземпляра от този вид ни последваха, но изобщо не кълвяха на стръв — Асбъорн и Детлеф имаха успех единствено с харпуни. Ала от деня, в който за пръв път нанизахме хвърчаща риба на рибарска кука, имахме долфин на трапезата, когато пожелаем, и колкото и да ловяхме, броят им около нас непрекъснато се увеличаваше.

На 16 февруари отбелязах, че през живота си толкова много риба в морето не съм виждал. На 18-и Герман и Тору се гмурнаха под „Тигрис“ да заснемат различните видове риби, които до момента се бяха присъединили към нас — сред тях изброиха двайсет долфина, въпреки цялото ни риболовство. На другата нощ броят им надмина трийсет. С помощта на джобни фенерчета лесно ги различавахме от останалите риби в нашата компания. Продължавахме риболова, а аз все прибавях по някоя нова бележка в дневника си, където казвах, че толкова много риба никога не е плувала с нас досега във водите на никое море.

В полунощ на 26-и използвах сънливо от каютата, за да застъпя на вахта, и доста се стреснах, когато погледът ми падна върху едно омагьосано море. Тору бе излязъл преди мен и обхождаше водната повърхност с лъча на фенерчето си, който съвсем не осветяваше обичайния нощем черен океан. По призрачните води навред белееха безжизнени тела, застанали едно до друго, които се движеха по нашия курс със скорост абсолютно равна на нашата, но все пак изглеждаха неподвижни, сякаш бяха отражения от борда. Долфини. За пръв път се появяваха в такива количества, при това не кръжаха жизнерадостно, както бяхме свикнали да ги виждаме, ами просто стояха застинали като армия бели скиори, придружаващи ни тъй пестеливо и без усилия, като

да се спускаха по хълм, покрит с черен сняг. Обикновено се хвърляхме да плуваме сред дружелюбните долфини, но тоя безмълвен, неканен ескорт бе толкова наситен и многоброен, че хич не би ми се понаравило да цопна точно сега във водата.

С пукването на зората долфините се пръснаха наоколо. Но щом слънцето залезе, отново пристигнаха. Две нощи по-късно броят им надхвърли триста. Пъстри на дневна светлина, нощем те се превръщаха в бледолики призраци. Широки в профил, но с фин гръб, долфините се подреждаха равномерно, с достатъчно пространство за свободно движение на издадените им гръдни перки, и винаги откъм левия борд, като оставяха носа на „Тигрис“ неизменно да бъде с метър-два пред първите им редици, сякаш за да са сигурни, че пътя показваме ние. Все едно бе с каква скорост се движим, тяхната беше същата. През деня ставаха буйни и пъргави, дори изглеждаха игриви. В бурно море се забавлявах, като с мощни удари на опашката развивах пълна скорост и се устремявах нагоре към най-известния хребет на някоя вълна, след което плавно се спусках в стил „сърфинг“ по стръмния склон.

Бележката от последния ден на месеца, записана в дневника ми, гласи:

„Вече дотолкова сме станали част от околната морска среда, че смятам придружаващите ни долфини за опитомени — те винаги променят скорост и посока, за да тръгнат с нас веднага щом се отклоним. И толкова се приближават до левия борд, че опашките им често процепват повърхността току под носа ни, а осветим ли с фенерче главите им, можем да различим всеки детайл. Денем нерядко плуват с отворени уста, сякаш да събират планктон — тогава успяваме да зърнем розовите им езици. Също денем разперените като пеперуди гръдни перки на долфините излъчват такъв наситен бледосин блясък, че създават впечатление сякаш светят и обикновено се забелязват още преди да се е появила самата риба. Белезникавосребрист нощем, когато почива, иначе този шарен хамелеон на морето е почти чисто кафяв откъм гърба, с тревистозелена глава и жълтозелена опашка — по останалата част от тялото му се преливат различни нюанси

зелено, които се менят според посоката на слънчевите лъчи и сянката. Наистина красива гледка, на която никой не би удържал да не се възхити, нито пък би се отегчил да ѝ се любува, независимо че е пред очите ни през цялото време. Тия долфини дори ни карат да вярваме, че са дружелюбно и вярно морско стадо — та те ни следват като кучета и овце подир овчар.“

Понякога навлизахме в области, където протичаха странични течения, богати на планктон. Тогава морето нощем фосфоресцираше, покрито с микроскопични организми, които придаваха бледо сияние на всичко, докоснало се до тях — риба или тръстика, — докато не толкова многобройният, по-едър планктон проблясваше с отчетливи искри. Сегиз-тогиз морето можеше да бъде сбъркано с небето. В такива случаи долфините се забелязваха без фенерче: приличаха на бледи, продълговати облаци, носещи се по бездънно черната небесна твърд, а фосфоресциращият микропланктон предизвикваше белезникава диря след всяка риба, като ѝ придаваше допълнителна опашка, сякаш бе гигантска и лъскава попова лъжичка. Когато хвърлихме гъста мрежа да уловим звездоподобните искрици, които танцуваха наоколо, оказа се, че това са копеподи^[1] — малки подскачащи скаридки с големи черни очи.

Вятърът се усили и ние заплавахме по-бързо. Единственият знак, че долфините също са увеличили скоростта си, се забелязваше нощем, когато светещите им дири се удължаваха и те заприличаха не толкова на попови лъжички, колкото на електрически змиорки. Незабравима гледка бе наистина и понякога се задържахме да се наслаждаваме на нощния спектакъл дълго след свършването на вахтата ни, седнали на пейката откъм левия борд. Винаги щом някоя риба решаваше да промени мястото си в шествието, изригваше огнен танц — дългите вълнисти опашки се пресичаха и преплитаха в красиви фигури.

В първи зори, когато процесията се разтуряше, малкото риби, които оставаха, почваха да кръжат около и под нас, сякаш току-що се бяха събудили от нощен сън. Другите виждахме отдалеч — обикновено плуваха по две или три заедно, като изскачаха странично над водата в преследване на лъскави хвърчащи риби. Към края на плаването по цели дни бяхме придружавани и от няколко издръжливи на дълъг полет корморани и нещо съвсем обикновено бе да се види как тия морски

птици летят ниско пред някой подгонил плячка долфин, готови да се спуснат и грабнат потърсилата спасение хвърчаща риба веднага щом изскочи над водата, докато озадаченият долфин оставаше долу да се оглежда напразно за рибката, която не бе слезла от небето.

Много разисквахме защо пръснатите наоколо долфини се събират нощем при нас да поемат сомнамбулското си шествие. Карло предположи, че те сигурно са открили изобилния дъжд от летящи риби край „Тигрис“. Плуваха толкова нагъсто подредени откъм левия борд, че ако всички се движеха с отворена уста, в една от тях непременно щеше да падне рибката, неуспяла да долети до палубата. Но защо винаги се струпваха откъм левия борд? Луната изгряваше отляво и осветяваше тази част на златистия кораб, но това ставаше рано вечер, преди рибното шествие да е заспало. Направиха се много догадки, ала най-вероятно бе долфините да се събираха на куп, подобно на овцете, за по-голяма сигурност през нощта — навярно намираха „Тигрис“ за снажен и добър закрилник, като всяка риба в стадото се надяваше, че в случаи на изненадващо нападение по време на сомнамбулното им движение друга може да стане плячка и тъй да вдигне тревога. А в „Шларафен-Зее“ долфините имаха врагове, които бяха в състояние да ги глътнат целите — също както те биха могли да погълнат пет-шест летящи рибки на един залък.

Една нощ, докато плавахме редом с нашите спящи призраци, аз също си бях позволил да задрема, облегал се на перилото около мостика с румпел в ръка. Ненадейна суматоха в морето край мен тутакси ме разбуди и аз съзрях как бледосинкавите долфини се щурат объркано, сякаш торпедо бе долетяло сред тях. А сетне наистина проблесна и самото торпедо. Страхотната скорост на разбягалите се риби удължаваше фосфоресциращите им дири, които заприличаха на вълнообразни морски змии, но лъскавото торпедо по ръст и тегло превъзхождаше всеки долфин; то се стрелна сред стадото и предизвика взрив във вид на хиляди отблясъци. Щом морето почерня отново и смътните искри угаснаха с изчезването на долфините, една триметрова риба-чук отплува нататък неспокойно, с перки над водата, сякаш не бе довольна от това, което бе успяла да погълне.

Минута след като гигантският хищник замина, долфините се върнаха и подновиха шествието. Струваха ми се още по-нагъсто

подредени от преди — ако изобщо бе възможно повече, — тъй че едва имаше място за движение на гръдните им перки.

Рибите-чук бяха чудовищни ловци. Често се явяваха нощем, когато долфините можеха да бъдат изненадани, но и през деня не стояха със скръстени ръце. Веднъж видяхме как три бягащи долфина изскочиха във въздуха, все едно подражаваха на хвърчащите риби. Последният в редицата бе изхвърлен отвесно нагоре от широката приплескана муцуна на една риба-чук и падна безпомощно право между ужасяващите челюсти на чакащото чудовище.

От всички видове акули, които срещаме, рибите-чук будеха най-малко доверие. За разлика от повечето други акули чукоглавите никога не се задържаха при нас. Изникваха внезапно, обикаляха наоколо и изчезваха. Една ведра утрин кротко бях заел място в извънбордовата кабинка от лявата страна на кърмата и дискретно се бях прикрил с тръстиковия параван, когато някой от мостика извика: „Голяма акула зад кърмата!“ Случайно погледнах надолу между краката си и съзрях най-грозната гледка, която сигурно някога е била виждана в тоалетна. Масивната, гадна глава на една чудовищна риба-чук се плъзна бавно в кръгзора на отвора под мен. Никога не съм разглеждал по-добре злокобното изражение на тази жестока твар. Едва ли очите на друго живо същество могат да бъдат по-гротескно разположени. Ужасяващата, чукоподобна глава беше невероятно разширена отпред, разтеглена настрани почти във вид на бузи, ала по-скоро напомняше грамадни мустаци с малки очички в двата края и широки ноздри до тях. Гигантската паст, продължаваща далеч назад и надолу, небрежно погълна тоалетната ми хартия, докато кривогледите очи май се взираха в мен със зъл помисъл. Свирепият човекоядец се оказа или късоглед, или бе до крайност отвратен от това, което видя, както бях застанал, защото продължи пътя си. А аз не смеех да мръдна от страх да не би да издам присъствието си. Три метра, че и повече покрити в сива кожа мускули преминаха безкрайно плавно под мен и аз можах да пипна гръбната перка и опашката на звяра, като се появиха последователно под моето прикритие, ала преди цялото туловище да изчезне от отвора на тоалетната, не посмях дори да вдигна панталоните си.

Когато излязох, видях чудовището да си играе с големия спасителен кръг, а няколко души от екипажа приготвяваха грамадна кука, прикачена с къса верига към здравия влекачен кабел. За стръв

Карло постави малка акула и за всеобщо вълнение успя да улови огромната риба-чук. Последва продължителна борба, завършила с връзване на въжето около кърмовата греда, след което акулата ни измести с дващест градуса от курса. Отначало пленената риба взе да бие по повърхността на водата, сетне се спусна надълбоко, като се стрелваше във всички посоки, и щом отново се изкачи нагоре, този път непосредствено под нас, въжето се уплете в кърмовата „гуара“, която почна да подскача над палубата. Изтеглихме я на борда. Известно време гигантът обсипваше с удари дъното на „Тигрис“ и водната диря зад нас се изпълни с малки късчета тръстика. Накрая долу настъпи пълно спокойствие, но колкото и да напругахме дружно мишци, не успяхме да издърпаме въжето. По модела, измислен на „Кон-Тики“, ХП бе направил малка водолазна клетка от бамбук и въжа. Чувствайки се по-храбър с бански гащета, аз влязох в клетката и бях спуснат зад борда. За всеобщо разочарование, но за мое висше облекчение под водата намерих само грамадната кука, забита дълбоко в тръстиковото дъно на нашия кораб. Наоколо плуваха единствено старите ни познайници, плюс няколко по-малки акули от един вид с бели перки, които вече не ни плашеха. Чукоглавото чудовище беше изчезнало; сякаш си бе направило шега, забивайки куката толкова навътре в дъното на „Тигрис“, че едва я извадихме. Едрата стръв обаче бе изядена като обезщетение за изхабените усилия.

След като съжителството ни с акули се бе превърнало във всекидневие на сала „Кон-Тики“, за мен бе пределно ясно, че също като човека тия животни могат да бъдат и добри, и лоши. Всяка отделна акула дори е в състояние да променя настроението си в разстояние на секунди. Групата около „Тигрис“ се състоеше от кажи-речи очарователни акули. Макар да принадлежаха към ненавиждан и месояден вид, те се различаваха от рибата-чук както по държане, така и по изглед и печелеха нашите симпатии.

По време на цялото плаване край нас се въртяха акули, ала едва след като напуснахме Карачи, наистина се сближихме с тях. Всеки ден броят им се променяше, но постепенно нарастваше, за да стигне до седемнайсет екземпляра, когато се завърза схватката с рибата-чук. Дължината им се колебаеше между метър и човешки бой, понякога и повече, и отначало хищниците се оказахме ние, а те — жертвите. Съвсем лесно бе да ги уловим, пък и изваждането им не предлагаше

никакви емоции — по съпротива едва можеха да се сравнят с долфина. И за разлика от него месото им намираше твърде малко почитатели, дори и след изкисване, за да се отстрани амонякът. Скоро и най-запаливите риболовци почнаха искрено да съжаляват наред с всички останали, ако не успяваха да попречат на някоя малка акула да се закачи на куката им. Вместо да изстребваме тия наши спътници, ние ги хранехме като кучета — подхвърляхме им хранителни отпадъци, рибешки глави и кости.

Един ден вятърът падна и скоростта ни позволяваше да се къпем. Когато наскочахме във водата, открихме, че Герман ни е изпреварил и сега спокойно лежеше на гръб, заобиколен от най-малко десетина дружелюбни акули, които с нищо не издаваха зло намерение. Оттогава по-голямата част от екипажа загуби страхопочитанието си към всекидневната ни компания от акули; в същност пълното подценяване на хищниците понякога бе твърде лекомислено, особено от страна на по-младите на борда, които останаха с убеждението, че само сините, чукоглавите и тигровите акули биха ги накарали да излязат от морето.

Един ден бях останал в дингито, влачено зад „Тигрис“, и с глава под водата разглеждах две дълги, прилични на щука баракуди — тия незаслужаващи особено доверие хищници плуваха с нас от няколко дни и имаха свирепо издадена долна челюст, пълна с остри зъби. Неизменно се движеха една до друга и на голяма дълбочина. По едно време се изправих да наглася маската, която лошо прилягаше към брадата ми, поех дълбоко въздух и тъкмо отново се надвесих във водата, когато тозчас нещо се опря в косата ми. Погледнах нагоре и пред себе си видях едно лице, което бе не по-малко изненадано от мен. Неведнъж съм виждал характерната широка и плоска глава на акула, но никога очи в очи, и сега за пръв път установих, че една риба може да има изражение. И наистина акулата пред мен излъчваше приятелско любопитство и слабо учудване. Тъй като съм свикнал да дружа с кучета, може би в момента бях подведен от опашката, която плавно се поклащаше в другия край на животното, както и от ъглите на затворената рибешка уста, които бяха присвити надолу, сякаш от удивление пред гледката. Действително, пред себе си виждах акула, но по-страшното бе, че акулата виждаше дъното на лодчицата като едра кръгла костенурка с една брадата човешка глава, увиснала в края. След този случай почнах да причислявам рибите към интелигентните животни — в същност те

съвсем не бяха толкова далеч от топлокръвните животински видове, както винаги бях предполагал.

Приятелското ни съжителство с питомните акули за малко не доведе до две фатални произшествия. Веднъж Карло се бе издал доста извън кърмата, седнал на тясното рулево перо, като с едната ръка се крепеше за някакво въже, а с другата плакнеше старата си рана на крака. Той бе убеден — но не и Юри, — че всекидневните промивки със солена вода ще се отразят благоприятно на раната му. Преди Карло да започне процедурите си, Герман се бе къпал на другото кърмово гребло и сега се подсушаваше на кърмата, когато внезапно нададе предупредителен вик: „Акула!“ Карло отдавна бе забелязал една от малките дружелюбни акули да се върти около краката му и затова отговори спокойно: „Знам, знам.“

„Акула! Акула, ти казвам! Излизай!“ — кресна повторно Герман, защото бе открил един триметров човекоядец с перка над водата да се приближава право към Карло, който равнодушно продължаваше да кисне крака си. После, за късмет, звяра го прихвана нещо — взе да шиба с опашката си по повърхността, сякаш се настройваше за нападение. Карло вдигна поглед и забеляза грамадния хищник да лети към крака му. Със сила и пъргавина на стар алпинист Карло се изтегли по въжето на една ръка и с другата се хвана за тръстиковото руло, прехвърляйки се на борда. Хората, наблюдавали сцената от кърмата, прецениха, че само още една дължина на акулата, равна на секунда закъснение, и Карло щеше да загуби крака си.

Почти бяхме стигнали Африка, когато без мое знание Герман рискува живота си по непростим начин. Докато всички ние, с изключение на кърмчиите, почивахме под сянката на каютите след обилния обяд от долфин, той облякъл гумения си костюм и се пуснал зад кърмата, вързан за дълго въже, да снима разнородната рибешка компания, която плуваше подире ни. Щом се озовал във водата, към него почнали да прииждат бели акули и други риби и образували цяло шествие пред камерата му. Някои от тези видове вече бяха дотолкова опитомени, че Тору имаше навик да слиза при тях и да ги храни от ръка. Увиснал на въжето доста зад „Тигрис“, по едно време Герман забелязал дълбоко под себе си грамаден човекоядец, който вече го бил съзрял и с плавни кръгове се качвал нагоре. Герман бе заснимал акули в родното си Карибско море и в други райони, населени обилно с акули,

тъй че знаеше кога тия хищници таят зли намерения. Колкото е възможно по-спокойно той почнал да се изтегля към борда.

В това време повечето от хората в каютите спяха, а на мостика ХП и Рашад си разказваха весели истории и се заливаха от смях, без ни най-малко да подозират какво се разиграва в океана зад тях. Кръг след кръг акулата се издигала все повече и повече, докато Герман постепенно „набирал“ към „Тигрис“. Нямало кой да му се притече на помощ и да го изтегли по-бързо на борда. Едно рязко движение или звук и акулата ще се хвърли в атака. Чудовището почти го стигало, когато Герман се уловил за лявото кърмово гребло и се издърпал върху снопите. Безмълвен, пребледнял и смутен, той бе вбесен от себе си и в продължение на няколко дни след неоправданата му авантюра дума не можеше да се размени с него.

Сред поселниците в открития аквариум под „Тигрис“ се включваха дъгови стрелци и риба-спусък — два вида, непознати от предишните ни експериментални плавания в други води. Дъговият стрелец (*Elagatis bipinkulatis*) бе много красив по цвят и форма, източен и бърз като снаряд. Името му идва от две двойки сини и жълти ивици, които минават надлъжно от всяка страна на тялото му, като отделят сребристия корем от тъмносиния гръб, а опашката му е от чисто злато. Обикновено с дължина около 45 сантиметра, тази риба е чудесна на вкус, прилича на нещо средно между паламуд и скумрия и понякога в такива количества се събираше около нас, че веднъж забранихме на Асбъорн да лови повече, след като извади шест парчета за няколко минути. Многократно виждахме дъгови стрелци да сноват в непосредствена близост до акули; веднъж забелязахме голяма колкото човек акула да плува покрай борда на „Тигрис“, придружавана от два дъгови стрелци, всеки застанал от едната ѝ страна, които така плътно се движеха до тялото ѝ, сякаш трите риби бяха свързани в едно.

За разлика от своите изящни събратя рибите-спусък са шутовете на морето. Те притежават скована форма и плуват някак смешно, като да се чувствуват по-добре в стъкленица. Според морските биолози този вид представлява плитководна риба, която се въди около рифове. Ала рибите-спусък явно опровергаваха своята репутация, защото се бяха присламчили към нас в открито море и плуваха редом с „Тигрис“ три хиляди метра над океанското дъно. Първият екземпляр, който видяхме, приличаше на чудноват мехур, зареял се безцелно по повърхността —

този мехур се оказа кръглата бяла уста на набита, петниста рибка. Къса, но с широк профил, тя плуваше по комичен начин: с перки, прилични на воал, разположени на гърба и корема, които се движела винаги едновременно и в една посока, като поставени не на място криле. Това смешно творение трудно успяваше да удържи на нашата скорост при добър вятър и в усилието си да не ни изпусне понякога се килваше настрани, подобно на пиян човек.

На зоологията са известни около 30 вида риби-спусък; някои от тях са отровни, затова ние не посмяхме да опитаме вкуса на екземплярите от двата типа, които ни придружаваха. Поради тази причина, додето стигнем Африка, броят им се увеличи невероятно. Те пореха водата на различна дълбочина и с морските зайци си съперничеха в пасенето по нашата „ливада“. Случваше се, когато „Тигрис“ се люлееше в бурно море, те да са захапали стръкче трева и понеже не искаха да го пуснат, движението на кораба ги измъкваше над водата, при което те падаха по гръб, ала бързо се оправяха, готови за нова хапка. Най-едрите измерени от нас риби-спусък имаха дължина 32 сантиметра, но повечето бяха колкото човешка длан. Оказали се в плен, те бяха в състояние да променят цвета си — цялото им тяло се изпъстряше със сини петна, които иначе едва-едва се забелязваха. Ала техният основен специалитет бе действието на спусъка, на чието име бяха кръстени. Покрити навсякъде с кожа, те разполагат с една мека перка на гърба, а пред нея се намират две, понякога три дълги игли. Най-предната от тях е и най-дълга и може да се повдига и задържа в отвесно положение, тъй че рибата успява здраво да се зацепва в скалните цепнатини за прикритие. При максимално налягане на пръстите ние не бяхме в състояние да извием или разтворим тази дълга игла. Но докоснехме ли спусъка — това е малката игличка, израснала зад голямата, — механизмът моментално се освобождаваше и дългият израстък се прибираше. Рибата сама можеше да командува това находчиво устройство. Рибите-спусък без страх съжителстваха с акулите, които, изглежда, изпитваха ужас да погълнат някоя от тях.

Няколко раирани като зебри риби-пилоти плуваха пред вълнореза или под дъното на „Тигрис“, но бяха съвсем малко в сравнение с количествата, които бяхме виждали в Пасифика; причината вероятно бе в това, че твърде рядко вадехме на борда придружаваните от тях поедри акули. Една акула, дълга метър и половина, бе съпроводжана от

шест пилоти, плуващи пред муцуната ѝ, ала щом я изтеглихме на палубата, с изненада съзряхме около двайсетина риби от този вид да пърхат около опашката ѝ в стремеж да последват господаря си. Карло остави мъртвата акула да виси наполовина във водата, при което с удивление забелязахме, че две риби-пилоти останаха да плуват край опашната ѝ перка, увлечени в красив и буен танц. Двамата танцьори бяха еднакви на ръст, но единият бе зеленикавожълт на светлокафяви ивици, а другият — светлосин с тъмнокафяви ивици и нито за момент не се раздалечаваха на повече от два-три сантиметра, като междувременно плуваха и се полюляваха абсолютно равномерно, сякаш единият бе сянка на другия.

Съвсем различно нещо обаче е да бъдеш разбуден от някой, който толкова шумно чисти носа си, че сепва дори ония от нас, които умееха да спят и при най-ожесточеното хъркане. Когато се надигнахме да надникнем през вратата, забелязахме, че лунните лъчи осветяват във водата край борда нещо колосално, лъснало като ваксана обувка, ала снабдена с дихателен отвор — съмнение не можеше да има, край постелята ни бе дошъл делфин. Колкото и много делфини да бяхме виждали по разни аквариуми, друго е да се събудиш в непосредствена близост с делфин, и то в естествената му среда. За разлика от оманските полицейски катери, които налетяха едва ли не в каютата ни и разтресоха целия кораб, делфинът изобщо не докосна тръстиката, въпреки огромната си телесна сила, нито пък се блъсна с нас в тъмнината. Все пак делфини често изникваха на една ръка разстояние от борда или преминаваха напречно под снопите. Повечето от нашите гости бяха от вида „морска свиня“, със закръглен гръб и гръбна перка, ала имаше и далеч по-големи, с удължени трупове.

Денем делфини също приближаваха да ни огледат за кратко, а ние стояхме на палубата и ги наблюдавахме отблизо, докато гигантските млекопитаещи се плъзгаха под нас. Видяхме няколко, които тръбяха като пожарни коли; други пък изскачаха с цял ръст над водата и сред тях разпознавахме хищния делфин с неговия красив черно-бял костюм и източена гръбна перка. Дори забелязахме хищни делфини да ловуват заедно с морски свини в участък, посребрял от дребна риба, а помежду им над водата се издаваха няколко твърде високи и остри перки, които можеха да принадлежат само на риба-меч.

Един подир друг чествувахме рождени дни на борда. Никога не бях попадал на плоскодънен кораб с толкова много способни и изобретателни готвачи. Изобщо не бях предполагал, че е възможно сурова риба да се поднася по толкова разнообразни и апетитни начини, както това успяваше да стори Тору, по японски, според рецептите, които използваше в своето собствено ресторантче за рибни ястия. Рибената чорба на Детлеф, палачинките на Нормън, специалитетите с ориз на Карло, сушените на слънце дъгови стрелци на Юри и подлутеното сушено месо на Герман бяха незабравими, хем кой би могъл да допусне, че двамата скандинавски студенти са в състояние да произведат такива фантастични кейкове и пудинги от арабски боб, грах, брашно и яйца, запазени пресни в слой масло. И все пак лаврите обра Рашад, изобретателят на маринованите хвърчащи риби „а ла Тигрис“. Една заран се промъкнах незабелязано в камбуза и записах рецептата: взимате две летящи риби, почистени и нарязани на парчета, след това към тях прибавяте три четвърти голяма чаша оцет, половин чаша морска вода, малко зехтин, една скилидка чесън, повечко накълцан лук, лъжица и половина захар, две чаени лъжички сол, половин чаена лъжичка пипер и една щипка арабски подправки, каквито Рашад носеше със себе си.

Вечерята по случай рождения ден на Юри започна с този възхитителен ордъовър, продължи с долфин, пържен, варен или сервиран суров по пет-шест различни начина, след което дойде ред на специалния пудинг от спагети, приготвен от ХП и Асбъорн. Предварително двамата разбойници бяха пробрили тайно дупка в дървената маса и през нея бяха пъхнали в пудинга гуменото маркуче от помпата за надуване на дингито. Когато всички бяхме готови да посегнем за първата порция, ХП тържествено обяви, че специалният пудинг за рождения ден на Юри се нуждае от няколко капки водка, за да бухне, понеже няхаме мая. Юри поля малко алкохол, а междувременно Асбъорн незабелязано почна да натиска помпата с крак и за безкрайно удивление на всички пудингът взе да набъбва. Едва ли някое от чудесата на морето бе ни озадачило повече от този растящ пудинг, който се разпростираше във всички посоки, додето накрая по средата му изникна нещо прилично на човешки пръст и взе да се уголемява ли, уголемява, за да се превърне в продълговат балон с потекъл пудинг отстрани. Едва се съвзехме от изненадата, след като

гръмна оглушителен смях и подехме в хор „Честит рожден ден“, когато се появиха неочаквани гости: черни делфини излязоха на повърхността и се отправиха право към нас. Забелязахме само три, редом един до друг, ала вероятно бяха повече, понеже в продължение на известно време гигантските млекопитаещи изникваха периодично отвсякъде. За пръв път от няколко седмици малкото ни мишле се показва, сякаш си имаше шпионка в дъното на „Тигрис“ и засега предпочиташе компанията на пеещите хора и скакалци пред черните туловища долу.

Близкото ни запознанство с тия големи морски млекопитаещи навярно се дължеше на наследеното от нас огромно количество риба ремора, каквото никога не бяхме срещали. Черни, месести и грозни, снабдени с един овален всмуквателен диск при върха на главата, тия риби са твърде хитри, за да си правят труд да плуват със собствените си опашки повече, отколкото е необходимо за смяна на превоза. Те се возят гратис, прилепнали към морски обитатели с твърда покривка на тялото (без люспи) — акули, делфини и костенурки. Захващайки се с финото устройство при главата, устата може свободно да се възползва от недоядените залци на техния домакин. Повечето от реморите, налепили се по нашите снопи, бяха големи колкото пръст, но имаше две-три, които би трябвало да са се преселили при нас от някой делфин, защото бяха дълги колкото изпъната човешка ръка.

Веднъж Асбъорн успя да вдигне с голи ръце от океана една морска костенурка. Тя и без това като че бе решила да ни дойде на гости. Подържахме я на палубата малко, представяйки си каква вкусна супа и печена мръвка ще излезе от нея, ала единодушно решихме, че ще бъде по-добре да ѝ се порадваме, докато отплува щастливо нататък. За древните мореплаватели из тия океански води костенурките сигурно са представлявали добре дошло разнообразие на монотонната диета от риба и суха храна. Днес те са почти напълно изтребени, независимо че на няколко пъти видяхме приличните им на перископ глави. Три дни след успеха на Асбъорн Рашад също сполучи в тихо море да сграбчи огромната черупка на една костенурка. Морското животно и момчето се оказаха еднакви по сила плувци и за зрителите не бе ясно дали костенурката тегли Рашад или обратно, докато приближаваха към „Тигрис“ по-скоро под водата, отколкото над нея. Ала щом младият арабин триумфално успя да вдигне съпротивляващото се влечуго във въздуха, победата се падна нему. Както предишната, така и тази

костенурка бе обитавана от няколко здраво прилепнали ремори, а по корубите и на двете се разхождаха малки зелени рачета, същите като на „Тигрис“. Пленникът на Рашад бе толкова ядосан от поражението си, че почна с муцуната си да кърши тръстика и бамбук и ние побързахме да го върнем, където му е мястото. Едва-що костенурката излезе на повърхността на около стотина метра от нас, когато Юри извика от покрива на каютата: „Една грамадна акула нападна костенурката!“ И наистина — видяхме как перки и плавници бясно се мятат в кръг по вълните. После водната повърхност опуствя и някой измърмори, че това, което направи акулата, бихме могли да сторим и ние.

При следващия случай, в който Асбьорн посегна да хване морски обитател с голи ръце, находката бе от вид, несрещан от нас досега, а и нашият датски приятел този път нямаше особен късмет. Морето бе кротко набраздено и нещо странно разрошваше повърхността на едно място, напомняйки разтворени пръсти на човешка ръка. Асбьорн се отпрати с дингито да проучи и скоро стигна въпросния участък, без да знае, че това, което виждахме, е Нептун, или по-точно „Neptunus“. „Хванах го!“ — извика възторжено Асбьорн, като се пресягаше във водата, и в следващия миг почти се катурна от лодката, щом видя какво е хванал. „Ай!“ — изкрещя от болка той, докато размахваше ръката си във въздуха и се опитваше да изтръска нещо червеникаво и пълзящо. Огромен рак! Огледахме се и забелязахме безброй червенокафяви раци, големи колкото юмрук, да пъплят навсякъде — пробягваха по морската повърхност, все едно крачеха по огледало, сетне се гмуркаха и изчезваха. За пръв път срещяхме този плуващ рак от Индийския океан, познат сред зоолозите под името Neptunus. Ракът така силно бе прищипал пръста на Асбьорн, та чак му потече кръв и той се върна на борда да вземе решето за спагети на Карло. С това хитроумно приспособление двамата с Детлеф уловиха десетина рака, които бяха толкова бесни, че захванаха да се хапят един друг, щом ги събрахме в една тенджера. Скоро нашите ловци в дингито спечелиха съперници. Делфините около нас също проявиха интерес към едрите раци, като ги обираха от повърхността току под носа на дингито, изскачайки високо над водата. Видяхме и една двуметрова акула да се втурва подир някакъв рак, който с пълни сили въртеше гребла да избяга — акулата го хвана и сетне подскочи рязко с цял ръст над водата. Никога не бяхме виждали акула да скача.

Малките негодници, кръстени по името на бога на морето, стояха на повърхността и кротко лапаха планктон с двете си щипки, додето някой не ги обезпокоеше. Тези миниатюрни роботчета с човешки характери може би бяха най-чудноватите създания, които срещнахме в морето. Щом всевиждащите им очички съзираха приближаването на вражеското решето за спагети, животинките моментално заемаха отбранителна позиция на борец — с прегънати ръце и разтворени щипци. Ала след като усетиха, че решето е костелив орех за тях, сметнаха за по-мъдро да се отдалечават бързешком. Този вид раци умееха да се движат на верев, хем с невероятна скорост и изумителна координация на петте си чифта крака. Най-предните им крайници с двете големи щипки бяха извити наляво — дясната ръка бе прегъната в лакътя, за да се намали триенето, а лявата бе изцяло изпъната назад, та да изпълнява ролята на рул. Двете върхни стави на най-задния чифт крайници бяха сплескани, подобно на лопати за бързоходно гребане, и бяха снабдени със сложна система от връзки, които осигуряваха максимален коефициент на полезно действие, докато останалите три чифта тънки крака просто припкаха с другите. Начинът, по който всички части на твърдокостния робот се движеха и функционираха — от антената му, та до механизма за управление и придвижване, — представляваше шедьовър на инженерното умение. И все пак това е дреболия в един океан, където делфините притежават сондиращи устройства със същото действие като на съвременния радар и където принципът на реактивното задвижване е вграден в тялото на сепията, тъй че тя е в състояние да профучава във водата със скорост на ракета зад изпусканата от нея димна завеса, а също да се плъзга по вълните и да се покатерва на корабната палуба. В града човек може да се чувства всемогъщ. Ала изправен срещу безкрайността на вселената, сред всички земни твари, които предшествуват човека и са създали човешкия род, дори най-заклетият атеист ще се зачуди да не би Дарвин да е открил само видимия път, но не и невидимия механизъм.

Два дни при спокойно море плавахме сред червеникавите раци Neptuneus, после вятърът се усили, набрахме скорост и се прехвърлихме заедно с нашето морско стадо в друга област, където преобладаваха изумително красиви небесносини охлювчета. Черупките бяха обитаеми и дребните мекотели в тях се носеха по водата с къщурките си надолу, като отворът им отгоре се прикриваше от няколко изкуствени на вид,

отделени мехурчета, които им помагаха да плават, но не чак толкова бързо, че да минат незабелязано край рибите-спусък, чийто ред сега бе дошъл да се затърчат напред с все сили, та да погълнат синята, прилична на перла черупка заедно с охлюва в нея.

Философите на най-древните цивилизации са вярвали, че човечеството е произлязло от майката море и бащата небе. Съвременната наука стигна до общо взето подобно заключение. Та какво друго е имало на земята тогава, от което живите същества биха могли да водят произхода си? Нощем в океана дори звездите като че се приближават до водата и стават отново част от човешкия свят, както някога са присъствували в живота на хората, които са им дали първите имена и са ги използвали за верни пътеводители при пътешествията си в открити пространства. Наново изпитахме онова крепко чувство, което се усеща единствено в пустошта — чувство, че времето се губи и минало и настояще се сливат в едно. Времето не бе разделено на векове, само на ден и нощ.

Когато носехме нощна вахта на кърмовия мостик или лежахме по гръб върху покрива на каютата, загледани в топмачтата, кръжаща сред все по-познатите ни съзвездия, ние почвахме да чувствуваме предразположение към небесния свят, забравен от всички освен от астрономи и космонавти. Звездите вече не бяха хаос от искри като планктона в морето. Познавахме ги, знаехме посоката на техните пътища, докато нощ подир нощ минаваха в дъга над носа и ветрилото в непроменен ред и с една и съща скорост. Не е чудно, че древните жители на Месопотамия и Египет, с безбрежните пространства по тяхно време, са били опитни астрономи, които са знаели точния период на въртене на всички главни небесни тела, мореплавали са по тях и са завещали на нашите деди вярна календарна система.

Имаше нощи, прекарани на мостика, когато изпитвах чувството, че „Тигрис“ е космически кораб. Тръстиковите снопи синееха флуоресциращо и излъчваха милиарди танцуващи искрици, докато зад всяко кърмово гребло се очертаваше дълга ярка диря, прилична на неясен лъч от автомобилен фар, но щом отминавахме нататък, следите напомняха по-скоро ивици горящи газове, кипящи от искри, а ние летяхме с нашето черно ветрило напред, сред звездите.

Бележката в дневника от 1 март гласи: „Започнахме плаването през ноември, сега е март и още сме на борда. Звучи невероятно, но

вчера и днес морето откъм левия борд мирише на риба! Възможно ли е всичките тия твари, стълпили се непосредствено под повърхността, да излъчват миризма над водата, която да стига до ноздрите ни, когато стълпотворението около «Тигрис» се увеличи достатъчно?»

Няколко дни по-късно внезапно бяхме изтръгнати от света на морето и древния човек. Нормън бе успял да установи добра радиовръзка със съвременния свят, който все още бе далеч от нас. Ала това не ни пречеше да чуваме ясно Франк от Радио Бахрейн, чиито радиोगрами пристигаха с угнетяваща последователност. Ненадейно „Тигрис“ се оказа пред сблъскване с политически събития. Четири месеца след неговото спускане на вода в Ирак и четири седмици след отплаването ни от Пакистан ние се натъкнахме на сериозни проблеми, свързани с управлението на кораба. Не че „Тигрис“ вече не се подчиняваше на кърмовите гребла, просто пред нас се простираха обширни райони, превърнали се в забранени територии.

Надявахме се да прекосим океана от Мелуха до Пунт, днешна Сомалия, тъй като древноегипетските текстове споменават, че тази плодородна част на Африка е била посещавана от египетски моряци и търговци. След като поискахме разрешение да се приземим там, получихме и първото предупреждение от Лондон чрез Радио Бахрейн: „Никой в Сомалия не отговаряше на телефонни повиквания вчера, понеже техен главен град е паднал в ръцете на етиопците. Настоятелно ви приканваме да не опитвате приземяване в тази страна.“

Сомалия воюваше. Знаеше се, че яхти, нарушили сомалийски териториални води, бяха заловени от бреговата охрана и екипажите им — хвърлени в затвора. Това означаваше, че 1500 мили по протежение на африканския бряг от Аденския залив на юг бяха непристъпни за нас.

Тъй че по нашия път към Червено море трябваше да подминем Африканския рог. Налагаше се да свием още по-на север, за да се отдалечим от африканската половина на Аденския залив. Тоест щяхме да се придържаме по-близо до арабския бряг.

После обаче от Лондон ни предупредиха, че арабската част на Аденския залив също е забранена територия, защото там се намираше Южен Йемен, затворил границите си за чуждестранни гости. Южен Йемен заемаше крайбрежната ивица от хиляда мили между Оман, на

Индийския океан, и Северен Йемен, на Червено море. В Южен Йемен на власт бе комунистическо правителство и по границите с тези две капиталистически съседни страни бяха възникнали въоръжени сътрясания.

Сега бе необходимо да маневрираме предпазливо, като се опитахме да достигнем и сетне да следваме средната зона на Аденския залив, с дължина 900 мили, без да нарушаваме забранените териториални води от двете страни. Намеренията ни предизвикаха ново безпокойство за нашата сигурност сред посредниците ни от консорциума в Лондон:

„Сериозно ли възнамерявате да плавате в Аденския залив и оттам в Червено море. В състояние ли сте да маневрирате по този курс. Моля имайте пред вид политическата обстановка в района както вече бяхте посъветвани. Съдействие нямаме от страна нито на южнотоманското нито на сомалийското правителство. Стоп.“

Сигурни бяхме, че поне дотолкова щяхме да се справим с навигацията. Насочихме се към тесния Баб-ел-Мандебски проток, който водеше към Червено море от дъното на смутния Аденски залив. После вятърът замря. Напълно. Отникъде не идваше повей и ние станахме плячка на невидимите океански течения, когато до Баб-ел-Мандебския проток ни оставаха още 1400 мили. Никога не бях виждал толкова притихнало море. Повърхността бе абсолютно гладка, с изключение на вълните, предизвиквани от нас. Ветрилото увисна като черга, бежовата пирамида и червеното слънце, изрисувани на него, се оглеждаха идеално в морето. Когато се хвърлихме да плуваме по повърхността на това морско огледало, от кръгозора ни изчезваше всякакъв видим хоризонт и почти ни се завиваше свят, потопени в безкрайната синева като космонавти, кръжащи край увисналия в пространството „Тигрис“, който с отразеното си ветрило и емблема приличаше на удвоена фигура върху карта за игра. Красиво. Ала нашите двама навигатори провериха положението на слънцето и звездите и съобщиха, че се носим към Сокотра.

Сокотра е голям остров, разположен доста пред Африканския рог и е отдалечен на същото разстояние от Сомалия и Йемен. Днес спада към територията на Южен Йемен. За всеки случай побързахме да поискаме разрешение за приземяване в Сокотра. Отговорът донесе ново разочарование:

„Свързахме се с посолството на Южен Йемен в Лондон за получаване на разрешение «Тигрис» да се приземи на Сокотра ако се наложи. Стоп. Те знаят за близостта на «Тигрис» до Сокотра но заявиха че «Тигрис» не трябва да прави опит за приземяване на острова преди да е получил писмено позволение за това. Стоп.“

Все повече се приближавахме към Сокотра. Лондон натърти: „Рискувате с арест ако се приземите на Сокотра без разрешение. Стоп.“ А от едно западноевропейско външно министерство получихме отделно предупреждение: „Не отивайте в Сокотра тъкмо сега, може да имате неприятности.“ Една непотвърдена радиограма съобщи, че както се смятало, руснаците в момента строели някакви важни военни бази на този стратегически остров, който контролира входа към Аденския залив и Червено море. Никакви кораби и самолети не се допускаха в близост дотам. Властите в Южен Йемен просто бяха отговорили, че не можем да стъпим на Сокотра, ако нямаме предварително писмено разрешение от самия остров.

Безпомощни без вятър, ние продължавахме дрейфа си, докато доброжелателните предупреждения не секваха. Възможно било да стрелят по нас. Да бъдем изправени пред военен съд.

На 12 март внушителният планински силует на Сокотра израсна на хоризонта — една бледосиня ивица на югозапад, точно накъдето ни тласкаха теченията. Карло откри неясните очертания на острова тъкмо когато слънцето потъваше в океана на запад и всички нададохме радостен и същевременно угрижен вик: „Ура, пред нас е Сокотра! Стигнахме Африка!“

Забележително наистина. Прекосихме Индийския океан. Сега морето съвсем леко се понакъдри, но вятърът не бе достатъчен, за да вдигнем ветрило. Тъй или иначе, не трябваше да се приближаваме до

Сокотра. И с ветрила, и с гребла подхванахме борба да се отклоним. Падна здрач и хоризонтът опустя. Изпратихме в ефира новините: пряко нашата воля достигнахме забранения остров.

На 13 март слънцето изгря в прозрачна омара, подухващият мързеливо бриз все още бе прекалено слаб, за да ни даде необходимата за маневриране скорост. Към пладне маранята изтъня съвсем и аз открих далеч зад левия борд някакво огряно в слънце, сияйно образувание, но с твърде неясни очертания. Приличаше на айсберг с форма на седнала полярна мечка. Изглежда, бе част от нещо по-масивно и с по-точни контури. Явно бе, че сме се приближили доста до острова, но трудно можехме да различим какво се възправя пред нас в омарата. Една чайка долетя на гости. Момчетата ловяха водорасли на цели кичури.

Нормън предаде съобщение за неприятното ни положение и получи отговор, че в Лондон посолствата на всички държави, представени на „Тигрис“, бяха правили пред Южен Йемен постъпки по нашия въпрос, но с отрицателен резултат.

Слънцето залезе отново.

Малко след полунощ на 14 март се вдигна силен вятър и ние се хванахме за кърмовите гребла. Ала тъкмо двете ветрила се издуха, и вятърът се обърна от запад към югозапад и юг, а сетне ненадейно задуха от противоположна посока. Заразтичахме се по палубата, цяла нощ местехме ветрилото и помагахме с греблата, но никога не успяхме да насочим „Тигрис“ по курса, преди ветрилата пак да са се изпълнили с вятър от лицевата страна. На края грохнахме от лутане в кръг, а в тъмнината аз ударих челото си в един издаден бамбуков прът от покрива на каютата и лицето ми се накваси с кръв. Малко след шест часа заранта излязох отново навън и изумен съзрях цялата брегова линия на Сокотра, ширнала се пред вълнореза. И седящата полярна мечка бе там — оказа се гигантска дюна от бял пясък, проточила се нагоре по някакво възвишение, образувайки нещо като рид в централната част на острова. Компасът оповести, че се намираме срещу северния бряг на Сокотра, дълъг всичко на всичко 70 мили, и когато слънцето изгря, бяхме отдалечени само на 20 мили от него. А при залез бяхме едва на четиринайсет.

Междувременно през целия ден полагахме непрестанни усилия да се отдръпнем от брега или поне да задържим сегашното разстояние.

Докато носът на „Тигрис“ безцелно се въртеше във всички посоки, нашата колония от долфини озадачено плуваше в кръг около нас. Островърхите чуки на Сокотра изглеждаха по-високи и отвесни от всички планини, които бяхме забелязали по време на плаването. Нормън постоянно бе със слушалки на уши и научи, че към представителството на Южен Йемен в ООН бил отправен призив за разрешаване на нашия проблем, но без успех. Позволение за приземяване можело да се даде само от самия остров. Когато Нормън опита връзка със своята любителска радиостанция, сред отговорилите на неговия позив бе и един руски радиолюбител на име Валери и аз помолих Юри да изпрати чрез своя сънародник известие до властите в Москва, в което да обясни за нашия непреднамерен дрейф към Сокотра. Скоро чрез Валери получихме отговор, че първият заместник-министър на съветското външно министерство е изпратил телеграми съответно до посолството на Южен Йемен в Москва и до съветската легация в Аден. Падна здрач и островът отново се загуби, а Детлеф докладва от мостика, че както изглежда, запазваме дистанцията си от сушата, тъй като плавахме на запад покрай острова, носени от приливно течение със скорост най-малко един възел. През нощта слаби пориви на неориентиран вятър навремени донасяха до борда отчетлив аромат на цветя и зеленина, а веднъж ни се стори, че надушихме и миризма на печено кафе. По посока на острова само за няколко секунди по едно време проблесна силен светлинен лъч, иначе тъмнината бе ненарушила.

15 март. Към полунощ всички повеи замряха, теченията бяха нашият господар. Напразно дебнехме да зърнем светлина от кораб или от суша. Щом черният небосвод почна да светлее на изток, втренихме неспокоен поглед в хоризонта. Сушата отново бе там, този път едва на осем мили от нас. Междувременно бяхме върнати назад от течението и сега плавахме край онази част от острова, която бяхме задминали предишната вечер, само че днес бяхме много по-близо до брега. Полярната мечка изглеждаше огромна и близка и ние недоумявахме как е било възможно пясъкът да се наслои до такава височина нагоре по хълма. Пясъчното възвишение представляваше източният нос, зад който се намиреше главното пристанище на острова и столицата Хадибу. За пръв път успяхме да различим високи дървеса и няколко къщи в западната част на залива. Никакъв признак на живот. Никакъв дим. Странно наистина, големият остров изглеждаше пуст. Нови видове риба

се присъединиха към нас, наоколо загъмжа от поне стотина риби-спусък. Отново се появиха много раци *Neptunus*. Също и птици. Ала не и хора. Морето навред взе да ври от пасажи дребна сребриста риба. Нашите долфини поеха на лов. Имаше и доста морски свини. Дори забелязахме три едри делфина да вдигат водни фонтани недалеч от залива. Но от пристанището не излезе никакъв плавателен съд, нито пък някой стреля по нас. Почнахме да се чудим да не би островът да е бил напуснат от обитателите си поради политическото напрежение в района или по други причини. В това време Нормън получи нова радиограма от Франк в Бахрейн: „Германското външно министерство съветва «Тигрис» в никакъв случай да не се приземява в Сокотра, тъй като ще срещне *сериозни затруднения* [подчертано].“

Вдигна се лек бриз и ние заплавахме много бавно, с един-два възла, но течението непрекъснато бе срещу нас. В продължение на мили морската повърхност бе замърсена като от сапунена вода. Дневникът ми от този период гласи:

„Докато денят преваляше, замърсяването на морето все се увеличаваше: прииждаше на талази, като «червения прилив», и можеше да се забележи от хоризонт до хоризонт; на места откривахме струпвания, подобни на снежни преспи. При проверка се оказа, че водата е пълна с кафяви, разядени петролни бучки, каквито имаше в Атлантика. Тия бучки ни съпътствуваха цели дни, но не и сапунените мехурчета. Видяхме и нефтени петна, смесени със сапунишка, които бяха разтеглени в успоредни ивици като слуз. Отвратително. И раците пробягваха из тази гадост, и долфините, подгонили с отворена уста милиардите дребни рибки. Целия следобед се насочвахме в една или друга посока, за да избегнем острова, дори опитахме да се върнем назад и да заобиколим брега край източния нос, ала всичко бе напразно. Сега е шест часът вечерта и ние се движим към същия извисен западен нос, към който напредвахме снощи, но местоположението ни днес е далеч по-лошо, понеже сме почти на три мили от брега. Намираме се твърде близко до острова, за да бъдем спокойни. На един нос съзряхме няколко военни палатки. От тях нагоре минаваше някакъв

път и ни се стори, че помежду им съзряхме камион. Забелязахме също голям брой масивни съвременни постройките в съседство с няколко стари арабски къщи. Три от модерните сгради се издигаха на самия бряг и приличаха на жилищни блокове, но без прозорци, като създаваха впечатление за свръхмодерни заводи в контраст с голата местност наоколо. Великолепни планини. Никога не бяхме срещали по-красив остров. Двамата с Нормън бяхме единопдушни, че много напомня на Таити (там се запознахме с него) със своите изшилени чукари, стърчащи от планинската верига във вътрешността. Карло даде идея да направим опит за директна радиовръзка със Сокотра или Южен Йемен. Опитавме, ала отговор не получихме. Големите постройките все повече се приближаваха, някои от тях бяха разположени до самия ръб на морето. Никакъв живот. Никакво движение. Никакъв вятър. Отчайващо положение. Опасността да бъдем отнесени в скалите е голяма.“

Нощта се спусна, когато се намирахме кажи-речи до самия бряг. За наша изненада повечето от модерните сгради грейнаха, облени в силна електрическа светлина, а наоколо проблеснаха и други пръснати светлини. Приключих бележките си в дневника със следните думи: „Ние действително сме прекалено близко до сушата, за да се чувствуваме спокойни. Дадох нареждане да се запалят повече газени фенери и да се обърнат към брега, тъй че хората там да знаят къде сме и да ни помогнат, ако се насочим към опасните крайбрежни скали.“

На 16 март внушителният остров все още бе пред нас с цялата си величава красота. Отново се намирахме в непосредствена близост пред залива с главния град на острова Хадибу, където е била резиденцията на някогашния султан. Навлезли бяхме значително в крайбрежната зона от три мили, а редом с нас два делфина вдигаха гейзери вода. Наредих на всички да приберат фотоапаратите си. Ако някой дойде от брега, бихме обяснили затрудненията си. Ако ли не, бяхме достатъчно близо, за да влезем в залива с дингито и да се извиним.

Станало бе време за закуска, когато едно малко моторно дау се появи на хоризонта зад нас — идваше откъм Южен Йемен и

напредваше към острова. Хвана курс право към нас. Щом доближи на няколкостотин метра, моторът му заглъхна и четиримата чернокожи моряци на борда заразглеждаха „Тигрис“. Откритата им гемия бе пълна догоре с огромни чукоглави акули. Пратих Рашад и ХП при рибарите да научат нещо за този тайнствен остров. След като се върнаха, Рашад докладва, че четиримата чернокожи рибари се държели приятелски и говорили някакъв арабски диалект. Препоръчали да влезем в залива отпред, където се намирал единственият удобен за приземяване плаж на острова. Иначе — проблеми никакви. Жителите на Сокотра били много дружелюбни, уверили рибарите Рашад, като добавили, че на брега имало също „руснаци и китайци“. Това малко вероятно съчетание предизвика голямо удивление. Рибарите потеглиха, направиха обширен завои и изчезнаха зад далечния източен нос на острова.

Окуражен от тяхната непринуденост, аз реших да слезем на брега, тъй като и без това отдавна бяхме нарушили териториалните води на Сокотра. Събрах целия екипаж на важно съвещание. Преди да започнем, напомних, че държа на обещанието си, ако времето позволява, да изслушвам думата на всеки при взимането на съществени решения по време на плаването. Моят глас би бил решаващ, ако имах подкрепата поне на един член от екипажа, което би гарантирало, че не съм загубил напълно ума си. Сега исках да се гласува по предложението ми да се приземим на Сокотра. Рашад говореше арабски, Юри — руски. Никой досега не бе стрелял по „Тигрис“, тъй че положително никой нямаше да стреля и по безобидното динги, ако открито напреднем към брега с флага на Обединените нации и обясним неловкото си положение. Хората на острова или щяха да ни приемат, или щяха да ни изведат на влекало от пристанището си.

Не подкрепих с повече доказателства предложението си, понеже бях уверен, че в момента това е единствената разумна стъпка и че ще имам съгласието на екипажа, както бе неизменно досега. Освен всичко друго, островът беше изумително красив, пък и там щяхме да си набавим със сигурност пресни плодове, кокосови орехи, месо, мляко и питейна вода. Ако действително имаше руснаци на брега, те положително биха посрещнали радушно своя сънародник Юри Александрович, който дори би могъл да им каже за телеграмите, изпратени от съветското външно министерство до местните власти. Праисторическите мореплаватели би трябвало да са оставили някакви

следи на този голям кръстопътен остров. Рядко бях срещал парче суша, което по-силно да приканва към проучване. Ала аз не изтъкнах всички тези неща пред екипажа. Само накратко предложих плана си, като посочих, че вече от половин час духа благоприятен бриз по посока на залива, където бихме могли да пристанем или да хвърлим котва.

Пръв думата взе Нормън. Не ми бе известно, че е оратор, способен да говори тъй разпалено и убедително. За моя изненада той заяви, че този благоприятен бриз може да бъде хванат под прав ъгъл откъм десния борд и по този начин да ни даде възможност да се движим успоредно на острова и може би да заобиколим далечния западен нос, продължавайки триумфално плаването си без престой. Във всеки случай струва си да опитаме, заключи той. Додето не е крайно наложително, не бива да прекъсваме хубавия си дълъг преход от нашето прекосяване на Индийския океан, добави той. Имаме възможност да подобрим всичките си рекорди за непрекъснато плаване с тръстиков съд. Ако влезем в този залив, после някой ще трябва да ни изтегли на влакото или ще се наложи да наемем хора от брега, които да ни помогнат да излезем с гребане от пристанището. Отгоре на всичко някой от екипажа винаги се разболява, щом стъпим на суша. Няма спор, че е в интерес на ръководителя на експедицията, както и на всички останали, да не прекъсваме плаването тук.

Карло слушаше, наострил уши. Той, който грейна от възторг, щом зърна великолепните алпийски чуки на Сокотра, сега бе загубил всякакво желание за катерене. Изтъкна, че тъй или иначе, плаваме от толкова време, та е за предпочитане да рискуваме да заобиколим западния нос на острова и да се насочим право към Червено море, където бихме могли да приключим експедицията.

Юри бе уверен, че проблеми няма да възникнат, ако се приземим, но щом Нормън смята, че сме в състояние да обходим западния нос, задържи ли се сегашният вятър, тогава и той би гласувал да се опита.

Норис мълчеше, но познатите хълцукания на „бебето“ му не пресекваха, докато заснемаше и записваше всичко казано дотук. Без да се бърка, Норис остави международния екипаж да гласува във връзка с най-важното решение през цялата експедиция. Тогава и той даде своя глас срещу плана за приземяване на Сокотра, понеже там едва ли би било интересно, иначе Тур предварително щеше да предвиди да се отбием там. Един след друг се заредиха гласове срещу моето

предложение: САЩ, СССР, Италия, Западна Германия, Ирак, Мексико, Япония, Дания. Никаква подкрепа. Единствено моят сънародник ХП се съгласи, че едва ли някога щяхме да открием по-привлекателно кътче, затова би трябвало да се възползваме от възможността и да слезем на брега.

Бях смаян. Разгромен. Може би бях разглезен от това, че моите хора винаги досега бяха приемали предложенията ми, с изключение на случая, когато аз исках да прекъснем плаването с „Ра I“, а пък всички настояваха да продължим. Тогава взех решение, без да ги слушам. Излишно бе да предприемаме неоправдани рискове по време на научен експеримент, при това вече имахме необходимите отговори. А и нищо не ни пречеше да построим втора тръстикова лодка. Този път поне имах нужната подкрепа от един глас. Не виждах смисъл да поставяме рекорди на непрекъснато плаване. Освен всичко, опасността да се блъснем в острите крайбрежни скали и рифове, преди да сме заобиколили западния нос на Сокотра, бе може би равна на шансовете ни за успех. В кратките сведения за Сокотра в мореплавателния наръчник за Индийския океан се казваше, че западният нос на острова е коварен, теченията край него са силни, морето — бурно, а ветровете духат на яростни пориви. Премеждията ни през последните четири дни показаха, че вятърът може да смени посоката си или да падне съвсем по всяко време и тогава ние щяхме да бъдем загубени. Нататък по западния бряг нямаше друг плаж или залив, където един тръстиков съд би могъл да проникне и да намери сигурно прикритие — само стръмни крайбрежни скали и две-три невъзможни за нас котвени стоянки, блокирани от коралови рифове. Отчайваща работа. Според мен бе абсолютно безсмислено да рискуваме живота си в опит да заобиколим дългия скалист бряг при вятър от морето, когато бихме могли спокойно да влезем в очарователния залив пред нас, да хвърлим котва и да се срещнем с хора, на които щяхме да обясним какъв е случаят. Но след като няхах подкрепата на екипажа, плюс всичките предупреждения от външния свят, аз се реших на компромис.

Вятърът към брега се усили дотолкова, че тук-там по вълните заизскачаха бели шапки. Съобщих на екипажа, че съм съгласен да предприемем двучасов пробен опит за заобикаляне на западния нос при непрекъснат контрол върху местоположението му. Ако след два часа изчисленията покажат, че сме в състояние да държим курс встрани от

носа без отклонение, тогава ще продължим. Ако ли не, все още няма да бъде късно да хванем вятъра на обратния халс и да се върнем в пристанището Хадибу.

Всички бяха възторгнати от идеята, но вътрешно аз изобщо не се радвах. Според мен този ход бе хазартно рискован.

Два часа плавахме на запад покрай черни неприветливи скали, където прибойт белееше на тъмния фон, тъй като силният вятър от морето продължаваше да духа. Наистина се излагахме на опасност. Тъкмо бе изтекло определеното време, когато Нормън се измъкна от каютата с две нови радиограми, а в същото време Детлеф слезе от мостика със своите навигационни изчисления. Оставили Герман сам на руля, всички останали се скупчихме нетърпеливо около масата, докато Нормън зачете на глас: „Представителството на Южен Йемен в ООН във връзка с правителството си за да обясни положението на «Тигрис». Стоп. Надяваме се ще последва разрешение. Стоп.“ Второто известие гласеше: „Норвежкото посолство в Лондон съветва Южен Йемен да даде съгласието си да се приземите на Сокотра.“

Чуха се радостни възгласи и бе предложено веднага да направим поворота и да се върнем в залива Хадибу. Аз обаче поисках да чуя рапорта на Детлеф. Той съобщи, че се движим с два възла, въпреки насрещното течение, и като се извади относително, курсът ни е с постоянна посока от 278°, което бе с 18 градуса встрани от все още много отдалечения западен нос.

Детлеф бе първият, който поиска да се качи на мостика и да обърне „Тигрис“ към Хадибу.

— Сега знаем със сигурност, че няма да стрелят по нас — пошегува се той. Ала този път бях непреклонен.

— Не — отвърнах аз. — Единодушно решихме да направим двучасов пробен преход, да проверим дали можем да заобиколим носа. Вече имаме резултат. Той е положителен. Затова продължаваме, иначе тази рискована маневра дотук ще бъде безсмислена.

Нормън ме подкрепи. Трябва да продължим напред, рече той, понеже шумерите или египтяните едва ли са спирали на този остров, след като са знаели, че на него не могат да намерят нито злато, нито други ценни суровини. Ала повечето от останалите почнаха горчиво да съжбяват за приключенията, които изтървахме, като не се отбихме в залива Хадибу и оставихме неразрешени загадките на Сокотра. Всички

се взирахме в отминаващите крайбрежни долини и мислено се изкачвахме в платата над тях, да проучим планинските клисури горе, между дивите чукари.

Карло и Герман измъкнаха няколко бутилки червено вино, запазени за специални случаи, и щом слънцето потъна сред няколко фантастични облака, които отначало помислихме за острови в морето, ние продължавахме да задържаме вълнореза вдясно от носа, очертал се срещу златистия залез. Стръмните крайбрежни скали на Сокотра бяха непрекъснато край нас, ала западният край на острова бе все още твърде далеч. Съзряхме няколко примитивни селища от каменни постройки, разположени на заравнени тераси над скалите, но скоро можехме да различим само брадатите си физиономии около газения фенер. Щурците тананикаха в тръстиката, малки рачета се разхождаха край голите ни крака. В крайна сметка щастливото плаване на единайсетчленния ни екипаж на борда на шумерския ма-гур продължаваше. Лека-полека взех да прощавам на моите хора, загдето не ме подкрепиха при сутрешното гласуване. Та нали целта на нашата експедиция бе да изпробваме качествата на кораба ни и екипажът не би могъл да изрази доверието си към него по по-добър начин. Този праисторически плавателен съд, обявен за негоден за плаване извън месопотамските реки, ни бе пренесъл през залива до Бахрейн, от Бахрейн до Оман, от Оман до Пакистан и от Пакистан до африканския остров Сокотра и дотолкова бе съхранил своята мореходност, че екипажът му предпочиташе да не прекъсва плаването, макар да ни предстоеше преход от хиляда мили между забранени за престой брегове, преди да се отвори друга възможност да се приземим.

[1] Копепода — дребно раковидно, снабдено с няколко чифта крачка. Б.пр. ↑

11. ПЕТ МЕСЕЦА ЗА НАС, ПЕТ ХИЛЯДОЛЕТΙΑ ЗА ЧОВЕЧЕСТВОТО

Появата на нова луна като че отбеляза началото на нов етап в нашето плаване в момент, когато се отдалечавахме от Сокотра, първия африкански остров. През нощта „Тигрис“ попадна в бурно море при променливи ветрове и веднъж на двамата с Нормън едновременно ни се стори, че съзираме черните очертания на високия западен нос, докато се плъзгахме сред оскъдната светлина на нежния сребърен сърп на луната. Сбогом, Сокотра! За известно време далеч, в посоката, откъдето бяхме дошли, виждахме да проблясват мощни прожектори. Призори целият висок западен бряг на острова се разстла зад нас, а късно сутринта вече бяхме отново сами сред океана, заобиколени от голяма част от предишната ни морска свита.

Два дни по-късно преминахме с добра скорост близо край необитаемия птичи остров Кал Фарун — снажен и източен като акулов зъб, лъснал от гуано. Направи ни впечатление, че в пилотския справочник за района скицата на Кал Фарун по погрешка е разменена със скицата на Джазират Субуния, и предположихме, че малко кораби смеят да приближават насам, тъй като в същия справочник се споменава за силни приливни течения, които обръщат посоките си между тия скалисти островчета. Ала тъкмо в този момент, когато слънцето и небосводът червенееха по залез, бяхме настигнати от два кораба, приближаващи от различни страни към нас; единият от тях явно идваше откъм Сокотра. Корабите смениха курса и се насочиха право към нас, борд на борд, и щом отгатнахме намеренията им да застанат от двете ни страни, издигнахме флага на Обединените нации. Двата кораба незабавно отговориха, издигайки съветските цветове, и скоро ние успяхме да прочетем имената им: „Анапски“ и „Ачуйевски“. Това бяха два руски траулера, които очевидно бяха от дълго време по море и се нуждаеха от боядисване. Юри се покачи на покрива и радостно взе да подскача и да размахва кепето си. Край нас непрекъснато кръжаха цели ята морски птици и устремно се спускаха

да ловят риба. Отначало нашето присъствие не предизвика никаква реакция от страна на трийсетчленните екипажи на двата кораба, независимо че всички моряци се бяха наредили по перилата на палубите и ни наблюдаваха, докато техните траулери вече бяха ярко осветени, понеже мракът се спусна веднага след залеза на слънцето.

Двата руски кораба намалиха ход и останаха да ни придружават в близост от страни на кърмата, като единият надуваше сирената си. Асбърн на бърза ръка напомпа дингито, двамата с Юри скочиха в него и се понесоха по черните вълни към „Ачуйевски“, стигнаха и Юри се качи на борда. Половин час по-късно той се завърна с огромен, дълбоко замразен костур, десеткилограмова торба с обезглавени, дълбоко замразени скариди, чувал картофи и сноп стари руски карти на залива, към който напредвахме. Два дни ядохме вкусни скариди в по-големи количества, отколкото иначе бихме посмели (бояхме се да не се развалят от горещината). Двата траулера се отправиха към Аден.

Отново останахме сами и за последен път можехме на воля да лежим върху покрива и да възкресяваме дните, когато човекът е прекосявал тукашните води, за да търгува и да разнася кълновете на своята култура. През I век от новата ера историкът Плиний Стари разказва каква наистина внушителна по обем търговия се е осъществявала по негово време от кораби, плаващи между Египет и Цейлон, с продължение от Цейлон до „страната на китайците“. Той дава пределно ясно да се разбере, че римляните са черпали познания за ветроходството в местни води от древните египтяни, които са знаели точно в кой сезон накъде да се насочат и кога да вдигнат ветрило. Благодарение на Плиний и неговия осведомител, прочутия египетски библиотекар и географ Ератостен, ние знаехме, че „Тигрис“ не е първият тръстиков кораб, извършил това леко плаване. Римският историк пише, че „със съдове, направени от тръстика и стъкмени, като лодките по Нил“ в по-ранни времена египтяните посещавали не само Цейлон, но достигали и до източния бряг на Индия, за да търгуват с обитателите по поречието на река Ганг. Плиний съобщава точния ветроходен маршрут, който Ератостен научил от египетските морски търговци, и заявява, че плаването от пристанищата в Червено море започва в средата на лятото, когато изгрее Сириус. После „по обратния път мореплавателите вдигат платна от Индия в началото на египетския месец Тибис, сиреч нашия декември, или не по-късно от шестия ден на

египетския Мечир, което на нашия календар означава преди 13 януари...“.

„Тигрис“ бе напуснал долината на Инд едва на 7 февруари; знаехме, че тръгваме прекалено късно, и платихме за това със счупена топмачта. Но тъй или иначе стигнахме африкански води. Нашите затруднения обаче не идваха толкова от късното отплаване, колкото от закъснялата ни поява в историческото летоброене. Прекосили бяхме Индийския океан с няколко века закъснение и не ни бе разрешено да се приземим в Пунт. В момента се движехме в опасна близост с този забранен бряг и трябваше да маневрираме с върхна предпазливост, за да не попаднем в кръгозора на нос Гуардафуи, най-издадената точка на Африканския рог, откъдето източният бряг рязко завива на запад-югозапад, навътре в Аденския залив.

— Според мен трябва да се придържаме южно от централната линия на Аденския залив — забеляза Нормън — и преди всичко е необходимо да бъдем изключително прецизни. Проливът между Азия и Африка е само 15 мили широк и ние трябва да го уцелим.

После дойде и първият политически прелом. Малката млада африканска република Джибути, разположена в самото дъно на Аденския залив, точно при входа за Червено море, даде съгласие да се приземим на нейна територия. Тази малка държава, която кажи-речи не представляваше нищо повече от едно хубаво пристанище, заобиколено от малко пустиня, беше неутрална.

Подминахме издадения нос на Пунт, без да го зърнем. Там някъде, далеч зад хоризонта, най-развитите нации на нашата цивилизация складираха последните изобретения за изстребване на хора. Преди три хиляди и петстотин години царица Хатшепсут Египетска бе идвала дотук да вземе живи миртови храсти, които засадила в Тива.

Много време за размишления остава на човек, когато плава между два континента на борда на тръстикова лодка. С изключение на човешкия характер през последните пет хиляди години много неща са се изменили по всички материци на земята. Днес промените в заобикалящата ни среда са ускорени. Пътят пред нас е тъй неизвестен, както и по-голямата част от пътя зад нас, затова колкото по-добре разбираме миналото, толкова по-успешно ще можем да предвиждаме бъдещето. След като възрастта на човешкия род неотдавна бе тласната

до над два милиона години назад, ще има какво да научим от бъдещите археологически разкопки. Най-голямото откритие през последните години е, че узнахме колко невероятно малко все още знаем за човешкото минало, за неговото начало. В първите десетилетия след Дарвин и преоткриването на шумерската цивилизация мислехме, че сме получили всички отговори: джунглата е създала човека, а две големи и плодородни речни низини са люлка на първите цивилизации. Египет и Месопотамия. Имаше логика.

Не будеше изненада, че около 3000-та година пр.н.е. две величествени цивилизации внезапно са се въздигнали една до друга в Близкия изток. Райската градина е там, а Адам и Ева са се родили само няколко хилядолетия по-рано. После дойдоха откритията в поречието на Инд. Първо излязоха на бял свят добре запазените градове-близнаци Мохенджо-Даро и Харапа. Но сетне в същата долина археолозите попаднаха на останалите от първите цивилизовани градостроители развалини, датиращи приблизително от 3000-та година пр.н.е. Трите големи цивилизации около Арабския полуостров са се появили във вид на вече развити, организирани общества на удивително високо равнище, като и трите са забележително сходни помежду си. Несъмнено се създава впечатление, сякаш сродни духовници-царе са пристигнали по това време отнякъде със своите надлежни свити и са ръкоположили династиите си в райони, обитавани дотогава от по-примитивни или, в най-добрия случай, културно изостанали племена.

Как би могло да се получи това внушително, наглед внезапно процъфтяване на човешките способности на три различни места едновременно, ако не е съществувала някаква връзка помежду им? Ако този въпрос бе уместен и преди, сега за него има безспорно още по-големи основания, след като се установи, че третото хилядолетие преди новата ера не представлява своеобразен вододел в човешката еволюция и миграция; месопотамците, египтяните и цялото човечество изобщо са разполагали поне с два милиона години, за да изминат независимо пътя от палеолита до бронзовата епоха. Като имаме пред вид това, как можем да си обясним факта, че по едно и също време три народа, строители на плавателни съдове от тръстика, са се впуснали към далечни земи да търсят калай и мед — двата метала, необходими за получаване на бронз, отливан във въсъчни матрици? Едва ли има някаква естествена връзка и между обработката на бронз и, да речем,

появата на писменост или употребата на колесници; все пак обаче най-изненадващо трите цивилизации са споделили всички значими човешки изобретения и вярвания, сякаш са се вдъхновявали една от друга или са произлезли внезапно от едно тесто.

Почиваме на твърда историческа основа, когато признаваме, че именно от обширните плодородни поля на Египет и Шумер са се разпространили всички цивилизовани умения в древността — първо из Близкия изток, после в Крит, Гърция, Рим и накрая в останалата част от Европа. Известно е, че цивилизацията от долината на Инд, с нейните усъвършенствувани пристанища на морския бряг, е оказала влияние в далечни области на Индия. След като Плиний удостоверява, че в праисторически времена Цейлон е търгувал с Китай, едва ли е имало какво да попречи на цивилизованите люде от Харапа да сторят същото и да разпространят знания, важни за предстоящото израстване на великата китайска цивилизация, която е процъфтяла не след дълго. В селцето Ормара ние видяхме, че крехки, примитивни дау редовно идват от Цейлон да взимат товари акулово месо. Морето бе техният естествен път, а не индийските джунгли. При наличието на Цейлон като географско средище на изток и на Бахрейн — на запад, хората от цивилизацията в долината на Инд не са били непременно лишени от сведения за всяка по-напреднала нация по крайбрежието на Азия в епохата, когато техните плавателни съдове са запорили морската шир.

Хронологически всички големи цивилизации от древността, известни днес, са се появили поред във вековете непосредствено след третото хилядолетие и са обитавали трите плодородни речни долини около Арабския полуостров. Ала колкото и да е значима тяхната поява, тя все пак не отбелязва зараждането на цивилизования човек, истинското начало. Много утвърдени възгледи рухнаха отново, когато преразгледаните и съпоставени карбонови датировки разкриха, че цивилизовани хора са населявали няколко острова с най-невероятно разположение, преди да се преселят и основат първите династии в трите големи речни низини. Не маловажни каменни градежи са били вдигнати на островите край Великобритания, на Малта и Бахрейн, преди да бъдат изградени където и да било другаде. Дълго

поддържаните теории относно зараждането на човешката цивилизация днес се оказват несъстоятелни.

Самата наука е озадачена. Нямаше кога да се преработят учебниците по история и сега всички те са в противоречие с историческата истина. Ала, от друга страна, не могат така лесно да се поправят, докато повечето учени не се съгласят с това. Днес част от тях приемат, че човешката цивилизация трябва просто да се е зародила независимо на няколко острова хилядолетие или повече преди да се е разпространила в речните долини на континентите. Според тези учени първите цивилизовани хора са успели да постигнат напредък благодарение по-скоро на мира и сигурността, при които са живели поради изолацията си, отколкото на връзки с чужди земи, обществена организация и богата реколта от зърно. Други твърдят, че подобна теория изпада в противоречие с основните понятия на социалната антропология. Бедните на плодородна почва и полезни изкопаеми островчета не предлагат нито една от съществените предпоставки за създаване на цивилизация. Още повече цивилизациите не се зараждат за два дни — щом към четвъртото хилядолетие преди новата ера около Великобритания са обитавали цивилизовани люде, в такъв случай те би трябвало да са пристигнали там по това време, или пък още по-рано по тия места са се появили варвари и е имало време да се цивилизоват.

Какъвто и да бъде отговорът, вниманието ни отново е насочено към плавателния съд като отличителен знак на началото. Цели родове — цивилизовани или примитивни — са плавали вкупом по море. Това потвърждава факта, който ни е известен от фреските в Сахара и скалните релефи край Червено море: корабостроенето е било умение с история, когато се е наченало граденето на пирамиди. Реките и моретата са били открити за пътуване, докато джунглите са били непроходими.

Поразяващо е отсъствието на всякакви сведения за нашето минало през периода от два милиона години, разделящи най-старите кости на първобитен човек, намерени в африканската тиня, и доказателствата за мореплаване в пределите на Средиземно море и извън него, които датират отпреди шест до седем хилядолетия. Сетне следва нова, значително по-къса празнина до внезапната поява на могъщи, обожествявани царе и техните свити от опитни занаятчии, художници, архитекти, астрономи и книжовници, които към 3000-та

година пр.н.е. се установяват около устието на месопотамските реки и край бреговете на Нил и Инд. Тези дати са само километрични знаци, нищо повече. По-голямата част от миналото на човека е безследно изчезнала. Погребана или изличена. В течение на тези два милиона години от човешкото развитие ледове са властвували и отстъпвали на земята. Суша се е появявала и потъвала. Горист хумус, пустинен пясък, речна тиня и вулканична пепел са скрили от нашия поглед огромни участъци от някогашната площ на земята. Морското равнище се е изменило: седемдесет процента от планетата ни се намира под повърхността на океана, а подводната археология едва е направила своя прощъпалник в крайбрежните райони.

Навик стана да откриваме в морето потънали кораби, пълни с антични амфори и други товари, ала да се помисли, че е възможно от океанското дъно да се извадят още останки от човешко присъствие, засега е привилегия само на научната фантастика. Все пак не напълно, защото рибарски траулери измъкнаха от дъното на Северно море кремъчни остриета на стрели — свидетелство, че човекът от каменната епоха е ловувал на суша в област, която измененията в морското равнище са скрили от погледа на сухоземния археолог. Съвсем доскоро целият научен свят се отнасяше с присмех към теорията на Вегенер за континенталния дрейф; и все пак днес е доказано, че Вегенер е прав и неговите възгледи бяха възприети по принцип от геолозите тъкмо в момент, когато палеонтолозите установиха, че поне още една нула трябва да се прибави към цифрата, означаваща утвърждаваната досега възраст на човека.

Дали басейнът на Атлантика е получил днешната си форма и дълбочина преди появата на човека? Все още не е известно кога точно е потънала последната част от Централния атлантически хребет — приблизителната дата се колебае толкова, колкото и възрастта на древния човек. Ала във всеки случай знаем, че някакъв могъщ природен катаклизъм е настъпил в Атлантика през един достатъчно късен период, за да съвпадне с необяснимото раздвижване сред всички познати нам древни цивилизации. Последиците от бедствието трябва да са били най-тежки за създателите на културните паметници по островите около Великобритания, понеже катастрофата е предизвикала

траен пролом в дъното на Атлантическия океан, просякъл потъналата в зеленина Исландия. По-късно вулканична лава е изхвърлила попаднало в процепа дърво, което бе датирано посредством радиоуглероден анализ от около 3000-та година пр.н.е.

Като се вземе пред вид допустимата грешка при радиоуглеродна датировка от плюс-минус един век, геологическият катаклизъм в Атлантика от третото хилядолетие преди новата ера съвпада с внезапното процъфтяване на човешка култура в споменатите три речни низини. Ала не само там. Археологията откри, че около 3000-та година пр.н.е. нова епоха е започнала дори на остров Кипър — по това време неолитните поселища биват изоставени от своите обитатели; съществуват предположения, че причината може да се корени в появата на някое необяснимо природно бедствие. Третото хилядолетие преди новата ера също се определя от археолозите като дата, означаваща края на неолитния етап и началото на нов културен период на остров Малта. И на Крит археолозите попаднаха на доказателства за повсеместен природен катаклизъм и разместване на земните пластовете, възникнали около 3000-та година пр.н.е.; тогава обитателите на острова са били принудени да търсят убежища в пещери, а след това са изградили селища на издигнати места — хълмове и пр.

Дори в по-късни периоди пагубни вълни с гигантски размери неведнъж са поразявали цивилизовани общества. В последните години внимание привлякоха предположенията за чудовищните вълни, които някъде между 2000-та и 1400-та година пр.н.е. трябва да са причинили разрушения по всички средиземноморски острови и континентални брегове, когато изригва вулканът на Санторини и погребва целия остров с всичките му обитатели и строежи. Откриването на една изчезнала островна цивилизация под вулканичната пепел на този остров, разположен между Крит и Гърция, накара множество сериозни учени да възкресят отдавна загубилата доверие легенда за Атлантида. Човек наистина може да се зачуди защо отново трябва да се разисква толкова спорната гръцка версия на приет за египетски първоизточник, след като остров Санторини изобщо не е потънал, нито пък се намира в Атлантическия океан — два съществени момента в мита за Атлантида. Ала изчезналата Атлантида владее въображението на всички ни единствено поради това, че един прославен елин е писал за нея преди близо две хиляди и четиристотин години. Положително в

неговото описание са отразени мисли и идеи относно „началото“, според представените в писмена форма възгледи на хора, които са се интересували от миналото в онзи ранен период на документираната история.

Колкото до мен, аз подхвърлях немалко плитки шеги за възможността да открием Атлантида, когато полагяхме пределни усилия да се задържим на вода с папирусовата ладия „Ра I“ в същия район на океана, където египтяните твърдят, че била потънала Атлантида. Все пак с надежда в гласа си казвахме, че нашата цел е да разберем докъде е била в състояние да се разпространи древната средиземноморска цивилизация, а не къде, според египтяните, се е зародила човешката култура.

За разлика от експеримента „Ра“ задачата на „Тигрис“ бе да проследи началото на историята, според шумерските писмени паметници. Така стигнахме до Дилмун, където, казват шумерите, са се заселили техните деди след световната катастрофа, при която по-голяма част от човечеството е загинало. Когато се проучва становището на древния човек относно нашето начало, навсякъде се натъкваме на разкази за някакво наводнение. Дълго преди християнството да проникне в Елада гърците са притежавали три различни версии за това пагубно бедствие: първо са имали свой оригинален мит за потопа, чрез който техният върховен бог Зевс е наказал човечеството; сетне — вече в предхристиянски времена — са възприели юдейския вариант от елинизирани евреи; и накрая, независимо от предишните две легенди, са усвоили египетската версия в резултат на тесните им връзки със страната в Нилската низина. Ако държим на мнението на древните хора, чийто културен произход търсим, трябва да обърнем внимание на техните истории за потопа, които засенчват всичко случило се преди това. Египтяните не правят изключение, ако можем да се доверим на Платон.

Около четири века преди Христа мислителят Платон написва своите диалози „Тимей“ и „Критий“. Там Критий разказва на Сократ за разговора на Солон с мъдрите жреци от Саис — египетски град при делтата на Нил. Читателят научава, че историята е чудновата, „но Солон, най-мъдрият от седемте мъдреци, на времето потвърдил нейната истинност“. Солон заразправял на египтяните за началото на човешката история, според спомените на гърците, за Девкалион и

Пира, преживели потопа, като се помъчил да изброи техните потомци, за да разбере преди колко време е бушувал потопът. Тогава се намесил един възстар египетски жрец, който му казал, че гърците са като децата — без древна култура и спомени отпреди последното наводнение. Не един потоп поразил Средиземноморието и разрушил развиващите се цивилизации, като помел в морето всички книжовници и учени от Гърция и околните земи. По тия места оцелели само неграмотни и неуки овчари и козари, живеещи в планините. Ето така „писмената и другите неща, необходими за една цивилизация“, били унищожени и гърците и техните съседи трябвало „да почнат отначало, като деца“, в пълно невежество относно някогашните си културни постижения. Ала тези катастрофални наводнения не ударили Египет по същия начин. Според стария жрец писмени паметници от най-древни времена били надлежно съхранени в египетските храмове. Жрецьт обяснил, че най-старите текстове описват важните събития, които според него са се случили девет хиляди години преди посещението на Солон в Египет:

„Летописите ни разказват как вашият град е възпрял един могъщ народ, който войнствено поел от родината си в Атлантическия океан, за да нападне градовете в Европа и Азия. Защото по онова време Атлантическият океан е бил плавателен. Срещу протока, който вие наричате Херкулесовите стълбове (както ти каза), имало един остров, по-голям от Либия и Азия, взети заедно; от там в онези дни пътешественици са могли да стигнат до другите острови, а от тях — и до континента насреща им, който е обграждал това, което наистина може да се именува океан. Защото морето до протока, за който говорим, прилича на езеро с тесен излаз; водите отвъд са истинският океан, а сушата, която изцяло го заобикаля, правилно се именува континент. Та на този остров Атлантида се въздигнала могъща и забележителна династия от царе, които владеели целия остров и много други острови, както и части от континента, а освен всичко отвъд протока подчинили на своята власт Либия, чак до границите с Египет, и Европа, до Тирения.“

Както са обрисувани в този разказ, градовете, храмовете и каналите на атлантите могат да се съпоставят с най-внушителните строежи на фараоните и несъмнено са наситени с египетски аромат, ала все пак описанието на местното пристанище е най-малкото впечатляващо: „... проходът и самият пристан са били задръстени от огромен брой търговски кораби, дошли от всички краища на света, а от тях ден и нощ се разнасяла човешка глъч и всякакъв шум“.

Подробните сведения за този атлантически остров и величието на неговата култура и мощ са нещата, които най-силно интересуват египетските духовници и гръцкия разказвач, докато драматичните подробности около потъването му са предадени крайно пестеливо: „В по-късно време се явили земетресения и наводнения с изумителна сила и в течение на едно-единствено ужасяващо денонощие всичките ваши бойци били погълнати от земята, а остров Атлантида бил залят от морето и изчезнал, та ето затова до ден днешен морето в тази област е непроходимо за корабоплаване, понеже непосредствено под повърхността има тиня, останала от потъналия остров.“

От другата страна на Атлантическия океан духовниците на ацтеките и маите също са притежавали летописи, изписани с йероглифи, повечето от които са били изгорени от испанците. Въпреки това конквистадорите пишат за вярата на мексиканските аборигени в съществуването на опустошителен потоп и съществуването на земя, потънала в Атлантика. Ацтеките са взели своето национално наименование от този остров, който на техен език наричат „Ацтлан“, като добавят, че там е било предишното им отечество. Всичките им религиозни вярвания почиват на твърдението, че техните царски родове са произлезли от някакви бели хора с бради, приличащи на испанците, които дошли от потъналата земя и посветили своите примитивни предшественици в обредите, свързани с боготворенето на слънцето, както и във всички останали цивилизовани умения: четмо и писмо, отглеждане на памук, летоброене и архитектура, включително познания по строителство на градове и пирамиди. Удивително точният календар на маите, по-прецизен от нашия днес с половин ден на всеки пет хиляди години, започва с нулева година на 4 „Ахау“ 2 „Кумху“, което, обърнато в съвременно летоброене, означава 12 август 3113 г. пр.н.е. Астрономическият часовник на маите е по-точен от нашите приблизителни радиовъглеродни датировки.

При възрастта на човешкия род от два милиона години отново буди учудване това близко съвпадение във времето с катаклизма, разполовил Исландия, и началото на нова културна ера в Крит, Кипър, Малта, Египет, Месопотамия и долината на Инд. Задоволителен отговор на въпроса, защо маите са избрали датата 12 август 3113 г. пр.н.е. за начало на своето летоброене, досега не е открит. Нулевата година на всички други календарни системи съвпада с някое важно събитие в живота на основателите на съответните религии: будизъм, юдаизъм, християнство и мюсюлманство. Религията на маите е създадена от Кукулкан — свещения цар-жрец, който пристигнал отвъд Атлантика и твърдял, че произхожда от Слънцето.

Възможно ли е, разсъждавах аз, всички тези поклонници на Слънцето през август 3113 г. пр.н.е. да са били прогонени от първоначалната си, неидентифицирана родина от някакъв природен катаклизъм, още неизвестен нам?

— Вижте луната!

Това бе Герман, извикал удивен от кърмовия мостик. Затворих книгите си, прибрах бележките и се измъкнах навън, да видя какво е учудило толкоз моя мексикански приятел. С един скок ХП влетя в каютата и грабна астрономическия алманах на Нормън. Небето бе ясно, но луната чезнеше: вече не бе плосък и сияен диск, а сферичен и блед балон. После почна лека-полека да се скрива. Изглеждаше зловещо. „На 24 март 1978 г. пълно лунно затъмнение над част от Азия и Индийския океан“, прочете ХП. Наблюдавахме класическата гледка, която е била тълкувана от праисторическите звездобройци като лошо знамение. Не бяхме ни най-малко суеверни, ала тази нощ споделяхме мрачните предчувствия на древния човек, докато плавахме край брега на Пунт при добра скорост, но и нащрек да не се отклоним в зоната на военните действия.

Три дни по-късно една красива птица, която можеше да разперва на главата си внушителен гребен от пера, долетя от Африка и кацна на щага. Това беше „упупа“ (папуняк), наричана от викингите „военна птица“ (hoerfugl), която са смятали за предзнаменование на война. Карло заяви, че в Италия тази птица е известна като „петелът на Марс“ (gallo-di-Marte), кръстена по името на римския бог на войната. За

древните мореплаватели тия поличби щяха да бъдат предостатъчни и ние лесно можехме да си представим какво впечатление щеше да предизвика у тях, ако откриеха в следващия момент това, което на нас вече бе известно: война действително бушуваше отвъд самия хоризонт.

Същата нощ Тору се обади с вик от мостика:

— Чувате ли?

Чувахме. И в каютата долавяхме далечния тътен от пушечна и артилерийска стрелба, който долиташе откъм левия борт.

На другия ден до ушите ни стигна усилващо се бръмчене от самолетен двигател.

— По дяволите, идва право към нас! — изкрещя Детлеф от мостика.

Всички се втурнахме на палубата под пекналото слънце на Аденския залив тъкмо навреме, за да видим как един двумоторен боен самолет пикира над импровизираната ни топмачта, и то тъй ниско, че ветрилата се изпълниха с вятър от лицевата страна под удара на въздушната струя. Едва не закъснях да спра Детлеф, който вече бе прекрачил с единия си крак отвъд перилото на мостика, готов да скочи зад борда. Вдигнахме флага на Обединените нации. Самолетът обърна и, отново много ниско, полетя обратно към нас.

— Връща се! — креснах аз, щом го видях.

Рашад извика в суматоката, че това са митничари, дошли да ни бомбардират, тъй като са ни взели за контрабандисти. Асбьорн пък подметна, че сигурно са ни избрали за учебна мишена.

— Ура, това са американци! — Нормън заподскача и взе да маха с ръце за поздрав от покрива на каютата, докато летците наново пикираха ниско над нас. Някой ни махна дружелюбно от пилотската кабина. Отдъхнахме си.

Норис беше заснел и записал целия епизод и сега, седнал на покрива, пренавиваше лентата да види какво е излязло от записа, когато всички, с изключение на мен, отново се втурнаха на палубата, щом чува моя вик: „Пак идва!“, последван от записаното бръмчене. Посмяхме се, но не за дълго, понеже лентата на Норис още не бе свършила, когато бученето в небесата се върна, вече по-силно от преди, пък и не бе същото. Вдигнахме очи нагоре и съзряхме един военен вертолет да идва право към „Тигрис“; Нормън извести с тревога, че не е американски.

Всички бяхме готови да се хвърлим зад борда, щом масивната бойна птица се спусна толкова ниско над мачтата, че ние успяхме да забележим как униформените мъже в кабината ни поздравяват и сочат отличителните си знаци: бяха французи! Едва французите се изгубиха в синевата и ето че се появиха два други вертолета от срещуположни страни. Това изглеждаше неприятно. Срещнаха се над „Тигрис“, но за нас опасност нямаше, защото единият беше американски, а другият — френски. Дружелюбните пилоти ни фотографираха отгоре. Дружелюбни бяха към нас, но не и към хората в околния район. Достигнали бяхме дъното на Адения залив. Откъм левия ни борд остана Сомалия и фронтовата линия, охранявана от двете страни при подкрепа на великите сили. Откъм десния ни борд бе Южен Йемен, също в разпра със своите съседи, и старото, прочуто пристанище Аден, и то недостъпно.

Нормън особено много държеше да се възползваме от благоприятната си позиция в момента, за да преминем направо през тесния Баб-ел-Мандебски проток и да продължим нагоре в Червено море. Ала след като нито една от двете държави на Червено море непосредствено отвъд протока не бе отговорила на молбата ни за разрешение да се приземим на нейна територия, единодушно решихме да се насочим към Джибути — малката страна, която гостоприемно ни позволи да стъпим на африканския бряг, отсам Баб-ел-Мандебския проток.

На 28 март съзряхме сините планини на Африка и през нощта ориентирахме курса си по светлините от брега. Доста преди пукването на зората подминахме фаровете пред пристанището на Джибути и хвърлихме котва. Щом взе да се зазорява, установихме, че се намираме в съседство с някакъв грамаден линеен кораб. Слънцето се показва и една малка яхта дойде от брега, за да приведе в пристанището „Тигрис“, който премина с издуто ветрило край флагманския кораб и други бойни единици от френския флот в Индийския океан. Старото пристанище изглеждаше задръстено от военни кораби, дошли тук да защитават неутрална Джибути от евентуална агресия от страна на воюващите държави, които се сражаваха навсякъде около нея. Тази малка република току-що бе получила независимост от Франция. Всички военноморски единици бяха почернели от офицери и матроси, излезли на палубата да поздравят мирния „Тигрис“, когато аз извиках

„Свали ветрилото!“ и извих румпела, та да се приготвим за закотвяне. Нормън се покатери на мачтата и сам-самичък умело свали реята на палубата, докато останалите от екипажа се занимаваха с кърмовите гребла, бамбуковите пръти и котвите.

Да ни посрещнат и да приберат заснетия филмов материал в Джибути бяха пристигнали Брус Нормън и Рой Дейвис от Би Би Си. Те донесоха от Лондон вестта, че е изключено да се приземим на етиопска земя откъм Червено море. Масава, откъдето преди бях натоварил папируса от езерото Тана, необходим за изработката на „Ра I“ и „Ра II“, и тъкмо по тази причина исках там да бъде крайният пункт на експедицията „Тигрис“, след пет-шестдневен плаване от Джибути, сега се оказа в обсада. Градът и пристанището били в ръцете на етиопците, но входът към залива и околните брегове се държали от еритрейските освободителни сили и всеки нарушител се застрелвал без предупреждение. След това известие обаче Рой тържествено ми връчи две писма от властите в Северен Йемен. Едното бе от посланика на Йеменската арабска република в Лондон, Мохамед Абдула Ал-Ерияни, а другото — от пълномощния министър, Мохамед Ал-Макхади. Посланикът изтъкваше интереса на Северен Йемен към хода на нашата експедиция, изразяваше благопожелания за успешния ѝ завършек и даваше думата на министъра. Министърът пишеше: „Мога да ви уверя в нашата пълна подкрепа и съдействие по всяко време, тъй като експедицията на д-р Тур Хейердал е забележително и достойно начинание. Искрено ваш...“

Имаше на какво да се радваме. Сега можехме да починем ден-два и сетне да продължим през протока, за да спрем в Северен Йемен — на срещуположния бряг от Масава, но това в същност нямаше значение.

На суша попаднахме сред приятелски настроени черни африканци и се настанихме в хотел „Сиеста“. Никога не ще забравя огромната сочна и подлутена пържола, която ми бе поднесена тъкмо когато ме повикаха на телефона. Нови нареждания от Лондон! Северен Йемен бе оттеглил разрешението си „Тигрис“ да плава в териториалните му води „поради липса на сигурност“. Тъй като ние не разполагахме дори с пистолет на борда, естествено никой нямаше да се бои от нас. Крайно приятелските писма, получени преди това,

посочваха, че властите са загрижени по-скоро за нашата безопасност, нежели за своята. Със знамето на ООН, вдигнато на флагщока, и с екипаж, съставен от хора от изток и от запад, бавният шумерски ма-гур щеше да бъде изкусителна плячка за съвременните пирати. Намирахме се в един от смутните райони на нашата днешна планета. Тогава още никой нямаше представа как ще се развият нещата по-нататък, но като че страх и несигурност вече владееха всичко: на другата година при атентати в два последователни дни бяха убити президентите на Северен и Южен Йемен.

Изведнъж се оказа, че няма накъде да отплаваме. Научно погледнато, без значение бе дали ще прибавим още пет дни плаване към един експеримент, продължил пет месеца. Ала най-много ни огорчи това, че връщайки се в нашия свят, при нашите съвременници, ние се сблъскахме отново с резултатите от дваисетвековния прогрес след времето на Христос — миролюбивия моралист, чието рождение означава нулевата година на нашето съвремие. А сега тук, навред около нас, прекрасни хора биваха обучавани от нашите военни експерти как да се убиват един друг, и то с помощта на най-съвършените средства, измислени от човека до днес — в края на петото хилядолетие от известната на науката история.

Не споделих лошите новини с развеселените си приятели. Напуснах празненството и прекарах цяла нощ легнал по гръб в каютата, докато се взирах в камъшения таван и обмислях какво можем да направим. Трябва да изоставим кораба и да прекратим експедицията тук, това бе ясно. До този момент изобщо не бяхме се замисляли какво ще правим сетне с „Тигрис“; в същност ние храбро бяхме си обещали да останем на борда, додето тръстиката е в състояние да плава. Така се случи, че все още газехме твърде плитко — широчината на надводния ни борд бе същата като на „Ра I“ и „Ра II“ при тръгването от Мароко. Външната обвивка от рогозки наистина вече се прокъсваше и бе пострадала от замърсяването на океана, но четирийсетте и четири вътрешни снопа, вързани от арабите в иракските блатата, бяха непокътнати, непокътнат бе и кърпежът от палмови листа във вълнореза. След експедициите с „Кон-Тики“ и „Ра II“ и двата съда бяха откарани в Осло (и сега са изложени с вдигнати платна в музея „Кон-Тики“). Ала с построяването на нова зала за „Ра II“ не остана място за други пристройки. Ако бяхме изоставили „Тигрис“ в замърсеното

пристанище на Джибути, възетата скоро щяха да изгният и за няколко месеца красивата тръстикова ладия щеше да се разпадне. Предприемчиви люди от разни части на света бяха готови да купят „Тигрис“ — последното предложение бе от шкипера, който ни изведе на влекало от Карачи. Но аз не можех да се примиря с мисълта нашият горд кораб да се превърне в странствуващо зрелище, попадайки в ръцете на някой спекулант. Освен всичко, бях крайно разстроен от кошмара на съвременната война и страданията на бежанците вред около нас. Сигурен бях, че останалият свят няма представа (както и ние доскоро нямахме) какво се разиграва тук; за външните хора, в това число и за нас, войната се водеше в някаква затънтена част на планетата, далеч от нашите домове, и представляваше нещо нереално, просто събитие в осведомителните бюлетини.

Взех тежко решение. Вместо да изгние, „Тигрис“ трябваше да завърши живота си достойно — като факел, призоваващ всички разумни хора да възстановят мира в този край на света, където човешката цивилизация е сторила първите си стъпки. Щяхме да запалим тръстиковите снопи при входа към Червено море, като огнен протест срещу надпреварата във въоръжаването и военните действия в Африка и Азия.

Когато екипажът се прибра на борда сутринта, съобщих решението си и всички се събрахме около масата за закуска. Отначало спътниците ми се смутиха, но сетне до един подкрепиха от сърце идеята.

Същия ден бях приет в двореца на Джибути от президента на републиката Хасан Гоулед Аптидон — един възрастен ръководител на една млада държава и същевременно мъдър, дружелюбен и човечен представител на черна Африка. Помолих го за разрешение да прекратим експедицията и да напуснем кораба си в неговата страна и обясних колко прецизно бяхме принудени да маневрираме, за да се доберем до територията на неутрална Джибути.

— Имали сте късмет — отвърна президентът с лека усмивка. — Вашият кораб е успял да избяга от бойното поле. А нашата малка нация трябва да остане тук, заобиколена отвсякъде с воюващи страни, при постоянен страх от вражеско нашествие.

Добави, че няма нищо против да слезем окончателно на джибутска земя, но трябваше да знаем, че страната е пълна с бежанци

и всички сухоземни пътища към външния свят са блокирани, а единствената железопътна линия, до Адис Абеба, бе вдигната във въздуха. Известно количество месо се доставяше по въздуха от Найроби, иначе всякакви други продоволствия идваха със самолети от Париж, но хората пак търпяха лишения, понеже цените бяха твърде високи за тях. Освен с пристанище република Джибути не разполагаше с друг източник на приходи, тъй като цялата земя извън столицата бе абсолютно безплодна.

Сетне последва изключително сърдечен прием от френския контраадмирал Дарийо на борда на военноморския плаващ док „Ураган“, както и един студен обяд, даден в наша чест от очарователното американско семейство Шантъл и Уолтър Кларк, които не по-малко от нас бяха угрижени от обстановката в района. В качеството си на шарже д’афер Уолтър Кларк все още не бе имал време да открие американско представителство в Джибути — толкова млада беше републиката.

За нашия план трябваше да знае само един човек: шефът на пристанището. Иначе пристанищната пожарна команда и военните вертолети ведната щяха да довтасат, мислейки, че е избухнал пожар. Искахме да бъдем сами накрая.

След попълване на обичайните документи за отплаване „Тигрис“ бе изведен на влекало от пристанището и с вдигнати платна хвърли котва край фара на остров Муша — коралово островче извън пристанището. Преди да свалим флага на Обединените нации, написах писмо до човека, който бе дал право на „Тигрис“ да плава символично под този флаг. Писмото бе прочетено от всеки член на екипажа, за мнение.

„До Генералния секретар на Организацията на обединените нации Курт Валдхайм

Днес, когато интернационалният екипаж на експерименталния тръстиков съд «Тигрис» приключва своето плаване, ние благодарим на генералния секретар за разрешението да плаваме под флага на Обединените нации и с гордост съобщаваме, че двойната цел на експедицията е постигната.

Нашето плаване бе с поглед към миналото, за да се проучат мореходните качества на един плавателен съд от праисторически тип, изработен в съгласие с корабостроителните принципи на древните шумери. Ала нашето плаване бе насочено и към бъдещето, за да покажем, че ограниченото пространство за живот не е пречка за мирното съвместно съществуване на хора, които се трудят за общото си спасение. Ние сме единайсет души от държави с различно политическо устройство. Заедно преплавахме с плоскодънна ладия от крехка тръстика и въжа разстояние от над шест хиляди километра — от република Ирак през емирата Бахрейн, султаната Оман и република Пакистан до създадената наскоро африканска държава Джибути. В състояние сме да оповестим, че въпреки различните си политически възгледи ние живяхме и се борихме с природните стихии в съвършено разбирателство и дружелюбие, споделяхме еднакво трудностите и при буря, и при безветрие, рамо до рамо в ограниченото пространство на кораба, ръководени винаги от идеалите на Организацията на обединените нации: сътрудничество за общо избавление.

Когато през ноември миналата година се качихме на нашия тръстиков кораб «Тигрис», ние знаехме, че заедно ще потънем или ще оцелеем, и тази мисъл скрепи дружбата ни. Когато сега, през април, всеки от нас тръгва към отечеството си, ние изпитваме уважение и симпатия към всяка една от държавите, представени на борда, и нашето общо послание не е отправено към определена нация, а към съвременния човек изобщо. Ние показахме, че древните обитатели на Месопотамия, поречието на Инд и Египет са успели да изградят най-ранните цивилизации в човешката история благодарение на взаимните си връзки, осъществявани с примитивни плавателни съдове, с каквито те са разполагали преди пет хиляди години. Културата се е създала въз основа на смислена и ползотворна обмяна на мисли и материални блага. Днес ние изгаряме нашия горд кораб с вдигнати платна, опънат такелаж и корпус в

отлично състояние, за да протестираме срещу нечовечните прояви в света от 1978 г., с които се сблъскахме, щом достигнахме суша. Принудени бяхме да спрем при входа на Червено море. Обкръжени от бойни самолети и кораби, дошли от най-цивилизованите и развити нации на земята, поради липса на сигурност на нас ни бе отказано разрешение да се приземим в някоя друга страна, освен в малката и неутрална република Джибути, защото навред около нас братя и съседи се избиват със средства, доставени им от тези, които водят човечеството по нашия общ път към третото хилядолетие.

Към обикновените хора във всички индустриализирани страни отправяме своя призив. Ние трябва да осъзнаем безумната действителност на нашето време, която за всички нас се свежда само до неприятни заглавия във вестниците. Ще бъдем безотговорни, ако не настояваме пред политици и държавници съвременно въоръжение да не се предоставя повече на хора, чиито излезли от употреба бойни секири и мечове прадедите ни са заклеили. Нашата планета е много по-голяма от тръстиковите снопи, които ни пренесоха през морето, и все пак е достатъчно малка, за да я грозят същите опасности, ако будните все още между нас не откликнат на въпиещата необходимост от разумно сътрудничество, за да спасим себе си и нашата цивилизация от заплахата да превърнем Земята в потъващ кораб.

Република Джибути, 3 април 1978 г.^[1]“

Всички подписаха. Тур, Нормън, Юри, Карло, Тору, Детлеф, Герман, Асбъорн, Рашад, ХП, Норис. Единайсет души. Сетне за последен път седнахме да хапнем около дъсчената маса между двете каюти. Поднесоха се Юриевите сушени дълги стрелци, маринованите хвърчащи риби на Рашад, сухари. Незабравими мигове бяхме преживели около тази маса. Нормън отбеляза, че заедно сме преплавали 6800 километра — 4200 мили. Досега „Тигрис“ бе

прекарал на вода 143 дни, или дваайсет седмици и три дни; това прави почти пълни пет месеца.

Норис хвърли поглед на часовника си и направи знак към камерата си. Слънцето се снишаваше на небосвода. Скоро щеше да залезе зад сините планини на Африка, които се издаваха в морето във вид на тъмен нос при входа към Червено море. Всички с изключение на ХП, Асбърн и мен, се прехвърлиха с дингито на ниския коралов остров. Наели бяхме малка яхта да ни откара обратно в пристанището. Шкиперът ѝ и неговият помощник я откараха в безопасност зад островчето, щом разбраха какво сме намислили. ХП имаше чин на подривен сержант от запаса в норвежката армия и бе купил от някакъв фотографски магазин в Джибути един безобиден часовников механизъм. Удари последният час за „Тигрис“. Асбърн отговаряше за нашите газени фенери по време на плаването и знаеше къде да намери гориво, ХП — къде да го разлее. Докато се прехвърлях в дингито, за да последвам останалите, хвърлих поглед към празната маса. Тази вечер никой не се бе погрижил да я почисти. Хранителни припаси за единайсет човека в продължение на още един месец, одеяла и всичко полезно на борда вече бе свалено на брега и раздадено на бежанците.

Наредихме се на брега. Никой не бе особено словоохотлив.

— Да свалим шапки — промълвих накрая, когато огнени пламъци изригнаха от вратата на главната каюта. Ветрилото се подпали с порой искри, озвучени от пукота на бамбука и пращането на горящата тръстика. Всички мълчаха, само аз едва се чух да казвам:

— Добър кораб беше.

[1] Бележка на автора: Генералният секретар отговори положително на нашето послание с дълго писмо, в което най-сърдечно ни поздравява с успешния край на експеримента и уверява, че нашият призив няма да остане незабелязан в Организацията на обединените нации. ↑

Издание:

Тур Хейердал. Експедиция „Тигрис“
Английска, първо издание

Рецензент: Тинко Трифонов
Преводач: Герасим Величков
Редактор: Георги Димитров
Художник: Иван Кенаров
Техн. редактор: Пламен Антонов
Коректор: Паунка Камбурова

Дадена за набор на 20.IV.1982 г.
Подписана за печат на 24.VI.1982 г.
Излязла от печат месец септември 1982 г.
Печ. коли 24,50. Изд. коли 28,59. УИК 31,18. Цена 4,07 лв.
ЕКП 95362725112409–21–82
08 Книгоиздателство „Георги Бакалов“ — Варна
ПК „Димитър Благоев“ — София

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.